

KRIMINALTIESĪBAS

SEVIŠKĀ DAĻA

PROFESORS P. MINCS

Otrs pārstrādāts un papildināts iespiedums

Priekšvārdi otram iespiedumam.

Stājoties spēkā jaunajam Latvijas 1933. g. kriminālkodekam, radās vajadzība ievērojami pārstrādāt mana 1928. g. izdotā kriminaltiesību kursa sevišķo daļu tādā pašā veidā kā 1934. gadā iznākušo šī kursa vispārējo daļu.

Latvijas Senata prakse šinī darbā nav atzīmēta, jo kriminalā kasācijas departamenta spriedumi, ciktāl tie skar jaunā kodeka pantus, izsmeļošā veidā atrodami 1936.-37.-38. g. manis izdotā «Sodu likumā ar komentāriem».

Atsevišķā pielikumā sakārtoti daži mana kriminaltiesību kursa (1934. g.) vispārējās daļas papildinājumi, kā arī daži vēlami 1933. g. Sodu likuma vispārējās daļas labojumi. Vēlamie 1933. g. Sodu likuma sevišķās daļas labojumi uzrādīti šīs grāmatas attiecīgajās vietās.

Turu par savu pienākumu arī šinī vietā izteikt dziļu pateicību Tieslietu ministrijas kodifikācijas departamenta direktoram *V. Davidam*, kas sniedzis man visai vērtīgu palīdzību šīs grāmatas pārstrādāšanā.

Rīgā, 1939. g.

P. Minc s.

Satura rādītājs

	Lpp.
Priekšvārdi	3
§ 1. Vispārējs apskats	7
I daļa. Noziedzīgi nodarījumi pret publisko sfēru.	
A. Noziegumi pret valsti (publiskie).	
§ 2. Vēsturisks pārskats	13
I. Valsts iekšējās esamības un drošības aizskāršana.	
§ 3. Dumpis	20
§ 4. Noziedzīgi nodarījumi pret Valsts Prezidentu	23
§ 5. Likumdošanas iestādes darbības traucēšana	24
§ 6. Vēlēšanu un nobalsošanas brīvības un pareizības traucēšana	25
§ 7. Noziedzīgi nodarījumi pret valsts mieru	28
II. Valsts ārējās drošības aizskāršana.	
§ 8. Valsts nodevība	40
§ 9. Noziedzīgi nodarījumi pret ārvalstīm	45
B. Atsevišķo valsts dzīves nozaru aizskārumi.	
I. Dienesta noziedzīgi nodarījumi.	
§ 10. Vispārējs pārskats	48
§ 11. Dienesta noziedzīgu nodarījumu atsevišķi veidi	54
II. Privatpersonu noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldības kārtību.	
§ 12. Nepaklausība likumīgai varai un necienība pret to	71
§ 13. Pretdarbība tiesai	83
§ 14. Izvairīšanās no publiskiem pienākumiem	103
§ 15. Sabiedriskās drošības traucēšana	107
§ 16. Sabiedriskā miera un kārtības traucēšana	115
§ 17. Preses un publisku izrāžu noteikumu pārkāpšana	123
§ 18. Tautas veselības aizskāršana	130
§ 19. Tautas materialās labklājības aizskāršana	138
§ 20. Rūpniecības un tirdzniecības uzraudzības noteikumu pārkāpšana	146
§ 21. Algota darba spēka noteikumu pārkāpšana	155
§ 22. Ceļniecības darbu, satiksmes ceļu un līdzekļu lietošanas noteikumu pārkāpšana	160
§ 23. Sabiedriskās tikumības aizskāršana	165

II daļa. Pakaļtaisīšana.

	Lpp.
§ 24. Vispārējs pārskats	172
§ 25. Viltošana	175
§ 26. Maksāšanas līdzekļu pakaļtaisīšana	186

III daļa. Ticības brīvības un ticīgo reliģisko jūtu aizskāršana.

§ 27.	195
---------------	-----

IV daļa. Noziedzīgi nodarījumi pret privātu sfēru.

A. Noziedzīgi nodarījumi pret personu.

I. Miesisku labumu (miesas nebojamības) aizskāršana.

§ 28. Nonāvēšana	203
§ 29. Miesas bojāšana un vardarbība	219
§ 30. Nostādīšana briesmās	230
§ 31. Divkauja	237

II. Nemiesisku personīgu labumu aizskāršana.

§ 32. Personīgas brīvības aizskāršana	247
§ 33. Svešu noslēpumu aizskāršana	259
§ 34. Ģimenes tiesību aizskāršana	265
§ 35. Netiklība	276
§ 36. Goda aizskāršana	286

B. Noziedzīgi nodarījumi pret mantu.

§ 37. Vispārējs pārskats	302
§ 38. Zādzība	305
§ 39. Laupīšana, izspiešana, šantāža	319
§ 40. Krāpšana	333
§ 41. Svešas mantas piesavināšanās un uzticības nelietīga lietošana	346
§ 42. Sodama ļaunprātība attiecībā uz mantu	359
§ 43. Patvaļīga lietošana	383
§ 44. Autora tiesību aizskārumi	391
§ 45. Mantas bojāšana	396

Pielikums.

I. Prof. P. Mince Krimināltiesību kursa vispārējās daļas satura papildinājumi	413
II. Vēlamie izlabojumi Latvijas 1933. g. Sodū likuma vispārējā daļā	414
Pantu rādītājs	421
Alfabetiskais rādītājs	425

§ 1. Vispārējs apskats.

Kriminaltiesību zinātnes sevišķā daļa veltīta noziedzīgo nodarījumu atsevišķo *tipu* apskatei. Šinī nozarē zinātnei nav tās brīvības, kāda ir viņas rīcībā, iztīrējot vispārējos principus, kas savas vispārības dēļ ievērojamā mērā tuvina savā starpā civilizēto zemju tiesības. Lai nezaudētu stingru pamatu, kriminaltiesību zinātnei šinī nozarē jāatrodas ciešā sakarā ar *pozitīvo* likumdošanu, lai gan noziedzīgo nodarījumu tipu izveidošanās un attīstība pozitīvās tiesībās ir dažāda katrā zemē.

Noziedzīgo nodarījumu tipi te rodas, te zūd¹⁾, bet visā visumā sodamo likuma pārkāpšanas veidi pakāpeniski *vairojas*, pie kam līdz ar likumdošanas tehnikas uzlabošanos tiem veltītās kriminallikumu *dispozitīvās* daļas formulējums savā attīstībā virzas no nesakarīgas *kazuistikas*²⁾ uz iespējami lielāku *vispārinājumu*.

Vispilnīgāki šis vispārinājums, zaudējot pat pilnīgi jebkuru saturu, izpaužas tagadējo kodeku tā saucamos *blankētos*³⁾ pantos. Dzīves sīkās parādības ātri mainas, un kriminallikums, kas domāts ilgākam laikam, nespēj šai maiņai sekot. Tādēļ likumdevējs atstāj tā sīkāku noteikšanu administratīvām un tamlīdzīgām iestādēm, kuras tad arī visnotaļ piepilda blankēto pantu rāmjus⁴⁾.

Neatkarīgi no tam likumdevējs cenšas pakārtot pārāk kazuistikas dispozīcijas vienam kopējam apzīmējumam, piešķirot *tiesai*, kurai konkrētie gadījumi jāietilpina vispārējos likumos, brīvu rīcību, kas nepieciešama faktisko lietas apstākļu taisnīgai novērtēšanai. Protams, arī šinī virzienā iespējami pārspīlējumi un rodas tā sau-

1) Sal. mana *Kriminaltiesību kursa*, 2. izd. (1934. g.), I sējumu, 8. lap. p.

2) Sal. *Hippel, Die Tierquälerei* (V. D. B. II), 267. lap. p.: «...Kasuistik führt... zur Rechtsunsicherheit und Rechtsungleichheit... weil dieselben im einzelnen natürlich vielfach voneinander abweichen... und schliesslich ist dabei derjenige privilegiert, welcher eine seltener vorkommende Art begeht, für welche keine Spezialverordnung besteht...» Sal. arī *Liszt, Tötung und Lebensgefährdung* (V. D. B. V) 67. lap. p.: «Kasuistik in der Strafgesetzgebung ist nicht nur ein technischer Mangel, etwa gar bloss ein Schönheitsfehler, sondern stets ein Beweis dafür, dass der Gesetzgeber entweder nicht gewusst hat, was er wollte, oder dass es ihm noch nicht gelungen ist, seinen Gedanken zu jener Reife abzuklären, ohne die nun einmal die legislative Verwertung nicht möglich ist.» Sal. *Wach, Legislative Technik* (V. D. A. T.), 37. lap. p.

3) Sal. mana kursa 5. lap. p.

4) Sal. *Latvijas Sodū likuma* 156. un 157. pantu.

camie *kaučuka*⁵⁾), t. i. pārāk stiepjami, panti, kuri ar savu nenoteiktību pielaiž visdažādākos tulkojumus. Ejot šai virzienā, akli uzticoties tiesas taisnīgumam un saprātam, varētu galu galā visu kriminālkodeka sevišķo daļu savilkt vienā vispārējā, apmēram šāda satura pantā: «*Kas izdarījis nodarījumu, par ko draud krimināls sods, sodams pēc tiesas taisnīga ieskata.*» Tomēr tam runā pretī divēji apsvērumi.

Pirmkārt, tik liela tiesas vara nenovēršami radītu neaprobežotu tiesas *patvaļu*, no kuras taisni likumam pilsoņi jāpasarga, lai arī tie būtu pārkāpuši kādu likuma noteikumu. Otrkārt, pat ja izslēgtu apzinīgu patvaļību, tomēr daudzie tiesneši savas teritorialās kompetences robežās dažādi iztiesātu vienādas lietas, kas dabiski novestu pie dažādas viena un tā paša likuma izpratnes un galu galā sabojātu tautas tiesisko apziņu, tāpat paļāvību kriminalās represijas taisnīgumam. Ja arī augstākās tiesu iestādes paskaidrojumi varētu tādu dažādu tiesu praksei ar laiku nospraust vienu noteiktu virzienu, taču šādu paskaidrojumu kopojuums atšķirtos no labi izstrādātas kriminālkodeka sevišķās daļas tikai ar savu nenoteiktību.

Lūk, kāpēc pozitīvās tiesības un līdzī tām arī zinātne paliek pie noteiktiem, stingri apzīmētiem noziedzīgu nodarījumu *tipiem*, tomēr neielaižoties pārmērīgā kazuistikā. Šiem nodarījumu tipiem, protams, jābūt ietvertiem pienācīgā sistēmā, tādēļ nepieciešami tos *klasificēt*⁶⁾.

Kopš franču revolūcijas laikiem nodibinājies noziedzīgu nodarījumu iedalījums trīs šķirās: «*crimes*», «*délits*» un «*contraventions*» (Verbrechen, Vergehen, Uebertretungen). Napoleona likumdošana šo trijdalījumu pieskaņoja trejādam kriminaltiesu iedalījumam⁷⁾ un vēlāk to pārņēma daudzas Eiropas valstis⁸⁾. Šo «tricho-

5) Sal. *Wach*, V. *Darst.* B. VIII, 1. l. p. «... es kommt darauf an, die Klippen des Kautschuk-Paragrafen, wie der Kasuistik zu vermeiden».

6) Sal. *Kruglevskis*, Имущественныя преступления. 1913. g. 1.—10. lap. p.

7) Pirms tam *apgaismes filozofijas* laikmetā bija izstrādāts citāds trejdalījums, kurā pretim t. s. *policejiskiem nodarījumiem* bija nostādīti «*pārkāpumi*» kā uzbrukumi tiesībām, kuras bija nodibinātas ar sabiedrisko līgumu (*contrat social*), un «*noziedzumi*» kā t. s. «*dabisko tiesību*» aizskārumi.

8) Tomēr ne pilnīgi. Sekojot *Holandes un Norvēģijas* kodekiem, jau *Šveices* 1918. g. projekts, kā arī *Itālija* 1930. g. atteikusies no «*Verbrechen*» un «*Vergehen*» šķirošanas, atstājot tikai pēdējo apzīmējumu. To pašu darījis *Polijas* 1932. g. kodeks, bet *Šveices* 1937. g. kodeks atkal atgriezies pie «*Verbrechen*» atdalīšanas no «*Vergehen*» (9. p.), runājot arī par «*Übertretungen*» 101. pantā. Sal. *Wach'a* noraidošo izturēšanos pret trichotomiju, — *Legislative Technik* (V.D.A.T.) VI. 41. p.

tomiju» pazīst arī Latvijas sodu likums, kura 3. pants izšķir a) *smagus noziegumus*, b) *noziegumus* un c) *pārkāpumus*.

Šī trijdalījuma raksturīga pazīme ir tā, ka iedalījums te nestāv atkarībā no nodarījuma iekšējām īpašībām, bet no soda piedraudējuma, kas ar šo nodarījumu saistīts⁹⁾. Protams, labi izstrādātā kriminālkodeka sistēmā soda piedraudējuma smagums atbildīs arī nodarījuma smagumam. Tā tad šā dalījuma pazīmes ir tīri ārējas, formalas, tomēr stingri noteiktas un izslēdz dažādu patvaļīgu tulkojumu iespējamību, kas nepieciešams vēl tamdēļ, ka minētais dalījums tiecas pēc tīri *techniska redakcionāla mērķa*: tas atvieglo tālāko kodeka noteikumu formulēšanu, novēršot atkārtojumus, piemēram, jautājumā par neuzmanības¹⁰⁾, mēģinājuma¹¹⁾ un līdzdalības¹²⁾ sodamību un noilguma piemērošanu¹³⁾, vai padara ērtākas atsaucis uz citiem pantiem¹⁴⁾.

Pēc Latvijas Sodu likuma *smagi noziegumi* ir tādi, par kuriem likumā kā augstākais sods noteikti *spaidu darbi*; *noziegumi* — tādi, par kuriem kā augstākais sods draud *pārmācības nams* vai *cietums*; *pārkāpumi* — tādi, par kuriem soda maksimums ir *arests* vai *naudas sods*.

Latvijas Sodu likuma sevišķā daļā šīs trīs noziedzīgo nodarījumu kategorijas apskatītas vienkopus un sastāda zinamu kopību, kurai piemērojami visi sevišķās daļas noteikumi. Turpretim daudzos jaunākā laika projektos t. s. «pārkāpumi» (Uebertretungen) izdalīti sevišķā grupā, kurai radīta pat sava atsevišķa vispārējā daļa¹⁵⁾. No tādas šķirošanas ir tikai viens solis līdz divu atsevišķu kodeku izdošanai, viena — svarīgākiem un otra — vieglākiem noziedzīgiem nodarījumiem. Tādi divi kodeki bija, piem., Krievijā:

⁹⁾ Pēc franču 1790. g. likuma izšķiroša nozīme ir sodam, kuru *uzliek* tiesa. Citādi *Code pénal* 1. pants: «L'infraction que les lois punissent de peines de police est une contravention. L'infraction que les lois punissent de peines correctionnelles est un délit. L'infraction que les lois punissent d'une peine afflictive ou infamante est un crime.

¹⁰⁾ Sal. mana kursa I sēj. 104. lap. p.

¹¹⁾ Sal. turpat 127. lap. p.

¹²⁾ Sal. turpat 143. lap. p. 2. piez.

¹³⁾ Sal. turpat 298. lap. p.

¹⁴⁾ Sal., piem., *Latv. Sodu likuma* 175. p.

¹⁵⁾ Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta §§ 375.—389. un 390.—412. Sal. *Polijas* 1932. g. likumu. Spēkā esošais *Vācijas* 1870./71. g. Strafgesetzbuch's gan izdala pārkāpumus atsevišķā grupā, bet bez separatas kopīgās daļas. Sal. arī *Itālijas* 1930. g. kodeka 650.—732. p.

1845. g. Nolikums par sodiem (Уложение о Наказаніяхъ 1845 г.), no vienas, un 1864. g. Sodū likums¹⁶⁾ (Уставъ онаказаніяхъ 1864 г.), no otras puses. Ja šāda diferenciacija notikusi tikai procesualas ērtības nolūkā (kā tas, piem., bija savā laikā Krievijā), tad tā pielaižama, ciktāl minētā ērtība ar to faktiski sasniegta, bet ja šķirošanu grib pamatot ar dažādo noziedzīgu nodarījumu kategoriju¹⁷⁾ iekšējām atšķirībām, stādot tā saucamos *policejiskos pārkāpumus* pretim *kriminaliem nodarījumiem*, tad, pēc mūsu kriminaltiesību būtības izpratnes, tādai šķirošanai nevar piekrist¹⁸⁾, jo mazākais likuma pārkāpums, kaut tas būtu pavēles nepildīšana vai aizlieguma neievērošana, ja par to soda pēc likuma kriminaltiesa, tomēr satur sevī īstā kriminalā nodarījuma elementus.

Daudz svarīgāka ir noziedzīgu nodarījumu klasifikācija pēc to objekta, t. i. pēc labumiem vai interesēm, pret kurām tie tieši vērsti.

Ja pēc vienu ieskatiem bez izņēmuma visu noziedzīgu nodarījumu objekts ir tiesiska *norma*¹⁹⁾, tad, no otras puses, katrs noziedzīgs nodarījums *konkreti* aizskar kādas intereses, kādu tiesību aizsargātu sabiedrības vai atsevišķa cilvēka *labumu*²⁰⁾.

Izejot no šā apsvēruma, visu noziedzīgu nodarījumu kopību var vispirms iedalīt divās lielās grupās²¹⁾.

I. *Sabiedrisko* vai *publisko* labumu aizskārumi (contre la chose publique).

II. *Privato* labumu aizskārumi (contre les particuliers).

¹⁶⁾ Pēdējā, kas bija domāts miertiesu iestādēm, apzīmējums «pārkāpumi» ietvēra arī nodarījumus, par kuriem bija paredzēts cietuma sods.

¹⁷⁾ Sal. *Liszt, Lehrbuch*, 20. izd., 123. lap. p..

¹⁸⁾ Sal. mana kursa I sēj. 7.—11., 13.—15. un 59.—61. lap. p.; *Frank, Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich*, 1924. g., II, 322. lap. p.: «so gibt es auch ... staatliches Interesse an der Förderung der Wohlfahrt und an der guten Ordnung des Gemeinwesens. In der Verletzung eines dieser Interessen besteht das Wesen des *Polizeidelikts*. Es fehlt aber an einem durchgreifenden Grunde, es in einen begrifflichen Gegensatz zu anderen Delikten zu bringen und ihm diese als kriminelle gegenüberzustellen». Sal. arī *Botschaft des Bundesrats zum Entwurf eines schweizerischen Strafgesetzbuchs*, 1918. g., 66. l. p. Sal. tam pretī *Reform des Strafrechts*, 1926. g. (prof. Klee raksts) 382. un turpm. lap. p.

¹⁹⁾ Sal. *Binding, Handbuch* I, 155. un turpm. l. p.

²⁰⁾ Sal. mana kursa I, 59., 75. un turpm. p.; sal. *Krugļevskis*: cit. darbā 10.—49. lap. p.

²¹⁾ Sal. *Liszt, Lehrbuch*, 300. un turpm. lap. p. Šis dalījums nesakrīt ar romiešu dalījumu, kas izšķīra *delicta publica* un *privata*.

Pirmie aptver nodarījumus, kas aizskar *tieši*²²⁾ *sabiedriskus (publiskus) labumus*, starp tiem pirmā kārtā *valsti*, tās iekārtu, iekšējo, ārējo drošību un valsts dzīves atsevišķas nozares.

Otri vērsti *tieši* pret *individua* labumu, t. i. pret viņa *personību* (jura personalissima) vai pret viņa *mantisko sferu*, kaut gan netieši tie tanī pašā laikā, protams, aizskar arī publiskās intereses.

1. Personas labumi var būt *miesiski* un *nemiesiski*.

a) Ar pirmiem mēs saprotam cilvēka miesas *neaizskaramību*, no kuras sevišķi izceļas viņa *dzīvības* neaizskaramība.

b) Nemiesiskiem personas labumiem piemīt *abstraktāks* raksturs. Tie aptver:

a) cilvēka stāvokli *ģimenē*,

b) cilvēka personīgo *brīvību* visos tās veidos, it sevišķi viņa iekšējā un ārējā miera²³⁾ nozīmē, kas jāpasarga no ikkatra traucējuma,

c) viņa personīgo *godu*.

2. Mantiskie labumi aptver kā visus cilvēka kundzības veidus pār *lietu*, tā arī vispār *abstraktākus* mantiskus labumus. Tajos vairāk vai mazāk iekļaujas visi vēsturiskās attīstības gaitā izveidojušies un vēl tagad topošie noziedzīgo nodarījumu veidi, kas atšķiras: pēc pazīmēm, kuras raksturo labumam nodarītais kaitējums vai tā nostatījums konkrētās briesmās²⁴⁾, pēc noziedzīgās *psiches* rakstura (nodoms vai neuzmanība), pēc objekta vai subjekta sevišķām *īpašībām* un pēc darbības *paņēmienu* (piem., vardarbība, viltus, vispārēja bīstamība²⁵⁾).

Dažos gadījumos viena vai otra sastāva ierindošana noteiktā noziedzīgo nodarījumu kategorijā ir diezgan grūta, jo ar tiem aizskarti reizē vairāki labumi²⁶⁾. Tā, piem., *ģimenes* tiesību un dokumentu vai naudas zīmju *īstenības aizskārumi* skar kā individuālo,

²²⁾ Netieši sabiedriskas intereses aizskar, protams, ikkatrs noziedzīgs nodarījums, kas izpaužas sodošās varas reakcijā uz to.

²³⁾ Tai starpā arī *kauna jūtas*.

²⁴⁾ Sal. manu kursu I, 14., 90. un 100. l. p.

²⁵⁾ Vadoties no *vispārēju briesmu* pazīmes, dažos kodekos nodalīta sevišķa noziedzīgu nodarījumu grupa: sal. vācu 1870./71. g. *Strafgesetzbuch'a* XXVII nodalījumu; vācu 1927./30. g. projekta XVI nodalījumu; Šveices 1937. g. kodeka VII nodalījumu; Itālijas 1930. g. kodeka II nod. VI sad. un Polijas 1932. g. kodeka XXXIII nod.

²⁶⁾ Sal. *Wachinger, Vergl. Darst. B. IX, 292. u. turpm. lap. p.*; izšķirību starp *primāre, sekundāre, spezielle un generelle Schutzobjekte*.

tā publisko sferu. Tā saucamo *netiklību* var uzskatīt kā uzbrukumu miesas neaizskaramībai, dzimuma brīvībai un godam. Noziedzīgiem nodarījumiem pret *autora* tiesībām ir reizē personisks un arī mantisks raksturs. *Reliģisku* noziedzīgu nodarījumu vieta atkarājas no tā, vai tos saprot kā uzbrukumu pašas ticības vai reliģiskas dzīves brīvības aizskārumu u. t. t.

Visi šie jautājumi izšķirti dažādās zemēs dažādi, atkarībā no kulturaiem un vēsturiskiem, dažkārt arī no tīri nejaušiem apstākļiem un pat kriminālkodeku sastādītāju personīgās gaumes²⁷⁾.

Latvijas Sodu likuma sevišķās daļas sistema ir šāda. Tā satur 39 nodaļas (sākot ar II), resp. 515 pantus (sākot ar 69), un tā veltī II—XXII nodaļas *sabiedrisku* interešu aizskārumiem; — XXIII un XXIV nodaļas *pakaļtaisīšanai* un *viltošanai*; XXV—XXXIII personas aizskārumiem un XXXIV—XL *mantas* aizskārumiem, pieskaitot pēdējiem arī noziedzīgus nodarījumus pret *autora* tiesībām.

²⁷⁾ Tā, noziedzīgi nodarījumi pret *ģimenes* tiesībām ievietoti: *Šveices* 1918. g. projektā starp «Vergehen gegen die Sittlichkeit» un «gemeingefährliche Vergehen», bet *vācu* 1927. g. projektā — starp «Kuppelei, Frauenhandel, Zuhälterei» un «Beleidigung und Verletzung fremder Geheimnisse». — *Pakaļtaisīšana un viltošana* ievietotas *Šveices* projektā — starp «Vergehen» gegen den öffentlichen Verkehr» un «Vergehen gegen den öffentlichen Frieden», bet *vācu* — starp «Strafvereitelung» un «Gemeingefährliche Handlungen». — *Netiklība* kā *Šveices*, tā *Vācijās* projektā noteikta sevišķā nodalījumā, sakarā ar *sabiedriskās tikumības* pārkāpumiem. *Autora* tiesību aizskārumi vispār nav atraduši sev vietas ne *Šveices*, ne *Vācijas* projekta sistēmā. Kas attiecas uz t. s. *reliģiskiem* noziedz. nodar., tad *vācu* 1870./71. g. *Strafgesetzbuch*'ā tie ievietoti *sabiedriskās* sfēras apdraudējumu beigās ar virsrakstu «Vergehen, welche sich auf die Religion beziehen», *vācu* 1927./30. g. projektā tie sastopami tai pašā nodalījumā ar virsrakstu «Störung des religiösen Friedens und der Totenruhe», bet *Šveices* 1937. g. kodeks tos ierindojis nodalījumā «Verbrechen und Vergehen gegen den öffentlichen Frieden» ar virsrakstu «Störung der Glaubens- und Kulturfreiheit».

I. d a | a.

Noziedzīgi nodarījumi pret publisko sferu

A. Noziegumi pret valsti (politiskie)

§ 2. Vēsturisks pārskats.

Noziedzīgu nodarījumu skaitā, kas vērsti pret sabiedriskiem labumiem, pirmo vietu ieņem t. s. *valsts*¹⁾ vai «politiskie» noziegumi, kas arī pats par sevi saprotams. Kolektīva organizācija ar suverēnu varu ir augstākās pakāpes labums — vienalga, vai to apskata no «patvaldnieka» vai no «demokrātiskā» salus publica viedokļa.

Sodošā vara cīņā ar politiskiem noziedzniekiem nepazīst žēlastības²⁾. Tā tas ir bijis ķeizaru laikos, un tā tas palicis republikās. Starpība tikai tā, ka, ceļoties vispārējam kultūras līmenim, šīnī cīņā lieto kulturalākus līdzekļus. Pie tam raksturīga ir ikkatras sodošās varas nevienāda izturēšanās pret indivīda labumu un pašas valsts apdraudējumiem. Izskaidrot to nav grūti. Laikmetā, kad cietušais personīgi izrēķinājās ar aizskārēju, t. i. atriebības laikmetā³⁾, — reakcija pret nodarīto pārestību vispār nevarēja būt objektīva un bezpartejiska. Tiešām, kas gan var būt tiesnesis savā lietā? Vai iespējams būt pilnīgi taisnīgam cīņā ar personīgu ienaidnieku? Bet kad valsts vara atņēma cietušajam tiešās izrēķināšanās iespēju, pati uzņemdamās likuma pārkāpēja sodīšanu, radās objektivitāte, bez-

¹⁾ Sal. *Liszt, Lehrbuch*, 546. u. turpm. lap. p.; *van Calker, Hochverrat, Landesverrat und Majestätsbeleidigung* (V. D. B. I, 1.—112. lap. p.); *Gerland, Feindliche Handlungen gegen befreundete Staaten* (V. D. B. I, 113.—256. lap. p.); *M. E. Mayer, Verbrechen und Vergehen in Beziehung auf die Ausübung staatsbürgerlicher Rechte* (V. D. B. I, 257—348); *Garraud, Traité, théorique et pratique du droit pénal français*, III, 1919. g., 477.—611. lap. p.

²⁾ *Garraud*, turpat 562. lap. p.: «dans les poursuites dont il s'agit le pouvoir lutte pour sa défense. Tout ce qui semble attaquer son existence, son autorité est, sous l'angle où il se place, un crime énorme, contre lequel aucune précaution ne semble suffisante. De là une certaine exagération dans la répression législative et judiciaire...», turpat 477. lap. p.:... «absence de scrupule qui caractérise à l'origine le chapitre particulier du droit pénal...» un 494. lap. p.: «...l'histoire des crimes d'État constitue l'un des plus tristes chapitres de l'histoire des aberrations de l'esprit humain».

³⁾ Sal. mana kursa I sēj. 37. lap. p.

partejiskums un taisnība, — tāpēc, ka varas nesējam nebija naida pret nodarītāju, nebija pret to personīgas intereses. Turpretim attiecībā uz noziegumiem pret valsti viss palika pa vecam, jo nav organu pāri valstij, kas iztiesātu politiskos noziegumus. Valsts ir tas pats kādreizējais cietušais, kas personīgi izrēķinājās ar saviem ienaidniekiem, tādēļ valsts šais nodarījumos ir ieinteresēta. Ar to izskaidrojams, ka šinī novadā nodarījumu sastāvi formulēti samērā primitīvi, sodu piedraudējumi ir bargi, paredzēta pat sevišķa tiesāšanas kārtība, kur apsūdzētā tiesību garantijas ir visniecīgākās. Lai panāktu kriminalās likumdošanas zinamu piekāpšanos arī šinī laukā, bija nepieciešama valsts varas ārkārtīga saprātība un nostiprinājušos tiesību ideju spēks.

Tagadējais *noziegumu pret valsti* jēdziens vēsturiski izveidojies no dažādiem elementiem, kuri sakņojās pa daļai senajā *Romā*, pa daļai *franku-ģermaņu* tiesībās, bet jaunākās formācijas radušās *franču revolūcijas* un *starptautisko sakaru* izveidošanās ietekmē.

I. *Romā republikas laikmetā* izveidojās jēdziens «majestas populi», ar ko sākumā saprata pleba varu, kurš aizsargājās no patriciešu uzbrukumiem, bet vēlāk⁴⁾ — romiešu valsti kā tautvaldību. Katru nodarījumu, kas tiecās to mazināt, saprata kā «*crimen majestatis populi romani imminutae*» vai saīsināti — kā «*crimen majestatis*». Analizējot šā jēdziena saturu, *Cicerons* (de *juventute*. II, 17. 53) paskaidro, ka «*majestatem minuere est de dignitati et amplitudini aut potestati populi aut eorum, quibus populus potestatem dedit, aliquid derogare*». Vienkāršotā formulā vēlāk *Ulpians* (1. 1 § 1 D. 48. 4.) majestatis crimen definē kā «*illud, quod adversus populum romanum vel adversus securitatem ejus committitur*».

Kad *ķeizaru* laikā princepsa persona apvienoja sevī pilnā mērā visu tautas varu, nostādot pilsoņus «pavalstnieku» stāvoklī, majestas populi vietā nāca *majestas Caesaris*. Tāda varas personifikācija atspoguļojās arī pašā *crimen majestatis* saturā. No vienas puses tas iegūst personisku raksturu. Izvirzas priekšstats par monarha personas svētumu, par «Viņa Majestati», kas prasa sevišķu «*veneratio*». Par vissvarīgāko noziegumu kļūst jau viņa goda aizskaršana (si quis imperatori maledixerit⁵⁾). No otras puses, valsts varai apvienojoties vienā personā, tā kļūst ārkārtīgi jūtīga pret katru mēģinājumu ma-

⁴⁾ *Sal. lex Apuleia*, 103 a. Ch. n., *lex Cornelia*, 81 a. u. c., *lex Plautia de vi, lex Julia majestatis*.

⁵⁾ *Const. Theod.* 393. g. (C. 9. 7.)

zināt tās autoritāti un nepadoties tās gribai. Rodas nežēlība⁶⁾ cīņā pat ar vismazāko nepaklausību un atbildības apjoma paplašinājums līdz galējībai, kā noziedzīgā nodarījuma subjektu, tā noziedzīgās darbības⁷⁾ robežu ziņā. Nav izšķirības ne starp noziedzīgām domām un noziedzīgu darbību (eadem severitate voluntatem sceleris, qua effectum puniri jura voluerunt), ne starp lielāku un mazāku līdzdalību noziedzīgā nodarījumā. Beidzot tiek atmestas arī tiesāšanas formas, kas bija neērtas izrēķināties ar iekšējiem ienaidniekiem. Turpretim parastos noziegumos šīs formas ievēro pat ķeizaru laikā, lai pasargātu tiesājamo no tiesas patvaļības. «Crimen majestatis excipimus» — ar tādu formulu nobeidzas bez izņēmuma visi kriminālo lietu procesualie noteikumi.

Savu augstāko pakāpi crimen majestatis sasniedz daudzzinātā ķeizaru Arkadija un Honorija likumā — «lex quisquis» (397. g. pēc Kristus). Pastrīpodams šā noziedzīgā nodarījuma ārkārtīgo bārdzību («majestatis singulare et unum crimen eorum qui crimine vacarent...»), lex quisquis pēc būtības valsts amata personas noslep-kavošanu pielīdzina uzbrukumam pašam ķeizaram, izskaidrojot tādu crimen majestatis paplašinājumu formali ar to, ka šīs amata personas «ipsi pars corporis nostri sunt». Bez tam lex quisquis, lai iedvestu bailes un izskaustu dumpjus, paredz bērnu atbildību par tēvu nodarījumiem, sodot bērnus ar tādu stāvokli, kurā likuma vārdiem runājot «his perpetua egestate sordentibus sit et mors solatium et vita supplicium».

Augusta laikā⁸⁾ crimen majestatis pilnīgi nobīdīja pie malas otru senāku valsts nozieguma veidu «perduellio» (nelabs karš). «Quos nos hostes appellamus, eos verteres duellos appellabant», saka Romas⁹⁾ juristi, tā tad šajā jēdzienā acīm redzot slēpjās valsts *ārējas drošības* aizskārums. Vārds «hostis» norāda uz ārēju ienaidnieku, atšķirībā no iekšējā¹⁰⁾. Taču ar laiku abi jēdzieni saplūst, un atšķirība starp ārēju un iekšēju ienaidnieku Romā izlīdzinās tik tālu, ka *Ulpians*, komentēdams lex Julia majestatis, izskaidro «perduellis

⁶⁾ Nāves sods, izsūtīšana (in asperrimam insulam), divkārša konfiskācija, damnatio memoriae u. t. t.

⁷⁾ Qui contra imperatorem vel rem publicam *aliquid moliti sunt*...

⁸⁾ 1. 5 cod. ad legem Juliam majestatis 9. 8.

⁹⁾ L. 234 D. de verborum significatione. *Titus Livius* par perduellio nosauc Horācija izdarīto savas māsas slepkavību (I 25. 7.).

¹⁰⁾ Sal. «lex XII tabularum jubet eum, qui hostem concitaverit quive civem hosti tradiderit capite puniri (Marcianus, 1. 3 D. 48. 4).

reus est, qui hostili animo adversus rem publicam vel principem animatus...»¹¹, kas ļoti maz atšķiras no viņa paša crimen majestatis definējuma.

II. Nodevība, kas raksturoja Romas «perduellio» seno koncepciju, daudz stiprāki izpaužas *franku-ģermaņu tiesībās*. Runājot par tām, mēdz citēt Tacita¹² ziņojumu, ka ģermaņi «nodevējus un pārbēdzējus kāruši» (proditores et transfugas arboribus suspendunt), pasvītrojot soda apkaunojošo nozīmi, kas gan vēl neraksturo franku-ģermaņu nozieguma pret valsti konstrukcijas īpatnību, kura skaidri izpaužas «barbaru» likumos. Tipisks piem. ir Lex Rip. (L. XXI § 1.) noteikums: «si homo regis infidelis extiterit... omnes res ejus fisco censeantur...» *Uzticības* (fidelitas) jēdziens ir izaudzis no senā vadoņa un viņam padevīgās cilts savstarpējām attiecībām, nostiprinājies feodalā laikmetā sizerena un viņa vasaļu attiecībās un uzglabājies arī vēlākos laikos starp monarhu kā «zemes tēvu» (Landesvater) un viņa «uzticīgiem» pavalstniekiem. Tādas uzticības pavisam nebija starp Romas ķeizaru un Romas tautu. Uzticības laušanai franku-ģermaņu tiesībās bija zemiskuma nokrāsa, ko nepazīna Romas crimen majestatis. Kad uzticības laušana aprobežojās vienīgi ar pasivu pienākumu neizpildīšanu, tā bija vienkārša *neuzticība* (Treulosigkeit)¹³. Aktīvi uzbrūkot tās personas interesēm, kurai bija tiesības cerēt uz uzbrucēja uzticību, uzticības laušana kļuva par *nodevību* (Verräterei)¹⁴.

Viduslaiku Eiropā šis jēdziens bija iesakņojies tik dziļi nozieguma pret valsti jēdzienā, ka to neizskauda arī romiešu tiesību recepcija. Apzīmējums «Verrat» (Hochverrat, Landesverrat) uzglabājies pat jaunākos vācu kriminālkodeka projektos, un vārdus «fidélité» un «trahison» līdz šim laikam vēl lieto franču kriminaltiesību zinātne. Vispār šis jēdziens likts pamatā arī tagadējiem noziegumiem, kuri vērsti pret t. s. valsts ārējo drošību, resp. tiecas graut valsts ārējo stiprumu.

Tomēr nodibinoties stiprai monarchiskai varai, kura feodalās valstīs guva virsroku tikai pēc vairāk vai mazāk ilgas cīņas, līdzās uzticības laušanai arī šeit rodas *nepaklausības* (nepadošanās monarha gribai) jēdziens, «Dieva svaidītas» karaļa autoritātes aizskārums. Tāda uzskata nostiprināšanos sekmēja Romas crimen majestatis no

¹¹) L. 11. D. ad legem Juliam majestatis.

¹²) Tacitus, *De moribus germanorum*, 42.

¹³) Piem., nepalīdzēšana cīņā ar naidnieku.

¹⁴) Piem., pāriešana ienaidnieka pusē.

kanoniskām tiesībām. Pāvesta 1356. g. izdota «Zelta bulla» pilnīgi pārņēma ķeizaru Arkadija un Honorija «lex quisquis», pārfrazējama to no crimen majestatis par crimen *laesae* majestatis (lēse-majesté), bet uzglabājama visu tā romiskās izpratnes plašumu, soda bardzību un sevišķas quasi tiesas proceduras raksturu (bez noilguma, bez pārsūdzēšanas tiesībām un pielaižot starp citu arī tādus lieciniekus, «quibus in aliis delictis non crederetur»). Pat tik ievērojama tiesībnieka, kā vācu tiesneša *Karpcova* (Carpzov) mēģinājums radīt šo noziegumu diferenciāciju, nolūkā atdalīt t. s. «maledictio in principem» no crimen *laesae* majestatis, bijis veltīgs. Arī XVIII gadusimteņa t. s. policijas valstu absolūtā vara nežēlīgā cīņā par savu pastāvību maz ko atšķīrās no Romas cezaru despotisma. Tomēr 1794. g. Prūsijas *Landrecht'*¹⁵⁾ jau novērojama pozitīvo tiesību cenšanās iekļaut noteikumus par noziegumiem pret valsti stingros tiesību rāmjos. Soli tālāk spēra *Feuerbachs* savā Bavārijas 1813. g. kodekā. Bet šeit jau izpaudusies apgaismes filozofijas un tās varenā izplatītāja — lielās franču revolūcijas ietekme.

III. Sanākot 1789. g. franču ģeneralštatiem, tie attiecībā uz noziegumiem pret valsti uzstādīja divus pamatprasījumus: a) t. s. «crime de lèse-majesté» sastāva noteiktu definīciju un b) it kā pretstatā tam «crime de lèse-nation¹⁶⁾» sastāva formulējumu. Kopš tā laika, nodibinoties Eiropā konstitucionalai iekārtai, citiem vārdiem, valsts varai ierobežotās monarchijās pa daļai, bet demokrātiskās republikās pilnīgi pārejot tautas rokās, «crimen majestatis» zināmā mērā no jauna iegūst tā nodarījuma raksturu, kāds tam bija senajā republikāniskā Romā: «adversus rem publicam vel securitatem ejus».

Šis pārāk vispārīgais formulējums tomēr sāk skaldīties. Napoleona I likumdošana izšķir: «crimes contre la sûreté intérieure de l'État» (C. p. art. 86. un turpm.) un «crimes et délits contre la constitution» (C. p. art. 109. un turpm.), bet no otrās grupas nošķir sevišķā nodaļā «crimes et délits relatifs à l'exercice des droits civils» un «attentats à la liberté».

Kas attiecas uz pēdējiem (attentats à la liberté), tad tos līdz ar politisku kaislību rimšanas pamazām nobīdīja otrā planā. Tā kā pilsoņu individualo brīvību šai ziņā var apdraudēt tikai dienesta perso-

¹⁵⁾ Prūšu *Landrecht's* atšķir «Das Verbrechen der beleidigten Majestät» (§ 106) no «Hochverrat» un no «Landesverrätere» (§ 100).

¹⁶⁾ Sal. *Garraud*, turpat, III, 496. l. p. 8. piez.

nas, kas ļaunprātīgi izlieto viņām piešķirto varu, tad šiem nodarījumiem ierādīta vieta t. s. «dienesta noziedzīgos nodarījumos».

Turpretim formula «crimes et délits relatifs à l'exercice des droits civiques» ielikusi jaunu saturu vecajā «crimen majestatis» jēdzienā.

Tomēr konstitucionalas iekārtas nodibināšanās ietekmē noziegumu pret valsti tipu formacijā ar to vien neaprobežojās. Tauta, kura pēc franču revolūcijas koncesijas ir suverena vai vismaz ņem dalību suverenitātē, realizē varas funkcijas ne tikai ar likumdošanas, administratīvo un tiesas organu palīdzību. Katra pilntiesīga pilsoņa rokās pēc šīs konstrukcijas atrodas valsts varas daļa, tanī nozīmē, ka viņam ar satversmi nodrošinātas pasīvās un aktīvās *vēlēšanu* tiesības un tiesības piedalīties tautas *nobalsošanā*. Šo tiesību aizskaršana Vakarēiropā pielīdzināta svarīgiem noziegumiem pret valsti. Šie nodarījumi ierindoti līdzās uzbrukumiem augstākai varai. Vakarēiropā pēc būtības minētās tiesības ir šīs varas daļa. Tādā pašā, ja ne lielākā mērā demokratijās atzīst nepieciešamību aizsargāt pret katru *tautas pārstāvju* darbības aizskārumu, kā individualas, tā kolektīvas, satversmes noteiktās robežās, pat ja tāds aizskārumus nevērstos pret visu pastāvošo iekārtu.

IV. Republikas laikos *Romā* bija atsevišķi gadījumi, kad valsts izdeva savus pilsoņus citām valstīm sodīšanai par nodarījumiem, kas varēja izjaukt «draudzīgas» attiecības ar ārzemniekiem. Tā 188. g. pēc «recuperatores» sprieduma izdoti *Kartagai* divi Romas pilsoņi, kas bija aizskāruši Kartagas sūtni¹⁷). Šā daudznozīmīgā akta pamatā bija priekšstats par sūtņa svēto neaizskaramību kā miera, tā kara laikā. «Si quis legatum hostium pulsasset, contra jus gentium id commissum esse existimatur, quia sancti habentur legati», teica romieši. Šis viedoklis uzglabājies mūsdienu mācībā par diplomatisko pārstāvju *imunitāti*¹⁸). Bet vispār Romas ceļā iekarot visu pasauli, kas nobeidzās ar Romas «imperium mundi» nodibināšanu, izslēdza iespēju izveidot tanī laikā pilnīgi nokārtotas starpvalstiskas attiecības un jēdzienu par «noziegumiem pret ārvalstīm», jo šādu attiecību un jēdzienu izveidošanai vispirms nepieciešama vairāku savā starpā pilnīgi neatkarīgu valstu pastāvēšana, kuru nebija un arī nevarēja būt romiešu laikos.

¹⁷) Sal. Fiore — Antoine, *Traité de droit pénal international et de l'extradition*. 1880. g., 288. l. p.

¹⁸) Sal. Gerland, *Feindliche Handlungen gegen befreundete Staaten* (V. D. B. I) 187. l. p., kur šī mācība nosaukta par «novecojušos».

Tikai jauno un visjaunāko laiku starptautiskā dzīve, kuras pamatā, no vienas puses, ir valsts iekšējās *virskundzības* un no otras puses, starptautiskās *sakaru uzturēšanas* princips, bija spējīga radīt labvēlīgus apstākļus, kuros varēja attīstīties sevišķa attiecīgo noziegumu kategorija, un proti privatpersonu noziegumi pret *svešām valstīm*.

Sakarā ar starptautiskās kriminaltiesībās nostiprinājušos principu neizdot politiskos noziedzniekus, kā arī savus pilsoņus¹⁹⁾, un attīstot pazīstamo *Hugo Grocija* formulu par valsts pienākumu noziedznieku «aut dedere aut punire»²⁰⁾ — tamlīdzīgus nodarījumus sāk sodīt kā prūšu 1794. g. *Landrecht's*²¹⁾, tā franču 1810. g. *Code pénal*²²⁾.

Tas notiek, lai nebojātu labās kaimiņu attiecības ar citām valstīm un lai novērstu t. s. represāliju²³⁾ iespējamību no pēdējo puses, citiem vārdiem valsts *pašaizsardzības nolūkos*. Dažreiz šo mērķi pastiprina apsvērumi par vienāda režīma valstu *savstarpēju pabalstīšanu un solidaritāti* politisku apvērsumu apspiešanā vai vispār par visu civilizēto zemju kopdarbību cīņā ar t. s. «cilvēces ienaidniekiem», sevišķi ar anarchistu un citu politisko novirzienu *teroru*²⁴⁾.

Apskatītās vēsturiskās attīstības rezultātā tagadējā kriminaltiesību teorija, atmezdama visu novecojušo, atzīst šādas (politisko) noziegumu pret valsti šķiras:

1. Pret valsts *iekšējo esamību*²⁵⁾, un proti pret:
 - a) valsts iekārtu;
 - b) valsts teritoriju un
 - c) augstākās varas orgāniem.

Šo noziegumu sodamības pamatā atrodas *pašaizsardzības* elements, t. i. cīņa par savu pastāvēšanu, kas piemīt kat-

¹⁹⁾ Sal. *Gerland*, turpat 119. u. turpm. l. p.

²⁰⁾ Sal. *manu kursu I*, 28. l. p.

²¹⁾ II, §§ 135. un 136.

²²⁾ Sk. 84. un 85.

²³⁾ Sal. *Code pénal* 85. p.: «Quiconque aura par des actes non approuvés par le Gouvernement exposé des Français à éprouver des représailles...»

²⁴⁾ Sal. *Kopenhagenas* 1935. g. starptautiskās konferences materialus (piel. pie *Tieslietu Ministrijas Vēstneša* Nr. 4., 66. u. turpm. l. p., kā arī 95. u. turpm. lap. p.), kā arī *Tautu savienības* 1937. g. terorisma apkarošanas konvencijas projektu.

²⁵⁾ Sal. *van Calker, Hochverrat und Landesverrat* (V. D. B. I), 8. u. turpm. lap. p. «Gewaltsame Aenderung der Verfassung, gewaltsames Einverleiben oder Losreissen, gewaltsame Ausschaltung aus ihrer verfassungsmässigen Stellung».

bai būtei, kā fiziskai, tā juridiskai, labai un ļaunai, kā demokratiskai republikai, tā arī absolūtai monarchijai;

- d) *crimen laesae majestatis* — «*laesae venerationis*» nozīmē (Majestātsbeleidigung), kas konstruēts uz valsts galvas *personības pastiprinātas aizsardzības* principa (dzīvības, veselības, brīvības²⁶), miesas neaizskaramības un goda²⁷) aizsardzība). Monarchijās šī aizsardzība attiecas arī uz monarha tuvākiem ģimenes locekļiem;
- e) pret likumdošanas organu darbību un pret pilsoņu politiskām tiesībām, kā aktīvām, tā pasīvām;
- f) pret valsts mieru, kas nodrošina valsts iekšējo pastāvību.

2. Pret valsts *ārējo drošību*, ko var traucēt kā kara, tā miera laikā, un proti:

- a) ar nodevību²⁸), ko izdarījis pašas valsts pilsonis, vai
- b) ar naidīgu piekļūšanu valsts noslēpumam, ko izdarījis ārzemnieks zināmas valsts teritorijā.

Kā vienā, tā otrā gadījumā sodošā reakcija bez šaubām tiecas pēc valsts paš aizsardzības.

3. Pret *ārvalstīm* un viņu diplomatiskiem pārstāvjiem, arī aizbažām par savu neaizskaramību.

I. Valsts iekšējās esamības un drošības aizskaršana.

Latvijas Sodlu likums noziedzīgos nodarījumus pret valsts iekšējo esamību un drošību pazīst kā «*dumpi*» (II nod.), kā «noziedzīgus nodarījumus pret *Valsts Prezidentu*» (III nod.), kā *pašvaldības iestāžu vēlēšanu* un tautas *nobalsošanas* brīvības un pareizības traucēšanu (V nod.) un kā «noziedzīgus nodarījumus pret *valsts mieru*» (VII nod.).

§ 3. Dumpis.

Dumpis pēc mūsu likumiem (Sod. lik. 69. p.) ir:

Varas darbu lietošana ar nolūku:

- a) grozīt pastāvošo valsts iekārtu;

²⁶) Pēc angļu tiesībām karaļa brīvības laupīšana līdzinās «*to imagine the King's death*».

²⁷) Sal. *Preussisches Landrecht*, § 196.: «*Wer das Oberhaupt des Staates in seiner Würde persönlich beleidigt...*»

²⁸) *Garraud*, turpat, III, 523. l. p., tās apzīmēšanai lieto «*lèse - patrie*».

b) gāzt Valsts Prezidentu vai Ministru kabinetu, vai atņemt viņiem ar likumu piešķirtās funkcijas, vai

c) atraut no Latvijas kādu viņas teritorijas daļu.

Sods: spaidu darbi uz visu mūžu vai uz noteiktu laiku (t. i. līdz 15 gadiem)²⁹).

Norādītā noziedzīgā nodarījuma raksturīga pazīme ir *vardarbība*, tieša vai netieša³⁰), jo teoretiski cenšanās panākt valsts iekārtas pārmaiņu *legali*, ar reformām, ne revolūcijas, bet evolūcijas ceļā neskaitas par noziedzīgu. Noziegums ir valsts iekārtas graušana ar varu, augstāko valsts varas organu, Latvijas republikā — Valsts Prezidenta un Ministru kabineta gāšana vai to darbības paralizēšana, lietojot vardarbību, un treškārt — valsts teritorijas samazināšana ar varu. Citētā 69. panta formulējumā trūkst termina «*apdraudējums*», ar ko no šā panta atšķiras veco Sodu likumu attiecīgais 100. pants, tā 1903. g., 1917. g., kā arī 1929. g. redakcijā. Minētais termins (apdraudējums) atbilst franču jēdzienam «*attentat*»³¹) (*Code pénal*, art.

²⁹) Modernā virziena ietekmē, kā *pasaules kara, Tautu savienības līguma* un t. s. *Briana - Kelloga pakta* (1928. g.) sekas, dažās valstīs parādījušies jauna veida politisku noziegumu sastāvi, lai aizsargātu *starptautisko mieru ar nacionalās likumdošanas palīdzību*. Šis jautājums pašlaik vēl nav pietiekoši noskaidrots.

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 113. p. § 1. (franču tulkojumā): «Celui qui incite publiquement à une *guerre d'aggression* (?) est puni d'un emprisonnement jusqu'à 5 ans»; § 2. «La poursuite n'a lieu que si l'acte indiqué dans le § 1 est réputé punissable par les lois du pays contre lequel l'incitation est dirigée.»

Sal. arī *Francijas* jaunā (1933./34. g.) projekta 150. p.: «Quiconque aura, par des actions hostiles non approuvées par le Gouvernement, exposé l'Etat à un péril de guerre, sera puni de la détention et, si la guerre s'en est suivie, de la déportation simple»; sal. *Italijas* 1930. g. kodeka 244. p. 1. daļu.

Sal. *Tieslietu Ministrijas Vēstneša* 1937. g. Nr. 4. 813. un turpm. l. p. *P. Minca: Jautājums par starptautiskā miera aizsardzību ar nacionalās likumdošanas palīdzību Parīzes (1937. g.) kongresā*. Sal. arī *Revue Internationale de Droit pénal*, 1937. g. 25.—78. l. p. (*Martinez'a, Roux un Mirasyezis'a* referatus).

Sal. *Weber, Hochverrat*, 1929. (*Die Reichsgerichtspraxis*, V. 180.—188. l. p.)

³⁰) Sal. *Tagancevs, Уголовное Уложение 1903. g., P. Jakobi* izdevumā (1922. g.), 385. l. p. Nr. 12.; sal. arī *Liszt*, turpat, 551. l. p.: «Die geplante Aenderung muss eine gewaltsame sein, damit sind bloss Drohungen ausgeschlossen» (pēc vācu Strafgesetzbuch'a § 81. izpratnes). *Šveices kodeka* 255. p.: «wer eine Handlung vornimmt, die darauf gerichtet ist, mit Gewalt...»; bet pēc vācu 1927./30. g. projekta § 86.: «wer mit Gewalt oder durch Drohung mit Gewalt die Verfassung... ändert oder... Gebiet losreisst...»

³¹) *Code pénal*, 87. un 88. p. «... l'exécution ou la tentative constitueront... l'attentat...»

87. un 88.) un vācu vārdam «Unternehmen»³²⁾, kas uzglabājies vācu 1870./71 g. Strafgesetzbuch'ā (§§ 80., 81., 82.) no prūšu Landrecht'a laikiem.

Turoties pie franču (1832. g.) legaldefinīcijas, bij. 100. pants paskaidroja, ka par «apdraudējumu» atzīstams tiklab *izpildījums*, kā *mēģinājums*. Tas nozīmē, ka pretēji vispārējiem tiesību principiem likums šinī gadījumā apzināti nešķiroja noziedzīgas darbības realizēšanas pakāpes.

Noteicot sodu par dumpi, likums sajauc mēģinājumu ar izdarīšanu, kas uzglabājies kā mantojums no pārmērīgi bargajiem Romas ķeizaru laikiem un nesaskan ar mūslaiku tiesiskiem uzskatiem³³⁾.

Vācu 1927./30. g. projekts no tāda sajaukuma atteicies. *Latvijas* kodeka formulējums: «Kas lietojis varas darbus ar nolūku grozīt...», nenostājoties gluži uz vācu 1927./30. g. projekta viedokļa, konstruē dumpja sastāvu pēc t. s. noziedzīgu nodarījumu «nogrieztā sastāva» parauga, kas tomēr dod iespēju atšķirt šā nocirstā sastāva mēģinājumu no tā izpildīšanas.

Kas attiecas uz dumpja *sagatavošanu*, tad to soda vieglāk. 70. pants draud par to ar spaidu darbiem līdz 10 gadiem vai pārmācības namu.

Kā sevišķu sagatavošanās veidu 71. pants izdala piedalīšanos *apvienībā*, kura sastādījusies 69. pantā paredzētā smaga nozieguma izdarīšanai. Šādi saprotot piedalīšanos, 71. pants raksturo to kā *sazvērestību*³⁴⁾ (hochverräterisches Komplott), bet tas nozīmē, ka piedalīšanās sodamībai nepieciešams kādas *noteiktas vienības* bijums, kura kopīgiem spēkiem būtu apņēmusies noziedzīgo planu realizēt³⁵⁾, citiem vārdiem, vajadzīgs, lai nodoms, kas vērsts tieši izdarīt 69. pantā paredzēto vardarbību, būtu konkretizējies, bet nepietiek ar teoretiskām pārrunām vai abstraktām tieksmēm vien³⁶⁾.

³²⁾ Sal. Frank, *Strafgesetzbuch*, 1924. g. I, 234. l. p.; Stoss, *Vergl. Darst.* B. III, 305. l. p. «Unternehmen (ist) — prägnanter, Versuch - farbloser.»

³³⁾ Sal. v. Calker, turpat, 41. l. p.: «Zweifelhaft kann erscheinen ob es sich empfiehlt, den Ausdruck «Unternehmen» beizubehalten.» Sal. turpretim «Ком. издание проекта Латв. Угол. Уложения». P. Jakobi, 1903. un 109. lap. p. Sal. arī Prof. Krugļevska *Latv. Sodu likuma projekta kritiku Tiesl. Min. Vēstnesī* 1930. g. Nr. 1./2., 47. l. p.

³⁴⁾ Sal. *Tagancevs* (Jakobi izdevumā), 387. lap. p. Nr. 3.

³⁵⁾ Turpat Nr. 4; sal. *Code pénal*, 89. p.: «il y a complot dès que la résolution d'agir est concertée et arrêtée entre deux ou plusieurs personnes.»

³⁶⁾ Sal. van Calker, turpat 42. lap. p.: «...die Uebereinkunft muss gerichtet sein — auf die *Ausführung* eines wenigstens dem Objekt nach *bestimmten*

Turpretim ja apvienība pāriet uz darbiem, kaut arī tie būtu tikai līdzekļu sagādāšana un pielāgošana, tad sazvērniekiem, kas piedalījušies tādos sagatavošanas darbos, piemērojams 70. pants. No tā izriet, ka piedalīšanās apvienībā ir *vieglākais* sagatavošanās veids, kas pēc vispārēja noteikuma sodams vieglāki nekā tieša sagatavošanās, kas paredzēta 70. pantā. Šī sodamības samērība *Latvijas* Sodulu likuma redakcijā ir pilnīgi izturēta (sankcija pēc 71. panta ir spaidu darbi līdz astoņiem gadiem vai pārmācības nams).

69.—71. p. minēto nodarījumu *subjekts* var būt ikkatra pieskaitītā persona.

Šo smago noziegumu sodamība pamatota ar valsts paš aizsardzību. Tā tad ir pilnīgi vienalga, vai to izdarījis *pašu valsts pilsonis* vai *ārzemnieks*.

Tāpat nav svarīgi, *kur* tie izdarīti³⁷⁾. Uz 69.—71. p. neattiecas Latvijas Sodulu likuma 8. panta prasījums, lai nodarījums, par kuru pilsoņi un ārzemnieki padoti saukšanai pie atbildības, būtu aizliegts ar tās vietas likumu, kurā tas izdarīts.

Tā kā runa ir par «smagiem» noziegumiem šā vārda «techniskā» nozīmē, tad saskaņā ar 46. pantu viņu sodamības nepieciešams nosacījums ir *apzinātība* (nodoms). Neuzmanīgu dumpīgu darbību grūti iedomāties, ir gan iespējama neuzmanīga piedalīšanās apvienībā (71. p.), bet tā nav sodama (sal. 46. p. 3. d.).

§ 4. Noziedzīgi nodarījumi pret Valsts Prezidentu.

Pat ja atmetam reliģiski-mistisko mirdzumu, kas apvij monarha personu³⁸⁾, tomēr stāvoklis, ko ieņem *valsts galva* kā valsts pārstā-

hochverräterischen Angriffs...»; *Garraud*, turpat 564. lap. p.: «il faut qu'il y ait non pas un projet incertain et vague, mais une résolution d'agir... que les agents soient d'accord sur le but et sur les moyens du complot...»

Bij. Senata prakse cariskā Krievijā pakāpeniski paplašināja 102. (mūsu 71.) panta tulkošanu cīņā ar Krievijas socialdemokrātisko partiju, kuras oficiālā programā ietilpa «bruņota sacelšanās». 1905. g. kasācijas spriedums prasīja, lai mērķis tieši būtu vērsts uz vardarbīgu apvērsumu tuvākā laikā, bet jau 1908. g. kop-sapulces spriedums Nr. 5 apmierina ar tāda mērķa esamību, kaut arī tikai tālākā nākotnē. Ja arī ir pareizi, ka laika lielākam vai mazākam tuvumam nav izšķirošas nozīmes, tomēr 1908. g. spriedums varbūt pārāk izplēta 102. p. piemērošanas robežas.

³⁷⁾ Sal. mana kursa I, 26. un turpm. lap. p.

³⁸⁾ Sal. *Jakobi*, Латв. Уложение 111./2. lap. p.

vis starptautiskās attiecībās³⁹⁾, kā augstākais armijas vadonis⁴⁰⁾ un kā ārkārtējās apžēlošanas tiesības⁴¹⁾ nesējs, dabiski rada vajadzību pastiprinātā kārtā aizsargāt viņa personību. Uzbrukumi valsts galvas dzīvībai, veselībai un brīvībai var satricināt visas valsts pamatus. Tāpat uzbrukumi viņa godam un miesas neaizskaramībai, kas gan nav skāruši tā veselību vai dzīvību, kaut arī tie nesatur sevī tikpat nopietnas sekas, tomēr tanīs ietvertā *ne cienība* pret valsts galvu, kurš zināmā mērā iemieso pašas valsts cieņu, prasa šos nodarījumus izdalīt sevišķā valsts noziegumu šķirā (*laesa veneratio*, ja ne *laesa majestas*)⁴²⁾.

Pēc Latvijas Sodumu likuma Valsts Prezidenta noslepkavošana sodama ar spaidu darbiem uz visu mūžu (72. p.), bet miesas bojājumu izdarīšana vai brīvības atņemšana viņam — ar spaidu darbiem uz noteiktu laiku (73. p.).

Valsts Prezidenta goda aizskaršana⁴³⁾, viņa miesas neaizskaramības aiztikšana varas darbiem un sodam⁴⁴⁾ draudu lietošana pret to, sodama ar pārmācības namu vai cietumu (74. p.).

Šāda Valsts Prezidenta personas pastiprināta aizsardzība pastāv, protams, tik ilgi, kamēr viņš ieņem šo amatu, un neattiecas uz viņa ģimenes locekļiem.

Pēc Latvijas *Kriminalproc.* lik. 9. p. 1. pkta lietas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti 74. pantā, vajājamās publiskā kārtā, bet uzsākamās tikai ar Valsts Prezidenta piekrišanu (likumā teikts sūdzību, kas nav pareizi). Tas izskaidrojams ar apsvērumu, ka Prezidents varētu uzskatīt par nevēlamu uzsākt šādās lietās kriminalvajāšanu.

§ 5. Likumdošanas iestādes darbības traucēšana.

Likumdošanas iestādes darbības traucējums ne vienmēr izpaužas pastāvošās iekārtas gāšanās. Šāda traucējuma mērķis var arī būt tikai iejaukšanās *pa daļai* tādās iestādes darbībā. Tanīs valstīs, ku-

³⁹⁾ Sal. *Latvijas Satversmi*, 41. lap. p.

⁴⁰⁾ Sal. turpat, 42. un 44. p.

⁴¹⁾ Sal. turpat, 45. p.

⁴²⁾ Sal. *van Calker*, turpat 91. u. turpm. un 108. u. turpm. lap. p.

⁴³⁾ Par *publisku* aizmugurisku Valsts Prezidenta nonievāšanu sk. turpmāk 110. p.

⁴⁴⁾ *Sodami draudi* ir draudi, kam 474. p. stingri noteiktais saturs.

rās funkcionē parlamenti, to funkciju netraucētas norises lielā nozīme prasa parlamenta aizsardzību arī pret tamlīdzīgiem nodarījumiem⁴⁵⁾.

Latvijas Sodlu likuma attiecīgie 75. un 76. panti ar parlamenta likvidēšanu atcelti (sal. 1935. g. 12./22. marta lik.).

§ 6. Vēlēšanu un nobalsošanas brīvības un pareizības traucēšana⁴⁶⁾.

No visām politiskām tiesībām t. s. «jus suffragii» ir vissvarīgākā. Tā ir valsts varas daļiņa, kas piešķirta katram pilntiesīgam pilsonim. Tur, kur valsts griba sastādās no daudzu simtu tūkstošu, bet dažreiz arī daudzu miljonu cilvēku gribu kopības, valsts, tieši valsts, — un ne tikai indivīds, — ir ieinteresēta, lai šīs kopīgās gribas rašanās process noritētu pareizi, ievērojot brīvību, likumību un godīgumu (liberté, légalité et sincérité⁴⁷⁾.

Brīvības nosacījums izslēdz spaidus, traucēšanu un ietekmēšanu no malas (Erpressung, Hinderung, Beeinflussung), saka *M. E. Mayer's*⁴⁸⁾. *Legalitates* nosacījums prezumē likuma noteikumu formālu ievērošanu. *Godīguma* nosacījums prasa novērst blēdību iespējamības balsu (gribas izteikumu) vākšanā un saskaitīšanā.

«Jus suffragii» visos gadījumos izpaužas *balsis nodošanā*. Balss var nodot *vēlot* vai nu pārstāvjus parlamentā (ja tas ir), pašvaldības organos vai arī atsevišķus funkcionārus (prezidentu, tiesnešus u. t. t.). Šinī ziņā piedalīšanās balsošanā nozīmē piedalīšanos dažādās vēlēšanās, cik tālu tām piemīt publiski-tiesisks raksturs⁴⁹⁾. Tomēr balss nodošanas mērķis var būt ne tikai deleģēt kādu personu darboties vēlēšanu vārdā, bet ar balss nodošanu var tieši izšķirt arī

⁴⁵⁾ Sal. *M. E. Mayer, Angriffe auf gesetzgebende Versammlungen* (V. D. B. I) 303. lap. p. Sal. *vācu 1927./30. g. projekta* § 99. u. turpm.: «Angriffe gegen die republikanische Staatsform und gegen verfassungsmässige Körperschaften.»

⁴⁶⁾ Sal. *Code pénal: Crimes et délits relatifs à l'exercice des droits civiques* (109.—113. p.); *Šveices kodeks: Vergehen gegen den Volkswillen* (279.—284. p.); *vācu 1927./30. g. projekts: Vergehen bei Wahlen und Abstimmungen* (§§ 103.—111.); *Polijas 1932. g. kodeksa* 118.—124. p.

⁴⁷⁾ Sal. *Garraud, III*, 611. lap. p.; *M. E. Mayer*, 276. u. turpm. lap. p. min: «Freiheit, Lauterkeit und Legalität.»

⁴⁸⁾ turpat, 277. l. p.

⁴⁹⁾ Izvedot konsekventi šo domu, te jāpieskaita arī parlamenta komisiju vēlēšanas, bet nav ietilpinamas šai jēdzienā vēlēšanas, kas notiek privātās biedrībās, savienībās un politiskās partijās, lai tās arī būtu cik iespaidīgas būdamas.

kādu jautājumu pozitīvā vai negatīvā nozīmē. Parasti pie tam domāta piedalīšanās t. s. *tautas nobalsošanā* (plébiscite, Referendum, Volksbegehren), bet nav šaubu, ka tanī pašā plāksnē atrodas arī tautas pārstāvju balsošana likumdošanas iestādēs (kur tādas pastāv) un to komisijās, kā arī pašvaldības kolektīvās iestādēs⁵⁰).

Visos iepriekš minētos gadījumos ir iespējami vēlēšanu un balsošanas brīvības, likumības un godīguma traucējumi, kuri pēc uzbrukuma objekta var būt tik nopietni, ka spiež iedarboties kriminalai reakcijai. Šie nodarījumi pieskaitāmi noziegumiem pret valsti.

Pozitīvo tiesību attiecīgie noteikumi atrodas *Latvijas Sodlu likuma* piektā nodaļā (77.—86. p.).

Tie paredz:

- a) pašvaldības iestāžu vēlēšanu brīvības un pareizības traucēšanu un
- b) tautas nobalsošanas brīvības un pareizības traucēšanu.

1. *Kas ar sodamiem draudiem, vardarbību, viltu vai dienesta pilnvarojuma nelietīgu lietošanu ļaunprātīgi kavējis vēlēšanu vai balsotāju izlietot vēlēšanu vai balsošanas tiesības, tam 77. pants paredz cietumu līdz sešiem mēnešiem. Ja šādu nodarījumu izdarušas vairākas personas kopīgi, vai arī valsts vai pašvaldības iestādes dienestpersona, izpildot savus pienākumus vēlēšanu vai tautas nobalsošanas pārraudzībā vai vadīšanā, vainīgais sodams ar cietumu, pie kam, ja vainīgais ir dienestpersona un noziedzīgo nodarījumu izdarījis izpildot dienesta pienākumus, cietuma sodam var pievienot atlaišanu no dienesta. Ja nodarījums izdarīts, pārtraucot satiksmi vai sarīkojot «nemierus», tad tas sodams ar pārmācības namu (78. p.); pie kam sodams arī mēģinājums.*

2. *Īpaši atzīmēta vēlētāja vai balsotāja ietekmēšana viņu uzpērkot, apsolut tam dāvanas vai atlīdzību (79. p.), lai piedabūtu to nodot balsi par labu uzpircējam vai citai personai, vai arī atturēt ties⁵¹) no balss nodošanas (cietums līdz 6 mēnešiem). Tāpat sodams uzpirktais, kas izteicis piekrišanu nodot balsi šādā veidā⁵²).*

3. *Piedalīšanās vēlēšanās vai tautas nobalsošanā bez pienācīgām tiesībām, kas vainīgam vai nu vispār nav bijušas, vai ja viņš tās*

⁵⁰) Še nepieder *tiesnešu* balsošana koleģiālās tiesu iestādēs.

⁵¹) Latvijas likums nesoda pasīvu atturēšanos no vēlēšanām (t. s. boikotu), tādi atšķirdamies no bijušā krievu likuma.

⁵²) Atšķirībā no 176. p. (sal. turpmāk) 79. p. nerunā par balsu nodošanu pret kādu.

jau izlietojis, sodama ar cietumu līdz 3 mēnešiem (83. p.). Sodams arī mēģinājums.

4. Balsu nodošanas brīvības un pareizības traucēšana iespējama arī kā *masas objekta* aizskārums, t. i. visu balsojošo tiesībām vai pašas balsošanas aktam, un proti, kā:

- a) *vēlētāju vai balsotāju* (šā vārda šaurākā nozīmē) *sapulces* vai oficiālas vēlēšanu (vai nobalsošanas) komisijas darbības traucēšana ar sodamiem draudiem, vardarbību, ļaunprātīgu dienesta pilnvarojumu izlietošanu, sapulces telpu bojāšanu. Šis nodarījums sodams ar cietumu, bet ja to izdarījušas vairākas bruņotas personas kopīgi, tad ar pārmācības namu līdz 4 gadiem (81. p.);
- b) oficiālu *vēlētāju vai balsotāju sarakstu* vai vēlēšanu vai balsošanas zīmju, protokolu, paziņojumu vai aktu patvaļīga paņemšana, bojāšana vai viltošana, kas sodama ar pārmācības namu līdz 2 gadiem, bet ja patvaļīgu paņemšanu vai bojāšanu izdarījušas vairākas bruņotas personas kopīgi, — ar pārmācības namu līdz 4 gadiem (85. p.);
- c) konkurentu grupu atklātā vietā izlikto vēlēšanu vai tautas nobalsošanas *uzsaukumu*, paziņojumu vai sarakstu noņemšana, saplēšana, apklāšana, sagrozīšana vai citāda bojāšana, kā likumā nodrošinātās pirmsvēlēšanu sacensības brīvības traucēšana, tāpat uzkūdišana uz to, sodama ar arestu (82. p.)⁵³. Ārkārtīgi nekautrīgā svešu ēku sienu izlietošana tamlīdzīgu afišu uzlipināšanai pamudināja *Latvijas* Sodu likuma sastādītājus aprobežot šo pantu, attiecinot to tikai uz gadījumiem, kad uzsaukumi, paziņojumi u. t. l. izlikti atļautā vietā.

5. Līdzās iepriekšējos pantos sastopamiem netiešiem norādījumiem uz *dienestpersonu* atbildību par nepareizu izturēšanos pret vēlēšanu un balsošanas brīvību 84. pants paredz to personu sodīšanu ar pārmācības namu līdz 2 gadiem⁵⁴), kas ļaunprātīgi pielaidušas nepareizības *balsu saņemšanā vai saskaitīšanā*, ja tām šīs funkcijas bijušas uzticētas.

⁵³) Sal. franču 1881. g. likumu par preses brīvību, 16.—17. p. par t. s. «professions de foi, circulaires et affiches électorales».

⁵⁴) Vācu 1927./30. g. projektā ļoti interesants § 110., kurš paredz cietuma sodu līdz 2 gadiem personai, kas pārkāpusi noteikumu par balsošanas *aizklātību* ar nolūku uzzināt vai paziņot citam, par ko kurš balsojis. Sal. Šveices 1937. g. kodeksa tamlīdzīgu 283. pantu. — Šurp attiecas arī S. l. 146. p. noteikums par Centr. vēlēš. kom. rīkojumu, instrukcijas un t. t. neizpild. no dienestpersonas puses (arests).

6. Beidzot *Latvijas* Sodu likums patapinājis no angļu tiesībām (1895. g. 6. jūlija likums) *pašvaldības vēlēšanu laikā izdarītas neslavas celšanas sodamību*. Tam, kas *vēlēšanu laikā izplatījis nepatiesas ziņas par kāda kandidata personu vai viņa uzvešanos sabiedriskā dzīvē vai dienestā, vai par viņa profesionālu darbību*, paredzēts cietums līdz 1 gadam, pie kam atsevišķi piemērināts, ka vainīgais atstādināms no vēlēšanām, bet ja viņa ievēlēšana notikusi, izslēdzams no iestādes, kurā tas ievēlēts (80. p.). Protams, sodamība *atkrīt*, ja apsūdzētais pierāda, ka viņam bijis pietiekošs pamats uzskatīt izpaužamo apstākli par patiesu (*exceptio veritatis*)⁵⁵⁾. Pēdējā, 86. pantā likums paredz, ka, piespriežot cietuma sodu par V nodaļā minētiem noziedzīgiem nodarījumiem, cietuma sodam var pēc tiesas ieskata pievienot *balsošanas tiesības atņemšanu*⁵⁶⁾ uz laiku līdz 5 gadiem.

Latvijas Sodu likumā nav ietverts dažkārt sastopamais saīsinātais noilguma laiks vieglākiem pārkāpumiem vēlēšanu lietās. Tādu saīsinātu noilguma laiku prasa, ievērojot to, ka šiem nodarījumiem ir tikai pārejošs raksturs un ka vēlēšanu pareizību pārbauda tur, kur pastāv parlaments, pati likumdošanas iestāde, apstiprinot mandatus. Bet tas, pirmkārt, attiecas tikai uz parlamenta, un nevis citām vēlēšanām, bet, otrkārt, nodarījuma noziedzīgo raksturu tāds apstiprinājums īstenībā nenovērš⁵⁷⁾.

§ 7. Noziedzīgi nodarījumi pret valsts mieru.

Ja dumpja mērķis gāzt valsts iekārtu, tad noziedzīgi nodarījumi «pret valsts mieru» rada tikai iekšējas briesmas, kas nespēj sagraut valsts pamatus. Šie nodarījumi apdraud tieši *valsts mieru* un pat traucē to, dažreiz tuvu pieskaroties dumpja mēģinājumiem⁵⁸⁾.

Pastāvošām tiesībām tie pazīstami sekojošos trīs paveidos:

I. *Koppulce* (Auflauf, attroupement, скопище), t. i. *atklātā* vietā salasījies ievērojams personu skaits (pūlis)⁵⁹⁾, kas pats par sevi dažkārt nav pielaižams, jo traucē brīvu kustību vai sabiedrisku mieru, bet par draudošu, no *valsts* viedokļa, pūlis kļūst tikai ar to mo-

⁵⁵⁾ Sal. S. l. 515. p.

⁵⁶⁾ Acīm redzot kā aktīvu, tā pasīvu.

⁵⁷⁾ Sal. M. E. Mayer, turpat, 276. lap. p.

⁵⁸⁾ Sal. Tagancevs, Уложение 448. lap. p. Nr.Nr. 1 un 2.

⁵⁹⁾ Sal. M. E. Mayer, *Widerstand gegen die Staatsgewalt* (V. D. B. I) 476. lap. p. u. turpm. un 532. lap. p. u. turpm.

mentu, kad tas *atsakas izklīst*, t. i. kad sākas nepaklausība likumīgai varai⁶⁰). Briesmas pieaug, kad koppelce ir sastādījusies ar iepriekš noteiktu nelikumīgu mērķi; tas vēl vairāk pastiprinās, kad koppelce iesāk vardarbības (*Rottenverbrechen*), un saskaras jau ar dumpi, ja tā sāk cīņu ar likumīgu varu⁶¹) vai uzbrūk tās atsevišķām iestādēm. Tad tā izvēršas par sacelšanos (*Aufbruch, riot, rébellion*). Sakarā ar to var konstruēt dažādus noziegumu sastāvus.

To kopīgās pazīmes ir:

- a) *ievērojams dalībnieku skaits*⁶²), pie kam tomēr jāšaubas, vai ir pareizi, kā to dara dažas novecojušas likumdošanas, ja jēdzienu «daudz» noteic, paredzot likumā skaita minimumu⁶³), kā to dara franču *Code pénal*.

Koppelce sastādas ne tikai no personām, kas tieši atrodas zināmā pūlī, bet arī no tām, kas pievienojušās koppelcei ar vārdiem un darbiem, pie kam ir vienalga, kādu pamudinājumu dēļ vainīgais palicis pūlī⁶⁴);

- b) pēc vispārējiem noteikumiem arī *atklātība*, kas saprotama tādi, ka koppelcei pievienoties iespējams katram, kas to vēlas, lai tā spētu palielināties un tāpēc kā ikkatra masu kustība savu apmēru nenoteiktības dēļ varētu kļūst sevišķi bīstama⁶⁵). Tas ir pareizi, bet tomēr nav šaubu, ka atklātība būs arī tad, kad darīšana ar daudzu personu skaita klātību⁶⁶).

Latvijas Sodlu likums piedalīšanos koppelcē grupē smaguma kārtībā sekojošos četros sodamos veidos:

1. *Atklātas koppelces neatstāšana, kad bijis zinams policijas varas prasījums, lai koppelce izklīst* (103. p.). Šim nodarījumam paredzētas divas soda pakāpes — arests un cietums, skatoties pēc tā,

⁶⁰) Sal. *M. E. Mayer*, 476. lap. p.: «Die strafbare Handlung ist das «Sich-nichtentfernen»»

⁶¹) Sal. *M. E. Mayer*, 465. lap. p. u. turpm. un 514. lap. p. u. turpm.

⁶²) Sal. *Tagancevs*, Уложение, 450. u. 451. lap. p.

⁶³) Sal. *Code pénal*, 210.—212. lap. p.; *Garraud*, III, 522. u. turpm. lap. p.

⁶⁴) Sal. *Tagancevs*, turpat, Nr. Nr. 6. un 8.

⁶⁵) Sal. *Tagancevs*, turpat, Nr. 10: „насильственные дѣйствія, предпринятые многими членами какой либо корпорации, или учебнаго заведения и притомъ только въ стѣнахъ заведения . . . подъ это понятие подводимы быть не могутъ. Точно также неповиновение или сопротивление, оказанное арестантами въ тюрьмѣ или во время пересылки...“; sal. arī turp. lap. p.

⁶⁶) Sal. zemāk par noziedzīgās propagandas atklātību 35. lap. p.

vai bijusi klāt tikai policija, vai arī izsaukts karaspēks. Sods pastiprināts koppelces dalībniekiem, kuri «uzkūdijuši» nepaklausīt⁶⁷⁾.

2. *Piedalīšanās atklātā koppelcē, kura, vainīgam to zinot, sapulcējusies ar nolūku nonievāt pastāvošo valsts iekārtu, Valsts Prezidentu, Ministru Prezidentu vai Ministru kabineta locekli, vai izteikt līdzjūtību dumpim, vai nodevībai, vai personai, kas izdarījusi dumpīgu vai nodevīgu nodarījumu, vai mācībai, kura tiecas ar varas līdzekļiem graut valstī pastāvošo kārtību.* Sods — cietums. Tas pastiprināts koppelces «sarīkotājam», personai, kas «uzkūdijsi» koppelci, kā arī koppelces dalībniekam, kurš nav atstājis koppelci pēc karaspēka izsaukšanas (104. p. 1935. g. red.).

3. *Piedalīšanās atklātā koppelcē, kura, rīkodamās apvienotiem dalībnieku spēkiem:*

- a) *pretojiesies dienestpersonai vai piespiedusi to uz nelikumību⁶⁸⁾;*
- b) *izdarījusi vardarbību pret personu, nolaupījusi svešu mantu, patvaļīgi paņēmusi, iznīcinājusi vai bojājusi to, vai iebrukusi svešās telpās, vai ar sodamiem draudiem piespiedusi izpildīt vai pielaist ko tādu, kas aizskar piespiestā tiesības vai pienākumus, vai arī piespiedusi atteikties no tiesību izlietošanas vai pienākumu izpildīšanas, vai arī izdarījusi šo nodarījumu mēģinājumu.*

Pārmācības nama sods pastiprināts koppelces sarīkotājam, sarīkošanas uzkūditājam, koppelces vadītājam un tam, kas lietojis ieročus (105. p.)⁶⁹⁾.

4. *Piedalīšanās koppelcē (tās atklātība, šeit ievērojot uzbrukuma svarīgumu, pēc likuma teksta nav vajadzīga, tomēr gadījumu lielākā daļā tā būs pati par sevi), kura, rīkodamās savienotiem dalībnieku spēkiem⁷⁰⁾:*

⁶⁷⁾ Protams, ka ar tādu prasību varai jāiestājas tikai nepieciešamības gadījumos. Sal. M. E. Mayer, 533. lap. p.: «nur das sei von Anfang an betont... dass die Behörde zum Auseinandergehen nur auffordert, wenn die Ansammlung den öffentlichen Frieden zu gefährden scheint».

Sal. vācu 1927./30. g. projekta § 174. (Auflauf).

⁶⁸⁾ Sal. turpm. S. l. 169. un 171. p.

⁶⁹⁾ Šis pants ir izsmeļošs (sal. Tagancevs, turpat, 456. l. p., Nr. 4.); 105. p. I. punktu vajadzētu pārredīgēt saskaņā ar 471. pantu.

⁷⁰⁾ Sal. Hippel, *Friedensstörungen* (V. D. B. II) 2.—28. lap. p. (Landfriedensbruch, Bildung bewaffneter Haufen). Sal. arī *Code pénal*, 440. p.; vācu 1927./30. g. projektā § 172. (Landfriedensbruch).

- a) *pretojusies* ar varu karaspēkam vai *uzbrukusi* ar varu kara sardzei;
- b) *sagrābusi savā varā, izlaupījusi* vai *izpostījusi* valsts, valsts autonoma uzņēmuma vai pašvaldības iestādes, nolikta-tavas, ietaises, kara aizsardzības līdzekļus, kā arī publiskai lietošanai paredzētus satiksmes līdzekļus, vai jebkāda veida kredītiestādes;
- c) *atsvabinājusi* ar varas darbiem *apcietinātos*;
- d) izdarījusi vardarbību ar *spridzinamu* vielu palīdzību vai ar citu vispār bīstamu līdzekli.

Sods — spaidu darbi līdz 8 gadiem. Tas paaugstināts sarīkotājam, sarīkošanas uzskūditājam, koppelces vadītājam, uzskūditājam uz vardarbību, ieroču vai spridzināšanas vielas lietotājam u. t. t. (106. p.).

II. *Nelikumīgas apvienības*. Daži koppelču veidi, un proti tie, kur koppelcē salasijušies «ar iepriekš noteiktu nelikumīgu nolūku», uzmodinātāju vadībā, jau sastāda zinamu sakausētu vienību. Tomēr pastāvošās tiesības, lai atšķirtu noziedzīgas organizācijas no koppelcēm⁷¹⁾, rada pirmo apzīmēšanai *apvienības* jēdzienu, ar ko mēs jau sastapāmies vispārējā⁷²⁾ daļā 50. p. un analizējot 71. pantu.

Pēc likumdevēja domām nelikumīga apvienība atbilst «*sazvērestībai*»⁷³⁾, ja tās mērķis ir kaut kāda noteikta noziedzīga nodarījuma izdarīšana. Piedalīšanās tajā kļūst par nopietnu noziegumu pret valsti, ja nodomātais noziedzīgais nodarījums vērsts pret valsts iekšējo vai ārējo pastāvēšanu. Bet tā var aprobežot savu darbību vienīgi ar pretvalstiskas uzstāšanās *sagatavošanu vispār*, traucējot ar to tikai *valsts drošību*. Tad tā līdzinas sazvērestībai vienīgi ar dalībnieku konspiratīviem sakariem. Apvienība ieņem vidējo vietu starp sazvērestību un bandu, atšķiroties no pēdējās ar to, ka apvienība nav sastādījusies, lai izdarītu *rindu* noziegumu.

Briesmas, kādas rada apvienība, zinamos gadījumos var būt ļoti nopietnas, bet citos — samērā mazas, piem., kad apvienība tikai

⁷¹⁾ Sal. *Tagancevs*, turpat, 466. u. turpm. lap. p.

⁷²⁾ Sal. *manu kursu I*, 135. lap. p.

⁷³⁾ Sal. *Kleinfeller, Teilnahme an einer verbotenen Verbindung* (V. D. B. II), 271.—289. lap. p.: «Der Gedanke, dass geheime Verbindungen eine Gefahr für die Ordnung und Ruhe im Staate bilden, tritt seit dem Ende des XVIII Jahrhunderts, vielleicht unter dem Einfluss der französischen Revolution, hervor» (27. lap. p.).

slēpjas no varas⁷⁴), lai gan pretlikumīgais nolūks, pēc kura tā cenšas, nav vēl atklāts. Pēdējais ir prezumējams, jo citādi nebūtu ko slēpties.

Saites, kas vieno apvienības dalībniekus, ir: atkārtota sapulcēšanās domu izmaiņai, sarakstīšanās un citi sakaru uzturēšanas veidi⁷⁵). Stingri iekārtota organizācija apvienībai nav vajadzīga, un nav vajadzīgs arī ievērojams locekļu skaits, ar ko apvienība atšķiras no koppelces. Par apvienības locekli kļūst katrs, kas apzināti tanī iestājies vai apzināti izrādījis savu faktisko piederību tai, piedalīdamies tās sapulcēs, izpildīdams tās uzdevumus vai sekmēdams tās mērķu sasniegšanu. Tomēr nepietiek ar vienkāršu paziņojumu, ka vēlas kļūt apvienības loceklis, vai līdzjūtības izteikumu apvienības darbībai⁷⁶).

Pēc *Latvijas Sodlu likuma* augsāk raksturotās apvienības sodamas šādos gadījumos:

1. Noziegums pret valsti pirmkārt ir pēc 108. p. *piedalīšanās apvienībā, kura apzināti uzstādījusi par savas darbības mērķi musināt*:

- a) *uz nepaklausību vai pretdarbību* likumam, saistošam noteikumam vai attiecīgas varas likumīgam rīkojumam;
- b) *uz naidu* starp atsevišķām iedzīvotāju daļām.

Sods — cietums.

Ja *individuala* nepaklausība vai pretdarbība likumam un likumīgai varai pati par sevi ir mazāka mēroga nodarījums, kas neietekmē valsts drošību⁷⁷), ja *naiids* starp atsevišķām iedzīvotāju daļām, lai tas arī būtu cik nevēlams būdams, pats par sevi nav noziegums, — tad *apvienības* sastādīšanās, lai *planveidīgi* uzkurinātu tautas kaislības norādītā virzienā vai uzrīdītu vienu iedzīvotāju daļu otrai, bez šaubām, apdraud valsts mieru.

2. Vieglāks šis nozieguma šķiras veids ir 107. panta otrā daļā (1., 2. un 4. pkt.), paredzētā *savienības vai biedrības nodibināšana vai darbošanās tanī*⁷⁸), pārkāpjot likuma noteikumus, ja vainīgais zinājis:

⁷⁴) Sal. *vācu* 1927./30. g. projektu, § 175.: «staatsfeindliche Verbindungen, Geheimbündelei» un § 176.

⁷⁵) Sal. *Tagancevs*, 466. lap. p. Nr. 1.

⁷⁶) Sal. turpat, 467. lap. p. Nr.Nr. 7. un 8.

⁷⁷) Kā iepriekš redzējām, tas iegūst šādu raksturu, ja minēto nodarījumu izdara koppelce.

⁷⁸) Sal. 1938. g. 14. februara *Latvijas Likumu par bezpeļņas biedrībām un to savienībām* (V. V. 1938. g. Nr. 36.).

- a) ka savienība vai biedrība spraudusi sev Sodu likumā aizliegtus vai sabiedriskai tikumībai pretīgus, vai arī sabiedrisku mieru vai drošību *apdraudošus mērķus*;
- b) ka savienību vai biedrību, kas spraudusi sev *politiskus* mērķus, pārvalda iestādes vai personas, kuru pastāvīgā atrašanās vieta ir *ārzemēs*;
- c) ka savienība vai biedrība sper sevišķus soļus, lai *slēptu* savu pastāvēšanu vai sprastos mērķus, vai savu pārvaldi⁷⁹⁾.

Sods — arests.

Visos trīs minētos gadījumos formas ziņā likumīga «biedrība» vai «savienība» *kļūst par nelikumīgu apvienību*, kas pats par sevi bez sīkākiem paskaidrojumiem saprotams lit. a) gadījumā; var uzskatīt kā vispārīnātāko to nelikumīgas apvienības tipu, kurā iekļausies visi gadījumi, kas nav paredzēti specialos likuma noteikumos. Attiecībā uz pārējiem diviem gadījumiem, kas norādīti lit. b) un c), pie tāda slēdziena nākam tikai *presumējot* — no vienas puses, ka biedrībai, kura slēpjas, ir pamats slēpties, bet no otras, ka valsts politiskai dzīvei jānorit pašā valstī — un ka sakarā ar biedrības ietekmēšanu no kāda ārēja centra *presumējama* tādu mērķu esamība, kas nav savienojami ar biedrības valstiskumu.

- d) Ja no izteiktā jāatzīst, ka 107. panta *otrai* daļai iepriekš aprādītā apjomā tiešām ir vieta starp noziegumiem pret valsti, tad to grūti apgalvot attiecībā uz šī panta *pirmo* daļu, kura paredz arestu līdz 3 mēnešiem vai pat tikai naudas sodu līdz Ls 300, *par savienības vai biedrības darbības atklāšanu vai darbošanos tanīs, ja pie tam notikusi likuma noteikumu pārkāpšana*. Tāpat to grūti teikt par 107. p. otrās daļas 3. punktu, kas sodu pastiprina, ja vainīgais zinājis, ka *savienības vai biedrības reģistrēšana noraidīta, vai ka savienība vai biedrība slēgta tiesas ceļā, vai ka viņu darbība noteiktā kārtā apturēta*⁸⁰⁾.

Ciktāl še nav sperti soļi, lai *slēptu* biedrību, resp. savienību (tādā gadījumā būtu jāpiemēro tā paša panta 4. punkts).

⁷⁹⁾ Pēc *vācu 187./71. g. Strafgesetzbuch'a* § 128. še pieskaitītas arī tādas biedrības, «in welchen gegen unbekannte Obere Gehorsam oder gegen bekannte Obere unbedingter Gehorsam versprochen wird». Sal. arī *vācu 1927./30. g. projekta* § 175.

⁸⁰⁾ Uz likuma noteikumu par biedrībām un sabiedrībām pārkāpšanu attiecas arī 164. p., 337. panta 1., 2. un 4. pkti un 341. panta 2. daļa.

mums darīšana ar formālu noziedzīgu nodarījumu, ko valsts, protams, nevar pieļaut un kas tāpēc arī sodams, bet tikai jāšaubas, vai to var pieskaitīt nopietniem pretvalstiskiem nodarījumiem, kuri apskatīti nodalījumā par nodarījumiem «pret valsts mieru».

- e) Beidzot 109. pants paredz sodu tam, kas *pielaidis savās telpās sapulcēties apvienībai, zinot, ka tā pretlikumīga*, kādu nodarījumu minētais pats uzskata par delictum sui generis, pielīdzinot to dalībai pašā apvienībā.

III. Daudz nopietnāks ir trešais pret valsts mieru vērsto noziedzīgo nodarījumu veids, kas vispārējā veidā apzīmējams kā *noziedzīgs iedzīvotāju prātu ietekmējums*.

Tanīs valstīs, kurās politiskā darbība, t. i. aktīva līdzdarbība valsts politiskā dzīvē, ir pilsoņa neatņemama tiesība (izņemot, ja tā atņemta ar tiesas spriedumu), pilsonim brīvs savos uzskatos nepiekrīst valdošam viedoklim, viņam ir tiesība kritizēt pastāvošo iekārtu vārdiem, rakstiem, attēlojumiem un presē — individuali vai kopā ar citiem, kas sapulcējušies nejauši vai apvienojušies vienā kompaktā veselā, tāpat tam ir tiesība censties panākt iekārtas grozīšanu legalu reformu ceļā, kas ir pilnīgi likumīgi. Likumība beidzas tur, kur sākas *vardarbība*, un ne tikai pati tās izdarīšana, bet arī *vardarbības briesmas*, vai kā *aicinājums* uz vardarbību tās *cildinājums*, gan atklāts, gan kaut arī ietērpts «zinātniskā» teorijā.

Ar vardarbības propagandas elementu tomēr tādu nodarījumu noziedzīgums vēl nav izsmelts. Katras *publiski-tiesiskas nelikumības* propaganda, t. i. propaganda *apzinīgi neizpildīt* to, ko likums pavēl, vai izdarīt to, kas ar likumu aizliegts, jau apdraud valsts mieru, tāpēc pareizi iekārtotā valstī šāda propaganda nav pieļaujama, jo te tai nav nekā kopīga ar pastāvošo likumu un to realizācijas kārtības brīvu kritiku, tāpat kā pilnīgi dabiski pāri atļautās kritikas robežām iet pastāvošās valsts iekārtas vai tās augstākā pārstāvja vai valsts simbola *atklāta apsmiešana vai nonievāšana*.

Ciktāl šie nodarījumi izpaužas runātos vārdos, to specifiskā īpatnība ir tā, ka tiem jābūt izdarītiem citu klātbūtnē⁸¹⁾, tieši *citū*,

⁸¹⁾ Lai gan materiālo un procesuālo tiesību nozares nevar jaukt kopā, tomēr dažos gadījumos, konstruējot noziedzīgu nodarījumu sastāvu, de lege ferenda obligatoriski jāreķinās ar jautājumu par pierādāmību un ar iespējamām ļaunprātībām, kas jo sevišķi izpaužas politiskās vajāšanas laukā viena vienīga liecinieka ziņojumā par «dzirdēto».

bet ne *cita* klātbūtnē, ne divatā⁸¹⁾, bet gan pa lielākai daļai uzrunājot klātesošos, resp. «*atklāti (publiski)*».

Šim terminam vajadzīgs paskaidrojums. Atklātību var saprast a) kā *daudzu personu faktiski klātbūtni*, vai b) kā *visiem pieejamu vietu*, kurā iespējama katrā laikā *nenoteikti* liela personu skaita sapulcēšanās. Abas šīs pazīmes var arī apvienot. Pozitīvas tiesības šo jautājumu neatrisina⁸²⁾, kas devis iemeslu pretrunīgiem tulkojumiem tiesu praksē.

Izejot no to noziedzumu būtības, kuru iedarbība (pēc objekta) pretstatā uzskūdišanai ir *individuali nenoteikta*, jāatzīst, ka šo noziedzuma atklātību teoretiski noteic — a) *īsas mutiskas uzrunas gadījumā* — ne tikai pūļa klātbūtnē *atklātā* vietā (piem., mītiņš laukumā), bet arī daudzu apmeklētāju sapulcēšanās slēgtās telpās (piem. labdarības biedrības biedru pilnsapulce⁸³⁾, vai teatra izrādes skatītāji u. c.) vai b) *ilgākas iedarbības gadījumā lielāku skaitu cilvēku* šim nolūkam izraudzīta vieta, kura pieejama visiem un labi apmeklējama.

No šiem t. s. «*konkretas*» atklātības gadījumiem jāatšķir «*abstrakta*» atklātība, kad sakars starp vainīgo un publiku rodas izdalot daudzām personām uzreiz vai laižot no rokas rokā⁸⁴⁾ uzmusinoša satūra fiksētu tekstu, t. i. šādu tekstu *izplatot*, kas iespējams arī pagrīdes darbības veidā.

Savā būtībā noziedzīga propaganda un tai tuvie nodarījumi prezumē *nodomu*. Neuzmanību nesoda, lai gan tā dažos gadījumos (piem., t. s. izplatīšanā) nav izslēgta.

Pēc sava rakstura šie nodarījumi pieder t. saucamiem «*Gefährdungsdelikte*»⁸⁵⁾, kuri valsts drošībai var radīt nopietnas briesmas,

⁸²⁾ Vācu 1925. g. projekta § 11. turējis par vajadzīgu paskaidrot, ka «*öffentlich*» begangen ist *auch* eine Handlung, die in einer geschlossenen Versammlung... begangen wird. Vācu 1927./30. g. projekta attiecīgā § 9. šis punkts tomēr izlaists.

Sal. arī P. Jakobi, *Латв. Угол. Уложение*, 148. lap. p. „*публичность и непубличность должны определяться въ каждомъ отдѣльномъ случаѣ количествомъ присутствующихъ лицъ...*“ No otras puses sal. *Tagancevs*, 558. lap. p. Nr. 6: „... *публично*, т. е. въ такихъ мѣстахъ или помѣщеніяхъ входъ въ которыя доступны для всѣхъ и каждаго“.

⁸³⁾ Bet ne biedrības valdes sēde.

⁸⁴⁾ Skaidrs, ka tāda teksta *nodošana* tikai vienai personai, lai arī nolūkā šo personu ietekmēt, tomēr ne nolūkā tekstu tālāk izplatīt un pat neparedzēt tā tālāku izplatīšanu, neatbilst aplūkojamā nodarījuma sastāvam. Cita lieta ir tāda teksta *pārdošana* grāmatu *veikalā*, kaut arī vienai personai.

⁸⁵⁾ Sal. mana kursa I sēj. 14. l. p.

pamudinot kādu no klausītājiem, skatītājiem, adresātiem, vai pat visu pūli apdraudēt valsts drošību. Ciktāl te darīšana ar mutiskām uzrunām, šiem nodarījumiem piemīt vienreizēja akta raksturs, tādēļ attiecībā uz tiem grūti konstatēt *mēģinājumu*, kas vieglāki saskatams t. s. rakstu izplatīšanas gadījumā.

Aplūkotie principi likti arī *Latvijas Sodu likuma* 110.—116. p. pamatā.

I. 111. pants soda ar cietumu vai pārmācības namu par noziedzīgu aģitāciju personu, kas izteikusi *uzaicinājumu, atklāti turējusi vai lasījusi runu vai sacerējumu, izplatījusi⁸⁶⁾ vai atklāti izlikusi sacerējumu vai notēlojumu, kuros musina:*

- a) izdarīt dumpīgu nodarījumu,⁸⁷⁾ kaut arī tieši neuzaicinot uz vardarbību, vai izdarīt nodevību,
- b) karavīrus pārkāpt kara dienesta pienākumus,
- c) nepaklausīt vai rīkoties pretim likumam, vai saistošam noteikumam, vai varas likumīgam rīkojumam,
- d) izdarīt smagu noziegumu,
- e) uz naudu⁸⁸⁾ starp atsevišķām iedzīvotāju daļām.

Sods sabardzinas, sasniedzot 10 gadus spaidu darbos, ja vainīgais musinājis rīkoties daudzu personu dzīvībai *bīstamā* kārtā, vai ja musinājuma *sekas bijušas* smaga nozieguma izdarīšana⁸⁹⁾. Mēģinājums sodams.

⁸⁶⁾ «*Izplatīšanas*» pareizai izpratnei raksturīgs ir apstāklis, ka tā nostādīta blakus *atklātai* runai, lasīšanai, iztirzāšanai. Skaidrs, ka tās nolūks ir vai nu tālākdošana *daudziem*, vai kaut arī vienam, tomēr tādi, ka tālākotam jānokļūst daudzu vai nenoteikta skaita personu rokās. Izplatīšanas akts, neskaitot nodošanu no rokas rokā, iespējams vēl ar presi, vēstulu nosūtīšanu, proklamāciju izkaisīšanu u. c.

⁸⁷⁾ Sal. turpm. § 8.

⁸⁸⁾ Sal. *Hippel, Friedensstörungen* (V. D. B. II), 47.—67. lap. p.; atsevišķi 47. lap. p.: «Die Vorschrift stammt aus dem französischen Pressrecht... (Decret 11/12 VIII. 1848): «quiconque... aura cherché à troubler la paix publique en excitant le mépris ou la haine des citoyens les uns contre les autres...»; 31. lap. p.: «*Anreizung zum Klassenkampf*»,... «das *Reichsgericht* betont, das Wort «Klasse» weise auf Unterschiede hin, die sich *historisch* entwickelt haben im Gegensatz zu solchen, die sich in unbegrenzter Zahl aufzählen lassen...»; 55. lap. p.: «in *England* — «to promote feelings of illwill and hostility between different classes of His Majesty's subjects» = eine Aabart von «*sedition*».

Vācu 1927./30. g. projekta § 171., kurš atvieto tagadējo § 130. (*Anreizung zum Klassenkampf*), runā vienkārši par «öffentliche Aufforderung zu einer strafbaren Handlung, insbesondere zu Gewalttaten gegen Menschen oder Sachen...»

⁸⁹⁾ Pēdējā gadījumā to eventuali var saukt pie atbildības kā līdzdalībnieku.

111. pants pēc savas vispārējās koncepcijas, novietošanas Sodu likuma sistēmā un pēc pielietošanas praksē⁹⁰⁾ paredz *politisku* noziegumu, proti *valsts* miera aizskārumu. Tādos apstākļos var rasties šaubas, vai ir pareizi, ka 111. panta uzskaitījumā ievietots arī musinājums vispār uz kādu «*citu* smagu noziegumu». Ja taisnība, ka musinājums uz tamlīdzīgiem nodarījumiem, kam nav politiska rakstura, traucē mieru un drošību, tad tomēr, ja reiz likumu sistēmā novilkta robeža starp valsts drošības (miera) un personas un sabiedrības drošības aizskārumiem, arī musinājums uz *vispārīgiem* smagiem noziegumiem būtu jāpieskaita otrās kategorijas nodarījumiem. Šās visumā ievērotās sistēmas neieturēšana 111. panta 4. punktā (ko varēja izskaidrot bij. 1903. g. Sodu likumos vienīgi ar nevēlēšanos paplašināt kodeka apmērus, radot paralelu pantu par sabiedriskās drošības pārkāpšanu) nevietā *mūsu* Sodu likuma pēc jaunā 246. p. ieviešanas.

Musināšana atšķiras no *uzkūdišanas*⁹¹⁾ ar to, ka nevēlēšanos noteiktu personu, lai piedabūtu to izdarīt zinamu nodarījumu, kas novedams vismaz līdz mēģinājumam. Musināšanu soda neatkārtīgi no tās sekām⁹²⁾. Ja 111. panta otrās daļas 2. punktā sods musinātājam paaugstināts, kad musinājuma sekas bijušas smaga nozieguma izdarīšana (un tikai smaga), tad tāda musināšana pati par sevi vēl nepārvēršas uzkūdišanā, ja nav konstatēts *tiešs* sakars starp musinātāju un vainīgo un ja izdarītais nodarījums nav viens no tiem, uz kuriem vainīgais musinājis. Tāds soda pastiprinājums par noziedzīgu aģitāciju, kuras sekas bijušas smaga nozieguma izdarīšana, tomēr nav izskaidrojams ar to, ka šinī gadījumā piemērots nepareizs atbildības princips par «*versatio in re illicita*». Par nejaušām sekām neviens nekad kriminalatbildību nenes. Bet ja kāds apzinīgi noziedzies, izdarot noziedzīgu aģitāciju, tad viņa uzmusināto cilvēku izdarītie noteiktie noziedzīgi nodarījumi tam nevar būt kaut kas neparedzēts vai neparedzams. Ja aģitācija izrādījusies pārāk spēcīga, vai sētā sēkla kritusi auglīgā zemē, tad abos gadījumos, pirmā vairāk, otrā mazāk, aģitatora vaina aptver arī sekas.

2. Līdzās atklātai propagandai Sodu likuma 112. pants soda izņēmuma gadījumos arī *neatklātu* propagandu. Sļepenas aģitācijas

⁹⁰⁾ Sal. interesantu bij. krievu senata kasac. spriedums 1908. g. Nr. 4. Muromceva u. c. lietā (par *Viborgas* uzsaukumu).

⁹¹⁾ Sal. manu kursu I, 144. u. turpm. lap. p.

⁹²⁾ Sal. *Tagancevs*, 500. lap. p. Nr. 28.

briesmas nav apšaubamas. Jau iepriekš redzējām⁹³⁾, ka tāda pagrīdes aģitācija, piem., proklamāciju izplatīšana lielam skaitam cilvēku vai cilvēkiem, kuru skaits ir nenoteikti liels, zināmā mērā jau paredzēta 111. pantā (111. pants runā vispār par izplatīšanu, bet nevis par *atklātu izplatīšanu*⁹⁴⁾).

112. p. paredz tikai *zinamu personu* kategoriju musināšanu:

- a) izdarīt dumpi, kaut arī tieši nezaicinot uz vardarbību, vai izdarīt nodevīgu nodarījumu,
- b) karavīrus pārkāpt kara dienesta pienākumus,
- c) nepaklausīt vai rīkoties pretim likumam, vai saistošam noteikumam, vai varas likumīgam rīkojumam,
- d) izdarīt smagu noziegumu,
- e) uz naidu starp iedzīvotāju atsevišķām daļām.

Par šiem nodarījumiem soda ar cietumu vai pārmācības namu. Sods pieaug līdz 8 gadiem spaidu darbos, ja:

- a) vainīgais musinājis rīkoties daudzu personu dzīvībai bīstamā kārtā,
- b) ja musinājuma sekas bijušas smaga nozieguma izdarīšana.

Tādā kārtā 112. pants konstruēts pēc 111. p. parauga un atšķiras no tā: a) ar *neatkarības pazīmi bez musināšanas veidu* noteikšanas, un, galvenais, b) ar to, ka *aprobežota* to personu kategorija, uz kurām vērsta musinošā darbība. 112. pants runā vienīgi par *karaspēku, mācības iestādēm un biedrībām*. Šā noteikuma nozīme ir tā, ka propaganda bīstamāka starp personām, «kur tā nevarētu sastapt pienācīgu pretošanos»⁹⁵⁾. Tas ir pareizi attiecībā uz karaspēku un mācības iestādēm, bet jāšaubas, vai tikpat pareizi tas ir attiecībā uz «biedrībām» vispār.

Iepriekš par 111. panta konstrukciju teiktais attiecīgi pārņemams arī uz 112. p. Sevišķu ievērību pelna tikai 112. pantā pastrīpojums, ka musināšanai šai gadījumā jābūt «neatklātai», ar ko, acīm redzot, gribēts teikt, ka 112. pantā domāta 111. pantā neietvertā propaganda *starp nedaudzām personām* un pat, kā apstiprina *Tagancevs*⁹⁶⁾, *propaganda zem četrām acīm*. Ja tas tā, tad atkāpšanās no iepriekš izteiktiem apsvērumiem⁹⁷⁾ attiecībā uz 111. p., acīm re-

⁹³⁾ Sal. iepr. 35. lap. p.

⁹⁴⁾ Sal. iepr. 36. lap. p. 86. piez.

⁹⁵⁾ Sal. *Tagancevs*, 507. lap. p. Nr. 2 un 408. lap. p. Nr. 5.

⁹⁶⁾ Sal. *Tagancevs*, 507. lap. p. Nr. 1.

⁹⁷⁾ Sal. iepr. 35. lap. p.

dzot, izskaidrojama ar propagandas seku lielākām briesmām taisni tajās tautas aprindās, kuras no noziedzīgas propagandas grib pasargāt 112. pants.

3. 115. pants, kas soda ar arestu nozieguma *cildināšanu* (glorification, Verherrlichung), kā redakcijas, tā satura ziņā ir 111. panta papildinājums. Pēc būtības *cildināšana* (atzīšana par labu, attaisnošana), kad notikumu paceļ uz pjedestala un noziedznieku nostāda par atdarināšanas «cienīgu varoni», ir tikai viens no uzmusināšanas veidiem. 115. pants tomēr iet tālāk kā 111. panta 4. punkts un, aptverot arī nozieguma (ne tikai smaga) vispār cildināšanu, pazeminot tomēr sodu līdz arestam, pilnīgi atraisas no sava pamata (*valsts drošības aizskārums*). Šādā redakcijā tas būtu pārnesams S. likuma XIV nodaļā (par *sabiedriskās drošības aizsardzības noteikumu pārkāpšanu*).

4. Tai pašai kategorijai pieder 113. pantā paredzētais atklāts, bet karaspēkā, mācības iestādēs vai biedrībās arī neatklāts *draudējums* izdarīt dumpīgu vai nodevīgu nodarījumu (sods — cietums).

5. Noziedzīgas iedzīvotāju prātu ietekmēšanas cits veids ir pēc 110. panta sodamā pastāvošās *valsts iekārtas vai Valsts Prezidenta, Ministru Prezidenta vai Ministru kabineta locekļa nonievāšana* ar 111. pantā paredzētiem noziedzīgas «musināšanas» līdzekļiem.

No minētā panta redakcijas izriet, ka te domāta ne teoretiska analīze un novērtējums, bet atsauksme, kas nonievā un aizskar formas vai satura ziņā.

Atšķirībā no valsts galvas *tieša* aizskārums, kas aplūkots 74. pantā⁹⁸⁾, šinī pantā konstruēts valsts galvas *aizmugurisks* aizskārums.

6. Še jāpieskaita arī *atklāts Latvijas valsts, valsts himnas, ģerboņa vai karoga nogānījums*, kas sodams ar cietumu līdz 6 mēnešiem vai ar cietumu vispār, ja šāds nodarījums izdarīts pūlī (116. p.)⁹⁹⁾

Atšķirībā no turpmāk apskatamā 180. panta, 116. pants paredz *valsts augstākās varas simbola* nogānījumu, kas uzskatams par iedzī-

⁹⁸⁾ Sal. iepr. 24. lap. p.

⁹⁹⁾ No šā viedokļa būtu pareizi paaugstināt 116. p. sodamību, salīdzinot ar 180. panta 2. daļu.

Redakcijas ziņā būtu vēlams lietot kā 116., tā arī 110. un 180. p. vienādu terminoloģiju «*nonievāt*» vai «*nogānīt*».

votāju prātu noziedzīgu ietekmējumu, zinamā mērā līdzīgu valsts iekārtas un augstākās varas nesēja tiešai nonievāšanai.

7. Beidzot, pievēršot uzmanību briesmām, kas draud no 110. un 111. pantā paredzētiem «sacerējuma» un «notēlojuma» kā noziedzīgas propagandas līdzekļiem, likuma 114. pants soda ar cietumu

- a) minēto sacerējumu un notēlojumu *izgatavošanu* ar nolūku izplatīt u. t. t., ja izplatīšana nav notikusi,
- b) to *pavairošanu, glabāšanu un pārvešanu no ārzemēm*, kas izdarīta, zinot par to saturu un ar iepriekš aprādīto nolūku.

Citiem vārdiem, tiek sodīta kā *delictum sui generis sagatavošanās* 110. un 111. p. minēto noziegumu izdarīšanai.

II. Valsts ārējās drošības aizskaršana.

§ 8. Valsts nodevība.¹⁰⁰⁾

Še pieskaitāmi noziedzīgi nodarījumi, kas vērsti pret *neatkarīgu, mierīgu un drošu valsts stāvokli citu valstu starpā* kā kara, tā miera laikā, pie kam tēvijai daudzās attiecībās pielīdzina arī valstis, ar kurām noslēgta kara *savienība*.

Par nodevības *subjektu* pēc būtības var būt tikai valsts pašas pilsonis, kuru ar valsti saista sevišķi pienākumi, kas atbilst viņa kā pavalstnieka tiesībām. *Uzticība* (fidelitas) *valdniekam monarcham*, kas sākumā bija šo noziegumu konstrukcijas pamatā, ar laiku pārvērtās par uzticību *tēvijai*. No abiem viedokļiem šiem nodarījumiem piemīt nodevības raksturs.¹⁰¹⁾

¹⁰⁰⁾ Sal. *Code pénal* 75.—85. p.: «Crimes et délits contre la sûreté extérieure de l'État,» kas atrodas visu pārējo valsts noziegumu priekšgalā.

Sal. *vācu* 1927./30. g. projektu, §§ 90.—98.-a *Landesverrat*.

Sal. *Šveices* 1937. g. kodeku, 272.—274. un 329. p., kā arī *Itālijas* 1930. g. kodeka 242. un turpm. p.

¹⁰¹⁾ Sal. *Garraud, Traité* III, 506. lap. p.: «... il s'agit d'actes de trahison, dirigés contre la nation elle-même... l'élément essentiel d'immoralité du délit, c'est qu'il implique la méconnaissance du devoir de fidélité qui lie un national envers son pays. Celui qui le commet est un traître...» «...la trahison du pays (Landesverrat) ne devrait pouvoir être imputé qu'aux Français, mais non aux étrangers... les mêmes actes qui constitueraient une trahisons, s'ils étaient l'oeuvre d'un Français, seraient des actes d'espionnage s'ils émanaient d'un étranger... là où aucun devoir, aucun lien n'existe entre un étranger et notre pays, aucune criminalité ne saurait lui être imputée... toute autre est la situation de l'étranger *habitant* en France.»

Sal. arī: *Weber, Landesverrat*, 1929. g. (*Die Reichsgerichtspraxis, V*) 188.—201. lap. p.

Tomēr tādā pašā stāvoklī atrodas arī *ārzemnieks*, kas apmeties dzīvot svešā valstī miermīlīgos nolūkos, bauda tās gādību, aizsardzību un izlieto tās administratīvo un tiesu iestāžu pakalpojumus. Šie t. s. «*subditi temporarii*» ar valsti, kurā tie dzīvo, bez šaubām ir saistīti vismaz korektības saitēm, kas uzliek arī tiem par pienākumu nedarīt neko tādu, kas varētu kaitēt zemei, kurā tie dzīvo. Šā pienākuma pārkāpšanai zināmā mērā arī piemīt nodevības raksturs.

Cita lieta — *ārzemnieks*, kas uzturas savas tēvijas robežās vai iekļūst svešā valstī tikai t. s. *izlūkošanas* nolūkā. Lai viņa darbība būtu cik kaitīga būdama, ne neuzticības, ne nodevības tajā nebūs.

Kara laikā naidīgās valstis, visādi cenzdamās noslēpt savus kaujas planus un spēkus, tomēr tanī pašā laikā visādi pūlas noskaidrot pretinieka spēku sastāvu un novietojumu. Arī miera laikā valstis, sevišķi tās, kurām kopīgas robežas, šinī ziņā savstarpīgi neuzticas viena otrai. Viņas tāpēc tur par savu pašaizsardzības pienākumu sagatavoties karam. Tāda kara gatavība prasa arī miera laikā savas valsts aizsardzības līdzekļu, planu uzglabāšanu slepenībā un pēc iespējas pamatīgāku iepazīšanos ar kaimiņvalstu kaujas līdzekļiem un planiem.

No tā izriet cenšanās kā kara, tā miera laikā izzināt svešus kara noslēpumus, kādu rīcību sauc par *spiegošanu*, ja tā norisinās tās valsts *teritorijā*, kuras noslēpumus mēģina izzināt, vai — kas ir tas pats, — *tās karaspēka atrašanās vietā*. Tikai tādā gadījumā izspiegošanu var kvalificēt no cietušās valsts viedokļa kā noziedzīgu nodarījumu.¹⁰²⁾

Izteiktais rāda, ka, stingri ņemot, «spiegošanu» nevar izdarīt valsts pašas pilsonis, kas dzīvo savā valstī, gluži tāpat, kā «nodevējs» nevar būt *ārzemnieks*, kas dzīvo *savā* valstī.

1. *Latvijas* Sodu likuma 87. p. soda ar spaidu darbiem uz noteiktu laiku *Latvijas* pilsoni, *Latvijā* dzīvojošo *ārzemnieku* un pat kara gūstekni (102. p.), kas *pabalstījuši*¹⁰³⁾ *ienaidnieku viņa karā vai*

¹⁰²⁾ Sal. *Garraud, Traité* III, 538. lap. p.: «l'espionnage ne peut en effet se pratiquer que sur le territoire même... condition essentielle, que les actes incriminés aient été accomplis en France.» Sal. *Institut de droit international* 1881. g. *Oksfordas* sesijas rezolūciju «l'espion qui a réussi à sortir du territoire occupé par l'ennemi, n'encourt, s'il tombe plus tard au pouvoir de cet ennemi, aucune responsabilité pour ces actes antérieurs».

¹⁰³⁾ Tāda pabalstīšana var izteikties arī *netieši* t. s. «defetisma» (défaitisme) veidā. Dažos jaunākos kodekos atrodami attiecīgu noziegumu sastāvi. Sal. *Itālijas*

citos naidīgos darbos pret Latviju. Sods pieaug līdz spaidu darbiem uz visu mūžu «sevišķi svarīgos gadījumos», kuru noteikšanu Latvijas Sodu likums, sekodams jaunajam virzienam leģislatīvā tehnikā, atstājis tiesai. Šis nodarijums tādā pašā mērā sodams, ja tas vērsts pret ārvalsti, kura karo savienībā ar Latviju (100. p.).

2. Pēc 88. panta ar spaidu darbiem uz noteiktu laiku sodams *Latvijas pilsonis, kas stājies sakaros¹⁰⁴⁾ ar ārvalsts valdību vai tās aģentu ar nolūku panākt karu vai citus naidīgus darbus pret Latviju, vai pirms kara pieteikšanas apsolijs ārvalsts valdībai, savā vai citu vārdā, palīdzēt viņai kara darbos pret Latviju.* Sods paaugstināts līdz spaidu darbiem uz visu mūžu «sevišķi svarīgos gadījumos». Arī šis nodarijums tāpat sodams, ja tas vērsts pret ārvalsti, kas atrodas kara savienībā ar Latviju.

3. Ja iepriekšējās divas nodarijumu kategorijas var uzskatīt kā ieroču vēršanu pret tēviju vai, vismaz, kā kara briesmu tiešu tuvināšanu¹⁰⁵⁾, tad vairāki citi Sodu lik. panti attiecas uz t. s. «kara noslēpumu izpaušanu». Še pieder:

- a) Ārējās drošības labā slepenībā turamu ziņu, zīmējumu, plānu, dokumentu¹⁰⁶⁾ vai priekšmetu *izpaušana* vai *nodošana* bez pienācīgas atļaujas, par ko 89. p. draud ar spaidu darbiem līdz 8 gadiem, bet «sevišķi svarīgos gadījumos» ar spaidu darbiem uz noteiktu laiku. Par tā paša nodarijuma izdarīšanu aiz *neuzmanības* 90. pants paredz pārmācības namu vai cietumu.

Ārvalsts valdības vai aģenta pabalstīšanu 89. pantā minēto ziņu u. c. vākšanā vai *vienošanos* ar viņiem par to (spiegošanas pabalstīšana) 91. pants soda ar pārmācības namu. Mēģinājums sodams.

- b) Ievērojot lielās briesmas, kas rastos atklājot valsts aizsardzības līdzekļus, 92. p. soda arī tādus nodarijumus, kas satur *sagatavošanos* minētiem noziegumiem, proti: par 89. pantā

1930. g. 265. p. noteikumus par «*disfattismo politico*» un 267. p. noteikumus par «*disfattismo economico*» «in tempo di guerra...» Sal. arī Polijas 1932. g. kodeka 104. p.

¹⁰⁴⁾ 88. pantā nav minēts par t. s. *irregulāriem* bruņotiem spēkiem (101. p.).

¹⁰⁵⁾ Sal. van Calker, *Hochverrat und Landesverrat*, 53. lap. p. u. turpm.; sal. *Freisleben, Landesverrat und Spionage, Zeitschrift für ges. Strafr.*, B. 24. 237. lap. p. u. turpm.

¹⁰⁶⁾ Vārda «*dokuments*» vietā būtu labāk lietot vārdu «*raksts*».

minēto ziņu u. c. *vākšanu* vai *izgatavošanu* bez pienācīgas atļaujas, *telegrafa*, *telefona* vai *radioiekārtas ietaisīšanu* vai pasta *baložu turēšanu* šo ziņu vai priekšmetu *ievākšanai* vai *nosūtīšanai*. Sods — cietums, savienots ar minēto ietaišu vai baložu konfiskāciju.

Aiz tiem pašiem apsvērumiem 93. pants soda ar arestu *iekļūšanu* bez pienācīgas atļaujas tādā vietā, kas padota kara aizsardzībai, kara kuģī vai citā kādā kara būvē, kura nolemta valsts aizsardzībai, vai *lidošanu* bez atļaujas pār rajonu, kur lidot aizliegts, vai tādu priekšmetu *pārvadāšanu* lidojamā aparatā bez attiecīgas atļaujas, kuru pārvadāšanai vajadzīga kara priekšniecības atļauja.

4. Par t. s. «*diplomātisko*»¹⁰⁷⁾ nodevību pēc 96. panta soda ar spaidu darbiem uz noteiktu laiku *pilnvaroto*¹⁰⁸⁾, kas apzināti kaitējis Latvijai, slēdzot *līgumu* vai vedot *sarunas* ar *ārvalsts* valdību; tāpat soda arī pilnvarotu *dienestpersonu*, kas apzināti *pamudinājusi* pilnvaroto uz tādu darbību, sniedzama tam nepatiesas ziņas vai citādi pārkāpdama savus dienesta pienākumus.

Šeit atzīmējams arī sekojošā 97. panta noteikums, pēc kura ar spaidu darbiem uz noteiktu laiku sodams tas, kas *bojājis*, *slēpis*, *patvaļīgi paņēmis* vai *viltojis dokumentu*, kas noderējis, vainīgam to apzinoties, *par pierādījumu* Latvijas tiesībām attiecībā uz ārvalsti, *bojājis* vai *pārvietojis robežzīmi*, vai citādi kā *sagrozījis valsts robežliniju* ārvalsts interesēs.

5. Kopš *Napoleona* karu laikiem visās valstīs, un arī *Latvijas* Sodu likums, nodevīgos nodarījumos ieskaita uz kara vajadzībām attiecošos *līgumu* vai *valdības uzdevumu nepildīšanu*¹⁰⁹⁾. Ja šī nepildīšana notiek ar nolūku sekmēt ienaidnieku, tā, protams, pakārtojama 87. pantam, bet, ievērojot, ka armijai ir svarīga kaujas līdzekļu un pārtikas priekšmetu piegāde laikā un lietošanai derīgā stāvoklī, attiecīgie nodarījumi sodami arī tad, ja tāda nolūka nav bijis:

¹⁰⁷⁾ Sal. van Calker, turpat, 55. lap. p. «auf diese Unterscheidung (Einteilung des Landesverrats in militärischen und diplomatischen) — wäre in Zukunft zu verzichten.

¹⁰⁸⁾ Sal. t. s. «*Arnimparagraph*» vācu *Strafgesetzbuch*'ā (§ 353a), ko pārņēmis vācu 1927./30. g. projekts (§ 141.).

¹⁰⁹⁾ Sal. Kitzinger, *Gemeingefährlicher Vertragsbruch* (V. D. B. IX), 169. l. p. un turpm.

- a) Par apzināti lietošanai nederīgu aizsardzības līdzekļu sagādāšanu vai izgatavošanu, ja tie uzrādīti pieņemšanai, vai pat tikai, ja to sagādāšana vai izgatavošana bijusi pabeigta, kā arī par attiecīga piegādes līguma vai uzdevuma izpildīšanas nokavēšanu kara laikā bez svarīgiem iemesliem — Soda likuma 94. pants soda līdzekļu sagādātāju, izgatavotāju vai sagādāšanas pārzinātāju ar pārmācības namu.¹¹⁰⁾

Spaidu darbi uz noteiktu laiku draud, ja minēto priekšmetu pieņemšana un nodošana notikusi pēc norunas ar pieņēmēju, vai arī, ja to nederīgums bijis noslēpts¹¹¹⁾. Ar to pašu sodu soda dienestpersonu, kas pielaidusi sagādāt vai izgatavot tādus nederīgus līdzekļus vai pieņēmusi tos apzināti lietošanai nederīgus.

- b) 95. pants draud ar pārmācības namu līguma vai valdības uzdevuma izpildītājam attiecībā uz apgādes priekšmetu piegādāšanu karaspēkam vai viņa hospitaliem un tāda piegādātāja kalpotājiem par apzināti veselībai kaitīgu, bet kara laikā arī par lietošanai tikai nederīgu apgādes priekšmetu nodošanu, tāpat par piegādes nokavēšanu kara laikā bez svarīgiem iemesliem. Mēģinājums sodams.

Līdzīgs sods draud dienestpersonai, kas pielaidusi tādu piegādi vai pieņēmusi tādus priekšmetus.¹¹²⁾

6. Beidzot¹¹³⁾, kā dumpja, tā arī nodevības gadījumā soda arī to sagatavošanās veidu, ko dēvē par piedalīšanos apvienībā (sods pēc 98. panta smagākos gadījumos — pārmācības nams, vieglākos — cietums). Pie tam paredzēta soda mīkstināšana 52. panta kārtībā, eventuali pat pilnīga atsvabināšana no soda, ja apvienības dalībnieks paziņojis par tādu apvienību, iekām atklāta tās pastāvēšana (99. p.).

Kā attiecībā uz 87. un 88. pantu, tā arī attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti 90.—98. p., ir spēkā noteikums,

¹¹⁰⁾ Mēģinājuma sodamība nav minēta tāpēc, ka sodams jau pabeigts sagādājums.

¹¹¹⁾ Šinī gadījumā mēģinājums sodams (sal. 47. p. 2. daļ.).

¹¹²⁾ 95. panta 2. punktā būtu pareizāk teikt «apgādes priekšmetus», bet ne «1. punktā minētus priekšmetus», jo 2. punktā nav runa par «kaitīgiem» priekšmetiem.

¹¹³⁾ Sal. franču *Code pénal*, 430.—433. lap. p.: «délits des fournisseurs» ievietoti tomēr ne starp valsts noziegumiem, bet nodalījumā «crimes et délits contre les propriétés.»

ka tādu pašu aizsardzību bauda ārvalsts, kas ved karu savienībā ar Latviju.

Tālāk, ievērojot vispārējo noteikumu (101. p.), karam pielīdzināti kara darbi pret naidīgiem *no ārienes iebrukušiem neregulāriem bruņotiem spēkiem*.

§ 9. Noziedzīgi nodarījumi pret ārvalstīm¹¹⁴⁾.

Bij. 1903. Sodu likumos nodarījumi pret ārvalstīm bija ievietoti nodaļā par t. s. «*nemieriem*». Krievu 1903. g. Sodu likumu sastādītāji gan atzina, ka šo noteikumu pamatā ir nepieciešamība uzturēt labas attiecības ar citām valstīm, tomēr sevišķi uzsvēra briesmas, kas valstij var draudēt sakarā ar politiskām nekārtībām kaimiņu valstīs, un vēlēšanos iegūt reciprocitātes ceļā tiesību prasīt no citām valstīm tur notikušu tamlīdzīgu nodarījumu vajāšanu. Tādā kārtā izceldami «draudzīgu» valstu interešu solidaritāti valsts *iekšējās drošības aizsargāšanā*, 1903. g. Sodu likumu sastādītāji attiecīgos pantus pievienoja nodaļai, kas aizsarga valsts iekšējo drošību.¹¹⁵⁾

Latvijas Sodu likums, vadīdamies no ieskata, kas, kā iepriekš teikts¹¹⁶⁾, minēto nodarījumu sodīšanā ievēro vispirms valsts *ārējo drošību*¹¹⁷⁾, un proti: ne tikai attiecībā pret «draudzīgām», bet vispār visām valstīm, ar kurām Latvija atrodas *miera attiecībās*, izdalīja šos pantus sevišķā nodaļā, kura gan, kā to varētu gaidīt, nav ievietota tūlīt aiz valsts nodevības.

Latvijas Sodu likums izšķir a) ārvalsts iekārtas aizskārums, b) atklātu ārvalsts aizskaršanu ar nolūku izrādīt šai valstij necienību, c) atklātu ārvalsts *zīmes nogānīšanu*, un, kā savrup stāvošu, d) neitralitātes noteikumu pārkāpšanu.

¹¹⁴⁾ Sal. Gerland, *Feindliche Handlungen gegen befreundete Staaten* (V. D. B. D), 114.—255. lap. p.; atsevišķi 124. lap. p.: «...beruht mehr auf völkerrechtlichen Erwägungen... der wesentlichste Gesichtspunkt... Befreiung des Staats von seiner Verantwortlichkeit für die Handlungen der seiner Gewalt unterworfenen fremden Staaten gegenüber.

¹¹⁵⁾ Sal. iepr. 20. lap. p.

¹¹⁶⁾ Sal. *vācu 1927./30. g. projektu*, kur §§ 112—116 attiecīgie noteikumi apvienoti ar virsrakstu: «Störung der Beziehungen zum Auslande». Sal. arī *Šveices 1937. g. kodeka 296.—302. p.*: «Störung der Beziehungen zum Auslande». Sal. *Itālijas 1930. g. kodeka 295.—300. p.*: «Dei delitti contro gli Stati esteri i loro Capi e i loro rappresentanti»; *Polijas 1932. g. kodeka 110.—112. p.*

¹¹⁷⁾ Sal. iepr. 40. lap. p.

1. Atšķirībā no 69. panta formulējuma Latvijas Sodu likuma 117. pants runā par *Latvijā izdarītu mēģinājumu ar varu grozīt valsts iekārtu valstī, kura atrodas miera attiecībās ar Latviju*¹¹⁸⁾, un pielīdzina «mēģinājumam» arī *sagatavošanos*, bet nostāda soda (cietums) piemērošanu atkarībā no tam, vai par šādu nodarījumu sodamību pastāv *savstarpības*¹¹⁹⁾ vai *konvencijas*.

Bez šaubām, pēdējais ir pareizi. Tāpat ir pareizi tas, ka 117. pants soda mēģinājumu, bet nevis pašu izdarīšanu, jo valsts citas zemes iekšējās lietās neiejaucas. Katra valsts izveido savu iekšējo iekārtu pēc saviem ieskatiem, un ja šinī nolūkā tā ķeras pie apvērsuma ar varu, tad citas valstis, nogaidījušas šās iekšējās cīņas rezultātus, atzīst *nostiprinājušos varu* pa priekšu «de facto» un vēlāk arī «de jure». Iziet no sava «neitralā» stāvokļa svešām valstīm tiesības tikai tad, kad ārzemju revolucionārie spēki izrāda agresivitāti attiecībā uz viņām pašām.

Ievērojot to, *izdevies* apvērsums ārvalstīm skaitas noticis fakts, kas norāda tikai, ar ko, kā ar varas pārstāvi, tām turpmāk jāuztur starptautiskie sakari. Cita lieta ir *neizdevies apvērsums*. Tur kā pirms, tā pēc mēģinājuma paliek tas pats varas pārstāvis. Tādu mēģinājumu, ja tas nāk no citas valsts teritorijas, šī pēdējā iztulkos kā sev naidīgu aktu, kas katrai valstij jācenšas novērst, lai nebojātu labas starpvalstiskas attiecības. Ja tāpēc jāatzīst par pareizu, ka soda mēģinājumu attiecībā pret citu valsti, kaut arī ne tik bargi kā līdzīgu nodarījumu pret savas valsts iekārtu, tad izteikto apsvērumu dēļ nav pamata attiecībā pret svešu valsti sodīt tāda nodarījuma izvešanu līdz galam.

Bet jāšaubas, vai teoretiski būtu pareizi *sagatavošanos* pielīdzināt mēģinājumam, ko nedara Sodu likuma 70. pants attiecībā uz *savu* valsti; tomēr to var izskaidrot ar relatīvi nelielo šā noziedzīgā nodarījuma sodamību, pie kam domāts tiesai atstāt sīkāku soda mēra diferenciaciju.

¹¹⁸⁾ Sal. *Tagancevs*, 518. lap. p. Nr. 5.

¹¹⁹⁾ *Vācu* 1927./30. g. projekta § 116. savstarpības prasība formulēta vēl noteiktāk: tai vajaga pastāvēt (verbürgt sein) dotā nodarījuma *izdarīšanas* laikā. Līdz ar to § 116. pielaiž kriminalvajāšanu par noziedzīgiem nodarījumiem pret ārvalsti (atskaitot neitralitātes noteikumu pārkāpšanu) tikai tādā gadījumā, ja ārvalsts to *noteikti* prasa (nur auf Verlangen der ausländischen Regierung). Sal. *Gerland*, turpat, 135. lap. p.

Toties grūti aizstāvēt paša *sastāva* formulējuma atšķirību starp 117. p. no vienas un 69. p. no otras puses, kaut gan par *teritorijas* samazināšanu 117. pantā nevarētu runāt¹²⁰⁾.

2. 118. pants paredz arestu tam, kas *atklāti nogānījis* vārdiem, izplatītā vai izliktā sacerējumā vai notēlojumā ar Latviju *miera* attiecībās atrodošos *valsti*, nolūkā izrādīt tai necienību. Tāpat kā iepriekšējā gadījumā, sodamības nosacījums ir savstarpība vai konvencija. Vispār tomēr 118. panta formulējums ir šaurāks kā 116. pantā.¹²¹⁾

3. Soda likuma 119. pants paredz arestu (bet ja nodarijums izdarīts pūlī — cietumu) tam, kas *nogānījis* miera attiecībās ar Latviju atrodošās valsts *atklāti izliktu valsts ģerboni vai valsts karogu*, nolūkā izrādīt necienību šai valstij¹²²⁾. Savstarpības nosacījums nav vajadzīgs.

4. Beidzot 120. pants soda ar cietumu noteiktā kārtībā *izsludinātu neitralitātes noteikumu pārkāpšanu*.

Šā panta darbībai padoti Latvijā izdarītie nodarijumi, kā arī nodarijumi, ko izdarijuši Latvijas pilsoņi ārpus tās. Bez sevišķa izskaidrojuma skaidrs, ka tāds kriminālpiedraudējums noteikts tāpēc, lai valsts, kad tā pasludinājusi sevi par neitrālu, netiktu ierauta karā, t. i. valsts ārējās drošības nolūkos.

¹²⁰⁾ Vācu 1927./30. g. projektā (§ 112) tādas atšķirības nav. Sal. *Revue Internationale de Droit pénal* 1937. g. 44.—55. l. p., prof. J. Roux «*Paix internationale*;

117. pantu varētu pēc mūsu domām formulēt šādi: «Kas Latvijā sagatavojis vai mēģinājis lietot varu ar nolūku grozīt valsts iekārtu, vai gāzt valsts galvu vai valdību, vai atņemt viņiem ar likumu piešķirtās funkcijas ārvalstī, kura atrodas miera attiecībās ar Latviju, vai piedalījies ar tiem pašiem nolūkiem Latvijā sastādītā apvienībā, ja par tādu nodarijumu sodamību pastāv savstarpība vai konvencija, sodams ar cietumu.»

¹²¹⁾ Sal. iepriekš. 39. lap. p. 99. piez. par vārda «*nogānījis*» lietošanu.

¹²²⁾ *Citas valsts galvas dzīvības, veselības un goda* aizskārumi pēc Latvijas Soda likuma pieskaitīti vispārīgiem noziegumiem ar attiecīgu to kvalificējumu. Pēc vācu 1927./30. g. projekta § 113. vajadzīgs, lai citas valsts galva tai laikā, kad tas aizskarts, būtu *atradies* Vācijā.

Sal. arī *Garraud*, turpat, 178. lap. p., kurš iet ļoti tālu: «... par le respect qu'on doit à tout gouvernement existant».

B. Atsevišķo valsts dzīves nozaru aizskārumi.

Bez valsts iekšējās vai ārējās esamības pamatu satricināšanas vai to nostatināšanas briesmās iespējami noziedzīgi valsts organisma *atsevišķo funkciju* aizskārumi. Valsts ne tikai rada tiesiskas normas, kurās jāiekļaujas cilvēku kopdzīvei, bet, nenonākot agrākā policejiskā absolutisma galējībā, arī vēl tagad virza un vada šo dzīvi, visiem līdzekļiem sekmējama tās vispusīgu uzplaukšanu.

Še atklājas divējāda noziedzīgu nodarījumu iespējamība: a) no *pārvaldītāju* un b) no *pārvaldamo* puses.

Pirmie sastāda noziedzīgus nodarījumus «*dienesta lietās*», otri aptver privātu personu noziedzīgus nodarījumus pret «*pārvaldības kārtību*»¹⁾.

Latvijas Sodlu likumā pirmajiem veltīta IX nodaļa, bet otrie izteikti 13 nodaļās (X—XXII), aptverot 247 no visiem 584 pantiem, t. i. gandrīz pusi no visa kodeka sevišķās daļas. Nav tomēr jāaizmirst, ka zināmā mērā pantu daudzums attiecīgos nodalījumos, salīdzinot ar *Vakareiropas* jaunajiem kriminalkodekiem, izskaidrojams ar mūsu kodeka sastādītāju cenšanos aptvert pēc iespējas visus kriminālās represijas noteikumus, kas *Vakareiropā* (piem., *Francijā* un *Vācijā*) paredzēti veselā rindā speciallikumu.²⁾

I. Dienesta noziedzīgi nodarījumi.

§ 10. Vispārējs pārskats.

Tie bija pazīstami jau senajā *Romā*. Bez diviem pamattipiem: «*crimen repetundarum*» (dienesta izspiešana)⁴⁾ un «*crimen peculatus et residui*» (dienesta izšķiešana)⁵⁾, dienesta noziedzīgu nodarījumu kriminalā novērtēšanā *Romas* tiesības attiecīgos gadījumos izlietoja vispārējo mērauklu, kādu deva seno tiesību «*perduellio*» vai «*crimen*

¹⁾ Sal. *Tagancevs*, turpat, 1385. lap. p. Sal. *Liszt*, *Lehrbuch*, 20. izd. 590. lap. p. (gegen die Staatsverwaltung).

²⁾ Sal. *Liszt*, turpat, 52.—58. lap. p.

³⁾ Sal. *Wachinger*, *Verbrechen und Vergehen im Amte* (V. D. B. IX), 194.—307. lap. p.; *Tagancevs*, 1381.—1559. lap. p.

⁴⁾ Sal. *lex Calpurnia*, *lex Sempronia* un *lex Julia repetundarum*.

⁵⁾ Sal. *lex Julia de peculatu* (peculatus est furtum pecunia publicae vel fiscalis); *lex Julia de residuis*.

falsi» Sullas likumos un «crimen vis» pēc lex Julia de vi publica⁶⁾. Še var pieskaitīt arī procesualo tiesību nozarē attīstījušos jēdzienu «praevaricatio»⁷⁾, t. i. apvainotāja pāreju apvainotā pusē, tāpat arī visai izplatīto «crimen ambitus», ar ko saprata neatļautu līdzekļu izlietošanu amata iegūšanai. Jaunākā laika reācijētās romiešu tiesības piedroja šiem t. s. «delicta nominata ministrorum» vēl vispārīgu kategoriju «delicta innominata»⁸⁾.

Liela nozīme dienesta noziedzīgu nodarījumu un ar tiem saistīto sodu būtības turpmākā evolūcijā bija vispārējam dienestpersonu tiesiskajam stāvoklim viduslaiku un jaunlaiku Eiropā. Uz *feodalisma* pamatiem kalpotāja attiecības pret priekšnieku attīstījās līdzī vasaļa attiecībām pret sizerenu, balstoties uz abpusējas uzticības un *savstarpīgu* tiesību un pienākumu principa. Noziedzīgu dienesta nodarījumu vispirms uztvēra kā *uzticības laušanu*, kāds elements uzglabājies arī mūsdienu dienesta noziedzīga nodarījuma konstrukcijā. Pieaugot *absolutismam*, pēdējais piešķīra šīm attiecībām *vienpusīgu* raksturu, nodibinādams valdnieka kalpotāju (ministri principis) neaprobežotu atkarību no patvaldnieka monarcha. Karaļa funkcionāri, neizņemot tiecēņus, palika amatos «durante bene placito» (kamēr tas patika kavalim), bet vēlāk, — kad karaļu patvaļība bija zināmā mērā ierobežojusies, — «quamdiu bene gesserint» (kamēr viņi uzvedīsies labi), un tikai tiesneši⁹⁾ ar XVIII gadu simteni ieguva neatceļamību, bez kuras nav domājama pareiza justīcijas funkcionēšana.

Tādā kārtā rodas administratīva kalpotāja neaprobežota personīga atkarība no *priekšnieka*, un no šīs atkarības savukārt izceļas viņa personīgā *atbildība* priekšniekam par savu pienākumu pārkāpšanu, bet no šīs atbildības secināms jēdziens par *disciplināriem sodiem* kā tēvišķas pamācības līdzekļiem¹⁰⁾.

Lūzums «kalpotāju» stāvokļa izpratnē notika vispirms *Prūsijā*, kur Fridrihs II nosauca sevi¹¹⁾ par «pirmo valsts kalpotāju» (der

⁶⁾ Sal. Mommsen, *Römisches Strafrecht*, 555. lap. p. u. turpm.

⁷⁾ Mūsu Sodū likumā tā attiecināta uz *uzticības nelietīgu lietošanu*; sal. *Binding, Lehrbuch II*, 397.

⁸⁾ Sal. Wachinger, turpat, 194. lap. p.

⁹⁾ Sal. angļu 1701. g. likumu.

¹⁰⁾ Sal. *Binding, Lehrbuch, II*, 397. lap. p.: Disziplinmassregel = ... ein pädagogisches Zuchtmittel».

¹¹⁾ Acīm redzot *Rousseau, Contrat social III ch. XVIII*: «les dépositaires de la puissance exécutive ne sont point les maîtres du peuple, mais ses officiers....» ietekmēts.

erste Diener des Staats), un 1794. g. *Landrechts* veltīja otrās daļas XX titula 8. nodalījumu «*valsts kalpotāju noziegumiem*» (Verbrechen der Diener des Staats)¹²). No «*ministri principis*» valsts kalpotāji tā tad pārvērtās par «*ministri reipublicae*», un līdzās pienākumiem pret priekšniecību parādas jēdziens par pienākumiem pret valsti, kuru pārkāpšana, neatkarīgi no disciplinārbildības, rada *kriminalatbildību*.

Šinī virzienā norit tālākā attiecīgo jautājumu teoretiskās analīzes padziļināšanās un jaunākā laika likumdošanas darbs. Līdzās kriminālkodeku noteikumiem par dienesta nodarījumu sodīšanu izdod sevišķus disciplinārus reglamentus. Tanī pašā laikā teorija pūlas noteikti norobežot disciplinārus un kriminalus sodus, nostādot pretī dienesta disciplinārpārkāpumiem dienesta noziedzīgus nodarījumus, kādu jautājumu atrisināšana sarežģijas vēl tādēļ, ka dienesta kriminālnodarījumu priekšmets bieži ir arī *privati labumi* (jautājums par noziedzīga nodarījuma *objektu*). No otras puses, bija jānoskaidro, kas ir un kas var būt par šo nodarījumu *subjektu*, pie kam kā blakuselements, ietekmējot arī attiecīgo noziedzīgo sastāvu sistematizāciju, beidzot, pievienojās vēl *procesualais* jautājums par valsts kalpotāju vajāšanas kārtību dienesta noziedzīgos nodarījumos.

Ja mēģinājumi novilkt principālu robežu starp disciplināru un kriminalu *sodu* izrādījās veltīgi¹³), tad noteikt atšķirību starp disciplināru un kriminalu nodarījumu *būtību* iespējams pēc pazīmes, vai nodarījums zīmējas uz dienesta izpildīšanas *kārtību* vai dienestpersonai piekrītošo funkciju *likumīgu* lietošanu.

Pirmajā gadījumā, runājot *Wachinger'a* vārdiem, aizskārums objekts ir vienīgi «dienesta attiecība» (Dienstgewaltverhältnis)¹⁴), bet otrā — «tiesiska iekārta» (allgemeine Rechtsordnung)¹⁵), sevišķi die-

¹²) Sal. *Wachinger*, 194. lap. p.; *Liszt*, 592. lap. p.

¹³) Sal. mūsu kursu, I, 9. lap. p.; *Wachinger*, 287. lap. p.: «unmöglich ist es vor allem jenen begrifflichen Gegensatz zwischen Kriminal- und Disziplinarstrafe zu konstruieren...» turpat, 223. lap. p. u. turpm.

¹⁴) Sal. *Wachinger*, 290. lap. p.: «... die Verletzung derjenigen Pflichten, welche ausschliesslich dem Dienstgewaltverhältnis entspringen — hierzu gehören insbesondere: die Weigerung der *Vornahme* einer Amtshandlung (gegenüber dem Dienstherrn, nicht gegenüber einem Dritten), *instruktionswidrige* oder *nachlässige* Amtsführung, *Ungehorsam* oder *Ungebühr* gegen Vorgesetzte, unerlaubte Entfernung vom Amte, Urlaubsüberschreitung, unordentlicher Lebenswandel und dergl. — bilden in der Regel ein Internum zwischen dem Staate als Dienstherrn und dem Beamten.

¹⁵) Sal. *Wachinger*, 285. lap. p. u. turpm.

nesta tīrība» (die Reinheit der Amtsführung)¹⁶⁾. Šī iemesla dēļ arī izskaidrojama paralelas atbildības iespējamība par vienu un to pašu nodarījumu disciplinārā un kriminālā kārtībā, kas tagad nerada šaubas¹⁷⁾.

Ja t. s. *dienesta kriminalnodarījumu* svarīgākā pazīme ir varas nelikumīga lietošana¹⁸⁾ *varas nelietīgas lietošanas, varas bezdarbības* vai *varas pārkāpšanas* ziņā, tad ar to dienesta kriminalpārkāpumu saturs tomēr nav vēl izsmelts. Izveidojas sevišķu, t. s. «saliktu» noziedzīgu sastāvu tipi, kas bez šā specifiski valsts varai piederošā objekta aizskar, kā iepriekš minēts, pa lielākai daļai arī kādu privatu labumu, kurš cieš varas nelikumīgas funkcionēšanas dēļ. Ja, piem., tiesnesis taisa apzināti nepareizu spriedumu, ja administrators, pretēji savam pienākumam, nenovērš privātām interesēm draudošās briesmas, tad līdzās tiesas un pārvaldības kārtības aizskārumiem ar to tiek tieši skartas arī privatu personu intereses.

Ja, *Binding'a* vārdiem runājot, uzbrukums privātam labumam bijis iespējams tieši tās kompetences dēļ, kura vainīgam bijusi piešķirta kā varas nesējam (Kraft des Amtes), mums darīšana ar t. s. *jaukta* tipa dienesta noziegumiem — «gemischte Amtsdelikte» (piem., kukuļa ņemšana par dienesta darbību), kas atšķiras no *tīriem* dienesta noziegumiem — «reine Amtsdelikte» (piem., nepareizs dienesta apliecinājums).

No šiem specifiskiem dienesta noziedzīgiem sastāviem (delicta propria) jāatšķir gadījumi, kur kādu *vispārīgu* noziedzīgu nodarījumu *kvalificē* tādēļ, ka to izdarījusi persona, kurai bijusi piešķirta vara un kura šo varu izlietojusi nelietīgi (qualifizierte gemeine Verbrechen im Amte). Še pieder, piem., Sodu likuma 545. p. 3. daļā minētā dienesta glabāšanā esošās mantas piesavināšanās¹⁹⁾. Tādus gadījumus, kur noziedzīgo sastāvu var izpildīt ikkatra persona, bet tikai sods paredzēts bargāks, ja to izdarījusi viņai uzticētā pārvaldes nozarē²⁰⁾ «dienestpersona», nevar pieskaitīt specifisku dienesta noziedzīgu nodarījumu kategorijai.

¹⁶⁾ Sal. *Wachinger*, 293. u. 299. lap. p.

¹⁷⁾ Sal. *Wachinger*, 286. lap. p.: «aus dem Umstande, dass Disziplinar- und Kriminalstrafe Gegenstand verschiedener Rechtsansprüche sind, folgt juristisch ohne weiteres ihre Kumulierbarkeit...»

¹⁸⁾ Sal. *Binding, Lehrbuch*, II, 395. lap. p. u. turpm.

¹⁹⁾ Sal. turpm. 545. panta kritiku.

²⁰⁾ *Vācu* literatūrā tos dažreiz sauc par «uneigentliche Amtsdelikte» (sal. *Wachinger*, 303. lap. p.). Agrāk mācībā par līdzdalību šai izšķirībai piešķirtā

Šis princips ieturēts *Latvijas Sodlu likumā*, kurā, neatkarīgi no attiecīgos sevišķās daļas nodalījumos norādītiem gadījumiem, kuri kvalificējami, ja tos izdarījusi dienestpersona, — atrodam vispārējās daļas 60. pantā «subsīdaru» noteikumu par fakultatīvu soda palielināšanu uz 58. pantā noteiktiem pamatiem dienestpersonai, kura izdarījusi jebkuru vispārēju noziedzīgu nodarījumu, vai nu *pārkāpjot dienesta padotības attiecības, vai izlietojot nelietīgi savus pienākumus vai pilnvarojumu, vai piedraudot ar spaidiem vai citādu nelietīgu varas izlietošanu, vai arī pārkāpjot savu dienesta pienākumu pret privatpersonām*, ja par tādu varas pārkāpšanu, tās nelietīgu izlietošanu vai draudiem likumā nav noteikts sevišķs sods.

Pēc Sodlu likuma terminoloģijas specifisko dienesta kriminalnodarījumu subjekts ir «dienestpersona». Prūsijas *Landrecht'a* laikos un kādu laiku pēc tam ar to saprata ierēdņus (Beamte), kāds viedoklis, ciktāl ierēdņi bija it kā kāda zināma kārta (kasta), visai minēto noziedzīgu nodarījumu kopībai piešķīra «kārtas» nozieguma raksturu (Standesverbrechen)²¹. Mūsdienu tiesības no šāda uzskata atteikušās. Dienesta kriminalnodarījuma subjekts, pēc tagadējās izpratnes, var būt ikkatrs *dienesta pienākuma nesējs*²², ikkatrs, kas iecelšanas, ievēlēšanas u. taml. ceļā pastāvīgi vai uz laiku kļuvis par tā stāvokļa nesēju, ko romieši sauca «munus publicum»²³.

Pie tam, protams, te nav ietvertas personas, ar kurām attiecīga vara, *pārvaldes mērķu realizēšanas kārtībā*, stājas privattiesiskās līguma attiecībās (piem., piegādātāji un uzņēmēji), tāpat tās personas, kurām ar likumu uzlikti zināmi pienākumi, piem., *vispārējās klaušas*

nozīme atkritusi kopš communis opinio doctorum vienojušies, ka noziegumā, kuru dienestpersona nevar izdarīt kā *vainīgais*, tā var būt par *uzkūditāju* un *pabalstītāju*. Šim viedoklim pievienojās arī *Latvijas Sodlu likums* (sal. manu kursu, I, 148. lap. p. u. turpm.). Pats par sevi saprotams, ka, ja trūkst specifiskās *dienestpersonas* kvalifikācijas, nav iespējams būt par *dalībnieku dienesta noziegumā*. Sal. Wachinger, 227. lap. p.: «die den Schein der Mittäterschaft tragende Beteiligung (eines Extraneus) sinkt zur Beihilfe herab».

²¹) Sal. Wachinger, 305. lap. p.: «die wichtigste Errungenschaft der modernen Forschungen über die Amtsverbrechen beruht in der Erkenntnis, dass die Sondervorschriften über die Amtsverbrechen nicht an die Beamteneigenschaft, sondern an das Amtsverhältnis, anknüpfen».

²²) Ir dienestpersonas bez amata. Pēc amata atstāšanas dienestpersona par dienestu neatbild, bet, protams, tikai pēc tā nodošanas. Sal. Wachinger, 255. lap. p.; Tagancevs, 1392. lap. p.

²³) Sal. vācu 1927./30. g. projekta § 9.: «Amtsträger — jeder der bestellt ist, ein öffentliches Amt auszuüben».

(kareivji u. c.). Par «dienestpersonu» aprādītā nozīmē atzīst to, kam attiecīga vara uzdevusi kādu *publiski tiesisku misiju* (piem., atšķirībā no kareivja — sargkareivis), ko izpildot tas bauda šās varas *autoritāti*, kļūstot tā tad šinī ziņā par varas organu²⁴). Kā tādi varas organi (pagaidu vai pastāvīgi, atalgoti vai bez algas) jāsaprot nevien valdības organi, bet arī t. s. valsts autonomo uzņēmumu un pašvaldības iestāžu organi²⁵), kā arī īslaicīgi pagaidu komiteju locekļi, kuras sastādītas pēc valdības priekšlikuma no privātiestāžu delegētām personām, lai piepildītu kādu valsts mērķi, u. t. t.

Dienestpersonām vārda šaurākā nozīmē nav pieskaitāmi *garīdznieki* (baznīcas un valsts nošķirtības gadījumā), un personas, kuras dien biedrībās un iestādēs, kaut arī šīs iestādes baudītu jo plašu publikas uzticību (piem., bankās, apdrošināšanas biedrībās, akciju sabiedrībās u. c.), tāpat ārsti, advokāti, grāmatveži, tulki, brāķeri, mērītāji u. t. t. (lai arī tie būtu zvērināti), ja tie darbojas ne attiecīgas varas uzdevumā, bet privatpersonu uzaicinātas, ar vārdu sakot, neieskaita visus t. s. «Diener des Publikums». Beidzot šie nepieder personas, kuras, kaut arī attiecīgas varas ieceltas, tomēr tikai *noteiktās privatu* personu interesēs, kā aizbildņi, kuratori u. t. t.²⁶).

Tādā kārtā «īstie» dienesta noziedzīgie nodarījumi kā pēc nodarījuma objekta, tā arī pēc subjekta pieder t. s. *sevišķu noziegumu*

²⁴) Sal. *Liszt'a* definējumu, *Lehrbuch*, 592. lap. p.: «wer auf Grund staatlicher Anstellung, als Organ der Staatsgewalt (mithin unter staatlicher Autorität) für Staatszwecke tätig zu sein berufen ist», kas attiecas tikai uz valsts kalpotājiem un tāpēc ir pārāk šaurs. — *Garraud*, IV, 313. lap. p. definē «*fonctionnaires*» kā «*toutes les personnes qui sont investies d'un mandat public permanent ou temporaire, salarié ou gratuit*», un izšķir 551. lap. p. «*les agents d'autorité*» un «*les agents de gestion*: les premiers sont ceux qui... détiennent une partie quelconque de l'autorité publique... les autres sont ceux qui bien que chargés d'un service d'intérêt public... ne sont cependant depositaires d'aucune parcelle de l'autorité publique...» Šī izšķirība novilkta tomēr tikai zīmējoties uz viņu apargātību no privatpersonu aizskārumiem, bet ne otrādi.

²⁵) Franču *Code pénal*, apskatot t. s. *forfaiture et crimes et délits des fonctionnaires dans l'exercice de leurs fonctions*, runā 177. pantā tikai par «*fonctionnaires publics d'ordre administratif ou judiciaire*». Ar 1889. g. 4. jūlija likumu minētais pants atiecināts arī uz personām «*investies d'un mandat électif (le trafic d'influence, sal. Garraud, IV, 380. lap. p.)*. Sal. *Revue Internationale de Droit pénal* 1935. g. Nr. 1. 27.—88. l. p.: *Chevalier*, «*De la notion du trafic d'influence*»; sal. arī *Italiijas* 1930. g. kodeksa 346. p.

²⁶) Sal. *Tagancevs*, 1389. lap. p. u. turpm.; sal. *Wachinger*, 244. lap. p. u. turpm.; interesanta *Prūsijas 1794. g. Landrecht'a* sistēma, kur pēc nodalījuma par «valsts kalpotāju» noziegumiem ievietota rubrika «*Verbrechen derer, welche ohne*

(Sonderverbrechen) šķirai un tos var apvienot īpašā grupā kā «*valsts pārvaldības aizskārums*» šā vārda plašākā nozīmē. Šīs grupas apmērus noteic materialās tiesības, bet, kā jau iepriekš aprādīts, bez tam grupas robežas dažreiz noteic arī formala pazīme, kāda piemīt *procesuālai* procedurai, kura noteikta šo nodarījumu kriminalvajāšanai. Lai gan «dienestpersonu» kādreizējais privileģētais stāvoklis²⁷⁾ kriminalprocesā, kas pazīstams ar nosaukumu «*administratīvā garantija*», kuras mērķis bija sargāt dienestpersonas no vajātājas varas patvaļībām, tagadējā laikā ir atbīdīta otrā vietā, tomēr zināmā mērā vēl uzglabājusies sarežģītā kārtība, kādā dienestpersona saucama pie atbildības un nododama tiesai. Tāda kārtība piemērojama tikai «īstiem» dienesta noziedzīgiem nodarījumiem. Šādam viedoklim pieturas, starp citu, arī *Latvijas* Sodu likums, kas specialā IX nodaļā ietver visus nodarījumus, kuriem piemērojama minētā specialā kriminalvajāšanas kārtība.

Latvijas Sodu likums jau savā vispārējā daļā (43. panta 2. daļa) dod «dienestpersonas» jēdziena deklarativu definīciju (IX nodaļas noteikumu nozīmē), pēc kuras par dienestpersonu uzskatama katra persona, kas izpilda valsts, valsts autonoma uzņēmuma vai pašvaldības dienesta pienākumus vai šā dienesta pagaidu uzdevumu.

Dienestpersonām pielīdzināmi arī *Valsts Prezidents, Ministru kabineta locekļi*, kā arī *vēlēti vai valdības iecelti pašvaldības organu locekļi*.

§ 11. Dienesta noziedzīgu nodarījumu atsevišķi veidi.

Visu *Latvijas* Sodu likuma IX nodaļā ietverto nodarījumu kopību var sadalīt šādās grupās: 1) pilnvarojuma pārkāpšana, 2) pie-

Offizianten zu sein, dem Gemeinwesen besonders verpflichtet sind: Aerzte...» un t. t.

Liszt, 593. lap. p. 2. piez. no dienestpersonu skaita izslēdz «*Lohnschreiber* (Diurnisten), Eisenbahnarbeiter, die zur Verwaltung in einem privatrechtlichen Verhältnis stehen, auch wenn sie mit öffentlich-rechtlichen Funktionen betraut sind...» Tālāk *Liszt* (593. lap. p.) izšķir t. s. «*mittelbare Staatsbeamte*» kategoriju, t. i. Beamte der öffentlich-rechtlichen Körperschaften (Gemeinden, Kommunalverbände, Universitäten), kuras viņš pieskaita īstām dienestpersonām. Tādas kategorijas konstruēšana izskaidrojama ar to, ka *Liszt*'a uzstādītais «dienestpersonu» definējums vispār ir šaurs.

²⁷⁾ Zināmā mērā tāda privileģēja izskaidrojama ar ne gluži nepamatotu apsvērumu, ka dienestpersona, pārkāpdama savas pilnvaras un pat privatās tiesības, aizraujas no *pārmērīgas cenības* un tāpēc pelna vainas mīkstināšanu. Sal. *Vergl. Darstellung*, B. IX, 415. un 427. lap. p.

nākuma neizpildīšana (bezdarbība), 3) pilnvarojuma nelietīga izlietošana, 4) kukuļņemšana un 5) dažādu dienesta pienākumu pārkāpšana²⁸⁾.

I. *Pilnvarojuma pārkāpšana* (Amtsüberschreitung)²⁹⁾. Noteicot vispārējo sastāvu dienestpersonas pilnvarojuma pārkāpšanai (ja tāda pilnvarojuma vai nu vispār nav bijis, vai zināmā gadījumā nav bijis likumīga pamata tā pielietošanai), Sodū likums veltījis šim sastāvam 121. pantu, kas pēc savas konstrukcijas ir tipisks visai nodaļai par noziedzīgiem nodarījumiem dienesta lietās.

Šādai konstrukcijai ir sava vēsture. Latvijas Sodū likuma paraugs šai daļā bijis Krievijas 1903. g. Sodū likumi, kuru sastādītāji sākumā paredzēja varas pārkāpšanas (un arī bezdarbības) vispārējā sastāva vietā dot šo nodarījumu noteikti apzīmētus veidus, uzskatot, ka vispārējos terminos par maz satura. Tomēr bij. Krievijas tieslietu ministrija aizstāvēja vispārējos terminus, kas, pateicoties 1845. gada Sodū likumiem, bija kļuvuši tradicionāli. Ministrijai šķita, ka vajadzīgo saturu tie iegūst, ja kā nosacījumu pievieno *svaņīgu kaitējumu*, ko radījusi varas pārkāpšana (vai bezdarbība). Pie tam bij. Krievijas tieslietu ministrija bija ieskatos, ka atšķirībā no disciplinārpārkāpumiem varas pārkāpšana (vai bezdarbība) sodama *kriminālkārtībā* tikai tad, ja tā izdarīta *tīši* un ja vainīgais apzinājies ne tikai pašu noziedzīgo darbību, bet arī tās sekas.

Bij. Krievijas Valsts padome gāja vēl tālāk un, no vienas puses, pievienoja te *svaņīgākos neuzmanības* gadījumus (ko šai vietā nodēvēja par «nolaidību»), bet, no otras puses, atzina tīšu varas pārkāpšanu (vai bezdarbību) par *krimīnalsodamu* arī tad, ja no tās

²⁸⁾ Sal. vācu 1927./30. g. projektu, §§ 123—148 (*Verletzung der Amtspflicht; Amtsanmessung und Amterschleichung*); Šveices 1937. g. kodeku, 312.—322. p. (*Strafbare Handlungen gegen Amts- und Berufspflicht*); franču *Code pénal*: 114.—122. p. (attentats à la liberté), 123.—126. p. (coalition de fonctionnaires), 127.—131. p. (empiétement des autorités administratives et judiciaires), 145. u. 146. p. (faux en écriture publique), 166.—198. p. (de la forfaiture et des crimes et délits des fonctionnaires publics dans l'exercice de leurs fonctions), 199. p. u. turpm. (troubles apportés à l'ordre public par les ministres des cultes dans l'exercice de leur ministère) un 234.—236. p. (refus d'un service du légalément); sal. *itaļu* 1930. g. kodeka 314.—335. p.: dei delitti dei pubblici ufficiali contro la pubblica Amministrazione; sal. *poļu* 1932. g. kodeka 285.—293. p.

²⁹⁾ Vācu 1927./30. g. projekts tādu *vispārēju pantu* nepazīst; toties Šveices 1937. g. kodeks ir konstruējis *vispārēju* 312. pantu par varas nelietīgu izlietošanu: «... Amtsgewalt missbrauchen, um sich oder einem andern einen unrechtmässigen Vorteil zu verschaffen, oder einem andern einen Nachteil zuzufügen...»

nekāds kaitējums nebūtu cēlies; tīša nodoma gadījumā svarīga kaitējuma *esamībai* padome pielīdzināja jau to vien, ka kaitējums *draudējis*.

Rezultatā radās trijstāvu konstrukcija un pie tam tik vispārējos vicienos, ka pret Sodu likumu šīs nodaļas citiem pantiem, kas bija vairāk konkretizēti, 636. pants ieguva vispārēja *subsidiara* panta raksturu³⁰). Tāds pats palika arī *Latvijas Sodu likuma* 121. pants, kas noteic šādu trijstāvu gradaciju:

1. pilnvarojuma pārkāpšana vai nu *aiz nolaidības*³¹), ja no tās cēlies pārvaldības kārtībai vai fiska, sabiedriskām³²) vai privatām interesēm «*svarīgs kaitējums*», vai *tīši, ja tāds kaitējums nav cēlies* (sods — arests),

2. pilnvarojuma pārkāpšana *tīši, ja no tās cēlies vai arī tikai draudējis* iepriekš minētais *svarīgais kaitējums*, vai pilnvarojuma pārkāpšana ar *vardarbības, sodamu draudu vai viltus* pielietošanu vai izdomātu ierunu, ka izpilda dienesta darbību, vai *aiz mantkārīgām tieksmēm*, bet ja iepriekš aprādītais *kaitējums nav radies vai nav draudējis* (sods — alternatīvi pārmācības nams vai cietums), un

³⁰) Sal. *Tagancevs*, 1403. u. turpm. l. p.; sal. arī *Code pénal* 196. un 197. p.: «de l'exercice de l'autorité publique illégalement *anticipé* ou *prolongé*». Savdabīgi ir vēsturiski izkaidrojamie *Code pénal* noteikumi attiecībā uz likumdevējas, administratīvās un tiesas varas funkciju sadalīšanas principa kriminālsardzību (127. līdz 131. p.: «s'immiscer dans l'exercice du pouvoir législatif, dans les matières attribuées aux autorités administratives, entreprendre sur les fonctions judiciaires = excéder leur pouvoir»).

³¹) Kā šinī pantā, tā arī vispār IX nodaļā lietotais termins «nolaidība» (*Nachlässigkeitkeit*) ir viens no neuzmanības veidiem (sal. *manu kursu*, I d. 99. l. p.). Pēc *Taganceva* domām (1451. l. p. Nr. 3), turpretim, *dienesta neuzmanības* jēdziens ievērojami zemāks par vispārējās neuzmanības jēdzienu.

Likums šinī vietā nedod tiešu atbildi, kā rīkoties otra neuzmanības veida, t. s. *pārgalvības* gadījumā. A minore ad majus var spriest, kad, ja sodams vieglāks veids (nolaidība), tad jo vairāk sodama noziedzīga pārgalvība. Bet no otras puses, *neuzmanīgu dienesta noziedzīgu nodarījumu* kvalificēšana kā krimināli sodamu nodarījumu, vispār var radīt šaubas. Ja, atšķirot disciplinarnodarījumus no krimināliem, zinātne izvirza attiecībā uz pēdējiem *dienesta tīrības* sargāšanas principu (*Reinheit der Amtsführung*), tad ar to pašu it kā iepriekš noteikts to tīšais raksturs, turpretī visāda veida neuzmanība skar drīzāk dienesta pienākumu *izpildīšanas kārtību* (ordnungsmässige Dienstführung) un sodama disciplināri. Gadījumos, kad tamlīdzīga neuzmanība nodara *kaitējumu*, kaut arī *svarīgu, atlīdzināšana* civilas piedziņas veidā būs pietiekoši jūtama nodarītājam.

³²) Termins «*sabiedriska*» šē jāsaprot ne kā «komunālā» sinonims, bet *plašākā* nozīmē.

3. pilnvarojuma pārkāpšana aiz *mantkārīgām* tieksmēm, ja *tās dēļ cēlies* minētais *svarīgais kaitējums* vai arī tikai *draudējis* (sods — pārmācības nams ne mazāk par diviem gadiem).

121. p. plašais formulējums spieda Sodu likumu vispārējā daļā (43. p.) taisīt atrunājumu, ka dienestpersonas darbība, kas pārsniedz pilnvarojuma robežas, ja tā izdarīta bez sevišķas atļaujas ārkārtējos apstākļos kā nepieciešama *valsts labā* vai *neatliekamības dēļ*, nav uzskatama par krimināli sodamu pilnvarojuma pārkāpšanu. Tā pēc būtības ir viens no «galējās nepieciešamības» veidiem un tāpēc ietverta vispārējās daļas attiecīgā nodalījumā.

II. Pienākumu neizpildīšana vai bezdarbība (Untätigkeit im Amte). Pēc tās pašas 121. p. trīsposmu formulas, tikai ar nedaudz vieglāku sankciju 2. un 3. daļā, konstruēts 122. pants, kas runā par *bezdarbību* vispār, un tam līdzās esošais specificētais 123. pants. Bez tam par «varas bezdarbību» mazliet skaidrākā valodā runā sevišķais 128. p. un zināmā nozīmē arī 138. p.

1. 122. pants soda dienestpersonu, kura, pretēji dienesta pienākumiem, *nav spērusi soļus vai nav izpildījusi darbību, lai novērstu vai pārtrauktu pārvaldības kārtībai vai fiska, sabiedriskām vai privatām interesēm draudošu kaitējumu*. Atšķirībā no iepriekšējā panta 122. p. otrā daļa paredz tikai divus gadījumus: a) tīšu nodomu ar svarīga kaitējuma iestāšanos vai tāda draudēšanu un b) mantkārību, jo pie bezdarbības nav domājama ne vardarbība, ne draudi, ne viltus.

2. Tāda pati konstrukcija ir 123. pantam, kas paredz:

- a) *neziņošanu* pēc piekritības, pretēji saviem pienākumiem, par *ienākuša raksta vai ziņu saņemšanu*, vai par *vainīgam noteikti zinamu, nodomātu, uzsāktu vai izdarītu* smagu noziegumu vai noziegumu, vai par to dalībniekiem un līdzdalībniekiem, vai *apdraudētai personai* par *nodomātu vai uzsāktu* smagu noziegumu vai noziegumu³³);
- b) aprādīto noziedzīgu nodarījumu novēršanai, pārtraukšanai vai atklāšanai, vai to dalībnieku vai līdzdalībnieku atklāšanai svarīga *apstākļa slēpšanu sniegtā ziņojumā*;

³³⁾ Tā tad izslēgti «pārkāpumi». Sal. *Latv. Senata* 1924. g. kas. spriedumu Jofes lietā. Tas ir t. s. *paļaušana* (Konnivenz). Lai gan tas nav tieši teikts, bet no vārdiem «uz tiem pašiem pamatiem» jānāk pie slēdziena, ka nezināšana pie *neuzmanības* sodama tikai tad, ja tās sekas ir bijusi attiecīgu noziedzīgu nodarījumu *izdarišana*. Nav gluži skaidrs *Tagancevs*, 1435. l. p. Nr. 23.

- c) *soļu nesperšanu* likuma, saistoša noteikuma vai priekšraksta *izsludināšanai, izziņošanai vai spēkā izvešanai*, smagu noziegumu vai noziegumu *vajāšanai, pārtraukšanai vai novēršanai*, tiesas spriedumu, rīkojumu vai lēmumu *izpildīšanai* vai personas *apcietināšanai*, kura no apcietinājuma *izbēgusi*, vai kura bijusi jāapcietina.

3. 128. pants draud ar cietuma sodu, ne mazāku par 3 mēnešiem, dienestpersonai, kas *aiz neuzmanības* (nolaidības) vai *pastāvošo noteikumu neizpildīšanas* pielaidusi zīmējuma, plana, dokumenta vai priekšmeta (vai tā daļas) *patvaļīgu paņemšanu, bojāšanu vai nozaudēšanu*, zinādama, ka tie *Latvijas ārējās drošības labā turami slepenībā*³⁴).

4. Beidzot, 138. p. paredz aresta sodu dienestpersonai, kas nav ievērojusi noteikumus par *rēķinvedību* un par grāmatu turēšanu un vešanu, kā arī par *naudas vai citādas mantas pieņemšanas, glabāšanas, izdošanas vai nosūtīšanas kārtību*, ja šie nodarījumi izdarīti *tīši* vai arī *netīši*, un no tiem cēlies *svarīgs kaitējums*, resp. ar tiem ievērojami nolaista vai satricināta attiecīgā dienesta darbības *nozare*.

III. *Pilnvarojuma nelietīga izlietošana* (Missbrauch der Amtsgewalt). Šīs grupas noziedzīgu nodarījumu svarīgākā pazīme ir *nodoms*, ar kuru dienestpersona izlieto nelietīgi viņai uzticētās funkcijas. Minētās kategorijas nodarījumiem var pieskaitīt: a) noslēpumu izpaušanu, b) nepatiesu apliecinājumu un jo sevišķi c) pilsoņu tiesību aizskaršanu.

1. *Noslēpumu izpaušana*³⁵). Neatkarīgi no Sodu likuma 519. pantā³⁶) paredzētās svešu noslēpumu izpaušanas vispārējās sodamības, ko dienestpersonām var paaugstināt 60. panta kārtībā, *Latvijas Sodu likums* izceļ kā specifiskus dienesta nodarījumus ar paaugstinātu sodamību:

- a) pēc 127. p. — *apzinātu dienesta noslēpumu izpaušanu*, ko izdarījusi dienestpersona, kaut arī *pēc dienesta atstāšanas*³⁷). Sods — arests, bet ja tāda izpaušana draudējusi ar svarīgu

³⁴) Atšķirība no 90. p., kas paredz neuzmanīgu izpaušanu vai nodošanu citai personai, 128. p. paredz *paļaušanu*, aiz neuzmanības, citām personām izdarīt tajā minētos nodarījumus.

³⁵) Sal. arī *iepriekš* 42. l. p.

³⁶) Sal. turpmāk § 33.

³⁷) 127. pants runā, starp citu, arī par «dokumentiem». Ievērojot specifisko nozīmi, kādu *Latvijas Sodu likums* piešķir vārdam «dokumenti» (415. p.), 127. pantā vārda «dokuments» vietā būtu jāliek vārds «raksts».

kaitējumu — cietums; attiecībā uz *kara noslēpumiem* (ja nav nodevības sastāva)³⁸⁾ — pārmācības nams;

- b) pēc 129. p. — *pasta, telegrafa, telefona vai radio iestādes dienestpersonas*³⁹⁾ aiz mantkārīgām tieksmēm izdarītu korespondences vai sūtījuma bojāšanu, noslēpšanu, piesavināšanos, nosūtīšanas vai izsniegšanas aizturēšanu, satura sagrozīšanu un korespondences vai sūtījuma attaisīšanu vai izpaušanu, slēgtas korespondences, sūtījuma vai telefona sarunas satura paziņošanu, kaut arī *pēc* izstāšanās no dienesta, korespondences vai sūtījuma nodošanu apzināti neatbilstošai personai nolūkā iepazīstināt viņu ar to saturu, kā arī *citas personas pielaišanu izdarīt šos nodarījumus*. Sods — no cietuma līdz pārmācības namam, pie kam sevišķi pieminēta mēģinājuma sodamība;
- c) savrup stāv 149. p. noteikums par zvērināto piesēdētāju apspriešanās vai balsošanas noslēpumu apzinātu izpaušanu, ko izdarījis lietas izspriešanās piedalīties zvērināts piesēdētājs⁴⁰⁾; sods — cietums.

2. *Nepatiess apliecinājums* (falsche Beurkundung)⁴¹⁾ un tam radnieciski nodarījumi. Še pieder uzskaitītie Sodu likuma 139.—145. p.⁴²⁾, kuru raksturīgā pazīme ir dienestpersonas *viltus* darbības veids, kad, noteicot kādu faktu esamību, dienestpersona ļaunprātīgi izlieto viņai dienestā piešķirto «publica fides» vai priekšniecības uzticību. Šie nodarījumi tāpēc būtu sodami tikai tad, ja tie izdarīti *tīši*, jo to izdarīšana aiz neuzmanības pēc būtības pieskaitama disciplināru pār-

³⁸⁾ Attiecībā uz to par *neuzmanīgas* pieļaušanas gadījumu salīdzini iepriekš sakarā ar 128. p. teikto.

³⁹⁾ Sal. *Kitzinger, Die strafbaren Handlungen im Post-, Telegraphen- und Telephon-Dienste* (V. D. B. IX), 489.—501. l. p.; sal. *vācu* 1927./30. g. projektu, §§ 140. un 141. (Verletzung des Post-, Telegraphen- und Fernsprechgeheimnisses); *Šveices* 1937. g. kodeku, 320. p. (Verletzung des Amtsgeheimnisses), 321. p. (Verletzung des Berufsgeheimnisses).

⁴⁰⁾ Ja *aroda tiesnesis* izpauž istabas noslēpumus, viņa rīcība uzskatama kā *disciplinārpārkāpums*.

⁴¹⁾ Sal. *Kitzinger, Urkundenfälschung, Unterdrückung der Urkunden und Ausstellung wahrheitswideriger Urkunden als Amtsdelikte* (V. D. B. IX) 459.—471. l. p.

⁴²⁾ Pēc *Vācijas* 1927./30. g. projekta §§ 132.—134. sodama «unrichtige Beurkundung, Urkundenfälschung, Urkundenunterdrückung, unrichtige Beglaubigung, Verfälschung und Unterdrückung öffentlicher Beglaubigungszeichen und von Beweismitteln im Amte»; pēc *Šveices* 1937. g. kodeka 317. p. — «Urkundenfälschung».

kāpumu kategorijai. Sodu likumā, kā turpmāk redzams, tāds princips tomēr nav ieturēts:

- a) 139. pants (1936. g. redakcijā) paredz nepatiesu apliecinājumu šaurākā nozīmē (aktu melus), t. i. *dokumenta*⁴³⁾ *sastādīšanu, apzināti nepareizi izteicot tajā apliecināmo apstākli*⁴⁴⁾, vai *apzināti nepareizu ziņu ierakstīšanu tādās grāmatās*, kas noteiktas naudas vai citu priekšmetu ierakstīšanai vai citiem kādiem ierakstiem ar svarīgu nozīmi pārvaldības kārtībā. Sods — pārmācības nams, bet attiecībā uz mazāk svarīgiem dokumentiem (sal. 415. p. 2. daļu, 416. p. 2. d. un 417. p.) — cietums, ne mazāk par 3 mēnešiem.

Šajos gadījumos, pēc likuma burta, nodarijums skaitas izdarīts dokumenta izgatavošanas⁴⁵⁾ vai attiecīga ieraksta iegrāmatošanas momentā. Attiecībā uz ierakstu tas ir pilnīgi saprotams, jo iegrāmatots ieraksts pārgājis no iegrāmatotāja tās iestādes rīcībā, kurai grāmata pieder, un kļuvis pieejams arī citām iestādes dienestā esošām personām. Turpretim attiecībā uz dokumentu rodas zinamas šaubas⁴⁶⁾, jo, kamēr nepatiesa apliecināšana nav izgājusi no tās sastādītāja rokām, pēdējais var to iznīcināt, nekaitējot pārvaldes kārtībai un jebkurām citām interesēm, kam ar to būtu sakars. Nostājoties uz tāda viedokļa, būtu jāsoda arī nepatiesa apliecinājuma mēģinājums, ko Sodu likuma 139. p. tomēr nedara. No tā ir skaidrs, ka pēc pastāvošo tiesību konstrukcijas «nepatiess apliecinājums» pieder pie noziedzīgu nodarijumu šķiras, kuri teorijā pazīstami kā «nodarijumi ar nogrieztu sastāvu» (coupierte Erfolgsdelikte)⁴⁷⁾.

⁴³⁾ Vārdu «dokuments», kuram pēc Latvijas kodeksa (415. p.) ir specifiska nozīme, vajadzētu atvietot ar vārdu «raksts», jo runāts tiek par «*sastādīšanu*», un bez tam 139. panta 2. daļa (1936. g. redakcijā) atsaucas arī uz 416. p., kurā minēti ne dokumenti, bet «raksts».

⁴⁴⁾ Sal. *Kitzinger, turpat*, 467. l. p.: «die Urkunde ist echt, der Inhalt unwahr...»

⁴⁵⁾ Ar ko tas atšķiras no *ārpusdienesta* nepatiesas apliecinājuma, sal. 419. p., kur uzsvars pārņests uz nepatiesas apliecināšanas «izdošanu».

⁴⁶⁾ Sal. *Kitzinger, turpat*, 461. un 468. l. p.: «begrifflich müsste zur Vollendung jedenfalls noch hinzutreten, dass sich der Beamte irgendwie der juristischen Herrschaft über die Urkunde begibt...» Sal. *Binding, Lehrbuch II*, 269. un 278. l. p.

⁴⁷⁾ Sal. *manu kursu*, I, 116. l. p.

Nepatiesa apliecinājuma sodamībai ir vienaldzīgi, vai apliecinājums nepatiess *visā visumā, vai tikai kādā daļā*. Ja apliecības sastādītājs apzināti *noklusējis* dažus viņam zinamus datus, tad konkrētā gadījumā apstākļi izšķirs, vai noklusētiem datiem attiecībā uz apliecības patiesīgumu ir svarīga nozīme, vai ne⁴⁸⁾.

Pastāvošais likums (140. p.) soda ar arestu arī nepatiesu apliecinājumu, kas izdarīts aiz *«nolaidības»*, ja no tā cēlies svarīgs kaitējums;

- b) tas pats 140. p. un 141. p. noteic sodu dienestpersonai, kas, *izpildot dienestu, mutiski* sniegusi nepareizas ziņas. Tomēr sodamība paredzēta tikai tad, ja no tā cēlies *«svarīgs kaitējums»*. Soda pakāpes šādas: ja nodarījums izdarīts aiz *«nolaidības»* — arests, ja tīši — cietums, bet ja tā nolūks bijis *vērst aizdomas uz apzināti nevainīgu vai panākt apzināti nevainīga notiesāšanu* — pārmācības nams;
- c) specials nepatiesa apliecinājuma veids pēc 142. p. ir dienestpersonas izdarīta *apzināti nepareizu svaru vai mēru apzīmogošana* vai *apzināti nepareizas proves uzlikšana* apzīmogojamam izstrādājumam (cietums), bet pēc 143. p. *zīmoga* vai citas kādas zīmes, kas apliecina ēdamvielu vai citu preču *nekaitību veselībai*, uzspiešana apzināti neaplūkotai precei (cietums, bet ja prece tiešām bijusi veselībai kaitīga — pārmācības nams);
- d) pēc 145. p. tai pašā līmenī atrodas dienestpersonas izdarīta viņas darbībai *likumiski noteiktu nosacījumu, kārtības un formu apzināta pārkāpšana*, kuras dēļ pati *izpildītā darbība nav spēkā*, kaut gan tā ietilpusi šās dienestpersonas kompetences robežās (cietums, bet mantkārības⁴⁹⁾ gadījumā pārmācības nams). Noziedzīga nodarījuma esamības noteikšanai pēc minētā panta būtības nav vajadzīga prejudiciāla jautājuma izspriešana par zinamas darbības spēkā neesamību. Zinamā mērā še var pieskaitīt (pēc 144. p.) dienestpersonas, it sevišķi *notara*, izdarītu *likumā aizliegta akta taisīšanu, apliecināšanu vai apstiprināšanu*; sods — cietums.

⁴⁸⁾ Sal. *Kitzinger*. turpat, 467. l. p.

⁴⁹⁾ 145. p. 2. d. runāts par *«mantkārīgām tiesmēm»*, labāk būtu teikt rakcijas vienmērības ziņā *«mantkārīgā nolūkā»*.

3. *Pilsoņu tiesību aizskaršana*⁵⁰). Saduroties ar dienestpersonu, kad viņa izpilda savus dienesta pienākumus, privatpersona nereti ir bez aizsardzības, ja dienestpersona iedomājas savu pilnvarojumu izlietot ļaunā nolūkā. Pretoties, pat ja viņai būtu uz to tiesības, privatpersona pa lielākai daļai neuzdrošināsies. Vispārējā daļā apskatot gadījumus, kad privātam labumam ņemta tiesību aizsardzība⁵¹), mēs redzējām, līdz kādiem apmēriem valsts savas varas prestiža dēļ ir spiesta atņemt privatpersonai paš aizsardzības tiesības sadursmē ar funkcionāru. Bet ja tā, tad, neskaitot iespēju sūdzēties par dienestpersonas pīelastiem aizskārumiem administratīvi - disciplinārā kārtā, likumam jānoteic — *tieši varas prestiža sargāšanas interesēs* — dienestpersonu kriminalatbildība par smagākiem varas nelietīgas izlietošanas veidiem.

*Latvijas Sodulu likums*⁵²) pazīst šādus dienestpersonu izdarītus privatpersonu tiesību aizskaršanas veidus: a) nelikumīgu kustības brīvības atņemšanu, b) nelikumīgu kratīšanu, apskatīšanu un atņemšanu (iespiešanos privātā dzīvoklī), c) patvarīgu apvainojošu sievietes aplūkošanu, d) atzīšanās izspiešanu, e) netaisnu tiesas spriešanu, f) patvaļīgi uzliktu nodevu un kļaušu ņemšanu, uzdodot tās par likumīgām, un g) mantkāriģu publiskas izsoles noturēšanu.

- a) 124. pants paredz sodīt dienestpersonu ar arestu par *nelikumīgu brīvības atņemšanu aiz nolaidības vai savu pienākumu nezināšanas*, kas īstenībā ir viens un tas pats, jo savus pienākumus dienestpersona «vienmēr var zināt, un tie viņai jāzina». Lai novērstu pārpratumus, likumā norādīti šādas brīvības atņemšanas atsevišķie veidi: *aizturēšana* (apcietināšana), *ieslodzīšana* (turēšana ieslodzījumā), *laika pagarināšana* (piem., soda izpildītājs to pagarina apcietinājumā esošam), kā arī *smagāka brīvības atņemšanas veida pielietošana*

⁵⁰) Sal. Köhler, *Nötigung im Amte* (V. D. B. IX), 381. l. p. u. turpm.; *Freiheitsberaubung im Amte*, turpat, 401. l. p. u. turpm.; *Abnötigung von Aussagen*, turpat, 419. l. p. u. turpm.; sal. tālāk Ullmann, *Körperverletzung im Amte*, turpat, 397. l. p. u. turpm.; *Hausfriedensbruch durch Beamte*, turpat, 415. l. p. u. turpm.; *Rechtsbeugung*, turpat, 375. l. p. u. turpm.

⁵¹) Sal. *manu kursu*, I, 76. l. p.

⁵²) *Vācijas* 1927./30. g. projekts pazīst: *Rechtsbeugung* (§ 129), *Nötigung durch Missbrauch der Amtsgewalt* (§ 130), *Erheben nicht geschuldeter Abgaben*, *Vorenthalten gebührender Leistungen* (§ 136), *Verbrechen bei der Strafverfolgung* (§ 137) un *gesetzwidrige Vollstreckung* (§ 138); *Šveices* 1937. g. kodeks bez vispārējā 312. panta (*Amtsmissbrauch*) pazīst vēl *Gebührenüberforderung* (313. p.); sal. *Francijas Code pénal*: *abus d'autorité* (184., 186., 187. p.).

- (piem., pārmācības nams cietuma vietā). Likums apzinīgi noklusē tāda nodarījuma *tīšus* gadījumus, jo tajos jāpiemēro 60. panta kārtībā pastiprinātie vispārējie panti par noziedzīgiem nodarījumiem pret personas brīvību (465. p. un turpm.)⁵³), kuri savkārt atstāj bez soda brīvības atņemšanu aiz neuzmanības.
- b) 125. pants paredz galvenā kārtā *dzīvokļa neaizskaramības sargāšanu*. Tas pirmkārt izceļ kā kriminalnodarījumu jau to vien, ka, izdarot kratīšanu, apskatīšanu vai lietu izņemšanu, dienestpersona *nav ievērojusi likumīgu kārtību*. Sods — arests, kas pastiprināts līdz cietumam, ja dienestpersona pie tam ar vardarbību salauzusi viņai izrādīto pretošanos, lietojusi sodamus draudus, vai rīkojusies ar viltu vai izdomātu ierunu, ka izpilda dienesta darbību.
- c) 126. pants soda *pilnvarojuma nelietīgu izlietošanu, izdarot sievietes kauna jūtas aizskarošu aplūkošanu*, lai arī tā būtu notikusi ar cietušās piekrišanu. Kā sods paredzēts pārmācības nams līdz 2 gadiem.
- d) Personas tiesību aizsardzību kriminalprocesā paredz 148. pants. Tagadnes kriminalprocess, atbrīvojies no inkvizīcijas važām, tiecas novērst ikkatru mēģinājumu atgriezties pie inkvizīcijas paņēmieniem. Tādēļ *apsūdzētā atzišanās, liecinieku liecības vai lietpratēju atzinuma ietekmēšana* kriminalās, disciplinārās, civilās vai administratīvās justīcijas lietās, lietojot nelietīgi dienesta pilnvarojumu vai ar taisnu tiesu nesavienojamus līdzekļus⁵⁴), sodama pēc 148. p. ar cietumu, bet ja tā izdarīta *nolūkā panākt apzināti nevainīga* notiesāšanu vai *vērst aizdomas* uz viņu, — ar pārmācības namu.

⁵³) Sal. turpm. § 32.

⁵⁴) Izteicienā «nelietīgi izlietojot dienesta pilnvarojumu» un «pielietojot ar taisnu tiesu nesavienojamus līdzekļus» it kā atrodas pleonasmis, jo, ja kādu nodarījumu izdara dienestpersona, tad tas ir dienesta pilnvarojuma nelietīga izlietošana. Tomēr svarīgs un uzglabājams ir arī specialais formulējums «ar taisnu tiesu nesavienojamus līdzekļus», jo pēc Sodū likuma sastādītāju domām šie ietilpina ne tikai draudi un spaidi, bet arī *neatkāpīga uzstājība, dažādi izdomājumi, izsaukšana ikdienas uz nopratināšanu* u. tml. Sal. *Tagancevs*, 1334./5. l. p. Sal. tomēr *Kohler*, 427. l. p.: «... weil es doch Fälle gibt, die, sei es aus Motiven des Uebereifers, sei es aus Erbitterung über einen verstockten Zeugen entsprungen, wesentlich *mildere* Behandlung verdienen...»

- e) Šīs kategorijas noziedzīgos nodarījumos visnopietnākais ir *apzināti netaisnas tiesas spriešana* (Rechtsbeugung)⁵⁵). Tiesneša lielā patstāvība, kas sarga viņa neatkarību no blakusietekmēm un viņa brīvību spriest lietas pēc sirdsapziņas, bez jebkādas atbildības par pielaištām kļūdām, — viss šis tiesnesim piešķirtais privilēģiju daudzums atsvara veidā prasa viņa kriminalatbildību plašās varas nelietīgas izlietošanas gadījumā⁵⁶). Pie tam ir vienaldzīgi, vai tiesnesi iecēlusi valdība, tas ievēlēts, vai to izraudzijušas puses (šķīrējtiesnesis).

147. p. paredz pārmācības namu *tiesnesim* vai citai dienestpersonai, kura ar likumu pilnvarota⁵⁷) izspriest *civilas, administratīvas, kriminālas un disciplināras lietas*, vai arī *šķīrējtiesnesim*, kas vainīgs netaisna sprieduma vai lēmuma taisīšanā, un pārmācības namu, ne mazāku par 2 gadiem: a) kad šis nodarījums aiz *mantkārības*, vai b) kad *apzināti* nepareizi piespriests sods, kas noteikts par *smagu noziegumu*⁵⁸).

- f) Savrup stāv 153. pants, kurš soda ar pārmācības namu speciālu *svešas mantas pārdošanas gadījumu publiskā izsolē mantkārīgā nolūkā par nesamērīgi zemu cenu*, apzināti pārkāpjot pastāvošos noteikumus. Tas pats attiecas uz *tādas pārdošanas pielaišanu*⁵⁹).

IV. *Kukuļņemšana* (Bestechlichkeit, corruption)⁶⁰). Ja visi dienesta noziedzīgie nodarījumi apdraud dienesta funkciju izpildīšanas «tīrību (Reinheit der Amtsführung), tad pēdējā šai gadījumā saprotama kā dienesta darbības *neuzpērkamība*⁶¹). Dienestpersona saņem no iestādes, kas viņu iecēlusi amatā, noteiktu atlīdzību atalgojuma veidā, vai no publikas atlīdzību pēc takses likumā noteiktu nodevu

⁵⁵) Sal. jau *lex Salica* un *lex Ripuarica*.

⁵⁶) Sal. franču *Code pénal*, 185. p. (déli de justice).

⁵⁷) Arī *zvērīnātie piesēdētāji* (sal. *Tagancevs*, 1525.—1527. l. p.).

⁵⁸) Jau franču *Code pénal* 183. p. nosaka: «tout juge ou administrateur qui se sera décidé par faveur pour une partie, ou par inimitié contre elle, sera coupable de *forfaiture*...»

147. p. 2. daļā runāts par *mantkārīgām tieskām*; labāk būtu redakcijas vienmērības ziņā teikt: «*mantkārīgā nolūkā*».

⁵⁹) *Pielaišanas* gadījumus varētu pārnest uz vispārējo pantu par bezdarbību.

⁶⁰) Sal. *Birkmeyer*, Bestechung (V. D. B. IX) 309.—374. l. p.

⁶¹) Sal. *Garraud*, IV «... la loi punit ... le trafic même de la fonction publique, ... cette vénalité...»

veidā, vai pēc savas darbības īpašiem nosacījumiem izpilda savus pienākumus bez atlīdzības (ehrenamtlich), un viņai nav tiesības saņemt par to kaut kādas blakusdāvanas.

Nenopērkamības aizskārums zināmā mērā ir ar vidēju nozīmi. Tas ir noziedzīgs no kukuļņēmēja puses un ir noziedzīgs arī no kukuļdevēja puses.

Tādēļ daži zinātnieki taisa slēdzienu, ka kukuļņemšana un kukuļdošana savstarpēji atrodas tā saucamās «nepieciešamās līdzdalības» (concursum necessarium) attiecībās. No šā viedokļa — kas ir minētā uzskata visa būtība — kukuļdevējs būtu kukuļņēmēja līdzdalībnieks. Pareizāks šķiet cits uzskats, kurš še atrod divus atsevišķus noziedzīgus nodarījumus, kas sodami katrs pilnīgi patstāvīgi.

Pēdējam uzskatam, kuru var skaitīt arī kā valdošo, par labu runā galvenā kārtā šādi apsvērumi: a) kukuļdevējs jāsoda arī tai gadījumā, kad dienestpersona kukuli nepieņem, un b) dienestpersona jāsoda arī tad, ja tas, pie kā viņa griezusies pēc kukuļa, atteicies to dot⁶²).

Pie šī viedokļa pieturas *Latvijas Sodlu likums*⁶³). Runājot par kukuļņemšanu 130.—132. p. un 135.—137. pantos, tas kukuļdošanu⁶⁴) pārnes X nodaļā (175. p.), kas nozīmē, ka pēc pastāvošo tiesību izpratnes kukuļdevējs atbild atsevišķi⁶⁵) un viņa darbību *nevar uzskatīt un sodīt kā pierunāšanu izdarīt kukuļņemšanu*.

Noziedzīgās darbības *apmērus* pie kukuļņemšanas noteic dažādi. Sakarā ar 1870./71. g. Strafgesetzbuch'a noteikumiem⁶⁶) *vācu literatūra* novieto vienā līmenī, t. s. soda vienādā mērā «das Annehmen, Fordern und Sichversprechenlassen von Geschenken und anderen Vorteilen». Nav šaubu, ka šie jēdzieni nozīmē noziedzīgās darbības dažādas stadijas. Kukuļa saņemšanai iet pa priekšu tā pieprasījums. Gluži tāpat dienestpersona vispirms saņem kukuļa apsolījumu un tikai pēc tam dabū pašu kukuli. Attiecības starp šām divām stadi-

⁶²) Sal. *Birkmeyer*, turpat, 322. l. p.

⁶³) *Vācijas* 1927./30. g. projekts pazīst: Geschenkannahme (§123.), Bestechung (§ 124.), Richterbestechung (§§ 125.—127.); *Šveices* 1937. g. kodeks pazīst: «Sich bestechen lassen» (315. p.) un «Annahme von Geschenken» (316. p.).

⁶⁴) *Vācijas* 1927./30. g. projekts, kā mēs redzējām, tai pašā nodaļumā «Verletzung der Amtspflicht» runā arī par aktīvo kukuļdošanu.

⁶⁵) Par to tālāk sal. § 11.

⁶⁶) Sal. §§ 331.—334., tas pats 1927./30. g. projektā, § 123. u. turpm. un *Šveices* 1918. g. projekta 299. p.; *Code pénal*, 177. p. nostāda blakus «agréeer» un «recevoir».

jām zinamā mērā atbilst sagatavošanās un izpildīšanas stadijām. Taču vācu tiesības nostājušās uz tā viedokļa, ka noziegums skaitas *izdarīts* tai momentā, kad radusies dienestpersonas *gatavība saņemt kukuli*. Šāds moments ir nevien kukuļa saņemšana, bet arī jau gatavības *izrādīšana* to saņemt un tāpat arī tā pieprasīšana.

Otrs ļoti svarīgs jautājums pastāv kukuļa un ar to saistītās dienesta darbības savstarpējās attiecībās.

Vispirms svarīgi ir noteikt, vai vienādi noziedzīga ir kukuļņemšana par *vēl priekšā stāvošu* dienesta darbību un par jau *izdarītu*.⁶⁷⁾ Ja starp darbību un dāvanu pastāv cēlonisks sakars, dienesta tīrība ir cietusi arī tad, ja dāvana dota *vēlāk*, bet jāpiekrīt tam, ka dienesta tīrība cieš vēl vairāk, ja kukulis bijis par *pamudinājumu* darbības izdarīšanai.

Tālāk, nav nenozīmīgs dienesta darbības saturs. Skaidrs, ka runa ir par darbību, kas ietilpst in abstracto zinamās dienestpersonas dienesta funkciju apjomā (un acte de sa fonction, de sa compétence).⁶⁸⁾ Šī darbība var tomēr vai nu *atbilst* dienestpersonas pienākumiem in concreto, vai izpausties kā šo pienākumu *pārkāpšana*. Pats par sevi saprotams, ka kukuļņemšana otrā gadījumā ir jo sevišķi noziedzīga. Izvirzas vēl viens jautājums: vai dāvana, kas pieņemta *pēc* izdarītas darbības, kura in concreto *ietilpst dienestpersonas pienākumu apjomā*, ir sodama kukuļņemšana bez izņēmuma visos gadījumos, vai arī pastāv izņēmuma gadījumi, kad pati dzīve it kā rāda pretējo, piem., dzeramnaudas pastniekiem, konduktoriem, gratifikācijas policistiem par noziedznieku sagūstīšanu u. t. l.⁶⁹⁾

Ja paturam acīs to, ka runa ir tikai par pretlikumīgām dāvanām, tad pats par sevi atkrīt viss tas, ko priekšniecība atļāvusi vai kas nāk no pašas priekšniecības. Dzeramnaudas ņemšana⁷⁰⁾ nav sodama, pirmkārt, dāvanas *nenozīmīguma* dēļ (minima non curat praetor) un otrkārt tādēļ, ka dzeramnauda nav izdarītā pakalpojuma *ekvivalents*.

⁶⁷⁾ Sal. *Garraud*, IV, 407. l. p. «...là récompense donnée ou promise pour un acte déjà terminé ne constitue pas plus un moyen de corruption qu' un mode de complicité. C'est une sorte de pourboire qui ne rentre pas dans les prévisions d'une sanction pénale». Sal. *Birkmeyer*, 329. l. p.

⁶⁸⁾ Sal. *Code pénal*, 177., 179. p.; sal. *Birkmeyer*, 351. l. p.: «Handlungen, die in das Amt des Täters einschlagen» — «... ein Lehrer gibt gegen das Verbot seines Vorgesetzten gegen Honorar Privatstunden» (351. l. p.).

⁶⁹⁾ Sal. *Birkmeyer*, 332. l. p. u. turpm.

⁷⁰⁾ Sal. *Liszt*, 395. l. p.

Tomēr dažādu pārpratumu novēršanai to vajadzētu atzīmēt pastāvošā likumā.

Beidzot jānoteic, kas var būt kukuļa priekšmets. Tagadnes doktrīna ar šādu dāvanu saprot tikai *ekonomiskus labumus*,⁷¹⁾ lai gan to dāvanu varētu saprast arī plašākā nozīmē.

1. Latvijas Sodu likums 130. pantā paredz sodu dienestpersonai:

a) par kukuļa ņemšanu (nav noteikts kukuļa saturs), kurš apzināti dots:

α. par izdarītu darbību, kas ietilpst šīs dienestpersonas dienesta pienākumos (paredzēta in concreto likumīga darbība; sods — cietums līdz 6 mēnešiem);

β. lai pamudinātu dienestpersonu izdarīt tādu darbību (sods — cietums);

b) par kukuļa ņemšanu, kurš apzināti dots:

α. par dienestpersonas tās dienesta pienākumu aplokā izdarītu noziedzīgu nodarījumu vai disciplināru pārkāpumu;

β. lai pamudinātu dienestpersonu tādu darbību izdarīt.

Sods abos gadījumos — pārmācības nams līdz 2 gadiem.

2. Tālāk 131. pants soda⁷²⁾ dienestpersonu:

a) par kukuļa ņemšanu, ko viņa pieprasījusi:

α. par izdarītu viņas dienesta pienākumos ietilpstošu darbību vai

β. lai izdarītu tādu (vēl priekšā esošu) darbību.

Sods abos gadījumos — pārmācības nams līdz 2 gadiem;

b) par kukuļa ņemšanu, ko viņa pieprasījusi:

α. par viņas dienesta pienākumu aplokā izdarītu noziedzīgu nodarījumu vai disciplināru pārkāpumu,

β. lai izdarītu tādu darbību.

Sods abos gadījumos — pārmācības nams;

c) par kukuļa ņemšanu, kuru viņa izspiedusi ar spaidiem, draudot ar spaidiem vai nelietīgi izlietojot dienesta pilnvarojumu

⁷¹⁾ Sal. Birkmeyer, 333. l. p.: «nur objektiv messbare die rechtliche oder wirtschaftliche Lage verbessernde Vorteile...»; sal. Tagancevs, 1484. l. p.; citādās domās Liszt, Lehrbuch, 584. l. p., 11. piezīme «... Vermögensvorteile nicht erforderlich...»

⁷²⁾ Pēc 131. panta sodams arī mēģinājums, pie kam paskaidrots, ka kukuļa pieprasīšana vai spaidu lietošana tā dabūšanai uzskatama par kukuļa saņemšanas mēģinājumu.

par viņas *izdarītu* dienesta darbību vai lai *tādu izdarītu* (neatkarīgi no šīs darbības likumības vai nelikumības; sods — pārmācības nams ne mazāk par 2 gadiem).

Tādā kārtā Sodū likums pārnes smaguma centru uz kukuļa *faktiskās saņemšanas* momentu, saskatot tā pieprasīšanā tikai mēģinājumu. Ievērota arī dienesta darbības konkrētās un abstraktās likumības izšķirība. Kas attiecas uz starpību starp notikušu un priekšā stāvošo zinamas darbības izdarīšanu, tad tā ietekmē sodamību visvieglākā kukuļņemšanas par in concreto likumīgu darbību gadījumā.

3. Par *nelikumīgu ņēmumu nolikšanu vai ņemšanu sev par labu* 132. pantā dienstpersonai paredzēts cietuma sods ne mazāk par 3 mēnešiem; kad nodarījums izdarīts pielietojot spaidus vai draudot ar spaidiem, sods paaugstināts līdz pārmācības namam. Vārdam «ņēmumi»⁷³⁾ pēc Sodū likuma sastādītāju domām jānozīmē atšķirībā no parastā kukuļa, ko dod par *noteiktu* zinamu pakalpojumu, rinda kukuļu par to, ka dienestpersona vispār sevi nodod kukuļdevēja rīcībā. Kā sastādītāji 132. pantā domājuši «kukuļus», redzams no tā, ka 137. pants, kurā ir runa tieši par kukuli, atsaucas arī uz 132. pantu.

4. 133. un 134. pants runā par dienesta pilnvarojuma nelietīgas izlietošanas sevišķu veidu, kad dienestpersona izmanto savu stāvokli mantisku labumu iegūšanai no privatpersonām *it kā* likumīgi no viņām pienākošos *nastu* veidā. Tā ir *izspiešana*.⁷⁴⁾ Tā līdzinās kukuļņemšanai kā dienestpersonas noziedzīga iedzīvošanās uz privatpersonu rēķina, bet atšķiras no kukuļņemšanas ar raksturīgām mantkāriģām tieksmēm, kas noārda pamatprincipu, pēc kura visādas *nastas* var uzlikt tikai likumā noteiktā kārtībā. *Te nav pretlikumības no devēja puses*. Viņu nekad nesoda. Pašu devumu ņem ne kā dāvanu (atlīdzību) par izdarīto pakalpojumu, bet kā kaut ko, kas tiešām pienākas; dažreiz tā ievākšanai lieto spaidus:

- a) 133. pants paredz cietuma sodu ne mazāk kā 3 mēnešus par speciālu *piespiešanas* gadījumu, kad dienestpersona ar spaidiem, vai piedraudot ar tiem, vai nelietīgi izlietojot dienesta pilnvarojumu, piespiedusi izpildīt sev vai citam par labu bez

⁷³⁾ Sal. *Tagancevs*, 1481. l. p.; sal. *Code pénal*, 174. p. (*des concussionis commis par des fonctionnaires publics*).

⁷⁴⁾ Sal. *Tagancevs*, 1469. l. p. u. turpm. Pastāvot 132. pantam un vispārīgiem pantiem par mantkāriģu pilnvarojuma pārkāpšanu, var šaubīties par 133. un 134. panta nepieciešamību.

maksas vai par nesamērīgi zemu maksu apzināti nesaistošu darbu vai apzināti nepienākošas kļaušas. Sodams arī mēģinājums.

- b) 134. pants kazuistiski norāda, kādi ir piesavināšanās nolūkos izdarītās apzināti nepienākošos ienākumu noziedzīgas saņemšanas paņēmieni: *it kā izpildot likumu vai saistošu noteikumu, vai it kā izpildot publiskas izsoles vai ar valsti slēgta līguma nosacījumus, vai saņemot it kā noteiktu maksu par dienesta darbību*. Sods — pārmācības nams.

5. 135. pants satur sevī speciālu noteikumu par *zvērīnāta piesēdētāja* sodīšanu ar pārmācības namu līdz 2 gadiem par viņam piedāvātā vai viņa pieprasītā kukuļa ņemšanu, kad viņš zinājis, ka kukulis dots lietā, kura var piekrist viņa caurlūkošanai.⁷⁵⁾

6. Beidzot, 136. pantā izteiktam ar kukuļņemšanu ir tikai netiešs sakars:

- a) kukuļa *piesavināšanās* no dienestpersonas, kurš viņai dots nodošanai vai kuru viņa saņēmusi it kā nodošanai citai personai,
- b) kukuļa *ņemšana* piesavināšanās nolūkā, kas izdarīta, izliekoties par citu dienestpersonu.

Sods abos gadījumos — pārmācības nams līdz 2 gadiem.

Visos iepriekš aprādītos gadījumos pēc 137. panta kukulis⁷⁶⁾ *atņemams* valstij par labu vai tā vērtība piedzenama no vainīgā, *izspiests* kukulis *atdodams* tā devējam, bet ja kukulis pastāvējis mantisku tiesību dāvinājumā, tad tāds dāvinājums atzīstams par spēkā neesošu.

V. Nevar pieskaņot nevienai no iepriekšējām grupām šādus noziedzīgus nodarījumus:

1. Pēc 154. p. sodama ar cietumu *nelikumīga darbības apvienība*, kas parādas kā *dienestpersonas iestāšanās pēc dienesta veida viņai ar likumu aizliegtos mantas darījumos* vai nodarbošanās ar mantiska rakstura darbu vai privatu uzdevumu, kuri viņai pēc die-

⁷⁵⁾ Paredzēts ne tikai zvērīnāto piesēdētāju komplektā, bet arī vispār zvērīnāto piesēdētāju sesijas sarakstā ievestais.

⁷⁶⁾ 137. pants runā par *kukuli*; būtu pareizāk atvietot šo vārdu ar «dāvana», jo 132.—134. panti formāli runā par «dāvanu».

nesta veida ar likumu *aizliegti* vai no priekšniecības *nav atļauti*, ja tāda atļauja vajadzīga.⁷⁷⁾

2. Tāds pats profilaktisks raksturs piemīt 155. pantam, kas soda ar cietumu ne mazāk par 3 mēnešiem dienestpersonu, *kurai ir pienākums uzraudzīt* mantiskus uzņēmumus, vai noslēgt, apstiprināt vai izpildīt darbus un piegādes valsts vajadzībām vai citu mantisku līgumu, vai izdarīt izsoli, vai uzraudzīt minētās darbības, un kura *ņēmusi viņai ar likumu aizliegtu dalību* šajos uzņēmumos vai līgumos, vai devusi *ķīlu*⁷⁸⁾ pēc līguma savā vai savas sievas vārdā vai caur citu personu.

3. 150., 152. un 151. pants soda *zvērinātu piesēdētāju*: a) par *neierašanos tiesā* bez likumīgiem iemesliem trešo reizi izpildot savus pienākumus (sods — arests), b) tiesā ieraušos — *par atteikšanos* bez ievērojama iemesla pildīt šos pienākumus (arests līdz 1 mēnesim vai naudas sods ne augstāk par Ls 100) un c) par *apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu* attiecībā uz apstākli, kas atsvabina viņu no piedalīšanās lietā (cietums).

Ja ņemam vērā, ka zvērināta piesēdētāja procesualās funkcijas pēc tagadējās izpratnes ir nevis tiesas dienests, bet *tiesas klausība*, ko starp citu pastiprina minēto pantu pats formulējums, tad jānāk pie slēdziena, ka šie panti būtu jāpārnes nodaļā par pretdarbību tiesai.

II. Privatpersonu noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldības kārtību.

Visu apzīmēto nodarījumu kopību var sadalīt trīs grupās: a) *varas atsevišķo funkciju aizskārumi*, b) *sabiedriskās (vispārējās) kārtības aizskārumi* un c) *sabiedriskās (vispārējās) labklājības aizskārumi*.

Varas atsevišķo funkciju aizskaršana.

Šie nodarījumi vistuvāk piesienas noziegumiem pret valsti, kuri jau apskatīti iepriekš kā «noziedzīgi nodarījumi pret valsts mieru»¹⁾. No pēdējiem tie atšķiras ar to, ka vērsti ne pret varu kā tādu, bet

⁷⁷⁾ Sal. *Code pénal*, 175. un 176. p. (délits de fonctionnaires qui se seront ingérés dans des affaires ou commerces incompatibles avec leur qualité).

⁷⁸⁾ Ķīla atņemama valstij par labu.

¹⁾ Sal. iepr. 28. lap. p. un turpm.

pret tās izpausmi kādā no tās funkcijām. Še jāpieskaita: a) nepaklausība likumīgai varai un necienība pret to (sk. § 12), b) pretdarbība tiesai (sk. § 13) un c) izvairīšanās no publiskām klausībām (sk. § 14).

§ 12. Nepaklausība likumīgai varai un necienība pret to²⁾.

Atšķirībā no sacelšanās, kuras raksturīgā pazīme ir vai nu daudzu personu piedalīšanās sapulces veidā, vai organizēta darbība apvienībā, šie piederošiem nodarijumiem ir *individuals* raksturs, kas tomēr neizslēdz arī vairāku personu piedalīšanos.

Atsevišķa persona neizpilda vispārējās normas vai attiecīgas varas atsevišķa organa priekšrakstus, izrāda tam pretošanos, piespiež to, cenšas to ietekmēt pretējā virzienā, izrāda necienību varas pārstāvjiem u. t. t. Valsts iekārta no tam nešķobas, lai gan nepaklausības vai necienības izrādīšanas gadījumu bieža atkārtošāšanās var izrādīties ārējs nopietnas iekšējas rūgšanas simptoms³⁾. Tomēr šādi gadījumi paši par sevi nav pieļaujami un pret tiem vērojama kriminalrepresija, lai aizsargātu varas prestižu.

Latvijas Sodulu likums vēltī šās kategorijas nodarijumiem X nodaļu (156.—180. p.), kura 156.—170. p. runā par pasīvu nepaklausību un aktīvu pretošanos, 171.—178. p. par agresīvu piespiešanu, uzpirkšanu un varas piesavināšanos, bet 179. un 180. p. par necienības izrādīšanu pret varu.

I. Pasīvā nepaklausība.

1. Nepaklausība likumam.

- a) *Vispārējā kārtībā* 157. pants soda ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar attiecīgu naudas sodu tāda *speciala likuma noteikumu neizpildīšanu*, kura pārkāpšana gan aizliegta ar *kriminalatbildības* piedraudējumu, bet nav noteikts sevišķs sods.

Tā kā runa ir par pārkāpumu, tad šo nodarijumu saskaņā ar 46. pantu soda netiekvien tīšas vainas gadījumā, bet arī tad, kad tas izdarīts aiz neuzmanības.

²⁾ *Code pénal* aptver šos nodarijumus ar virsrakstu: «résistance, désobéissance et autres manquements envers l'autorité publique» (209.—294. p.). Sal. M. E. Mayer, *Widerstand gegen Amtshandlungen* (V. D. B. IX) 434. lap. p. u. turpm.

³⁾ Sal. *Garraud*, IV, 503. lap. p.: «...les années qui précèdent et celles qui suivent immédiatement les révolutions politiques...»

Sodu paaugstina līdz cietumam (157. p. 2. daļa), ja ir bijis *nolūks paralizēt specialā likuma darbību* (sabotaža⁴⁾).

Šis blankētais pants radies tādēļ, ka pastāv vesela rinda «leges imperfectae» ar nepilnīgu kriminālsankciju. Pats par sevi saprotams, ka apskatamais pants prezumē kā *conditio sine qua non* vispārēju norādījumu likuma tekstā uz kriminalatbildību par šā likuma priekšrakstu pārkāpšanu, jo citādi 157. panta piemērošana būtu izslēgta pēc principa «*nulla poena sine lege*»⁵⁾.

- b) Savrup paredzēts sodīt 1924. g. 16. jūnija likuma par telpu īri neizpildīšanu. Minētais likums nav saskaņots ar Sodlu likuma vispārīgo sistemu, tāpat, ievērojot tā pagaidu raksturu, šī likuma priekšraksta neizpildīšanai kriminālsankcija, kura ir naudas sods līdz Ls 500 vai arests līdz 3 mēnešiem, vai abi sodi kopā, bet vienā gadījumā tikai naudas sods līdz Ls 500, *Sodlu likumā nav paredzēta.*
- c) Tālāk 158. p. soda *mācības* iestādes atvēršanu vai uzturēšanu bez pienācīgas atļaujas (naudas sods līdz Ls 100,—).
- d) Paredzēts sodīt (159. p.) *vecākus* vai citas personas, kas nav rūpējušās, lai viņu apgādībā esošie bērni, kuriem *obligatoriski* jā mācās, apmeklētu skolu (tas pats sods).

2. *Nepaklausība saistošam noteikumam.* Ja par saistoša noteikuma neizpildīšanu likumā nav noteikts sevišķs sods, to soda pēc 156. panta ar arestu līdz 2 nedēļām vai ar naudas sodu līdz Ls 50. Kā saistoši noteikumi jāsaprot⁶⁾ vispārīgi priekšraksti, ko izdod *likumā noteiktā kārtībā likuma pilnvaroti varas organi*⁷⁾ tiem noteiktas kompetences robežās.

⁴⁾ Sabotažā vainīgo dienestpersonu vai garīdznieku tiesa var *atcelt no amata un aizliegt* viņam ieņemt attiecīgu amatu uz laiku no 6 mēnešiem līdz 3 gadiem.

157. pants novērš jaunu soda sankciju noteikšanu turpmāk izdodamiem aizliegumiem un pavēlējumiem.

⁵⁾ Pēc 157. p. starp citu sodami saskaņā ar *Ministru kabineta* 1927. g. 4. oktobra noteikumiem vispārīgie pārkāpumi, kas attiecas uz t. s. *negodīgo konkurenci.*

157. p. 2. daļā vārds «*pārkāpums*» jāatvieto ar vārdiem «*noziedzīgs nodarījums*».

⁶⁾ Sal. *Tagancevs*, 521. l. p. u. turpm.; šie nepieder pilsētu noteikumi par nodokļiem un nodevām.

⁷⁾ Ministri un pašvaldības organi.

Ja saistošais noteikums attiecas uz nacionālo apgādi un rekvizīcijām, tad sods paaugstināts *miera laikā* līdz arestam ne ilgāk par 3 mēnešiem vai attiecīgam naudas sodam, bet *kara laikā* — līdz cietumam.

Šis blankētais pants izskaidrojams no vienas puses ar to, ka «saistošie noteikumi», skardami sīkus vietējus jautājumus, bieži mainas savā saturā (tāpēc tos arī neizdod kā likumu), bet no otras puses ar to, ka soda sankciju tiem tomēr var nolikt tikai likumdošanas kārtā.

3. *Apstiprinātu vai pienācīgi reģistrētu kredītiestādes, biedrības, savienības vai citas organizācijas statutu noteikumu pārkāpšanu mantkārīgā nolūkā, vai kad no tās cēlies svarīgs kaitējums pārvaldes kārtībai vai fiska, sabiedriskām vai privatām interesēm, ja par šādu nodarījumu likumā nav noteikts sevišķs sods, soda pēc 164. p. ar cietumu⁸⁾.*

4. *Nepaklausība «dienestpersonas» likumīgam rīkojumam vai prasījumam. 160. pants to soda ar naudas sodu līdz Ls 50, ja likumā nav nolikts sevišķs sods⁹⁾. «Dienestpersonām» pielīdzina personas, no kuru dienesta pienākumu izpildīšanas atkarājas dzelzceļa kustības vai cita *satiksmes* veida drošība. Sods paaugstināts līdz arestam uz laiku, ne ilgāku par 1 mēnesi, vai atbalstošam naudas sodam, kad nepaklausība:*

- a) izrādīta liela ļaunā saplūduma laikā un vietā, pārtraukusi pāreizu ļaunā kustību, vai padarījusi to nedrošu¹⁰⁾,
- b) bijusi par iemeslu vilciena, kuģa vai vispārējā lietošanā esošas paškustīgas mašīnas apturēšanai, vai padarījusi to kustību nedrošu,
- c) izrādīta kara sardzes amatpersonai vai tās sargam.

⁸⁾ Sakarā ar mūsu *priekšlikumu* (sk. turpmāk) *grozīt un pārvietot* 107., 337. un 341. p., kas runā par radnieciskiem jautājumiem, vajadzētu pievienot 164. pantam, pirmkārt, 107. panta 1. daļu, otrkārt, 341. panta 2. daļu, jo šī daļa skar ne tikai tirdzniecības un rūpniecības iestādes vien. Tādā kārtā varētu radīt jaunu 164. pantu no 107. panta 1. daļas ar zināmā mērā paaugstinātu sodu, ievietojot pēc tam 341. panta 2. daļu ar to pašu sodu un galā liekot tagadējo 164. pantu kā kvalificētu veidu, ko soda ar cietumu.

⁹⁾ Saskaņā ar *Civilprocesa* likuma (1938. g. izd.) 1153. p. pēc 160. p., starp citu, sodami *lietpratēji*, kas izvairījušies no novērtējuma izdarīšanas kustamo mantu pārdodot piespiedu piedzišanas kārtā.

¹⁰⁾ Šinī daļā 160. p. atšķiras no 103. (koppulce) ar to, ka nepaklausību izrādījis ne koppulces dalībnieks, bet blakuspersona.

Ja tādu nepaklausību izrādījušas vairākas personas kopīgi, nesastādot tomēr noziedzīgu koppelci, vai ja tāda nepaklausība izrādīta kuģa kapteinim ārpus ostas braucošā kuģī vai lidmašīnas komandierim vai lidotājam lidošanas laikā, tad to soda ar cietumu.

Še, tāpat kā iepriekšējā gadījumā, sodamā nepaklausība prezumē «rīkojuma» vai «prasījuma» *likumību* kā pēc būtības, tā arī pēc formas. Zīnamam varas organam jādarbojas savas kompetences robežās, un gluži tāpat, kā ar *pienācīgi izsludināta* likuma vai saistoša noteikuma nezināšanu neviens nevar aizbildināties, arī *rīkojuma* saistošai izpildīšanai vajadzīgs, lai rīkojums pienācīgā kārtā būtu *darīts zīnam* visiem vai tam, kuru tas skar, bet individuāla *prasījuma* pildīšanai vajadzīgs, lai prasītājs ar to būtu griezies pie tā, uz kuru tas attiecas.

5. 161. pants soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500, bet mobilizācijas laikā ar cietumu uz laiku, ne mazāku par 3 mēnešiem, likumā noteiktu *klausu neizpildīšanu* pēc attiecīgas varas pieprasījuma bez likumīga iemesla.

6. 162. p. paredz arestu līdz 1 mēnesim vai atbilstošu naudas sodu par *atteikšanos dot tautas skaitīšanā skaitītājam likumā prasītās ziņas* vai par apzināti nepareizu ziņu došanu.

Vispār atteikšanās dot *Valsts statistiskai pārvaldei* uz likuma pamata sniedzamās statistiskās ziņas vai apzināti nepareizu ziņu došana sodama pēc 163. p. ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu.

7. 165. pants soda ar naudas sodu līdz Ls 100 nepiedalīgu personu *nepaklausību pašvaldības organa locekļu sapulces priekšsēdētājam*.

Tāpat soda pēc 166. p. vispār katras likumīgi sasauktas *sapulces locekli*, kas *turpinājis debates* vai *pedalijies* sapulces lēmuma *taisīšanā* pēc tam, kad sapulces vadītājs atņēmis viņam vārdu vai izraidījis viņu no sapulces vai pasludinājis sapulci par slēgtu, vai kas patvaļīgi atklājis jau slēgtu sapulci.

Ja debates vai taisītais lēmums sniedzas pāri sapulces likumīgās kompetences robežām, sodu paaugstina līdz Ls 300.

II. Daudz nopietnāk kā pasivo nepaklausību soda *pretošanos (aktīvu pret darbību) dienestpersonai*.

1. Kad tā izdarīta ar *vardarbību* vai *sodamiem draudiem* ar nolūku rīkoties pretim likuma, saistoša noteikuma vai attiecīgas varas likumīga rīkojuma izsludināšanai vai izvešanai dzīvē,

vai vispār likumīgas dienesta darbības izpildīšanai, to soda pēc 169. p. ar cietumu, pie kam *dienestpersonai* pielīdzināta viņai palīdzošā *privatpersona*, un tāpat, kā minēts 160. pantā, persona, no kuras dienesta pienākumu izpildīšanas atkarājas dzelzceļa kustības vai cita satiksmes veida drošība. Ja pretošanos izrādījušas *vairākas personas* kopīgi (nesastādīdamas tomēr noziedzīgu kopsapulci), tam no vainīgiem, kurš pretojoties lietojis ieroci vai nodarījis miesas bojājumu, sodu paugstina līdz pārmācības namam uz laiku, ne ilgāku par 2 gadiem.

Par aktīvu pretošanos dienesta darbības izpildīšanai izvēršas lielākā daļa *dienestpersonu* sadursmju ar *privatpersonām*, jo aktīva pretošanās parasti seko pasīvai nepaklausībai, kura ir jālauž. Tāpēc izpildu varai ir vajadzīga norādītā kriminālaisardzība. Toties tai savukārt jādarbojas likuma robežās, lai likumīgas piespiešanas akts nepārvērstos pilsoņu tiesību noziedzīgā aizskaršanā¹¹⁾.

169. panta formulējums neatstāj nekādas šaubas par to, ka noziedzīga ir pretošanās tikai *likumīgam* piespiešanas aktam¹²⁾. Tikai tādās robežās likums aizsarga funkcionāru vai, pareizāk, viņa funkcijas. Kādreiz jēdziens par monarha varas svēto neaizskaramību, kura iemājo katrā šīs varas drumstaliņā, kas piešķirta kādam no tās funkcionāriem, padarīja mazāko viņam izrādīto pretošanos par «*crimen laesae majestatis*¹³⁾». Kopš franču revolūcijas laikiem šai jautājumā ieņemts cits viedoklis. *Code pénal* 1791. gadā sāka runāt par pretošanos *likumam* (*offense à la loi*), saprotot ar to pretošanos «*à un dépositaire de la force publique, agissant légalement dans l'exercice de ses fonctions*»¹⁴⁾. Ārēji šī pretošanās *likumam* raksturojas tādi, ka, stājoties pie piespiešanas, funkcionārs bija *saistīts* izrunāt sakramentālo formulu:

¹¹⁾ Sal. iepr. *dienesta* noziedzīgi nodarījumi, 51. l. p.

¹²⁾ Sal. *Tagancevs*, 534. l. p.

¹³⁾ Sal. *Garraud*, IV, 496. l. p.: «...le concepte moderne... se refuse à accorder une protection *personnelle* au *fonctionnaire* et ne prétend assurer que le respect à la fonction publique dont celui est investi.»

¹⁴⁾ Sal. *Garraud*, turpat: «...par une exagération... les outrages et résistances contre les officiers *publics* agissant *au nom du Souverain*, ont été longtemps comprises parmi les crimes de lèse-majesté et punies avec une rigueur excessive...»

«obéissance à la loi!» (kas vēlāk atcelta), pie kam 1793. g. konstitūcija taisīja pozitīvu atrunājumu, ka «tout acte exercé contre un homme *hors les cas et sans les formes* que la loi détermine est arbitraire et tyrannique; celui contre lequel on voudrait l'exécuter par la violence, a le droit de le repousser par la force»¹⁵). Šī cītīgā pilsoņu tiesību sargāšana panīka 1810. gada *Code pénal* noteikumos, kas, atmetis skaistās frazes, runā 209. pantā tikai par pretošanos dienestpersonai «agissant pour l'exécution des lois, des ordres ou ordonnances de l'autorité publique, des mandats de justice ou jugements». Tas nenozīmē, ka Francijā būtu atmests pats princips par funkcionāra darbības veida legalitātes nepieciešamību tādos gadījumos. Jaunākie Vakarēiropas kodeksi tomēr nav uzskatījuši par lieku pieminēt šo nosacījumu *expressis verbis*¹⁶). To pašu dara, kā mēs redzam, arī Latvijas Sodlu likums.

2. Bet arī tad, kad aktīva pretošanās notikusi *bez vardarbības un bez sodamu draudu lietošanas*, tā ir sodama pie 168. pantā minētiem nosacījumiem, kurš paredz arestu līdz 3 mēnešiem vai atbilstošu naudas sodu par *dienestpersonas tīšu kavēšanu iekļūt telpās vai citā kādā vietā*, kur viņai pēc likuma bijusi tiesība iet. Vajadzīga tieši kavēšana, t. i. ieejas aizsprostošana, bet ne vienkārša nepaklausība¹⁷).

167. pants šim nodarījumam pielīdzina atsevišķu *dienestpersonas tīšu nepielaišanas* gadījumu izpildīt viņai uzliktos pienākumus attiecībā uz uzraudzību par pareizu *nodokļu uzlikšanu*.

¹⁵) Sal. *Garraud*, turpat, 498. l. p. (sal. vācu: «im Namen des Gesetzes»).

¹⁶) Sal. vācu 1870. g. *Strafgesetzbuch*'a § 113.: «in der rechtmässigen Ausübung seines Amtes»; sal. vācu 1927./30. g. projekta § 149.a: «die Tat ist nicht strafbar, wenn die Amts- oder Diensthandlung ihrer Art nach nicht zu dem Amts- oder Dienstkreise der Behörde, des Amtsträgers oder des Soldaten gehört, oder sonst einen groben Verstoß in der Anwendung gesetzlicher Vorschriften enthält»; mazāk precīzi *Šveices* 1937. g. kodeksa 285. un 286. p.: «... Handlung, die innerhalb ihrer Amtsbefugnisse liegt...»

¹⁷) Sal. *Tagancevs*, 536. l. p., kur minēts kā neatbilstošs attiecīgam bij. 1903. g. Sodlu likumu pantam (143.) atteikšanās gadījums atvērt vārtus, kas nav bijuši aizslēgti ar atslēgu; sal. *M. E. Mayer*, turpat, 457. l. p.: «... bloss passiver Widerstand ist nicht strafbar... z. B. der zu Verhaftende sucht seine Fortschaffung dadurch zu verhindern, dass er sich auf den Boden legt... oder wenn der Arretierte sich auf dem Wege an einen Laternenpfahl anklammert...»

Še pat var pievienot 170. panta noteikumus, pēc kura soda (ar cietumu): a) *patvaļīgu zīmoga vai citas zīmes bojāšanu*¹⁸⁾, kas likumīgi uzlikta, lai apsargātu telpas, glabātuvi vai priekšmetu, un b) *ieejas atvēršanu tādās aizzīmogotās telpās vai glabātuvē*. Sodamība atkrīt, ja šos nodarījumus izdarījis aizzīmogoto telpu, glabātuves vai priekšmeta saimnieks pēc likumīgā kārtā taisīta izpildama lēmuma vai rīkojuma par zīmoga vai zīmes noņemšanu, vai pēc tās personas apmierināšanas, kuras labā aizzīmogojums izdarīts. Mēģinājums sodams.

III. Agresīva piespiešana.

1. Še pirmā kārtā pieder 171. pants, kas paredz dienestpersonas ietekmēšanu no privatpersonas puses *ar vardarbību vai sodamiem draudiem, lai piespiestu viņu neizpildīt*¹⁹⁾ *savus dienesta pienākumus vai izlietot nelietīgi dienesta pilnvarojumu* (cietums). Ja piespiešanu izdarījušas vairākas personas kopīgi, nesastādīdamas tomēr noziedzīgu koppelci, tad tas no vainīgiem, kurš lietojis ieroci vai nodarījis miesas bojājumu, sodams ar pārmācības namu uz laiku līdz 2 gadiem. Mēģinājums sodams.

Tādā kārtā mūsu tiesības soda tikai dienestpersonas piespiešanu uz *nelikumību*. Salīdzinot 171. pantu ar 169. pantu (par pretošanos), mēs ievērojam pilnīgi identisku šo pantu konstrukciju, identisku tādā mērā, ka vērīgāk analizējot jāatzīst, ka 171. panta to daļu, kura runā par piespiešanu *neizpildīt dienesta pienākumus*, it kā uz-sūc 169. panta tā daļu, kura runā par pretošanos dienesta pienākumu

¹⁸⁾ Sal. *Merkel, Strafbare Eingriffe in die öffentlich-amtliche Verfügungsgewalt* (V. D. B. IX), 349.—401. l. p. («ausschliessliche Verfügungsgewalt des Staates über Sachen zum Zweck künftiger ungehinderter Durchführung eines Zivil-, Straf- oder Verwaltungsverfahrens). Sal. arī *Binding, Lehrbuch*, II, 599. l. p. u. turpm. (angegriffener Rechtsgut - Aufbewahrungsbesitz).

Sal. *vācu* 1927./30. g. projekta § 162.: «Siegelbruch»; sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 290. p. un *Code pénal* 249. p. u. turpm. (Bris de scellés).

¹⁹⁾ *Latvijas Sodū likumā* nav atsevišķi paredzēta dienestpersonas piespiešana *izpildīt* savus pienākumus, kādu pazīst *vācu* 1870./71. g. *Strafgesetzbuch'a* § 114. (sal. *M. E. Mayer*, 462. l. p.: «der Weg ist verboten, nicht das Ziel»). 171. pantā mūsu Sodū likums ieņem to pozīciju, kura teorijā (sal. *M. E. Mayer*, 498. l. p.) atzīta par visderīgāko, bet jaunākie Vakareiropas projekti paredz sodu par dienestpersonas piespiešanu kā tādu, neatkarīgi no sprautā mērķa. Tā *vācu* 1927./30. g. projekts § 149. runā par «*Nötigung* zu einer Amts- oder Diensthandlung». Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 285. p.

izpildīšanai²⁰). Tas it kā būtu viens un tas pats, bet ne gluži. Piemēri: es draudu tiesu izpildītājam, ka nošaušu viņu, ja viņš ienāks manā dzīvoklī, vai es ieslēdzu tiesu izpildītāju viņa dzīvoklī, lai kavētu viņu izpildīt rīkojumu par mantas apsardzību. Atšķirība ir pilnīgi skaidra pie *piespiešanas izlietot nelietīgi pilnvarojumu*, kura prezumē, ka dienestpersona izdarīs kaut ko nelikumīgu, un proti: noziedzīgu nodarījumu.

2. Kā pastiprinātu nelikumības veidu 172. p. paredz tādu pašu *dienestpersonas piespiešanu*, lai viņa, neizpildot savu pienākumu vai nelietīgi izlietojot dienesta pilnvarojumu, izdarītu *noziegumu* (pārmācības nams) vai *smagu noziegumu* (spaidu darbi līdz 8 gadiem), ja vainīgam nedraud bargāks sods kā nodarījuma līdzdalībniekam). Tādas piespiešanas mēģinājumu pirmajā gadījumā soda ar pārmācības namu līdz 2 gadiem, bet otrā gadījumā ar ne mazāk par 2 gadiem.

Papildus tam 173. p. soda ar cietumu *dienestpersonas novešanu bezsamaņas stāvoklī* pret viņas gribu *nolūkā*²²) *atņemt viņai iespēju izpildīt savus pienākumus*. Mēģinājums sodams.

Turoties pie pieņemtā grupējuma, Sodū likums izdala atsevišķi 174. pantā pienākumu pildīšanas iespējas atņemšanu ar tiem pašiem līdzekļiem, kas minēti 172. un 173. p., personām, no kuru dienesta pienākumu izpildīšanas atkarājas dzelzceļa kustības vai cita *satiksmes* veida *drošība*. Sods — cietums, katastrofas briesmu gadījumā — pārmācības nams, notikušas katastrofas gadījumā — spaidu darbi uz noteiktu laiku, bet ja katastrofas sagādāšana bijusi vainīgā tiešs nolūks, tad tādā pašā pakāpenībā pārmācības nams, spaidu darbi uz noteiktu laiku un spaidu darbi uz nenoteiktu laiku.

IV. Piekukuļošana²³).

Piekukuļošanas nolūks ir pamudināt dienestpersonu *pārkāpt* savus pienākumus. Tādēļ piekukuļošana pēc 175. p. tuvu pieskaras

²⁰) Jo sevišķi, kad runa ir par dienesta pienākuma neizpildīšanu, kas vērsts pret *pašu vainīgo*. Sal. M. E. Mayer, 458. l. p., kurš polemizē pret sastāvu atvienošanu *vācu kodeka* 113. un 114. §: «...die Nötigung zur Unterlassung der Amtshandlung ist es, die als Widersetzlichkeit bestraft wird...». Sal arī *Binding, Lehrbuch*, II, 774. l. p.

²²) Sal. *Tagancevs*, 544. l. p. Pēc Sodū likuma, sistēmas «novešana nesamaņas stāvoklī» pielīdzināta «vardarbībai pret personu» (sal. «laupīšana» un «izvarošana»); sal. arī *vācu* 1927./30. g. projekta § 9.

²³) Sal. *Birkmeyer, Bestechung* (V. D. B. IX), 309.—375. l. p.; *Garraud*, IV, 369. l. p. u. turpm.; *Tagancevs*, 546.—550. l. p.; *V. Alksnis, Kukuļošanas sodamība* (Tiesl. Ministr. Vēstnesis, 1920. g. Nr. 1).

piespiešanai, atšķiroties no pēdējās ar to, ka piespiešanā kā stimuls parādas baiļu jūtas, bet šeit — izredzes uz labumu²⁴). Tas nostāda piekukuļošanu blakus kukuļņemšanai. Mēs iepriekš jau aprādijām atšķirību starp šiem abiem jēdzieniem²⁵). Tie parasti liekas it kā viena un tā paša akta pretējās puses, bet var eksistēt arī pilnīgi patstāvīgi (piem., kad dienestpersona pieprasa, bet *nedabū* kukuli, vai otrādi, kad piedāvāto kukuli *neņem*).

Pēc sava apjoma piekukuļošana ir šaurāka par kukuļņemšanu. Pēdējo, kā mēs redzējām, soda ne tikai tad, kad kukuli ņem par to, ka dienestpersona pārkāpj savus pienākumus, bet arī, kad to dara par darbību, kas ietilpst dienestpersonas pienākumu aplokā, pie kam apstrīdams ir tikai jautājums par dāvanas ņemšanas sodamību, kas dota pēc tam, kad dienestpersona savu pienākumu izpildījusi. Piekukuļošanas sodamība nekur nesasniedz tādas robežas. Kukuļa došana ne tikai par izdarītu, bet arī par vēl izdaramu dienestpersonas tādu darbību, kas viņai jāizdara, vispār nav sodama. Tas arī saprotams, jo, dodot kukuli par likumīgu darbību, devējs netiecas pēc tā, uz ko viņam *nav* tiesības. Bet arī šinī ziņā tagadējā tiesību apziņa evolucionē. Tā *vācu* 1927./30. g. projekts ļoti stingri soda apsolišanu tiesnesim dot atlīdzību par kādas tiesas darbības izdarīšanu nākotnē²⁶).

Rietumos, kur jūtība pret visādām korupcijas izpausmēm ir ļoti attīstīta, sodamu darbību saskata ne tikai kukuļa došanā, bet arī piedāvājumā vai piesolīšanā. *Francijā* 1919. g. likums noteikti nosaka, ka kukuļa došanas mēģinājums sodams kā pati došana: «qu'elle ait été ou non suivie d'effet».

²⁴) Sal. *Frank, Strafgesetzbuch*, II, 286. l. p. u. turpm.: «... der Unterschied liegt in den Bestimmungsmitteln: bei der *Nötigung*... Erweckung von Unlustvorstellungen, bei der *Bestechung* — Erweckung von Lustvorstellung»; franču *Code pénal* apvieno vienu ar otru 179. pantā: «quiconque aura *contraint* ou tenté de contraindre par voies de fait ou menaces, *corrompu* ou tenté de corrompre par promesses, offres, dons ou présents pour obtenir... tout... acte... du fonctionnaire... soit... l'abstention d'un acte... sera puni des mêmes peines que la personne corrompue...» (šā paša panta 2. daļa runā, starp citu, gan bez pienācīga sakara ar iepriekšējo, par tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumu dienestpersonu uzpirkšanu, kas satāda t. s. negodīgas konkurences veidu.

²⁵) Sal. iepr. 65. l. p.; sal. *vācu* 1927./30. g. projekta § 124.

²⁶) Sal. *vācu* 1927./30. g. projekta 124., 125., 125.a un 126 §; *Šveices* 1918. g. projekta 257. p.

1. Sodu lik. 175. pantā paredzētā nozieguma sastāvs noteikts kā *mēģinājums piedabūt*²⁷⁾ *ar kukuli dienestpersonu*²⁸⁾ *vai zvērīnātu piesēdētāju, lai tie, neizpildot savu pienākumu vai nelietīgi izlietojot dienesta pilnvarojumu, izdarītu noziedzīgu nodarījumu.* Sodas — cietums līdz 6 mēnešiem. Ja noziegumu vai smagu noziegumu piekukuļojamais novedis līdz mēģinājumam, tad kukuļdevējs, ja tam kā nodarījuma līdzdalībniekam nedraud smagāks sods, atkarībā no tā, vai runa ir par pārkāpumu, noziegumu vai smagu noziegumu, sodams attiecīgi ar cietumu, cietumu ne mazāk par 6 mēnešiem vai ar pārmācības namu.

Tādā kārtā piekukuļošana ir nevien tad, kad kukulis dots, bet jau tad, kad tas tikai apsolīts vai piedāvāts (mēģinājums piedabūt uz to)²⁹⁾. Šai ziņā *Latvijas* Sodu likums, kaut arī formas ziņā atšķirīgi, nostājas uz labāko *Vakareiropas* paraugu viedokļa.

Kukuļdevēju neuzskata par pierunātāju³⁰⁾ *kukuļņemšanā*, bet, ja noziegums, ko izdarīt viņš centies piedabūt dienestpersonu, novests vismaz līdz mēģinājumam, kukuļdevējs var būt par uzkūditāju šinī noziegumā³¹⁾.

2. Papildinot reizē arī 175. un 171. pantu, 176. pants paredz arestu tam, kas *mēģinājis piedabūt ar kukuli vai sodamiem draudiem pašvaldības iestādes locekli nodot balsi viņam vai citai personai par labu vai pret citu personu.*

Atsevišķa 176. panta konstrukcija izrādījās nepieciešama tādēļ, ka tas, atšķiroties no 175. un 171. panta, neprezumē ietekmējamā darbību, kurai ietekmētājs cenšas viņu piedabūt, kā kaut ko pašu par sevi aizliegtu. Nodarījumu soda tādēļ, ka tāds ietekmējums grauj pašvaldības iestādes patstāvīgas funkcionēšanas pamatus. Pēc li-

²⁷⁾ Vienalga, tieši vai caur trešo personu (sal. *Tagancevs*, 549. l. p. Nr. 13).

²⁸⁾ Šī vārda pašā plašākā nozīmē, bet ne *kara dienestpersonu*, atšķirībā no *vācu* 1870./71. g. kodeka § 333., *vācu* 1927./30. g. projekta § 124. un *Šveices* 1937. g. kodeka 288. p. noteikumiem.

²⁹⁾ Sal. *Tagancevs*, 549. l. p.: „дѣяніе по ст. 149 должно считаться оконченнымъ... безразлично, соглашается-ли подкупаемый на учинение преступнаго дѣянія или нѣтъ“.

³⁰⁾ Sal. *P. Mincs*, Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1921. g. Nr. 416., 136. l. p. u. turpm. «*Sodu likumu 149. p. iztulkošana*»; sal. *Tagancevs*, 547. l. p.: „Подкупъ будетъ разсматриваться не какъ соучастіе въ взяточничествѣ, а какъ цѣлѣтѣмъ sui generis, а потому и мѣсто для него отведено не въ группѣ должностныхъ проступковъ, а въ посягательствѣхъ противъ порядка управленія“.

³¹⁾ Sal. *manu kursu*, I, 147. l. p.

kuma burta sodamības nepieciešams priekšnoteikums tomēr ir balsošana «par» vai «pret» noteiktu personu, bet ne *jautājumu*³²⁾.

V. Varas piesavināšanās³³⁾.

Pareizāk būtu *varas organu funkciju piesavināšanās*, jo pašas varas sagrābšana pieder pie noziegumiem pret valsti. Varas organu funkciju piesavināšanos apskata Sodu likuma 177. pants.

Šo nodarījumu soda neatkarīgi no tā, cik pretlikumīgs bijis mērķis, ko vainīgais sev spraudis. Tā, 177. pants soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 *patvaļīgu*, tā tad tīšu, «varas» piesavināšanos, izdarot darbību, ko varējusi izdarīt tikai dienestpersona³⁴⁾.

Ja, izlietodams piesavinātu varu, vainīgais *izdaries noziegumu vai smagu noziegumu* (pārkāpumu neievēro), tad viņu soda pēc noteikumiem par kopību; ja pie tam izdarīts nodarījums, kas atbilst *dienesta* smagam noziegumam vai noziegumam, vainīgais sodams ar to pašu sodu, ar kādu būtu jāsoda par tādu nodarījumu dienestpersona³⁵⁾. Specialais 178. pants soda ar arestu līdz 3 m. (vai Ls 300), bet atkārtotības gadījumā ar cietumu līdz 6 m. to, kas piesavinās mērnieka tiesības.

VI. Necienība pret varu.

Pareizāk būtu — *necienība pret varas organiem*. Tai veltīti 179. un 180. p.

Atsevišķu varas funkcionāru aizskaršana Sodu likumā pievienota personas goda aizskārumiem³⁶⁾, kas kvalificēti pēc objekta. Turpretim šeit ir runa par *iestādes* aizskaršanu tieši vai kāda tās locekļa personā *dienesta darba laikā*, vai, beidzot, par iestādes publiski izliktas emblemas vai uzraksta nogānīšanu³⁷⁾.

³²⁾ 176. pantā nav, kā 79. (sal. iepr.), norādījuma uz piekukuļošanu balsot par vai pret zinamu priekšlikumu.

³³⁾ Sal. P. Merkel, *Anmassung eines öffentlichen Amtes* (V. D. B. II), 311.—347. l. p.

³⁴⁾ Sal. vācu 1927./30. g. projekta § 145.; Šveices 1937. g. kodeksa 287. p.; *Code pénal* 258. p. (usurpation de fonctions).

³⁵⁾ Par 177. panta nodarījumu atšķiršanu no *patvarības* sal. *Tagancevs*, 551. l. p. Nr. 3. Arī *dienestpersona* var izdarīt 177. pantā minēto nodarījumu, bet tas tad sakrītīs ar pilnvarojuma pārkāpšanu.

³⁶⁾ Sal. turpm. § 35.

³⁷⁾ Sal. Hippel, *Friedensstörungen* (V. D. B. II), 68.—88. l. p.: «Die sogenannte *Staatsverleumdung*»; sal. Liszt, 585. l. p. u. turpm.; sal. *Prūsijas 1784. g. Landrecht'a* 151. p. not.: «wer durch frechen, unerhörten Tadel oder Verspottung

1. 179. pants soda:

- a) *acīm redzamu nepieklājīgu izturēšanos dienesta darba laikā*³⁸⁾ *valsts iestādē vai pārvaldības funkcijas izpildošā valsts autonomā vai pašvaldības iestādē (arests),*
- b) *necienības izrādīšanu šīm iestādēm iesniegtā rakstā vai atklāti turētā vai nolasītā runā vai sacerējumā, vai izplatītā vai atklāti izliktā sacerējumā vai notēlojumā (cietums),*
- c) *šo iestāžu vai to locekļa aizskaršana dienesta darba laikā (cietums ne mazāk par 6 mēnešiem),*
- d) *necienības izrādīšanu, izdarot vardarbību pret šo iestāžu locekli dienesta darba laikā (pārmācības nams, ja vainīgam par to nedraud bargāks sods).*

2. 179¹. un 179². p. (1935. g. redakcijā) soda ar cietumu necienības izrādīšanu likumīgai varai, aizskarot *armiju* vai armijas daļu, vai *policiju*, tāpat necienības izrādīšanu *aizsargu* organizācijai vai tās daļai, aizskarot tās ar nepieklājīgu izturēšanos, iesniegtā rakstā, vai atklāti noturētā vai nolasītā runā, vai atklāti izplatītā vai izliktā sacerējumā vai notēlojumā.

3. 180. pants soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500,— pēc attiecīgas varas rīkojuma atklāti izlikta *sludinājuma, dokumenta*³⁹⁾, *uzraksta, ģerboņa vai citas likumīgas varas zīmes, vai karaspēka daļas vai kara kuģa karoga tīšu noplēšanu, sabojāšanu vai izķēmošanu*. Sods pieaug līdz cietumam uz laiku, ne ilgāku par 6 mēnešiem: a) ja šis pārkāpums izdarīts ar *tiešu* nolūku izrādīt necienību likumīgai varai un b) kad *atklāti nogānīts*⁴⁰⁾ karaspēka daļas vai kara kuģa karogs⁴¹⁾.

der Landesgesetze und Anordnungen im Staat Missvergnügen und Unzufriedenheit der Bürger gegen die Regierung veranlasst... »; sal. *angļu* 1795. g. 18. dec. likumu «Act for the safety and preservation of his Majesty's person and Government against treasonable and *seditions* practices and attempts»; sal. arī *angļu* «*contempt of court*»; sal. tālāk *vācu* 1870./71. g. kodeksa § 131: «*Verächtlichmachen* von Staatseinrichtungen oder Anordnungen der Obrigkeit.»

Vārdu «nogānīšana» būtu labāk atvietot ar vārdu «nonievāšana». Sal. iepr. 39. lap. p. 99. piez.

³⁸⁾ Sal. *Latvijas Senata* 1922. g. 8. V kasac. spr. Erdmaņa lietā.

³⁹⁾ Še iederas arī sludinājumi par *publiskām izsolēm, ielu nosaukumi, publikas brīdinājumi* u. tml. Redakcijas ziņā būtu pareizāk vārdu «dokuments» atvietot ar vārdu «raksts».

⁴⁰⁾ Par vārdu «nogānīts» sal. iepr. 39. l. p. 99. piez.

⁴¹⁾ Sal. *Kleinfeller, Böswillige Beschädigungen von amtlichen Bekanntmachungen* (V. D. B. II), 291.—303. l. p. Sal. tālāk *vācu* 1927./30. g. projekta § 163.

§ 13. Pretdarbība tiesai ⁴²⁾.

Latvijas Sodu likuma XI nodaļā ar šādu kopīgu nosaukumu ievietoto noziedzīgo nodarījumu apvienojums ir ļoti asas un pat vēl pašlaik nenorimušas cīņas rezultāts. Tagad jāatzīst, ka šis nozares sugas jēdziens ietver netikdaudz privātas personas valsts *materiala* «jus puniendi» (Strafvereitlung) aizskārumu, cik tā *procesuālās* realizēšanas (Strafjustizvereitlung)^{42-a)} aizskārumu, vai, pareizāk, *tiesas vispār* un pie tam netikvien *tradicionālajās* kriminal- vai civiljustīcijas robežās, bet arī administratīvā, disciplinārā justīcijā un quasi — tiesas — t. s. administratīvo sodu uzlikšanas kārtībā.

Valsts nevien interesējas, lai nepaliktu bez soda *noziedzīgi* nodarījumi (ne impunita maneant delicta), bet tā tādā pašā mērā rūpējas, lai pie tiesas netiktu aicināts un sodu neciestu *nevainīgais*. Tāpat, nosakot *strīdu izšķiršanas* kārtību starp privātām personām savā starpā un ar valdības varu, valstij jāpasarga tiesa no pierādījumu *materiala* ļaunprātīgas sagrozīšanas, kas var radīt nepareizus spriedumus par ļaunu vienai vai otrai pusei.

Ja še pirmajā vietā stāv *valsts* intereses, tad pa lielākai daļai pretdarbība tiesai sāpīgi skar arī *indivīda* intereses, bet šī iemesla dēļ vien tos nevar pārskaitīt pret privātu personu tiesībām vērsto uzbrukumu kategorijā. Var gan tikai pret tiesu vērsto aizskārumu kategorijā izveidot īpašus tipus (sal., piem., 205., 213. u. c. pantus). Turpretī citos gadījumos personīgas intereses šajos pārkāpumos nav konstatējamas (sal. 206., 214. u. c. p.).

Toties minētās grupas nodarījumu *subjekts* ir *privatpersona*, kura aizskar tiesu, kā vienu no svarīgākiem varas funkciju orgāniem. Ciktāl šī aizskaršana domājama tikai kā dienestpersonas dienesta pienākumu pārkāpšana, tā ietilpst dienesta noziedzīgos nodarījumos (sal., piem., 123., 2. un 3. pkt., 147. vai 148. p.).

⁴²⁾ Sal. *Binding, Lehrbuch, II, I*, 108.—169. lap. p. *Die Verbrechen wider den Beweis; Liszt, Lehrbuch*, 574. lap. p., 604. lap. p. u. turpm., 612. lap. p. u. turpm.; *Beling, Die Begünstigung* (V. D. B. VIII), 9.—64. lap. p.; 301.—325. lap. p.; *Heilborn, Falsche Anschuldigung* (V. D. B. III), 15.—124. lap. p.; *Stoss, Meineid* (V. D. B. III), 273.—412. lap. p.; *Heimberger, Unterlassung der Anzeige drohender Verbrechen* (V. D. B. II), 409.—432. lap. p.; *Frank, Strafgesetzbuch, I*, 123., 314., 329., 346. lap. p. un II, 108. lap. p. u. turpm.; *Tagancevs*, 559.—639. lap. p. Sal. arī *Itālijas* 1930. g. kodeka 361.—391. p.; *Polijas* 1932. g. kodeka 140.—151. p.

^{42a)} Sal. *Beling*, 205. lap. p. u. turpm.

Jāatzīmē, ka atšķirība no inkvizīcijas procesa aklās nežēlības mūslaiku tiesāšanas kārtība principā izslēdz krimināllietās *apsūdzētā* vai pat *notiesātā*, bet civilīlētās *pusu* atbildību par viņu «pretdarbību» tiesai. Viņi tik lielā mērā ieinteresēti lietas zināmā iznākumā, ka konstruēt uz viņu *ziņojumiem* procesualus slēdzienus ir grūti. Šādi ziņojumi nekādā ziņā nav ņemami vērā bez rūpīgas pārbaudes. Ja pie kriminalatbildības saucamā vai notiesātā persona mēģina izvairīties no tiesas vai soda, tad šādas tās darbības novēršanai gan var spert zinamus soļus, bet sodīt par izvairīšanos kā par pretdarbību tiesai nozīmētu nerēķināties ar cilvēka stichisko paš aizsardzības dziņu, ko nekādi soda piedraudējumi nespēj apspiest. Samērā ar to šīs kategorijas noziedzīgo nodarījumu subjektu aploks zināmā mērā sašaurināts.

Nepiedalīgas, blakus privatpersonas tiesu var traucēt a) *pasivā nepaklausībā* vai b) *aktīvā pretdarbībā*. No iekšējās puses, pēc būtības, šī rīcība var būt noziedzīga tikai, ja ir bijis nodoms⁴³⁾.

I. *Pasivā nepaklausība* izpaužas, ja privatpersona nesniedz tiesai to atbalstu, ko valsts var prasīt no ikkatra indivīda divējā ziņā: a) kā varas tiešu atbalstīšanu noziedzīgu nodarījumu novēršanā, atklāšanā un noziedznieku uzrādīšanā, un b) kā netiešu patiesības atklāšanas sekmēšanu pēc attiecīgas varas individuāla pieprasījuma, paziņojot un izdodot to, kas lietā var noderēt par pierādījumu.

Pirmajai grupai pieder t. s. *neziņošana* par noziedzīgiem nodarījumiem un noziedzniekiem, otrai — *procesuala pienākuma neizpildīšana*.

1. *Neziņošana*⁴⁴⁾. Senatnē šie piederošo noziedzīgo nodarījumu apjoms bija ļoti aprobežots. Nemaz neminot jau *izdarītu* noziegumu nepaziņošanu, kas nebija iespējama senāk *akuzatorā* procesā, kur kriminalvajāšanas uzsākšanu atstāja ieinteresēto personu brīvam ieskatam, — arī ziņošana attiecīgai varai par *nodomātiem* noziedzīgiem nodarījumiem bija maz pazīstama⁴⁵⁾ klasiskām *Romas* tiesībām. Tāds pienākums nodibinājās tikai pakāpeniski attiecībā uz pašiem smagākajiem nodarījumiem (*crimina atrocissima*), un proti: *tēva*

⁴³⁾ Savrup stāv *preses* noteikumu pārkāpšanai pieskaitītā (328. p.) izziņas un iepriekšējās izmeklēšanas materiālu izpaušana un noteikumu neizpildīšana par tiesu spriedumu un tiesu lietu apcerējumu publicēšanu.

⁴⁴⁾ Sal. *Heimberger*, turpat, 404. lap. p.

⁴⁵⁾ Jurists *Paulus* saka *digestos* (50, 17): «nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere posset».

slepkavību, naudas pakalptaisīšanu, cilvēku nolaupišanu un, protams, attiecībā uz *crimen majestatis*.

Kad valsts sāka apzināties savus pienākumus sodīt izdarītos tiesībpārkāpumus, lietas uzsāka *ex officio*. Lai nākotnē pasargātu privatpersonas no noziedzīgiem aizskārumiem, valsts sāka arī rūpēties par tādu nodarījumu *atklāšanu un novēršanu*. Piemērota izpildu aparata trūkuma dēļ viduslaiku valsts zināmā mērā nodeva šo funkciju realizēšanu privatpersonām, prasot šinī lietā atbalstu no visiem un ikviena — sevišķi attiecībā uz noziegumu pret valsti atklāšanu⁴⁶). Savu apogeju šis virziens sasniedza policejiskā absolutisma ziedu laikā. Ar pēdējā krišanu stāvoklis grozījās. Privatpersonu ziņojumus par izdarītiem noziegumiem sāka uzskatīt kā kaut ko apkaunojošu. Valsts pilnīgi atsakas no prasības, lai tiktu ziņots par *izdarītiem* noziedzīgiem nodarījumiem, un atstāj izdarītā, kā arī vainīgā atklāšanu varas orgāniem, kas jau bija apbruņoti ar pietiekoši plašām pilnvarām. Policijas izsekošanas paņēmieni uzlabošanās ievērojamā mērā padarīja lieku privatu personu piedalīšanos arī *nodomātu* laundarijumu atklāšanā. Izteikta pat doma, ka mūslaiku kriminaltiesības varētu to pavisam ignorēt⁴⁷). Jāšaubas tomēr, vai tas gluži tā ir⁴⁸). Runa nav par to, ka privatpersonām uzliekama viņu līdzpilsoņu darbības izsekošana, un šinī ziņā katrai brīvprātībai pēc tagadējiem uzskatiem, bez šaubām, piemīt kaut kas moraliski piedauzīgs. Bet mūslaiku tiesiskā apziņa nevar apmierināties ar domām, ka cilvēks, kurš *nejauši* dabūjis zināt par gatavotu noziedzīgu aizskārumu cita, lai arī tam pilnīgi sveša, cilvēka labumam vai visai kopdzīvei, kuras daļa ir viņš pats, saliktu rokas, nesperdams nekādus soļus draudošo briesmu atvairīšanai. Neviens neapšaubā, ka tamlīdzīgos gadījumos cilvēkam ir *tikumisks* pienākums nebūt bezdarbīgam, tikai jājautā, vai un kādos apmēros šinī ziņā pastāv — *tiesisks* pienākums. Vai no vispārīgā vainīgā cēloniskā sakara var secināt privatpersonas kriminalatbildību par to, ka cita persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kurā pirmā persona *aktīvi nav piedalījusies*, bet tikai nav kavējusi tā izdarīšanu, zinādama par tā gatavošanu un varbūt arī realizēšanos (t. s. pieļaušana, Konnivenz, попустительство)?

⁴⁶) Sal. daudzināto „*государево слово и дело*“ Maskavas Krievijā.

⁴⁷) Sal. *Binding*, Lehrbuch, II, 671. lap. p. u. turpm.: «alle Volksgenossen würden zu polizeilichen Wächtern über alle anderen bestellt ... ihnen würde eine Unmasse der schwierigsten Urteile dauernd zugemutet: die Urteile nämlich, ob die Voraussetzungen zu erstattender Anzeige gegeben seien oder nicht...»

⁴⁸) Sal. *Heimberger*, 424. lap. p. u. turpm.

No vispārīgās mācības par cēlonisko sakaru zinams⁴⁹⁾, ka kriminalatbildība par bezdarbību prezumē juridisku, bet ne mechanisku sakaru starp dotās personas uzvešanos un noziedzīgo rezultātu. Tāds tiesiskais sakars pats par sevi netiek prezumēts, bet tam jābūt nodibinātam, vai nu ar personīgu attiecību sevišķu tuvumu, ar šīs personas iepriekšējo darbību, ar līgumu vai, beidzot, ar likumu.

Vispārīgā līdzdalības jēdzienā⁵⁰⁾ vēl nevar ietvert to, ko pieņemts dēvēt par privatas personas «paļaušanu», neziņojot. Nepieciešams noteikt īpašu normu, kas ar soda piedraudējumu *noļiegtu* tam līdzīgu privatpersonas uzvešanos. Pastāvošās tiesības šajos nolūkos rada kā *delictum sui generis neziņošanu par gatavojošos noziedzīgu nodarījumu*.

Latvijas Sodlu likums veltī šim jautājumam 190. pantu, kurš paredz cietuma sodu tam, kas *bez ievērojama iemesla nav paziņojis attiecīgai varai vai apdraudētai personai par viņam droši zinamu nodomātu vai uzsāktu «smagu» noziegumu*, kamēr tā novēršana vai izbeigšana vēl rādījusies *iespējama* un ja turklāt nodomātais nodarījums *tiešām* novests vismaz līdz mēģinājumam; sevišķi svarīgos gadījumos sods pieaug līdz pārmācības namam.

Tādā kārtā pēc pastāvošām tiesībām privatpersonas tiesiskam pienākumam novērst noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai novešanu līdz galam nozīmētas šādas robežas: runa ir tikai par nopietnākiem (smagiem) noziegumiem; vajadzīgas drošas ziņas (baumas⁵¹⁾ vien nepietiek); laika ziņā vajadzīgs moments, kamēr vēl nav par vēlu⁵²⁾, kas pēc likuma jēgas noteicams no *subjektīvā* viedokļa, — citiem vārdiem, ziņošanas vajadzība atkrīt, ja zinama persona pārliecināta, ka ir jau par vēlu, atkrīt arī, ja tā šai personai bijusi fiziski neiespējama vai savienota ar briesmām viņai pašai vai viņai tuvām personām⁵³⁾, tāpat visos tajos gadījumos, kad viņa pati bijusi nodomātā vai uzsāktā nodarījuma dalībnieks⁵⁴⁾. Pie tam vajadzīga ziņošana attie-

⁴⁹⁾ Sal. *manu kursu* I, 109. lap. p.

⁵⁰⁾ Sal. *manu kursu* I, 143. lap. p.

⁵¹⁾ Sal. *Tagancevs*, 605. l. p. Nr. 11.

⁵²⁾ Sal. *Tagancevs*, 604. l. p. Nr. 7., t. i., kad nodarījums jau izdarīts; bet ja nodarījumu, kas novests jau līdz mēģinājumam, *vēl var izpildīt līdz galam*, vai kad runa ir par *turpinamu* nodarījumu, pienākums ziņot pastāv. Sal. *Heimberger*, 415. l. p. un bij. Krievijas Senata kopsapulces 1912. g. spriedumu Nr. 17.

⁵³⁾ Sal. *Tagancevs*, 605. l. p., Nr. 9: „обвиняемый долженъ доказать, что онъ дѣйствительно находился въ состояніи крайней необходимости“.

⁵⁴⁾ Sal. *Liszt*, 622. l. p.

cīgai varai (visbiežāk policijai, dažreiz arī priekšniecībai), vai tai personai⁵⁵), kuras labums apdraudēts⁵⁶) (viens atvieta otru). Beidzot, neziņošanas sodamība iestājas tikai tad, ja draudējušais kaitējums realizējies tai nozīmē, ka smags noziegums novests tādā stadijā, kurā pēc likuma tas jau sodams. No iekšējās puses neziņošanai jābūt *tīšai*. Kas attiecas uz prasamās ziņošanas saturu, tad pats par sevi nav svarīgi uzrādīt personas vārdu, kura nodomājusi vai uzsākusi smagu noziegumu, bet gan visas ziņas, kas vajadzīgas tā novēršanai vai izbeigšanai⁵⁷).

2. Procesuālā pienākuma neizpildīšana.

a) Civilprocesā, kur tiesa vispār apmierinas ar t. s. *formālās* taisnības izspriešanu, nepiedalīgas personas piespiež ierasties liecību došanai u. tml., uzliekot viņām disciplinārus naudas sodus. Kriminallietās, kur svarīga ir *materialā* taisnība, no ierašanās izvairījušos lieciniekus bez naudas soda vēl nogādā tiesā piespiedu kārtā. Bet lieciniekiem, kas ieradušies vai atvesti civil- un kriminallietās, ir arī *jāatbild* uz jautājumiem, ko viņiem uzdod. Piespiešanu atbildēt arī varētu atstāt tiesas disciplinārai varai, bet *Latvijas* Sodlu likums ne tikai liecinieku, bet arī citu lietā izsauktu personu atteikšanos dot atbildes uz uzstādītiem jautājumiem izceļ kā noziedzīgu nodarījumu.

Latvijas Sodlu likuma 198. p. 1. daļa soda ar arestu līdz 1 mēnesim vai attiecīgu naudas sodu *liecinieka, pieaicināta liecinieka, lietpratēja un pat tulka, kuri ieradušies pie izmeklēšanas vai tiesas (kā kriminal-, tā civilietās), atteikšanos bez ievērojamiem iemesliem izpildīt savu procesuālo pienākumu*. Gadījumi, kuros atteikšanās iemesli skaitas par ievēribas pelnošiem⁵⁸), paredzēti procesuālos nolikumos.

⁵⁵) Sal. *Tagancevs*, 606. l. p., Nr. 14; *Heimberger*, 414. l. p.

⁵⁶) Pēdējais, protams, ir pietiekoši tikai tanī gadījumā, ja šī persona ir spējīga spert soļus savai aizsardzībai. Nepietiek, piemēram, paziņot *bērnām* par viņam draudošu nolaupīšanu vai *vājprātīgam* par draudošu viņa dzīvības aizskārumu. (Sal. *Heimberger*, 430. l. p.). No otras puses, ziņošanas pienākums atkrīt, kad varai vai apdraudētai personai jau *zināms* par gatavojošos nodarījumu un pat tad, ja zināmā persona taisnprātīgi domājusi, ka tas, kas viņai zināms, nav noslēpts arī varai vai apdraudētai personai. (Sal. *Tagancevs*, 604. l. p., Nr. 8).

⁵⁷) Sal. *Heimberger*, 414. l. p.

⁵⁸) Še pieder *tuvāko* radnieku (pēc kriminalprocesa nolik. 724. p.), personu, kurām par atbildes došanu draud saukšana pie atbildības (kr. pr. nol. 737. p.), vai arodnoslēpuma tiesības baudošu personu atteikšanās.

Šim nodarījumam pielīdzināta (198. p. 2. d.) Valsts kontroles revīzijas reglamentā paredzētos gadījumos uzaicinātā liecinieka *neierašanās*, kā arī *atteikšanās* dot paskaidrojumus.

Arī «neierašanās» sodamības ietilpināšana 198. p. 2. daļā izskaidrojama tādi, ka Valsts kontroles revīzijas reglaments, atšķiroties no tiesu nolikumiem, nepazīst disciplinārsodus par neierašanos vien.

b) 192. p. 1. daļa skar tikai kriminalprocesu un paredz arestu līdz 6 mēnešiem vai attiecīgu naudas sodu par *tīšu nepaklausību likumīgam prasījumam*, ar kuru *pie vainīgā griezusies kompetenta vara*, lai tas nodotu⁵⁹⁾ viņa rīcībā esošu⁶⁰⁾ *lietisku vai rakstisku pierādījumu*.

Tāds pats sods paredzēts periodiska izdevuma *redaktoram*, kas nav izpildījis tiesas prasījumu paziņot tai šajā izdevumā iespiesta raksta autora vārdu, uzvārdu un dzīves vietu.

192. pants atdalīts no kopīgā 160. panta tikai, lai izceltu tā jūtāmāku sankciju.

II. *Aktīva pretdarbība tiesai* var izpausties vai nu kā a) tiesas maīdīnāšana nepatiesa ziņojuma, apsūdzības, liecības vai lietiska pierādījuma viltošanas ceļā, vai kā b) noziedzīga nodarījuma slēpšana, palīdzība apcietinātai personai izbēgt, vai lietiska vai rakstiska pierādījuma slēpšana.

1. *Procesuali meli*. Vairāk kā kur citur šinī sferā izpaužas agrāk atzīmētais šis noziedzīgās darbības divējais raksturs: tā ir šķērslis tiesai un privatpersonas labuma aizskārums⁶¹⁾.

a) Procesualos melus kriminaltiesībās vispirms pazīst kā *nepatiesu ziņojumu* attiecīgai varai par noziedzīgu nodarījumu (*falsche Anzeige*) vai kā kādas personas *nepatiesu apsūdzību* (*falsche Anschuldigung*) par tāda nodarījuma izdarīšanu. Senajā *Romā*⁶²⁾ nepatiesu apsūdzību ietilpināja «*calumnia*» jēdzienā (apmelošana)⁶³⁾,

⁵⁹⁾ *Noteiktā laikā*, sal. *Tagancevs*, 660. l. p.

⁶⁰⁾ Atbild tas, pie kā priekšmets vai dokuments atrodas dotā momentā. Nav svarīga juridiskā, bet faktiskā rīcības iespējamība. (Sal. *Tagancevs*, 610. l. p. par kaļpotāju atbildību.)

⁶¹⁾ Tāda privatpersonas labuma aizskārums gan nav pie nepatiesa ziņojuma apsūdzētam *par labu*.

⁶²⁾ Sal. *Liszt, Lehrbuch*, 613. l. p.; *Heilborn, Falsche Anschuldigung*, 105. l. p.

⁶³⁾ *Lex Remmia* a. 672. a. u. c. un *Senatusconsultum Turpillianum* 61. g. (falsa crimina intendere), kā arī *lex Cornelia de sicariis* (kriminalnotiesāšanas gadījumā).

kuras sekas bija *accusator*'a «infamija»; vēlāk nepatiesu apsūdzību sodīja pēc «*talionis*» principa ar sodu, kāds draudēja apsūdzētam, bet sods bija vieglāks, kad pēc nepatiesa ziņojuma *ex officio* bija uzsākta «*cognitio extraordinaria*». Code pénal līdz šim laikam runā⁶⁴⁾ par «*dénonciation calomnieuse*». Nostājoties uz šāda viedokļa⁶⁵⁾, nevar, protams, sodīt nepatiesu ziņojumu par nebijušu noziedzīgu nodarījumu vai nepatiesu pašapsūdzību⁶⁶⁾.

Latvijas Sodliikums nostājies uz cita viedokļa un soda:

a) *Apzināti nepatiesu ziņojumu* varai, no kuras atkarājas kriminālvajāšanas uzsākšana, par nenotikušu «noziedzumu» vai «smagu noziedzumu», neuzrādot personu, kura it kā izdarījusi šo nodarījumu, izņemot nepatiesas pašapsūdzības gadījumus⁶⁷⁾. Šeit soda varas novirzīšanu maldīgos meklējumos, norādot, ka noticis nopietns noziedzīgs nodarījums. Sods — arests (181. p.)⁶⁸⁾.

β) *Noteiktas personas nepatiesu apsūdzību*⁶⁹⁾, uzrādot apsūdzības pamatus, jau minētai varai, vai varai, no kuras atkarājas saukšana pie kriminālas, disciplināras vai administratīvas atbildības, par noziedzīga nodarījuma vai dienesta pārkāpuma izdarīšanu. Sods — cietums, bet apsūdzībai par smagu noziedzumu — pārmācības nams (182. p.). Šeit arī galvenokārt ir⁷⁰⁾ varas maldināšana, bet ar to cieši saistīts individuāla labuma aizskārums. Teikt, ka tāda nepatiesā apsūdzība sakrīt ar nepatiesu neslavas celšanu, nevar jau tāpēc, ka pastāv tādu nodarījumu kriminālsodamība, ar kuriem nebūt nav saistīts jēdziens par goda un laba vārda pazemošanu⁷¹⁾. No otras puses, individuālu labumu aploks, kurus apdraud nepatiesā apsūdzība, daudz plašāks, jo tas aptver netiekvien godu, bet, atkarībā

⁶⁴⁾ 373. p.

⁶⁵⁾ Ko enerģiski aizstāv *Heilborn's*, 121. l. p. u. turpm.

⁶⁶⁾ Sal. *Tagancevs*, 560. l. p.; nepatiesā pašapsūdzība par tiešām izdarītu noziedzumu iederas 169. p.

⁶⁷⁾ Sal. *Liszt*, 614. l. p.; *Heilborn*, 107. l. p.

⁶⁸⁾ Sal. *vācu* 1927./30. g. projekta § 192. 2. daļu, kā arī *Šveices* 1937. g. kodeksa 304. p. 1. daļu.

⁶⁹⁾ Sal. *vācu* 1927./30. g. projekta § 192. 1. d.: «in der Absicht ein behördliches Verfahren herbeizuführen». Gluži tāpat *Šveices* 1937. g. kodeksa 303. p.

⁷⁰⁾ Tāpēc nepatiesu apsūdzību vajā publiskā kārtā un tās sodamību neizslēdz personas piekrišana, pret ko tā bijusi vēsta. Sal. *Liszt*, 613. l. p. un *Heilborn*, 122.—123. l. p.

⁷¹⁾ Sal. *Tagancevs*, 564. l. p., kur minēts gadījums — nepatiesā apsūdzība par *divkauju*.

no draudošā soda veida, arī apsūdzētā brīvību un mantu, radot arī traucējumus un neērtības, kādas viņam sagādā kriminalvajāšana⁷²).

Likums prasa nepatiesu apsūdzējumu *kompetentai* varai, oficiālā kārtā (ne privatā sarunā)⁷³). Apsūdzībai jāpievieno arī apsūdzības pamatojuma norādījums (tukšs paziņojums nepietiek), kas varētu noderēt par pietiekošu⁷⁴) «pamatu vispārējās tiesās izmeklēšanas uzsākšanai» vārda tehniskā nozīmē, vai miertiesnesim lietas izlemšanas uzsākšanai⁷⁵), vai disciplinārā vai administratīvā kārtā lietas uzsākšanai attiecīgās iestādēs. Apsūdzētam jābūt norādītam tik noteikti, lai vajāšanu varētu vērst pret viņu (tomēr viņu var arī nenosaukt vārdā)⁷⁶). Apsūdzībai jābūt nepatiesai, vienalga, vai meli attiecas uz pašu nodarījumu vai uz zināmās personas dalību tajā, bet tiem jāaizskar kāds lietišķs, bet ne mazāk nozīmīgs apstāklis (piem., izdarījuma vieta vai laiks)⁷⁷), beidzot, meliem jābūt tīšiem, t. i. apzinātiem. Ja sūdzētājs taisnprātīgi maldijies, viņš nenes atbildību. Apgalvojums, ka nepatiesai apsūdzībai vienmēr jābūt labprātīgai, t. i. izdarītai pēc paša sūdzētāja iniciatīvas, nepareizs⁷⁸), jo tā var izcelties arī kādas personas, kā liecinieka, nopratināšanā⁷⁹).

b) *Nepatiesa liecība*. Nepatiesas liecības jēdziena evolūcija tagadnes tiesībās vēl nav gluži noslēgusies. Mūsdienu tiesības līdz pat pēdējam laikam šai ziņā palika tālu iepakaļ senām *Romas* tiesībām, kuras sodīja «nepatiesu liecību» kā tādu⁸⁰). Pēc XII tabulu likuma to sodīja ar nogrūšanu no Tarpejas klints. Kopš *Sullas* laikmeta ra-

⁷²) Kad nepatiesa apsūdzība satur bez tam vēl *apvainojumu*, pēdējais nesdzas ar nepatiesu apsūdzību, bet padots vajāšanai *privatā* kārtā.

⁷³) Sal. *Tagancevs*, 564 l. p. Nr. 12.

⁷⁴) Cik tālu nepatiess *anonims* vai izdomātā vārdā iesniegts ziņojums pēc procesuāliem likumiem var radīt izmeklēšanu, tas sastāda *nepatiesu* apsūdzību (sal. *Tagancevs*, 562. l. p., Nr. 4 un *Heilborn*, 107. l. p.).

⁷⁵) Sal. *Tagancevs*, 562. l. p., Nr. 3.

⁷⁶) Sal. *Tagancevs*, 565. l. p., Nr. 16.

⁷⁷) Sal. *Tagancevs*, 567. l. p., Nr. 26.

⁷⁸) Sal. *Heilborn*, 107. l. p.; citādās domās *Liszt*, 613. l. p.

⁷⁹) Nepatiesā apsūdzībā iederas arī nepatiesa *aprunāšana*, kaut arī pašaizsardzības nolūkā (sal. *Liszt*, 615. l. p.). Nepatiesa apsūdzība ir, ja apsūdzētais izrādījies vainīgs citādā noziedzīgā *faktā* kā tas, par kuru ziņots. Bij. krievu Senata praksē *miertiesām* nostiprinājās noteikums, ka lietas uzsākšanu par nepatiesu sūdzību pielaida ne citādi kā pēc tam, kad miertiesnesis sūdzību bija atzinis par *netaisnprātīgu*. Pēc *Taganceva* domām (568. l. p., Nr. 31) tas ir *nepareizi*.

⁸⁰) Sal. *Liszt*, 604. l. p.; *Stooss, Meineid*, 278. l. p. u. turpm.; *Binding, Lehrbuch*, II, I, 128. l. p. u. turpm.; *Dochow, Meineid* (Holtzendorff, Handbuch) 1874.

dās izšķirība starp nepatiesu liecību publiskā kriminalprocesā (judicium publicum), ko pakļāva «lex Cornelia de sicariis», un ārpus minētā procesa, kad pielietoja «lex Cornelia de falsis»⁸¹).

Citādi šim jautājumam piegāja *franku - ģermanu*⁸²) tiesības, kur liecinieku liecības attīstījās no *lidzvērētāju* (Eideshelfer, conjuratores) instituta, kāpēc jēdziens par liecību nešķirami saistījās ar *zvēresta* institutu. Pirmajā vietā izvirzīto nepatieso zvērestu *kanonisku* tiesību ietekmē sāka uzskatīt kā reliģisku noziegumu (divinae majestatis violatio). To sodīja, nocērtot labai rokai pirkstu (talions). Šis uzskats atspoguļojies pat 1870./71. g. vācu Strafgesetzbuch'ā⁸³). Bet sākot ar 18. gadu simteņa sākumu paveras ceļš pareizākam uzskatam. Līdzīgi kā senajā Romā smaguma centru pārnes pašā *nepatiesas liecības* aktā⁸⁴). Zinātne vispirms to uzskatīja par crimen falsi, pēc tam, sekojot *Mittermaier'a* mācībai viņa pazīstamā darbā «Ueber den Meineid nach dem gemeinen Recht (1818.)», ilgu laiku apgalvoja, ka nepatiesa liecība pieder noziedzīgu nodarījumu šķirai «wider öffentliche Treue und Glauben» un vēršas pret «Grundlagen des bürgerlichen Verkehrs», līdz beidzot *Liszt's* savā klasiskā darbā «Die falsche Aussage vor Gericht oder öffentlicher Behörde (1877.)» galīgi noskaidroja, ka te darišana ar *pārvaldības* kārtības (die öffentliche

⁸¹) Pastāvot «jus» un «fas» stingri nošķirtām robežām, nepatiesu liecību nejauca ar nepatiesu zvērestu. «Die Bestrafung des Meineids... war den Göttern und dem Censor überlassen» (*Stooss*, 278. l. p.). Kā izņēmumu «perjurium per genium principis» vai «per salutem principis» sodīja sākumā ar nāvi, bet vēlāk ar miesas sodu kā «crimen laesae majestatis». Sodīja arī *iedzīvošanās nolūkā* nodotu nepatiesu zvērestu, pielīdzinot to krāpšanas sastāvam (stellionatus).

⁸²) Sal. *Binding, Lehrbuch*, II, I, 128. l. p.: «Das Rechtsleben der Germanen... war so tief in den Eid eingetaucht, dass sich daraus allein die *Einheitlichkeit* des Meineidsverbrechens geschichtlich erklären lässt...» *Carolina* (§§ 107. un 108.) soda par «gelerten meyneydt» ar goda atņemšanu (Infamia) un 2 pirkstu nociršanu tiesas priekšā.

C. Theresiana (Austrija 1768. g.) soda par nepatiesu zvērestu ar mēles izgriešanu un pirkstu nociršanu.

⁸³) Sal. *Stooss*, 289. un 381. l. p.

⁸⁴) Tā rikojās *Austrijā Josefa II* kodeka sastādītāji (1787. g.), kuri izmeta no tā vispār visus reliģiskos noziegumus (sal. *Stooss*, 315. l. p.). To pašu ceļu gāja *franču revolūcijas* likumdošana, kura iznīcināja reliģisko zvērestu. *Code pénal* ievietoja noteikumus par «faux témoignage» nodarījumos pret *personas labumiem*, lai gan formulas «je le jure» uzglabāšana tiesas praksē noveda pie tā, ka franču tiesības saprot ar témoignage «une déposition faite en justice sous la foi du serment» (*Stooss*, 328. l. p.).

Verwaltung) aizskārumu, bet sevišķi *tiesu darbības norises* (die Rechtspflege)⁸⁵).

Tagadnes procesa tiesības visās Vakareiropas valstīs, izņemot varbūt *Šveici*, paturējušas zvērestu — gan ne konfesionalo, bet civilo — kā līdzekli, kas nodrošina liecinieku, lietpratēju u. c. liecību patiesīgumu, pieļaujot dažkārt personām, kas neatzīst zvērestu, tā vietā līdzvērtīgu formālu solījumu runāt patiesību (Versicherung an Eidesstatt). Pamatā tam apsvērumš, ka svinīgais nozvērināšanas akts vairumu cilvēku dziļi ietekmē un nodrošina viņu liecību patiesīgumu⁸⁶).

Konstatējot tādā kārtā nepatiesa zvēresta noziedzīgo sastāvu kā *nepatiesu liecību zem zvēresta*, mūsdienu tiesības tomēr paplašina sodamības apjomu divos virzienos.

No vienas puses, zvērestu var dot ne tikai personas, kuru liecības der kā pierādījumu materiāls *svešā* lietā (liecinieki, lietpratēji), bet arī lietā ieinteresētās *pusēs* (Parteieid), tālāk, ar zvērestu var pastiprināt solījumu, ko dod *ieinteresētā persona* (Gelöbnis — vai Offenbarungseid) un, beidzot, zvērests var pastiprināt ieinteresētās personas apgalvojumu vispār *ārpustiesas* lietās (t. s. Behauptungseid). Nepatiesu zvērestu visos šajos gadījumos nevar atstāt bez soda.

No otras puses pastāv *liecinieka liecība bez zvēresta* un pat bez to atvietojoša formāla solījuma. Pēc procesa tiesību izpratnes tādās liecības tikai it kā ciešamas, un proti, tajos gadījumos, kad pastāv noprotināmā partejības legāla prezumcija, tomēr likums neatrod par iespējamu atstāt tādu nepatiesu liecību bez soda⁸⁷), kaut arī sods paredzēts vieglāks.

Līdz ar to it kā atzīts, ka nepatiesa zvēresta sastāvā, salīdzinot ar vienkāršu nepatiesu liecību, ietilpst atsevišķa elementa veidā zvēresta laušana, kā agrākā reliģiskā nozieguma⁸⁸) atliekas.

⁸⁵) Sal. *Stooss*, 279. l. p. u. turpm., 285. u. 369. l. p. *Angļu* literatūrā šo uzskatu uztvēra jau *Blackstone* (Commentaries, IV), kas runā par «offence against public justice», un *Stephen* («offence against the administration of justice», «misleading justice»).

⁸⁶) *Vakareiropas* tiesības pazīst zvērestu *pirms* un *pēc* liecības («Voreid» un «Nacheid»); izšķir arī «Wissenseid» un «Glabenseid».

⁸⁷) *Francijā*, kur šādas personas nesauc par «lieciniekiem», tās neatbild par «nepatiesu liecību».

⁸⁸) Sal. *Binding'a* piezīmi (Lehrbuch, II, I, 129. l. p.): «aller Eid ist ursprünglich *Verfluchung*... Der Glauben an die Macht der Verfluchung und an die... Mächte, die sie aufruft, muss stark erschüttert sein, wenn ein Volk den ziemlich kläglichen Versuch macht, durch Strafordnung für den Meineid jenen Mächten zu sekundieren oder gar an deren Stelle zu treten. In diesem Punkte

Agrākās formalās izturēšanās vietā tagad vispār pieņemts pierādījumu materialu brīvās novērtēšanas princips, pēc kura tiesa konkrētā gadījumā var dot liecībai bez zvēresta priekšroku arī pret liecību zem zvēresta. Ievērojot to, jāatzīst, ka izšķirība starp abu liecību sodamības niansēm satur sevī iekšēju pretrunu⁸⁹).

Latvijas Sodū likums⁹⁰) šai jautājumā ieņēmis samērā pareizu stāvokli, gan pilnīgi nepielīdzinot nepatiesu zvērestu nepatiesai liecībai, tomēr izvirzot pēdējo kā šīs noziedzīgo nodarījumu kategorijas pamattipu⁹¹).

183. pants pirmā kārtā paredz cietuma sodu tam, kas *izziņā*⁹²), *izmeklēšanā* vai *pie tiesas* kā liecinieks, lietpratējs vai tulks, vai iz-

gesunder sind diejenigen Völker geblieben, welche... strafend nur gegen die Falschheit der Beweisaussage vorgehen ...»

⁸⁹) Šo apsvērumu dēļ *Stooss* atzīst, ka zvērests zaudējis katru nozīmi: «der Eid ist deshalb *aufzuheben*, weil er die prozessuale Wahrheitsforschung nicht wesentlich fördert (*Stooss*, 384. l. p. u. turpm.).

⁹⁰) Vācijas 1927./30. g. projekts atšķir: «*Meineid*» no «*fahrlässiger Falschheid*» (wer vor einer Behörde einen falschen Eid schwört oder unter Eid eine falsche Angabe macht) = § 184), un *falsche Versicherung an Eides statt* (§ 185. tīši un aiz neuzmanības), kā arī *falsche uneidliche Aussage* (§ 187.). Pēdējā sodama tikai tad, ja vainīgam tieši norādīta nepatiesas liecības sodamība. § 190. pielaiž visos gadījumos aktīvu nožēlošanu (*Widerruf*), kuras dēļ sods pazemināms pēc tiesas ieskats, izņemot, ja «die Entscheidung... schon getroffen oder aus der Tat schon ein Rechtsnachteil für einen anderen entstanden ist». Neaprobežojoties ar vispārīgiem noteikumiem par līdzdalību, projekts piemin kā *delicta sui generis* mēģinājumu piedabūt uz nepatiesu zvērestu (§ 188) un «Herbeiführung eines nicht vorsätzlichen falschen Eides (186).

Šveices 1937. g. kodeks (307. p.) «falsches Zeugnis, falsches Gutachten» un «falsche Übersetzung» soda svarīgākās lietās (*Vergehen*), mazliet stingrāk (307. p. 2. d.), ja liecība un t. t. «mit einem Eid oder mit einem *Handgelübde* bekräftigt (wird)...» bet sevišķi viegli, ja liecība attiecas uz apstākļiem, «welche für die richterliche Entscheidung unerheblich sind». Aktīva nožēlošana (308. p.) pielaižama tādos pašos nosacījumos kā Vācijas projektā, un tai var sekot pat pilnīga soda atļaišana. 309. p. noteik atsevišķi, ka minēto pantu darbība attiecas arī uz «*Verwaltungsgerichtsverfahren, Schiedsgerichtsverfahren* und Verfahren vor Behörden und Beamten der Verwaltung, denen das Recht oder Zeugenabhörung zusteht».

⁹¹) Še nav pieskaitīts t. s. *solijuma zvērests* (*juramentum promissorium*), kā, piem., *pilsoņa* uzticības zvērests, *dienesta* uzticības zvērests u. tml. *Sal. Tagancevs*, 573. l. p., Nr. 4.

⁹²) *Sal. Tiesl. Min. Vēstn.* 1937. g. Nr. 1. *V. Baloža*: «Vai ir sodama nepatiesības izteikšana neformālā izziņā?», kā arī 1937. g. Nr. 2. *V. Baloža*: «Nepatiesa liecība kā pretdarbība tiesai».

ziņā caur apkārtniekiem⁹³) apzināti izteicis nepatiesību par apstākļiem, kuriem lietā varētu būt nozīme.

Sods pieaug līdz pārmācības namam, ja vainīgais nepatiesu liecību devis, *būdam uzpirkts*. Pārmācības nams draud arī, ja nepatiesa liecība dota zem zvēresta, vai ar zvērestu atvietojošu solījumu vai atgādinājumu (183. p. 2. d.).

Mēģinājums, ievērojot paredzētā soda maksimumu, nav sodams (47. p. 2. d.). Tāpat nav sodama nepatiesa liecība aiz neuzmanības (46. p. 4. d.). Beidzot, pēc mūsu Sodumu likuma nevar saukt pie atbildības pamudināšanu uz nepatiesu liecību, ja tā nav izdevusies (246. p. 1. pkt.).

Rēķinoties ar to, ka pārskatīšanās dēļ var tikt nopratināta persona, kurai pēc likuma ir *tiesības atteikties no liecības došanas*, 183. pants (3. d.) atzīst, ka tādā gadījumā nepatiesas liecības došana nav noziedzīga, ja nopratinātais lieciniekam iepriekš nav norādījis uz viņa tiesību atteikties no liecības došanas⁹⁴) un ja liecība nodota par labu *apsūdzētam*

Pēdējo aprobežojumu, acīm redzot, radījis apsūvērums, ka liecinieka tiesības atteikties no liecības došanas dibinas viņa tuvās attiecībās ar apsūdzēto, tā ka tās dabiski spiedīs viņu liecināt apsūdzētam par labu. Taču likumdevējs nav ievērojis, ka 183. pants nerunā par tuviem radiniekiem, bet vispār par personām, kam pēc likuma tiesība atteikties no liecības došanas, tādēļ minētajam aprobežojumam, šķiet, nav pietiekoša pamata⁹⁵).

183. panta 2. daļa satur vēl vienu trūkumu. Pēc būtības tā runā tikai par *liecinieka* liecību, turpretim 1. daļa pareizi lieto vispārīgāku

⁹³) Runa ir par trešo personu liecībām, bet ne par pusu un vēl jo vairāk ne par apsūdzētā norādījumiem. Bet apsūdzēta neatbildība par nepatiesību neizslēdz viņa atbildību par citu personu uzkūdišanu dot tādu liecību; sal. *Tagancevs*, 574. l. p., Nr. 4.

⁹⁴) Ko pēc likuma *katrā ziņā* nepielaiž zvērēt (sal. Kriminālprocesa likumu noteikumus), tas neatbild par nepatiesu zvērestu; sal. *Tagancevs*, 587. l. p., Nr. 7. Personas, kuras nekādā gadījumā nepielaiž par lieciniekiem, neatbild arī par nepatiesu liecību, ja tās, pārkāpjot likumu, tomēr būtu tikušas nopratinātas; sal. *Tagancevs*, 574. l. p., Nr. 6.

⁹⁵) Redakcijas precizitātes labā būtu še lietojamā izteiciens: «nav uzskatāma par noziedzīgu» vietā jāsaka: «nav sodama».

izteicienu: «izteicis nepatiesību», ko bez grūtībām var attiecināt arī uz *lietpratēju* un *tulku*⁹⁶).

Ja pēc likuma burta ir sodama nepatiesa liecība kā izziņā un iepriekšējā izmeklēšanā⁹⁷), tā pie tiesas, tad jājautā, kā rīkoties, kad liecinieks, kas nodevis nepatiesu liecību izmeklēšanas tiesnesim, tiesā liecina patiesību vai otrādi. Pēc vispārējiem uzskatiem, liecībai *tiesā* pret liecību iepriekšējā izmeklēšanā ir priekšrocība un līdz ar to arī izšķirošā nozīme spriežot par tās nepatiesīguma sodamību. No tā izriet, ka nepatiesa liecība ir atsaucama aktivā nožēlošanā tiesā⁹⁸). Var iet vēl tālāk un piešķirt nepatiesas liecības nodevējam tiesā tiesību izlabot to līdz brīdim, kamēr tiesa to vēl nav likusi sprieduma pamatā. Tādā gadījumā par «laikā izdarītu» jāuzskata atteikšanās no nepatiesas liecības (*Widerruf der falschen Aussage*), kas izdarīta pat līdz tiesas izmeklēšanas noslēgumam. Pēc šī viedokļa izziņas un iepriekšējas izmeklēšanas laikā (ja lieta nav nonākusi tiesā) liecību var ņemt atpakaļ līdz nopratināšanas protokola parakstīšanai⁹⁹).

c) Atkāpjoties no principa, pēc kura sodamas tikai *trešo* personu nepatiesas liecības, bet ne ieinteresēto nepatiesi apgalvojumi, Soda likums soda:

- α) 185. pantā *prasītāju vai atbildētāju, kas zem zvēresta izteicis apzināti nepatiesību civillietā* tajos pēc civilprocesa likuma retos gadījumos, kad lietas izspriešana pielaižama, pieņemot vienai vai otrai pusei zvērestu, pie kam šeit, tāpat kā citos gadījumos, meliem jāattiecas uz apstākli, kuram ir nozīme lietā¹⁰⁰). (Sods — pārmācības nams);

⁹⁶) Liecinieka meliem jāskar kāds *svarīgs* apstāklis (sal. arī *Tagancevs*, 578. l. p., Nr. 9), tāpēc izslēgtas ir ziņas par savu personību, ko liecinieks dod pirms nopratināšanas pēc būtības, ciktālu tās neiekļaujas 161. pantā; sal. *Tagancevs*, 578. l. p., Nr. 9.

⁹⁷) Citādi *Francijā*; sal. *Stoos*, 329. l. p.: «es ist ein altüberlieferter Grundsatz des *französischen* Rechts, dass falsche Aussagen in der Voruntersuchung nicht als falsches Zeugnis bestraft werden».

⁹⁸) Ja iepriekšējā izmeklēšanā dotu liecību uzsūc sevī tiesas izmeklēšana, tad, ja lieta līdz tiesas izmeklēšanai nēmaz nenonāk, nepatiesa liecība, kas nodota iepriekšējā izmeklēšanā, noteikti sodama; sal. *Tagancevs*, 576. l. p., Nr. 5.

⁹⁹) Sal. *Tagancevs*, 583. l. p., Nr. 1., 584., Nr. 3. un Nr. 4., kur izvirzīta doma, ka liecības atsaūkšana pie izmeklēšanas tiesneša līdzinas *labprātīgi atmestam* mēģinājumam, bet atteikšanās *tiesā* no liecības, kas nodota izmeklēšanas tiesnesim, ietekmē tikai soda mēru.

¹⁰⁰) Sal. tāpat *Šveices* 1937. g. kodeka 306. p. «falsche Beweisaussage der Partei».

β) 186., 187. un 188. pantā — *virkni apzināti nepatiesu apgalvojumu tiesā, kuri neskar lietas būtību, bet pēc likuma atvieto pierādījumus zinamu personu interesējošā jautājumā, proti, apzināti:*

1) nepatiesa uzdošanās tiesas priekšā par prasītāju, vai atbildētāju, vai lietā uzaicinātu liecinieku, vai lietpratēju;

2) nepatiesa uzdošanās pie tiesas par citu personu, kura aicināta izpildīt zvērināta priekšsēdētāja pienākumus;

3) personas nepatiesa liecība iepriekšējā izmeklēšanā vai pie tiesas par apstākli, kas noder par likumīgu iemeslu tās noraidīšanai no liecināšanas vai zvēresta, vai no piedalīšanās lietā par lietpratēju vai tulku¹⁰¹);

4) personas nepatiesa apgalvojums, ka nav likumīgu šķēršļu apliecības izdošanai viņai par tiesību vest svešas lietas¹⁰²);

5) personas nepatiesas ziņas par viņas mantas stāvokli atsvabināšanai no tiesas nodevas vai citiem maksājumiem civillietās vai apliecības dabūšanai par mazzurības tiesību (tām pielīdzināta mazzurības tiesības baudīšana, neraugoties uz apzinātu mantas stāvokļa uzlabošanos¹⁰³) un

6) personas, kurai nav apliecības svešu lietu vešanai, savu gada laikā tiesas apgabalā vesto svešu (civil-) lietu skaita nepatiesa uzdošana šai tiesai¹⁰⁴).

Sods pirmajā gadījumā cietums, otrā — arests, bet ja vainīgais savu mērķi sasniedzis — cietums, visos citos gadījumos — arests.

¹⁰¹) Kad nepatiesība pastāvējusi nevis ziņošanā par *neesošiem apstākļiem*, bet esošu apstākļu slēpšanā, tā sodama tikai tad, ja izdarīta, neskatoties uz to, ka ticis uzstādīts attiecīgs jautājums; sal. *Tagancevs*, 598. l.p., Nr. 3.

¹⁰²) Sal. *Tiesu iekārt.* lik. 335. p.

¹⁰³) Sal. *Civilprocesa* lik. 1007. un 304. p.; kas attiecas uz apliecību *par trūcību* pēc Civilprocesa lik. 1005. p., tad šeit pēc Sodu likuma nepatiesība nav sodama, jo tā pieder sagatavošanās stadijai; sal. *Tagancevs*, 600. l. p., Nr. 11. Cita lieta ir tādas nepatiesas apliecības *uzrādīšana* par trūcīgiem apstākļiem, lai dabūtu apliecību par mazzurības tiesībām.

¹⁰⁴) Sal. *Tiesu iekārtas* lik. 349. p.; šī 188. panta daļa zaudējusi savu nozīmi ar Tiesu iekārtas likumu attiecīgās daļas atcelšanu 1934. gadā. Sal. *Hegler*. *Betrug im Prozess* (V. D. B. VII), 437. l. p. u. turpm.

d) *Lietišķu un rakstisku pierādījumu viltošana*¹⁰⁵⁾ sodama pēc 184. panta ar pārmācības namu, kad pierādījuma pakalptaisīšana vai pārtaisīšana izdarīta ar nolūku vērst aizdomas uz noteiktu personu par noziedzīga nodarījuma vai disciplinara pārkāpuma izdarīšanu, ja viltotais pierādījums kļuvis par izziņas priekšmetu vai bijis par iemeslu kriminalvajāšanas uzsākšanai vai saukšanai pie atbildības disciplinārā vai administratīvā kārtā.

Tam pielīdzināta arī paša vai citas personas viltota rakstiska vai lietišķa pierādījuma apzināta *iesniegšana* tādā pašā nolūkā tiesai vai varai, kura pilnvarota izdarīt izziņu, uzsākt kriminalvajāšanu, vai saukt pie atbildības disciplinārā vai administratīvā kārtā.

Sodu paaugstina līdz pārmācības namam uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem, kad lieta grozas ap smagu noziegumu.

2. *Slēpšana*¹⁰⁶⁾. Slēpšana tehniskā nozīmē (Personenhehlerei) prezumē vainīgā tieši uz šo mērķi vērstu *aktivitāti*¹⁰⁷⁾. Ar to tā atšķiras no pasīvas neziņošanas un procesuālā pienākuma neizpildīšanas, kur dažreiz arī iespējama vēlēšanās sekmēt nodarījuma vai nodarītāja slēpšanu no tiesas.

Romas juristi ķeizaru laikmetā konstruēja slēpšanu kā patstāvīgu noziedzīgu nodarījumu. *Franku - ģermanu* tiesības ilgu laiku saskatīja slēpšanā līdzdalības veidu, kādu uzskatu literatūrā un likumdošanā tikai jaunākā laikā atvietoja ar pareizāko romiešu konstrukciju, no diviem slēpšanas paveidiem vienu — a) noziedzīgā *nodarītāja* slēpšanu no tiesas un soda, pārnesot nodalījumā par pretdarbību tiesai (Strafjustizvereitelung), bet otru — b) ar noziedzīgu nodarījumu *iegūtā* (producta sceleris) slēpšanu, kas aizvienam saistīta ar mērķi iegūt sev vai vainīgam mantisku labumu, gluži pareizi ierindojojot mantas¹⁰⁸⁾ aizskārumos, kā to, piemēram, dara arī mūsu Sodu likums.

¹⁰⁵⁾ *Vācijas 1927./30. g. projekta* §§ 193. un 194. izšķir «Fälschung von Beweismitteln» un «Unterdrückung von Beweismitteln». Pēdējā gadījumā par sodamības nosacījumu skaitas, ka «das Beweismittel zur Verwendung in einem Rechtsverfahren von einer Behörde oder einem Schiedsgericht bestimmt ist», «über das er (vainīgais) nicht allein verfügen darf».

¹⁰⁶⁾ Sal. *Liszt*, 615. l. p. u. turpm.; *Beling*, 13. l. p. u. turpm.

¹⁰⁷⁾ Sal. *Tagancevs*, 619. l. p., Nr. 9.

¹⁰⁸⁾ Starp citu strīdas par jautājumu, vai nevajaga nozieguma *augļu* no slēpšanu paša noziedzīgā nodarītāja labā (*Sachbegünstigung* = Sicherung der vom Schuldigen aus der Tat erlangten Vorteile), kas atšķiras no vienkāršas, mantkārīgas «Sachhehlerei», pieskaitīt pretdarbībai tiesai līdzās t. s. «persönliche Begünstigung», kā to dara, piem., *Liszt*, 618. l. p., *Beling*, 62. l. p. u. turpm. un 204. u.

Slēpšanu ilgu laiku nostādīja sakarībā ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu¹⁰⁹), un tādā sakarībā pastāv arī objektīvi tai nozīmē, ka nepieciešams noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas fakts, lai būtu iespējams to slēpt. Šī sakarība atspoguļosies galvenā kārtā jautājuma nostādīšanā par slēpšanas *sodamības* apmēriem. Pēc *senģermanu* uzskata, slēpējam pienācās tas pats sods, kas nozieguma izdarītājam. Pat pēc slēpšanas atdalīšanas no līdzdalības *Vācijas* 1927. g. projekts uzskatījis par vajadzīgu atrunāt § 202., ka slēpējam sods nekādā gadījumā nedrīkst pārsniegt to sodu, kāds likumā noteikts par slēptā nodarījumu. Ja tas, varbūt, arī ir pareizi de lege ferenda kā kriminālpolitiska rakstura apsvēruma, kas ņemts vērā sadalot kriminālkodekā soda mērus, tad *pieminēt* par to sevišķi likumā, lai tiesa to ievērotu, gan nav vietā, jo tas sagroza perspektīvu, kurā tiesai jāapskata konkrēts nodarījums.

*Latvijas Sodū*¹¹⁰) likums nodaļā par pretdarbību tiesai apskata vienīgi: noziedzīgā *nodarītāja* slēpšanu no tiesas un soda, tanī starpā palīdzēšanu viņam bēgt (194., 195., 196., 199. p.) un aktīvu lietišķu u. tml. pierādījumu slēpšanu (193. p.)¹¹¹), kaut arī vēlamo mērķi tā nebūtu sasniegusi, t. i. tādas slēpšanas *mēģinājumu*.

turpm. un liek priekšā atklāt jaunu rubriku «*Delikte mit mehrfachem Schutzobjekt*», saskatot *persönliche* un *Sach-Begünstigung*’ā divu tiesību apsargāto labumu aizskārumu: a) Strafvvereitlung un b) Perpetuierung des durch die Vortat geschaffenen rechtswidrigen Zustandes.

¹⁰⁹) Definējot jēdzienu «Begünstigung», *Beling's* pamatojas uz to, ka vainīgais izrāda noziedzīgam nodarītājam *palīdzību pēc* nodarījuma izdarīšanas (turpat, 18. l. p.). *Sal. manu kursu*, I, 153. l. p. *Sal. arī Tagancevs*, 623. l. p., Nr. 2. un 6.: „конструкция укывательства какъ самостоятельнаго преступнаго дѣянія, а не, какъ это дѣлалось раньше, какъ „прикосновенности“ къ преступному дѣянію, имѣеть послѣдствіемъ то, что новсе не требуется, чтобы укывающій зналь „индивидуальныя подробности“ укываемаго дѣянія (мѣсто, время, объектъ, юридическую квалификацію).

¹¹⁰) *Vācijas* 1927./30. g. projekts veltī šiem nodarījumiem § 200. (*Begünstigung*) un § 201. (*Strafvvereitlung*); § 200. = «wer einem andern, der ein Verbrechen oder Vergehen begangen hat, in der Absicht Beistand leistet, ihm die Vorteile der Tat zu sichern...»; un § 201. = «wer wissentlich die Strafverfolgung eines anderen wegen eines von diesem begangenen Verbrechens oder Vergehens oder die Vollstreckung... ganz oder zum Teil vereitelt...»; *Sveices* 1937. g. kodeksa soda par «Begünstigung», ja kāds «jemanden der Strafverfolgung, dem Strafvollzuge oder dem Vollzuge einer anderen... Massnahme entzieht...» (305. p.); *sal. Code pénal*, 248. p. (recèlement de criminels).

¹¹¹) *Sal. Tagancevs*, 614. l. p. u. turpm., Nr.Nr. 1—4; 625. l. p., Nr. 2 (*sal. pretrunu turpat*, Nr. 3).

- a) 194. un 195. p. paredz sodīt to, kas *slēpis*¹¹²⁾ vai *palīdzējis slēpt personu*, kura vainīgam to zinot: α) atrodas zem izmeklēšanas vai tiesas, β) notiesāta ar sodu vai ievietošanu audzināšanas-labošanas vai labošanas iestādē, γ) kuru attiecīgā vara *meklē* kā aizdomās turētu par «nozieguma» vai «smaga» nozieguma» izdarišanu, un δ) kura vispār izdarījusi «smagu noziegumu», bet kuru attiecīgā vara vēl nemeklē, — ja tāda slēpšana izdarīta ar *nolūku apslēpt šo personu no tiesas un soda*¹¹³⁾.

Ja slēpjamais izdarījis «pārkāpumu» — slēpējam draud naudas sods līdz Ls 100, visos pārējos gadījumos cietums, bet sods pieaug līdz pārmācības namam, ja slēpta persona, kura vainīgam to zinot notiesāta ar spaidu darbiem, vai slēpšana piekopta amata veidā.

Tādā kārtā zināma sakarība starp sodu slēpējam un nodarījuma sodamību, ko izdarījis slēptais, paturēta arī Latvijas Sodu likumā.

- b) Sevišķs slēpšanas veids ir *svešas vainas un svešam pienācīgā soda uzņemšanās*. 196. pants soda ar arestu: α) *pieteikšanos par vainīgo*¹¹⁴⁾ «noziegumā» vai «smagā noziegumā», zinot, ka to izdarījusi cita persona, β) apzināti nepatiesu *uzdošanos izmeklēšanā vai pie tiesas* par citu personu, kura saukta pie atbildība par tādiem pašiem nodarījumiem, γ) ieslodzījuma *soda izciešanu*¹¹⁵⁾ (neatkarīgi no nodarījuma smaguma, par kuru sods piespriests) apzināti citas personas vietā, kam tāds sods piespriests.

¹¹²⁾ Slēpšana pastāv *patvēruma došanā ar nolūku apslēpt* (ne vienkārši pajuštes apgādāšana), līdzekļu sagādāšanā *bēgšanai, vajāšanas traucēšanā* un tml. (*Tagancevs*, 621. l. p., Nr. 15.).

¹¹³⁾ Ar *privatu sūdzību* vajājama nodarījuma slēpšanu soda tikai pēc šīs sūdzības iesniegšanas (*Tagancevs*, 619. l. p., Nr. 8.).

¹¹⁴⁾ *Vainas uzņemšanās* parādas kā slēpšana tai gadījumā, ja tai ir bijusi *procesuala* nozīme kā aizdomu novirzīšanai no īstā noziedznieka (*Tagancevs*, 622. l. p., Nr. 1.); Šveices 1937. g. kodeks vainas uzņemšanos ievieto pie «*Irreführung der Rechtspflege*» (304. p. 2. d.).

¹¹⁵⁾ Sodu likums neredz nekā noziedzīga *naudas soda samaksāšanā* par citu (*Tagancevs*, 622./3. l. p., Nr. 2.).

Redakcijas ziņā 196. p. 3. punkts satur atkāpšanos no Sodu likumā pieņemtās terminoloģijas, un proti: «brīvības atņemšanas sodu» vietā lietots «ieslodzījuma sodu». Sevišķi *pasīvs* slēpšanas veids paredzēts S. l. 191. pantā: ar cietumu tiek sodīts, kas nav paziņojis par 69.—71., 87. vai 98. p. paredzētā noz. nod. dalībnieku vai līdzstrādnieku.

- c) 199. pants soda ar cietumu *apzinātu*¹¹⁶⁾ *apcietinātā*¹¹⁷⁾ *atsvabināšanu* (kaut arī uz īsu laiku) *no apcietinājuma*¹¹⁸⁾ *vai no ieslodzījuma vietas, vai palīdzēšanu viņam izbēgt*¹¹⁹⁾. Sods pieaug līdz pārmācības namam, ja atsvabināšana izdarīta ar vardarbību pret sargiem vai ieslodzījuma vietas bojājumu, vai jabēgšanai palīdzējusi *dienestpersona*. Sodams arī mēģinājums.

Runājot par dienestpersonu, likums acīm redzot domājis nevis jebkuru dienestpersonu, jo tās dienesta stāvoklim šī nodarījuma speciālai kvalificēšanai pašam par sevi nav sevišķas nozīmes (neskaitot vispārīgos 60. panta noteikumus), bet gan dienestpersonu, kurai ar ieslodzītā uzmanīšanu ir sevišķa darīšana.

- d) Kas attiecas uz *lietišķiem un rakstiskiem pierādījumiem*, tad tie šinī ziņā var būt par objektu pretdarbībai tiesai to *bojāšanas, pārtaisīšanas, slēpšanas vai patvaļīgas paņemšanas*¹²⁰⁾ gadījumos, un proti, pēc 193. p.: α) kad vainīgam bijis zinams, ka tie *pievienoti* tiesas lietai, vai ka attiecīga iestāde tos *uzglabā* tādai pievienošanai, vai β) kad tie vēl *netiek uzglabāti pievienošanai*, bet bojāti, pārtaisīti, slēpti vai patvaļīgi paņemti par kaiti tiesai, kad lieta attiecas uz «*noziedzumu*» vai «*smagu noziedzumu*». Sods — cietums vai pārmācības nams.

III. Līdzīgi kā izņēmuma veidā soda ieinteresētās personas nepatiesu ziņošanu, Sodū likums pretdarbībai tiesai 200., 201. un 202. pantā pieskaita *ieinteresētās personas darbību*, kura izņēmuma gadījumos arī izsauc soda represiju. Še pieder:

¹¹⁶⁾ Par apcietinātā *neuzmanīgu* atsvabināšanu (palaišanu) atbild tikai dienestpersonas.

¹¹⁷⁾ Pie «apcietinātiem» nepieder personas, ko pagaidām dažādu apstākļu dēļ aiztur *policija* un vispār *administratīvā* vara, kamēr par viņu apcietināšanu nav pilnvarotas personas vai iestādes lēmuma.

¹¹⁸⁾ Pie *pārsūtišanas* vai *pārvešanas* no viena cietuma uz otru, nogādāšanas zem apsardzības tiesā u. tml.

¹¹⁹⁾ Pēc *Vācijas* 1927./30. g. projekta «*Befreiung von Gefangenen*» (§ 156), «*fahrlässiges Entweichenlassen von Gefangenen*» (§ 157) un «*Befreiung von behördlich Verwahrten*» (§ 159) pieskaitīti nodalījumam «*Auflehnung gegen die Staatsgewalt*»; pēc *Šveices* 1937. g. kodeka (310. p.) «*Befreiung von Gefangenen*» skaitas pie «*Vergehen gegen die Rechtspflege*». Sal. *Code pénal, Evasion de détenus*, 237.—247. p. (connivence).

¹²⁰⁾ Kā *bojāšana* jāsaprot arī pilnīga *iznīcināšana* (argumentatio a minore ad majus), kā *slēpšana* — arī *priekšmeta pārvietošana, iekārtas pārgrozīšana* u. t. t. (*Tagancevs*, 619. l. p., Nr. 10.).

1. *Apcietinātā bēgšana.* Likums gan ievēro ieslodzītā nepārvaramo brīvības tieksmi, ko nevar apturēt nekādiem kriminallīdzekļiem, kāpēc pašu bēgšanu likums vispār atstāj bez soda¹²¹⁾, bet 200. pants soda bēgšanu, kas izdarīta, *lietojot vardarbību pret sargiem vai bojājot ieslodzījuma vietu*¹²²⁾. Kā sods paredzēts cietums, ja par nodarīto nedraud bargāks sods, bet ja bēgšana izdarīta pēc vienošanās ar citiem apcietinātiem, sods — pārmācības nams¹²³⁾ ¹²⁴⁾.

2. *Nepaklausību tiesas spriedumam* vai sakarā ar to izdotam varas rīkojumam 201. un 202. pantā norādītos gadījumos¹²⁵⁾:

a) 201. pants soda ar arestu, bet, nodarījumam atkārtojoties 1 gada laikā, — ar cietumu: *patvaļīgu* α) noteiktas vai paša izvēlētas obligatoriskas dzīves vietas *atstāšanu*, β) *uzturēšanos* aizliegtā vietā, γ) vispār *tiesību lietošanu*, kuras zinamai personai atņemtas ar spēkā stājušos tiesas spriedumu (še pieder arī pār robežu izraidītas personas patvaļīga atgriešanās), un δ) *nekrietnu uzvešanos* ar likumu noteiktajā uzraudzības laikā, kad ar to vainīgais apdraudējis sabiedrisko drošību.

Pirmajos divos gadījumos nav pārkāpts tiesas spriedums, bet kompetentas varas rīkojums, kas sekoja sprieduma realizācijai. Pirmajos trīs gadījumos cilvēka brīvību aprobežo ne mechaniskiem līdzekļiem, kā ieslodzījumā, bet aizliegumiem vien, kuru pastiprināšana ar soda piedraudējumu tad arī saprotama.

Jāsaka, ka 201. panta noteikumi nav pilnīgi tāpēc, ka Latvijas kodekā paredzēti pārvietošanās brīvības ierobežojumi ne tikai ar administratīvās, bet arī *tiesas* varas rīkojumiem; tā tad 201. pants būtu papildinams, norādot tāda tiesas lēmuma pārkāpšanas sodamību.

¹²¹⁾ Tā tad pēc *vispārīgiem* noteikumiem kā līdzdalību nesoda apcietinātā uzskūdišanu vai palīdzēšanu viņam bēgt. Tāpēc arī rada sevišķus «delicta sui generis» ar attiecīgu saturu.

¹²²⁾ Vienalga, vai vainīgais atradies apcietinājumā pēc tiesas *sprieduma*, vai *iepriekšējā* apcietinājumā.

¹²³⁾ Sal. ļoti bargo *Kriminalprocesa* lik. 962. p. noteikumu par to, ka apcietinātā izbēgšanas un sagūstīšanas gadījumā, ja to pēc tam sagūsta, soda daļa, ko viņš izcietis līdz izbēgšanai, *netiek ņemta vērā*.

¹²⁴⁾ Pēc *Šveices* 1937. g. kodeka pie *Vergehen gegen die Rechtspflege* pieder arī «Meuterei von Gefangenen» (311. p.); *Vācijas* 1927./30. g. projekts apskata «Meuterei von Gefangenen» (§154.), «Ausbrechen von Gefangenen» (§ 155.) nodalījumā «Auflehnung gegen die Staatsgewalt».

¹²⁵⁾ Tādus gadījumus atdala no *iepriekš* apskatītiem *vispārīgiem* varai izrādītas nepaklausības gadījumiem.

b) 202. pants soda ar arestu līdz 3 mēnešiem vai atbilstošu naudas sodu *parādnieku, kas pārkāpis tiesas rīkojumu vai savu civillietās doto parakstu par neizbraukšanu.*

IV. Beidzot Sodū likumā ievietots (197. p.) norādījums uz psiholoģiski pilnīgi saprotamiem gadījumiem, kad *neziņošanas un slēpšanas sodamība atkrīt sevišķi tuvu attiecību dēļ starp slēpēju un personu, kas izdarījusi nodarījumu, pret kura atklāšanu slēpējs darbojies, un vēl jo vairāk tas attiecas uz gadījumiem, kad lieta skar viņu pašu.* Nevar prasīt no noziedznieka, lai viņš ziņotu pats par sevi vai lai neslēptu viņa paša izdarītu noziedzīgu nodarījumu, kaut līdz ar to, slēpjoties pats, viņš slēptu savu līdzdalībnieku vai līdzvainīgo. Tas runā pretī nepārvaramam cilvēka paš aizsardzības instinktam. Tik pat stipras ir arī jūtas, kas attur cilvēku no palīdzības tiesai, kad lieta grozas ap personu, ar kuru viņu vieno *tuvas radniecības saites*¹²⁶⁾ vai tamlīdzīgas attiecības.

Saskaņā ar 197. pantu nav sodams vainīgais 191.—196. p. minētos nodarījumos:

- a) ja paziņošana būtu neziņotāja vai viņa ģimenes locekļa¹²⁷⁾ apsūdzība par smaga nozieguma vai nozieguma izdarīšanu;
- b) ja slēpts noziedzīgs nodarījums, kura izdarīšanā piedalījies pats slēpējs vai viņa ģimenes loceklis;
- c) ja slēpts slēpjamā ģimenes loceklis.

Pie tam noteikts, kas uzskatams par ģimenes locekli. Šā panta nozīmē tie ir: *radinieki* taisnā līnijā, pirmās pakāpes *svainieši, adoptētāji, audžuvecāki, adoptētie un audžubērni, laulātie, brāļi un māsas un viņu laulātie.*

V. Ar «pretdarbību tiesai» vienīgi ārējs sakars ir šīs nodaļas 189. pantā ietvertam 1921. g. 15. jūnija likumam par *kaktu advokaturas* apkarošanu. Tas soda ar arestu vai attiecīgu naudas sodu, —

¹²⁶⁾ *Vācijas* 1927./30. g. projekts pielaiž attiecībā uz «Angehörige» (*kas noteikti uzskaitīti § 9.*) atbrīvošanu no soda, kad runa ir par «Strafvereitelung» (§ 201.). *Šveices* 1937. g. kodeks pielaiž arī pilnīgu nesodamību attiecībā uz «Begünstigung» (305. p.), kad «der Täter in so nahen Beziehungen zum Begünstigten steht, dass sein Verhalten entschuldbar ist». *Code pénal* 248. pantā ir noteiktāks: «Sont exceptés de la présente disposition des ascendants ou descendants, époux ou épouse même divorcés, frères ou soeurs des criminels reculés ou leurs alliés aux mêmes degrés.»

¹²⁷⁾ Pēc *Taganceva* (629. l. p., Nr. 7) paskaidrojumiem kā ģimenes locekļi jāsaprot laulātie, vecāki, brāļi un māsas un vispār augšup un lejup ejošie.

bet nodarījumam 3 gadu laikā atkārtojoties, — ar cietumu *to, kam nav atļaujas svešu lietu vešanai tiesu iestādēs:*

- a) par padomu došanu un rakstu sastādīšanu tiesu lietās ar mantkārīgu nolūku, bet nemākulīgi vai ļaunprātīgi;
- b) par amatveidīgu¹²⁸⁾ svešu lietu vešanu tiesu iestādēs ar mantkārīgu nolūku par prasījumiem, kurus pilnvarojuma līguma apslēpšanai ieguvis no to īpašnieka cesijas ceļā.

VI. Tāpat tikai ārēju sakaru ar pretdarbību tiesai var saskatīt šis nodaļas 203. pantā ievietotam likumam par *negodīgas konkurences apkarošanu* noteikumam, kas soda ar cietumu tiesas sprieduma aizlieguma vai priekšraksta neizpildīšanu negodīgas konkurences apkarošanas lietā vai rikošanos pret to.

§ 14. Izvaišanās no publiskiem pienākumiem¹²⁹⁾.

Valsts organisma pareiza darbība, bet dažreiz arī pati šī organisma pastāvēšana atkarājas no visu iedzīvotāju dalības valsts spēku uzturēšanā. Tādai dalībai, lai tā nebūtu padota nejaušībām, jābūt saistošai, un tā kļūst par pienākumu. Valsts aparata rīcībā ir pietiekoši līdzekļu, lai piespiestu šos pienākumus pildīt. Ja tie izpaužas atsevišķu personu periodiskās iemaksās naudā vai graudā (t. s. tiešie nodokļi) vai saistīti ar valdības organu pakalpojumu izlietošanu (t. s. nodevas) vai, beidzot, atrodas atkarībā no zinamiem mantiskiem apgrozījumiem (t. s. akcizes, muitas), tos piedzen administratīvā kārtā, uzliekot par izvairīšanos no labprātīgas nomaksas vai par apliekamo priekšmetu vai darījumu slēpšanu *fiskalus sodus*, kuriem vispār nav kriminalrakstura¹³⁰⁾. Tikai izņēmuma gadījumos, kas skar izvairīšanos no *akcizes un muitas maksāšanas*, fiskalās intereses svarīgums (cīņā ar *kontrabandu*) prasa kriminalrepresijas. Tādos gadījumos, uzliekot fiskalo sodu, vainīgam bez tam atņem arī brīvību. Sava

¹²⁸⁾ Pēc Latvijas Sodlu likuma terminoloģijas jēdziens «amata veidā» jau satur *mantkārības* elementu, tādēļ 189. p. 2. punktā būtu jāizmet vai nu «amata veidā» vai «mantkārīgā nolūkā».

¹²⁹⁾ Sal. Heimberger, *Die Verletzung der Wehrpflicht* (V. D. B. II), 433.—471. lap. p.; Liszt, *Lehrbuch*, 622. lap. p. u. turpm.

¹³⁰⁾ Sal. Hegler, V. Darst. B. VII, 442. lap. p.: «... der prinzipielle Unterschied der «Defraude» (die Hinterziehung öffentlichen Abgaben) vom Betrug... dass bei seiner — *Verwaltung auf dem Gebiete der Finanzen*, beim Betrug die Verletzung der staatlichen Interessen hinsichtlich des *Vermögens* als massgebender Gesichtspunkt erscheint. Bei Benachteiligung der *Staatskasse*... je nachdem der Staat gerade als Staat, oder als einzelner... behandelt wird...»

ārkārtīgi formālā rakstura dēļ attiecīgie noteikumi tomēr nav ieslēgti vispārējā kriminālkodekā, bet ievietoti sevišķos (*valsts pārvaldības*) nolikumos.

Bet kad pienākums pastāv zinamos *personīgos* pakalpojumos, ko valsts prasa no privatpersonām un vēl jo vairāk no saviem pilsoņiem, tad tā izpildīšanas pamudinājumam nepieciešama kriminālsankcija.

Bez iepriekš apskatītiem atsevišķiem gadījumiem, kuri aizskar tiesas darbību (liecinieku atteikšanās no liecības došanas, zvērināto izvairīšanās no piedalīšanās lietā), šim jautājumam veltīta Soduma XII nodaļa, kura runā vispār par karaklausības noteikumu pārkāpšanu.

Izvairīšanās no *karaklausības* zinamā mērā ir karaspēka aizskāruma paveids. Kā «kara nodevību» šos aizskārumus mēs aplūkojam redzamākos noziegumos pret valsti¹³¹). Ja darīšana ar *karavīru* izvairīšanos no kara dienesta pienākumu izpildīšanas, attiecīgie noziedzīgie nodarījumi ietilpst *kara kriminaltiesībās*¹³²). Vispārējais kriminālkodeks šai nozarē skar tikai *civilpersonu* noziedzīgos nodarījumus. Tie ir divējāda veida, un proti: a) izvairīšanās no kara dienesta līdz formālai ieskaitīšanai dienestā un b) *citū personu līdzdalība* pie izvairīšanās no kara klausības vai arī no kara dienesta.

I. Pirmās grupas noziedzīgie nodarījumi iespējami, ja pastāv vispārēja karaklausība pēc Napoleona kara laikos Prūsijā nodibinātās kārtības parauga, kas vēlāk ieviesās visā kontinentālā Eiropā un pastāv vēl tagad. Prūsijas 1851. gada kriminālkodeka noteikumi¹³³) noderēja kā paraugs arī citu valstu likumdošanām šo noziedzīgo nodarījumu formulēšanā.

Latvijas Soduma likuma XII nodaļa (204.—216. p.) izšķir šinī grupā: a) pasīvu izvairīšanos un b) aktīvas manipulācijas ar nolūku atbrīvoties no karaklausības.

1. *Pasīva izvairīšanās* iespējama četrās dažādās pilsoņa attiecību pret karaklausību stadijās:

- a) zinamu vecumu (16 gadus) sasniegušu pilsoņu registrācijā vietējās pašvaldības iestādēs *nepieteikšanos* līdz karaklausības likumā noteiktam laikam 204. p. soda ar naudas sodu līdz Ls 100;

¹³¹) Sal. iepr. § 8.

¹³²) Tās kodificētas atsevišķi kā spēkā esošais *Kara sodu nolikums*

¹³³) Sal. *Heimberger, Die Verletzung der Wehrpflicht*, 434. lap. p. u. turpm un 449. lap. p.

- b) karaklausības komisijas *iesaucamo saraksta sastādīšanas laikā*: neieņemšanu sarakstā aiz paša vainas, ja neievēstais par to nav paziņojis attiecīgai karaklausības komisijai līdz iesaukšanas gada pirmajai iesaukšanas dienai, 205. p. soda ar arestu, kad iesaucamais aiz likumīgiem iemesliem *nav atzīts par derīgu* ieskaitīšanai aktīvā dienestā vai ir dabūjis iesaukšanas atlikšanu, un ar cietumu līdz 3 mēnešiem, ja viņš atzīts par *derīgu*;
- c) *medicīniskās izmeklēšanas stadijā*: 206. un 207. p. soda *neierašanos* bez likumīga iemesla dažādi kara un miera laikā un pie tam atkarīgi no tā, vai vainīgais bijis atzīts par *derīgu* vai *nederīgu* ieskaitīšanai aktīvā kara dienestā, vai dabūjis iesaukšanas atlikšanu un vai vēlāk uz izmeklēšanu *ieradies brīvprātīgi* likumā noteiktā papildu laikā. Sodš pieaug no aresta ne ilgāka par 3 mēnešiem, vai atbilstošā naudas soda līdz pārmācības namam;
- d) *atrodoties armijas rezervē vai zemes sargos*: 208. pants soda ar arestu līdz 1 mēnesim, vai ar atbilstošu naudas sodu rezervistu vai zemes sargu, kas nav pieteicis savu dzīves vietu pēc aktīvā kara dienesta izpildīšanas vai dzīves vietas pārmaiņas gadījumā, vai kas nav sniedzis ziņas, kuras pēc likuma iesniedzamas attiecīgām iestādēm rezervistu un zemes sargu kontroles nolūkā.

2. *Aktīvas manipulācijas*, kas vērstas uz atsvabināšanos no karaklausības izpildīšanas, pēc 209. panta parādas:

- a) kā *veselības bojājuma izdarīšana* sev personīgi vai ar cita palīdzību, ar ko zināmā persona padarīta nederīga, kaut arī uz laiku, kara dienestam, vai
- b) kā *viltus darbība* (ar melošanu vien nepietiek)¹³⁴) nolūkā saņiegt likumā nepiešķirtu priekšrocību, atsvabināšanu no karaklausības vai iesaukšanas atlikšanu.

Abos gadījumos soda ar pārmācības namu uz ilgāku vai īsāku laiku, atkarībā no tā, vai nodarijums izdarīts kara vai miera laikā.

Visi uzskaitītie noziedzīgie nodarijumi (204., 205., 206., 207., 208. un 209. p.) robežo ar pilsoņa pāreju kara varas rīcībā; *pēc šādas pārejas* nevar vairs runāt par izvairīšanos no *karaklausības*, bet jārunā par nelikumīgu darbību, kuras nolūks atsvabināt pilsoni no *kara dienesta* un kuru soda pēc Kara sodu likuma. Tas arī pats par sevi

¹³⁴) Sal. Heimberger, 448. l. p.

saprotams, bet 214. pants to atkārtoti uzsver attiecībā uz personām, kuras karaklausības komisija pieņēmusi aktīvā kara dienestā, tāpat arī attiecībā uz rezervistiem un zemes sargiem (t. i. vēl galīgi neat-svabinātiem), kad tie vai nu faktiski neierodas dienestā, vai izdara sev «veselības bojāšanu», vai lieto viltību, lai izvairītos no kara dienesta.

II. Ja grib atkāpties no līdzdalības normalās sodamības, tad jākonstruē īpaši sastāvi *līdzdalībai* nodarījumos, kas skar izvairīšanos no karaklausības un kara dienesta, izdalot tādas līdzdalības gadījumus kā sevišķus «*delicta sui generis*». Attiecībā uz izvairīšanos no kara dienesta atkāpšanās no līdzdalības parastās sodamības nepieciešama, lai mīkstinātu līdzdalībniekam pārāk bargos Kara sodu likuma sodus.

Šai ziņā *Latvijas Sodlu likums*¹³⁵⁾ izvirza šādus speciālus sastāvus:

1. attiecībā uz izvairīšanos no *karaklausības*:
 - a) *uzkūdišanu*, ko 211. p. soda ar cietumu, bet kara laikā ar cietumu vai pārmācības namu¹³⁶⁾;
 - b) *līdzdalību veselības bojāšanā vai viltībā*, kas izdarīta ar nolūku izvairīties, kaut arī uz laiku, no karaklausības; 210. p. par to paredz spaidu darbus līdz 8 gadiem;
2. attiecībā uz izvairīšanos no *kara dienesta*:
 - a) *aktīvā kara dienestā esošas personas uzkūdišanu uz bēgšanu* (dezertēšanu) vai bēgšanas *pabalstīšanu*; pēc 212. p. to soda ar cietumu vai pārmācības namu, bet kara laikā ar spaidu darbiem līdz 8 gadiem;
 - b) tai pašai grupai, kaut arī ne tieši līdzdalībai, pieskaitamu dezertiera apzinātu *slēpšanu vai palīdzēšanu to slēpt*, ko soda pēc 213. p. ar pārmācības namu līdz 2 gadiem (ja to izdarījuši slēptā vecāki vai sieva, tad tikai ar cietumu), bet ja

¹³⁵⁾ *Francijā* 1905. g. 21. marta likuma 84. p. soda no karaklausības izvairījušās personas (insoumission) *slēpšanu* vai palīdzību tam *izbēgt* (évasion), vai kareivju aizbraukšanas aizkavēšanu (retarder le départ), pie kam pēc vispārīga noteikuma (sal. C. p. 248. p.) no soda atsvabināti augšupējie un lejupējie, laulātie (pat šķirti), brāļi un māšas un viņu laulātie.

¹³⁶⁾ 211. panta redakcija nav gluži izdevusies. Sava vispārīgā rakstura dēļ tas aptver visus izvairīšanās gadījumus no karaklausības izpildīšanas, kādi paredzēti kriminālkodekā, bet tā kā tagadējam 49. pantam nav vajadzības paredzēt atsevišķi uzkūdišanu uz *noziedzumiem* (par kuriem draud vismaz cietuma sods), tad 211. pantam, acīm redzot, nolūks radīt penalizāciju uzkūdišanai uz tiem izvairīšanās veidiem, kam ir «*pārķāpumu*» raksturs un kas paredzēti 204. p., 205. p. l. daļā, 207. p., 208. p. un 215. p.

tā piekopta amata veidā, — ar spaidu darbiem līdz 8 gadiem, bet kara laikā ar pārmācības namu.

Sakars ar šinī nodaļā apskatamo noziedzīgo nodarījumu grupu ir arī 215. un 216. pantam.

Pirmais attiecas gan tikai uz kara un mobilizācijas laiku un soda karaspēkam piegādājamo satiksmes līdzekļu neatvešanu sapulcēšanās vietā, bez ievērojama iemesla, ar naudas sodu līdz divkārtīgai cenai, kāda pēc takses noteikta par katru noslēpto satiksmes līdzekli.

Otrs soda ar cietumu dienestā esošu personu, kurai no armijas mobilizācijas pavēles izsludināšanas dienas jāpaliek dienestā un kas patvaļīgi dienestu atstājusi vai bez ievērojama iemesla nav laikā ieradies dienestā.

Tāds pats sods paredzēts priekšniekam, kas atlaidis minētās personas pavisam no dienesta vai atvaļinājumā, kaitējot valsts aizsardzības interesēm.

XII nodaļā paredzētiem noziedzīgiem nodarījumiem likumā nav paredzēti nekādi izņēmumi no vispārīgiem noteikumiem par noilgumu, kādēļ noilgums skaitams atkarībā no tā, vai dotā gadījumā ir darīšana ar ilgstošu noziedzīgu nodarījumu vai noziedzīgu stāvokli.

Sabiedriskās kārtības aizskaršana.

Latvijas Sodlu likuma satura zinātniskas sistematizācijas nolūkā, ko apgrūtina attiecīgo nodaļu noteikumu raibums, šai kopīgā virsrakstā ietverti:

- a) *sabiedriskas drošības* (XIV nod.), sk. § 15.,
- b) *sabiedriskā miera* (XVI nod.), sk. § 16. un
- c) *preses un publisku izrāžu uzraudzības noteikumu* (XIX nod.) *pārkāpšana*, sk. § 17.

§ 15. Sabiedriskās drošības traucēšana.

Kā pēc novietojuma Sodlu likuma sistēmā, tā arī pēc sava satura XIV nodaļā apskatītie aizskārumi ietilpst ne personiskā, bet *sabiedriskā* sferā. Konkrētām briesmām, kas noziedzīgi radītas noteiktai individualai personai, veltīta XXVIII nodaļa, kurā runā par personas atstāšanu briesmās un novešanu briesmās. XIV nodaļa apskata briesmas, kuru izcelšanās pieņem kā zinamu *specialu noteikumu neievērošanas sekas*, pie kam nedaudzi šīs nodaļas panti veltīti bries-

mām, kas rodas, neievērojot pienācīgu uzmanību¹⁾, bet abos gadījumos runa ir par vispārējām²⁾ vai «abstraktām» briesmām, kas neskar noteiktu individu. Tāpēc no XIV nodaļas būtu jāizņem tajā acīm redzama pārpratuma dēļ iekļuvušie 256. un 257. p., no kuriem pirmais soda ar arestu personu, kas «tīši rīdijusi³⁾ suni vai citu kustomi uz cilvēku», bet otrs soda ar arestu līdz 2 nedēļām vai attiecīgu naudas sodu *pārdevēju iestādē, kur tirgojas ar reibinošiem dzērieniem dzeršanai uz vietas, kas nav spēris soļus, lai pasargātu viņa iestādē esošo vai no tās izejošo piedzērušos⁴⁾*, kuru bez acīm redzamām briesmām nevar pamest savā vaļā. Šiem pantiem vieta augstāk minētajā XXVIII nodaļā.

I. XIV nodaļai raksturīga ir tā nodarījumu grupa, kas izdarīti *neizpildot nosacījumus* par publisku⁵⁾ (sabiedrisku) drošību pret t. s. *spridzināmām⁶⁾*, *šaujamām, ātri degošām vielām, spridzekļiem* un pat vienkārši pret uguni, kam izplatīšanās ātruma un apmēru dēļ ir stichisks spēks. Šī neizpildīšana pastāv rīcībā ar minētām vielām: a) bez pienācīgas atļaujas⁷⁾ vai b) neievērojot pastāvošos nosacījumus⁸⁾.

Dažos gadījumos tādas neizpildīšanas sodamība pastiprināta, ja nosacījumu neizpildīšana «draudējusi ar sprādziena briesmām» (250. p., 251. p. 2. d.), kāds piemetinājums pirmajā brīdī mūs pārsteidz, jo minētie panti jau visumā dibinas uz «briesmu» pastāvēšanu. Izskaidrojums te tāds, ka briesmas, kas saistītas ar sprāgstošām u. tml. vielām, likums redz ne tikai tieši sprādziena draudēšanā, bet

1) Savrup stāv 247. pants, kas apskatīts vēlāk.

2) Sal. *Binding, Normen*, I (1916.), 368. l. p. u. turpm. «das Gefährdungsdelikt».

3) Sal. *Code pénal*, 475. p., Nr. 7.; *Vācijas 1927./30. g. proj.* § 408., 1. p.

4) Neatkarīgi no tā būtu vēlams *papildināt* 257. pantu ar *otru* daļu, proti: «Bet ja vainīgais acīm redzami piedzērušu *izraidījis* uz ielas, viņš sodams ar arestu uz laiku ne ilgāku par 3 m., vai ar naudas sodu ne augstāku par 300 ls». Sal. 335. p. 3. pkt., beigās.

5) Sal. *Tagancevs*, 676. l. p., Nr. 1.

6) Sal. *Ulmann, Sprengstoffgesetz* (V. D. B. IX), 67. l. p. u. turpm.

7) Sal. *Binding, Normen*, I, 400. l. p. u. turpm. «Die Absicht des Gesetzes geht dahin, einen ganzen Handlungsweig dauernd unter Kontrolle zu stellen und zwar dergestalt, dass die Kontrolle vor... der Begehung stattfindet. Dann liegt der Schluss sehr nahe, dass wer handelt, ohne sich der Kontrolle unterworfen zu haben, dies vermutlich zu Zwecken tut, die das Licht scheuen.»

8) Nav jāaizmirst, ka ar šiem «nosacījumiem» Sodu likums vienmēr saprot tikai tādus, kas atrodas «likumā» vai t. s. «saistošos noteikumos».

arī un pie tam pirmā kārtā iespējamā šo vielu ļaunprātīgā izlietošanā, ar ko kļūst saprotama soda paaugstināšana abu briesmu kumulācijas gadījumos⁹⁾.

1. 248. pants savrup soda ar cietumu ne mazāk par 6 mēnešiem šaujama vai spridzinama vielu izgatavošanu bez pienācīgas atļaujas vai ieroča izgatavošanu¹⁰⁾, kādu privatpersonām aizliegts izgatavot.

2. 250. p. soda ar arestu vai attiecīgu naudas sodu, bet ja draudējušas sprādziena briesmas, ar cietumu līdz 6 mēnešiem, likuma vai saistoša noteikuma nosacījumu neizpildīšanu par *fabriku vai iestāžu ierīkošanu* šaujama vai spridzinama vielu, vai spridzekļu, vai to daļu izgatavošanai, vai *par darbu izdarīšanas kārtību* tajās.

3. 249. p. soda ar cietumu šaujama, spridzinama vielu, vai spridzekļu *glabāšanu*¹¹⁾ bez pienācīgas atļaujas, vai *ārpus* to glabāšanai ierīkotas *noliktavas*, vai *lielākā daudzumā* nekā atļauts, tirgošanos ar minētām vielām bez pienācīgas atļaujas, to *iegūšanu* bez šādas atļaujas vai *pārdošanu* jeb citādu došanu personai, kurai nav atļaujas to iegūt. Tāds pats sods ņem noliktavas turētāju, ja noliktavā atrod šo priekšmetu *iztrūkumu*, salīdzinot ar auklotās grāmatās norādīto daudzumu.

4. 251. p. (mazliet kazuistiski) paredz arestu vai attiecīgu naudas sodu tam, kas kaut kā *citādi nav izpildījis nosacījumus* par šaujama, spridzinama vai ātraizdegošos vielu vai spridzekļu, vai apgaismošanas mineraleļļu noliktavu iekārtošanu vai uzturēšanu, šo vielu glabāšanu, pārvadāšanu, izdošanu, pārdošanu, iegūšanu vai lietošanu, kā arī par acetilena lietošanu, vai arī par kalcija karbida glabāšanu un pārdošanu.

5. 254. p. soda ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar attiecīgu naudas sodu nosacījumu nepildīšanu par *tvaika katlu* lietošanu (ievērojot to pārsprāgšanas iespējamību).

⁹⁾ Sal. specīalo vācu 1884. g. 9. jūnija «Sprengstoffgesetz», kas nav iekļauts vācu kriminālkodekā.

¹⁰⁾ Sal. Šveices 1937. g. kodeksa 226. p.: «Herstellen, Verbergen und Weiterschaffen von Sprengstoffen und giftigen Gasen»; Vācijas 1927./30. g. projekta § 405. 1. un 3. p. «Übertreten von Vorschriften über das Herstellen, Aufbewahren, Verwenden, Anbieten, Feilhalten, Verkaufen, Abgeben und Befördern von explosiven, leicht entzündlichen... Stoffen und Gegenständen... Waffen und Schiessbedarf» (naudas sods).

¹¹⁾ Sal. Vācijas 1927./30. g. projekta § 178. «Ansammeln von Waffen», kas pieskaitīts nopietnākai kategorijai «Störung der öffentlichen Ordnung».

6. 252. panta 1., 2. un 3. punkts soda ar arestu līdz 1 mēnesim vai ar attiecīgu naudas sodu ieroča *glabāšanu vai nēsāšanu* bez pienācīgas atļaujas vai tādā vietā, kur tas ar likumu aizliegts, kā arī *šaušanu* no ieroča tādā vietā, kur tas ar likumu vai saistošu noteikumu aizliegts.

7. 253. p. paredz arestu līdz 1 mēnesim vai attiecīgu naudas sodu tam, kas nav pildījis nosacījumus par *uzmanības ievērošanu, rīkojoties ar uguni, par palīdzību ugunsgrēku dzēšanā* un par *smēķēšanu*, ja no tās draudējušas ugunsgrēka vai sprādziena briesmas.

8. Jāatzīmē, ka pēc 249. p. vainīgam, ja viņš ir tirgotājs, pēc 250. p. vainīgam, ja viņa nodarījuma dēļ draudējušas sprādziena briesmas, bet pēc 251. p. vainīgam vispār nodarījuma atkārtotības gadījumā — *tiesa var atņemt tiesības turēt attiecīgas iestādes vai noliktavas, vai tirgoties uz laiku no 1—5 gadiem, bet pēc 249. un 251. p. pat uz visiem laikiem*. Tālāk, kā pēc 248., tā 249. un 250. p., izgatavotie, glabātie un iegūtie priekšmeti *atņemami*.

II. Otra grupa aptver *neuzmanības* gadījumus, kas nav saistīti ar sevišķu nosacījumu neizpildīšanu. Vismaz attiecīgo pantu formulējums nestāda to piemērošanu atkarībā no tamlīdzīgu nosacījumu esamības.

1. 251. p. 3. d. savrup soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 *neuzmanīgu apiešanos* ar visāda veida šaujāmām, spridzināmām vai ātri aizdegošām vielām vai spridzekļiem, vai apgaismošanas mineraleļļām.

2. 252. p. 4. un 5. punkts soda¹²⁾ vieglāk (arests līdz 1 mēnesim vai naudas sods līdz Ls 100) pienācīgas *uzmanības neievērošanu*:

- rīkojoties ar pielādētu šaujamo vai citu kādu bīstamu ieroci;
- izstādot, izkarot, sviežot, kraujot vai pārvadājot cietus priekšmetus, izlejojot šķidrumus, pārvadājot ļaudis, turot apzināti bīstamu kustomi vai zvēru;
- nenostādot brīdinājuma zīmi vai aizsargu ietaisi pie celtnes vai citiem darbiem, vai vispār vietās, kur tāda zīme vai ietaise sabiedriskai drošībai nepieciešama.

¹²⁾ Sal. Vācijas 1927./30. g. projekta § 401. «Unterlassene Hilfeleistung bei Gemeingefahr» (t. s. «Liebesparagraph»); *Code pénal*. 475. p. (12.) p.

¹³⁾ Sal. Vācijas 1927./30. g. projekta § 408.; *Code pénal*, 471. p. (6. d.), 475. p. (4., 7., 12.).

3. 255. pants soda¹⁴⁾ ar arestu vai attiecīgu naudas sodu *nolaidīgu vai pārmērīgi ātru braukšanu*¹⁵⁾ ārpus pienācīgā kārtā atļautas sacīkstes, kā arī zirga vai paškustīgas mašīnas *vadīšanas nodošanu* apzināti tam nespējīgai vai piedzērušai personai.

III. Sevišķu vietu ieņem 247. pants, kas paredz ne neuzmanību vai specialu nosacījumu nepildīšanu, kas arī pielīdzināta neuzmanībai, bet ko vairāk; tādēļ tajā paredzētais sods ir bargāks, kas šo pantu krasi atšķir no visiem citiem XIV nodaļas pantiem. Proti, te ir runa par *šaujamu vai spridzinamu vielu, spridzekļa vai kaujas ieroča izgatavošanu, iegūšanu, glabāšanu vai tālāk došanu tādos apstākļos, kuri pierāda, ka minētie priekšmeti apzināti nodomāti smaga nozieguma izdarīšanai*. Sods — pārmācības nams. Šeit, bez šaubām, paredzēts sodīt vai nu sagatavošanos sevišķi smagam noziedzīgam nodarījumam, vai līdzdalību tajā, ciktāl tādu neietver citi vēl stingrāki Sodu likuma panti¹⁶⁾, vai arī rīcību, kura tehniskā nozīmē gan nav apzīmējama kā «sagatavošanās» vai «līdzdalība», tomēr ievērojot ar sprāgstošām vielām u. t. t. saistītās briesmas, prasa kriminalrepresiju piemērošanu pat tik agrā noziedzīgā nodoma izpausmes stadijā.

IV. T. s. «uzkūdišana», kā redzējam, sodama tikai tad, ja nodarījums, kam uzkūdiņš, novests vismaz līdz mēģinājumam, bet mūs-laiku tiesiskā apziņa prasa sodīšanas sankciju arī pamudināšanai uz svarīgākiem noziegumiem, *neatkarīgi* no tā, kāds bijis tādas pamudināšanas *rezultats*, ja var būt runa par iespējamu nopietnu briesmu rašanos. Vācijas 1870./71. g. kriminālkodeks savā laikā (1876. g.) papildināts ar tāda veida nosacījumu (§ 49a, t. s. *Duchesne* — Paragraph¹⁷⁾), kas līdzās pamudināšanai soda arī apņemšanos noziegumu izdarīt, kā arī pakalpojumu piedāvāšanu un to pieņemšanu. § 49a darbība aprobežojas ar smagāko noziedzīgo nodarījumu veidu, t. s. «Verbrechen», bet § 49a pārpratuma dēļ bija iekļūvis kodeka *vispārējā* daļā, kur tam nav vietas, jo tas satur kriminalsankciju. Šī klūda izlabota jaunajos vācu projektos, no kuriem 1927./30. g. projekts minēto paragrafu ievietoja nodaļumā «Vorbereitung strafbarer Handlungen» (§ 196.¹⁸⁾).

¹⁴⁾ Konkurē ar 399. p.

¹⁵⁾ Sal. *Code pénal*, 476. p.

¹⁶⁾ Piem., 70. vai 431. p.

¹⁷⁾ Ņemot par paraugu Beļģijas 1875. g. 7. augusta likumu: «offres ou propositions de commetre certains crimes».

¹⁸⁾ § 196.: «Wer jemand zu einem Verbrechen zu verleiten sucht oder das Erbieten eines andern zu einem Verbrechen annimmt. — Ebenso... wer sich zu

Arī Latvijas Sodū likums, aizpildot agrākos Sodū likumos pastāvējušo robu, paredzējis pamudināšanas gadījumus bez noteikta rezultāta. Sekojot vācu likumdošanas paraugam, Latvijas Sodū likuma 246. p. soda ar cietumu vainīgo, kurš:

- 1) pamudinājis izdarīt smagu noziegumu vai piedalīties tā izdarīšanā;
- 2) izteicis piekrišanu izdarīt smagu noziegumu vai piedalīties tā izdarīšanā;
- 3) piedāvājis savus pakalpojumus smaga nozieguma izdarīšanai;
- 4) pieņēmis piedāvājumu izdarīt smagu noziegumu,

ja nodarijums, uz kuru persona tikusi pamudināta, vai kura izdarīšanai tikuši piedāvāti pakalpojumi, nav novests līdz mēģinājumam un ja viņam par nodarīto nedraud sevišķs likumā paredzēts sods¹⁹⁾.

V. Neatkarīgi no sevišķās daļas citiem nosacījumiem²⁰⁾, kuros noziedzīga nodarijuma izdarīšana bandā ir kvalificējošs moments, 243. pants soda, un pie tam ļoti stingri (pārmācības nams), jau *piedalīšanos bandā vien*, kura sastādījusies lai: *taisītu pakaļ*, pārtaisītu vai dotu tālāk pakaļtaisītu vai pārtaisītu naudu, vērtspapirus un dokumentus²¹⁾; *bojātu dzelzceļus un kuģus; zagtu, laupītu, izspiestu vai krāptu; iegūtu, pieņemtu glabāšanā, slēptu, ieķīlātu vai dotu tālāk svešu mantu, kas iegūta apzināti ar smagu noziegumu vai noziegumu; ievestu kontrabandu; un vispār izdarītu smagus noziegumus* ar ieroču, spridzinamu vielu, spridzekļu vai citu vispār bīstamu

einem Verbrechen erbietet oder sich auf das Ansinnen eines andern zu einem Verbrechen bereit erklärt.» *Aktiva nožēlošana* abos gadījumos atsvabina no soda; Šveices 1937. g. kodeks (24. p. 2. d.) aprobežojas mēģinājumu uzkūdit uz t. s. «Vergehen» pielīdzinot mēģinājumam izdarīt pašu nodarijumu. Sal. *Liszt*, 583. l. p.

¹⁹⁾ 246. panta redakciju būtu vēlams *papildināt* saskaņā ar visu četru tā punktu saturu, proti: *iespraužot* pēc vārdiem «tikusi pamudināta» vārdus «vai kura izdarīšanai izteikusi piekrišanu», un pēc vārdiem «tikuši piedāvāti» vārdus: «vai pieņemti».

²⁰⁾ Sal. *manu kursu*, I, 134. l. p. u. turpm.

²¹⁾ Šeit pieminētie «dokumenti» gan nebūs saprotami 415. panta šaurā nozīmē; būtu labāk lietot citu vārdu.

Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 198. (Bande): «wer sich mit einem andern zur fortgesetzten Begehung von Verbrechen oder von Vergehen des Diebstahls, des Betruges, der Erpressung oder des... unberechtigten Jagens oder Fischens verbindet, die im einzelnen noch nicht bestimmt sind...» Sal. *Code pénal*, 265.—267. p. *Associations de malfaiteurs*: «...dans le but de préparer ou de commettre des crimes contre les personnes ou les propriétés...» (loi du 18. XII 1893.).

līdzekļu palīdzību. Pie tam, tā kā šinī gadījumā par noziegumu skaitas jau pati dalība bandā, neskarot tieši tā vai cita konkrēta noziedzīga nodarījuma realizēšanu, tad likums ne bez pamata pēc sodamības pakāpes pielīdzina dalībai bandā *pajumtes došanu* apzināti tādas bandas dalībniekam un līdzekļu piegādāšanu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanai.

Atsaukšanās uz sprāgstošām vielām un vispār bīstamiem līdzekļiem lielā mērā tuvina 243. pantu 247. pantam.

Šaubas rada 243. panta 4. punkta nosacījums. Runājot par bandu, kas sastādījusies slēpšanai, minētais punkts aprobežojas ar gadījumu, kad runa ir tikai par «smaga nozieguma» vai «nozieguma» ceļā iegūto. Ņemot tomēr vērā, ka tagadējais pamatpants (570.) par slēpšanu attiecas arī uz «pārkāpuma» ceļā iegūto, būtu pareizāk izteiciena «ar smagu noziegumu vai noziegumu» vietā likt vispārinātāku izteicienu «ar noziedzīgu nodarījumu».

Sakarā ar bandas kā noziedzīgas formācijas pakāpenisku izzušanu kādu laiku bija novērojama tieksme pavisam atnest specīlo nosacījumu par bandas sodamību. Tagad šāda tieksme zaudējusi atbalstu, jo pēdējo laiku karu un revolūciju pārgrozībās banditisms no jauna ir atdzīvojis ar neparastu spēku, un tā draudi sabiedrībai nebūt neaprobežojas ar sabiedrības «miera» traucēšanu vien. *Bandas* neapšaubami rada sabiedrībai lielas briesmas.

VI. *Latvijā* sakarā ar 1920. g. 11. jūnija deklarāciju²²⁾ bija iespējams runāt par streika brīvību kā likumīgu²³⁾ soli strādnieku *ekonomiskā*, bet *tikai* ekonomiskā cīņā ar uzņēmējiem izpeļņas maksas noteikšanā, turpretī bij. 1903. g. Sodu likumi, ignorējot saimnieka un strādnieka savstarpējo attiecību sociālo nozīmi, tādu cīņu uzlūkoja tikai no civiltiesiska personiska darba līguma viedokļa.

Latv. Sodu lik. 244. p. tomēr paredz cietuma sodu tam, kas darbojoties valsts iestādē, uz dzelzceļa, vai publiskā ūdensvada, apgaismošanas vai enerģijas iedalīšanas uzņēmumā, pēc vienošanās ar citiem, *atstājis vai aizturējis darbu* ar nolūku *pārtraukt* tādas iestādes

²²⁾ Satversmes Sapulces 1922. g. 15. februārī pieņemtā «Latvijas Republikas Satversme» vispār atvietoja minētos 1920. g. «pagaidu noteikumus», bet tā kā Satversmes projekta otrā daļa, kas veltīta pilsoņu tiesībām, netika apstiprināta, tad «pagaidu noteikumu» attiecīgā daļa ar 9. p. paredzēto «*streika brīvību*» pagaidām it kā palika neskarta, bet ar 1938. g. 11. februāra *Likuma par kārtību un sabiedrisku drošību valstī* 7. pantu streiki, tāpat lokauti ir absolūti *aizliegti*.

²³⁾ Izņēmums sevišķu apsvērumu dēļ katrā ziņā ir *kuģu komandas*.

vai uzņēmuma darbību, ciktāl tie apkalpo valsts vai sabiedriskās dzīves svarīgas un nepieciešamas vajadzības. Tāds pats sods paredzēts tam, kas, darbojoties kādā iestādē vai uzņēmumā, bojājis vai aizvācis šās iestādes vai uzņēmuma mantu ar nolūku pārtraukt to darbību, ja par nodarīto nedraud bargāks sods²⁴).

Kriminalpolitisku apsvērumu dēļ, vēlēdamies atdalīt musinātājus aģitatorus no dažreiz pret pašu gribu streikā ievilkamo ļaužu masas, likumdevējs ievēd divējādus nosacījumus. Vispirms viņš *atsvabina no soda par piedalīšanos streikā* streika dalībnieku, kas vēlāk pēc attiecīgas varas vai uzņēmuma vadības prasījuma atgriezies darbā (244. p. 3. d.). No otras puses likumdevējs soda sevišķi bargi (pārmācības nams) strādnieku *kūdišanu* uz streiku (245. p. 1. d.). 245. p. 2. daļā likumdevējs iet vēl tālāk un soda ar cietumu pamudināšanu uz streiku, kaut tā arī *palikusi bez rezultatiem*.

Personu grupa, ko skar 244. pants, noteikta ļoti uzmanīgi. Ne tikai strādnieki vien, šā vārda šaurā nozīmē, bet vispār *strādājošie* (kā fizisku, tā garīgu darbu), tai skaitā arī «dienestpersonas», var pēc savstarpējas vienošanās apturēt ne tikai uzņēmuma, bet arī iestādes (valsts vai pašvaldības) funkcionēšanu, kurā viņi nodarbojas.

Pēc pašas darbības rakstura ne tik svarīga ir «vienošanās», kā a) *darba atstāšana* (vienalga, vai tā novedusi pie pilnīgas darba pārtraukšanas, pie apstāšanās uz laiku, vai pie laikā neatjaunošanas) vai b) *darba aizturēšana* (sabotaža²⁵), kas var izpausties tīši sliktā, lēnā, neražīgā vai tieši kaitīgā tā izpildīšanā.

No diviem minētajiem paveidiem *sabotažai* ir apslēpts, bet aktīvs raksturs. Šī aktivitāte kļūst par *kvalificētu*, kad tā parādās kā zināmas iestādes mantas *bojāšana* vai *izšķiešana*, ko var izdarīt kā kolektīvi, tā atsevišķas personas.

Skaidrs, ka kvalificēta sabotaža aizvienam ir noziedzīga, bet parastos streikus vai sabotažu tur, kur pasludināta streika brīvība, nepielaiž vienīgi tajās iestādēs un uzņēmumos, kur darbības apturēšana atsaucas kaitīgi uz *sabiedriskās* un vēl jo vairāk uz *valsts dzīves interesēm vispār*.

Tā tas ir arvienu ar uzņēmumiem, kas apkalpo svarīgas sabiedriskas dzīves vajadzības (ūdensvadi, centralā apgaismošana, pasts,

²⁴) Piem., ja bojājumu viņš izdarījis ar spridzināmām vielām vai aizdedzinot.

²⁵) Sal. *Endemann, Die Sabotage* (Zeitschrift f. d. g. Strfrw. 1923.), 245. l. p. u. turpm.

telegrafs u. t. t.), kā arī ar visām valsts vai pašvaldības pārvaldes iestādēm.

Ja ārpus minētiem gadījumiem pielaipts streika brīvības princips, tad tam pretī jānostāda arī *darba brīvības* princips.

Piespiešana ar vardarbību vai draudiem, *pretēji darbinieka grībai* uzsākt *streiku* vai piedalīties tā turpināšanā (sal. streika laušanu), sodama pēc vispārīgiem noteikumiem kā personas brīvības aizskārumš²⁶⁾.

Teiktais skaidri rāda, ka no kriminaltiesību viedokļa streiks katrā ziņā nav pieļaujams, ja tas notiek ne saimnieciskā, bet politiskā nolūkā, t. i. kad to izmanto kā līdzekli cīņās ar likumīgo valdību. Pavisam nepielaižams ir «dienestpersonu» streiks valsts un pašvaldības iestādēs. Tā saucamais «ģeneralstreiks» jāuskata kā revolucionars akts²⁷⁾.

§ 16. Sabiedriskā miera un kārtības traucēšana.

Vispār šeit sakopotie noteikumi aptver ne tikai ārējā, bet arī iekšējā miera traucējumus, — tā miera, kam Šveices 1918. g. projekts lieto izdevīgu apzīmējumu «öffentlicher Frieden». Šos traucējumus var sadalīt trīs grupās, un proti: a) sabiedriskā (publiskā) miera traucējums šaurā nozīmē (280.—285. p.), b) ubagošana, blādonība un vazaņķība (296.—298. p.) un c) iedzīvotāju pārvietošanās kontrolei izdoto noteikumu pārkāpšana (286. p., 288.—291. p., 293., 294. un 287. p.). Atsevišķi stāv 299. pants par neatļautu ziedošanu vākšanu, kas zināmā nozīmē pieslienā kā otrai, tā trešai

²⁶⁾ Sal. turpm. 473. p.

²⁷⁾ Sal. vācu 1927./30. g. projekta § 238.: *Verhinderung eines lebenswichtigen Betriebes* «dadurch dass er Bestandteile oder Zubehör beschädigt zerstört, beseitigt oder verändert»; Šveices 1937. g. kodeka 239. p.: *Störung von Betrieben, die der Allgemeinheit dienen*; *Code pénal*, 414. p.: «... quiconque à l'aide de violences, voies de fait, menaces ou manoeuvres frauduleuses aura amené ou maintenu, tenté d'amener ou de maintenir une *cessation concertée de travail* dans le but de forcer la hausse ou la baisse des salaires ou de porter atteinte ou libre exercice de l'industrie ou du travail» (25. V 1864. g. likums).

Sal. *Jakobi, Par streiku sodamību*, Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1924. g., Nr. 47.

No redakcionālā viedokļa būtu vēlams 244. pantā vārdu «publiskā» atvietot ar daudzskaitli «publiskās», lai parādītu, ka tas attiecas ne tikai uz ūdensvadu, bet arī uz tālāk minētiem uzņēmumiem. Pēc būtības arī 244. pantā, tāpat kā *Latvijas* kodeka citās vietās, «valsts iestādei» vajadzēja pielīdzināt «pašvaldības iestādi» un zinamus «valsts autonomus uzņēmumus».

grupai, un 292. pants par patvaļīgu valsts ģerboņa, nepiederīga stāvokļa apzīmējuma vai grada lietošanu un nepiederīga ordeņa vai formas tērpa nēsāšanu.

I. *Sabiedriskā miera traucēšana*²⁸⁾ šaurā nozīmē pielaiž dažādas gradācijas, sākot ar trokšņošanu un beidzot ar kaušanos, kurai nāvīgas sekas.

1. 280. pants aptver minētā nodarījuma vieglākos un smagākos veidus, ko sauc arī par *dauzonību*; tas paredz arestu līdz 3 mēnešiem vai naudas sodu līdz Ls 300 tam, kas *trokšņojis, kāviēs vai cēlis citas nekārtības publiskā vietā vai sapulcē*²⁹⁾, vai kaut arī *ārpus tām, bet traucēdams sabiedrisku mieru*. Smaguma punkts šeit ir *sabiedriskā miera traucēšana*, kādu mieru prezumē, ja trokšņošana notiek publiski³⁰⁾, bet tā esamība jānoskaidro, ja tāda priekšnosacījuma trūkst. Sodu paaugstina līdz cietumam «sevišķi svarīgos gadījumos», ar ko likumdevējs, starp citu, saprot arī kaušanos (t. i. dauzonību ar vardarbību)³¹⁾, pat tad, kad tai sekas bijušas nāve vai miesas bojājums.

Pēdējais noteikums grūti pieņemams. Kaušanās ar pieminētām nopietnām sekām, kuras liecina par kaušanās nopietnību, sastāda «*delictum sui generis*», kādēļ jāšaubas, vai to var uzsūkt vispārīgais dauzonības jēdziens³²⁾.

2. 281. pants nosaka t. s. *huļiganisma*³³⁾ sodamību. Paredzot Sodu likuma vispārējā daļā 59. pantu par visādu nodarījumu sodamības pastiprināšanu pēc 58. panta noteikumiem, kad nodarījums izdarīts aiz *nepamatotas ļaunprātības*, likums soda «*huļiganismu*» kā patstāvīgu noziedzīgu nodarījumu, apzīmējot to kā *nelietības izdarīšanu* (atkārtība nav vajadzīga) aiz palaidnības, un noteicot tam cietuma sodu.

²⁸⁾ *Vācijas* 1927./30. g. projekts soda ar naudas sodu (§ 395.) Belästigung der Allgemeinheit vorsätzlich... «durch Schlägerei, Erregen von Unordnung und anderes ungebührliches Verhalten»... «wer wissentlich mit Notrufen oder Notzeichen Missbrauch in einer Weise treibt, die geeignet ist, eine grössere Anzahl von Menschen zu beunruhigen oder zu schädigen»... «wer vorsätzlich ungebührlich Lärm erregt, der geeignet ist, die öffentliche Ruhe zu stören».

²⁹⁾ Protams, bez *niecienības* izrādīšanas kādai iestādei, ja runa ir par 179. panta apsardzībā esošu iestādi, un bez *nepaklausības* izrādīšanas sapulces vadītājam (165. p.); sal. *Tagancevs*, 720. l. p., Nr. 4.

³⁰⁾ Sal. *Liszt*, 642. l. p.; *Frank*, II, 333. l. p.

³¹⁾ Sal. *Tagancevs*, 720. l. p., Nr. 2.

³²⁾ Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 266 (Raufhandel).

³³⁾ Sal. *Jacobi*, *Huliganisms, Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, 1924. g., Nr. 5.

Kvalificētam huliganismam, t. i. tādām, kam nopietnākas sekas, likums uzskata par pietiekošu sodu, kas izriet no 59. panta piemērošanas³⁴⁾.

3. Sabiedriskā miera traucēšana iespējama ne tikai ar daudzoņu un nelietībām vien. Var izplatīt mutiski un rakstiski un vēl jo vairāk ar preses palīdzību nepatiesas ziņas vai baumas, kas rada sabiedrībā uztraukumu, nemieru u. t. t. Tāda veida nodarījumiem veltīti 282., 283. un 285. p. nosacījumi:

- a) 282. p. (1935. g. redakcijā) soda ar arestu līdz 6 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu: a) *nepatiesu ziņu vai baumu izplatīšanu*, kuras var sacelt sabiedrībā uztraukumu, b) *bezpamatota uztraukuma sacelšanu sabiedrībā*. Sods pieaug līdz cietumam, ja nodarījums izdarīts pa radio vai ar sacelējuma vai notēlojuma izplatīšanu vai izlikšanu atklātībā, vai kad tā sekas bijušas tautas nemiers, pretdarbība likumīgai varai vai kārtības traucēšana karaspēka daļās.
- b) 283. pants soda ar arestu līdz 6 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu *biržas darījumu ietekmēšanu, nepatiesu ziņu vai baumu izplatīšanu biržā* vai starp personām, kuras nodarbojas ar biržas darījumiem. Ja vainīgam bijis tiešs nolūks ietekmēt biržas darījumus, sodu paaugstina līdz cietumam, pastiprinot to vēl ar naudas sodu līdz Ls 1.000.

Tādā kārtā attiecinot kriminalatbildību arī uz nepatiesu baumu un ziņu neuzmanīgu izplatīšanu (282. p. 1. p. un 283. p. 1. d.), likums 284. pantā no otras puses uzskata par taisnīgu piešķirt apsūdzētam tiesību pierādīt, «ka viņam bijis pietiekošs pamats uzskatīt izpauzamo apstākli par patiesu» (*exceptio veritatis*) un tā atsvabināties no soda³⁵⁾.

- c) Kas attiecas uz 285. pantu, tad šeit uzsvērtā *nepatiesu ziņu vai baumu izplatīšana par labumiem ārzemēs ar nolūku pamudināt iedzīvotājus atstāt valsts robežas*³⁶⁾. 285. p. šai daļā pieslienas iepriekšējiem, kuri runā par sabiedrības uztraukuma sacelšanu ar nepamatotām baumām. Šai nozīmē 285. pantā paredzētais nodarījums parādās nevis kā valsts,

³⁴⁾ Par ko tomēr var šaubīties, salīdzinot sodamību pēc 281. p. un 59. panta 3. daļas.

³⁵⁾ Sal.: «*exceptio veritatis*» Sodu likuma 515. p.

³⁶⁾ Sal. *Gerland, Verleitung zur Auswanderung* (V. D. B. II), 473. I. p. u. turpm.

bet *sabiedriskās* sfēras aizskārums. Pēc tā paša panta 2. daļas noteikts pārmācības nams uz laiku līdz 2 gadiem, ja tādu nepatiesu ziņu vai baumu izplatīšana izdarīta mantkārīgā nolūkā un tās sekas bijušas *vienas vai vairāku izceļojušu ģimeņu saimniecības izpostīšana*. Vainīgā darbībā te vairāk izceļas *individuāla* labuma aizskārums³⁷).

II. *Ubagošana, blandonība un vazaņķība* kā sabiedriskā miera traucēšana ir savā starpā cieši saistīti tanī nozīmē, ka to noziedzība sakņojas vainīgā *stūrgalvīgā bēgšanā no godīga darba*. Nozēdot jautājumu tā, jāievēro, ka dāvanu lūgšanu neuzskata par noziedzīgu nodarījumu, ja tas, kas pie tās ķēries, nonācis trūkumā ne paša vainas dēļ un viņam nav iespējams paša spēkiem izklūt no sava bezpalīdzības stāvokļa. Ar tādu neļaudabīgu ubagošanu jācīnās, pienācīgi organizējot sabiedriskās apgādības lietas. Otrs priekšnoteikums ir tas, ka blandonība ierindosies noziegumos tikai tad, ja tā būs savienota ar liekēdību³⁸).

³⁷) Sal. *Gerland*, 474. l. p., kur izteikta doma, ka pamudināšana uz emigrāciju katrā ziņā ir *privata* labuma aizskārums: «das mittelalterliche Recht... kennt eine Auswanderungsfreiheit in unserem... Sinne nicht... Die moderne Zeit hat mit diesem Gedanken völlig gebrochen... und hierbei änderte sich nun... der entscheidende Gesichtspunkt der Pönalisierung. Nicht mehr der Staat erscheint als Verletzter, sondern der einzelne soll geschützt werden... in seiner tatsächlichen Zugehörigkeit zum sozialen Leben des Landes... (479.). Šim uzskatam tomēr grūti piekrist, ja ievērojam, ka konstrukcijā, ko šim pantam piešķir, piem., *Latvijas* kodeks, kriminālpiedraudējums vēršas pirmā kārtā pret masu emigrāciju, kur nevar noliegt publisku interešu esamību. Sal. *Tagancevs*, 725. l. p., Nr. 2.: „... не позволяют смотреть на подговоръ къ переселению какъ на преступное дѣяніе, затрагивающее только частные интересы.“

³⁸) Sal. *Hippel, Bettel, Landstreicherei und Arbeitsscheu* (V. D. B. II), 107.—240. l. p.; atsevišķi 213. l. p.: «die strafrechtliche Verurteilung des in entschuldbarer Notlage Handelnden ist eine grobe Ungerechtigkeit...» Sal. turpat, 219. l. p.: «der Landstreicher zieht umher, weil er trotz Arbeitsfähigkeit nicht arbeiten will»... «es muss festgestellt werden, dass der Umherziehende ein Arbeitsscheuer ist...»

Sal. arī *Mittermaier, Die Behandlung von Bettel und Landstreicherei* (Entwurf eines Deutsch. Strafgesetzbuches 1927. Anlage I, 128.—134. l. p.).

XIV gadu simtenī *Francijā* atteikšanos no darba par valdības noteiktu maksu sodīja kā «vagabondage», kas bija diezgan bargs līdzeklis cīņā ar patvaļīgu algu paaugstināšanu no strādnieku puses.

Anglijā ar 1394. g. statutu tādā pašā garā saistīja strādniekus pie darba vietām; viņu aiziešanas gadījumos tos uzskatīja par klaidoņiem.

Sal. atsevišķi soļus (pa lielākai daļai policejiskus) pret klaidoņību grupās (nomadizācija).

Sodu likumā abi šie principi visumā ieturēti pilnīgi konsekventi.

1. Pēc 298. p. *ubagošana*³⁹⁾ (neatkarīgi no rezultata) sodama ar cietumu līdz 3 mēnešiem, kad tā piekopta: a) aiz pieraduma pie slinkuma vai amata veidā, b) lietojot viltu vai nepatiesi atsaucoties uz nelaimes gadījumu vai slimību, c) rupji vai bezkaunīgi. Sods paaugstinams (cietums), ja ubagotājam bijis klāt *pielāgots slēdzamais, atmūķis, uzlaušanai noderīgs rīks vai ierocis*, citiem vārdiem, kad ir pietiekošs pamats slēdzienam, ka ubagotājs pieder pie noziedzniekiem - arodniekiem.

2. *Blandonība* pēc 296. p. noteikta kā dzīvošana bez pienācīga personības dokumenta⁴⁰⁾ un pie tam bez noteiktas dzīves vietas un noteiktas nodarbošanās⁴¹⁾. To soda ar cietumu. Ja turklāt pie vainīgā atrasts pielāgots slēdzamais, atmūķis, uzlaušanai noderīgs rīks vai ierocis, vai ja viņš nakts laikā atradies svešā apdzīvotā ēkā vai citā apdzīvotā telpā, vai apdzīvotas ēkas iežogotā sētā, vai apdzīvotās lauku mājās bez saimnieka ziņas, t. i. kad skaidrs, ka viņam ļauns nolūks, to soda ar pārmācības namu⁴²⁾.

³⁹⁾ Sal. *Liszt*, 639. l. p.: «Betteln ist das auf die wirkliche oder angebliche Hilfsbedürftigkeit geschützte Anrufen fremder Mildtätigkeit für sich oder unterhaltsbedürftige Angehörige...»

Sal. *Hegler* (V. D. B. VII), 438. l. p.: «Der Bettelbetrug».

Vācijās 1927./30. g. projekts nodalījumam «*Gemeinschädliches Verhalten*» piešķaita: *Betteln aus Arbeitsscheu oder Liederlichkeit* (§ 370.) un *Ausschicken zum Betteln* (§ 371.); *Sveicis* 1918. g. projekts noteic (332. p.) *Bettel* šādi: «wer aus Arbeitsscheu oder Habsucht bettelt oder Kinder oder Personen, die von ihm abhängig sind, zum Betteln ausschickt...»

Sal. *Code pénal*, 274.—276. p. «*Mendicité*»: «qui aura été trouvé mendiant dans un lieu, pour lequel existera un établissement public organisé afin d'obvier à la mendicité, sera puni de 3—6 mois d'emprisonnement et sera après l'expiration de la peine conduit au dépôt de mendicité». Kur nav tādas organizētas publiskas iestādes, soda tikai «*mendiants d'habitude*». Stingri soda visus «*mendiants*, mēmes invalides qui auraient usé de menaces ou seront entrés sans permission dans une habitation soit dans un enclos en dépendant, ou feindront des plaies ou des infirmités ou qui mendieront en réunion (neskaitot radniekus vai vadītājus aklieus).

⁴⁰⁾ Šis formālais nosacījums prezumē pasu sistēmas pastāvēšanu. Pats par sevi šis formālais elements nav izšķirošs blandonības sastāvam.

⁴¹⁾ Protams, *godīga* nodarbošanās, bet ne nelikumīga vai netikumīga.

⁴²⁾ Sal. *Vācijās* 1927./30. g. projekta § 372. «*Landsreichen*» = aus Arbeitsscheu oder aus Hang zu ungeordneten Leben, im Lande umherziehen oder sich fortgesetzt an einem Orte ohne festes Unterkommen umhertreiben» vai «bandenmässig im Lande umherziehen»...;

3. Beidzot kā *vazaņķību* 297. p. saprot *blandonību, kas savienota ar atteikšanos apliecināt savu personību*⁴³⁾ vai ar nepatiesu ziņu došanu par to, kas īstenībā ir tas pats. Šīs kategorijas personu bīstamības dēļ, lai tās ilgāku laiku padarītu nekaitīgas, vazaņķību soda ar pārmācības namu uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem, pie kam ar tiesas lēmumu notiesāto var tieši pēc soda izciešanas ievietot darba namā⁴⁴⁾ uz laiku no 1 līdz 5 gadiem.

III. Pie sabiedriskā miera traucējumiem *Latvijas* Sodū likums pieskaita arī noteikumu neizpildīšanu, kuri izdoti pa daļai sakarā ar pastāvošo *pasu sistemu*, lai kontrolētu iedzīvotāju pārvietošanas kustību atsevišķu personu dzīves vietu pārmaiņu nozīmē. Tiešu miera (vai kārtības) traucējumu šajos nodarījumos, protams, nevar saskatīt. Runa ir vispār par formālas dabas pārkāpumiem, kas atspoguļojas arī to sodamībā, kura pa lielākai daļai izteicas nelielos naudas sodos. XVI nodaļā šie pārkāpumi ievietoti mazliet mākslīgi, tikai ar to attaisnojumu, ka aprādīto noteikumu neievērošana traucē kārtību, kādai pēc likumdevēja domām jābūt labi iekārtotā sabiedrībā.

1. Pirmām kārtām šeit pieskaita namsaimniekiem un viņu atvītotājiem, sevišķi viesnīcu⁴⁵⁾ un tamlīdzīgu, īpašai kontrolei padotu iestāžu turētājiem attiecībā uz iemītnieku reģistrēšanu uzlikto pienākumu neizpildīšanu. 286. p. *neziņošanu policijai par personām, kuras ienāk dzīvot mājā vai aiziet no mājas*, soda ar naudas sodu līdz Ls 50. Viesnīcas pārzinim pēc 6. recidīva 1 gada laikā tiesa var atņemt tiesību pārvaldīt viesnīcu no viena līdz pieciem gadiem

⁴³⁾ Tā tad arī svešas vai viltotas pases uzrādīšana (sal. *Tagancevs*, 732. l. p., Nr. 2., kurš pieskaita to blandonim). Var jautāt, vai tas ir pareizi, jo tad zūd katra izšķirība starp šīm divām kategorijām.

Sal. *Code pénal*, 269.—273. p., *Vagabondage*: «gens sans aveu — qui n'ont ni domicile certain, ni moyens de subsistance et qui n'exercent habituellement ni métier ni profession»; bet pēc 24. III 1921. g. likuma arī «les mineurs de 18 ans qui ayant quitté sans cause légitime le domicile de leurs parents ont été trouvés errant etc. . . . Ils seront renvoyés après avoir subi leur peine (3—6 mois de prison) sous la surveillance de la haute police» . . .

⁴⁴⁾ Sal. *Hippel*, 222./3. l. p. «Das Arbeitshaus — anerkanntermassen das wirksamste Mittel zur Bekämpfung der Bettelei und Vagabondage . . . Ich glaube, wir werden am besten tun, entweder das «Arbeitshaus» als Hauptstrafe auszugestalten, oder, wenn man nicht so weit gehen will, das System der «Nachhaft» beizubehalten.

⁴⁵⁾ Vārds «viesnīca» nozīmē iestādi, kas kalpo *caurbraucēju* ilgākas vai īsākas uzturēšanās vajadzībām . . . Sal. *Tagancevs*, 728. l. p.

vai uz visiem laikiem. *Mēbelētu istabu* turētāju soda pēc 287. p. ar naudas sodu līdz Ls 50 par mēbelētu istabu turēšanu bez noteiktas izkārtnes vai vispār par tādu atvēršanu bez pienācīgas atļaujas.

2. Neatkarīgi no tam 288., 289. un 290. p. soda ar naudas sodu atsevišķi *katru*:

- a) kas nav paziņojis vai nepareizi paziņojis mājas īpašniekam vai pārzinim par savas dzīves vietas maiņu, kur tas tiek prasīts (līdz Ls 10)⁴⁶),
- b) kas dzīvo bez noteikta personības dokumenta vai ar noteicējušu personības dokumentu, kad dokuments tiek prasīts (līdz Ls 50),
- c) kas izbraucis uz ārzemēm bez noteiktā personības dokumenta, neatkarīgi no nodevas piedzīšanas par tādu (līdz Ls 100).

3. Svarīgāki ir 291., 293., 294. un 295. pantā paredzētie nodarījumi, jo tie dibinas uz varas maldināšanu⁴⁷).

Pirmais no minētiem pantiem (291.) soda ar arestu līdz 3 mēnešiem to, kas, *saņemot personības dokumentu, apzināti nepatiesi paziņojis attiecīgai varai, ka viņam tāda dokumenta nav.*

Otrs (293.) soda ar cietumu to, kas *slēpis* no attiecīgas varas *savu personību*, pie kam sods pieaug līdz pārmācības namam, ja vainīgais pēc soda izciešanas joprojām slēpj savu personību un tā paliek neatklāta.

Trešais (294.) pants soda ar cietumu *apzināti sveša vai uzrādītājam nepiederīgi izdota* personības dokumenta⁴⁸) *uzrādīšanu* attiecīgai varai savas personības apliecināšanas nolūkā. Reizē ar tādu pašu sodu soda to, kas nodevis citai personai savu vai svešu personības dokumentu ar tādu pašu nolūku, ja tāds dokuments ticis uzrādīts.

⁴⁶) Ar 1935. g. *novelu* 289. un 290. p. darbība pagaidām *apturēta* tiem paralelā 1926. un 1927. likuma par pasēm noteikumu dēļ.

⁴⁷) Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 210. nodalījumā «*Urkundenfälschung*»: «*Gebrauch fremder Ausweise*».

⁴⁸) Atšķirībā no personības apliecības viltošanas un viltotas apliecības lietošanas. Kā *nepiederīgi izdota* personas apliecība jāsaprot apliecība, ko kaut kādā kārtā izdevusi nepilnvarota iestāde vai vispār nepareizi, bet bez viltošanas elementa. Sal. *Tagancevs*, 731. l. p., Nr. 3.

Vārds «*dokuments*» jāsaprot šā vārda *plašākā nozīmē*; būtu labāk atvietot to ar vārdu «*apliecība*».

Ceturtais (295.) pants ievests atkārtotu gadījumu dēļ, kad *Latvijā nelegalā ceļā iekļuvušas personas*, kuras pēc tam noziedzīgos nolūkos slēpjas valsts iekšienē. Šis pants soda ar cietumu to, kas pēc ierašanās Latvijā bez tam nolūkam noteiktiem dokumentiem *noteiktā laikā nav ieradies pieteikties pie attiecīgas varas, bet ja vainīgais šo nodarījumu izdarījis ar nolūku slēpt savu personību*, tad viņš sodams ar pārmācības namu.

IV. Kā jau iepriekš minēts, atsevišķi stāv 299. un 292. p.

- a) Pirmais no tiem (299.) paredz *ziedošanu vākšanu* bez pienācīgas atļaujas vai pārkāpjot attiecīgus nosacījumus, ko soda ar arestu līdz 2 nedēļām vai ar atbilstošu naudas sodu. Šā panta 2. daļa paredz cietumu, ja atsaukšanās uz vākšanas *mērķi izdomāta*⁴⁹⁾ vai vākšana izdarīta *aizliegtam mērķim*. Pēc panta 3. daļas vainīgā savāktie ziedojumi atņemami valstij par labu, bet ja vākšana notikusi bez izdomātas atsaukšanās uz ziedošanu mērķi un ne aizliegtam mērķim, uz tiesas lēmuma pamata var tikt izdoti tai iestādei vai personai, kam par labu tie savākti.
- b) 292. pants (1935. g. redakcijā) soda ar arestu līdz 3 mēnešiem ar atbilstošu naudas sodu, to, kas:
- α) *patvaļīgi lietojis valsts ģerboni*⁵⁰⁾ vai viņam nepiederīgu stāvokļa⁵¹⁾ apzīmējumu vai gradu;
 - β) atklāti nēsājis viņam nepiederīgu ordeni, goda zīmi vai pienācīgas varas noteiktu formas tērpu;

⁴⁹⁾ Starpība starp šo nodarījumu un *krāpšanu* tā, ka šeit, tāpat kā ubagošanā ar nepatiesu atsaukšanos, dāvanas devēju vada *līdzcietības* jūtas. Viņš dod dāvanu ne tāpēc, ka uzskata to par savu pienākumu, vai sagaida par to materiālu labumu, bet vienkārši ziedošanas veidā (kā dāvanu). Sal. *Tagancevs*, 735. l. p., Nr. 1.

⁵⁰⁾ Sal. starp citu *Vācijas* 1927./30. g. projektā § 390. nosacījumus par patvaļīgu valsts ģerboņa un karoga lietošanu.

Sal. arī § 391.: «*Unbefugtes Gebrauchen einer behördlichen Bezeichnung*», § 392.: «*Unbefugtes Gebrauchen von Amtsbezeichnungen, Uniformen, Berufstrachten und Abzeichen*» un § 393.: «*Falsche Namensangabe: «wer vorsätzlich einem Amtsträger über seinem Namen, Ort oder Zeit seiner Geburt, seinen Stand, seinen Beruf, sein Gewerbe, seinen Wohnort oder seine Wohnung eine unrichtige Angabe macht» (naudas sods).*

Sveices 1937. g. kodeks pazīst «Unbefugtes Tragen von Uniformen des schweizerischen Heeres (331. p.). Sal. arī *Latvijas* Sod. lik. 362. p.

⁵¹⁾ Vārds «stāvoklis» saprotams arī 437. un 447. p., bet acīm redzot citā nozīmē.

γ) patvaļīgi lietojis Sarkanā Krusta zīmes vai nosaukumu «Latvijas Sarkanais Krusts» vai «Ženēvas Krusts», vai arī šādu zīmju vai nosaukumu atdarinājumu⁵²).

§ 17. Preses un publisku izrāžu noteikumu pārkāpšana.

Aizskārumiem, kas apvienoti *Latvijas Sodu likuma* attiecīgā XIX nodaļā (317.—332. p.), kopīgs ir tas, ka visi tie vēršas pret noteikumiem, kuru mērķis ir *atvairīt un nodrošināt iespēju vajāt tādu paņēmieni nelietīgu izlietošanu, kuri, būdami tehniski atviegloti, izpaužas kā vēršanās pie neaprobežoti plaša personu skaita*⁵³). Tikai no šās, ārējās puses, bet ne pēc aizskaramā labuma (privata, sabiedriska vai valsts) minētie nodarījumi iekļaujas XIX nodaļā⁵⁴). Ja presē, publiskā izrādē vai lekcijā tieši nodara kaitējumu tādām labumam vai rada kaitējuma briesmas, tad darīšana ar šā labuma aizskārumu, un šādu aizskārumu *kvalificē* pēc tā izvešanas *paņēmieniem*. Šeit turpretim apskatīti formālas dabas traucējumi, kuru tiešais objekts ir likuma noteiktā *uzraudzības kārtība*. Tāda uzraudzība vajadzīga, valdot pat *preses brīvības* principam, līdz kuram kulturalā pasaule pacēlusies samērā nesen⁵⁵). Kādreiz uzraudzība realizējās ar spaidīgu «koncesiju» un «iepriekšējas» cenzuras palīdzību. Tagad koncesiju izlūgšanos atvieglo ar paziņojuma kārtību, «sekojošo» cenzuru (pēc iesniedzamiem kontroles iespiedumiem) un «represijām» par pielaistiem pārkāpumiem, bet uzraudzības būtība no tā nav mainījusies.

⁵²) Pēdējais nosacījums ieviests saskaņā ar 1929. g. 29. jūlija *Ženēvas konvencijas* prasījumu (L. Kr. 1931. g. 142.).

⁵³) Sal. *Tagancevs*, 745. l. p., Nr.Nr. 1. un 2.

⁵⁴) Sal. *Meyer, Verwaltungsrecht* (1913.), I, 147. l. p. u. turpm.

⁵⁵) Sākumā valsts vara, apzinoties iespīestā vārda milzīgo nozīmi, visādi apspieda tā lietošanas brīvību. *Francijā* Franča I laikā grāmatu iespiešana vispār bija aizliegta ar smagu miesas un pat nāves sodu piedraudējumu. *Anglijā* preses uzraudzība līdz 1642. g. revolūcijai atradās daudzīnātās «Zvaigžņu Palatas» rokās. Vispirms preses brīvību izsludināja *Ziemeļamerikā* XVIII gadu simteņa beigās. Pēc zinamas vilcināšanās *franču revolūcijas* un tai sekojošā *Napoleona* režīma laikā to uzņēma 1814. g. konstitūcijas chartijā. *Napoleona III* laikā, neskatoties uz to, ka iepriekšējās cenzuras nebija, valsts vara savaldīja presi ar lielu naudas sodu palīdzību un ievēdot tagad vispārpieņemto uzraudzības, konfiskācijas un autora, bet, galvenais, periodiska izdevuma redaktora pēcatbildības sistemu.

Vācijā nosacījumi par preses uzraudzību formulēti pirmo reizi 1874. g. likumā (Pressgesetz). *Francijā* tagad ir spēkā liberalais 1881. g. 29. jūnija likums

Uzraudzība skar: a) iespieduma lietas visās to nozarēs un b) publiskus izrikojumus (izrādes, vakarus u. tml.). Tam atbilstoši sadalas šai laukā iespējamie noziedzīgie nodarījumi.

I. *Nodarījumi iespieduma lietās* var skart: a) iespiešanas iestādes vai iespiešanas rīku izgatavošanas darbnīcas atvēršanu un turēšanu, kā arī bibliotekas, lasītavas, grāmatu tirgotavas, iespiešanas rīku tirgotavas u. tml. (317. p. un 318. p. 1. punkts), b) iespieduma darbu izgatavošanas un apgrozībā laišanas kārtību (318. p. 1. d. 3. p. un 2. d., 320., 323., 324., 329. un 331. p.) un c) periodisku izdevumu izgatavošanas un izlaišanas kārtību (318. p. 2. d., 319. p., 320., 326., 327., 328., 330., 331. un 332. p.).

1. Kā *iespiešanas iestādes* saprot bez spiestuvēm vēl visādas poligrafiskas iestādes, t. i. pielāgotas sacerējumu un notēlojumu pavairošanai, bet kā *iespiešanas rīkus* — iespiešanas mašīnas, burtus, klišejas u. t. t. Kas vēlas tādu iestādi atvērt, tam jāiesniedz attiecīgai varai iepriekšējs paziņojums, uzdodot likumā paredzētos datus.

- a) Kas *atvēris un turējis* tādu iestādi, *iekams dabūjis pienācīgu paziņojumu no attiecīgas varas*, ka pret tās atvēršanu iebildumu nav, vai arī pēc tam, kad tāds paziņojums zaudējis spēku, sodams ar arestu līdz 3 mēnešiem, vai ar atbilstošu naudas sodu, vai pat ar cietumu, ja iestāde turēta, slēpjot to no noteiktas uzraudzības, pie kam pēdējā gadījumā var konfiscēt arī tās iekārtu (317. p.).
- b) Ja iestādes atvēršanas pieteikumā *sniegtas apzināti nepatiesas ziņas*, vainīgais sodams ar cietumu uz laiku līdz 3 mēnešiem (319. p.).
- c) Kas nav paziņojis attiecīgai varai pienācīgā kārtā par spiestuves vai citas poligrafiskas iestādes *īpašnieka vai atbildīgā vadītāja nāvi, vai maiņu, vai tās atrašanās vietas pārmaiņu*, pēc 318. p. 1. panta sodams ar naudas sodu līdz Ls 300.

(Sur la liberté de la presse). *Krievijā cenzuras jautājums* nokārtots 1865. g. Pēc tam spēkā bijušo Cenzuras un preses nolikumu (Lik. kop. XIV s. 1890. g. izd. pēc 1912. g. turp.) zināmās daļās atvietoja ar krievu pagaidu valdības 1917. g. 27. aprīļa un 12. un 14. jūlija noteikumiem. Šos likuma nosacījumus, kā nesaņēmušus ar *Latvijas iekārtu*, pie mums atvietoja 1938. g. 14. februāra likumi: a) *par spiestuvēm, bibliotekām, lasītavām un par tirdzniecību ar iespieddarbiem* un b) *preses likums* (V. V. 1938. g. Nr. 36.). Preses likumā 44. pantā paredzētie *administratīvie sodi* (naudas sods līdz Ls 1000 vai arests līdz 3 mēnešiem) pa daļai konkurē ar Sodu lik. noteikumiem.

- d) Naudas sods līdz Ls 100 paredzēts arī par *grāmatu pārdošanas, bibliotēkas, lasītavas atvēršanu* vai turēšanu, vai vispār tirgošanos ar poligrafisko iestāžu ražojumiem vai piederumiem, kad pie tam *nav ievēroti likuma vai saistoša noteikuma nosacījumi* (321. p.)⁵⁶.
- e) Beidzot spiestuves vai poligrafiskas iestādes ražojumu tirgotāju vai bibliotēkas vai lasītavas turētāju, kas *glabājis pārdošanai, pārdevis* vai citādi izplatījis izdevumu, *kura aizliegums izsludināts noteiktā kārtībā*, soda ar naudas sodu līdz Ls 300 (322. p.).

2. Kas attiecas uz nodarījumiem, kuri iespējami poligrafisko ražojumu izgatavošanā un laišanā apgrozībā, tad kriminālā kārtā soda:

- a) *iespieduma darba iespiešanu apzināti pretēji tiešam aizliegumam* (pēc 332. p. arests līdz 3 mēnešiem vai atbilstošs naudas sods).
- b) *naudas zīmēm līdzīgu zīmju* u. t. t. (sal. 413. p.) tīšu iespiešanu tādos apmēros, kas pārsniedz $\frac{2}{3}$ no oriģināla, — ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar attiecīgu naudas sodu (323. p. 2. d.).
- c) likumu, valdības vai pašvaldības organu noteikumu vai rīkojumu iespiešanu privatā izdevumā bez apzīmējuma «*neoficials izdevums*» (ar ko var tikt maldināta publika)⁵⁷, — ar naudas sodu līdz Ls 50 (329. p.);
- d) periodiska vai cita izdevuma *izlaišanu apgrozībā* no spiestuves vai citas poligrafiskas iestādes bez attiecīgu likuma nosacījumu ievērošanas, — ar naudas sodu līdz Ls 300 (pēc 318. p. 3. punkta), bet *apzināti nepatiesas iestādes*, kurā tas iespiests, apzīmēšanas gadījumā, vai apzināti nepatiesas izde-

⁵⁶ Pēc franču 1881. g. likuma 1. p.: «*l'imprimerie et la librairie sont libres*», bet t. s. «*colportage*» — vente sur la voie publique — padota kontrolei pieteikšanas kārtā, par kuras neizpildīšanu draud naudas sods un eventuali bez tam vēl brīvības atņemšana (21. p.).

⁵⁷ Vara ņem uz sevi atbildību par tās izsludinamo likumu tekstu, kuros svarīgs katrs vārds. Privati izdevumi tādēļ nedrīkst radīt priekšstatu, ka uz tiem var atsaukties uz tādu pašu palāvību.

- vēja vai atbildīgā redaktora vārda apzīmēšanas gadījumā periodiskā izdevumā, — ar cietumu (320. p. 1. un 2. punkts)⁵⁸);
- e) apzinātu attiecīgas varas *aizturēta izdevuma izlaišanu apgrozībā*, — ar cietumu līdz 6 mēnešiem, bet *aizturēta izdevuma slēpšanu*, ko izdarījis spiestuves vai citas poligrafiskas iestādes īpašnieks vai darbinieks, vai iespieduma ražojuma tirgotājs, — ar aerešu vai ar naudas sodu līdz Ls 500 (324. p.)⁵⁹);
- f) likumā noteiktā izdevuma *eksemplaru skaita neiesniegšanu* attiecīgām iestādēm (pēc 318. p. 2. d. naudas sods līdz Ls 300);
- g) iespieduma ražojuma *izlaišanu apgrozībā aiz nolaidības* (labāk būtu sacīt «aiz neuzmanības») ar noziedzīga nodarījuma pazīmēm saturā, — ar naudas sodu līdz Ls 500 (331. p.), ja vainīgais nav jāsoda, kā likums piebilst, par līdzdalību noziedzīgā nodarījumā.

Pie tam 331. pants tādiem gadījumiem nosaka šādu *pakāpenību vainīgo saukšanā* pie atbildības:

- α) pirmā kārtā saucams pie atbildības *sacerētājs*, ja viņš nepierāda, ka sacerējums publicēts pret viņa gribu; te tā tad likums prezumē neuzmanību, uzliekot sacerētājam pretējā pierādīšanas nastu;
- β) pēc tam seko *izdevējs*, ja sacerētājs vai viņa dzīves vieta nav zināmi, vai ja viņš atrodas ārzemēs; še ir cita konstrukcija: sacerētāja adreses nezināmība vai viņa atrašanās ārzemēs ir tikai faktiski apstākļi, kas dod iespēju saukt pie atbildības izdevēju, kura neuzmanīgu vainu tomēr neprezumē, bet tā ir jāpierāda;
- γ) tālāk nāk *spiestuves vai citas poligrafiskas iestādes atbildīgais vadītājs*, — ja sacerētājs un izdevējs nav sasniedzami saukšanai pie atbildības; šeit sakams tas pats, kas iepriekšējā punktā;

⁵⁸) *Vācijas 1874. g. Pressgesetz* soda tādus pārkāpumus ar naudas sodu (§ 19). Pēc *Francijas 1881. g. likuma* tos soda ar naudas sodu, bet *recidiva* gadījumā, gada laikā, — dažus no tiem ar brīvības atņemšanu (2. un 3. p.).

⁵⁹) Pēc *franču 1834. g. likuma* par *aizliegta periodiska izdevuma pārdošanu* «fait sciemment au mépris de l'interdiction» uzliek naudas sodu līdz 500 fr. (14. p.).

δ) beidzot — *grāmatas pārdevējs*, ja izdevumā nav norādīta iestāde, kurā tas izgatavots, protams, tikai pastāvot neuzmanīgas vainas nosacījumam⁶⁰).

3. Sevišķa uzmanība piegriezta *periodiskai presei*, ievērojot, ka tā vienā un tai pašā laikā vēršas pie ļoti liela lasītāju kontingenta⁶¹). Neatkarīgi no tā, ka uz to atiecas minētie 318., 1. d. 3. punkta un 2. d., 319., 320., 323., 324. un 331. p. nosacījumi, pie kam pēdējā (331. p.) atrunāts, ka attiecībā uz periodiskiem izdevumiem par «nolaidību» pie tiesas saucams tikai *atbildīgais redaktors*⁶²), likums paredz attiecībā uz periodiskiem izdevumiem virkni specifisku nodarījumu:

- a) par *sākšanu iespiest periodisku izdevumu* pirms paziņojuma saņemšanas, ka izdošanai nav šķēršļu, spiestuves īpašniekam vai atbildīgam vadītājam paredzēts naudas sods līdz Ls 300 (318. p. 2. punkts);

⁶⁰) Sal. likuma tekstu (331. p.): «kas aiz nolaidības pielaidis...»

⁶¹) Sal. *Hantzschel, Der Begriff des «Pressvergehens»* (Zeitschrift f. ges. Strfrw. 1926.), 417. l. p. u. turpm.

⁶²) Sal. *vācu 1874. g. Pressgesetz'a* § 18. un § 19.: sods skar ne atbildīgo redaktoru, bet izdevēju, kad pēdējais apzināti pielaidis norādījumu kā uz atbildīgo redaktoru uz personu, kura nav redaktors. Pēc *franču 1881. g. likuma* par tamlīdzīgiem formāliem pārkāpumiem atbild «le propriétaire, le gérant ou, à défaut, l'imprimeur»; līdz prasamo formalitatu izpildīšanai izdevuma iznākšanai draud naudas sods 100 fr. apmērā par katru numuru; šo naudas sodu piedzen solidari no tām pašām personām (9. p.).

Jautājums par redaktora vispārīgo atbildību, protams, ar to nav izsmelts. 331. p. attiecas tikai uz speciālu nolaidības gadījumu, t. i. uz *noziedzīga* satura periodiska izdevuma *neuzmanīgu iznākšanas pielaišanu*. Kas attiecas uz kriminalatbildību par pašu saturu, tad, spriežot pēc pastāvošā preses likuma burtā, vai drīzāk spriežot pēc tā, kas tajā līdz galam nav izteikts, atbildība gulstas uz *autoru*. Tas tomēr vēl nedod vietu slēdzienam, ka ar autora *uzrādīšanu* redaktors no tālākas atbildības atbrīvojas. No 331. p. vārdiem «ja viņš nav jāsoda par līdzdalību noziedzīgā nodarījumā» jāsecina, ka, pastāvot nodoma nosacījumam, redaktors atbild *līdzās* autoram kā *pabalsītājs*.

Franču 1881. g. likums nepazīst izšķirību starp abiem vainas veidiem un soda (42. p.) kā *auteurs principaux*: 1) les gérants ou éditeurs, 2) à leur défaut les auteurs, 3) à défaut des auteurs les imprimeurs, 4) à défaut des imprimeurs les vendeurs, les distributeurs ou afficheurs, bet 43. p. piebilst, ka «lorsque les gérants ou les éditeurs seront en cause, les auteurs seront poursuivis comme complices», neatkarīgi no vispārējās C. p. 60. p. piemērošanas «par līdzdalību».

Šī redaktora atbildības savdabīgā konstrukcija, kas apiet autoru un pēc kuras redaktors parādas ne kā līdzdalībnieks, bet kā galvenais vainīgais, nav saskaņota ar kriminaltiesību vispārīgiem principiem par *individuālu* vainību un ir de-

- b) par periodiska izdevuma izlaišanu apgrozībā pirms paziņojuma saņemšanas, ka izdošanai nav šķēršļu, vai arī pēc tam, kad minētais paziņojums zaudējis spēku, tāpat par nepaziņošanu likumā norādītā kārtībā par izdevēja vai atbildīgā redaktora maiņu⁶³), kā arī par redakcijas vai izdevuma tipografijas adreses vai atbildīgā redaktora vārda un uzvārda neievietošanu⁶⁴) periodiskā izdevuma eksemplarā izdevējam pēc 326. p. paredzēts 1. gadījumā arests līdz 1 mēnesim vai atbilstošs naudas sods, bet 2. un 3. gadījumā — naudas sods līdz Ls 100.
- c) *pagaidām apturēta* periodiska izdevuma izdevējam, kas personīgi vai ar citas personas starpniecību pārkāpis aizliegumu izdot šo izdevumu, vai arī, apejot aizliegumu, izlaidis citu periodisku izdevumu, paredzēts cietuma sods līdz 3 mēnešiem (327. p.);
- d) par izziņā vai iepriekšējā izmeklēšanā⁶⁵) atklāto ziņu vai apsūdzības raksta satura izpaušanu pirms tiesas sēdes vai pirms lietas izbeigšanas, vai vispār par ziņu izpaušanu, kuras var izpaust tikai ar sevišķu atļauju, vai par apzināti izpaušanai aizliegtu ziņu izpaušanu, kā arī par likuma noteikumu nepildīšanu par tiesas spriedumu un tiesas lietu apcerējumu publicēšanu paredzēts cietuma sods līdz 6 mēnešiem (328. p.)¹);

vusi iemeslu konstruēt zinātnē (sal. *Oetker, Der verantwortliche Redakteur*) formulu «*Tätergarantenhaftung*».

Vācijas 1874. g. likums (§ 20.) nosaka: «*der verantwortliche Redakteur* (ist) als *Täter* zu bestrafen, wenn nicht durch besondere Umstände seine Täterschaft ausgeschlossen erscheint», pēc kam § 21. satur nosacījumu par neuzmanības gadījumiem (*Fahrlässigkeit*), ar kuru sakrīt mūsu 307. p.

Šveices 1937. g. kodeks paredz 27. pantā šādu atbildības kārtību preses lietās: pēc vispārīga nosacījuma atbildība gulstas uz autoru. Kad nevar noteikt, kas autors, vai kad publicējums noticis bez viņa ziņas vai pret viņa gribu, atbild: a) izdevējs, bet ja tāda nav, tipografs; b) periodiskā presē — atbildīgais redaktors; tas pats notiek, ja autoru nevar tiesāt Šveicē. Redaktors nav spiests uzrādīt autoru, izņemot Hochverrat, Landesverrat, verbotener Nachrichtendienst un Störung der militärischen Sicherheit lietās. Noilgums 1 gads.

⁶³) Trūkst norādījuma uz nepaziņošanu par izdevēja vai atbildīgā redaktora nāvi, kā tas, piem., paredzēts 318. p. 1. pktā attiecībā uz spiestuves atbildīgo vadītāju.

⁶⁴) Pēc franču 1881. g. likuma par redaktora (gérant) uzvārda neievietošanu tipografiju soda ar naudas sodu 100 fr. par katru izlaistu numuru (11. p.).

⁶⁵) Sal. franču 1881. g. likuma 38./39. p. un 1912. g. 16. novembra likumu.

- e) periodiska izdevuma *izdevējs*, kas nav ievietojis likumā noteiktā laikā vai ievietojis, pārkāpjot likuma nosacījumus, tiesas spriedumu vai lēmumu, vai šajā izdevumā iespīestā raksta valdības atspēkojumu vai pārlabojumu, vai arī privatu *atspēkojumu vai pārlabojumu*, ja tā ievietošana pēc likuma ir saistoša, sodams ar naudas sodu — dienas izdevumiem — līdz Ls 100, bet garāka perioda izdevumiem līdz Ls 200 par katru numuru, kurš iznācis no saistošai iespīšanai noteiktā termiņa notecējuma dienas līdz šā pienākuma izpildīšanai⁶⁶). Triju mēnešu, bet attiecībā uz izdevumiem, kas iznāk retāk kā reizi mēnesī — viena gada nokavējuma gadījumā tiesa bez tam var nolemt *attiecīgo periodisko izdevumu slēgt* (330. p.)⁶⁷);
- f) lietās par noziedzīga satura iespīduma darbu izgatavošanu un izlaišanu apgrozībā, neatkarīgi no 35. panta piemērošanas⁶⁸), tiesa var nolemt (332. p.):
- α) *apturēt* periodisko izdevumu uz zinamu laiku vai *slēgt* pavisam,
 - β) *aizliegt* periodiska izdevuma redaktoram būt par tādu uz laiku no 1 gada līdz 5 gadiem,
 - γ) *ievietot* tiesas spriedumu izdevuma tuvākā numurā.

II. *Publisko izrāžu noteikumu pārkāpšana* pastāv galvenā kārtā tām uzglabājušās *iepriekšējās* cenzuras apiešanā. 325. p. soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 apzinātu *attiecīgas varas caurskatīšanā nebijuša*, un vēl jo vairāk, *aizliegta* literariska, kinematografiska vai fonografiska sacerējuma vai muzikas sacerējuma ar pievienotu tekstu uzvešanu vai izpildīšanu⁶⁹).

⁶⁶) Pēc franču 1919. g. 29. septembra likuma par atspēkojuma (rectification) neievietošanu vai nepienācīgu ievietošanu — redaktoru soda ar naudas sodu līdz 1000 fr. (12. p.), bet par atbildes (réponse) neievietošanu līdz 500 fr. (13. p.).

⁶⁷) Pēc mūsu 1938. g. Preses likuma 28. un 44. p. par atspēkojuma vai pārlabojuma neiespīšanu noteiktā laikā atbildīgo redaktoru vai izdevēju *neatkarīgi* no atbildības tiesas ceļā var sodīt arī *administratīvā* kārtā.

⁶⁸) 35. p. paredz t. s. «producta sceleris» un «instrumenta sceleris» konfiskāciju un iznīcināšanu.

⁶⁹) 325. pants sistematizācijas ziņā būtu novietojams XIX nodaļas pašās beigās.

Sabiedriskās labklājības aizskārumi.

Šai grupā, cik iespējams, pieturoties Sodu likuma sistēmai, ieskaitīti aizskārumi: 1) *materialās labklājības*, un proti: a) tautas veselības (XIII nodaļa), sk. § 18., b) tautas labklājības (šaurā nozīmē) aizsardzības noteikumu (XV nod.), sk. § 19., c) rūpniecības un tirdzniecības noteikumu (XX nod.), sk. § 20., d) algota darba spēka noteikumu (XXI nod.), sk. § 21., e) celtniecības darbu un satiksmes ceļu un līdzekļu lietošanas noteikumu (XX nod.), sk. § 22. un 2) *moraliskas un garīgas labklājības*, proti, *sabiedriskās tikumības* (XVIII nod.), sk. § 23., nenoliedzot, ka no tiem atsevišķus noziedzīgus sastāvus un pat veselus nodalījumus, kas robežo ar «labierīcību» un «kārtību», varētu tikpat pamatoti pieskaitīt iepriekšējai grupai.

§ 18. Tautas veselības aizsakaršana.

Lai tautas veselības¹⁾ aizskārumus pamatoti varētu ietilpināt šajā nodalījumā un pie tam netikvien *kaitējuma* sagādāšanas stadijā, bet arī jau tad, kad tautas veselībai radītas tāda *kaitējuma briesmas*, aizskārumam jābūt vērstam ne pret individa, bet pret «nenoteikta» vai «liela» personu skaita veselību. Vainīgos soda pilnīgi neatkarīgi no viņu uzvešanās seku iestāšanās, par kurām tie atbild īpaši. Tāda ir šo nodarījumu raksturīgā pazīme. Tas nenozīmē, ka Sodu likuma XIII nodaļas pantos nebūtu tādu, kas izteiktai prasībai atbilst nepilnīgi (kā piem., 233. p., kas paredz tikai konkrētas briesmas, vai, vēl lielākā mērā, 230. p., kas tieši runā par individuāla kaitējuma nodarīšanu), bet tie ir izņēmumi, sīki trūkumi, kurus, kodeku vēl precizāk sistematizējot, iespējams viegli novērst.

Pārējie minētā nodaļā uzskaitītie noziedzīgie nodarījumi aptver: a) sanitāro, it sevišķi slimību apkarošanas noteikumu neizpildīšanu, b) noteikumu neizpildīšanu par apiešanos ar indīgām un stipri iedarbīgām vielām un c) noteikumu pārkāpšanu par ēdamvielu un dzērienu izgatavošanu un tirgošanos ar tiem.

I. *Sanitarā uzraudzība* prasa likumā vai saistošos noteikumos regulētus norādījumus ne tikai funkcionāriem, kam uzlikts tādas uzraudzības pienākums, bet arī privatpersonām, jo savstarpēji nesadarbojoties, tautas dzīves sanitārie apstākļi nav nodrošināmi²⁾.

¹⁾ Sal. Šveices 1937. g. kodeka «Verbrechen und Vergehen gegen die öffentliche Gesundheit» (231.—236. p.).

²⁾ Pēc Šveices 1937. g. kodeka 231. p. «wer vorsätzlich eine gefährliche übertragbare menschliche Krankheit verbreitet» sodams ar cietumu; ja tas rīkojies

1. Vispārējā veidā tas izteikts 217. pantā, kas soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 «nosacījumu neizpildīšanu par tautas veselības aizsardzību»³⁾. Sods pieaug (cietums un pat pārmācības nams), ja nodarījums izdarīts apgabalā, kur lipīgas slimības parādīšanās laikā *izsludināti izņēmuma noteikumi*, lai cīnītos ar epidēmijām. Šis cīņas līdzeklis vēl nesen bija gandrīz vai vienīgi apdraudētās vietas izolācija karantīnas ceļā, piedraudot ar nāves sodu (!) katram mēģinājumam izlauzties pār karantīnas robežu⁴⁾.

2. Vispārējs raksturs piemīt arī 229. pantam, kas soda ar arestu līdz 3 mēnešiem vai atbilstošu naudas sodu *pienākuma neizpildīšanu*⁵⁾ laikā *ziņot par cilvēku lipīgu slimību gadījumiem*. Šis pants atbilst 259. un 260. panta paraleliem nosacījumiem par kustoņu un augu lipīgām slimībām, kuras skar tautas materialo labklājību⁶⁾.

3. Specialāks raksturs turpretim ir:

- a) 241. pantam par *dzeramā un dzirdināmā*⁷⁾ ūdens bojāšanu ar līdzekļiem, kas padara to *nederīgu* šīm vajadzībām (arests līdz 1 mēnesim vai atbilstošs naudas sods), vai pat *kaitīgu* cilvēka veselībai (arests vai naudas sods līdz Ls 500);
- b) 242. pantam, kas soda nosacījumu neizpildīšanu par *miroņu pārvadāšanu un apglabāšanu*, sevišķi par miroņu slēpšanu bez apbedīšanas vai par apbedīšanu ārpus kapsētas un, beidzot, par kapsētu un krematoriju ierīkošanas un apsargāšanas

«aus gemeiner Gesinnung», — ar pārmācības namu, bet neuzmanības gadījumā — ar cietumu vai bursu. Pēc *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 242. sodams ar cietumu vai naudas sodu: «wer einer Anordnung zuwiderhandelt, um das Einschleppen oder Verbreiten einer übertragbaren menschlichen Krankheit... zu verhüten». Neuzmanību soda vieglāk.

³⁾ Pastāvēt 1923. g. 15. janvāra noteikumiem, saskaņā ar 217. pantu pie mums atbild arī vainīgais nosacījumu neizpildīšanā par aizsargu *baku* potēšanu.

⁴⁾ Sal. bij. *Krievijas* 1845. g. Sodu likumu 831. p.

⁵⁾ Sal. *Tagancevs* 676. l. p., Nr. 1. Pirmām kārtām tas uzlikts ārstiem.

⁶⁾ Sal. *Kitzinger*, Die strafbare Gefährdung und Verletzung von Menschen, Tieren und Pflanzen durch ansteckende Krankheiten (V. D. B. IX), 145.—168. l. p.

⁷⁾ Pēc *Šveices* 1937. g. kodeksa 234. p. sodams: «wer vorsätzlich das Trinkwasser für Menschen oder Haustiere mit gesundheitsschädlichen Stoffen verunreinigt»; neuzmanības gadījumā sods vieglāk. Pēc *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 229. sodams: «wer Wasser in Quellen, Brunnen, Leitungen oder Behältern vergiftet oder verunreinigt und dadurch eine Gefahr für Leib und Leben oder in bedeutendem Umfange für fremde Haustiere herbeiführt»; neuzmanība (§ 236.) sodama vieglāk.

Sal. *Liszt*, 516. l. p. «Vergiftung von Brunnen und Gebrauchsmitteln».

nosacījumu neizpildīšanu (arests līdz 1 mēnesim vai atbilstošs naudas sods)⁸⁾.

4. Tai pašai kategorijai jāpieskaita 218., 219. un 233. p. nosacījumi.

- a) Pirmais no minētajiem pantiem (218.) skar *neatļautu ārstniecību*, ko likumdevējs tomēr nav atradis par iespējamu sodīt visos gadījumos. Ārstniecība vispār ir to personu monopols, kam piešķirtas attiecīgas tiesības sakarā ar šim arodam vajadzīgo zināšanu oficiāli apliecinātu iegūšanu, bet kriminalsodamība skar tikai tādu *patvaļīgu*⁹⁾ ārstniecisku praksi, kas rada briesmas publikas veselībai *indīgu vai stipri iedarbīgu vielu* vai *stipriespaida līdzekļu* lietošanas dēļ, vai kas izpaužas kā *amatveidīga dzemdēšanas palīdzības sniegšana mantkārīgā nolūkā*¹⁰⁾. Sods — arests līdz 3 mēnešiem vai attiecīgs naudas sods.

Tāds pats sods paredzēts: α) ārstam, kas *ārstējis* slimnieku *bez viņa* vai, ja viņš ir «nepieskaitīgs» (nepieskaitāmības stāvoklī), bez viņa vecāku vai tos atvietojošu personu *piekrišanas*, izņemot likumā vai saistošā noteikumā paredzētos *piespiedu ārstēšanas* gadījumus vai ja ārsta iejaukšanās notikusi aiz *līdzcietības* pret slimnieku; β) *feldšeram, sanitāram, žēlsirdīgai māsai, slimnieku kopējai un vecmātei*, kas bez ievērojama iemesla *pārkāpuši* viņu darbībai ar likumu vai noteikumiem novilktais robežas.

⁸⁾ Sal. *Tagancevs*, 690. l. p., Nr. 3.: „Дѣйствіе ст. 221. (мūsu 2 1.) не распространяется на погребеніе человеческого зародыша, появившагося на свѣтъ вълѣдствіе выкидыша“.

242. pantu vada ne *sanitari apsvērumi*, bet tautas *audzināšanas* nolūki, iepotējot tautā *cienību* «pret mirušo piemiņu... kā arī lai novērstu aizskārumu... tuvinieku jūtām...» Sal. *Tagancevs*, 69. l. p., Nr. 6.

Sal. *Code pénal*, 358.—360. p.: «infractions aux lois sur les inhumations».

Sal. *vācu* 1927./30. g. projekta § 397., kā arī § 183.: «Ver einen Leichnam oder Teile eines Leichnams oder die Asche eines Verstorbenen...»

⁹⁾ *Tagancevs* norāda, ka te domāta persona, kam nav tiesības nodarboties ar ārstniecības praksi vispār, vai kam tādas tiesības ir tikai noteiktā nozarē un kas pārkāpj šās nozares robežas, vai kas vēlāk tādas tiesības zaudējis (666. l. p., Nr. 7 un 667. l. p., Nr. 9.). Šim aizliegumam nav padotas personas, kas darbojas nevis patstāvīgi, bet pēc ārsta norādījuma un viņa *uzraudzībā* (turpat, 668. l. p., Nr. 10.). Attiecībā uz 195. p. (tagad 218.) sal. *Latv. Senata* 1924. g. kas. spr. Gaužena lietā.

¹⁰⁾ Attiecībā uz izteicienu «amatveidīgi mantkārīgā nolūkā» sal. iepriekš par 189. p. teikto.

Ievērojot vispārīgos šī panta noteikumus, var piebilst, ka sodamība pēc 218. p. pati par sevi atkrīt t. s. «nepieciešamības» apstākļos.

Redakcijas ziņā 218. pantā saskatami daži nelīdzenumi. Pirmkārt, *Latvijas* kodeka terminoloģija saprot amatu kā «mantkārīgu» nodarbošanos; tā tad norādījums uz «mantkārīgu nolūku» ir pleonasms. Otrkārt, labāk būtu 2. daļā runāt ne par slimnieku, bet vienkārši par *personu*, kas griezusies pie ārsta, jo pie ārstiem dažreiz griežas ne tikai slimnieki. Beidzot, nav gluži precīzs izteiciens «nepieskaitīgs», jo pēc *Latvijas* kodeka terminoloģijas tamlīdzīgos gadījumos pieņemts runāt par «nepieskaitamības stāvokli»¹¹). Pēc būtības, varbūt, būtu pareizāk, ja gadījumā, kad slimnieks atrodas nepieskaitamības stāvoklī, neprasītu abu vecāku, bet aprobežotos ar *viena* piekrišanu.

- b) Otrs (219.) pants soda ar arestu līdz 3 mēnešiem vai atbilstošu naudas sodu *ārstu vai vecmāti, kas nolaidīgi vai aizsava aroda nezināšanas nemākulīgi ārstējuši, kā arī vecmāti, kas bez ievērojama iemesla nav atsaukusi pie dzemdētājas ārstu, kad likums to prasa.*

Pirmā gadījumā tiesa bez tam var atņemt vainīgam arī prakses tiesības līdz jauna pārbaudījuma izturēšanai¹²).

Pacientu nepamatotas sūdzības par šķietami nolaidīgu ārstēšanu novērš Kriminālprocesa likumu 1175. panta nosacījums, kas pirms ārsta saukšanas pie kriminālbildības par ārstniecības likuma pārkāpšanu uzdod pieprasīt atsaukumi no ārstu pārraudzības iestādes (sava veida «administratīva garantija»!).

- c) Trešais (233.) pants draud ar cietumu sievietei, kas *salīgusi par zīdītāju* vai uzņēmusies pienākumu *apkopt bērnu* un kas slēpusi vai noklusējusi darba devējam, ka viņa *slimo ar lipīgu slimību*, kuru dabūjusi pirms vai pēc salīgšanas. Arī šinī gadījumā mums darīšana ne ar vispārīgām, bet individualām briesmām, kuras draud noteiktam bērnam.

5. Vēl vairāk pamata to pašu teikt par 230. p. (sal. 1925. g. 8. septembra likumu), kam, bez šaubām, vieta ne te, bet nodaļā par

¹¹) Sal. *Sod. lik.* 496. p. 2. pkt. un 500. p. 2. pkt.

¹²) Sal. *Neureiter*, Rig. Zeitschrift für Rechtswissenschaft, 1932./3., IV, 205. l. p. u. turpm.

miesas bojājumiem, jo šis pants paredz kaitējumu individualam labumam, sodot ar cietumu to, kas, nelietodams vajadzīgos aizsardzības līdzekļus, pielaidis citai personai *venerisku slimību*. Paredzēts pat pārmācības nams uz laiku līdz 2 gadiem, ja slimība pielaista *dzimumsakaru ceļā*¹³). Sal. arī 231. un 232. p. noteikumus par netiklības kaitīgo seku nenovēršanu.

II. *Indīgas un stipriespaida vielas* nereti satur tādas pašas masu briesmas kā sprāgstošās vielas, kuras apskatītas nodaļā par «sabiedriskās drošības aizsardzību». Indīgas un stipriespaida vielas nerada ārējus bojājumus, bet iekšēju veselības sabrukumu vārda ikdienišķā nozīmē. Šinī aplokā iespējamus nodarījumus *Latvijas* Sodulikuma sastādītāji tomēr ietilpinājuši specialā nodaļā par tautas veselības aizsardzību. Izteikti samērā kazuistiski, minētie nodarījumi parādas kā sevišķu nosacījumu neizpildīšana attiecībā uz zāļu un indīgu vai stipriespaida vielu izgatavošanu, glabāšanu un izsniegšanu. Šeit pieder:

1. *tikai aptiekām vai citām ārstniecības līdzekļu izgatavošanas iestādēm atļautu zāļu izgatavošana, glabāšana pārdošanai vai pārdošana ārpus aptiekām vai minētām iestādēm un tikai pēc ārstu receptēm no aptiekām izsniedzamo zāļu pārdošana ārpus aptiekām, par ko paredzēts naudas sods līdz Ls 300 (220. p.)*¹⁴);

¹³) Sal. *Mittermaier, Verbrechen und Vergehen wider die Sittlichkeit* (V. D. B. IV), 170./1. l. p., Anhang: «Übertragung von Geschlechtskrankheiten»; sal. *Löffler, Die Ansteckung* (V. D. B. V.), 292. l. p. u. turpm. un 373. l. p. u. turpm.; sal. *Liszt, Tötung und Lebensgefährdung* (V. D. B. V.), 157. l. p., kur ieteikts šāds formulējums: «Wer wissend, dass er an einer ansteckenden Geschlechtskrankheit leidet, den Beischlaf ausübt oder auf eine andere Weise einen Menschen der Gefahr der Ansteckung aussetzt, wird... bestraft, neben welchem auf Verlust der bürgerlichen Ehrenrechte erkannt werden kann. Ist die Handlung von einem Ehegatten gegen den andern begangen, so tritt die Verfolgung nur auf Antrag ein.» Pats *Liszt's* tomēr uzskata tādu specialu nosacījumu par lieku, ja sodama veselības bojāšana vispār. Sal. *Vācijas* 1918. g. 11. dec. likuma «zur Bekämpfung von Geschlechtskrankheiten § 3.

¹⁴) *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 405. (*Verkehr mit gefährlichen Gegenständen*) soda 2. punktā «wer eine Vorschrift über das Herstellen... etc. von Giften, gifthaltigen Waren, Arzneimitteln, Arzneien oder Krankheitserregern... übertritt...» Sal. arī §§ 167.—369. nosacījumus «*Missbrauch von Rauschgiften*». Sal. *franču* 1845. g. 19. jūlija specialo likumu *Sur la vente des substances vénéneuses* un 1916. g. 14. sept. dekretu concernant l'importation, le commerce, la détention et l'usage de substances... notamment l'opium, la morphine et la cocaine.

2. 221. pantā bargāk (naudas sods līdz Ls 500) sodīti ārstniecības vielu *tirgotāja* vai *tirgotavas pārziņa pārkāpumi*, kas izpaužas nosacījumu neizpildīšanā par ārstniecības līdzekļu pārdošanu, sevišķi šo līdzekļu nepareizā izgatavošanā un glabāšanā vai zāļu izgatavošanā *pēc ārsta receptes*;

3. aptiekas pārziņa vai farmaceita pārkāpumi: *zāļu izdošana no aptiekas bez ārsta receptes*¹⁵⁾ vai *neatbilstoši* receptei, vai *nepienācīga labuma materiala, neīros* vai veselībai kaitīgos traukos vai nepienācīgi *aiztaisītos*, vai aiz kļūdas *vienu zāļu izdošana otru vietā*. t. s. «*šlepeni*» (neatļautu) zāļu izdošana vai recepšu norēķinu nosacījumu pārkāpšana. Par šiem nodarījumiem paredzēts naudas sods — aptiekas pārzinim vai farmaceitam līdz Ls 300, praktikantam — līdz Ls 100 (223. p.), bet atkārtotāšanās vai sevišķu briesmu gadījumā — visiem arests līdz 3 mēnešiem¹⁶⁾ (225. p.);

4. noteikumu neizpildīšana aptiekās vai tamlīdz. iestādēs par indīgu vai stipriespaيدا vielu glabāšanu, izdošanu, lietošanu vai par tādu ārstniecības zāļu izgatavošanu, kurās atrodas šīs vielas (224. p.); ja pārkāpumu izdarījis praktikants, — naudas sods līdz Ls 200, bet iestādes pārzinim, ķيميķim vai farmaceitam — līdz Ls 500; bet atkārtotāšanās vai sevišķu briesmu gadījumā — arests līdz 3 mēnešiem (225. p.);

5. indīgo vai stipriespaيدا vielu glabāšanai un lietošanai izdoto nosacījumu neizpildīšana no personas, kurai *pēc tās nodarbošanās atļauts* turēt pie sevis un lietot minētās vielas; naudas sods līdz Ls 100 (228. p.);

6. *indīgu vai stipriespaيدا vielu glabāšana pārdošanai vai pārdošana bez pienācīgas atļaujas* vai arī ar atļauju, bet pārkāpjot attiecīgus nosacījumus (227. p.); sods — arests līdz 3 mēnešiem vai atbilstošs naudas sods. Ja runa ir par narkotiskām vielām, kas satur vairāk par 0,2% *morfija* vai 0,1% *heroīna* vai *kokaina* vai tamlīdzīgas narkotiskas vielas¹⁷⁾, sods pieaug līdz cietumam¹⁸⁾;

7. personas, kurai uz to nav tiesību, *pielaišana* izpildīt aptiekā vai ārstniecības līdzekļu izgatavošanas iestādē *farmaceita, ķيميķa vai*

¹⁵⁾ Tāpat arī pēc recepšu kopijām vai signaturām, ja vajadzīgs receptes *pastiprinājums* no ārsta (sal. *Tagancevs*, 671. l. p.).

¹⁶⁾ Pēc 222. panta *zāles atņemamas*, 220. vai 221. p. pārkāpuma gadījumos.

¹⁷⁾ Šis nosacījums ieviests sakarā ar *starptautisko* vienošanos apkarot tirdzniecību ar narkotiskām vielām (stupéfiantis).

¹⁸⁾ Par 221., 223., 224. (225.), 227. un 228. p. pārkāpšanu tiesa var vainīgam uz laiku atņemt zinamas speciālas tiesības.

praktikanta pienākumus (226. p.); sods — arests līdz 3 mēnešiem vai atbilstošs naudas sods.

III. *Ēdamvielas un dzērieni* ir likumdevēja sevišķas gādības priekšmets, jo tautas uztura jautājums ir ļoti svarīgs, skatoties no publiskās veselības aizsardzības viedokļa. Šo jautājumu var uzskatīt divējādi: vai nu izvirzot *produktu kaitīgumu* patērētāju veselībai, vai patērētāju *maldināšanu*. Pirmā gadījumā sodams higiēniskā ziņā kaitīgu¹⁹⁾ vai par kaitīgiem kļuvošu produktu izgatavošana, pievešana, glabāšana pārdošanai un pārdošana, otrā gadījumā, ja ar maldināšanu grauta publikas uzticība pārdošanā esošiem produktiem un nodarīti zaudējumi pircēju materialām interesēm²⁰⁾, šis nodarījums tuvojas preču viltošanai vispār, t. i. tirdzniecības un rūpniecības nosacījumu pārkāpšanai²¹⁾.

Latvijas tagadējais Sodu likums izvēlējies pirmo pieeju, ievietodams šos nodarījumus nodaļā par tautas veselības aizsardzību.

Pirmā kārtā Sodu likums paredz *rūpnieku un tirgotāju*, t. i. personu, kuras nodarbojas ar šādu veidā ar ēdamvielu un dzērienu ražošanu un piegādāšanu, atbildību:

- a) Kas izgatavojot vai glabājot pārdošanai vai pārdodot ēdamvielas vai dzērienus nav ievērojis pienācīgo *tīrību*, pēc 235. p. sodams ar arestu līdz 3 mēnešiem vai atbilstošu naudas sodu.
- b) Kas nav ievērojis citus tautas veselības aizsardzībai izdotus *nosacījumus*, pēc 234. p. sodams ar to pašu sodu²²⁾.

¹⁹⁾ Sal. *Kitzinger, Gemeingefährliche Vergiftung und Gefährdung der Gesundheit durch schädliche Nahrungsmittel, Gebrauchs- und Verbrauchsgegenstände* (V. D. B. IX), 119.—144. l. p.

²⁰⁾ Sal. *Hegler, Nahrungsmittelfälschung* (V. D. B. VII), 535.—554. l. p.: «es ist... in erster Linie (eine Warenfälschung generell) als ein Delikt gegen ein soziales, staatliches Interesse... an der Sicherheit des Verkehrs... mit Nahrungsmitteln... aufzufassen, verübt durch das Mittel eines auf Täuschung im weiteren Sinne gerichteten Verhaltens (536.)... die Erschütterung des Vertrauens des kaufenden Publikums findet dann eben deshalb statt, weil man sich wegen der Möglichkeit solcher Manipulationen auf die Erscheinung (sal. das Aussehen) der Waren nicht mehr verlassen kann...» (537. l. p.).

²¹⁾ Sal. *Liszt, 520.—527. l. p.*, «*Die Warenfälschung*... bildet die Brücke von den gemeingefährlichen Verbrechen zu den Fälschungen» (Schutz des Vermögens und Schutz der Gesundheit). Sal. arī *Tagancevs, 682. l. p., Nr. 1.*

²²⁾ 234. un 235. p. varēja *apvienot* vienā kopīgā pantā.

- c) Par *sabojājušos* vai *viltotu* ēdamvielu vai dzērienu izgatavošanu, glabāšanu pārdošanai vai pārdošanu 236. pantā paredzēts arests vai naudas sods līdz Ls 500²³⁾.

Tāds pats sods draud, ja apzīmējumi vai uzraksti *neatbilst* saturam, kā arī, ja ēdamvielu vai dzērienu krāsošanai vai piejaukšanai lietotas vielas, kuras attiecīgas iestādes *nav atzinušas par nekaitīgām* (236. p. 2. d.)²⁴⁾.

Šos nodarījumus nevar iekļaut krāpšanas jēdzienā²⁵⁾, tādēļ vien, ka nav iespējams noteikt ar viltu iegūtās mantas vērtību; tāpat novietojumu pārdošanai varētu uzskatīt ne kā mēģinājumu, bet varbūt tikai kā sagatavošanos krāpšanai, kas Sodu likumā nav sodama²⁶⁾.

- d) Par veselībai *kaitīgu*²⁷⁾ *produktu izgatavošanu, glabāšanu pārdošanai* vai *pārdošanu* 237. p. 1. p. paredz cietumu līdz 3 mēnešiem. Papildinot šo nozari, likums pieskaita te no veselībai kaitīga materiāla izgatavotus *traukus* un vispār patēriņa vai mājturības priekšmetus, kuri izgatavoti aizliegtā veidā vai no aizliegta materiāla (237. p. 2. un 3. pkts). Ja minētie nodarījumi izdarīti aiz neuzmanības, — tos soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500.

²³⁾ Sal. par *viltšanu* Francijā bez *Code pénal* 423. p. speciaļo 1905. g. 1. augusta likumu *sur la répression des fraudes dans la vente des marchandises, et des falsifications des denrées alimentaires et des produits agricoles*, kurš papildināts ar 5. VIII 1908. g., 28. VII 1912. g. un 20. III 1919. g. likumiem, kā arī 1907. g. 29. jūnija likumu *«tendant à prévenir le mouillage des vins et les abus de sucrage»*, 1888. g. 4. febr. likumu concernant la *répression dans le commerce des engrais* un 1897. g. 16. aprīļa likumu concernant la *répression de la fraude dans le commerce du beurre et la fabrication de la margarine*, kurš papildināts 1897. g. 23. jūlijā.

²⁴⁾ Veselības departaments periodiski izdod *nekaitīgu vielu* sarakstus, iespējot tos «Valdības Vēstnesī».

²⁵⁾ Sal. *Tagancevs*, 682. l. p.: „о наличности имущественного вреда для покупателя вряд ли можно говорить, напр. когда... за ту сумму, которая была уплачена... неподдельного, неспорченного продукта вообще нельзя было иметь, а поддельный, испорченный можно иметь не дешевле той цены, за которую онъ былъ проданъ въ данномъ случаѣ“.

²⁶⁾ Pie tam jāievēro, ka lielākā daļa šie piederušo pantu, kuros paredzēts arests vai naudas sods, soda vienādā mērā (46. p.) *kā tīšu, tā netīšu* nodarījumu, kas nav īstas krāpšanas gadījumā, kur prezumē nodomu.

²⁷⁾ Še nepieder, piem., sabojāta sviesta vai eļļas kā *ratu smēra* pārdošana (*Tagancevs*, 585. l. p., Nr. 11.).

- e) Līdzās tam specialais 238. p. soda ar cietumu uz laiku ne mazāku par 3 mēnešiem, bet ja nodarījums izdarīts amata veidā, — ar pārmācības namu līdz 2 gadiem *reibinošu dzērienu*, ar indīgu, stipriespaيدا vai apskurbinošu vielu *piemaisījumu*, izgatavošanu, glabāšanu pārdošanai vai pārdošanu, pie kam precis atņem un no vainīgā piedzen akcizes nodokli.

239. pants nosaka, ka notiesājot par 234.—238. pantā paredzētiem nodarījumiem spriedums *noteikti izsludinams*, bet atkārtojuma gadījumā (sal. 62. p.) tiesa var vainīgam atņemt tiesību nodarboties ar attiecīga veida tirdzniecību vai rūpniecību uz laiku no 1 līdz 5 gadiem.

2. Savrup stāv 240. pants, kas paredz cietuma sodu par reibinošu dzērienu izgatavošanu vai glabāšanu, *kaut arī pašu vajadzībām*, ar indīgu vai stipriespaيدا vai *veselībai kaitīgu vielu* piemaisījumu.

Šai pantā izpaužas ne tikai valsts gādība par individa veselību pret viņa paša gribu, bet arī cenšanās pakļaut sodam tos gadījumus, kad, lai gan nav pierādīta, bet bijusi iespējama tādu kaitīgu dzērienu izsniegšana citām personām.

§ 19. Tautas materialās labklājības aizsakaršana.

Par šo nodarījumu objektu savā ziņā uzskatama mantiskā sfera. Taču atšķirībā no tiem mantiskiem aizskārumiem, par kuriem runa būs turpmākā nodalījumā par noziedzīgiem nodarījumiem, kas skar galvenām kārtām privatu personu intereses, šeit domātas *sabiedrības* materialās intereses, materialā «salus publica».

I. Pirmām kārtām te jāpieskaita *tautas manta*, kas pastāv dabas bagātībās, no kurām kriminalapsardzību bauda *mājkustoņi, medijumi* un *augi*, bet sevišķi *meži*. Noziedzīga uzvešanās šeit iespējama kā minētās *tautas mantas* izlietošanas nosacījumu neievērošana vai tieša tās bojāšana vai novešana briesmās, vai arī kā atstāšana briesmās, pretēji likuma pavēlei²⁸⁾.

1. Pēc *Latvijas* Sodu likuma (XV nod.) noziedzīga ir *neziņošana* pretēji likuma vai saistoša noteikuma nosacījumam par *māj-*

²⁸⁾ Sal. *Kitzinger*, Die strafbare Gefährdung und Verletzung von Menschen, Tieren und Pflanzen durch ansteckende Krankheiten (V, D. B. IX), 145.—167. l. p.

kustoņu saslimšanas gadījumiem ar lipīgu slimību vai sērgu (epizootiju), par *lauksaimniecības augu*²⁹⁾, vai augļu vai koku stādu lipīgu slimību, vai par kaitīgu *kukaiņu* vai kustoņu parādīšanos; sods — arests līdz 1 mēnesim vai atbilstošs naudas sods (259. p.).

Tālāk soda *vispār drošības līdzekļu neievērošanu pretēji likuma vai saistoša noteikuma nosacījumam* pret mājkustoņu, zivju, vēžu, lauksaimniecības augu, vai augļu vai koku stādījumu *lipīgām slimībām*, vai pret lauksaimniecības augiem, vai augļu vai koku stādījumiem kaitīgu *kukaiņu* vai kustoņu izplatīšanos; sods arests līdz 2 mēn. vai attiecīgs naudas sods³⁰⁾ (260. p.).

2. Tautas bagātības aizsardzībā zināmā mērā ietilpst arī *lopbarības līdzekļu* aizsardzība pret to personu nepareizu rīcību, kas tos izgatavo vai ar tiem tirgojas, tāpat kā *cilvēku* uzturam lietojamo ēdamvielu nekaitīgumu veselībai un derīgumu lietošanai nodrošina tautas *veselības* aizsardzības kārtā.

Šo jautājumu kārto 261. pants, kas soda pirmām kārtām ar arestu līdz 2 mēnešiem vai atbilstošu naudas sodu *tirgotāju* vai *rūpnieku*, kas pārkāpis pastāvošos nosacījumus par *lopbarības līdzekļu* izgatavošanu, glabāšanu pārdošanai vai pārdošanu. Kā paaugstināts sods paredzēts arests uz laiku līdz 6 mēnešiem vai naudas sods līdz Ls 500, ja izgatavoti vai glabāti pārdošanai vai pārdoti *sabojājušies* vai *viltoti* lopbarības līdzekļi, bet ja lopbarība bijusi *indīga* vai *kaitīga dzīvnieku veselībai*, soda mērs sasniedz cietumu.

Spriedums *noteikti* izsludinams, bet nodarījuma atkārtotāšanās gadījumā tiesa *var* vainīgam atņemt tiesību nodarboties ar attiecīga veida tirdzniecību vai rūpniecību uz laiku no 1 līdz 5 gadiem.

Pēc savas konstrukcijas 261. panta redakcija varētu noderēt kā paraugs attiecīgo nosacījumu vienkāršošanai arī par tirdzniecību ar cilvēku uztura vielām u. c. (sal. XIII nod.).

²⁹⁾ Šeit tāpēc *neiederēsies*, piem., *puķes*, kas kalpo tikai izdaiļošanas mērķiem.

³⁰⁾ 260. pantā uzskaitījums, kur minētas arī *zivis* un *vēži*, ir pilnīgāks kā 259. pantā, kuru varbūt šinī nozīmē vajadzētu papildināt.

Vācijas 1927./30. g. projektā un tāpat *Šveices* 1937. g. kodekā noteikums, pēc kura sodama līdzekļu nepielietošana pret kustoņu un augu lipīgām slimībām, savienots ar iepriekš aplūkotiem noteikumiem par cilvēku lipīgām slimībām (sal. *Vācijas* proj. § 242. un *Šveices* kodeka 232. un 233. p.).

3. *Kā aktīvs uzbrukums* tautas mantai mūsu Sodu likumā konstruēta *medību, zvejas*³¹⁾ u. tml. nosacījumu pārkāpšana.

Atšķirībā no līdzīgiem uzbrukumiem privātai mantai (Jagdwilderei, Fischwilderei), šeit aplūkojama noziedzīgas *medijuma un zivju* iznīcināšanas (Jagdfrevel, Fischereifrevel) atvairīšanai noteikto medību un zvejas publiski-tiesisko ierobežojumu³²⁾ pārkāpšana, ko var izdarīt pat personas, kam ir medību un zvejas tiesības³³⁾. Tādā pašā mērā no noziedzīgas izmantošanas vai citādas bojāšanas, kaut to izdarītu pats īpašnieks, pasargāta vēl ievērojamāka tautas bagātība — *meži*, pie tam pilnīgi neatkarīgi no kriminalrepresijām par t. s. «patvaļīgu meža ciršanu», kas ir noziedzīga ielaušanās privātā mantiskā sferā.

Atbilstoši tam paredzēti šādi nodarījumi un sodi:

- a) Vispārējā veidā 269. p. soda ar arestu līdz 1 mēnesim vai atbilstošu naudas sodu to, kas nav izpildījis attiecīgo likumu noteikumus par *zivju vai medijumu tirdzniecību*, ja par nodarīto nedraud bargāks sods³⁴⁾.
- b) *Zivju, vēžu* vai citu ūdens dzīvnieku *zvejošana* vai ķeršana *aizliegtā laikā, aizliegtā vietā vai aizliegtā kārtā* pēc 262. panta sodama ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500, bet recidiva gadījumā, vai kad nodarbošanās ar aizliegto zveju vai vēžu ķeršanu vainīgam kļuvusi par amatu, vai kad viņš turklāt lietojis sazālotas vai, bez attiecīgas atļaujas, spridzinamas vielas³⁵⁾, — ar cietumu līdz 6 mēnešiem, pie kam aizliegtie zvejas vai ķeramie rīki un zvejas ieguvums atņemami³⁶⁾.

³¹⁾ Sal. mūsu 1935. g. 23. jūlija *Medību likumu*; sal. arī Nagler, «Die Jagdwilderei» un «Die Fischwilderei» (V. D. B. VIII), 417.—496. un 497.—521. l. p.; Liszt, 461. l. p. u. turpm. *Verletzung von Zueignungsrechten*.

³²⁾ Sal. Nagler, 443. un 508. l. p. «Die Gesamtheit ist an der Art der Jagdausbeutung wesentlich interessiert; sie tritt vor allem der menschlich erklärlichen Neigung des einzelnen zur sorglosen Einheimung der Naturschätze entgegen».

³³⁾ Sal. *Tagancevs*, 709. l. p., Nr. 2: „объектами разсматриваемых нарушений могут быть какъ лица, охотящіяся въ чужихъ владѣніяхъ. такъ и сами владѣльцы...“

³⁴⁾ 269. pantu kā vispārīgāko vajadzētu ievietot kodekā pirms citiem.

³⁵⁾ Sal. *Tagancevs*, 709. l. p., Nr. 3. „какъ особо вредныя по своимъ разрушительнымъ послѣдствіямъ.“

³⁶⁾ 262. panta 2. daļā bez pietiekoša pamata izlaisti «citi ūdens dzīvnieki».

- c) Medišana bez noteiktas medību apliecības (pēc 264. panta) sodama ar naudas sodu līdz Ls 100, medišana aizliegtā kārtā, taupamā laikā vai taupīšanas rajonā (265. p.), vai tāda meža zvēra vai putna nogalināšana, kuru medišana pavisam aizliegta (267. p.)³⁷⁾, — ar arestu līdz 1 mēnesim vai ar naudas sodu līdz Ls 500, bet tāda meža zvēra vai putna nogalināšana, kura sugu valsts ievedusi audzināšanai un kura medišana pavisam aizliegta (267. p.), atsevišķi arī nogalināšana — ar cietumu³⁸⁾.
- d) Pēc 266. panta *dziedātāju putna nogalināšana* vai nekaitīgu putnu ligzdu izpostīšana vai olu vai putnēnu izņemšana no tām sodama ar arestu līdz 1 mēnesim vai atbilstošu naudas sodu.
- e) Nodarījumu, kas rada pamatotas aizdomas, ka vainīgais pārkāpis kādu no iepriekšējiem aizliegumiem, t. i. medību apliecības neuzrādīšanu medību laikā pēc attiecīgi pilnvarotas personas pieprasījuma pēc 263. panta soda ar naudas sodu līdz Ls 10, bet nogalinātā medījuma iznēsāšanu, izvadāšanu, pārdošanu vai pirkšanu pārdošanai bez pienācīgas plombes pēc 5 dienām no taupamā laika sākuma soda pēc 268. p. ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500.

Pie tam 265. pantā sevišķi pieminēts (sal. 35. p.), ka noziedzīgā nodarījuma rīki atņemami, bet 270. pants paredz, ka 262.—269. pantā noteiktās sodu naudas, kā arī nauda, kas ieņemta pārdodot vainīgam atņemtos medību vai zvejas rīkus un medību vai zvejas ieguvumu, ieskaitamas Zemkopības

³⁷⁾ 267. pantā ieviesusies redakcijas kļūda, kas var radīt pārpratumu. Šā panta 1. daļa soda dzīvnieku nogalināšanu, kuru medišana pavisam aizliegta kā pārkāpums, t. i. kā tīša, tā arī neuzmanības, izņemot dzīvnieku, «kura sugu valsts ievedusi audzināšanai», kā arī alni, kura nogalināšanu ierindo starp «noziegumiem», kam pēc 46. panta jābūt izdarītiem tīši, ja neuzmanības sodamība nav atrunāta atsevišķi. Tādā kārtā šo sevišķi aizsargāto dzīvnieku (un putnu) nogalināšana aiz neuzmanības pēc 267. panta burtiskā teksta paliek bez soda. Novērst tādu nesakarību ir viegli, un proti, izmetot no 267. p. 1. daļas vārdus: «izņemot šā panta trešā un ceturta daļā minētos» un iespraužot 3. un 4. daļā vārdu «tīši». Pēc tāda izlabojuma sevišķi aizsargātu dzīvnieku nogalināšana būs sodama ar cietumu tikai tad, kad tā būs izdarīta tīši, bet ja tā būs izdarīta aiz neuzmanības, tā ietversies tā paša panta 1. daļas vispārīgā nosacījumā.

³⁸⁾ 265. un 267. p. (1. d.) pieminēts *recidivš* (cietums līdz 6 mēn.), bet bez pietiekoša pamata, atšķirībā no 262. p., noklusēta «nodarbošanās kā ar *amatu*».

ministrijas specialos līdzekļos un izlietojamas medību un zvejniecības saimniecību aizsardzībai un uzlabošanai.

- f) *Meža īpašnieku*³⁹⁾ vai personu, kurai tas piršķīris tiesību rīkoties ar mežu, kā arī katru svešu personu (274. p.) — pēdējā gadījumā tikai ja pierādīts tīšs nodoms — par *meža ciršanu vai celmu* vai *sakņu laušanu*, ja ta vispār aizliegta vai izdarīta pārkāpjot attiecīgus noteikumus (271. p.), kā arī par aizliegtu meža zemes *pārvēršanu*⁴⁰⁾ citāda veida zemē (272. p.), par aizliegtu *ganīšanu* mežā, par *pakaišu vākšanu* vai citādu *meža izlietošanu blakusvajadzībām*, atsevišķi par meža zemes lauksaimniecisku pagaidu lietošanu (273. p.) — soda ar naudas sodu, kas atbilst nocirstā vai izlauztā vērtībai, vai pēc iztīrītās platības apmēriem (ne vairāk par Ls 25 no katriem 100 m², bet par meža zemes neatļautu blakuslietošanu — ar naudas sodu līdz Ls 10 un par lauksaimniecisku pagaidu lietošanu — ar naudas sodu līdz Ls 5 par katriem 100 m²).

Nocirstos kokus vai izlauztos celmus un saknes konfiscē vai piedzen to vērtību (271. p.), bet izņēmuma veidā tos atdod meža īpašniekam, ja šos nodarījumus izdarījušas svešas personas (274. p.)⁴¹⁾.

275. pantā noteikts, ka ja par nodarīto nedraud bargāks sods, 271.—274. p. paredzētais soda naudas augstākais apmērs *trīskārtojams*, kad attiecīgais nodarījums izdarīts valsts vai sabiedriskos parkos vai alejās, vai mežos, kurus valsts atzinusi par vēsturiskiem pieminekļiem.

- g) Pēc 276. panta soda ar naudas sodu līdz Ls 50 atļautas valsts meža ciršanas *uzsākšanu* pirms noteiktas biļetes dabūšanas vai turpināšanu pēc biļetē noteiktā laika, kā arī ciršanai atļautu koku patvaļīgu *izvešanu* vai *iznešanu* pirms atļaujas dabūšanas.

³⁹⁾ Domāti kā *aizsargātie*, tā arī *ne aizsargātie* meži, kad ciršana nenotiek saskaņā ar apstiprinātu mežsaimniecības planu (*Tagancevs*, 716. l. p., Nr. 4.).

⁴⁰⁾ Līkums sevišķi atrunā, ka pēc 272. panta sodu uzliek *neatkarīgi* no soda pēc 271. panta — par pašu ciršanu.

⁴¹⁾ 274. pantā, kurš atsauca uz 271.—273. p., acīm redzot aiz redakcijas nevērības palicis izteiciens «*meža zemi tīrīt*», kurš izmests no 272. panta teksta un teikumā «vai mežu lietot» izlaists vārds «*nepareizi*».

h) 277 pants paredz naudas sodu līdz Ls 50 tam, kas uz svešas zemes nosusināšanas, aplacīšanas vai apūdeņošanas nolūkā ierīkotos grāvjus vai citas ūdensbūves vai šiem ierīkojumiem nodalīto zemi lietojis pretēji pastāvošiem noteikumiem.

II Nepieciešamība apsargāt tautas bagātībā ietilpstošos *senatnes pieminekļus* radījusi divu turpmāko pantu ieviešanu kriminalkodekā:

1. 278. pants soda ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu to, kas bez pienācīgas atļaujas atjaunojis vai citādi pārtaisījis, pārdevis, nodevis tālāk citai personai vai izvedis uz ārzemēm priekšmetu, kas, vainīgajam to zinot, *ievests aizsargamo pieminekļu sarakstā*.

2. 279. pants paredz naudas sodu līdz Ls 300. tam, kas apzināti bez pienācīgas atļaujas izdarījis *archaioloģiskus izrakumus*.

III. Vislielāko interesi rada ar 258. pantu uzbrukumi tautas labklājībai ieskaitītā *negodīga spekulācija* (*spéculation illicite*)⁴².

Protams, svarīga ir ne spekulācija kā tāda. Pati par sevi tā nākamās konjunkturas aprēķina nozīmē (uzņēmēja risks) parādas kā saimnieciskās dzīves attīstības spēcīgs virzītājs. Līdzīgi konkurencei, kas arī ir ekonomiskā progresa ļoti vēlams stimuls, tā kļūst bīstama tikai savā *izvirtībā*. Tiesību uzdevums ir noteikt spekulācijas negodīguma to pakāpi, kad tās savaldīšanai citi līdzekļi ir nepietiekoši un vajadzīga kriminalrepresija. Pie tam tiesības nevar vadīties no kara vai juku laikos uz ātru roku izdotiem noteikumiem, kas lielāko daļu vai nu iet tālāk par mērķi, vai to neaizsniiedz⁴³.

Kopš tā laika, kad senajā Romā⁴⁴ izdeva speciālus kriminallikumus, lai iznīdētu tautas labklājībai draudošās negodīgu uzņēmēju machinācijas, šai jautājumā līdz pašam pēdējam laikam daudzkārt

⁴²) Sal. Schmidt, *Strafbarer Eigennutz* (V. D. B. VIII), 161. l. p. u. turpm.; P. Mincs, *Spekulācija* (Tiesl. Min. Vēstnesis, 1924. g. Nr. 5); P. Jakobi, *Sodama spekulācija* (Tiesl. Min. Vēstnesis, 1924. g., Nr. 10); Alsberg, *Preistreibereistrafrecht*, 1924.; E. Mintz, *Sozialwucher*, 1927.

⁴³) Sal. Vācijas «*Preistreibereiordnungen*» sākot ar 1914. g. un beidzot ar 1923. g. 13. jūliju, kas tagad pavisam atcelti, tāpat tagad atceltos Latvijas 4. XII 1918. g., 2. IV 1919. g., 13. X 1920. g. un 17. X 1921. g. likumus un noteikumus.

Sal. arī Francijā izdotos 12. II 1916. g., 20. IV 1916. g., 10. II 1918. g. un citus dekretus.

⁴⁴) *Lex Julia de fraudata annona* sodīja t. s. dardanārijus (starpniekus labības tirdzniecībā) par mantkārtīgu izmantošanu (L. 6. D. extraord. crim. 47. 11) un L. un C. de monop. 4. 59 — par neatļautu monopolizāciju).

mainijušies savā starpā divi pretēji principi: a) saimnieciskas apgrozības *neaprobežota* brīvība, kas balstas uz optimistisko pārliecību, ka pašā šinī brīvībā glabājas pietiekošs cenu regulators, kas spējīgs sagraut jebkurus mākslīgus žogus, un b) šās brīvības *principāla ierobežošana*, kura izriet no nepareizas iztēles, ka *katrs* uzņēmējam *izdevīgs* darījums jau tāpēc vien ir negodīgs, ka tas viņam izdevīgs. Tāpat cīņa starp abiem virzieniem norisinās ap negodīgai spekulācijai radniecisko augļošanu un beidzas kā te, tā tur ar vidēja uzskata nostiprināšanos⁴⁵).

Tagad var uzskatīt par pieņemtu, ka līdzīgi augļošanai⁴⁶), kuras objekts ir individualā mantiskā sfera (Individualwucher), «negodīga spekulācija», kas parādas kā masu briesmas (Sozialwucher), ir jākonstatē uz «*trūkuma izmantošanas*» principa; tā kopā ar augļošanu sastāda t. s. «sodamā pašlabuma» (strafbare Eigennutz) paveidu. Radot briesmas ne tik daudz atsevišķām personām, cik visai sabiedrībai, kriminālkodeka sistēmā tā ieskaitama sabiedriskās sfēras aizskārumos.

No tāda viedokļa negodīga spekulācija kļūst sodama šādos nosacījumos:

1) kad tā skar ne greznības, bet pirmās nepieciešamības priekšmetus (notwendiger Lebensbedarf, de necessité première), pie kuriem pieder galvenās uztura pārtikas priekšmeti vai, pareizāk sakot, nepieciešamās vajadzības priekšmeti, kas aptver visu to, kas pie tagadējā kultūras līmeņa ik dienas nepieciešams katram cilvēkam, t. i. ikdienišķās vajadzības priekšmeti (Gegenstände des täglichen Bedarfs);

2) kad aiz kaut kādiem *ārkārtējiem* apstākļiem, kuri izslēdz brīvas konkurences regulējošo ietekmi uz tirgus cenām, izcēlies vai pašu spekulantu mākslīgi radīts minēto priekšmetu *galējs trūkums*;

3) kad ar to rodas kaitējuma briesmas minēto priekšmetu cenu *pārmērīgas celšanās* dēļ, pie kam par pārmērīgu atzīst cenu, kas pēc visu apstākļu apsvēršanas (unter Berücksichtigung der gesamten Verhältnisse) nav zināmā priekšmeta ekvivalents, bet to ievērojami pārsniedz⁴⁷) un

⁴⁵) Par šo cīņu sal. turpm. § 41. b.

⁴⁶) Sal. Vācijas 1927. g. projekta *Begründung*, 175. l. p.: «... ist man dazu übergegangen, als Wucher auch Handlungen zu bezeichnen, bei denen nicht eine Ausbeutung der wirtschaftlichen Schwäche des einzelnen, sondern die Ausnützung der wirtschaftlichen Nöte der Gesamtheit in Frage steht...»

⁴⁷) Pēc *vācu* kara laika «Preistreibereigesetze» pārmērīga cena noteikta kā tāda, kas satur sevī «*pārmērīgu peļņu*». Likumdevēja psiholoģijai kara laikā

4) tādos apstākļos dabiski kā priekšnoteikumu uzstādīt spekulanta *mankārīgo nolūku*; šis nolūks saprotams pats par sevi, kad nodarījuma subjekts ir persona, kurai zinamu priekšmetu ražošana vai tirdzniecība ar tiem ir *nodarbošanās*.

Cīņa ar negodīgu spekulāciju nesakrīt ar cenšanos apkarot t. s. «trestus», «sindikatus» u. tml. Kriminālrepresijai jāskar «tresta» vai «sindikata» vadītāji tikai tad, ja tie vainīgi negodīgā spekulācijā, turpretī pārējos jautājumos cīņa ar tiem jāved citādi. No otras puses, atkarībā no laikmeta, lai savaldītu tirgotāju un rūpnieku neatturamo un līdzekļu ziņā neapvaldīto dzīšanos pēc visu saimniecisko iespējamību mantkārīgas izmantošanas, kriminalsoda maksimumam jābūt pietiekoši augstam, pie tam apvienojot jūtamu brīvības atņemšanu ar negodīgas iedzīvošanās kārei ne mazāk jūtamu mantas sodu⁴⁸⁾.

tāds viedoklis saprotams. Kad apkārt visi cieš, kad cieš visa valsts cīņā ar ienaidsnieku, atsevišķiem tirgotājiem un rūpniekiem jāapmierinas ar nelielu peļņu. Miera laikā individa peļņas samazināšanās tur, kur sabiedrība necieš, atbilst komunisma uzskatiem. Iespējami gadījumi, kad, izlietojot izdevīgu konjunkturu kā sevišķi viņam vienam pašam uz laiku pieņemama avota atklāšanu, tirgotājs vai rūpnieks gūs neparasti lielu peļņu, pie kam tas neatsauksies uz vispārējo cenu līmeni. Tādā kārtā *peļņas* apmērs pats par sevi neizšķir jautājumu par cenu pārmērīgumu.

⁴⁸⁾ *Vācu* 1923. g. *Preistreibereiverordnung* § 3. skanēja tā: «Wegen Preiswuchers wird bestraft, wer vorsätzlich für einen Gegenstand des täglichen Bedarfs einen Preis fordert, der unter Berücksichtigung der gesamten Verhältnisse einen *übermäßigen Gewinn* enthält oder einen solchen Preis sich oder einem andern gewähren oder versprechen lässt. Zu den Verhältnissen, die... zu berücksichtigen sind, gehört insbesondere die Verbesserung oder Verschlechterung der Kaufkraft des Geldes... Ein Vergehen... liegt nicht vor... wenn der Preis... der... Marktlage... entspricht, sofern nicht durch Warenmangel oder durch erheblichen Schwierigkeiten Ware an den Markt zu bringen oder durch unlautere Machenschaften eine Notlage geschaffen ist; § 4. un 10. sodija tālāk: Leistungswucher, Provisionswucher, Kettenhandel Warenzurückhaltung, preistreibende Machenschaften, Schleichhandel un Verabredung der Preistreiberei.

Code pénal 419. pantā nosaka: «tous ceux qui par des faits faux ou calomnieux... par les suofres... par réunion ou coalition entre les principaux détenteurs d'une même marchandise ou denrée tendant à ne pas la vendre ou à ne pas la vendre qu'à un certain prix ou qui par des voies ou moyens quiconques auront opéré la hausse ou la baisse (!) des prix des denrées ou marchandises ou des papiers et effets publics au-dessus ou au-dessous des prix qu'aura déterminés la concurrence naturelle et libre du commerce, seront puni...» (šeit it kā sarga nevis patērētājus, bet spekulantus citu no cita).

Pēc 420. panta sods paaugstināts «si ces manoeuvres ont été pratiquées sur grains, grenzilles, farines, substances farineuses, pain, vin ou toute autre boisson».

Sakarā ar to Latvijas Sodu likuma 258. pants dabūjis šādu redakciju: «*Tirgotājs vai rūpnieks⁴⁹⁾, kā arī uzņēmuma vai iestādes pārzinis, kas pārmērīgi sacēlis nepieciešamas vajadzības priekšmetu cenas, ja viņš izmantojis vietējo iedzīvotāju galīgi spaidīgos apstākļus, kuri radušies aiz šo priekšmetu trūkuma, vai mākslīgi radījis tādu trūkumu noslēpjot, iznīcinot vai sabojājot tādus priekšmetus vai pārtraucot to pārdošanu bez ievērojama iemesla, vai vienojoties ar citiem tirgotājiem vai rūpniekiem, vai arī ar cita negodīga paņēmiena palīdzību, sodams:*

ar pārmācības namu vai ar cietumu un, bez tam, ar naudas sodu, ne augstāku par desmit tūkstošiem latu.»

§ 20. Rūpniecības un tirdzniecības uzraudzības noteikumu pārkāpšana.

Valsts varas uzraudzība pār tirdzniecību un rūpniecību, pieskaitot pēdējām arī amatniecību, tagad realizejas dažādi. Ilgu laiku te valdija *koncesiju* sistema, pēc kuras tirdzniecības un rūpniecības uzņēmuma atvēršanai iepriekš bija vajadzīga attiecīgas varas atļauja. Pēc tam šī sistema līdz ar «cunftu» noslēgtību amatniecībā panīka, dodot vietu *pieteikuma* kārtībai, kas apmierinas ar paziņošanu kontroles organam par notikušu tirdzniecības vai rūpniecības iestādes atvēršanu. Līdzās tai nāca brīva sacensība, kurā var piedalīties visi, kas atrod par piemērotu izlietot savus spēkus un zināšanas kādam amatam⁵⁰⁾.

Ciktāl pastāv iepriekšējo atļauju kārtība, un tā tas ir galvenokārt tajās tirdzniecības un rūpniecības nozarēs, kuru priekšmeti ir *bīstami* publikai, vai kuru īpatnības pieļauj ievērojamas blēdības, jau iestādes atvēršana vien pirms atļaujas saņemšanas ir noziedzīgs nodarījums — taisnība gan — gluži formāls un pelna samērā nelielu sodu. Bez jau iepriekšējās nodaļās apskatītām iestādēm⁵¹⁾ šeit pieder galvenā

Vācu 1927./30. g. nepazīst mūsu 258. p. līdzīgus nosacījumus. Vācijas projekts noteikti saka (1927. g. Begründung, 175. l. p.), ka tie attiecas uz kara laika ārkārtējiem noteikumiem.

⁴⁹⁾ 258. p. tā tad *neskar lauksaimniekus*.

⁵⁰⁾ Jaunākā laikā novērojama atkal vietām *atgriešanās* pie koncesiju sistēmas, lai tautas saimnieciskā dzīvē panāktu zināmu *planveidību*, kura cieš no brīvās sacensības neapvaldamības, jo brīvā konkurence, kā izrādas, ne arvienu ir pietiekošs saimnieciskās dzīves regulētājs.

⁵¹⁾ Uzņēmumi, kuru ekspluatācija var izrādīties kaitīga tautas *veselībai* ar gaisu, ūdens vai zemes saindēšanu, vai ir *vispār bīstama* tajos apstrādājamo vielu

kārtā tādas, kas domātas *publikas uzticībai* un tāpēc prasa pastiprinātu uzraudzību, kā kredit-, apdrošināšanas, tml. iestādes un vispār akciju sabiedrības.

Turpretī tur, kur iepriekšējas atļaujas sistēma piekāpjas pieteikuma sistēmas priekšā, kriminalatbildība var pastāvēt vienīgi *nosacījumu pārkāpšanā*, kuri regulē zināmā tirdzniecības vai rūpniecības veida vai amata norisi.

Taču pat tajās nozarēs, kurās vēl valda pilnīga sacensības brīvība, iespējama darbība, kas nav pielaižama publisko interešu apsvērumu dēļ. Tā var izpausties kā *izvairīšanās no kontroles*, kas noteikta, piem., fiskalu apsvērumu dēļ, vai kā *uzticības graušana tirdzniecības apgrozībai* ar preču iekšēju un ārēju viltojumu.

Latvijas Sodū likuma XX nodaļa 35 pantos aptver aprādīto noziedzīgu nodarījumu trīs kategorijas, bet nevar teikt, ka pantu norobežošana un pat visas XX nodaļas atdalīšana no citiem Sodū likuma nodalījumiem būtu izdevusies sevišķi apmierinoši.

Tā, pat pavirši apskatot, uzkrīt 334. pants, kas paredz arestu līdz 3 mēnešiem vai atbilstošu naudas sodu par fabrikas vai amatniecības iestādes ierīkošanu bez attiecīgi noteiktām ietaisēm gaisa, ūdens vai zemes aizsardzībai *pret slimību dīgļiem*. Nav šaubu, ka šim pantam vieta nodalījumā par tautas veselību.

I. Kas attiecas uz *formāliem* pārkāpumiem tirdzniecībā, rūpniecībā un amatniecībā, tad tiem veltīti 337. p., 340. p., 343. p. 1. un 2. daļa un 348. p. 1. d.

1. Pirmām kārtām sodama ar naudas sodu līdz Ls 500 likuma noteikumu pārkāpšana par *tirdzniecības grāmatu vešanu* (366. p.).

2. Tālāk likums soda ar naudas sodu līdz Ls 500 to, kam *nav tiesības nodarboties* ar noteikta veida tirdzniecību vai rūpniecību un kas ar to nodarbojies (348. p.).

Kad vainīgais, lai dabūtu atļauju nodarboties ar tirdzniecību vai rūpniecību, *ķēries pie krāpšanas* (ar nepatiesu ziņu sniegšanu vai patiesības noklusēšanu), viņš sodams ar arestu (348. p. 2. d.).

«*Jus commercii*», kas kādreiz bija kārtas privilēģija, tagad vairs nav tāds, un 348. pantam ir nozīme: a) tikai attiecībā uz personām, kam šīs tiesības atņemtas pilnīgi vai pa daļai uz visiem laikiem vai uz

sprāgstamības vai ātras aizdegšanās dēļ, vispār apskatīti nodalījumos par *publiskas veselības un sabiedriskas drošības aizsākumiem*; *poligrāfiskām* iestādēm veltīts nodalījums par *preses uzraudzību*.

laiku, ar tiesas spriedumu; b) kad tirdzniecībai vai rūpniecībai vajadzīga sevišķa atļauja⁵²⁾.

Pirmajā gadījumā 348. p. 1. d. konkurē ar 201. p. 3. p-ktu, kas «patvaļīgu tiesību lietošanu, kuras ar likumīgā spēkā stājušos tiesas spriedumu atņemtas» soda vēl stingrāk, bet otrā gadījumā tas sakrīt ar 333. pantu un, tā tad, abos gadījumos, šķiet, būtu lieks.

3. 333. pants soda ar naudas sodu līdz Ls 100 rūpniecības vai amatniecības iestādes⁵³⁾ (arī aptiekas) *ierīkošanu* vai pat *stāšanos pie to ierīkošanas bez pienācīgas atļaujas*, kad tāda vajadzīga⁵⁴⁾, bet ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 stāšanos pie tādu iestāžu ierīkošanas kaut arī ar attiecīgas varas atļauju, bet a) no personas, kurai uz to nav tiesības⁵⁵⁾, vai b) ja tas izdarīts aizliegtā vietā.

333. panta 2. daļas formulējums rada nesaprašanu. Jāšaibas, vai var pilnīgi piekrist Taganceva⁵⁶⁾ domām, ka «administratīvas varas rīkojums nevar graut likuma spēku un padarīt... neatbildīgas personas, kas vainīgas tā nepildīšanā... jo... nepareizas atļaujas esamība... ir līdzvērtīga pienācīgas atļaujas iztrūkumam⁵⁷⁾. Koncesiju sistema, — un tā ir šīs sistēmas vājā puse, — ar attiecīgas atļaujas izdošanu privatpersonai noņem tai un uzliek uzraudzības organam, kas apliecību izdod, atbildību par attiecīgu noteikumu pildīšanu. Ja koncesiju izsniedzot personai, kurai uz to nav tiesības, vēl var eventuali runāt par varas maldināšanu no šīs personas puses, tad, piem., attiecībā uz *vietas izvēli* tas nevar būt. Tāda izdevējas varas koncesijas atļauja it kā atsvabina uzņēmēju no kriminalatbildības. Katrā gadījumā, ja tā ir līdzvērtīga atļaujas iztrūkumam, tad nav ne mazākā pamata sodu *pastiprināt* pret normalo.

Bet varētu šaubīties arī par 333. p. 1. daļas konstrukcijas pareizību. Kāpēc sodīt iestādes ierīkošanu un vēl jo vairāk stāšanos pie tās, kad smaguma centrs ir tai apstākļi, lai iestāde *nefunkcionētu* bez

⁵²⁾ Sal. Tagancevs, 780. l. p., Nr. 2.

⁵³⁾ Sal. Tagancevs, 760. l. p., Nr. 5. Tagancevs paskaidro, ka pēc bij. 1903. g. Sodu likuma 310. p. (kuram atbilst Latvijas Sodu likuma 333. p.) līdz atļaujas saņemšanai vispār nevar sākt iestādes iekārtošanu... vai kaut arī kādu jau gatavā stāvoklī esošu telpu pielāgošanu... ražošanai (761. l. p., Nr. 9. un 10.).

⁵⁴⁾ Sal. Tagancevs, 760. l. p., Nr. 6.

⁵⁵⁾ Sal. sacīto iepriekš attiecībā uz 348. pantu.

⁵⁶⁾ Sal. Tagancevs, 761. l. p., Nr. 8. un 762. l. p., Nr. 14.

⁵⁷⁾ Kā koncesijas iztrūkums tomēr nav jāsaprot tirdzniecības vai rūpniecības zīmes *neizņemšana* un uzņēmuma izmantošana bez tāda veida zīmes vai apliecības, par ko draud sevišķi administratīvi sodi (sal. Tagancevs, 762. l. p., Nr. 12.).

iepriekšējas atļaujas? Pat no visstingrākās koncesiju sistēmas viedokļa pilnīgi pielaižams, ka, piemēram, vienā laikā ar koncesijas izsniegšanas lūgumu, ja tiešām izsniegšanai šķēršļi nav paredzami, laika ietaupīšanai, ierīkotājs stājas pie visa vajadzīgā ierīkošanas, jo pats koncesijas izsniegšanas process velkas dažreiz diezgan ilgi. Svarīga ir ne iestādes ierīkošana, bet *atvēršana*⁵⁸).

Specialais 337. pants paredz arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 tam, kas, *neievērodams* likuma vai saistoša noteikuma nosacījumus, atvēris akciju vai paju *sabiedrību*, apdrošināšanas biedrību vai sabiedrību, privatu vai sabiedrisku kredītiestādi, banku vai mainītavu, kooperatīvu, komisijas vai uzziņas kantori vai krāj-aizdevu kasi⁵⁹).

Nesamērīgi stingrāk soda pēc 340. panta (kā nepielaižamu dibināšanas spekulāciju) *parakstīšanās atklāšanu* uz vērtspapīriem akciju vai paju sabiedrības vārdā, kuru nav atļauts atvērts (cietums līdz 6 mēnešiem)⁶⁰).

II. *Par nosacījumu pārkāpšanu, kuri regulē pienācīgā kārtā atvērto tirdzniecības, rūpniecības u. c. uzņēmumu darbību*⁶¹), runā 335., 336., 338., 339., 340., 341., 343., 344., 345., 349. un 351. pants.

Še pieder aizliegumi, kas skar tirdzniecības un rūpniecības atsevišķas nozares, starp citu:

- a) Attiecībā uz *traktieriem* un privatu tirdzniecību ar *reibinošiem* dzērieniem aizliegta tirgošanās neatļautā laikā un nekārtīgu vai neatļautu izprieču⁶²) pielaišana; likumā vai saistošā noteikumā nosacītu vecumu nesasnējušas personas turēšana par apkalpotāju; pielaišana jaunākām par 18 gadiem vai redzami piedzērušām personām dzert traktierī vai pārdotavā reibinošus dzērienus; ēdienu vai dzērienu pārdo-

⁵⁸) Sal. iepr. § 15. par iestādēm spridzināmu u. tml. vielu izgatavošanai.

⁵⁹) Lai novērstu paralelismu ar 107. pantu, 337. pantā būtu jāatsakās no nosacījuma par tajā uzskaitīto *juridisko* personu darbības atklāšanu. 337. panta 1., 2. un 4. punkts ir lieks, tāpat arī 3. punktā vārds «sabiedrisku».

⁶⁰) Specīālo likumu nosacījumi attiecībā uz *valutas operācijām nav uzņemti Sodu likumā* (sal. Lik. kr. 1923. g. 33. un 1931. g. 197.).

⁶¹) Sal. *Liszt*, 647. l. p. un turpm. (Gründungschwindel).

⁶²) Ne no fiskāla, bet vienīgi policejiskā viedokļa (sal. *Tagancevs*, 766. l. p., Nr. 1.).

⁶³) Pēc *Vācijas* 1927./30. g. projekta nodalījumā: «*Missbrauch von Rauschgiften*» soda «*Abgabe geistiger Getränke oder anderer berauschender Mittel an Insassen einer Trinkeranstalt oder Erziehungsanstalt*» (§ 368.).

šana traktierī vai istabu izīrēšana dārgāk par izsludinātām cenām⁶⁴); dzīvokļa vai citu telpu atvēlēšana amata veidā citur pirktu reibinošu dzērienu dzeršanai, kā arī acīm redzami piedzērušās personas izraidīšana uz ielas⁶⁵) (pēc 335. p. arests līdz 3 mēnešiem vai naudas sods līdz Ls 500); reibinošu dzērienu pārdošana uz parāda (izņemot fabrikas un vairuma noliktavas), pret ķilu vai uz nākamās ražas rēķina vai mainīšana pret mantām un maksāšana ar reibinošiem dzērieniem par darbu vai saistībām⁶⁶) (pēc 336. p. arī arests vai naudas sods līdz Ls 500⁶⁷).

- b) Attiecībā uz tirgošanos ar *spēļu kartīm* par tai izdoto noteikumu pārkāpšanu pēc 349. p. paredzēts naudas sods līdz Ls 300.
- c) Par *oficiala zīmoga* vai taml. spiežama rīka *izgatavošanu* pēc personas pasūtījuma, kura tam nav pilnvarota, pēc 351. p. draud arests.
- d) *Banku vai naudas mainītavu* turētāju vai viņu dinestā esošu personu katrs aizliegts darījums pēc 339. panta sodams ar naudas sods līdz Ls 2000, bet recidiva gadījumā ar cietumu līdz 6 mēnešiem un bez tam vēl ar naudas sodu līdz Ls 3000⁶⁸).
- e) *Krāj-aizdevu kases turētājiem* vai to darbiniekiem par attiecīgu nosacījumu neizpildīšanu pēc 338. panta draud naudas sods līdz Ls 300⁶⁹).
- f) Sevišķu vērību likums piegriezis briesmām, kādas varētu draudēt no nepareizas darbības akciju sabiedrību un tamlīdzīgu pasākumu lietās. Vispārējā kārtā kredītiestādes, akciju vai paju sabiedrības, apdrošināšanas biedrības vai sa-

⁶⁴) Tas attiecas uz *traktieriem*.

⁶⁵) Pēc būtības «*piedzērušās personas izraidīšana uz ielas*» attiecas uz sabiedriskas vai individualas *drošības* aizsardzības noteikumu pārkāpšanu. *Sal. 257. p., kā arī 310. p.*

⁶⁶) *Parādu saistības* atzīstamas par *spēkā neesošām*, bet ķīlas atdodamas atpakaļ bez atlīdzības.

⁶⁷) Bez tam tiesa var atņemt vainīgam tiesību tirgoties ar reibinošiem dzērieniem uz laiku no 1 līdz 5 gadiem (sal. 313. p.).

⁶⁸) Bez tam tiesa var atņemt vainīgam tiesību turēt banku vai mainītavu, vai pārzināt tās uz laiku no 1 līdz 5 gadiem, bet recidiva gadījumā uz visiem laikiem.

⁶⁹) Bez tam tiesa var atņemt vainīgam tiesību turēt krājaizdevu kasi uz laiku no 1 līdz 5 gadiem, bet recidiva gadījumā uz visiem laikiem.

biedrības, kooperatīva vai slimības kases *statutos neatļautas mantiskas operācijas*⁷⁰⁾ pēc 344. panta 1. daļas soda ar cietumu; sods pieaug līdz pārmācības namam, kad tādas operācijas rezultātā iestāde izsludināta par *maksātnespējīgu* (344. p. 2. d.).

- g) Zīmējoties vispār uz tām pašām iestādēm 343. panta 2. daļa paredz cietumu par *vērtspapīru izlaišanu bez pienācīgas atļaujas*⁷¹⁾ vai citādā vērtībā kā noteikts, vai lielākā skaitā kā atļauts, vai par summu, kura pārsniedz atļauto.
- h) *Akciju vai paju sabiedrības dibinātāju*, kā arī kredītiestādes, akciju vai paju sabiedrības, apdrošināšanas biedrības vai sabiedrības vai kooperatīva *pārstāvi*, kas, izlūdzot atļauju minēto iestāžu atklāšanai, sniedzis valdībai apzināti nepatiesas ziņas par dibināmo uzņēmumu vai ievietojis apzināti nepatiesas ziņas par šo iestāžu lietu stāvokli vai rēķiniem sludinājumā, pārskatā, bilancē, tirdzniecības grāmatās, vai sniedzis apzināti nepareizu aprēķinu par dividendes izrēķināšanu un izmaksu, ja tas varējis nodarīt kaitējumu valstij, akcionāriem, biedriem vai citām personām, sodams ar cietumu vai ar pārmācības namu (345. p.).

III. *Izvairīšanās no fiskālās un statistiskās kontroles* pa daļai ar patiesības sagrozīšanu un visāda veida *tirdzniecisks negodīgums*, kas saskaras ar *krāpšanu*, paredzēts 341. pantā, 343. panta 1. daļā, 350. pantā, 352.—363. p. un 367. p.

1. *Izvairīšanās no fiskālās un statistiskās kontroles:*

Akciju vai paju sabiedrības dibinātājam, kas nav vedis likumā noteiktas auklotas *grāmatas* akciju vai paju un par tām ienākušū summu ierakstīšanai, vai nav uzrādījis tādas grāmatas revīzijai pēc atiecīgas iestādes prasījuma, pēc 341. p. 1. daļas paredzēts naudas sods līdz Ls 500.

Tā paša 341. panta 2. daļa, kura šim pantam piekabināta drusku māksloti, draud ar to pašu sodu tam, kas sabiedrības, biedrības, kooperatīva vai citas juridiskas personas lietās (sal. 51. p.) pretēji saviem panākumiem, pēc uzraugu iestādes pieprasījuma un *neievērojot atgādinājumu*, noteiktā laikā *nav devis vajadzīgos paskaidrojumus*

⁷⁰⁾ Norādījums uz *slimo kasi* ir šā panta īpatnība.

⁷¹⁾ Domāta arī vērtspapīru izlaišana no pašvaldības iestādēm.

vai ziņas, vai noteiktā laikā nav novērsis savā darbībā pielaistās nelikumības vai atkāpšanos no statutu, likumu saistošu noteikumu, vai vispārējai zināšanai Valdības Vēstnesī izsludinātu valdības rīkojumu nosacījumiem, ja par nodarīto nedraud bargāks sods⁷²⁾.

(Attiecībā uz atteikšanos dot *Valsts statistiskai pārvaldei* uz likuma pamata sniedzamas ziņas un attiecībā uz apzināti nepareizu ziņu došanu sal. iepriekš apskatīto 163. pantu).

2. *Negotīgums tirdzniecībā*⁷³⁾:

- a) paredzēts pantos, kas veltīti speciāli *tirdzniecībai ar dārgmetāliem* un attiecīgiem izstrādājumiem (352.—357. p.). Šo metālu lielās vērtības dēļ tirdzniecība ar tiem padota sevišķai kontrolei, kas pastāv dažu izstrādājumu saistošā apzīmogošanā ar t. s. oficiālo «*proves zīmogu*» (proves nodevas iekasēšanas nolūkā) un citu izstrādājumu *plombēšanā*⁷⁴⁾ vai apzīmēšanā ar t. s. «*paziņzīmi*» (priekšmeta izgatavotāja privāto zīmi).

Soda dārgmetāla vai tā izstrādājumu *glabāšanu pārdošanai vai pārdošanu bez* minētām kontroles zīmēm vai ar *nepareizu* proves apzīmējumu. Atkarībā no preces veida un no tā, vai tai trūkst tikai kontrolzīmes jeb vai zīme parādīta nepareiza, sods svārstas no naudas soda metāla trīs- līdz pieckārtīgā vērtībā un pat līdz 3 mēnešiem arestā (vai atbilstošam naudas sodam), bet ja nodarijums izdarīts amata veidā, vainīgam draud cietums līdz 6 mēnešiem un naudas sods līdz Ls 3000 (352.—354. p.).

Dārgmetāla *glabāšana pārdošanai vai pārdošana* izstrādājumā vai stienī ar apzināti *pakaļtaisītu, pārtaisītu* par augstāku, vai *ielodētu* proves zīmoga uzspiedumu pēc 356. panta sodama ar cietumu līdz 6 mēnešiem, bet pati iespiešuma pakaļtaisīšana, pārtaisīšana, ielodēšana vai zīmoga uzspiešana bez proves valdes ziņas vai pakaļtaisīta proves zīmoga izga-

⁷²⁾ Ievērojot jau iepriekš aprādīto vajadzību saskaņot 107., 164., 337. un 341. p., būtu iespējams 341. p. 2. daļu pavisam atņemt sakarā ar 164. panta redakcijas pārgrozījumu.

⁷³⁾ Sal. *Code pénal*, 413. p. u. turpm. «*Violation des règlements relatifs aux manufactures, au commerce et aux arts*»; sal. arī *Šveices* 1918. g. projekta 131. un 132. p.: *Warenfälschung und Inverkehrbringen gefälschter Waren*.

⁷⁴⁾ Zelts vai sudrabs mājas kausējumā *paša* lietošanai var būt bez uzspieduma (*Tagancevs*, 732. l. p., Nr. 1.).

tavošana vai glabāšana pārdošanai⁷⁵) sodama ar cietumu (355. p.).

- b) 363. pants draud ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu tam, kas glabājis pārdošanai, devis tālāk vai lietojis tirdznieciskā darījumā *svarus*, *mērus*⁷⁶) vai *atsvarus*, kuri ir nepareizi, kurus aizliegts lietot tirdzniecībā vispār vai attiecīgā tirdzniecības nozarē, vai kuriem nav noteikta zīmoga uzspieduma⁷⁷). Tāds pats sods paredzēts rūpniekam vai tirgotājam par nepareiza tilpuma ar akcizi apliekamiem dzērieniem nolemtu mēra *trauku* izgatavošanu, glabāšanu pārdošanai vai pārdošanu;
- c) 358.—362. p. paredz sodīt tirgotāju vai rūpnieku, kurš patvaļīgi lietojis preču nozīmi, kas *vienāda* ar *apzināti* cita rūpnieka vai tirgotāja *vienīgā* lietošanā *esošo preču nozīmi* vai tai *redzami līdzīga* (cietums līdz 6 mēnešiem), vai *aizliegtu uzrakstu* vai *notēlojumu* (naudas sods līdz Ls 200), vai iepriekš nepieteiktu *zīmējumu* vai *modeli* (naudas sods līdz Ls 50). Šie nodarījumi neapšaubami satur sevī cita rūpnieka vai tirgotāja mantisku tiesību aizskārumu un pieder pie tā sauktās «negodīgas konkurences»⁷⁸) (concurrance déloyale, unlauterer Wettbewerb)⁷⁹), bet cik tālu ar tiem maldināts

⁷⁵) Visos iepriekš aprādītos gadījumos dārgmetālus konfiscē par labu Finanču ministrijai (357. p.).

⁷⁶) Sal. *Binding*, *Lehrbuch* II, 1. Mass- und Gewichtsfälschung, 337. I. p. u. turpm.

⁷⁷) Šā nodarījuma formala rakstura dēļ vainīgais saucams pie atbildības pat tad, ja viņš ar sevišķu paņēmienu palīdzību ar nepareiziem svāriem ir *svēris pareizi* (*Tagancevs*, 804. I. p., Nr. 10.). No otras puses *Tagancevs* (turpat, Nr. 11.) pasvītro, ka tādu svaru lietošana tirdzniecībā pietiekoši skaidri pierāda nodarījuma negodīgumu.

363. panta 1. daļā vārdi «devis tālāk», bet 2. daļā «pārdevis» acīm redzot ir nesaskaņojums; plašāk, protams, ir «devis tālāk».

Ievērojot 363. panta radniecību ar 355. pantu, varbūt būtu bijis pareizāk 363. pantu, grozot tā numuru, ievietot tūlīt pēc 355. panta.

Sistematizācijas uzlabošanas nolūkā nebūtu lieki līdz ar to 356. pantu likt pirms 355.

⁷⁸) Sal. 1927. g. 4. oktobra *Latvijas Ministru kabineta noteikums par negodīgas konkurences apkarošanu* (1.—23. p.); sal. turpmāk 569. p.

⁷⁹) Sal. *Binding*, turpat 350. I. p. «Warenzeichen und Ursprungszeichen... wollen besagen, dass die Waren so, wie sie sind... gezeichnet also beglaubigt worden sind... damit der schon begründete Ruf des Meisters die Güte der mit seinen Zeichen versehenen Arbeit verheisst... es sind in der Tat wesentlich Akte des unlauteren Wettbewerbs...»

pircējs par piedāvātās preces izcelšanos, tie satricina vispārējo uzticību tirdznieciskiem apgrozījumiem un šai nozīmē pieder pie tās pārkāpumu kategorijas, kurus *Liszt's* sauc par «strafbare Handlungen gegen Wirtschaftspolizei». Tāpat pie tās pašas kategorijas skaitama kādai *biedrībai* noteiktā kārtā piešķirtās nozīmes patvaļīga lietošana (arests līdz 3 mēnešiem vai atbilstošs naudas sods) un ar vēl lielāku pamatu *Latvijas valsts* vai kādas *ārvalsts ģerboņa* vai tam redzami līdzīga notērojuma lietošana bez pienācīgas atļaujas (arests vai naudas sods līdz Ls 500)⁸⁰;

- d) 364. un 365. pants veltīts nodarijumiem, kas saistas ar *Latvijas tirdzniecības flagas patenta*⁸¹) *pāreju nepiekritīgās* rokās. Soda to, kas nav *paziņojis* attiecīgai varai, ka ar tādu patentu apgādāts kuģis nodots personai, kurai nav tiesības lietot Latvijas flagu, t. i. ārzemniekam (arests vai naudas sods līdz Ls 500). Tālāk paredzēts sods tam, kas *ar savu vārdu sedzis ārzemnieku*, lai viņš varētu dabūt un lietot tādu patentu (cietums), un tāds pats sods draud arī *ārzemniekam* par iestāšanos tādā pretlikumīgā darījumā un ārzemju kuģa *kāpteinim* par braukšanu zem Latvijas flagas.

3. Iepriekš aprādīto nodarijumu subjekti vispār pēc likuma burta un gara ir *tirgotāji un rūpnieki* vai akciju un tamlīdzīgu sabiedrību *vadītāji*, bet XX nodaļai pazīstami arī nodarijumi, par kuru subjektiem var būt *vispār visas personas*, kas darbojas līdzī pilsoniskās dzīves apgrozījumos. Še pieder:

- a) bezvārda naudas zīmju (banknotu) izlaišana apgrozībā, kas sastāda Latvijas Bankas monopolu (pēc 342. p. cietums);
 b) *nosacījumu* pārkāpšana par *vērtspapīru* izgatavošanu vai izlaišanu (pēc 343. p. 1. d. arests vai naudas sods līdz Ls 500);
 c) 346. un 347. p. paredzētie pārkāpumi, kad vainīgais *sarīkojis atklātu loteriju*⁸²) bez pienācīgas atļaujas vai pārkāpjot uz to

⁸⁰) Nelikumīgi uzliktās nozīmes *noņemamas* un iznīcinamas.

358. un 36. pantā paredzētie nodarijumi *vajājami privatā* kārtā.

Sal. arī 292. *panta* 3. punktu.

⁸¹) Pēc 1923. g. 20. marta likuma runa ir tikai par t. s. kabotažas (piekrastes) kuģniecību.

⁸²) Soda tikai sarīkotāju un pārdevēju (izplatītāju).

Sal. *Kriegsmann* «Die Lotterie» viņa rakstā «Das Glücksspiel» (V. D. B. VI), 405. l. p. u. turpm.: «eine besonders gefährliche Form des Glücksspiels... die Leich-

attiecošos noteikumus, ievēdis, pārdevis vai citādi izplatījis apgrozībai neatļautas *ārziemju* loteriju biļetes, vai pārdevis pretēji likuma aizliegumam loteriju vai aizņēmumu biļešu ar vinnestiem «promeses» (arests vai naudas sods līdz Ls 500)⁸³;

- d) izrāžu, koncertu vai citu *izrīkojumu biļešu pārdošana*, kad pie tam apzināti pārkāpts nosacījums par izrīkojuma nodokli (pēc 350. p. naudas sods līdz Ls 300);
- e) citas personas piedabūšana vai ļaušānās sevi piedabūt ar dāvanām vai labumu solījumiem *nepiedalīties publiskā izsolē vai izjaukt tādu*, vai sekmēt svešas mantas pārdošanu izsolē par nesamērīgi zemu cenu (pēc 367. p. cietums).

§ 21. Algota darba spēka noteikumu pārkāpšana⁸⁴).

Darba līguma attiecības atrodas civilo spaidu apsardzībā, un kriminaljustīcijas iekļaušanās tām vispār nav vajadzīga. Civiltiesiskais viedoklis pamatojas uz principu, ka līgumslēdzējas puses pašas brīvi var noteikt savas attiecības. Ir tomēr speciāls novads, kur šim viedoklim vajadzīgs zinams koriģējums, kas nāk no uzņēmuma īpašnieka un strādnieka *saimnieciskās nevienlīdzības* taisnīga novērtējuma puses. Kapitāla un darba saimnieciskās cīņas regulēšanu tagadējā valsts nevar, turot rokas klēpī, atstāt vienīgi pieprasījuma un piedāvājuma savstarpējai abpusīgai iedarbībai. Ir gadījumi, kad,

tichkeit, mit der hier... betrügerische Manipulationen vorgenommen werden, können solchen besonderen Strafschutz wohl rechtfertigen... Wo staatlich monopolisierte Lotterien bestehen... (ist das) Motiv — die Rücksicht auf den Schutz des staatlichen Lotteriemonopols... (der Zweck — der lästigen Konkurrenz zu begegnen)...», 439. l. p. u. turpm.: «... die Frage ob und wie weit auch das Spiel in einer verbotenen Lotterie bestraft werden soll... muss überall da verneinend beantwortet werden, wo die Lotterieverbote keine anderen Ziele verfolgen, als die allgemeinen Glücksspielbestimmungen. Anders, wenn die Rücksicht auf das staatliche Spielmonopol bestimmend einwirkt; hier kann gerade die Bestrafung des Spielens den wirksamsten Schutz des Lotteriemonopols bedeuten...»

⁸³) Pēc *Vācijas* 1927./30. g. projekta (§ 356.) soda «Veranstaltung einer öffentlichen Lotterie oder eine öffentliche Ausspielung von Sachen oder geldwertigen Leistungen ohne behördliche Erlaubnis». *Code pénal* paredz: «contraventions aux règlements sur les maisons de jeux, les loteries etc. (loteries non autorisées par la loi) — 410. p.; sal. arī 475. p., Nr. 5. un 21. V 1836. g. likumu.

⁸⁴) Sal. *Liszt, Lehrbuch*, 643. l. p. u. turpm. «Übertretungen der Arbeiterschutzgesetze» un 645. l. p. u. turpm. «Strafbare Handlungen gegen Arbeiterversicherungsgesetze».

kā mēs redzējām (258. p.), valsts nostāda zem savas kontroles pat preču cenas. Vēl vairāk tā ir aicināta iejaukties, kad runa ir par *dzīvu darba spēku*. Šeit neapvaldami laužas uz āru socialais motivs, kura priekšā jāatkāpjas civilā «juris stricti» sausajiem principiem. Valsts ņem savā aizsardzībā strādniekus kā saimnieciski vājākos, kas par savu fizisko darbu kā atalgojumu saņem tikai dzīves minimumu, kas izslēdz iespēju nodrošināties nelaimes, slimības un darba spēju zaudēšanas gadījumiem. Tālāk valstij zinamā mērā jāsarga strādnieki pret viņu pašu tieksmēm, liekot šķēršļus viņu centieniem pārmērīgi izmantot visus savus spēkus par ļaunu veselībai. Sakarā ar izpeļņas necīgumu tāda tieksme gan atzīstama par gluži dabisku. Beidzot valstij jāsarga strādnieki no nonākšanas spaidu kaļpībā un lai viņu atkarīgo stāvokli neizmantotu ļaunprātīgi saimnieki.

Tamlīdzīgām darba devēju tieksmēm visspēcīgāko pretsparu var dot pašpalīdzības kārtā radusies strādnieku apvienošanās lielākās organizacijās, kuras valsts ņem savā aizgādībā ar nosacījumu, ka tās patur savu sociāli-ekonomisko raksturu.

Tagadējā valsts, kā mēs redzējām, ir gājusi vēl tālāk, attiecībā uz strādniekiem atkāpdamās zinamā mērā⁸⁵⁾ no pamatnosacījuma par līguma saistošā spēka abpusīgumu un pasludinādama vietām (zinamos rāmjos) streika brīvības principu strādnieku *ekonomiskā* stāvokļa uzlabošanai. Toties tā stingri seko līguma izpildīšanai no uzņēmuma saimnieka puses.

Neaprobežojoties ar to, valsts izdod noteikumus, kas uzliek uzņēmējam pienākumus par strādnieku dzīvības un veselības aizsardzību no briesmām, kuras saistas ar ražošanu, nosacījumus par sieviešu un nepilngadīgo darbu, par strādnieku apdrošināšanu u. t. t., noteic darba inspektoru instituta veidā fabrikas darbu sevišķu uzraudzību.

Šajā līmenī tad arī rodas virkne kriminallikumu.

Tādi pazīstami arī *Latvijas* Sodū likumam (XXI nodaļa).

Savā tagadējā veidā XXI nodaļa izšķir algota darba spēka noteikumu pārkāpumu trīs kategorijas: a) fabriku un amatniecības uzņēmumu nozarē (368. p.), b) kuģniecības nozarē (372.—374. p.), c) lauku darbos un d) vispārējo sociālas likumdošanas noteikumu pārkāpšanu (369. un 370. p. un 376.—379. p.).

⁸⁵⁾ Tas neattiecas pie mums uz *laukstrādniekiem* un vispār uz *kuģu kalpotājiem*. Sal. iepr. 113. l. p.

I. XXI nodaļa paredz šādus fabrikas, rūpniecības vai amatniecības uzņēmuma pārziņa (vienalga vai viņš ir īpašnieks vai tā atvietotājs) kriminalnodarījumus: a) patvaļīgu strādnieku *darba algas pazemināšanu* tieši vai netieši (piem. ar darba stundu skaita pavairošanu dienā⁸⁶), b) strādnieku *piespiešanu saņemt algu ne naudā*, bet precēs vai citos priekšmetos, t. s. «truck system» (strādnieka piekrišana⁸⁷) pēc likuma izpratnes izslēdz nodarījuma noziedzīgumu). Sods — arests līdz 3 mēnešiem vai atbilstošs naudas sods, bet atkārtotā gadījumā arests⁸⁸) (368. p.); c) tiesas *piespriešanās* darba algas *neizmaksāšanu* bez ievērojama iemesla 7 dienu laikā pēc pieprasīšanas uz izpildu raksta pamata; sods — arests vai naudas sods līdz Ls 500, bet atkārtotā gadījumā cietums (371. p.).

II. Ņemot vērā specifiskās īpatnības, kādas ir dzīvei *kuģos* («eine kleine Welt für sich», pēc *Bindinga* pareizas piezīmes), Sodu likums tai veltījis zinamu uzmanību un, sekojot citu zemju likumdošanas piemēriem, paredz no *kuģa īpašnieka* un *kapteiņa* puses ļaunprātības pret kuģa kalpotājiem, kā arī kalpotāju pēc līguma uzņemto pienākumu neizpildīšanu⁸⁹).

1. Jūras kuģa *īpašnieku* vai *nomnieku* (izslēgti tā tad arī upju kuģi), kas nav izpildījis likuma noteikumus par *rakstiska līguma noslēgšanu ar kapteini*, soda ar naudas sodu līdz Ls 500 (372. p. 2. d.).

2. Jūras kuģa *kapteini* soda:

- a) ar naudas sodu līdz Ls 500, kad viņš nav izpildījis likuma noteikumus par kuģa kalpotāju pieņemšanu darbā, par aprēķināšanos ar viņiem, vai par viņu atlaišanu no dienesta ārpus Latvijas robežām (372. p. 1. d.);
- b) ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 par kuģa *apgādāšanu* ar nepietiekošu pārtikas krājumu vai uzturam nederīgu pārtiku, par pārtikas vielu izsniegšanu uzturam nederīgā veidā, vai par kuģa kalpotājiem pienākošos porciju samazinā-

⁸⁶) *Tagancevs* (806. l. p., Nr. 4.) min turpretim darba stundu skaita samazināšanu dienā kā patvaļīgu izpeļņas samazināšanu no darba devēja puses. Tas, domājams, tikai pie maksas par *stundām*.

⁸⁷) Jo ir gadījumi, kad saņemt algu graudā strādniekam būs izdevīgāk (*Tagancevs*, 806. l. p., Nr. 6.).

⁸⁸) Bez tam tiesa var vainīgam atņemt tiesību pārzināt uzņēmumu uz laiku no 1 līdz 5 gadiem.

⁸⁹) *Sal. Francijā* 1852. g. 24. marta «*décret disciplinaire et pénal pour la marine marchande*».

šanu bez galīgas nepieciešamības; sods pieaug līdz cietumam, ja sakarā ar to uz kuģa esošie ļaudis braukšanas laikā pārtikas trūkuma vai nenoderīguma dēļ saslīmuši ar dzīvībai bīstamu slimību, vai ja viņiem draudējusi bada nāve (373. p.).

3. No otras puses kuģa *kalpotājs*⁹⁰⁾ sodams ar arestu (374. p.) par *nokavēšanos* atgriezties no viņam atvēlētā atvaļinājuma uz kuģa, kurš dodas vai atrodas ceļā, ja nokavējums ildzis vairāk par 24 stundām, vai kad viņš bez svarīga iemesla ilgāk par 24 stundām *patvaļīgi atstājis* kuģi, kurš dodas vai atrodas ceļā⁹¹⁾, vai ja bez svarīga iemesla, vai tādēļ, ka iestājies cita kuģa dienestā, nav *ieradies uz kuģa noteiktā laikā*, kad jādodas ceļā (t. s. jūras dezertēšana). Sodu paugstina līdz cietumam, ja noziedzīgo nodarījumu izdarušas vairākas personas kopīgi (streiks)⁹²⁾.

Šāda kriminalrepresija par matrožu bēgšanu no kuģa paredzēta, ņemot par paraugu likumdošanu citās valstīs, kur stipri attīstīta kuģniecība. Tādas streika sodamības pielaišana un vēl pastiprināšana izskaidrojama ar to, ka jūrniecības aroda īpatnību dēļ nepieciešams kuģu komandās uzturēt stingru disciplīnu, kura pat uz tirdzniecības kuģiem ievērojami līdzinās disciplīnai kara flotē⁹³⁾.

Beidzot 375. p. soda ar cietumu līdz 6 mēnešiem kuģa kalpotāju par dienesta pienākumu pārkāpšanu tādā laikā, kad kuģim *draudējusās briesmas*.

III. Rēķinoties tāpat ar *lauku darbu* īpatnībām, mūsu kodeks (378¹⁾. un 378²⁾. p.) paredz ļaunprātības sodamību šinī nozarē⁹⁴⁾:

⁹⁰⁾ Sal. Nagler, *Der Heuervertragsbruch* (V. D. B. VI), 464. l. p. u. turpm.: «... er stellt seiner Struktur nach einen kriminalisierten Kontraktbruch dar...»

⁹¹⁾ Tā tad nodarījums sodams arī tad, kad tas izdarīts *ārpus Latvijas robežām*. Pēc 374. panta burta šis pants piemērojams arī tanī gadījumā, kad dezertējis matrozis no Latvijas ūdeņos uz enkura stāvoša *ārzemes* kuģa. (Sal., starp citu, S. lik. 7. un 8. p.).

Jāatzīmē, ka pēc 374. p. pēdējās daļas noteikumiem ar to pašu sodu kā izdarītājs sodams izņēmuma veidā arī pabalstītājs. Vārdu «*uzkūdijs*» varētu strīpot, jo pēc 49. p. noteikumiem *uzkūditāju* soda arī bez tam ar to pašu sodu.

⁹²⁾ 374. panta 3. daļā īpaši pieminēts, ka tāds pats sods draud par *uzkūdišanu* un *pabalstīšanu*.

⁹³⁾ 372.—375. panti, kas runā speciāli par dienestu uz *jūras kuģiem* u. t. t., labāk iederētos XXI nodaļas pašās beigās, uz ko norāda arī 379. panta saturs. Tagad šis pants, atsaucoties uz iepriekšējiem, ir spiests izlaist 372.—375. pantus.

⁹⁴⁾ Sal. 1937. g. 5. aprīļa likumu (Lik. kr. 53.). *Redakcijas* ziņā būtu bijis vēlams pastrīpot 378¹⁾. pantā, ka runa ir par nolīgumu ar strādnieku, kas saistīts ar

- 1) 378². p. soda ar arestu līdz 1 mēnesim vai ar atbilstošu naudas sodu to, kas apzināti salīdzis vienā un tai pašā laikā ar *vairākiem lauku darba devējiem*, vai to, kas *patvaļīgi aizgājis* no iesāktā lauksaimnieciskā darba, bet
- 2) 378¹. p. noteic arestu līdz 3 m. vai atbilstošu naudas sodu *darbu devējam*, kas nolīdzis laukstrādnieku, kurš ar līgumu saistīts ar citu darba devēju.

IV. Neattiecinami tieši uz kādu noteiktu strādnieku kategoriju 369. un 370. p. un 376.—379. p., kas soda *darba devēju*, šā vārda plašākā nozīmē, par zinamiem socialās likumdošanas⁹⁵⁾ noteikumu pārkāpumiem:

1. 369. pants noteic naudas sodu līdz Ls 100 darba devējam vai viņa vietniekam, kas *nav atsvabinājis nepilngadīgu strādnieku* vai *mācekli* no darba tādā gadījumā vai tādā laikā, kad viņam saistoši jāapmeklē skola;

2. 370. pants paredz sodīt ar arestu līdz 1 mēnesim vai ar attiecīgu naudas sodu tās pašas personas, kad tās pārkāpušas specialos noteikumus par *mazgadīgo, pusaudžu un sieviešu veselības nodrošināšanu* vai *drošību darbā* (neatkarīgi no tā, vai viņu veselības bojāšana tiešām ir notikusi). Pie tam (370. p. 2. d.) atsevišķi paredzēta laika nodošana sievietei - mātei *bērna zīdīšanai*;

3. 378. pants soda ar naudas sodu līdz Ls 300 noteikumu pārkāpšanu *par darba laiku, svētdienas un svētku atpūtu, virsstundu darbu vai atvaļinājumu*;

4. 376. pants paredz naudas sodu līdz Ls 100 par pārkāpumiem, kuri pastāv *ziņu nesniegšanā* attiecīgam varas organam *noteiktā laikā* par darbu, strādnieku skaitu, algas apmēru un izmaksas laiku, par strādnieku pieņemšanu un atlaišanu un par nelaiemes gadījumiem, kā arī attiecīgu dokumentu, rēķinu, grāmatu un ierakstu nevešanā vai neuzrādīšanā;

citu *lauku darbu devēju*, jo likuma mērķis ir tiešām lauku darbu līguma izpildīšanas nodrošināšana no strādnieka puses.

⁹⁵⁾ Sal. Vācijas 1883. g. 15. jūnija *Krankenversicherungsgesetz*, 1889. g. 22. aprīļa *Invalidenversicherungsgesetz* un 1900. g. 30. jūnija *Unfallversicherungsgesetz*, kas apvienoti 1911. g. 19. jūlija t. s. *Reichsversicherungsordnung*'ā.

5. 377. pants draud ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu par *apzināti* nepareizu ziņu sniegšanu⁹⁶⁾ uzraudzības organam.

Visas soda naudas, ko piedzen pēc 368.—371. p. un 376.—378². p. ieskaita Tautas labklājības ministrijas pārziņā esošā sevišķā kapitalā pabalstu izsniegšanai slimiem un sakropļotiem strādniekiem (379. p.).

§ 22. Celtniecības darbu, satiksmes ceļu un līdzekļu lietošanas noteikumu pārkāpšana.

Celtniecības darbu, satiksmes ceļu un līdzekļu lietošanas noteikumu (Baupolizei un Verkehrspolizei) pārkāpšanas apvienojums *Latvijas* Sodlu likuma XXII nodaļā ir diezgan mākslots un tikai ārēja rakstura. Īstenībā tie ir divi atsevišķi nodalījumi.

Protams, arī XXII nodaļā ir nosacījumi, kur tiesības būt tajā ievietotiem apšaubamas, piem. 383. pants, kas satur sevī soda piedraudējumu (naudas sods līdz Ls 200) par *caurules* ierīkošanu *netīrumu novadīšanai* uz tādu vietu, kur tas aizliegts. Tādam noteikumam vieta drīzāk nodaļā par tautas veselības aizsardzību, nekā par celtniecības uzraudzību.

Pārējā ziņā XXII nodaļā uzskaitīti nodarījumi, kā jau pats nodaļas virsraksts to norāda, sadalas divos virzienos:

I. Celtniecības darbu noteikumu pārkāpšana.

Šai vietā Sodlu likums neskar gadījumus, kad, pārkāpjot nosacījumus, radītas briesmas cilvēku dzīvībai un veselībai (gefährliche Bauführung)⁹⁷⁾. Tādi gadījumi izkaisīti pa Sodlu likuma citām nodaļām. Še turpretim domāti noziedzīgi nodarījumi, kuri līdzīgi 333. pantā ietvertam nodarījumam un kuri pastāv darbu izpildīšanā bez varas kontroles organa piekrišanas, vispār neatkarīgi no tā, vai darbi paši

⁹⁶⁾ 1925. g. 11. marta likums (kas nav ievietots Sodlu likumā) soda pieļāvumu izgatavot *pārdodamo maizi, konditoreju preces un vispār miltu izstrādājumus* aizliegtā laikā (naudas sods līdz Ls 500). Pēc 3. reizes iestādi slēdz uz 3 gadiem, kādā laikā īpašniekam nav brīv tādu turēt.

⁹⁷⁾ *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 241. runā par «*Verletzung der Regeln der Baukunst*» — tīšu un neuzmanīgu — saistītu ar briesmām cilvēku dzīvībai un veselībai. Bez tam § 402. soda *cilvēku dzīvības un veselības un sveša īpašuma sargāšanai* izdotās «*Vorschrift der Baupolizei*» pārkāpšanu, kā arī t. s. unverwahrte Vertiefungen pielaišanu; sal. arī *Šveices* 1937. g. kodeksa 229. p. nodaļā «*Gemeingefährliche Verbrechen und Vergehen*».

par sevi ir apmierinoši vai ne. Teiktais attiecas uz 380., 381. un 382. p.

1. Vispirms soda ēkas vai celtnes celšanu vai pārbūvēšanu *bez pienācīgas atļaujas* (t. i. kad tāda atļauja vajadzīga); naudas sods līdz Ls 100 (380. p.).

2. Tālāk, pēc 381. p. soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 katru likuma vai saistoša noteikuma *nosacījumu*⁹⁸⁾ neizpildīšanu pie *celtniecības darbiem* vai satiksmes *ceļu* vai *satiksmes līdzekļu ierīkošanas*, sevišķi uzsverot nederīga materiala lietošanu vai materiala lietošanu nepietiekošā daudzumā. Ja tādas rīcības sekas bijušas celtnes, vai kaut arī tās daļas sabrukšana, sodu paaugstina līdz cietumam; bez tam tiesa var izsludināt spriedumu un vainīgam architektam, inženierim vai vispār personai ar būvtiesībām, kā arī uzņēmējam aizliegt nodarboties savā nozarē uz laiku no 1 līdz 5 gadiem, bet atkārtotā gadījumā — uz visiem laikiem.

Tāds pats sods draud pieņēmējam, kurš pielaidis šos nodarījumus.

3. Cits raksturs ir 382. pantam, kurš paredz arestu līdz 3 mēnešiem vai atbilstošu naudas sodu tam, kas *mineralūdeņu avotu* vai dziedinošu mineraldubļu apsardzības rajona robežās bez pienācīgas atļaujas vai bez iepriekšēja paziņojuma izdarījis *darbus*⁹⁹⁾, kuru izpildīšanai tāda atļauja vai paziņojums vajadzīgi.

II. Satiksmes ceļu un līdzekļu lietošanas noteikumu pārkāpšana¹⁰⁰⁾.

Satiksmes līdzekļi var būt ļoti nopietnu aizskārumu priekšmets. Šie aizskārumi var saistīties ar vispārējām briesmām šo līdzekļu lieto-tājiem. Jo sarežģītāks satiksmes līdzekļu iekārtojums tehniskā ziņā, jo ātrāka, pateicoties vareno dabas spēku izmantošanai, pati satiksme, — jo vairāk pieaug briesmas, jo jūtāmāka kļūst vajadzība sargāt no tamlīdzīgiem nodarījumiem cilvēkus un zināmā mērā arī mantu. Runājot šinī vietā par satiksmes līdzekļiem, pastāvošās tiesības tomēr nedomā minētos «vispārbīstamos» aizskārumus, kuriem ierādīta vieta Sodu likuma XXXIV nodaļā par mantas bojāšanu. Sodu likuma

⁹⁸⁾ Sal. 381. panta 4. daļu (technikas prasības).

⁹⁹⁾ Sal. *Tagancevs*, 826. l. p., Nr. 1.

¹⁰⁰⁾ Sal. *Ullmann, Gefährdung des Eisenbahnbetriebs, Gefährdung des Schiff-fahrtbetriebs un Hinderung und Gefährdung des Telegraphenbetriebs* (V. D. B. IX), 85. l. p. u. turpm., 101. l. p. u. turpm. un 95. l. p. u. turpm. Sal. arī *Liszt*, 662. l. p. u. turpm. *Strafbare Handlungen in Bezug auf Schiffahrtswesen.*

XXII nodaļā apskatīti mazāk nozīmīgi *pārvaldības kārtības* pārkapumi, un proti, satiksmes līdzekļu lietošanu regulējošo noteikumu neizpildīšana. Nevar tomēr teikt, ka tāda šķirošana būtu izvesta līdz galam. Arī šinī nodaļā mēs sastopam nosacījumus, kas tā vai citādi skar jautājumu par briesmām, kuras gan nav tik asas kā XXXIV nodaļā.

Atbilstoši pastāvošām satiksmes līdzekļu kategorijām minētie noziedzīgie nodarījumi var skart: a) ūdensceļu, b) dzelzceļu, c) šosejas, zemesceļus, ielas u. tml.¹⁰¹).

Visiem *satiksmes ceļiem un līdzekļiem* ir piemērojami 394. un 393. p. noteikumi: pēc 394. panta sodama *publikai* izdoto nosacījumu neizpildīšana (naudas sods līdz Ls 50) un pēc 393. panta vispārējā lietošanā esošo satiksmes ceļu vai līdzekļu apkalpotāju *rupja izturēšanās* pret publiku (arests līdz 2 nedēļām vai attiecīgs naudas sods)¹⁰²).

a) *Ūdensceļi:*

α) Nosacījumu neizpildīšana par koku pludināšanu, par tauvas joslas turēšanu kārtībā un par tās lietošanu, par tiltu un slūžu atvēršanu vai par ūdens nolaišanu, kā arī vispār kuģošanas apturēšana vai *kuģu* un *plostu kustības* citāda *traucēšana* pēc 384. panta sodama ar naudas sodu līdz Ls 100, bet nosacījumu neizpildīšana par *kuģa* vai *lidmašīnas būvi*, apgādāšanu ar piederumiem, uzturēšanu, *kustību*, piekraušanu un izkraušanu, par piestātņu vai aerodromu uzturēšanu vai lietošanu, vai par ostas kranu, noliktavu un citu ierīkojumu un ietaišu lietošanu — pēc 385. panta ar naudas sodu līdz Ls 500.

Zinams novirziens uz iepriekš atzīmētā *briesmu elementa* pusi (ne konkrētu, bet abstraktu) saskatams 385. panta 2. daļā, kura soda ar cietumu iepriekš minēto nosacījumu pārkāpšanu, kad sekas tai bijušas kuģa vai lidmašīnas katastrofa, pie kam

¹⁰¹) *Vācijas* 1927./30. g. projekts (§ 403.) paredz vispārējā kārtā: «*Strassenpolizei, Sicherung des Eisenbahn-, Schiffs- und Luftverkehrs; Šveices* 1937. g. kodeks 239. pantā soda to, kas «den Betrieb einer öffentlichen Verkehrsanstalt, namentlich den Eisenbahn, Post-Telegraphen oder Telephonbetrieb . . . , den Betrieb einer zur allgemeinen Versorgung mit Wasser, Licht, Kraft oder Wärme dienenden Anstalt oder Anlage hindert, stört oder gefährdet . . . »

¹⁰²) Pie tam domāti tiklab apkalpotāji stacijās, kā arī ripojošā sastāvā un visādos «sabiedriskos braucamos līdzekļos» (sal. *Tagancevs*, 833. l. p., Nr. 1.).

ja vainīgais ir techniķis vai uzņēmējs, tiesa var spriedumu izsludināt un atņemt viņam tiesību nodarboties savā darbības nozarē laikā no 1 līdz 5 gadiem, bet recidīvā gadījumā uz visiem laikiem.

Bez iepriekš uzskaitītiem nodarījumiem atsevišķi pieminēta kuģojamās upes virziena patvaļīga grozīšana, tās tecēšanas apturēšana ar dambi vai pavājināšana, piem. ar kanaļa ierīkošanu (pēc 386. panta naudas sods līdz Ls 300), balasta izmešana, pārkāpjot pastāvošos nosacījumus vai neatļautā vietā (pēc 392. p. arests līdz 3 mēnešiem vai attiecīgs naudas sods), un nodarījums, kas atkal virzas «briesmu» virzienā: ar likumu vai saistošu noteikumu aizliegta bākas ugunīm līdzīgas gaismas radīšana piekrastes bākas rajonā vai cita kāda maldinoša ūdensceļa rādītāja uzstādīšana, kas sodama, ievērojot iespējamo kuģu maldināšanu par ieturamo kursu; pēc 390. p. par to paredzēts arests līdz 3 mēnešiem vai atbilstošs naudas sods, bet ja no tam cēlusies kuģa katastrofa — cietums.

- β) Virkne pantu veltīta to personu nepareizai darbībai, uz kurām pirmā kārtā gulstas atbildība par kuģu vai lidmašīnu kustību (kapteinis vai komandieris), neatkarīgi no tā, vai viņas atrodas valsts vai pašvaldības dienestā¹⁰³), vai ne:

Jūras kuģa kapteinim vai *lidmašīnas komandierim*, kas aizgājis¹⁰⁴) no kuģa vai lidmašīnas, nenododams vadību attiecīgam atvietotājam, kā arī kuģa *kapteinim*, kas nav izpildījis noteikumus par kuģu *sadursmju novēršanai* paredzētiem signāliem, draud arests līdz 1 mēnesim vai atbilstošs naudas sods (387. un 391. p.).

Par patvaļīgu *pasažiera* vai *kalpotāja atstāšanu*¹⁰⁵) ne tanī vietā, kur nolīgts, jūras kuģa kapteinis vai lidmašīnas komandieris sodams ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 (388. p.).

Beidzot, *locim* vai citam pavadonim, kas nav izpildījis pienākumu *pavadīt* kuģi vai personu, kā arī personai, kurai

¹⁰³) Tādā gadījumā viņām sodu var paaugstināt 60. panta kārtībā.

¹⁰⁴) Protams, ja kuģim nekādas briesmas nav draudējušas (sal. *Tagancevs*, 829. l. p., Nr. 1.).

¹⁰⁵) Protams, tanīs gadījumos, kad tā nav draudējusi ar briesmām atstātā dzīvībai (sal. *Tagancevs*, 880. l. p., Nr. 4.).

nav loča tiesības un kura uzņēmusies šos pienākumus bez atļaujas vai bez redzamas nepieciešamības, paredzēts arests līdz 2 nedēļām vai atbilstošs naudas sods, bet ja no tam pavadamais kuģis uzgājis uz sēkļa vai uz akmens, apturēta kuģu kustība vai cēlusies sadursme, sods pieaug līdz arestam uz laiku līdz 3 mēnešiem vai līdz atbilstošam naudas sodam (389. p.).

b) *Dzelzceļi*¹⁰⁶):

Šai nodalījumā attiecīgo pārkāpumu policejiskais raksturs ieturēts pilnīgi. Tie iespējami kā no publikas, tā no dzelzceļa dienestā esošo personu pusēs.

α) Kas neatļautā laikā vai aizliegtā vietā *braucis, gājis* vai kaut ko *vilcis* pār dzelzceļu vai dzinis, vai ganijis tur lopus, vai pēc attiecīga atgādinājuma *nav iznīcinājis* vai novācis dzelzceļa līnijas aizsprostojumu, vai vispār to, kas nepareizi ierīkots dzelzceļa līnijas tuvumā, sodams ar naudas sodu līdz Ls 100 (395. p.).

β) Dzelzceļa dienestā esošai personai, kas nav izpildījusi noteikumus par pasažieru vai kravu pārvadāšanu un par dzelzceļu *policejisko uzraudzību*, draud arests līdz 1 mēnesim vai atbilstošs naudas sods (396. p.).

γ) Pēc 397. panta soda ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu to, kas *pieņēmis dzelzceļu vai kuģu satiksmes ekspluatācijas dienestā* apzināti tādu personu, kurai nav uz to tiesības, vai uzdevis izpildīt ekspluatācijas pienākumus apzināti nespējīgai personai (culpa in eligendo).

c) *Šosejas, zemesceļi, ielas u. c.*¹⁰⁷):

α) *Vispārējā kārtā* 398. pants soda ar naudas sodu līdz Ls 100 to, kas traucējis *braukšanu* vai *iešanu* pa vispārējā lietošanā esošiem satiksmes ceļiem, aizsprostodams tos.

¹⁰⁶) Sal. Liszt, 660. l. p. u. turpm. «*Strafbare Handlungen in Bezug auf das Eisenbahnwesen etc.*»

Sal. arī franču 1845. g. 15. jūlija un 1913. g. 31. jūlija likumus «*Sur la police des chemins de fer*» un 1917. g. 11. novembra dekretu «*Sur la police, la sûreté et l'exploitation des voies ferrées d'intérêt local et d'intérêt général*».

¹⁰⁷) Sal. *Code pénal*, 471. p., Nr. 4. un 475. p., Nr. Nr. 3. un 4., kā arī t. s. «*police de roulage*» (1851. g. 30. maija likums un 1921. g. 27. maija, 1922. g. 3. aprīļa un 1922. g. 31. augusta dekreti).

Sal. tālāk Vācijas 1909. g. 3. maija likumu «*Über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen*».

- β) Tādu pašu sodu, ja vainīgam nedraud bargāks, 400. pants paredz noteikumu neizpildīšanai par *ielu*, laukumu, bruģa, trotuaru, grāvju, tiltu, zemesceļu vai to piederumu *ierīkošanu, uzturēšanu, labošanu vai lietošanu*, kā arī par ielu *apgaismošanu*.
- γ) Pēc 399. panta soda ar arestu līdz 1 mēnesim vai ar atbilstošu naudas sodu nosacījumu neizpildīšanu par *pašrustīgas mašīnas*¹⁰⁸⁾ vai *velosipeda* lietošanu, ja vainīgam nedraud bargāks sods.
- d) Bez jau šā paragrafa pašā sākumā pieminētā 381. panta, kas *satiksmes līdzekļus* skar vispārējā kārtā, norādot, ka sodama tehnikas prasību neizpildīšana pie to ierīkošanas, par «satiksmes līdzekļiem» netiešā nozīmē runā vēl 2 šādi panti:
- α) 401. pants paredz naudas sodu līdz Ls 500 tam, kas, *apejot pasta resoru*, ierīkojis pastu¹⁰⁹⁾ vēstuļu, naudas vai citu lietu pārsūtīšanai, t. i. ar regaliju konkurējošu privatu pasākumu;
- β) pēc 402. p. soda ar arestu vai ar naudas sodu līdz Ls 500 nosacījumu neizpildīšanu par *radiostaciju ierīkošanu un lietošanu*, par radioiekārtas, tās rīku u. tml. glabāšanu vai lietošanu bez atļaujas, vai par radiosatiksmes *traucēšanu*. Neatļautā iekārta vai piederumi pie tam konfiscējami.

§ 23. Sabiedriskās tikumības aizskaršana¹¹⁰⁾.

Apskatot lielāko daļu t. s. «dzimuma tikumības»¹¹⁶⁾ aizskārumu no dažādiem viedokļiem — gan nodalījumā par «netiklību» (XXXI nod.), gan par noziedzīgiem nodarījumiem pret «ģimenes tiesībām» (XXX nod.), gan pret «personas brīvību» (XXIX nod.), pastāvošās tiesības dažus no tiem, *objekta nenoteiktības* dēļ, atdalījušas sevišķā XVIII nodaļā par «sabiedriskās tikumības uzraudzību», kopā ar sodamiem žūpības veidiem, nežēlīgu apiešanos ar cilvēkiem un mājks-

¹⁰⁸⁾ Konkurē ar 255. p. Sal. *Bezold, Die qualifizierte Fahrlässigkeit der Kraftfahrer* (Zeitschrift f. d. g. Strfw. 1926.), 404. l. p. u. turpm.

¹⁰⁹⁾ Šinī pantā pēc *Taganceva domām* (837. l. p., Nr. 1.) neietversies privata organizācija pasta pārsūtīšanai tādēļ, ja oficiālo pasta iestāžu darbība pagaidām būs apstājusies.

¹¹⁰⁾ Sal. *Mittermaier, Verbrechen und Vergehen wider die Sittlichkeit* (V. D. B. IV) 1.—216. l. p.; atsevišķi zīmējoties uz bij. 1903. g. *Sodu likumiem* turpat, 74. l. p. u. turpm.

¹¹¹⁾ Sal. turpm. § 35.

toņiem, dažiem jaunatnes samaitāšanas veidiem, hazarda spēļu sarīkošanu u. tml.

Kā «sabiedrisku tikumību» Sodu likuma XVIII nodaļa acīm redzot saprot socialās morales abstraktu jēdzienu diezgan plašā nozīmē. Sargot to, sodošā vara tomēr turas samērā šauros rāmjos¹¹²). Ne-dzenoties pēc neiespējamā, tā aprobežojas ar visjūtāmāko pārkāpumu atvairīšanu, kas pa lielākai daļai, kaut gan ne arvienu, sakrīt ar *atklātības* priekšnosacījumu.

I. *Publiska nekaunība*. Ar to saprotama uzvešanās, kas *atklāti* aizskar tieši «dzimuma» pieklājības jūtas (geschlechtliches Anstandsgefühl)¹¹³). Tā iespējama kā vārdiem, tā darbiem, kas nekaunīgi vai nu paši par sevi, vai kļūst par tādiem publiskas apkārtnes dēļ, kur tie izrunāti vai izdarīti. «Atklātība»¹¹⁴) nozīmē pieejamību visiem vai vismaz nenoteikti daudziem, vai ļoti liela personu skaita klātbūtnē, kuras izdarīto varētu redzēt vai dzirdēt. Runa ir ne par tikumības ziņā pārmērīgi izsmalcinātu cilvēka kauna jūtu aizskaršanu, bet par «normalu» kaunīgumu, kas ārēji atspoguļojas *vispārpieņemtos* pieklājības nosacījumos.

306. pants to sauc par *atklātu pieklājības pārkāpšanu ar nekaunīgu vārdu izrunāšanu vai nekaunīgu izturēšanos*, un kā sodu par to paredz arestu līdz 1 mēnesim vai atbilstošu naudas sodu. Tā paša panta 2. daļa kvalificē minēto nodarījumu pie «*mieskāribas*» vai citādas «*prettikumiskas*» darbības nosacījuma, kas savienota ar piedauzību citiem (ar ko, neskaitot kauna jūtu aizskaršanu, ienests arī tikumu samaitāšanas elements). Tādā gadījumā sodu paaugstina līdz cietumam uz laiku līdz 6 mēnešiem¹¹⁵).

¹¹²) Sal. *Mittermaier*, 4. l. p.: «... das Strafrecht muss nicht eine... Verbesserung der ganzen Sittlichkeit herbeiführen wollen. Seine Aufgabe ist die Abwehr von äusseren Gefahren und auch dies nur in beschränkten Umfange, soweit die Strafe Macht hat...»

¹¹³) Sal. *Mittermaier*, 208. l. p. «der Grundgedanke... dass die Öffentlichkeit frei von Unzuchtigkeiten sein soll. Es soll die Gefahr ausgeschlossen sein, dass man unwillentlich Zeuge einer solchen ist...» turpat, 209. l. p. «wer öffentlich das Sittlichkeitsgefühl anderer verletzt...»

¹¹⁴) Sal. *Hippel*, *Die Tierquälerei*, 244. l. p. «das Wort... Öffentlichkeit... bezeichnet nicht die Öffentlichkeit des Tatorts, sondern die *Wahrnehmbarkeit* für unbestimmt welche und wieviele Personen...»

¹¹⁵) Sal. *Vācijās* 1927./30. g. projekta § 298.: «wer öffentlich und unter Umständen, unter denen sein Verhalten geeignet ist Ärgernis zu erregen, eine unzüchtige Handlung vornimmt...»; sal. tālāk *Šveices* 1937. g. kodeka 203. p., *Code pénal*, 320. p.: Toute personne qui aura commis outrage public à la pudeur.»

II. Tāpat kā nekaunīga uzvešanās, «dzimuma» kauna jūtas aizskart un vēl jo lielākā mērā radīt *pie dauzību*, t. i. tikumības samaitāšanas briesmas spēj apzināti nekaunīgu sacerējumu vai notēlojumu «bez zinātniskas vai mākslas vērtības» *glabāšana pārdošanai, pārdošana, atklāta izlikšana* vai citāda *izplatīšana*, kas pēc 307. panta sodama ar cietumu, pie kam, ja vainīgais ir tirgotājs vai periodiska izdevuma izdevējs vai redaktors, tiesa var atņemt viņam tiesību būt par tādu uz laiku no 1 līdz 5 gadiem¹¹⁶).

Labu tikumu apdraudējums, kas šinī nodarījumā izvirzas pirmajā planā, pastāv *ilgšanā* un *apjoma* neaprobežotībā, kāda piemīt šā nodarījuma iedarbībai, kura pie tam dažreiz norit nevis visiem atklāti, bet pagrīdē. Jāņem arī vērā, ka ja «nekaunīga izlaidība» vispār izskaidrojama ar vainīgā *rupju nesavaldīšanos*, tad 307. pantā paredzētais nodarījums pa lielākai daļai rodas aiz *mantkārīgām* tieksmēm, aprēķinā uz baudkāres pamudināšanu citos. Tāpēc jautājums par kriminalrepresiju cīņā ar t. s. *pornografiju* kā literatūrā, tā mākslā ārpus visas pārmērīgas neīstās kautrības¹¹⁷) kļūst mūsu laikā ļoti ass¹¹⁸).

III. Ar apskatīto ir tikai ārējs sakars 309. pantam, kas izpaužas tekstā tieši pieminētā «netikumīgā darbībā». Citādi šis pants nesader ar visas nodaļas virsrakstu un būtu pārnesams uz XXVI nodaļu, jo šajā pantā ļoti skaidri formulēts aizskārums sastāvs *individuala*, bet ne sabiedriska labuma.

Attiecībā uz 306. p., kuram atbilda bij. 1903. g. S. lik. 280. p., sal. *Latv. Senata* 1923. g. kasācijas spriedumu Kaufmaņa lietā un 1925. g. Laša lietā.

¹¹⁶) Sal. *Vācijas* 1927./30. g. § 302. (öffentliche Ankündigung, Anpreisung und Ausstellung in einer die Sitte oder den Anstand verletzenden Weise von Mitteln zur Verhütung etc. . . von Geschlechtskrankheiten); sal. arī § 301; tanī pašā nozīmē *Šveices* 1937. g. kodeksa 204. p.; sal. *Francijas* 2. VIII 1882. g., 16. III 1898. g. un 7. IV 1908. g. likumus (outrage aux bonnes moeurs) « . . . vente, mise en vente ou offre même non publiques, exposition, affichage ou distribution sur la voie publique ou dans les lieux publics d'écrits, d'imprimés autres que le livre, d'affiches, dessins, gravures, peintures, emblèmes, objets ou images obscènes ou contraires aux bonnes moeurs»; sal. arī 1881. g. preses likuma 28. p.

¹¹⁷) Sal. 1900. g. 25. aprīļa «*Lex Heinze*» *Vācijā*.

¹¹⁸) Apstrīdams ir jautājums, vai *izplatīšanā* ietveras arī *privata došana* no rokas rokā (sal. *Mittermaier*, 200. l. p.). No nozīmes, kādu Sodū likums piešķir vārdam «izplatīšana» (sal. iepriekš. 36. l. p.) izriet, ka 307. p. paredz tādu tālāko došanu, kura aprēķināta uz *plašāku izpaušanu*.

309. pantā paredzēta jaunākas par 18 gadiem personas (tā tad noteikta indivīda) pamudināšana¹¹⁹⁾ *ubagot* vai nodarboties ar citu kādu *netikumīgu* darbību; sods — cietums¹²⁰⁾.

Vēl jo vairāk pamatoti tas pats sakams par kazuistisko 308. pantu, kurš paredz cietuma sodu par *cietsirdīgu apiēšanos* ar personu, kura atrodas no vainīgā atkarīgā stāvoklī vai kurai trūkst paš aizsargāšanās iespējas. Ievērojot vajadzību nereti pielietot fizisku spēku, piem., trakojošu garīgi slimo savaldīšanai vai meistara disciplinārās varas uzturēšanai pār personām, kas atrodas pie viņa mācībā, kā cietsirdīga izturēšanās 308. panta nozīmē jāsaprot, protams, ne cietušā personas neaizskaramības vienkārša pārkāpšana, bet fizisku mocību sagādāšana tai «spīdzināšanas» veidā.

IV. Neskatoties uz izteicienu redzamo līdzību, pavisam citādā līmenī atrodas 314. panta noteikums.

Minētais pants paredz arestu līdz 3 mēnešiem vai atbilstošu naudas sodu par «*veltīgu dzīvnieku mocīšanu*»¹²¹⁾.

Diezin vai var apgalvot, kaut gan tādi mēģinājumi arī ir bijuši¹²²⁾, ka dzīvnieks ir patstāvīgas tiesību apsardzības priekšmets, ārpus viņu aptverošās cilvēka mantiskās sfēras. 314. panta dispozīcijā esošā aizlieguma pamatā atrodas cienība pret *līdzcietību, ko cilvēks sajūt*, redzot dzīvai būtei nodarītas veltīgas (t. i. ar mērķa nopietnību neattaisnojamas)¹²³⁾ ciešanas. Tāda cilvēku līdzcietība parādas pirmām kārtām pret tiem dzīvniekiem, kuru dzīvo spēku cilvēki izmanto vai

¹¹⁹⁾ Sal. 467. p. 2. d.

¹²⁰⁾ Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 371. «*Ausschicken zum Betteln*» und «*Unterlassen vom Betteln abzuhalten* (nodalījumā: *Gemeinschaftliches Verhalten*)».

¹²¹⁾ Sal. *Hippel*, *Die Tierquälerei* (V. D. B. II) 241.—270. l. p.

Sal. *Francijas* 1850. g. 2. jūlija likumu par «*mauvais traitements exercés publiquement et abusivement envers les animaux domestiques*», kas papildina *Code pénal*'a 454. pantu (t. s. «*loi Grammont*»); tāpat 1883. g. 21. jūnija *Code rural* 65. p. (bez publiskuma nosacījuma).

Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 366.: «*wer ein Tier absichtlich quält oder roh misshandelt ...*».

Sal. mūsu *Zemkopības un Iekšlietu* ministrijas izdotos Saistošos noteikumus dzīvnieku aizsardzībai (V. V. 1936. g. 12. II. — Nr. 35).

¹²²⁾ Sal. *Hippel*, 254. l. p. u. turpm.: «*die Tierquälerei*» — *Sittlichkeitsdelikt ... als Angriffsobjekt erscheint also das menschliche Sittlichkeitsgefühl ... das Gefühl des Mitleids, welches durch Tierquälerei teils empört, teils zum Nachteil des Täters und seiner Mitmenschen abgestumpft wird ...*»

¹²³⁾ Attaisnojama būtu, piem., zirga noskriešana cilvēka dzīvības glābšanas dēļ.

no kuriem tie mājsaimniecībā gūst citādu labumu, kas tos zināmā mērā tuvina cilvēkiem (*mājkustoni*). Bet tāda aprobežošana ar līdzcietību pret mājkustoniem vien nav vietā augstākā kultūras līmenī, kas rada lielāku sajūtu izsmalcinātību. Nav tāpēc pamata pielaist mocīt dzīvniekus, kuri sastāda, piem., medību, zvejas vai zinātniskos nolūkos t. s. vivisekcijas¹²⁴) priekšmetus. Pie tam nebūt nav vajadzīgs «publiskums». Ja mēs skatāmies uz pārmērīgas nežēlības izrādīšanu, apejoties ar dzīvniekiem, kā uz pretmoralisku nodarījumu, tad ne tikai tāpēc, ka par tā lieciniekiem bijušas daudzas personas. Pietiek, ka ir klāt kaut viens cilvēks, kuru uztrauc riebīgais skats. Pēc tam tāds likumīgs sašutums var rasties arī citiem, uzzinot par notikušo. Beidzot, tāda uzvešanās padara rupju, pretēji vispārējam tikumības līmenim, tā tikumus, kurš tādu nežēlību izrāda.

V. *Azarta spēļu sarīkošana*¹²⁵). Plašākā nozīmē kā azarta spēles saprot arī loterijas, derības un totalizatorus, ar vārdu sakot, tos «aleatorus» līgumus, pēc kuriem, bez jebkādas ekonomiskas vajadzības¹²⁶), vismaz vienam no kontrahentiem jācieš mantisks zaudējums atkarīgi no nezīnāma un pie tam nejauša gadījuma. Sodošās varas iejaukšanās šajā laukā izskaidrojama ar darījumu netikumisko raksturu un briesmām, kas draud šī riska darījumu labprātīgo dalībnieku mantai. Azartspēļu netikumiskumu, ciktāl tas tiecas pēc mantkārīgiem mērķiem, raksturo izvirtīga kāre viegli, bez «derīga» darba pūlēm iedzīvoties. Nostājoties uz šī viedokļa, valsts soda *piedalīšanos* azartspēlē, bet vēl jo bargāk spēļu *sarīkošanu*, kad azartā ievilkti citi, uzkurinātas viņu kaislības, izmantots to vājums. Soda stingrība jo sevišķi pieaug, ja spēļu sarīkošana saistas ar *mantkārīgām* tieksmēm, un tā tas visbiežāk arī ir. Sabiedriskas tikumības sargāšanai no izvirtības kriminalpiedraudējums te neapšaubami ir vietā.

Pēc *Latvijas* S. l. 315. panta soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 aizliegtas *spēles, atsevišķi kāršu spēles sarīkošanu, piedalīšanos* *tādā*, vai telpu atvēršanu tai. Par *spēļu namu* atvēršanu pēc 316. panta sods pieaug līdz cietumam, kam pievienojas vēl naudas sods līdz Ls 3000.

¹²⁴) Sal. *Hippel*, 248. l. p. un turpm., 269. l. p. u. turpm.

¹²⁵) Sal. *Kriegsmann*, *Das Glücksspiel* (V. D. B. VI), 375.—451. l. p.; atsevišķi « *Das Spiel als unsittliche Vermögensgefährdung* (377. l. p.).

¹²⁶) Atšķirībā, piem., no *apdrošināšanas* līguma.

¹²⁷) Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 357. « *öffentliches Glücksspiel ohne behördliche Erlaubnis veranstalten ... die Einrichtungen dazu bereitstellen oder in seinen Räumen dulden ... (öffentlich = auch in Vereinen oder geschlossenen*

Mūsu tiesību izturēšanos pret dažādiem spēles veidiem, ko sauc par *loteriju* (vienas personas spēle pret daudzām, šai personai nezināmām) jau iepriekš noteic tas apstākļi, ka mums ir valsts aizņēmums ar premiju izlozēm un īpaša reglamentācija privatu izložu sarīkošanas kārtībai (nolūkā novērst ar spēli saistītā azarta briesmas). Principā pielaižot loteriju un aprobežojot tās lietošanu (piem. tikai labdarīgiem mērķiem), valsts, protams, nevar sodīt loterijas sarīkošanu kā sabiedriskas tikumības pārkāpšanu, bet vienīgi kā loterijas regulēšanai izdoto, iepriekš jau minēto *noteikumu formālu* neizpildīšanu.

VI. *Sodami žūpības veidi.* Cīņa ar alkoholismu, kas nelabvēlīgi iedarbojas kā uz tautas veselību, tā uz viņas materiālo un garīgo labklājību, ir valsts pārvaldības pastāvīgs uzdevums. Ja aizraujoties šinī virzienā vietām gājuši par tālu (sal. tagad atmešto «prohibition» Amerikā u. t. t.)¹²⁸), tad kriminaltiesības vispār nevar izturēties vienaldzīgi pret šo parādību jau tāpēc vien, ka traucējums, kas aiz pierāduma rodas alkoholiķa dvēseles darbības norisē, ļoti bieži rada viņā *varmācīgas darbības tieksmes*, un no tam tikai viens solis līdz noziedzīgam nodarījumam.

Jautājums par to, kā apreibšana atspoguļojas uz cilvēka atbildību, pieder mācībai par pieskaitāmību¹²⁹); jautājums par speciāliem sodu mēriem vai drošības soļiem, ko piemēro noziedzniekiem - alkoholiķiem, sastāda penoloģijas¹³⁰) priekšmetu. Bet iespējams arī vēl trešais viedoklis — tas ir *cīņa pret pašu žūpību* ar kriminalpiedraudējuma un represijas palīdzību. Valstīs, kur reibinošu dzērienu lietošana reglamentēta likumdošanas kārtā, kā to pilnīgs vai daļējs aiz-

Gesellschaften, in denen Glücksspiele gewohnheitsmäßig veranstaltet werden); tālāk § 359: «wer aus dem Glücksspiel ein Gewerbe macht, wird mit Gefängnis bestraft».

Sal. arī *Code pénal*, nodalījumā «*escroqueries et autres espèces de fraudes*» 410. p. «ceux qui auront tenu une maison de jeux de hasard et y auront admis le public... les banquiers de cette maison... tous administrateurs, préposés ou agents de ces établissements...»; sal. arī 1891. g. 2. jūlija likumu (courses de chevaux), 1927. g. 15. jūnija likumu (jeu dans les cercles et casinos des stations balnéaires); sal. arī *Code pénal* 475. p., Nr. 5: «qui auront établi ou tenu dans les rues, chemins, places ou lieux publics... jeux de hasard...»

¹²⁸) Gluži tāpat *Norveģijā* 1926. gadā ar tautas nobalsošanu atcelts *pilnīgs* alkoholisku dzērienu lietošanas aizliegums.

¹²⁹) Sal. *manu kursu*, I, 73. l. p.

¹³⁰) Sal. *turpat* 270. l. p.

liegums, attiecīgu noteikumu pārkāpšana var būt saistīta ar soda sankcijām¹³¹).

Tāda šinī lietā ir arī mūsu kriminālkodeka pozīcija.

Uz apskatamo jautājumu attiecošās kriminālsankcijas, kā mēs redzējām, pa lielākai daļai ietvertas nodalījumā par *tirdzniecības un rūpniecības uzraudzību*, pa daļai nodalījumā par *tautas veselības apsardzību*¹³²). Pārējās, raugoties no sabiedriskās *tikumības* apsardzības viedokļa, ievietotas šajā nodaļā.

1. *Parādīšanās publiskā vietā acīm redzami piedzērušā stāvoklī, neatkarīgi no citām vainīgā izdarītām aplamībām*¹³³), sodama ar arestu līdz 1 mēnesim vai ar atbilstošu naudas sodu (310. p.)¹³⁴).

2. Ar arestu līdz 2 nedēļām vai ar atbilstošu naudas sodu pēc 311. panta soda *reibinošu dzērienu dzeršanu aizliegtā vietā vai laikā*.

3. 313. pants (sal. arī 336. p. 3. pkt.), piesliedamies iepriekšējam, paredz naudas sodu līdz Ls 500 par *algas izmaksāšanu vai personiska darba līguma slēgšanu* ar kalpotājiem vai strādniekiem *reibinošu dzērienu pārdošanā*, kurā tie nav nodarbināti. Tas domāts, lai pasargātu viņus no ievilināšanas tiem neizdevīgos darījumos¹³⁵).

4. Beidzot, 312. pants draud ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 par *reibinošu dzērienu vai to izgatavošanas vai pārdošanas vietas reklamēšanu aizliegtā veidā*¹³⁶).

¹³¹) Pie tam nav jāaizmirst, ka vienas pašas kriminālrepresijas, kaut tā arī būtu novesta līdz galējībai, žūpības iznīdēšanai ir par maz.

Sal. arī *Ruggles-Brize, Prison Reform at home and abroad*, 49., 103., 106. un 121. l. p.

Jautājumu par *žūpības* nozīmi krimināltiesībās apskatīja *starptautiskos penitenciaros kongresos*: a) Pēterburgā, 1890. g. I sekcijā 2. jautājums; b) Briselē, 1900. g. III sekcijā 2. jautājums un c) Budapeštā, 1905. g. III sekcijā 1. jautājums.

¹³²) Sal. iepriekš. § 18.

¹³³) Pēc krievu 1903. g. Sodu likumiem bija vajadzīgs: состояние явного опьянения, угрожающее безопасности, спокойствию или благочинию.

¹³⁴) Sal. *Francijas* 1917. g. 1. okt. likumu «Sur la répression de l'ivresse publique et sur la police des débits de boissons, l. p. «... quiconque sera trouvé en état d'ivresse manifeste dans les rues, chemins, places, cafés, cabarets ou autres lieux publics...»

¹³⁵) 313. pantu, protams, būtu iespējams ieslēgt nodalījumā par *algota darba spēka noteikumu pārkāpšanu*.

¹³⁶) 312. pantā trūkst norādījuma uz citām *apreibinošām vielām*. Bez tam to būtu bijis labāk pārvietot nodalījumā par *tirdzniecības un rūpniecības uzraudzību*.

II. daļa.

Pakaļtaisīšana¹⁾

§ 24. Vispārējs pārskats.

Vairāk kā jebkādā citā kriminaltiesību daļā romiešu tiesību avotu, dažreiz gan nepareizi saprastu, ietekme jūtama, ja runa ir par t. s. «pakaļtaisīšanu». «*Lex Cornelia testamentaria nummaria*», kas vēlāk pārdēvēta par *lex Cornelia de falsis*²⁾, atstājusi dziļas pēdas Vakareiropas likumdošanā un zinātnē. Apvienojot šos nodarījumus zem kopīga virsraksta «de falsis», kā raksturīgu to īpatnību izvirzīja *nepatiesīgumu* (falsitas) pretstatā *patiesībai* (veritas)³⁾. No otras puses, uzglabājies priekšstats par ciešu radniecību starp visādu veidu materializētiem meliem, pie kuriem pieder arī «dokumentu viltošana» un «naudas pakaļtaisīšana». Tāds priekšstats izriet no «*lex Cornelia de falsis*» satura un atspoguļojies arī tās nosaukumā.

Abos virzienos bija iespējami pārspīlējumi.

Nepatiesīgums, ko radījušas apzinātas machinācijas nolūkā maldināt trešo personu, izveidojas par tās *vilšanu*, tuvinot ar to «crimen falsi» *krāpšanai*⁴⁾, kas devis iemeslu šo divu jēdzienu nepareizai sajaukšanai, ko tagad gan visi atmet.

1) *Binding, Lehrbuch: «Die Verbrechen über die Beweismittel und Beglaubigungszeichen»*, 108.—128. lap. p.; «*Urkundenfälschung*» etc., 169.—303. lap. p.; *Oetker, Zur Urkundenlehre im Strafrecht* (Festschrift für Binding I), 1.—139. l. p.; *Weissmann, «Urkundenfälschung»* (V. D. B. VII), 245.—403. lap. p.; *Liszt, Lehrbuch, «Strafbare Handlungen an Urkunden»*, 532.—545. lap. p.; *Reform des Strafrechts* (1926. g.), *Wahrhanek*, 92—295. lap. p.; *Tagancevs, Уложение* Jaboki izdevumā, 907.—948. lap. p.

2) Šā likuma darbība vēlāk bija izplatīta uz visām publiskām un privātām «instrumenta».

3) Sal. slaveno *Farinacija* definējumu: «*falsum est veritatis mutatio... dolose et in alterius praejudicium facta*» (Weissmann, 252. lap. p.); sal. arī jurista *Paula* izteicienu: «*falsum est quidquid in veritate non est, sed pro vero ad-severatur...*», bet citā vietā: «*falsum videtur id esse si quis alienum chirographum imitetur...*» (Binding, 172. lap. p., 1. piez.).

4) Sal. vācu literatūrā sastopamos terminus «*Urkundenbetrug*» viltota dokumenta lietošanas apzīmēšanai un «*Münzbetrug*» viltotas naudas apgrozībā laišanas apzīmēšanai. *Krāpšanas* un īsta «crimen falsi» atšķirīgā pazīme ir tā, ka pirmā sastāda galvenokārt individuāla mantiska labuma aizskārumu, bet otrā ne. Sal. *Binding*, 122. lap. p. «... Menschen werden betrogen, Sachen werden ver-

Bet no otras puses, patiesības (veritas) kā dzīves apgrozības pozitīvas parādības, nostādīšana pretī nepatiesīgumam (falsitas) kā negatīvai parādībai, radīja ilgu laiku pastāvošu mācību, ka esot *vispārīgas tiesības uz patiesību*, kuras uzskatīja par *uzbrukuma objektu* vilšanā vispār un sevišķi pakaļtaisīšanā.

Šī teorija neievēroja, ka patiesīgums ir *tikumības* kategorija un ka vispārīgu tiesību, bet vēl jo mazāk ar kriminallikumu apsargātu vispārīgu tiesību uz patiesību nav, proti, nav tanī apjomā, kādā objektīvo tiesību sfera neaptver tikumības sferu. Tomēr minētā teorija nav tik aplama, kā apgalvo tās pretinieki⁵⁾. Cik pareizi ir, ka tiesības satur sevī zinamu «etisku minimumu» un ka tāpēc kriminālapsardzība nodrošināta arī šā minimuma zinamai daļai, tik pareizi būtu teikt, ka patiesība tiesiskā apgrozībā var būt par noziedzīgu uzbrukumu objektu. Vēl jo vairāk tāpēc, ka tas, ar ko jaunā doktrina lika priekšā atvītot «tiesību uz patiesību», un proti: t. s. *publica fides* (Treu und Glauben)⁶⁾, pēc būtības reducējas tai pašā tiesībā uz patiesību. «Publica fides» teorijas pamatotību apstrīd arī *Bindings* savā klasiskā darbā «*Die Verbrechen wider die Beweismittel und die Beglaubigungszeichen*»⁷⁾, kas šīs teorijas vietā liek «ar pierādīšanas līdzekļu īstenību un patiesīgumu nosacīto pierādīšanas paņēmieni tīrību» (die durch die Echtheit und Wahrhaftigkeit der Beweismittel bedingte Reinheit der Beweisführung). Tomēr, kā pārliecinoši pierādījis *Weissmann's*⁸⁾, galu galā arī šī «paņēmieni tīrība» konstruēta uz tās pašas prasības pēc «veritas», bez kuras civiltiesiskā apgrozība nav iespējama.

Dziļāki analizējot doktrīnas pāreju no «veritas» uz «publica fides» un no tās uz «pierādīšanas līdzekļu tīrību», tādi izrādas tikai

fälscht...»; «die abscheuliche Verwirrung mit dem Betrüge, in welche besonders die Fälschung der Privaturkunde gerissen wird...» Tomēr pie tāda paša nostādījuma apzināti atgriežas *vācu* 1927. g. projekts; sal. turpat *Begründung*, 106. lap. p.; sal. turpm. § 36.

⁵⁾ Sal. *Hegler, Betrug* (V. D. B. VII), 411. lap. p. «die unmögliche Konstruktion der Verletzung eines Rechts auf Wahrheit...»

⁶⁾ Sal. *Binding*, 121. lap. p.: «wie der Betrug das Vermögen, so verletzt die Fälschung die publica fides, das ist noch heute die orthodoxe Lehre... die ganze Lehre aber — angeblich ein so gewaltiger Fortschritt gegenüber der alten Theorie, welche den Betrug einschliesslich der Fälschung... gegen das berühmte Recht auf Wahrheit Sturm laufen liess — ist seltsamer Weise gar nichts anderes als jene alte Theorie...»

⁷⁾ *Lehrbuch'a* sevišķās daļas IV nodalījums.

⁸⁾ Sal. viņa «*Urkundenfälschung*», 261. lap. p.: «...denn eine Beweisführung soll eine richtige Vorstellung von Tatsachen... überliefern, sie soll...»

pārāk izplūstošā «tiesības un patiesību» jēdziena pakāpeniskā sašaurināšanā un ietērpšanā stingri juridiskā formā. Veidā, kādā to pieņēmusi Bindinga formula, tā var pretendēt uz vispārīgu atzīšanu⁹⁾, pie kam nav vajadzības, kā to dara *Tagancevs* un *Liszt's*¹⁰⁾, pilnīgi atsacīties no speciala objekta meklēšanas «pakaļtaisīšanai», pievienojot to noziedzīgu nodarījumu šķirai, kurus raksturo *izpildīšanas līdzekļi* (durch die Mittel des Angriffs gekennzeichnete Straftaten).

Dažādu pakaļtaisīšanas veidu apvienošana romiešu tiesību — «falsum» jēdzienā sevišķi skaidri uzglabājusies franču *Code pénal*'ā. Izdalot no t. s. «crimes et délits contre la paix publique» sastāva sevišķu nodalījumu ar nosaukumu «faux», *Code pénal* pēdējos piecos paragrafos¹¹⁾ ietver šādu priekšmetu pakaļtaisīšanu: a) naudas; b) valsts zīmoga, banknotu, vērtspapiru, marku un zīmju; c) publisku un tirdzniecības rakstisku aktu (še ieskaitīti arī viltojumi dienes-tā); d) privatu rakstisku aktu un e) pasu un apliecību. Atsevišķi no «faux», un proti, grupā, kur apvienoti individualas sfēras aizskārumi (contre les particuliers), *Code pénal* apskata tikai rakstisku aktu iznīcināšanu (art. 439), kā arī robežzīmju iznīcināšanu un pārvietošanu (art. 456).

Šo sistemu, kura apvieno ar kolektīvo nosaukumu «faux» naudas, oficiāli apliecinošu zīmju un publisku un privatu rakstisku aktu pakaļtaisīšanu, pieņēma visumā daži kriminālkodeki¹²⁾. Citos izdarīta šā materiala *pārkārtošana*, kas grozas galvenā kārtā ap to, ka

von der Wahrheit einer Tatsache überzeugen... also wäre doch wieder die Wahrheit schlechthin das zu schützende Rechtsgut...»

⁹⁾ Sal. *Oetker*, turpat, priekšvārdā.

¹⁰⁾ Sal. viņa *Lehrbuch*, 504. u. 532. lap. p.; *Weissmann*, 356. lap. p.; *Tagancevs*, 911. lap. p., Nr. 4 (un 876.—878. lap. p.): „как дѣйствія подготовительныя поддѣлки наказуемы только благодаря особенностямъ употребленныхъ виновнымъ средствъ и способовъ...“; citā vietā *Tagancevs* gan atgriežas pie armānīšanas jēdziena, nosaukdams pakaļtaisīšanu par «materializētiem meliem» (материализованная ложь — 902. lap. p., Nr. 1.) vai pārlietišķotiem meliem (овеществленная ложь — 874. lap. p.).

¹¹⁾ Sal. *Code pénal*, 132.—165. p.: a) fausse monnaie, b) contrefaçon des sceaux de l'État, des billets de banque, des effets publics et des poinçons, timbres et marques, c) faux en écriture publique ou authentique et de commerce ou de banque, d) faux en écriture privée, e) faux commis dans les passeports, feuilles de route et certificats.

¹²⁾ Piem., *Beļģijas Code pénal*, kurš zem kopīga virsraksta «crimes et délits contre la foi publique» (160.—232. lap. p.) apskata bez jau minētajiem pakaļ-

«*naudas zīmju*» pakaļtaisīšana no vienas puses un «*dokumentu*» no otras izteikta divos atsevišķos, bet pa lielākai daļai blakus esošos kriminālkodeka nodalījumos, starp kuriem tā vai citādi sadalīti t. s. uzbrukumi «*apliecinošām zīmēm*».

Latvijas Sodlu likums veltī XXIII nodaļu *naudas, vērtspapīru un vērtszīmju* pakaļtaisīšanai un XXIV nodaļu ar nosaukumu «*viltošana*» — dokumentu u. t. l. pakaļtaisīšanai.

§ 25. Viltošana.

No *dokumenta* jēdziena definējuma atkarājas ar šādu virsrakstu sakopojamo kriminallikumu apjoms. Zinātne vēl nav uzstādījusi dokumenta definējumu, kuru visi būtu pieņēmuši bez strīdus¹³⁾. Tur, kur pie šā uzdevuma ķērusies likumdošana, tā gājusi dažādus ceļus.

Ne bez ietekmes juridiskās domas virzienā šai ziņā bija tas apstākļis, kā tās pamatavots «*lex Cornelia testamentaria nummaria*», minot noziedzīgus nodarījumus pret testamentiem, noteic pēdējā pakaļtaisīšanu vārdiem: *qui testamentum falsum scripserit*¹⁴⁾. *Franču* tiesības tāpēc runā par «*faux en écriture*». Tāda dokumenta izpratne¹⁵⁾ atradusi sev izteiksmi jaunākajā *vācu* 1927./30. g. projektā, kur (§ 9. Nr. 9) dokuments (Urkunde) definēts kā «*eine Schrift, die errichtet worden ist, um ein Recht oder Rechtsverhältnis zu begründen, zu ändern oder aufzuheben (piem. testaments) oder eine*

taisījumiem (tai skaitā arī telegramu pakaļtaisīšana) arī nepatiesu liecību un nepatiesu zvērestu un patvarīgu dienesta funkciju, titula vai vārda lietošanu.

Sal. *Weissmann*, turpat, 245. lap. p. «Grundlegend für die moderne gesetzgeberische Behandlung unserer Materie ist das französische Recht geworden... kein anderes... kann sich mit dem Einfluss vergleichen, den hier der Code pénal auf die spätere Rechtsentwicklung ausgeübt hat...»

¹³⁾ Sal. *Taganceva* plašu dokumenta definējumu, 912. lap. p. u. turpm., Nr. 2: „юриссть называетъ документами... предметы, удостовѣряющіе какія-либо юридическія событія или отношенія, права и обязанности, дѣйствія или распоряженія власти...“ vai 913. lap. p., № 3: „матеріальный предметъ, предназначенный волею челоуѣка служить удостовѣреніемъ...“ vai 913. lap. p. № 5: „овеществленіе мысли, придающее ей долговременную респондаемость...“

¹⁴⁾ «*qui testamentum... amoverit, celaverit, eripuerit, deleverit... qui testamentum falsum scripserit...*» (I., 2. D. de lege Cornelia 49. 10).

¹⁵⁾ Sal. *Binding*, 172. lap. p.: «*der germanischen Urkunde war die Schriftform nicht minder wesentlich und ist es durch die Geschichte bis zur Gegenwart geblieben*».

Tatsache von rechtlicher Bedeutung zu beweisen» (piem. tirdzniecības grāmatas)¹⁶⁾. Mūsaiķu literatūrā šo uzskatu nodibināja *Bindings*,¹⁷⁾ kurš ar dokumentu saprot ne tikai aktus, kas sastādīti ar *nolūku*, lai tie būtu tādi (Absichtsurkunde), bet arī tos, kuri *nejauši* iegūst tādu raksturu, kad tos lieto kā pierādījumus (Zufallsurkunden). Ar to Bindinga uzskats atšķiras no *Vācijas* 1927./30. g. projekta uzstādītāju uzskata. Pie tam Bindings pastrīpo, ka dokumentā jābūt redzamam, no kādas personas tas iziet, kas pēc viņa domām iespējams tikai rakstiskā aktā.

Citādam viedoklim pieturas vācu «Reichsgericht», kas saprot dokumentus kā «von Menschenhand gefertigte sinnlich wahrnehmbare *Gegenstände*, geeignet und bestimmt, ausserhalb ihrer selbst liegende rechterhebliche Tatsachen zu erweisen». Šādu uzskatu pabalsta tādi teoretiķi kā *A. Merkel*¹⁸⁾, *Frank*¹⁹⁾, *Liszt*²⁰⁾ un *Weissmann*²¹⁾. Vēl tālāk gāja *Norvēģijas* 1902. g. kriminālkodeks, kura § 179. noteic, ka ar dokumentu jāsaprot katrs priekšmets, kurš satur sevī *rakstu zīmēm* vai citādā kārtā izteiktu «paziņojumu», kas var derēt kā tiesību vai pienākumu pierādījums, vai kā pierādījums atbrīvošanai no pienākuma, vai nolemts būt par pierādīšanas līdzekli».

¹⁶⁾ Sal. *Begründung*, 105. lap. p.: «...der allgemeine Sprachgebrauch versteht unter einer Urkunde immer nur ein Schriftstück... mit einem schon an sich rechtlich bedeutsamen Inhalt...»

¹⁷⁾ Sal. *Lehrbuch*, 179. lap. p. u. turpm. «so ist die Urkunde ein Schriftstück, durch welches der Aussteller eintritt für die Wahrheit einer darin enthaltenen, also bekundeten rechtlich bedeutsamen Tatsache... («vox mortua»); sal. arī *Oetker*, 5. lap. p. u. turpm. un 32. lap. p.: «...Urkunden... = in Schriftzeichen gekleidete Willens- oder blosse Wissenserklärungen (Dispositiv- u. Zeugnis-Urkunde).

¹⁸⁾ Sal. *Holtendorff*, *Rechtslexikon*, II, 781. lap. p.: «unter Urkunden sind Zeichen zu verstehen, welche dazu bestimmt und zugleich dienlich sind etc...»

¹⁹⁾ Sal. «*Das Strafgesetzbuch*» (1924. g.), II, 152. lap. p.: «Urkunde ist eine verkörperte, ihrem gedanklichen Inhalte nach für den Rechtsverkehr bestimmte Erklärung... somit ist Schriftlichkeit zum Begriff der Urkunde nicht unbedingt erforderlich...» (155. lap. p.).

²⁰⁾ Sal. *Lehrbuch*, 534. lap. p.: «...Urkunde ist jeder Gegenstand... bestimmt... durch seinen gedanklichen Inhalt (nicht sein Dasein) eine rechterhebliche Tatsache zu beweisen... nicht nur Schriftstücke...»

²¹⁾ Sal. viņa *Urkundenfälschung*, 331. lap. p. u. turpm. (338. lap. p.)... «eine Beschränkung des Begriffs auf Schriftstücke überhaupt, wäre bei dem bestehenden Rechtszustand ein Rückschritt und durch ausreichende Gründe nicht zu rechtfertigen...»

Tādā minētā jautājuma nostatījumā sakars starp «paziņojumu», ko dokuments satur, un personu, no kuras tas iziet (ko sevišķi uzsvēr Bindings), ievērojami atslābst. Līdz ar to izzūd Bindinga²²⁾ un viņa piemēram sekojošā vācu 1927./30. g. projekta novilkta stingrā robeža starp dokumentiem kā rakstiskiem aktiem, vai pareizāk rakstu zīmēm (Schriftzeichen) no vienas un visādām citām «pierādīšanas zīmēm» (öffentliches Beglaubigungszeichen)²³⁾, no otras puses²⁴⁾.

Tā tad «dokumenta» jēdzienā ietilpst bez rakstiskiem aktiem dažādi priekšmeti, kas apliecina tiesību vai pienākumu esamību, grozīšanu vai izbeigšanos, kā, piem., robežzīmes, žetoni, zīmogi, ģerboņi, monogramas un citas zīmes, kas liecina par apstākļiem, kuriem tiesiska nozīme.

Tik plaši izprotot dokumentu, pilnīgi atkrīt šur tur satopamais strīds par to, vai rakstiski izteiktam dokumentam katrā ziņā vajadzīgs tās personas *paraksts*, no kuras dokuments iziet. Taisnība, tas apstāklis, ka mūsdienu civilā apgrozībā nodibinājies paradums likt zem rakstiska dokumenta teksta savu parakstu, pastiprinot ar to, ka dokuments iziet no parakstītāja, var radīt prezumpciju, ka rakstisks akts bez paraksta ir tikai *projekts*. Tomēr tas tā ir ne arvienu un ne visos nosacījumos. Ir ziņas, ka senajā Romā pēc vispārējā principa rakstiskus aktus neparakstīja, un arī viduslaikos, lai apliecinātu akta īstenību, paraksta vietā tam piekāra zīmoga nospiedumu. Arī mūsu laikos, sevišķi mehāniski izgatavojot lielu skaitu aktu, kas vienādi pēc satura un atšķiras tikai sīkumos (piem., ar numerāciju), paraksts nav vajadzīgs tur, kur apstākļi izslēdz katras šaubas par personu vai iestādi, no kuras dokuments iziet (piem., uz dzelzceļu vai tamlīdzīgām biļetēm).

²²⁾ Sal. *Binding*, 180. lap. p.: «das Beweiszeichen ist nicht vox mortua, sondern an sich ein unverständliches Symbol, entweder auf eine bestimmte zuverlässige Person als seinen Urheber hinweisend, oder als Namenszeichen auf jede weitere Erklärung verzichtend, beweisfähig nur solange an dem gezeichneten Gegenstand, eventuell an der gezeichneten Stelle haftend, von ihnen losgelöst — ein Nichts; sal. *Oetker*, 195. lap. p. u. turpm., kurš atšķir no dokumentiem t. s. «Augenscheinsobjekte», «Eigentumszeichen», «Warenzeichen», bet aizstāv «die Urkundennatur der Künstlerzeichen».

²³⁾ Sal. *vācu* 1927./30. g. projekta § 10., kurš definē «ein öffentliches Beglaubigungszeichen» kā «ein Zeichen, das eine öffentliche Behörde etc... an einer Sache in der vorgeschriebenen Form angebracht hat, um eine auf die Sache bezügliche Tatsache zu beweisen».

²⁴⁾ *Vācijas* valsts tiesa izdala tikai t. s. «Merkzeichen», «die lediglich die Identität des Gegenstandes... sichern sollen (sal. *Weissmann*, 332. lap. p.).

Dokumenti var būt *publiski* vai *privati*, atkarībā no tā, vai tos izdod oficiāla iestāde un dienestpersona, kura darbojas tai piešķirtās dienesta kompetences robežās, vai cita persona.

Pēc franču likumdošanas parauga mūslaiku²⁵⁾ kriminaltiesības atzīst sevišķas apsardzības nepieciešamību²⁶⁾ publiskiem rakstiem vispār. Tādas publisku rakstu (un proti, valsts vai pašvaldības) izcelšanas pamatā ir doma par *attiecīgas varas autoritātes*²⁷⁾ apsardzību. Bet tā, pēc mūslaiku jēdzieniem, noved nevis pie *soda pastiprināšanas*²⁸⁾, bet tikai pie pakaļtaisīšanas sodamības gadījumu skaita vai, pareizāk, pie dokumenta jēdziena *paplašināšanas*, jo šie sodamībai nav nepieciešami vajadzīga, kā tas ir ar privātiem dokumentiem, iespējamība noteikt *privattiesiskas* nozīmes apstākļi. *Publiski-tiesisks* elements publiskos rakstos ir arvienu.

Pie tam zīmējoties kā uz publiskiem (t. i. oficiāliem), tā arī uz privātiem dokumentiem vārda šaurā nozīmē (pēdējiem pieskaita arī notāriālus aktus)²⁹⁾, valda doma, ka ja tie paredzēti *privattiesiskas* nozīmes apstākļa apliecināšanai, ir vienalga, vai tie cēlušies *iekšzemē*, vai *ārzemēs*³⁰⁾. Bet ārzemju dokumentiem vajadzīga to legalizācija attiecīgā iekšzemes diplomātiskā pārstāvībā. Cits jautājums, vai jāatzīst ārzemju oficiāliem dokumentiem līdzīga aizsardzība pret pakaļtaisīšanu, kā iekšzemju, kuriem ir *tikai* publiski-tiesisks raksturs. Attiecīgas varas autoritātes aizsardzība, pēc vispārēja noteikuma nesniedzās tālāk par šai varai pakļauto teritoriju.

Kā norāda pats nosaukums, noziedzīgā *darbība* pakaļtaisīšanā prasa vispirms mehānisku darbu, kas apzināti vērst *izgatavot* neīstu dokumentu (šā vārda plašā nozīmē) *ar nolūku lietot to kā īstu*, t. i. viltošanas nolūkā. Atšķirībā no krāpšanas, pakaļtaisīšanas sastāvam nav svarīga ne vilšanas izdošanās, ne mantkārīgs nolūks.

No *ārējās* puses neīsta dokumenta izgatavošana var izpausties divējos paņēmienos: a) kā *neīsta dokumenta sastādīšana* (Fälschung, contrefaçon), kur pietiek parakstīt zem teksta svešu vārdu bez at-

²⁵⁾ *Vācu* 1927./30. g. projekts izdala atsevišķi t. s. «öffentliche Beglaubigungszeichen».

²⁶⁾ Sal. *Liszt*, 535. lap. p. Pretēji *Bindinga* domām domājami publiski raksti bez juridiski relevanta satura; sal. *Oetker*, 15. lap. p.

²⁷⁾ Sal. *Weissmann*, 247. lap. p.

²⁸⁾ Bij. 1903. g. Sodu likumos 437. pants paredzēja speciālu sodu par Visaugstākās pavēles pakaļtaisīšanu «crimen majestatis» nozīmē.

²⁹⁾ *Binding*, 212. lap. p. skaita notāriālus dokumentus pie publiskiem.

³⁰⁾ Sal. *Tagancevs*, 917. lap. p., Nr. 9.

tiecīga pilnvarojuma uz to vai ierakstīt nepatiesu tekstu virs īsta blanko paraksta, vai b) kā *īsta dokumenta pārtaisīšana* (Verfälschung, falsification).

Tāda darbība, lai gan pati par sevi rada briesmas civilai apgrozībai, taču īstenībā ir tikai pirmais akts, kam seko kā tiešs uzbrukums pati neīstā dokumenta *lietošana* (Gebrauchmachen, usage), uzdodot to par īstu, t. i. ar nolūku maldināt citu personu. Šis otrais akts tomēr arī nepieder kaitējumu deliktu kategorijai (Verletzungsdelikte), bet ar briesmām draudošo deliktu (Gefährdungsdelikte) kategorijai, jo, lai atzītu to par pabeigtu, kā iepriekš teikts, *nemaz nevajaga, lai mānīšana būtu izdevusies*³¹⁾.

Smaguma centrs zināmā mērā atrodas pirmajā aktā, t. i. pakaltaisīšanā vai pārtaisīšanā, bet no otras puses, to nākas redzēt tieši pakaltaisītā dokumenta lietošanā. Visas novērtējuma grūtības, protams, atkrīt, ja abus aktus izpildījusi viena un tā pati persona. Bet, pirmā kārtā, ļoti bieži ir gadījumi, kad viena persona apzināti lieto neīstu dokumentu, kuru izgatavojusi otra; no otras puses, pirmā stadija ir tik nopietna, ka sodīt to tikai sakarā ar otro aktu vai, ja otrais akts vispār nav sekojis, — kā to *mēģinājumu* (t. i. samērīgi vieglāk), būtu no krimināli-politiskā viedokļa nepareizi³²⁾. Izeju no šās dilemas lielākā daļa likumdošanu atradusi konstruējot blakus *divus patstāvīgus sastāvus* — «izgatavošanu ar nolūku lietot» un «apzinātu lietošanu». Abus soda vienādi kā pabeigtu viltošanu. Pats par sevi saprotams, ka pie tādas konstrukcijas *teoretiski* iespējams konstruēt «sodamu mēģinājumu», zīmējoties tiklab uz vienu, kā uz otru.

Neīsta dokumenta izgatavošanā, tālāk, var būt arī izšķirības no *iekšējās* puses, skatoties pēc tā, vai meli aizskar dokumenta *īstenību*, vai tikai tā satura *patiesīgumu*. Pseudodokumenta sastādīšana un

³¹⁾ Īstenībā pietiekoša ir neīsta dokumenta *uzrādīšana* pēc piekritības ar nolūku maldināt (bet ne kopijas uzrādīšana un ne paziņošana par tāda esamību), sal. *Bindig*, 240. lap. p. u. turpm.; *Oetker*, 60. lap. p. u. turpm.; *Weissmann*, 365. lap. p. u. turpm.

Sal. *Weissmann*, 252. lap. p. u. turpm. un 343. lap. p.: sal. arī *Begründung väcu* 1927. g. projektam, 104. lap. p. «der Entwurf fasst... die Urkundenfälschung als *Gefährdung* des Rechtsverkehrs auf...»

³²⁾ Sal. tomēr *Wahrhanek*, 292. l. p. «ob es nicht doch einfacher wäre darauf zurückzukommen, dass *nur der Gebrauch*... das *vollendete* Vergehen begründe und die zum Zweck des Gebrauchs unterkommene Fälschung... als *Versuch* strafbar... werde».

īstā dokumenta pārtaisīšana rada *neīstus* dokumentus, pirmā lielākā, otrā mazākā mērā. Bet arī īsts oriģināldokuments var būt nepatīess, kad tas, lai gan pēc formas pareizs, bet pēc satura neatbilst patiesībai. Tā ir t. s. *nepatiesa apliecība, aktu meli* (Lugurkunde, Falschbeurkundung).

Nepatīesas apliecības pa lielākai daļai parādas kā publiski akti, ko izdod oficiālas iestādes vai dienestpersonas, — šai daļā tās pieder dienesta noziedzīgiem nodarījumiem, starp kuriem tās jau esam apskatījuši. Bet tas zīmējas tikai uz pirmo stadiju. Otrā stadijā, t. i. nepatīesu apliecību izlietošanas kārtā ar nolūku vest citus maldināšanā, attiecīgās darbības subjekti turpretī pa lielākai daļai ir taisni privatpersonas, un šai nozīmē attiecīgiem nodarījumiem ierādīta vieta šinī nodaļumā.

Bet neatkarīgi no tā privatpersona var būt par subjektu nepatīesas apliecības pašā izgatavošanā, un proti divējādā attiecībā:

1) kad runa ir par *privatu* dokumentu: še pieder, piem., īstenībai neatbilstošas apliecības izdošana no *privata ārsta*³³⁾ vai apzināti nepareiza *tirdzniecības grāmatu vešana*³⁴⁾, vai apzināti nepareiza *konosamenta* sastādīšana, ko soda tāpēc, ka šiem dokumentiem, pēc mūsdienu tiesībām, piemīt sevišķs pierādījuma spēks;

2) kad lieta grozas ap *publisku* dokumentu vai *privatu* dokumentu, ko sastāda piedaloties administratīvai varai vai personai, kurai piešķirta «publica fides» (piem., notaram); še pieder privatpersonas *nepatīess paziņojums*, kas ietverams zināmā aktā vai izsauc nepatīesu tā saturu, vai apzināti nepatīesa akta *apliecinājums* no privatpersonas kā liecinieka administratīvās u. t. l. iestādēs. Šinī gadījumā pirmā kārtā tiek maldināta dienestpersona vai persona, kurai dāvāta «publiska uzticība» (publica fides). Bez tādas apmānīšanas tā nesastādītu vai neapliecinātu doto aktu, — neatkarīgi no tā, vai ieinteresētā persona to vēlāk izlieto kā īstu, vai ne³⁵⁾.

³³⁾ Sal. *Weissmann*, 382. lap. p. u. turpm.

³⁴⁾ Sal. *Weissmann*, 381. lap. p. u. turpm., kur «die unrichtige Führung eines gesetzlich geforderten Handelsbuchs» kļūdaini nosaukta par «*intellektuelle Privaturkundenfälschung*».

³⁵⁾ Dažas likumdošanas (sal. *vācu* 1927./30. g. projektu) t. s. «Zufallsurkunden» un «privatu apliecināšanu zīmju» pakārtaisīšanu atzīst par sodamu tikai sakarā ar citiem noziedzīgiem nodarījumiem, atsevišķi ar krāpšanu un pretdar-

Dokumentu pakalptaisīšana vai pārtaisīšana var būt *vienkārša, kvalificēta* (smagi gadījumi) vai *privileģēta* (viegli gadījumi). Tai dažkārt pielīdzina arī dokumentu *iznīcināšanu, bojāšanu* vai *slēpšanu* kā *esošo pierādījumu līdzekļu aizskārumu*³⁶⁾.

Latvijas Sodlu likums veltījis t. s. «viltošanai» 415.—428. pantus (XXIV nod.)³⁷⁾.

I. Pakalptaisīšana vai pārtaisīšana³⁸⁾ (415.—418. p.).

1. Viltošanas *pamatveids*, proti, dokumenta viltošana (šaurākā nozīmē), paredzēta 415. panta 1. daļā, kura draud ar pārmācības

bību tiesai; sal. *Begründung*, 106. lap. p.: «... die Fälschung (privater Beweiszeichen) an sich schafft wegen der beschränkten Verwendbarkeit der meisten privaten Beweiszeichen... keine so allgemeine Gefahr für die Sicherheit des Rechtsverkehrs...» «die Fälschung einer sogen. Zufallsurkunde... gefährdet nur die Wahrheitsforschung bei einem bestimmten Anlasse. Ist dieser Anlass vorüber, dann ist das gefälschte Schriftstück wieder so bedeutungslos wie vorher» (105. lap. p.).

³⁶⁾ Sal. *Šveices* 1937. g. kod. 254. p. «*Unterdrückung von Urkunden*» («um jemanden an Vermögen oder anderen Rechten zu schädigen oder sich oder einem anderen einen unrechtmässigen Vorteil zu verschaffen»); sal. arī *vācu* 1927./30. g. proj. § 209., kur nodalījumā «*Urkundenfälschung*» teikts par «Urkundenunterdrückung»: «wer eine Urkunde, über die es nicht allein verfügen darf, in der Absicht vernichtet, beschädigt, beseitigt oder unterdrückt, zu verhindern, dass davon im Rechtsverkehr zum Beweis... Gebrauch gemacht werde...»; sal. arī *Binding*, 297. lap. p. u. turpm.; *Weissmann*, 290. lap. p. u. turpm.; sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 476.—498. p. un *Polijas* 1932. g. kodeka 187.—194. p.

³⁷⁾ 425.—428. p. piemērojami noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti *Muitas* nolikuma 1045. u. turpm. pantos (par kontrabandu) un 1011¹. un 1038. p. (1906. g. lik. pēc 1912. g. izd.).

Ārpus XXIV nodaļas atsevišķi noteikumi par rakstu un apliecinājuma zīmju viltošanu izkaisīti pa Sodlu likuma dažādām nodaļām: tā 97. p. runā par *Latvijas* tiesībās attiecībā uz ārvalsti pierādoša dokumenta bojāšanu, slēpšanu, patvaļīgu paņemšanu un viltošanu un valsts robežas zīmes bojāšanu un pārvietošanu; 181.—189. p. runā par pretdarbību tiesai ar nepatiesu ziņošanu, sūdzību, liecību un rakstisku un lietisku pierādījumu pakalptaisīšanu un pārtaisīšanu u. t. t.; 294. p. runā par nepatiesa personības dokumenta uzrādīšanu; 355. un 356. p. — par viltotiem proves zīmogiem; 358. p. — par preču nozīmēm, 523. p. — par privatu robežzīmju bojāšanu un pārcelšanu, 525. p. — par dokumentu bojāšanu un slēpšanu, 139. p. — par nepatiesu dienesta apliecinājumu un 83.—85. p. — par viltojumiem vēlēšanās un tautas nobalsošanā.

³⁸⁾ Atcerēsimies, ka pēc 243. p. 1. pk-ta soda ar pārmācības namu par *piepalīšanas bandā*, kura sastādījusies, starp citu, lai taisītu pakal, pārtaisītu vai dotu tālāk pakalptaisītus vai pārtaisītus dokumentus (jāšaubas, vai šē domāi tikai dokumenti 415. panta nozīmē).

namu tam, kas «*taisijis pakal vai pārtaisijis rakstu*³⁹⁾ vai priekšmetu (vienalga, privatu vai publisku), kurš var noderēt par tiesības vai pienākuma nodibināšanas, pārgrozīšanas vai izbeigšanās apliecinājumu, nolūkā lietot to par istu vai apzināti nodomātu šim nolūkam» (citiem vārdiem, ar tiešu vai eventualu nodomu)⁴⁰⁾.

2. Līdzās tam 416. panta 1. daļa paredz zinamā mērā vieglāku sodu — pārmācības namu līdz 2 gadiem tam, kas tāpat *taisijis pakal vai pārtaisijis publisku rakstu*, t. i. rakstu, ko «izdod valsts, autonoma valsts uzņēmuma⁴¹⁾ vai pašvaldības iestāde, vai dienestpersona un kas apliecina viņu rīcību, lēmumu vai rīkojumu» (kaut arī tas neapliecinātu tiesības vai pienākumus) — citiem vārdiem, ne dokumentu vārda šaurākā nozīmē.

³⁹⁾ Sal. *Tagancevs*, 913. l. p. u. turpm., Nr. 7. un tur esošo atsaukmi uz Civilprocesa nolikumu; 915. l. p., Nr. 10.: «письменные документы не тожде ственны съ писанными...»; 915. l. p., Nr. 12.: «фальшивыя копии, имѣющія по закону равную силу съ подлинникомъ».

⁴⁰⁾ Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 251. p.: «wer, um jemandem am Vermögen oder anderen Rechten zu schädigen oder sich oder einem andern einen rechtswidrigen Vorteil zu verschaffen, eine Urkunde fälscht oder verfälscht... Betrifft die Fälschung oder der Missbrauch ein öffentliches Register, eine öffentliche Urkund, eine eigenhändige letztwillige Verfügung, ein Emissionspapier, einen Wechsel oder ein anderes Orderpapier... Zuchthaus». Tas attiecas arī uz ārzemju dokumentiem (255. p.). 256. p. runā par «*Grenzverrückung*». *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 203. formulēts tā: «wer eine Urkunde in der Absicht fälscht oder verfälscht, dass davon im Rechtsverkehr zum Beweis eines Rechtes, eines Rechtsverhältnisses oder einer Tatsache Gebrauch gemacht werde...» § 206. saka: «wer ein öffentliches Beglaubigungszeichen fälscht oder verfälscht oder einem echten Beglaubigungszeichen eine andere Sache unterschiebt, oder eine mit einem solchen Zeichen versehene Sache wesentlich ändert, in der Absicht, dass von der Sache im Rechtsverkehr Gebrauch gemacht werde...; *Vācijas* projekts gluži tāpat skaita pie «*Urkundenfälschung*» t. s. «*Grenzverrückung*» (§ 214.). — *Code pénal* paredz 147. pantā «*faux en écriture authentique et publique ou en écriture de commerce ou de banque (contrefaçon, altération, fabrication, invention, addition)*».

Redakcijas ziņā būtu vēlams 465. p. pirmā daļā runāt nevis par «*īstiem vai par «nodomātiem*», bet par «*īstu*» un par «*nodomātu*»; sal. 416. p.). To pašu var attiecināt arī uz 417. p.

⁴¹⁾ Zinamas pārdomas rada nodaļā par viltošanu 416. pantā, kā arī 419., 420., 426. un 428. pantā lietotais apzīmējums «*autonoms valsts uzņēmums*». Visos tajos gadījumos runa ir par pastiprinātu īstenības apsardzību rakstiem u. tml., kas iziet no iestādēm, kam piešķirta sevišķa *publikas uzticība*. Ja pieskaita šie visus autonomus uzņēmumus, tad tāda pati pastiprināta apsardzība pie mums piekristu, piem., operas izrāžu biļetēm. To likumdevējs, protams, nav domājis. Varbūt ar vārdu «*iestāde*» varētu atvītiot lietai par labu pārāk plašo jēdzienu «*uzņēmums*».

3. Viltošanas *privileģēti*⁴²⁾ veidi paredzēti 415. panta 2. daļā, 416. panta 2. daļā, 417. un 418. pantā.

- a) 415. un 416. panta otrās daļas draud ar sodu (cietumu) tikai tad, ja viltošana attiecas pirmajā gadījumā uz *mazsvarīgu* dokumentu un otrā gadījumā uz *mazsvarīgu rakstu*;
- b) 417. pants grib aptvert visus iepriekšējos (415. un 416.) pantos *neminētos* rakstus un priekšmetus ar juridisku nozīmi un paredz cietumu tam, kas kādu no tiem taisījis pakal vai pārtaisījis ar nolūku lietot par īstu vai apzināti šim nolūkam nodomātu⁴³⁾;
- c) 418. pants soda ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu 415., 416. un 417. pantā paredzēto rakstu vai priekšmetu pārtaisīšanu tādos pašos nosacījumos, kādi norādīti minētajos pantos, ja *pārtaisītais izrādījies par atbilstošu patiesībai*.

4) Beidzot, pēc 422. p. tam, kas *izpildījis blanketu*⁴⁴⁾ ar svešu parakstu, ierakstīdams tāda raksta tekstu, par kaiti parakstijušā mantai vai mantiskām interesēm un turklāt apzināti neatbilstoši parakstijušā gribai, sodams ar pārmācības namu. Pēc 423. panta, ja runa ir par pakaltaisīšanu, kura paredzēta 417. pantā, tāda blanketu izpildīšana sodama ar cietumu līdz 6 mēnešiem, ja pie tam tāds raksts lietots par īstu vai dots tālāk, bet ar arestu, ja tas nav lietots par īstu un nav dots tālāk, vai ja ar to apliecinātais apstāklis ir paties, un ar pārmācības namu, ja vainīgais nodarbojies ar tādu teksta ierakstīšanu rakstos *amata* veidā.

⁴²⁾ Sal. *Šveices* 1918. g. projekta 218. p. «Fälschung von Ausweisen» (pat ārzemju, 221. p.); sal. arī *Code pénal*, 153., 154., 156., 159., 161. un 162. p.

⁴³⁾ Kā viltošanas objekti šē pieder, piem., pases, apliecības par veselības stāvokli, uzvešanos, mazzurību, dažādu maksājumu atvieglošanai vai pabalstu dabūšanai, līgumu lapas un darba līguma grāmatīņas, uzziņas un apliecības par rakstu saņemšanu un tiem doto virzienu, medību, zvejas, sēņošanas u. tml. atļaujas, braukšanas vai ieejas biļetes u. t. t.

Pasu viltošana vispirms kļuva pazīstama *franču* tiesībām pēc tam, kad 1789. g. ievēda pasu sistemu, pie kam pazeminātā sodamība izskaidrojama ar vēlēšanos ievērot emigrācijas dabiskās tieksmes izbēgt ar pasi saistītai nepatīkamai policijas kontrolei.

⁴⁴⁾ 422. pantā lietots vārds «dokuments», bet 423. pantā — vārds «raksts», kas bez šaubām būtu pareizāk.

Sal. *Code pénal*, 406. p. (abus d'un blanc-seing).

II. *Nepatiess apliecinājums* (privāts) paredzēts atsevišķi 419. un 421. pantā (neskaitot 139. un 141. p. par dinestpersonas izdarītu nepatiesu apliecinājumu un nepatiesu liecību tiesā).

1. Pēc 419. panta paredzēts cietuma sods līdz 6 mēnešiem ārpus valsts, autonoma valsts uzņēmuma vai pašvaldības dienesta esošam *ārstam vai veterinārārstam* par apzināti nepatiesu ziņu (netikvien attiecībā uz veselības stāvokli)⁴⁵⁾ ieviešanu viņa izdotā ārsta apliecībā.

2. Ja 419. pants soda gadījumu, ko var uzskatīt par privileģētu, tad 421. panta 3. punkts turpretim paredz nopietnu gadījumu, ko soda ar pārmācības namu. Tas ir *privāts nepatiess apliecinājums*, ar ko likumā noteiktās *tirdzniecības grāmatās* vai izrakstos no tām apzināti nepatiesi izteikts ar šīm grāmatām apliecinamais apstāklis, bet tikai, ja tās lietotas par īstām, t. i. *ja grāmatas vai izraksti uzrādīti attiecīgai iestādei, lai tādu apstākli apliecinātu*.

3. Tā paša 421. panta 1. un 3. punkts paredz t. s. *aktu melu* (intelektuala viltojuma) gadījumus, ko soda ar pārmācības namu:

- a) kad attiecīgai varai apzināti nepatiesi apliecināts vai slēpts apstāklis, *kas jāieved personiskā stāvokļa aktā, zemes grāmatu vai notarialā kārtā taisītā vai apliecinātā aktā vai pašā zemes grāmatā*, ja uz šā apliecinājuma pamata tāds akts taisīts vai apliecināts, vai ievests zemes grāmatā⁴⁶⁾;
- b) kad vainīgais *līdzparakstījis kā liecinieks* dokumentu, kam pēc likuma vajadzīgs tāds līdzparaksts, ja šajā dokumentā vai līdzparakstā apzināti *nepatiesi izteikti* ar parakstu apliecinātie apstākļi.

4. Par *administratīvai* varai sniegtiem nepatiesiem ziņojumiem sodamības aploku ievērojami paplašina 420. pants (vieglākais intelektualas viltošanas veids), kas draud ar cietuma sodu (ja par noda-

⁴⁵⁾ Sal. *Code pénal*, 160. p. «Tout médecin... qui pour favoriser quelqu'un certifie faussement des maladies ou infirmités propres à dispenser d'un service public...»

⁴⁶⁾ Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 253. p. «*Erschleichung einer falschen Beurkundung*»: «wer durch Täuschung bewirkt, dass ein Beamter oder eine Person öffentlichen Glaubens eine rechtlich erhebliche Tatsache unrichtig bekundet, namentlich eine falsche Unterschrift oder unrichtige Abschrift beglaubigt...» Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 204., § 207.: *Mittelbare unrichtige Beurkundung*» un «mittelbare unrichtige Beglaubigung» (abgesehen von den Fällen der Anstiftung).

Vārdi «*zemes grāmatu*» pēc *Latgalē* aktu «*krepostkārtībā*» taisīšanas atcelšanas zaudējuši nozīmi.

rīto likumā nav noteikts sevišķs sods) tam, kas administratīvai valsts iestādei, autonomam valsts uzņēmumam, pašvaldības organam vai notaram (neskaitot 421. p. 1. pk-tā paredzētos gadījumus) *ar parakstu apzināti nepatiesi apliecinājīs apstākli, kam ir tiesiska nozīme* vai var būt tiesiskas sekas un kam par pierādījumu noder šis apliecinājums.

III. *Zimogu* un citu apzīmogošanai vai citas apliecinājuma zīmes uzlikšanai paredzētu *rīku pakaļtaisīšanai* veltīti Soda likuma 426. p. un 427. p. Nodarijumi, kurus šie panti aptver, attiecas uz stadiju pirms viltošanas izdarīšanas un tāpēc skaitami pie t. s. *sodamās sagatavošanās*⁴⁷⁾.

1. 426. pantā paredzēts cietuma sods tam, kas taisījis pakaļzīmogu vai citu kādu *rīku* apzīmogošanai vai apliecinājuma zīmes uzlikšanai valsts, autonoma valsts uzņēmuma vai pašvaldības *iestādes* vai *dienestpersonas vārdu*⁴⁸⁾ ar nolūku lietot par īstu, vai apzināti nodomātu šim nolūkam.

2. Šo nodarījumu soda vieglāk pēc 427. panta (ar cietumu līdz 3 mēnešiem), ja tas attiecas uz *privatu* zīmogu vai rīku apzīmogošanai vai apliecinājuma zīmes uzlikšanai un izdarīts *par kaiti privatas personas vai iestādes mantiskām interesēm*.

IV. Pakaļtaisītā vai pārtaisītā *lietošanu* apskata īpaši 424. un 428. pants. Sods par tādu lietošanu smaguma ziņā gandrīz arvienu sakrīt ar sodu par pašu pakaļtaisīšanu vai pārtaisīšanu⁴⁹⁾.

1. Par apzināti pakaļtaisīta vai pārtaisīta dokumenta vai apzināti nepatiesu apliecinājumu saturoša dokumenta *lietošanu īstā dokumenta vietā* vai *tālākdošanu* vispārējais 424. pants paredz *tādu pašu sodu*, kā par tāda dokumenta pakaļtaisīšanu, pārtaisīšanu vai taisīšanu (ja par to nav noteikts sevišķs sods).

⁴⁷⁾ Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 211.: «Vorbereitung der Fälschung öffentlicher Urkunden oder Beglaubigungszeichen (Formen, Gerätschaften, Abdrücke, Vordrucke, Papier...)»

Sal. arī *Code pénal*, 139. p.: «Contrefaçon des sceaux de l'État»; 140. p.: «...marteaux de l'État, poinçons»...; 142. p.: «...marques appliquées... sur les marchandises.»

⁴⁸⁾ Sal. 351. p., kas paredz sodu par zīmoga vai citas apliecinājuma zīmes uzlikšanai lietojama rīka izgatavošanu pēc tādas personas pasūtījuma, kura uz to *nav bijusi pilnvarota*.

⁴⁹⁾ Sal. *Code pénal*: «usage»... (151., 153., 155. un 156. p.); sal. *Šveices* 1937. g. kodeksa 251. un 252. p.; sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta §§ 203., 205., 208. un 210.: «... im Rechtsverkehr Gebrauch macht...»

424. panta redakcija nav gluži apmierinoša. Ja pēc savas nozīmes tas pielīdzina viltotā lietošanu pašai viltošanai, tad tā terminoloģijai vajadzēja sakrist ar to pantu terminoloģiju, kuri noteic pašu viltošanu. Tā kā tur runa ir par «rakstiem» un «priekšmetiem», pie kam raksti paši par sevi nebūt nav tas pats, kas «dokumenti» šā vārda tehniskā nozīmē (415. p.), tad pēc sava uzdevuma *visus* attiecīgus rakstus aptverošajā 424. pantā vajadzēja izvairīties no vārda «dokuments», liekot tā vietā vārdus «raksti vai priekšmeti». Pretējā gadījumā, to tulkojot burtiski, var atkrist 416. un pa daļai 418. p. paredzētā viltojuma lietošanas sodamība.

Bez tam 424. pantā pilnīgākas skaidrības labā būtu vajadzējis atsaukties uz 415.—423. p.

2. 428. pants (1. un 2. punkts) draud ar cietumu par oficiāla vai privata viltota zīmoga vai zīmogojamā rīka lietošanu.

Tam pielīdzināta arī (428. p. 3. pk-ts) *īsta* zīmoga vai zīmogojamā rīka lietošana apzināti *bez tiesībām* uz to vai *pretēji tā gribai*, kura vārdā apliecinājuma zīmi uzliek.

428. panta 2. daļa piebilst, ka, ja tādi zīmogi vai rīki lietoti *dokumenta* apliecināšanai, tad vainīgais sodams *kā par dokumenta pakaltaisīšanu*.

Tas pēc būtības saprotams pats par sevi un tam nebūtu vajadzīgs sevišķs pastiprinājums, tomēr šis noteikums nepieciešams, jo likumdevējs gribējis pasvītrot, ka atšķirībā no 428. p. 1. daļas, kas paredz cietumu, tur, kur runa ir par «dokumentiem» vārda šaurā nozīmē, sods paliek pārmācības nams.

V. Savrup stāv 425. pants, kas paredz arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 par *patvaļīgu citas (privatas) personas vārda lietošanu bez viņas piekrišanas*, ja par to nedraud bargāks sods. Acīm redzot runa ir nevis par viltošanu pēc 415. vai 417. panta, bet par cita vārda lietošanu tanīs gadījumos, kuriem nav, kaut arī mazsvarīgas, tiesiskas nozīmes (piem., telegramas parakstīšana ar citas personas vārdu, ja telegrama neattiecas uz kādu darījumu).

§ 26. Maksāšanas līdzekļu pakaltaisīšana⁵⁰⁾.

1. Pie dokumentiem augstāk noteiktā nozīmē, bez šaubām, pie-der arī kā papīra, tā metala *nauda*. Lex Cornelia de falsis saucas ne

⁵⁰⁾ Sal. *Binding, Lehrbuch*, II, 1., 303.—335. lap. p.: «Geldfälschung und Geldurkundenfälschung»; *Liszt, Lehrbuch*, 527.—532. lap. p.: «Strafbare Hand-

tikai «testamentaria», bet arī «nummaria»⁵¹). Francijas likumdošana nodalījumā «du faux» apskata pirmajā vietā t. s. «fausse monnaie». *Bindings*⁵²) pieskaita naudu priekšmetiem, kuru nozīme apliecināta ar zīmēm (ein durch Zeichen beglaubigter Gegenstand). *Kohler's*⁵³) sauc naudu par *dokumentiem*. Un tiešām, kā uz kreditbiļetēm, tā monetām ir ne tikai simboliska zīme, piem., tā valdnieka galva vai tas valsts ģerbonis, kura vārdā nauda iespiesta vai kalta, bet arī rakstu zīmes, kuras neatstāj šaubas par to, kas apliecina viņu īstēnību.

Līdz ar to nauda, pateicoties savam uzdevumam būt pilsoniskā un tirdznieciskā apgrozībā par *maksāšanas līdzekli*⁵⁴), iegūst sevišķu svarīgumu. Tāpēc nepieciešamība pasargāt to no katras viltošanas, vēl jo vairāk tāpēc, ka portativitāte un samērā mazas tās kupiras liela vērtība spēj radīt plašos apmēros kārdinājumu izdarīt viltošanu mantkārīgos nolūkos. Pie tam jāievēro arī tas, ka viltotas naudas laišana apgrozībā ir tās personas *individualas mantiskas sfēras aizskārums*, kurai to iedod kā īstu pret it kā līdzvērtīgu ekvivalentu.

Tradicionālā soda bardzība⁵⁵) par naudas pakalptaisīšanu zināmā mērā izskaidrojama ar naudas kalšanas tiesību *regalijas* raksturu. Šādas tiesības viscaur skaitījās par suverenitātes atribūtu. Valdošā monarha notēlojums uz metāla naudas gabala darija to par «majestatis caesaris» atspoguļojumu. Naudas pakalptaisīšanu uzlūkoja reizē kā majestātes aizskaršanu un kā monarha svēto tiesību aizskārums, kā īstu crimen majestatis. Naudas viltotājiem nocirta rokas, galvu, tos dedzināja uz sārta, meta vārošā ūdenī, lēja tiem rīklē izkausētu metālu, konfiscēja viņu īpašumus u. t. t.

lungen an Geld»; *Reform des Strafrechts*, 295. lap. p. u. turpm. «Falschmünzerei»; *Kohler*, «Münzverbrechen» (V. D. B. III), 203.—272. lap. p.; *Tagancevs*, 872.—906. lap. p.

⁵¹) *Nummos radere, tingere, fingere...*

⁵²) Turpat, 305. lap. p.

⁵³) Turpat, 212. lap. p.: «...eine besondere Art der Urkunde... ist die staatliche Beurkundung der Münzeigenschaften, des Münzgehalts und des gesetzlichen Münzwerts...»

⁵⁴) «...als allgemeines Tauschmittel und Wertmesser...» (*Kohler*, 203. lap. p.). Protams, par pakalptaisīšanas objektu var būt šinī nozīmē tikai *apgrozībā esošā* nauda, bet ne tā, kam vairs tikai *vēsturiska* nozīme un kas jau izņemta un izgājusi no apgrozības, t. s. «verrufenes Geld» (sal. *Kohler*, 213. l. p.).

⁵⁵) Sal. *Kohler*, 205. lap. p. (citēts no *Clarus'a* grāmatas): «...in Gallia... falsificantes monetam Regis in aqua fervente sive bulliente suffocantur...»

Kad monarha vietā stājās bezpersonīga valsts, tā atstāja sev naudas kalšanas regaliju (Münzhoheit) kā valsts monopolu izgatavot metala un papīra maksāšanas līdzekļus *saistošai* apgrozībai valsts teritorijas robežās, deleģējot dažkārt noteiktām bankām t. s. *emisijas* tiesību izgatavot *bezvārda papīra* naudas zīmes. Necilvēcīgā soda mēru nežēlība ar laiku atkrita, tomēr sods palika vēl visai stingrs.

Līdz ar to paplašinājās noziedzīgā sastāva *apmērs*. No vienas puses laika gaitā nodibinājušies visu civilizētu tautu pasaules ekonomiskie sakari nobīdīja pie malas visus šķēršļus naudas apgrozībai starptautiskā mērogā⁵⁶). No šejienes radās nepieciešamība apsargāt no pakalpojamības kā *savas* valsts, tā *ārziemju*⁵⁷) naudu. Pakalpojamība kļuva par universalnoziegumu⁵⁸). No otras puses šurpu pārnesa no viltošanas tādu rakstu pakalpojamību, kuri, nebūdami nauda tās šaurākā nozīmē, savas *bezvārdības un vieglas apgrozības* dēļ stāv tai tuvu, kā, valsts procentu papīri un to kuponi, tāpat banknotes un noteiktā kārtā izlaistas obligācijas, privatu sabiedrību akcijas un vispār visādi uzrādītāja papīri («au porteur»).

No *iekšējās* puses naudas pakalpojamības sastāva konstrukcijai nevajadzētu atšķirties no parastās dokumentu viltošanas, t. i. vajadzētu būt nepieciešamam *nolūkam lietot* pakalpojamīto naudu kā īstu. Tomēr tās likumdošanas, kuras naudas pakalpojamību saprot kā uzbrukumu reliģijai, apmierinas ar *vienu pašu pakalpojamības faktu*, nemaz nerunājot par speciālu nolūku lietot pakalpojamību par īstu.

No *ārējās* puses smaguma centram, tāpat kā pie viltošanas, no teoretiskā viedokļa, vajadzētu atrasties pakalpojamītās naudas *laišanā apgrozībā* (in Verkehr bringen). Īstenībā, tomēr, nodarījumu, tāpat kā tur, aiz kriminalpolitiskiem apsvērumiem atzīst par notikušu jau līdz

⁵⁶) Sal. *Binding*, 312. lap. p.: «...wahrlich nicht um die Münzhoheit aller Staaten zu schützen wird dasselbe so weit ausgedehnt, sondern um des Schutzes des Weltgeldverkehrs willen...» Sal. arī *Wahrhanek*, Reform des Strafrechts, 295. lap. p.

⁵⁷) Ilgu laiku *pašu valsts* naudas pakalpojamību sodīja stingrāk kā ārziemju, kas izskaidrojams ar pirmajai klātnākošo regalijas pārkāpšanas elementu. Viduslaikos šai ziņā novilkta vēl izšķirību starp «nummi Caesaris» un «nummi civitatis» (sal. *Kohler*, 214. lap. p.).

⁵⁸) Sal. *franču* 1715. g. 5. oktobra *ordonnance*: «...personnes qui fabriquent... des monnaies étrangères... et qui se croient à l'abri des supplices parce que les monnaies étrangères... n'ont point cours dans notre royaume comme tout ce qui est crime en soi, tout ce qui tend à troubler le commerce et la société à violer la foi publique et à usurper les droits sacrés de souverains pouvait rencontrer quelque part l'impunité...»

ar pašas pakalptaisīšanas nobeigšanu. Tādā kārtā tajos gadījumos, kad pašu pakalptaisīšanu un laišanu apgrozībā izdara dažādas personas, kas nav savienotas līdzvainības saitēm, ir divi atsevišķi un pie tam vienādi noziedzīgi sastāvi: a) neistas naudas izgatavošana un b) tās izlietošana.

1. Pirmajā gadījumā darbība, līdzīgi viltošanai, var pastāvēt no:
 - a) *pakalptaisīšanas*, vārda šaurā nozīmē, t. i. kad kaut arī pilnvērtīgs metāls izveidots attiecīgā kalumā vai papīram doti attiecīgi uzraksti bez kompetentas varas atļaujas. Kad pakalptaisīšana notiek mantkārīgā nolūkā (kā tas pa lielākai daļai mēdz būt), kalumam, protams, ņem mazvērtīgāku metālu. Ja tā nav, tad ir tikai valsts regalijas aizskārums un pārējo divu elementu trūkuma dēļ (sk. iepriekš) sodamība īstenībā varētu būt samērā vieglāka kā parastās pakalptaisīšanas gadījumā;
 - b) istas naudas pārtaisīšanas⁵⁹), *izmantojot* tajā zīmes vai uzrakstus, lai piešķirtu naudai lielāku apgrozības vērtību, vai *novēršot* tai uzlikto dzēšanas zīmi, lai atjaunotu tai atņemto apgrozības spēju⁶⁰);
 - c) pilnvērtīgas metāla naudas īstenās vērtības samazināšanas, atņemot tai daļu (Kippen) ar nolūku izdot samazināto par pilnvērtīgu⁶¹).

⁵⁹) Apstrīdams ir jautājums, vai naudas ne dokumentālās daļas, bet ārējā izskata pārgrozīšana, piem., sudraba naudas *apzeltīšana*, skaitama par pakalptaisīšanu, vai tikai par krāpšanu; sal. *Binding*, 317. lap. p. (par), *Kohler*, 228. lap. p. (pret); sal. *Code pénal*, 134. p.: «...aura coloré les monnaies ayant cours légal au France ou les monnaies étrangères, dans le but de tromper sur la nature du métal...»

Runājot par pakalptaisīšanu, *Tagancevs* (890. lap. p., Nr. 12. un 892. lap. p., Nr. 19.) paskaidro: „поддѣлка непременно предполагаетъ нѣкоторое сходство... съ тѣмъ, что поддѣлывается, хотя бы въ общихъ родовыхъ чертахъ (штемпель, форма, цвѣтъ и т. д.)... грубость и несовершенство поддѣлки не можетъ считаться условіемъ, уничтожающимъ отвѣтственность...»

⁶⁰) To var izdarīt vai nu dienestpersonas tajās iestādēs, kuru gādībai piekrīt no apgrozības izņemto maksāšanas līdzekļu iznīcināšana, vai privatpersonas sakarā ar tādu līdzekļu nolaupīšanu.

⁶¹) Iespējama, piem., daļiņu nogriešana vai satura izdobšana, t. i. mehānisku vai ķīmisku paņēmieni pielietošana.

Bez tam līdzīgi nepatiesai apliecināšanai personām, kam uzticēta naudas kalšana, iespējams lietot šim nolūkam zemākas vērtības (zemākas proves) metālu kā tas, kas parādīts uz pašas naudas.

2. Otrā gadījumā pieņemts izšķirt viltotas naudas apgrozībā laišanu:

- a) kad nauda apzināti saņemta kā viltota, vai
- b) kad tā saņemta kā pareiza un vēlāk pazīta par viltotu, pēc kam laista apgrozībā, lai, tā sakot, uzveltu zaudējumu citam, ko soda ievērojami vieglāk⁶²).

Beidzot, dokumentu bojāšanai atbilst naudas zīmes *bojāšana*, bez viltošanas, deformējot to tā, ka tās pazīšana kļūst apgrūtināta, kas traucē tās brīvu apgrozību⁶³).

Ievērojot vispārējās briesmas no naudas pakalptaisīšanas, pēc vispārēja noteikuma soda arī *sagatavošanos uz to*.

II. Blakus «naudas» pakalptaisīšanai stāda arī t. s. *vērtšzīmju* pakalptaisīšanu. To soda daudz vieglāk, tāpēc, ka lai gan minētās zīmes arī ir maksāšanas līdzeklis vārda pilnā nozīmē, bet tikai *aprobežotā apmērā*, un proti nodevu segšanai, kas pienākas oficiālām iestādēm par zinamiem *pakalpojumiem*, ko tās dara (pastmarkas⁶⁴), zīmogmarkas, bandroles un cit.), maksājot visāda veida nodevas (akcizes) un pildot citus ar likumu noteiktus maksāšanas pienākumus, piem., noteikumu par kalpotāju sociālu nodrošināšanu u. t. t.

Attiecībā uz minētajām zīmēm iespējamās tās pašas noziedzīgas manipulācijas, kādas praktizē ar papīra naudu. Tās var pakalptaisīt vai pārtaisīt nolūkā iegūt lielāku vērtību. Pakalptaisītas vai pārtaisītās vērtšzīmes tālāk var apzināti lietot kā īstas. Treškārt, ievērojot to, ka viņu uzdevums izbeidzas ar vienreizēju to izlietošanu, ko atzīmē uz tām ar sevišķu dzēšanas zīmi, iegūst sevišķu nozīmi *šīs atzīmes iznīcināšana*. Ar to vērtšzīmei piešķir vēl neizlietota maksāšanas līdzekļa izskatu, pēc kam iespējama tās vēlreizēja lietošana tam pašam nolūkam, nodarot mantisku zaudējumu iestādei, kura ieskaita vērtšzīmes izlietošanu pienācīgā maksājuma nomaksai⁶⁵).

⁶²) Sal. *Kohler*, 239. lap. p.: «Die Berücksichtigung des Umstandes, dass man es... mit einem Menschen zu tun hat, der eben nur den Verlust von sich abwenden möchte und dem das weitere Schicksal des Münzverkehrs gleichgiltig ist, rechtfertigt allerdings eine viel mildere Behandlung.

⁶³) Tādu gadījumu paredz, piem., *angļu* tiesības (sal. *Kohler*, 241. lap. p.).

⁶⁴) Saskaņā ar 1897. g. 15. jūnija *starptautisko pasta konvenciju* konvenciju slēdzējas valstis apņēmas *pielīdzināt* šai ziņā ārzemju markas iekšzemes markām.

⁶⁵) Sal. *Tagancevs*, 902. l. p., Nr. 2.: „При поддѣлкѣ денежныхъ знаковъ... вредъ, причиняемый .. казеннымъ интересамъ, представляется

Latvijas kriminālkodeks naudas, vērtspapīru un vērtzīmju viltošanu apskata 403.—414. p. (XXIII nod.).

I. *Naudas un vērtspapīru aizskārums* (403.—408. p.)⁶⁶.

1. Runājot par to *pakaļtaisīšanu* un *pārtaisīšanu*, Sodu likums 403. un 405. pantā netaisa vispār izšķirību starp Latvijas un ārzemju metala un papīra naudu. Pie tam svarīgi atzīmēt, ka tāpat kā *Code pénal*, Sodu likums, ne tā kā viltošanā (sal. 415. p.), noziedzīgā nodarījuma sastāvā šē neievieto norādījumu uz pakaļtaisīšanas vai pārtaisīšanas *mērķi*. Pārtaisīšanai pielīdzināta nomaksas vai dzēšanas zīmes iznīcināšana.

Soda smagums svārstās atkarībā no tā, vai pakaļtaisīšana jeb pārtaisīšana ir radījusi viltojuma *ievērojamas izplatīšanās briesmas*, vai ne. Pirmajā gadījumā draud spaidu darbi līdz 15 gadiem, otrā — alternatīvi spaidu darbi līdz 8 gadiem vai pārmācības nams. Otram gadījumam pielīdzināta ārzemju *nepilnvērtīgas naudas pakaļtaisīšana* vai pārtaisīšana.

2. Līdzīga gradācija novērojama pēc 404. un 405. panta *kreditiestāžu* un pienācīgi pilnvarotu *attiecīgu biedrību* (iekšzemes vai ārzemju) izlaižamo *biļešu, akciju* vai *obligāciju*, kā arī valsts un citu apgrozībā pielaistu vērtspapīru vai to kuponu un talonu viltošanas

совершенно незначительнымъ, такъ какъ государство поддѣльныхъ денегъ и кредитныхъ бумъ гъ не принимаетъ... напротивъ того, при поддѣлкѣ цѣнныхъ знаковъ на первый планъ выдвигается ущербъ, причиненный казенному интересу недополучениемъ вслѣдствіе такой поддѣлки извѣстнаго сбора...“.

⁶⁶) Sal. *Code pénal*, 132. p.: «fausse monnaie» (d'or ou d'argent ayant cours légal en France) un 135. p.: «des monnaies étrangères» (soda vieglāk), 139. p.: «contrefait ou fabriqué soit des effets émis par le Trésor public avec son timbre soit des billets de banque autorisés par la loi...»; sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 240. p. (Geldfälschung), 241. p. (Geldverfälschung), kuri skar tādā pašā mērā ārzemju naudu (250. p.); sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 215.: «wer Geld in der Absicht fälscht oder verfälscht, dass es als echt in Verkehr gebracht werde, oder wer sich in dieser Absicht falsches oder verfälschtes Geld verschafft...» § 214-a. definē Geld kā «inländisches» un «ausländisches», gleichviel aus welchem Stoffe hergestellt. Banknoten, Schuldverschreibungen... auf den Inhaber lautend oder durch Indossament übertragbar... Genusscheine, Zertifikate, Aktien, Anteil-, Interims-, Zins-, Renten-, Gewinnanteil- un Erneuerungsscheine, wenn sie auf einen zur Ausgabe berechtigten Ausstellen lauten».

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 453.—475. p.; *Polijas* 1932. g. kodeka 175.—186. p.

sodamībā. Atkarībā no izplatīšanās briesmu esamības vai neesamības sods — spaidu darbi līdz 8 gadiem vai pārmācības nams.

3. Pakaļtaisītas vai pārtaisītas naudas, zīmju, papiru u. tml., kas minēti 403. vai 404. pantā, *laišana apgrozībā, uzrādīšana samaksai, došana tālāk, pieņemšana, glabāšana, ievēšana* vai ielaišana no ārzemēm laišanai apgrozībā vai uzrādīšanai sodama kā to pakaļtaisīšana (406. p.)⁶⁷).

Ja došanā vainīgais *saņēmis* tos kā *īstus* vai saņēmis no personas⁶⁸), kura tos saņēmusi kā īstus, sods ievērojami pazemināts (cietums līdz 6 mēnešiem).

4. Soda ne tikai pakaļtaisīšanas vai pārtaisīšanas izdarīšanu (403. un 404. p.), un ne tikai mēģinājumu, bet arī *sagatavošanos* uz to, sevišķi piedalīšanos *apvienībā*, kura sastādījusies, lai taisītu pakaļ, pārtaisītu vai dotu tālāk (407. panta 1. un 2. punkts). Sagatavošanos⁶⁸) un piedalīšanos apvienībā soda ar cietumu uz laiku, ne mazāku par 6 mēnešiem⁷⁰). Tam pielīdzināta naudas vai citu vērtzīmju iespiešanai paredzētā *papira* izgatavošana, iegādāšana, glabāšana vai došana tālāk bez pienācīgas atļaujas (407. p. 3. p-kts).

5. Citādi kā 405. panta, ir konstruēts 408. panta sastāvs par metāla naudas (iekšzemes vai ārzemju) *vērtības pazemināšanu*⁷¹). Šeit ne tikai noteikti norādīts *nolūks* — proti pazeminātās vērtības naudu izdot par pilnsvarīgu, bet arī prasīts vēl viens no diviem: vai nu lai izdošana tiešām būtu *notikusi*, vai lai vainīgais šādus nodarījumus

⁶⁷) Sal. *Code pénal*, 132.—135. p. un 140.—142. p.: «... fait usage des dites pièces après en avoir vérifié... les vices...»; sal. *Šveices* projekta 202. un 210. p.; sal. *Vācijas* 1927./30. g. § 215. (in Verkehr bringen), § 217. (Weitergabe falschen oder verringerten Geldes).

⁶⁸) Pēdējā nosacījuma pamatojums gluži nepārlicina. Liekas, pietiktu, ja vainīgais saņēmis naudu kā īstu. Iepriekšējā naudas turētāja attiecība pret šo jautājumu viņam nav svarīga, jo nav iespējams pielaist, ka vainīgais bauda soda privilēģiju, kad viņš saņēmis naudu kā neīstu, ja tikai iepriekšējais tās turētājs saņēmis to kā īstu.

⁶⁹) Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 220. (Vorbereitung der Geld- oder Wertzeichenfälschung).

⁷⁰) 243. p. 1. pktā paredzēts īpaši sods par piedalīšanos *bandā*, kura sastādījusies, lai taisītu pakaļ, pārtaisītu vai dotu tālāk naudu, zīmes vai papirus, kas minēti 403. un 404. pantā. Pie tāda nosacījuma 407. panta 2. punkts kļūst lieks. Redakcijas ziņā, formulējuma pilnības dēļ, būtu bijis vēlams 407. panta 3. punktā pieminēt arī «vērtspapirus».

⁷¹) Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 216.: «*Geldverringering*... in... Absicht... es als vollwertig in Verkehr zu bringen...»; *Šveices* 1937. g. kodeka 243. p. (Münzverringering).

būtu piekopies *amata* veidā. Šī darbība definēta kā «proves pārgrozīšana» vai «svara pārgrozīšana». Sods — pārmācības nams.

6. Sevišķi soda ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu (413. p.) naudas zīmei vai zīmei, kura apliecina nodokļu vai nodevu samaksu, *līdzīga priekšmeta*, ko varētu dot tālāk par tādu zīmi, *ievešanu no ārzemēm* ar nolūku izlaist apgrozībā, kā arī tāda priekšmeta izgatavošanu tādā pašā nolūkā vai laišanu apgrozībā⁷²).

II. Ievietojot šai nodaļā tā saucamo *vērtszīmju* aizskārumus (409.—412. p.), Sodu likums konstruē attiecīgo pamatpantu pēc naudas pakalptaisīšanai veltītā panta parauga, t. i. *neievērojot* noziedzīgā nodarījuma sastāvā norādījumu uz tā *nolūku*⁷³).

1. Pamatpantā (409.) runa ir par *zīmogpapīra*⁷⁴), *marku*, *banderoles* vai citas (iekšzemes vai ārzemes) vērtszīmes, kura apliecina valsts vai pašvaldības nodokļa vai nodevu samaksu, pakalptaisīšanu vai pārtaisīšanu. Sods — pārmācības nams, kas tādā pašā mērā skar vainīgo, kurš pakalptaisīto vai pārtaisīto apzināti lietojis par īstu vai devis tālāk (409. p. 3. d.).

2. Par darbību, kas vērsta, lai *iznīcinātu*⁷⁵) uz vērtszīmēm to *izlietošanas atzīmes*, un par apzinātu to lietošanu un tālākdošanu lietošanā nebijušo vietā, runā 410. pants (cietums).

⁷²) Pēc *Vācijas* 1927./30. g. projekta (§ 399.) soda *Anfertigung und Verbreitung von geschäftlichen Ankündigungen* etc., die im Verkehr mit Papiergeld verwechselt werden können (t. s. Blüten), *Šveices* 1937. g. kodeka (327. p.) soda «Nachmachen und Nachahmen von Geld, Banknoten und amtlichen Wertzeichen ohne Fälschungsabsicht...» Sal. *Francijas* 1885. g. 11. jūlija likumu: «...de fabriquer, vendre, colporter ou distribuer, tous les imprimés ou formules simulant les billets de banque et autres valeurs fiduciaires»; tas papildināts ar 1902. g. 30. marta likumu.

⁷³) Sal. *Code pénal*, 140. p.; *Šveices* 1937. g. kodeka 235. p. un 246. p. (Fälschung amtlicher Zeichen); *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 318.: *Wertzeichenfälschung* (inländische und ausländische) un § 219.: *Wiederverwendung* von Wertzeichen (bereits verwendete verwendet oder in der Absicht, dass sie als gültig verwendet werden, sich verschafft, feilhält oder in Verkehr bringt oder in derselben Absicht... den Entwertungsstempel oder das Entwertungszeichen entfernt...»).

⁷⁴) Sal. mūsu *Likuma par pasta satiksmi* (Lik. kr. 1930. g. N. 43) 78. pantu, kas nosaka, ka par *ārzemes* pasta vērtszīmju, pasta zīmogu, spiedogu un citu apzīmējumu viltošanu vai to ļaunprātīgu izmantošanu un izplatīšanu vainīgos soda tāpat, kā par iekšzemes pasta vērtszīmju, zīmogu, spiedogu un citu pasta oficiālu zīmējumu viltošanu, ļaunprātīgu izmantošanu un izplatīšanu.

⁷⁵) Zīmogpapīram dzēšanas pēdu iznīcināšana iespējama, *izkodinot* no tā uzrakstīto *tekstu*.

3. Papildinot to, 411. pants konstruē specialu nodarījuma sastāvu par dzēstām markām uz valsts, autonoma valsts uzņēmuma un pašvaldības lietās esošiem papīriem, ar kurām par tiem nomaksāts pienācīgais nodoklis vai nodeva. Šādu *marku noņemšanu*⁷⁶⁾ ar nolūku laist tādas apgrozībā kā nelietotas soda ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu, bet ja nodarījums izdarīts amata veidā, — ar cietumu. Runa ir par nodarījumu, ko pēc vispārēja nosacījuma (izņemot zagšanas gadījumu) var izdarīt tikai dienestpersona vai ar viņas līdzdalību.

4. Atsevišķi pieminēta 412. pantā 1. daļā *spēļu kāršu izgatavošana* bez attiecīgas atļaujas pārdošanas nolūkā vai tai pašā nolūkā jau lietoto kāršu pārtaisīšana, mazgāšana un tīrīšana vai tādu pārtaisītu, mazgātu, tīrītu kāršu glabāšana. To soda ar cietumu līdz 6 mēnešiem, bez tam vēl piedzenot⁷⁷⁾ no vainīgā par katru kāršu spēli Ls 5.

Ar cietumu līdz 6 mēnešiem, bet ja nodarījums piekopts amata veidā, — ar cietumu, soda *spēļu kāršu banderoļu izgatavošanu un lietošanu* vai īstu, jau lietotu banderoļu aplikšanu kārtīm⁷⁸⁾ (412. p. 3. un 4. daļa).

III. 414. panta 1. daļa attiecībā uz visu naudas, vērtszīmju u. t. t. viltošanu norāda, ka pakaļtaisīšanai, pārtaisīšanai vai dzēsuma atzīmes iznīcināšanai lietotie rīki un materiāls *atņemami*⁷⁹⁾.

Neatkarīgi no tā, vainīgam, kas taisījis pakal, pārtaisījis vai devis tālāk pārtaisītus vai pakaļtaisītus valsts maksāšanas līdzekļus un vērtspapirus (403. un 404. p.), *neskaitot brīvības atņemšanu, uzliekams naudas sods* apgrozībā izlaisto viltoto naudas zīmju, papīru, kuponu vai talonu nominalvērtības apmērā (414. p. 2. d.).

⁷⁶⁾ *Nedzēstu marku noņemšana* ir vienkārši zādzība.

⁷⁷⁾ *Redakcijas* ziņā būtu pareizāk saukt šo piedziņu par «naudas sodu».

⁷⁸⁾ Protams, domāta izgatavošana bez *attiecīgas atļaujas*. Labāk būtu bijis to pieminēt īpaši, piemērinot vārdus «bez attiecīgas atļaujas».

⁷⁹⁾ Sal. *Šveices* 1937. g. kodeksa 249. p. (Einziehung); *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 221. (Einziehung... auch wenn sie nicht dem Täter gehören).

III daļa.

Ticības brīvības un ticīgo reliģisko
jūtu aizskaršana¹⁾

(§ 27.)

Kriminaltiesību izturēšanās pret šās kategorijas noziedzīgiem nodarījumiem atkarājas no reliģijas un tiesību savstarpējām attiecībām, sevišķi no baznīcas stāvokļa valstī.

Austrumu teokratijās, galvenokārt tur, kur monoteismam, tā uzvaras gaitā, bija jāsakopo visa vara priesteru rokās; kur visa valsts dzīve dabū reliģisku nokrāsu; kur grēks un noziegums sakrīt tāpēc, ka ikkatrs tiesību pārkāpums ir nepaklausība debess pavēlei, — dabiski dzimst jēdziens par «reliģisku» noziegumu (Religionsfrevel) vai noziegumu *pret ticību*. Šādā uztvērumā par kriminalapsardzības objektu kļūst pat pati Dievība.

Klasiskās pasaules politeisms²⁾ tādām tiesību formacijām nebija pienācīgi auglīga zeme, lai gan fas un jus sajaukums aizvēsturiskā *Romā* dod pamatu domāt, ka tamlīdzīgs novirziens pastāvējis arī tur, bet pagāniskā *Grieķijā*, kas lielākā mērā kā Roma bija padota austrumu ietekmēm, bija iespējama *Protagora* kriminalvairāšana par «ἀσεβεια εις θεους» un *Sokrata* notiesāšana par dievu negodināšanu (τους θεους μη νομιζειν). Taisnība, Sokratam gan nāca vēl klāt arī jaunatnes samaitāšana (τους νεους διαφθειρειν).

Taču *republikaniskā* Roma pacēlās jau tādā brīvdomības augstumā, kas darītu godu franču filozofiskās apgaismes laikmeta pārstāvjiem. Novelk stingru robežu starp reliģiju un tiesībām. Dievus godina Panteonā — šai Romas iecietības ārējā simbolā, — bet laicīgām tiesībām ar viņu apsardzību nekā kopēja nebija. «Deorum injuriae — diis curae», saka *Tacits* (Ann. I. 73.), — tie paši sevi

¹⁾ Sal. *Kahl*, *Religionsvergehen* (V. D. B. III), 1.—104. lap. p.; *Liszt*, *Lehrbuch*, 400.—406. lap. p.; *Frank*, *Strafgesetzbuch*, 349.—357. lap. p.; *Hippel*, *Friedensstörungen* (V. D. B. II): «Der sogenannte Kanzelparagraph», 89.—103. lap. p.; *Rohland*, *Historische Wandlungen der Religionsverbrechen* (Freiburger Festschrift, 1902. g.); *Tagancevs*, *Вложение*, *Jakobi* izdevumā, 281.—372. lap. p.; *Henkel*, *Strafrecht und Religionsschutz* (Zeitschrift für ges. Strfrw. 1931, 916.—957. l. p.).

²⁾ Sal. *Kahl*, 9. lap. p.

aizstāvēs!³⁾. Pagāniskās Romas laicīgā vara iejaucās reliģiskās lietās tikai tad, kad viņa tajās redzēja valsts apdraudējumus, piem., kā savā laikā kristianismam izplatoties, vai kad daždažādi kultī, kurus laicīgā vara cieta, sāka izvirst, pāriedami sabiedrisko tikumību aizskarošās bakchanalijās (superstitio externa) vai slepenās orgijās (Ēģiptes kultī). Kvalificēja arī zādzību, kad par tās objektu bija tempļa *svētlīeta* (sacrilegium).

Pakļāvis sev galu galā *ķeizarisko* Romu, kristianisms pārnesa tur austrumniecisko teokratijas ideju, kas izauga jo kupla Bizantijas labvēlīgajā augsnē. Pēc neilgas vilcināšanās (sal. slaveno *Milanas* ediktu par toleranci, 313. g.) kristīgo reliģiju atzīst par valdošu (379. g.). Rodas spēcīgs valsts baznīcas organisms. Pēc laicīgā «crimen majestatis» parauga rada reliģisku «crimen majestatis *divinae*» un pat «crimen laesae majestatis *divinae*» — Dieva aizskaršanas⁴⁾ — *Dieva zaimošanas* nozīmē (blasphemia), ko soda ar nāvi. Blakus tam valdošā katoļu baznīca uzglabā savu esamību ar bargas sodošas represijas palīdzību. Līdzīgi laicīgam «dumpim» un laicīgiem «nemieriem» rodas baznīcas dumpja jēdziens kā *apostazija* un *schizma* un baznīcas nemieri kā daudzīnātā *ķecerība* (*haeresia*)⁵⁾. Šiem uzbrukumu veidiem *Justiniana* likumdošana piebiedroja divas jaunas racionalāka tipa noziedzīgu nodarījumu kategorijas: «*turbatio sacrorum*» (dievkalpošanas traucēšana) un «*sepulcri violatio*» (kapa apgānīšana).

Franku - ģermanu tiesību uzskats zem katolicisma spiediena lēnām, bet nenovēršami attīstas tajā pašā virzienā. Karalis uzņemas apsargāt baznīcas un tās mācību⁶⁾ valdīšanu, nostiprinās pāvesta virskundzība pār visas pasaules monarchijām — «*imperium Romanum*» baznīcas formacijā. Pārvērsdama laicīgu varu par savu kalpu (*bracchium saeculare*), baznīca no savas puses paplašina reliģisko noziegumu sferu un pastiprina par tiem uzliekamo sodu nežēlību.

³⁾ Sal. C. III., 1., 2.: «*juris jurandi contempta religio satis deum ultorem habet*».

⁴⁾ Paplašināta baznīcas kriminalapsardzība aptver arī eņģelus un svētos.

⁵⁾ *Valentiniana* laikā par sodamu ķecerību atzīst vispār pagānismu (no 425. g.).

⁶⁾ Sal. *Childericha* 544. g. ediktu, kurš pasludināja principu: «*necesse est ut plebs, quae sacerdotis praeceptum non ita, ut oportet, custodit, nostro etiam corrigetur imperio...*»; Sal. *Kahl*, 11. lap. p.: «*der strafrechtliche Schutz des Glaubens, gebotene Dienstpflicht des Staates geworden...*»; Sal. arī *Otona I* titulu: «*advocatus ecclesiae romanae*».

Kad XIV. gadu simtenī pāvests un ķeizars nošķīrās un nostiprinājusies valdnieku laicīgā vara savas suverenitātes apziņā atbrīvojās no katoliskās Romas hegemonijas, — gadu simteņiem audzinātais uzskats par noziegumiem pret ticību tomēr paglabājās valstīs tādā pašā apmērā. Valsts rūpējas par *ticības dogmu* ievērošanu, par ticības tīrību, dvēseles glābšanu, aizkapa dzīvi, vēl jo vairāk tāpēc, ka lai gan pāvesta ārējā valdīšana bija beigusies, bet iekšējā katoļu baznīcas ietekme turpinājās, tiesa gan, dažādās zemēs ar dažādu intensitāti.

Tā *Vācijā* «ķecerību» šaurā nozīmē, ko pazīst vēl *Bambergensis* (1507. g.) kriminalreglaments, *Constitutio criminalis Carolina* (1532. g.) kā noziegumu vairs nepiemin⁷⁾. *Francijā* turpretī Indriķa II laikā vēl 1547. gadā pēc baznīcas pieprasījuma nodibina daudzdzināto «*chambre ardente*» ķeceru tiesāšanai. Ilgu laiku pāri visai Eiropai bija izplatīties raganu dedzināšanas lietuvēns, ko baroja ne tikai mežonīgā tautas māņticība, bet arī daudzas pāvestu bullas, apvainojot raganas kopībā ar velnu un burvībā (*artes magicae cum daemone*)⁸⁾.

Liela nozīme reliģiska nozieguma jēdziena tālākā evolūcijā bija *Lutera reformācijai*, kas cīņā ar papismu proklamēja ideju par sirdsapziņas brīvību. Šās cīņas radītā ilgā asinsizliešana nobeidzās (*Vestfāles miers* 1648. g.) ar katoļu, protestantu un reformatu ticības *paritates* proklamēšanu. Tādā kārtā pašā saknē bija aizlauzts «ķecerības» jēdziens. Sadaloties Eiropas valstīm katoliskās un evaņģeliskās pēc principa «*cujus regio, ejus religio*», vispasaules katoļu reliģijas vietā Eiropā no jauna nodibinājās *valsts* reliģijas ar varmācīgu vienas reliģijas nostiprināšanu (jo sevišķi katoļu zemēs) un citu vajāšanu un ar aizliegumu pāriet no valdošās ticības citās vai pēdējās sludināt. Taisnība, protestantisms, kuram par savu atzišanu bija jāpateicas kritikas brīvības principa izsludināšanai reliģiskos jautājumos, pēc savas dabas bija spiests izrādīt lielāku

7) Toties *blasphemia* (*Gotteslästerung*) pēc C.C.C. sodama ar nāvi vai miesas sodu (106. p.).

8) Šo ķecerības veidu sāka vajāt ap 1400. g. Itālijā, Francijā un Vācijā. Planveidīga raganu nogalināšana turpinājās vairāk kā 300 gadus. Šās māņticības iedvesmotāju fanatisms izpaužas raksturīgajā apgalvojumā, ka «*haeresia maxima est... opera maleficarum non credere*». Vācijā vien sadedzinātas ap 150.000 raganu. Slavenais tiesnesis *Carpzow's* viens pats parakstījis ap 2000 nāves spriedumu raganām.

ieciētību, bet arī tas (sal. kalvinismu) pirmajā laikā sastinga zinamas ortodoksijas šaurumā⁹⁾.

Galū galā brīvās domas dzīvinošais spēks tomēr izpaudās reliģisku deliktu pasaulīgā koncepcijā. Šai ziņā interesanti salīdzināt jautājuma nostatījumu divās vācu valstīs — katoliskajā Austrijā un protestantiskajā Prūsijā XVIII gadu simteņa otrā pusē.

Marijas - Terezijas kriminalkodeks (1768. g.) soda Dieva zaimošanu ar kvalificētu nāves sodu. Nāves sods noteikts arī par apostaziju. Soda burvības. Un pat *Constitutio crim. Josephina* (1787. g.), ko neapšaubami ietekmējusi apgaismes filozofija, atsakoties no »burvībām», par Dieva zaimošanu prasa ieslodzītāšanu vājpriekmā tik ilgi, kamēr nebūs konstatēts, ka vainīgais ir izlabojies («in dem Tollhaus so lange zu halten, bis man sich seiner Besserung vergewissert hat...»¹⁰⁾).

Turpretī *Fridricha II* zemē, kurš pazīstams ar savu izteicienu: «in meinem Lande kann jeder auf seine Façon selig werden», — dzima citāda reliģiska deliktu izpratne. Prūsijas 1794. g. *Landrecht*'ā¹¹⁾ par kriminalapsardzības objektu ir nevis vairs reliģija kā tāda, bet reliģiskā draudze, — ne Dievs, bet noteikta kulta pildīšanai noorganizējusies cilvēku biedrība. Tādā kārtā *Landrecht*'am šinī nozarē pazīstami tikai šādi trīs noziedzīgu nodarījumu veidi: a) draudžu aizskaršana (§ 211.), b) sodama dievkalpošanas traucēšana (§ 214.) un c) atklāta rupja Dieva zaimošana, kas rada vispārīgu sašutumu (§ 217.: «... zu einem gemeinen Ärgernis Anlass gibt...»¹²⁾).

Ja prūšu *Landrecht*'s varēja derēt un tiešām arī noderēja par paraugu reliģisku deliktu būtības jaunākiem juridiskiem formulējumiem, tad šo principu uzvarai bez šaubām palīdzēja tas brīvdomības

⁹⁾ Sal. *Tomasa Morus'a* uzstāšanos pret pagāniem.

¹⁰⁾ Tā laika slavenais austriešu kriminalists *Sonnenfels* pieprasa kriminalsodu par melu mācību izplatīšanu un par piegriešanu citai ticībai «weil die Religion der Leitriemen ist, an welchem der Staat seine Untertanen gängeln muss...»

¹¹⁾ Sal. *Kahl*, 14. lap. p. u. turpm.

¹²⁾ Vēl tālāk gāja *Feuerbach's* savā Bavārijas 1813. g. kodekā, ko tas dibināja uz racionalisma principiem un kas tāpēc bija mazliet atrauts no dzīves īstenības (katoliskā Bavārijā!). Viņš pazīst tikai *Störung des Religionsfriedens*, un proti: 1) gewalttätiges Einfallen in einen religiösen Versammlungsort, 2) Miss-handlung eines amtierenden Religionsdieners un 3) Verhinderung der gottesdienstlichen Verrichtungen.

un pa daļai neticības vilnis, kas vēlās pāri visai kontinentālai Eiropai pēc franču 1789. g. *revolūcijas* un oāreiz 1848. gadā, gan nepalikdams bez pretspara no Romas kurijas puses un vēlāk Eiropā spēkā nākušām tendencēm, kas tiecās «uzcelt sašķobītos ticības pamatus» un «tās etisko varenību». Bet kad šī jaunā cīņa¹³⁾ pat katolikajā Francijā noslēdzās kompromisā ar pilnīgu *baznīcas atdalīšanu no valsts*, šai daļā veco noziedzīgo sastāvu liktenis bija izšķirts. Valsts atteicās no uzdevuma, ko tā bija pildījusi gadu simtiem, dodot baznīcai un viņas mācībām kriminalapsardzību, un atstāja šo uzdevumu pašai baznīcai visās tās daudzveidībās. Līdz ar to valsts uzstādīja absolūtas sirdsapziņas brīvības principu tai nozīmē, ka valsts *neteļaucas ticības brīvībā*¹⁴⁾.

Analizējot jautājumu par *politiskās* pārliecības brīvību, mums tomēr nācās apstāties pie zinamas robežas, līdz kurai valsts iecietība var iet, nekaitējot pašam valstiskumam. Tāpat *ticības* brīvības lietās «reliģisku uzskatu izpaušanas» nozīmē mūslaiku valsts spiesta novilkt robežu, līdz kurai sniedzas tās neitrālā izturēšanās pret visu, kas šai sferā var notikt.

Neapšaubami *individa garīgā attieksme pret Dievu* ir viņa apslēpta darišana, ko neviens neaizskar (sirdsapziņas brīvība vārda šaurā nozīmē). Gluži tāpat ar individa reliģiskiem uzskatiem saskaņots *dzīves veids* ir sfera, kas izņemta no valsts iedarbības. Pagājuši laiki, kad inkvizīcija domāja briesmīgiem sodiem iebaidīt citādi ticošos. Ķecerī arvienu kāpa sartos varonīgi. Viņu mocības vajājamo ticību tikai nostiprināja tās piekritēju sirdīs, un tamlīdzīgas vajāšanas sekas bija vajājamās ticības adeptu jo lielāka noslēgšanās un fanatisms. Valsts še ir bezspēcīga. Tā ar kriminalsodiem neko nevar panākt. Bet tai arī *nevajaga gribēt* kaut ko panākt šinī laukā.

Attiecībā uz *kultu* kā Dievības godināšanas līdzekli, kas pieņem taustamākās ārējās formas, kā arī attiecībā uz sevišķu *savienību* izveidošanos tāda kulta kopīgai pildīšanai (reliģiskas biedrības), atliek atgriezties pie pagāniskās Romas pareizā uzskata, kurš ar visu

¹³⁾ Sal. t. s. «Kulturkampf» Vācijā pagājušā gadu simtēņa septiņdesmitajos gados un nikno cīņu ar baznīcu republikaniskā Francijā šā gadu simtēņa sākumā Combe ministrijas laikā. Šajās cīņās radās sevišķa noziegumu kategorija no baznīcas kalpotāju puses, atsevišķi sprediķu «nelietīga izmantošana».

¹⁴⁾ Pēdējos laikos šur tur tomēr var atzīmēt *atgriešanos* pie veciem uzskatiem; sal. *Itālijas* 1930. g. kodeksa 402. un turpm. pantus «de delitti contro la religione dello Stato e i culti ammessi».

savu iecietību aizliedza ar soda piedraudējumu šai ziņā visu netikumīgo un sabiedrisko vai personīgo drošību aizskarošo. Nevar būt, protams, zem «reliģiskas pārliecības» segas ciešams tas, kam ir vispārēja nozieguma raksturs, piem., kastracija vai cilvēku ziedošana.

Tas pats sakams par *propagandu* (sludināšanu) un *prozelitu vervēšanu*. Paturēdama sev zinamu uzraudzības tiesību pār reliģiskām biedrībām, mūslaiku valsts vispār nepazīst izšķirību starp tām un tāpēc atļauj brīvi pāriet no viena kulta otrā, kā arī atklāti propagandēt ticības mācības, izņemot tās, kuras savas netikumības vai vispārējas noziedzības dēļ apdraud kopdzīves pamatus. Pats par sevi saprotams, ka, atzīstot brīvību ticības lietās, valsts nepielaiž *piespiedu* pievēršanu citai reliģijai, kas gan izriet arī no individa vispārējās pašnoteikšanās brīvības, ko valsts apsarga pret visiem nelikumīgiem spaidiem.

«Reliģisko» deliktu evolūcijas gaitai bija jāatsaucas arī uz to novietošanu krimināltiesību vispārējā sistēmā. Kamēr runa bija par «Dievības» un «valsts» reliģijas apsardzību, šiem deliktiem ierādīja pašu cienīgāko vietu kodeka «sevišķās» daļas sākumā¹⁵⁾. Kad formula par ticības brīvības un ticīgo reliģisko jūtu aizsardzību ņēma galīgi virsroku, šos nodarījumus sāka ievietot, piem., starp *sabiedriskā miera* aizskārumiem¹⁶⁾.

Stāvoklis, kādu šai laukā ieņem *Latvijas* kodeks, jau redzams kā no attiecīgās (XVII) nodaļas virsraksta: «*noziedzīgi nodarījumi pret ticīgo reliģiskām jūtām un mirušo mieru*», tā arī no šīs nodaļas novietojuma kodeka sistēmā. Svarīga pēc šiem uzskatiem ir nevis ticības apsargāšana, nevis piespiešana piederēt tai vai citai privileģētai konfesijai, bet gan gluži otrādi, sirdsapziņas brīvības nodrošināšana pret sveša fanatisma, *visu likumīgi¹⁷⁾ pastāvošu kultu* pasar-

¹⁵⁾ Sal., piem., krievu 1845. g. *Nolikumu par sodiem* un 1903. g. *Sodu likumus*.

¹⁶⁾ Sal. *Šveices* 1937. g. kodeku, kur «Störung des Glaubens und Kultusfreiheit» skaitas 261. un 262. p. pie «Vergehen gegen den öffentlichen Frieden». Gluži tāpat *vācu* 1927./30. g. projektā «Störung des religiösen Friedens und der Totenruhe» pieslienas tieši pie «Störung der öffentlichen Ordnung». Vēl tālāk gājis *Liszt's* (Lehrbuch), pārnesdams t. s. «strafbare Handlungen gegen die Religionsfreiheit und das religiöse Gefühl» uz nodalījumu: «strafbare Handlungen gegen die Rechtsgüter des einzelnen».

¹⁷⁾ Ar to ir *izslēgti* kultu, kas rada *briesmas* sabiedrībai.

gāšana, cienībā pret ticīgo jūtām, no nogānīšanas un huliganiskiem aizskārumiem.

1. *Atmetot veco gradaciju starp dievzaimošanu un gānīšanu* (КОШУНСТВО), Latvijas Sodu likums konstruē vienu vispārēju pantu (300. p.) par katras Latvijā likumīgi pastāvošas reliģiskas sabiedrības locekļu reliģisko jūtu aizskaršanu ar dievzaimošanu vai ar šās sabiedrības reliģiskā kulta nonievāšanu, ja tāda notikusi *publiski*¹⁸⁾. Sods — cietums.
2. Tāds pats sods noteikts (301. p.) par ļaunprātīgu *kavēšanu* noturēt tādas sabiedrības dievkalpojumu vai reliģisku ceremoniju¹⁹⁾.
3. Tālāk formulēts visiem gadījumiem kopīgais 302. pants, kas draud ar cietumu līdz 6 mēnešiem tam, kas *trokšņojis vai cēlis citas nekārtības*, kuras traucē noturēt Latvijā likumīgi pastāvošas reliģiskas sabiedrības dievkalpojumu vai reliģisku ceremoniju, vai izdarījis citas *nelietības* dievkalpojumam vai reliģiskai ceremonijai paredzētā vietā.
4. 303. pantā paredzēts cietuma sods tam, kas, *patvaļīgi* piesavinādamies Latvijā likumīgi pastāvošas reliģiskas sabiedrības garīdznieka vai sludinātāja amatu, *izdarījis svētdarbību*, kādu var izdarīt tikai šās sabiedrības garīgas kārtas personas.
5. 304. pants soda ar cietumu līdz 6 mēnešiem *garīdznieku, sludinātāju* vai citu personu par nelietīgu dievkalpojuma izlie-tošanu *politiskai propagandai baznīcā*, dievnamā vai citā dievkalpojumam noteiktā vietā pretēji to reliģiskiem nolūkiem.

¹⁸⁾ Sal. *Code pénal*, 260.—264. p. (*entrave au libre exercice des cultes*), kas apmainīti ar jauniem 1905. g. 9. dec. likuma noteikumiem «concernant la séparation des Églises et de l'État» 32. p.; sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 261. p.: «Störung der Glaubens- und Kultusfreiheit («öffentlich und in gemeiner Weise... beschimpft, verspottet oder verunehrt»); sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 181. «Störung des Gottesdienstes»; sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 402.—406. p.: dei dellitti contro il sentimento religioso e contro la pietà dei defunti; sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 172.—174. p.

¹⁹⁾ Še pieder arī kavēšana izdarīt *apbedīšanas ceremonijas*, ja tām piemīt reliģisks raksturs.

Tikai tādā mērā mūsu kodeks turējis par iespējamu atdarināt daudzināto Vācijas likumdošanas «Kanzelparagraph»²⁰⁾, ko Vācijas kodeka 1927./30. g. projekts gan atmetis.

6. Beidzot 305. pants draud ar cietuma sodu par apbedīta vai neapbedīta *miroņa* vai tā pelnu patvaļīgu paņemšanu vai nogānīšanu ar darbiem, vai vispār mirušo nogānošas *nelietības* pastrādāšanu apbedīšanas vietā²¹⁾.

²⁰⁾ Sal. *Hippel* (V. D. B. II), 101. l. p.: «... beim Geistlichen oder dem berufenen Verkünder der Religion; sein Standpunkt erscheint dem Gläubigen nicht als derjenige des einzelnen Mannes, sondern als der von der Religion geforderte und damit gewinnt ein solcher Angriff von seiner Seite eine ganz gewaltige, den Wert seiner Begründung weit überragende Bedeutung.»

Sal. *Vācijas* 1870./71. g. Strafgesetzbuch'a 130-a. p.; sal. arī *Code pénal*, 201.—208. p. («des critiques, censures ou provocations dirigées contre l'autorité publique dans un discours pastoral prononcé publiquement, dans un écrit pastoral, correspondance avec des cours ou puissances étrangères sur la matière de religion»), kas atvietoti ar 1905. g. 9. decembra likumu «concernant la séparation des Églises de l'État» 34. un 35. p. («outrage ou diffamation d'un citoyen chargé d'un office public» un «provocation directe à résister à l'exécution des lois ou aux actes légaux de l'autorité publique» vai «à soulever ou à armer une partie des citoyens contre les autres» — *garīgu personu publiskos sprediķos*, priekšlasījumos, afišās u. t. t.

²¹⁾ Sal. *Code pénal*, 360. p. «Violation de tombeaux ou de sépultures»; sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 262. p. «Störung des Totenfriedens» (= rohe Verunehrung der Ruhestätte eines Toten, böswillige Störung oder Verunehrung eines Leichenzuges oder einer Leichenfeier, Verunehrung oder öffentliche Beschimpfung eines Leichnams, Wegnahme eines Leichnams oder Teile eines Leichnams oder Asche eines Toten); sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 182. «Störung einer Bestattungsfeier» un § 183. «Störung der Totenruhe».

Sal. *Vācijas* 1927. g. projekta *Begründung'u*, 92. l. p. «... die sterblichen Überreste eines Menschen als geheiligt und die Stätte, wo ein Mensch zur letzten Ruhe gebettet ist, als geweiht anzusehen ist, ist ein Gemeingut... das Gefühl für die Majestät des Todes besteht auch bei denen, die keiner Religionsgemeinschaft angehören...» *Vācijas* 1930. g. projekta atbilstošais § 183. runā par *miroņa* vai tā *daļas* (Teile eines Leichnams) nolaupīšanu.

Latvijas praksē arī izrādījies, ka 305. panta noteikumi būtu jāpapildina, piemērojot arī *miroņa daļas* patvaļīgu paņemšanu.

IV daļa.

Noziedzīgi nodarījumi pret privatu sferu

A. Noziedzīgi nodarījumi pret personu.

I. Miesisku labumu (miesas nebojājamības) aizskaršana.

Centralo vietu kriminaltiesībās vienmēr ieņēmusi un vēl tagad ieņem *dzīva cilvēka* aizsardzība. No visādiem aizskārumiem sarga viņa miesas ārējo un iekšējo nebojājamību. Aizskārumi var pirmā kārtā sastāvēt dzīva organisma *bojāšanā* (Verletzung), bet, ievērojot šā labuma milzīgo svarīgumu, tam jābaida kriminalaizsardzība arī pret nostādīšanu *briesmās* (Gefährdung). Bojāšanu var novest līdz dzīva organisma *iznīcināšanai*, līdz tā nonāvēšanai, bet var aprobežoties arī tikai ar organisma ārējā vai iekšējā veseluma *traucēšanu*, kas var izpausties ārējā vai veselības, tiklab fiziskās, kā garīgās, sabojāšanā. Kas zīmējas uz briesmām, tad ar vienādi pilnīgu noteiktību norobežot pašas dzīvības apdraudējumu un tikai miesas nebojājamības apdraudējumu nevar, jo tajā stadijā tādu vai citādu seku rašanās nav nosakama.

Tāpēc šie ietilpstošie aizskārumi sagrupēti šādā veidā: a) *nonāvēšana*, b) *miesas bojāšana*, c) *cilvēka nostādīšana briesmās tā vārda šaurā nozīmē* un kā pēdējās sevišķs paveids d) *divkauja*.

§ 28. Nonāvēšana¹⁾.

I. Šā noziedzīgā nodarījuma *objekts* ir cita cilvēka dzīvība, kāds definējums satur trīs elementus. Aizskārumš vērsts: a) pret *cilvēku*, un proti, b) pret viņa *dzīvību* un c) pie tam pret *cita* cilvēka dzīvību.

1. Par sodamās nonāvēšanas²⁾ objektu var būt *tikai cilvēks*. Ja ar soda piedraudējumu apsarga no *iznīcināšanas* arī citas dzīvas būtes, tad tikai kā *privata* īpašuma priekšmetus vai kā tautas rocības

¹⁾ Sal. *Liszt, Tötung*, 9. lap. p.: «der Begriff der Tötung erfordert den Eintritt des Todes einen Menschen».

²⁾ Sal. Foinickis, *Курь* 16. lap. p. u. turpm.

sastāvdaļas. Atšķirībā no tām cilvēku apsarga kā *pašmērķi*, kam vispirms pašam par sevi tiesības uz eksistenci, bez jebkādiem ārpus viņa esošiem mērķiem. Tā kā cilvēks līdz ar to sastāda daļu no iedzīvotājiem, kas ir svarīgākais valsts elements, tad cilvēku apsarga arī valsts interesēs.

Ar jēdzienu cilvēks saprot no cilvēkiem dzimušu būti, neatkarīgi no tās intelekta attīstības pakāpes. Vājprātīgie, idioti, prātā jukušie pēc mūslaiku tiesiskiem uzskatiem bauda vienādu apsardzību ar cilvēkiem, kas, pateicoties savai normalai attīstībai, spējīgi sabiedrībai derīgi darboties. Šai jautājumā tagad³⁾ nav strīda, bet strīds ir par to, vai cilvēkam kā tādām pēc savas ārējas formācijas ir jāizskatās kā normalam cilvēkam. *Ērmu* (monstrum)⁴⁾ pēc senās pasaules uzskatiem pie dzimšanas varēja nesodīti nogalināt (sine fraude caedunto). Tikai baznīca nostājās uz tā (spiritualistiskā) viedokļa, ka arī ērmā dzīvo cilvēka dvēsele, kas sauc pēc tiesiskas apsardzības. Ilgu laiku šim viedoklim tomēr nācās cīnīties ar tautas mānītību, ka ērmā slēpjas nelabais. Rēķinoties ar sadzīves uzskatiem, viduslaiku jurisprudences arī pielaida ērma nogalināšanu, tam dzimstot. Tādu pašu pozīciju ieņēma *Constitutio Criminalis Carolina*⁵⁾, un to uzglabāja *prūšu 1794. g. Landrecht's*. Jaunākā doktrīna sāka šaubīties par tādu lietas nostādījuma pareizumu, jo bija apstrīdams jautājums, kur sākas ērmība, kas dod tiesību noliegt cilvēka ģimja esamību, un vai «ērmu» nogalināšanas pilnīga brīvība neatklāj pārāk lielu plašumu ļaunprātībai, kura arī citos gadījumos aizbildināsies ar jaunpiedzimušā it kā ērmīgi nejauko izskatu.

Mūs laiku kodeksi, starp tiem arī *Latvijas Sodu likums*, par ērmiem pilnīgi klusē. To nevar iztulkot tā, ka būtu noteikta viņu nogalināšanas pilnīga nesodamība, bet tas nenozīmē arī to, ka šādu

³⁾ Sal. senās *Spartas* uzskatus.

⁴⁾ Sal. *Foinickis*, Курсь 16. lap. p. u. turpm.

⁵⁾ Vēl pēc *Krievijas 1845. g. Уложение о наказаніяхъ 1469. p. 1902. g.* turp to, kas nogalinājis jaunpiedzimušu bērnu „чудовищнаго вида или даже не имѣющаго члѣовѣческаго образа, вмѣсто того, чтобы донести о семъ надлежащему начальству“ par tādu „по невѣжеству или суевѣрію“ посягательство на жизнь существа, рожденнаго отъ чловѣка и слѣдственно имѣющаго чловѣческую душу“ soda ar 1½ gada исправ. арест. отдѣленій. Pētera I 1704. g. uzskats, piedraudot ar nāves sodu, pavēl monstrus nenogalināt, bet nodot muzejā (kunstkamerā).

nogalināšanu visumā aptver vispārīgie noteikumi par slepkavību⁶⁾. Jautājuma izšķiršanu par to, vai jaunpiedzimušais ir cilvēks, vai nav (un tikai par jaunpiedzimušiem šē var būt runa), likums acīm redzot atstāj medicīnai.

2. Otrkārt, aizskāruma tiešs objekts ir cilvēka *dzīvība*. Dzīve nav identiska ar spēju dzīvot. Tādā kārtā ir pilnīgi vienalga⁸⁾, vai runa ir par jaunpiedzimušu dzīvot nespējīgu bērnu, par atrodošos pie nāves slimnieku vai par notiesātu uz nāvi noziedznieku. Svarīgi tikai, lai pirms aizskāruma izdarīšanas momenta dzīvība *nebūtu izbeigusies*, jo likis nevar būt par nonāvēšanas objektu. Kas attiecas uz dzīvības *sākumu*, tad tas ir fizioloģijas jautājums, ko parasti atrisina tai nozīmē, ka dzīvība rit no dzimšanas momenta, un proti, no patstāvīgas elpošanas sākuma. Bet kā vienā, tā otrā ziņā iespējama tomēr sodamības lauka mākslīga paplašināšana. Tā, piem., no *vācu* 1927./30. g. projekta (§ 26)⁹⁾ noteikumiem skaidri izriet, ka event. sodams ir *mēģinājums* noslepkavot cilvēku, kurš tai laikā, kad saņēmis sitienu, bijis nedzīvs. No otras puses kanoniskās tiesības uzstādīja noteikumu, ka «homo est qui est facturus» un ar to pārnesa dzīvības sākumu uz agrāku periodu, t. i. uz augļa atrašanos mātes miesā, izšķirot pie tam t. s. «foetus non animatus» un «foetus animatus» un pēdējo pielīdzinot jaundzimušam.

3. Beidzot par nonāvēšanas objektu var būt tikai *sveša* dzīvība, atšķirībā no paša dzīvības. Tas nozīmē, ka pēc mūsdienu uzskatiem *pašnāvība* (Selbstmord, suicide) nav noziedzīga un pie tam ne tikai pabeigtā, bet arī nepabeigtā, jo pašnāvības gadījumā sakrīt vienā personā nodarījuma subjekts un objekts, ar ko pats nodarījums, par cik tas attiecas uz personu, kļūst juridiski vienaldzīgs¹⁰⁾. Līdz tādām

⁶⁾ No C. C. C. 81. p. izriet, ka par monstros skaitas bērns, kurš nav «gliedmässig».

⁷⁾ Sal. *Foinickis*, 17. lap. p.; no otras puses sal. *Tagancevs*, 949. lap. p., Nr. 2.: „подъ общія постановленія объ убійствѣ подойдетъ и убійство урода...”

⁸⁾ Sal. *Liszt*, *Tötung*, 10. lap. p.

⁹⁾ Sal. *Begründung*, 24. lap. p. u. turpm.: «... der Entwurf... entscheidet sich grundsätzlich für die Strafbarkeit des *untauglichen* Versuchs... gibt aber dem Gericht für das ganze Gebiet des absolut untauglichen Versuchs das Recht der Strafmilderung nach freiem Ermessen... und ausserdem die Befugnis, in besonders leichten Fällen von Strafe abzusehen».

¹⁰⁾ Sal. *Binding*, *Handbuch* (1885. g.), 697. lap. p. u. turpm.: «... es ist dieses insofern richtig, als diese Handlungen weder erlaubt noch verboten, also juristisch indifferent sind...»

slēdzienam juridiskā doma nonāca tikai pakāpeniski¹¹). Ne tik sen vēl *Krievijā* (pēc Уложение о наказанияхъ 1472. un turpm. pantiem) pabeigtu pašnāvību sodīja liedzot kristīgu apglabāšanu¹²), un sekas tai bija pirmsnāves rīkojumu neatzīšana. Anglijā līdz 1873. gadam ar pašnāvnieka apkaunojošu apglabāšanu saistījās viņa īpašuma konfiskācija. Nav grūti pārliecināties, ka tāds sods grēko pret soda individualitātes principu, skarot ne «vainīgo», bet citas personas, un pirmā kārtā tuvākos viņa radniekus. Kas attiecas uz pašnāvības mēģinājumu, tad to kādreiz sodīja ar nāvi¹³), it kā to, kas nāvi meklē, varētu atbaidīt piedraudējums ar nāvi un ka tāds piedraudējums neapstiprinātu viņa enerģiju novest nodomāto līdz galam. Pēc angļu tiesībām tomēr pašnāvības mēģinājumu sodīja līdz pēdējam laikam. *Nujorkas* štatā mēģinājuma sodamība atcelta tikai 1919. gadā¹⁴).

Cita lieta ir svešas personas pašnāvības *pabalstīšana* vai *pierunāšana* uz to, tādēļ ka pabalstītājam vai uzkūditājam iznīcināmā dzīvība ir sveša un likums to apsarga pat pret tās īpašnieka gribu, publiskās interesēs. No vienas puses cilvēka dzīvība ir dārga valstij kā daļa, no kurām sastādas zemes iedzīvotāju skaits. Šis apsvērums atstāts bez ievērības tikai attiecībā uz pašu pašnāvnieku. No otras puses tiesības kriminalpolitisku apsvērumu dēļ dziļi ieinteresētas priekšstata nostiprināšanā par cita dzīvības neaizskaramību visādos nosacījumos¹⁵). Ja tas ir pareizi attiecībā uz pabalstītāju, tad vēl pareizāk tas ir zīmējoties uz uzkūditāju, kurš nevar pat atsaukties, kā to gan var pirmais, uz pašnāvnieka apņemšanos, jo pats viņš šo apņemšanos radījis. Taisnība, ka pie pašnāvības *nenoziedzības*¹⁶) nevar konstruēt tajā sodamu līdzdalību¹⁷). Taču lielais vairums mūsdienu kriminālkodeku rada no pašnāvības un tās pabalstīšanas un

¹¹) Pašnāvības sodamību atcēla *prūšu Landrecht's* (1794. g.); sal. *Liszt, Lehrbuch*, 161. lap. p.

¹²) Še izpaužas baznīcas tiesību ietekme. *Anglijā* «religious service» pašnāvnieku apglabājot atļauta tikai no 1882. g. (sal. *Liszt, Tötung*, 153. lap. p.).

¹³) Sal. jau l. 6, § 7. D. 49. 16, par karavīra pašnāvības mēģinājumu.

¹⁴) Zīmējoties uz izdevušos pašslepkavību «*Penal Law of the State of New-York* § 2301. (1926. g.) saka: «although suicide is deemed a grave public wrong, yet from the impossibility of reaching the successful perpetrator, no forfeiture is imposed»; 2302. pants (attempting suicide) atcelts 1919. gadā.

¹⁵) Sal. *Liszt, Tötung*, 139. lap. p.: «die Strafwürdigkeit der Tat liegt in der Missachtung des menschlichen Lebens...»

¹⁶) Uz šā viedokļa stāv *franču* tiesības un spēkā esošais *vācu* 1870./71. g. Strafgesetzbuch, kuri atstāj līdzdalību pašnāvībā bez soda.

¹⁷) Sal. *manu kursu*, I, 78. lap. p.

pierunāšanas *delictum sui generis*, ko soda zinamā mērā vieglāk kā līdzdalību parastā slepkavībā.

Šeit pieslienas jautājums par nonāvēšanu ar *piekrišanu* vai pareizāk, pēc *cietušā* lūguma (Tötung auf Verlangen)¹⁸). Parasti saka, ka tā atrodies vienā līmenī ar pašnāvības pabalstīšanu¹⁹). Bet jāšaubas, vai tas tomēr ir pareizi, jo šinī gadījumā mums darīšana ne ar «propricidium», ne ar pašnāvības aktu, ko sekmē vai uz kuru pierunā cits, bet vienkārši ar cita nonāvēšanu. Pēdējā piekrišana, lai cita persona viņu nonāvētu, protams, mīkstina nodarījuma noziedzīgumu, vēl jo vairāk tāpēc, ka nonāvētā piekrišana psiholoģiski domājama vienīgi kā viņa *lūgums*, lai cits darītu galu viņa dzīvībai. Tāda lūguma izpildīšana atrod sev attaisnojumu vienīgi *līdzcietībā*, ko sajūt, redzot cilvēku nedziedināmās fiziskās mokās briesmīgi ciešam, bet neizprotama ir nonāvēšana aiz līdzcietības pret morāliskām mokām, ko pārdzīvo cits cilvēks. Taču, ievērojot cilvēka dzīvības neaizskaramības principa neizkustamību, valsts nekādā gadījumā nevar atzīt šāda veida darbību par nenoziedzīgu vai nesočdamu. Tas arī nav vēlams kriminalpolitisku apsvērumu dēļ. Kas tamlīdzīgos gadījumos pastiprinās atsaukšanos uz nonāvētā piekrišanu? Galvenais liecinieks nav vairstarp dzīvajiem. Kāda kontrole iespējama, lai novērstu ļaunprātības?

Tieši par kontroles jautājumu rūpējas tie, kas, ejot vēl tālāk, pēdējā laikā cīnas, lai «izraudzītiem profesionāliem» atļautu darīt galu cita dzīvībai tās pašas interesēs (Euthanasia). Ja būtu pierādīts, ka kāda persona ir pieprasījusi, lai to nonāvē, ja, otrkārt, to atļautu kompetenta iestāde, un ja, beidzot, pati izpildīšana būtu uzdota lietpratējiem, tad, piem., pēc *Bindinga domām*²⁰), *eitanzija* būtu ciešama. Šā apsvēruma smaguma punkts, kā redzams, atrodas attiecīgas varas *atļaujas* nepieciešamībā. Ar to tad viss jautājums zaudē savu juridisko asumu. Likuma robežās, bet bez speciala likuma nekāda vara nav pilnvarota dot tamlīdzīgu atļauju, «eutanzija» kļūst par tikpat tiesisku aktu, cik tiesiska ir nāves soda izpildīšana ar bendes roku pēc likumīgā spēkā nākuša tiesas sprieduma.

II. *Noziedzīgā darbība* izpaužas nāves sagādāšanā (mortis causam praebere), pastāvot *vainīguma* nosacījumam.

¹⁸) Sal. *manu kursu*, I, 78. lap. p.

¹⁹) Sal. *Liszt, Tötung*, 138. lap. p.: «der Parallelismus zwischen Beihilfe zum Selbstmord und der Tötung auf Verlangen muss unbedingt festgehalten werden».

²⁰) Sal. *Binding un Hoche*, «Die Freigabe lebensunwerten Lebens.»

Šās darbības *ārējās* formas noteikšanas nozīmē nāves *sagādāšanas* jautājumam²¹⁾ bija redzama loma agrāko laiku juristu spriedumos. Ap šo jautājumu izauga visā tagad nobālējusī mācība par mehānisku «nexus causalis», pie kam ne maza loma šē bija piedraudējumam ar nāves sodu kā *summum supplicium* par apzinātu cilvēka nāves sagādāšanu. Vecās tiesības šinī ziņā turējās pie formāla kritērija. Tā agrākie Itālijas kodeksi kā «*imputatio facti*» nosacījumu uzstādīja prasību par nāves iestāšanos ne vēlāk par 40 dienām no ievainošanas dienas, bet *Anglijas* «*common law*», atbalstoties uz viduslaiku jurisprudenci, izslēdza «*imputatio facti*», ja nāve neiestājās «*within a year and a day*»²²⁾. Tagad šis jautājums zaudējis savu asumu un to atrisina pēc vispārīgiem loģikas likumiem par cēlonības sakaru, kurus jaunie kriminālkodeksi apiet klusēdami kā kaut ko pašu par sevi saprotamu.

Ievērojot dzīvības labuma svarīgumu, saprotams, ka sodam padota ne tikai slepkavības izpildīšana, bet arī tās *mēģinājums*, un pat *sagatavošanās* uz to visos veidos.

No *iekšējās* puses darbība, kas nobeidzas ar nāves sagādāšanu, var būt *apzināta* vai *neuzmanīga*. Neuzmanīgu nonāvēšanu arvienu atdala kā «*delictum sui generis*», ievērojot to bezdibenu, kas atrodas starp apzinātu cita dzīvības aizskārumu un to, kas rodas tikai neapdomības rezultātā. Apzinātai slepkavībai mūslaiku tiesības neprasa speciālu «*animus neccandi*» (*dolus directus*), bet apmierinas ar t. s. *noziedzīgās vienaldzības* (*dolus eventualis*) esamību. Pietiek, lai slepkava būtu apzinājies izdaramo un paredzējis sekas (nāvi). Kopš seniem laikiem un pat tagadnē tiesības slepkavībā, vairāk kā jebkurā citā noziegumā, izceļ nodoma tālākās gradācijas iespējamību, savukārt ievērojot ar smagākiem slepkavības veidiem saistīto sankciju — nāves sodu.

Tā *Francija*²³⁾ izšķir: a) *meurtre*, ko definē kā «*homicide commis volontairement*» un b) kā augstāko pakāpi *assassinat*, ar ko saprot pirmā kārtā «*meurtre commis avec préméditation*» (t. i. «*dessein*

²¹⁾ Par dažādiem cēlonības paņēmieniem sk. *Tagancevs*, 952. un 953. lap. p., Nr.Nr. 1.—8.

²²⁾ Sal. *Liszt*, *Tötung*, 10., 12. un 14. lap. p. un atsevišķi viņa noraidīgo izturēšanos pret adekvatas cēlonības teoriju (*adaequata Verursachung*).

²³⁾ Sal. *Code pénal*, 295., 296. un 302. p., saskaņā ar kuriem kā «*assassinat*» uzskata «*meurtre commis avec préméditation ou de guet-apens; ... en employant des tortures ou commettant des actes de barbarie*».

formé avant l'action»). «Assassinat» pašu par sevi soda ar nāvi, «meurtre» — tikai sevišķi kvalificētos apstākļos.

Vācijā līdz šim laikam izšķir starpību starp «*Totschlag*», ko saprot kā apzināti izdarītu slepkavību (vorsätzlich), bet bez iepriekš apdomātas apņemšanās («ohne Ueberlegung»), un b) *Mord*, ko definē kā «vorsätzliche, mit Ueberlegung ausgeführte Tötung»²⁴) un kā augstāko pakāpi soda ar nāvi.

Anglijā nostādīti viens otram pretī: a) *manslaughter* un b) *murder*, pie kam pēdējais, ko soda ar nāvi, prezumē t. s. «malice aforesought», ar ko tomēr saprot ne tik daudz nodomātību, cik «ļāunu gribu» (a general malignity of heart)²⁵).

Kriminaltiesību zinātne izsakas pret tādu nodoma iedalīšanu kā «*dolus praemeditatus*» un «*dolus repentinus*». Ne bez pamata mēdz norādīt uz to, ka ja starp nodomāšanu un izpildīšanu pastāv zinams laika sprādis, tad tas vien pats par sevi nenosaka lielāku noziedzības pakāpi un līdz ar to lielāku soda smagumu. Pareizi ir tas, ka tāda laika sprāža esamība norāda uz nodomātā plānveidīgu izpildīšanu, bet iespējams arī, ka to izsaukusi iekšējā cīņa starp noziedzīgu impulsu un atturošiem motīviem. Neviens, piem., neņemties apgalvot, ka apkrāpta vīra rīcība, kurš ar iepriekšēju nodomu noslepkavojis viņa ģimenes dzīvi izpostījušo sāncensi, pati par sevi ir noziedzīgāka nekā, piem., cilvēka huliganiska noslepkavošana, ko slepkava izdarījis bez jebkādiem motīviem, kad tam piepeši ne no kā radies impulss. Nevar sajaukt piepešu nodomu ar nodomu afektā,

²⁴) Sal. 1870./71. g. *Strafgesetzbuch'a* §§ 211. un 212.; *vācu* 1927./30. g. projekts definē «*Mord*» šādi: «wer einen anderen tötet und die Tat mit Überlegung ausführt» (§ 245.), bet «*Totschlag*»: «wer einen anderen tötet und die Tat nicht mit Überlegung ausführt...» (§ 246.); *Šveices* 1937. g. kodeks izšķir Tötung (111. p.), Mord (112. p.) un Totschlag (113. p.), pie kam *pirmo* definē: «wer vorsätzlich einen Menschen tötet»; *otro*: «Tötung unter Umständen oder mit einer Überlegung, die seine besonders verwerfliche Gesinnung zu oder seine Gefährlichkeit offenbaren...» bet *trešo*: «Tötung in einer nach den Umständen entschuldbaren heftigen Gemütsbewegung...» sal. šās kazuistikas kritiku *Liszt'a Tötung'ā*, 67. lap. p. u. turpm.

²⁵) Pēc *Ņujorkas Penal Law* § 1043. u. turpm. t. s. «*murder in first degree*» ir «when committed from a deliberate and premeditated design...» «*murder in second degree*» — «with a design, but without deliberation and meditation, a *manslaughter*»: «in case other than one of those signified...»

Sal. arī *Itālijas* 1930. g. kodeka 575. u. turpm. p. un *Polijas* 1932. g. kodeka 225. u. turpm. p.

ar kuru slepkavība tiešām iegūst privilēģētu raksturu, bet tikai pastāvot noteiktiem turpmāk minētiem nosacījumiem²⁶⁾.

III. *Nonāvēšanas veidi.* Nekrītot pārmērīgā kazuistikā, var izšķirt bez parastās slepkavības: a) kvalificētu un b) privilēģētu tās veidu.

1. *Kvalificēti gadījumi.* Kvalifikācija iespējama: a) pēc objekta, b) pēc izpildīšanas paņēmiena un c) pēc nolūka.

a) Pēc objekta, un proti, sevišķas attiecības dēļ starp to un slepkavu vai pēc sevišķa stāvokļa, kādu ieņēmis noslepkavotais. Pirmajā nozīmē pieņemts izdalīt *radnieka nonāvēšanu* (Verwandtenmord, parricidium). Senajā Romā jēdziens «parricidium» nostaigāja interesantu evolūcijas ceļu. Vispirms tas nozīmēja radnieka nonāvēšanu, bet vēlāk, paplašinoties ar izcelšanās kopīgumu saistīto personu aprindām, ieguva *brīva pilsoņa noslepkavošanas* nozīmi (parricidium, lex Numae)²⁷⁾. Kad ar *Sullas* reformu par sodamas nonāvēšanas objektu atzina cilvēku kā tādu (homo), vārdu parricidium, kas bija zaudējis savu agrāko nozīmi, sāka lietot tēva slepkavības apzīmēšanai (patricidium), bet ar *Pompeja* laiku sākās jauna tā paplašināšanās, pie kam to, atšķirot no tēva slepkavības šaurā nozīmē (parricidium proprium), lieto arī radnieku un pat quasi-radnieku noslepkavošanas gadījumu apzīmēšanai.

α) Tēva slepkavību Romā sodīja sevišķi bargi: pēc jo nežēlīgas sišanas²⁸⁾ vainīgo sodīja ar t. s. «poena cullei», kas nozīmēja noslicināšanu maisā kopā ar suni, gaili, čūsku un pērtiķi²⁹⁾. Ķeizara *Adriana* laikā «poena cullei» vietā nāca vēl briesmīgākā «damnatio ad bestias». Ka par tēva slepkavību nepieciešama soda sevišķa stingrība, saprotams it kā pats par sevi³⁰⁾. Francijā vēl līdz 1832. gadam par

²⁶⁾ Sal. *Frank*, II, 11. lap. p.; *Merkel*, Holtzendorff'a Rechtslexikon'a (1876. g.) II, 184. lap. p. u. turpm.; *Liszt*, *Tötung*, 42. u. 60. lap. p. u. turpm.: «... ist es richtig, dass in der überlegten Tötung die antisoziale Gesinnung des Tötters und damit seine grössere Gemeingefährlichkeit besonders deutlich zu Tage tritt? Diese Frage ist mit aller Bestimmtheit zu verneinen...»; sal. arī *Tagancs*, 951. lap. p., Nr. 8.

²⁷⁾ «Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, parricidas esto»; tas pats 12 tabulās: «civem indemnatum... capital esto...»

²⁸⁾ Sal. *Brunnmeister*, 188. lap. p. u. turpm. «virgis sanguineis verberari...»

²⁹⁾ Tam bija simboliska nozīme — atšķiršana no visām stichijām — kā sods par dabas likumu pārkāpšanu.

³⁰⁾ Neatkarīgi no tā *Code pénal* 323. pants noteic, ka «le parricide n'est jamais excusable».

to pastāvēja kvalificēts nāves sods (papriekšu nocirta labo roku, pēc tam galvu). Ar visām šausmām, kādas piemīt šim dabas likumus nicinošam noziegumam, nevar tomēr aizmirst, ka gadījumu lielum lielā vairumā iemeslu tādām briesmīgām ģimenes traģedijām ļoti bieži nākas meklēt paša slepkavības upura rīcībā³¹).

Ne visas mūslaiku likumdošanas izdala tēva slepkavību sevišķā kategorijā, bet tur, kur to dara, rodas strīds, vai pastiprināta dzīvības apsardzība attiecināma netikvien uz likumīgiem, bet arī uz *dabiskiem*³²) vecākiem. Franču *Code pénal*, kam pazīstams «parricide» atsevišķs sastāvs, saprot ar to «des pères ou des mères légitimes, naturels ou adoptifs ou de tout autre ascendant légitime» slepkavību (299. p.).

Tādā kārtā parricide sastāvam, kas Francijā aptver visus *augšupējošus* radniekus, nav vajadzīga vecāku laulības formala likumība. Tādā pašā nozīmē tulko *vācu* Strafgesetzbuch'a § 215., kas gan runā atsevišķi par «Totschlag an einem Verwandten aufsteigender Linie»³³), lai gan pēc būtības varētu iebilst, ka dabiska tēva attiecībām pret viņa piedzīvotu bērnu vispārībā piemītošais moralisku saistību trūkums izslēdz nepieciešamību sevišķi kvalificēt viņa dzīvības aizskārumu³⁴).

β) To pašu var sacīt par *radnieku* slepkavību vārda plašā nozīmē, kas pēc *lex Pompeia* aptvēra bez augšupējiem un lejupējiem radniekiem un laulātiem plašu loku blakusradnieku un svaiņu³⁵). Pamats tādai kvalifikācijai arī šinī gadījumā ir tuvums, kas prezumē pieķeršanās jūtas, ar kurām pretrunā ir nonāvēšanas akta nežēlība. Bet, ja pat pie tēva slepkavības tāda prezumpcija atkrīt sakarā ar paša cietušā uzvešanās novērtējumu, tad tas jo vairāk iespējams tālākas radniecības gadījumos. Šā kriterija nedrošības dēļ mūslaiku likumdošanu lielākais vairums ir ievērojami samazinājis tā piemērošanas apjomu. Pat *Code pénal*, bez augšupējo slepkavības, kas uzskatīta kā parricide, skaita pie kvalificētās radnieku slepkavības tikai bērnu slepkavību (*infanticide*), bet laulātā slepkavību netikvien

³¹) Sal. *Liszt, Tötung*, 84. lap. p.

³²) Sal. *Foinickis*, 35. lap. p.; *Liszt, Tötung*, 81. lap. p.

³³) Sal. *Frank*, II, 14. lap. p.

³⁴) Sal. *Foinickis*, 36. lap. p.

³⁵) Pēc franču tiesībām radniecīga attiecība skaitas par noziedzīgā sastāva *konstitutīvu* elementu, bet ne par *personīgu* attiecību, kura palielina sodamību. Sakarā ar to tā izplata pastiprinātu atbildību arī uz līdzdalībniekiem. *Vācu* teoretiķi turas pie pretēja ieskata.

neizdala no parastām slepkavībām, bet dažreiz pat pieskaita «crimes excusables» kategorijai, kā, piem., in flagranti notvertas laulības pārkāpšanas gadījumā³⁶⁾.

γ) Kā *quasi-radinieka* slepkavību *romiešu* tiesības saprata *patrona* slepkavību, ko izdarījis klients, kuram prezumēja godbijības un pateicības jūtas pret viņa aizsargātāju. Ejot šo ceļu, viduslaiku feudalisms nodibināja pastiprinātu *vasala* atbildību par lēņkunga slepkavību (*fidelitas*)³⁷⁾. Še pieder pastiprināta sodamība par kunga vai vispār *augstākas kārtas* personas slepkavību. Mūslaiku tiesības netur par vajadzīgu nošķirot visas šās dažveidības³⁸⁾ un, attālinoties no Code pénal piemēra (233. p.), neizdala vairs slepkavības pēc ciešu ieņemta vai sabiedriskā stāvokļa, sevišķi dienestpersonu, garīdznieku u. t. t.

Pārspīlējot «quasi-radinieka» slepkavības jēdzienu, tanī ietilpināja, starp citu, arī *monarcha* (*Landesvater*) dzīvības aizskārumu. Patiesībā valsts galvas slepkavība sastāda delictum sui generis, kura sastāvā ieiet pretvalstisks elements, kāpēc to iedala valsts noziegumu šķīrā. Un pēc tamlīdzīgiem apsvērumiem ārvalsts galvas vai tās diplomatisko pārstāvju slepkavību varētu skaitīt pie ārvalstu aizskārumiem.

b) *Pēc izdarīšanas veida*. Še pieder: α) lietojamā līdzekļa *vispārējā bīstamība*, kā aizdedzināšana, uzspridzināšana, nogremdēšana, vai ja nodarījumu izdara vairākas personas kopīgi, piem., organizēta banda. Slepkavības kvalificēšana tādā gadījumā izskaidrojama ar to apsvērumu, ka vainīgie neapstātos daudzu personu noslepkavošanas priekšā, lai tikai panāktu savu nolūku;

β) *nežēlība* (*Brutalität*) tai nozīmē, ka slepkava nodara savam upurim nevajadzīgas mokas, kas liecina par vainīgā zvēriskiem instinktiem;

γ) *viltība* (*homicidium proditorium unehrliche Tötung*), ko no seniem laikiem izvirzīja kā sevišķu vainas palielinātāju apstākli, jo tā nepieliež pašaizsardzību, kas iespējama atklātā uzbrukumā, kuram tāpēc ir «godīgāks» raksturs. Šai ziņā tiesības izstrādājušas divus paveidus:

³⁶⁾ Sal. Code pénal, 299., 300. un 324. p.

³⁷⁾ Pēc angļu tiesībām — «petty treason».

³⁸⁾ Sal. Foinickis, 34./35. lap. p.

³⁹⁾ Sal. iepr. « γ ».

1. *slepkavību no paslēptuves* (Hinterhalt, guet-apens) un vispār nodevīgā kārtā (Meuchelmord) un

2. *slepkavību ar noindēšanu* (veneficium)⁴⁰), kas ilgu laiku saistījās ar priekšstatu par burvību. Cilvēka organisma ķīmiski vai mehāniski iznīcinātājas vielas ievadīšana organismā nelielās devās bez upura ziņas un pa lielākai daļai ar paša upura palīdzību ir tik briesmīga, ka dažas likumdošanas, sekojot Code pénal (301. p.)⁴¹) piemēram, paredzējušas pat indēšanas sodīšanu neatkarīgi no tā, vai tās sekas būtu nāve, vai nē⁴²).

c) Pēc *nolūka*, un proti:

aiz mantkārīgiem un tml. personīgiem pamudinājumiem, ja slepkavība izdarīta, lai aplaupītu (Raubmord), ja tā izdarīta ar algotiem slepkavām (Lohnmord) vai uz erotiskiem pamatiem (Lustmord). Nevar, protams, noliegt tādu motīvu zemiskumu vainu pastiprinošu nozīmi, kaut gan ne bez pamata *Liszt's*⁴³) aizrāda, vai nav tikpat zemiski atreibības, skaudības un tml. motīvi, kuri gan nekur nav likti pamatā attiecīgu slepkavību izdalīšanai specialos sastāvos;

vispār, lai *atvieglotu*⁴⁴) citu noziedzīgu nodarījumu vai izbēgtu no aizturēšanas, kas tomēr nav jāsaprot⁴⁵) kā darbība stāvoklī, ko attaisno pašaizsardzības instinkts⁴⁶).

2. *Privileģēti gadījumi*. To privileģētība, izņemot jau iepriekš pieminēto slepkavības gadījumu aiz līdzcietības nogalinātam⁴⁷), izskaidrojama:

a) ar *afektu*, t. i. stipru dvēseles savīļņojumu. Viena paša tāda savīļņojuma tomēr nepietiek. Protams, ir arī aukstasinīgi noslepkavošanas gadījumi, bet vispār tas, kas otru nonāvē, ar vienu sajūtīs pie tam zinamu uztraukumu. Ne tāpēc, ka slep-

⁴⁰) Sal. *Löffler, Die Körperverletzung* (V. D. B. V), 299.—310. lap. p. «*Vergiftung*», kur apstrīd nepieciešamību izdalīt noindēšanu atsevišķā kvalificētā kategorijā; sal. *Liszt, Tötung*, 86. lap. p.: («plus est hominem extinguere veneno, quam occidere gladio»).

⁴¹) «*Est qualifié d'empoisonnement tout attentat à la vie d'une personne par l'effet de substance etc....*»

⁴²) Sal. *Vergiftung vācu* 1870./71. g. Strafgesetzbuch'a § 229.

⁴³) Sal. viņa *Tötung*, 67. lap. p.

⁴⁴) Sal. *Code pénal*, 304. p.: «... préparer, faciliter ou exécuter un délit... favoriser la fuite... assurer l'impunité...»

⁴⁵) Sal. *Liszt, Tötung*, 90. lap. p.

⁴⁶) Sal. *manu kursu*, I, § 20.

⁴⁷) Sal. iepr. 207. lap. p.

kava iekarsis, bet tāpēc, ka tam bijis *pamats* iekarst — tas var mīkstināt viņa vainu (non tam ira, quam causa irae excusat). Tas nozīmē, ka smaguma centrs atrodas iemeslā, kas izsaucis afektu (justus dolor)⁴⁸). Tāds pamats, ja, piem., vainīgais *izprovocēts*, nebūdamas «auctor rixae», vai ja, atrazdamies «nepieciešamās aizstāvēšanās» stāvoklī, viņš pārkāpis tās robežas. Bet pie visa tā mīkstinājums aiz ievēribas pret dvēseles savīļņojumu pašsavaldīšanās zaudēšanas nozīmē (leidenschaftliche Aufwallung) attaisnojams tikai tad, kad var runāt par *piepešu uzplūdumu*, kurā nodarijums bijis, ir sadomāts, ir izpildīts;

- b) sevišķa vieta, afekta dēļ, privileģēto gadījumu starpā jāierāda t. s. *bērnu nonāvēšanai*⁴⁹) tās mūsdienu konstrukcijā. Sekojot kanonisko tiesību uzskatiem, 1810. g. *Code pénal*, kā jau iepriekš minēts, paredzēja nāves sodu par «infanticide»⁵⁰), t. i. jaunpiedzimušā nonāvēšanu, kura dzīvība it kā bez pēdām top izdzēsta (302. p.), pie kam ņēma vērā nežēlību, kas slēpjas nevarīgas būtes nonāvēšanā (qui ne peut inspirer que la pitié). 1901. gada likums tomēr grozīja attiecīgā panta redakciju, mīkstinādams sodu jaunpiedzimušā *mātei*. *Vācu* tiesības, kuras noteiktāk atsacījušās no baznīcas iedvestā barguma, kāds šai jautājumā piemīt Constitutio Criminalis Carolina's (131. p.) noteikumiem, izvērza divus apsvērumus principālas sodamības pazemināšanai par bērnu slepkavību, ar ko tās saprot mātes izdarītu *nelikumīgi piedzīvota bērna nonāvēšanu dzemdību laikā vai tieši pēc dzemdībām*: a) dzemdētājas somatisko stāvokli, t. i. uztraukumu sakarā ar fizioloģisko dzemdību aktu, un b) viņas psihisko stāvokli, t. i. uztraukumu, ko rada, no vienas puses, rūpes par bērna nākamību, un no otras — kas, kā piedzīvojumi rāda, ir izšķirošais — bailes no kauna, ka notikušais kļūs zināms atklātībai. (Ehrennotstand, cause d'honneur). Šo uztraukumu radītais afekts, kam pretoties nelauj dzemdētājas somatiskais stāvoklis, ir nopietns pamats soda mīkstināšanai mātei personīgi, bet uz tās līdzdalībniekiem mīkstināšana neattiecas;

⁴⁸) Sal. *Liszt'a, Tötung*, 49. lap. p., citēto *Carmignani* formulu: «frigidus paccatoque animo...»

⁴⁹) Sal. *Liszt, Tötung*, 104.—124. lap. p.; *Fonickis*, 47. lap. p. u. turpm.

⁵⁰) «L'infanticide est le meurtre ou l'assassinat d'un enfant nouveau-né».

c) zināmos nosacijumos tajā pašā līmenī atrodas t. s. *augļa nomirdināšana* (foeticidium) vai citā formulējumā — *nodzīšana* (Abtreibung)⁵¹), ko soda it kā neatkarīgi no nodzītā augļa nāves iestāšanās. Izšķirot «foetus animatus» un «foetus non animatus»⁵²), attiecībā uz pirmo tiešām būtu pareizāk runāt par nomirdināšanu, bet zīmējoties uz otro — par nodzīšanu. Šajos gadījumos, ja tos vispār pieskaita dzīvības aizskārumiem (kas tomēr apstrīdams)⁵³), sodamības mazināšanai nelikumīgu sakaru gadījumā, kas noveduši pie grūtniecības, pamatā ir augstāk minētais «causa honoris». Augļa nodzīšanas vai nomirdināšanas gadījumi domājami arī likumīgos sakaros un pie tam bez causa honoris. Tādā gadījumā augļa nodzīšana vai nomirdināšana pēc līdz pēdējam laikam valdijušām domām sodama aiz valstiskiem apsvērumiem (rūpes par iedzīvotāju skaita vairošanos), ja vien šo nomirdināšanu vai nodzīšanu nerada rūpes par mātes veselību, dažreiz arī par viņas dzīvību, kuru priekšā jāatkāpjas (nepieciešamības stāvoklis) mazāk svarīgam labumam — mātes miesās esošā augļa dzīvībai. Pamazināta sodamība likumīgos sakaros izskaidrojama ar «foetus» mazāku vērtību, kāda atzīta, salīdzinot to ar jaunuzdzimušo. Jaunākā laikā virsroku gūst piekāpīgāks uzskats, kas pielaiž, taisnība gan, ne citādi, kā ar *ārsta* piedalīšanos un tikai ar mātes piekrišanu augļa nomirdināšanu arī ārpus iepriekš aprādītiem nepieciešamības gadījumiem (medizinische Indikation), ievērojot sevišķus ārkārtējus apstākļus, kā ieņemšanu, piem., izvarošanā (juristische Indikation), vai kad konstatēts, ka gaidamais bērns no dzimšanas būs ar smagiem garīgiem vai fiziskiem trūkumiem (eugenische Indikation), un pat (pēdējais visvairāk apstrīdēts) sevišķi grūtos mātes materialos apstākļos (soziale Indikation)⁵⁴).

⁵¹) Sal. Altmann, *Die Fruchtabtreibung* (Abhandlungen aus dem juristisch-medizinischen Grenzgebiete 1926); *Neureiter*: Die Bekämpfung der Fruchtabtreibung in Lettland durch Gesetz und verbindliche Verordnung, 1926.

⁵²) Pāvests Inocents III noteica par f. *animatus* nonāvēšanu nāves sodu, bet par «non animatus» — naudas sodu; *Glossatori* teica, ka pēc 40 dienām «foetus» kļūst «animatus»; sal. *Tagancevs*, 978. l. p., Nr. 4. u. turpm.

⁵³) Sal. iedr. 204. lap. p. vispārpieņemto cilvēka *patstāvīgas dzīvības kā «slepkavības»* objekta sākuma definējumu.

⁵⁴) Sal. *Mittermaier*, *Die Abtreibung* (Anlage I zum Entwurf eines allgem. deutschen Strafgesetzbuchs, 1927), 84. lap. p. u. turpm., 94. lap. p. u. turpm.

Sal. arī Čehoslovākijas 1926. g. projekta § 286.

Latvijas Sodu likumā nonāvēšana apskatīta XXV nodaļā.

1. Nonāvēšanas pamatveidu Sodu likums dēvē par *slepkavību* un 429. pantā piedraud pār to spaidu darbus uz laiku, ne mazāku par 8 gadiem. Tā tad slepkavība, kā smags noziegums (3. p.), prezumē nodomu — tiešu vai arī eventualu (46. p.). Iepriekš nodomātu slepkavību Sodu likums sevišķā kategorijā neizdala.

2. *Kvalificētie* gadījumi nav uzskaitīti sevišķā pakāpenībā, bet apvienoti 430. panta vispārīgā formulā, kura paredz spaidu darbus uz mūžu vai uz laiku, ne mazāku kā 10 gadus par slepkavību, kas atzīstama «*kvalificēta pēc noslepkavotā personas, izdarīšanas veida vai nolūka*».

3. *Privileģētie* nonāvēšanas veidi pēc Sodu likuma ir šādi:

- a) slepkavība, kas *nodomāta un izdarīta vienā jūtu uzliesmumā* stiprā dvēseles *uzbudinājuma* ietekmē; pēc 432. p. tā sodama ar spaidu darbiem uz laiku līdz 8 gadiem, bet ja tādu dvēseles stāvokli radījusi pretlikumīga vardarbība pret personu vai smags aizskārums⁵⁵⁾ no cietušā puses, sods noslīd līdz pārmācības namam vai cietumam uz laiku, ne mazāku par 6 mēnešiem;
- b) slepkavība, kas izdarīta pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanās robežas, pēc 433. panta sodama ar cietumu (aizstāvoties pret uzbrukumu dzīvībai vai pret izvarošanu⁵⁶⁾ izdarīta slepkavība nav sodama, pat ja pārkāptas nepieciešamās aizstāvēšanās robežas);
- c) slepkavība pēc nogalinātā prasījuma⁵⁷⁾ aiz *līdzcietības* pret viņu pēc 434. panta sodama ar cietumu;

⁵⁵⁾ Apzīmējums «*smags aizskārums*» pēc Sodu likuma nav tehnisks termins kā, piem., «smags noziegums» vai «smags miesas bojājums». No likuma teksta starp citu nav nepārprotami secināms, ka vardarbībai vai aizskārumam jābūt vērstam pret *paša vainīgā* personību (sal. *Tagancevs*, 967. l. p., Nr. 8.).

⁵⁶⁾ «*Izvarošana*» Sodu likumā nav tehnisks termins un vispār tanī citur vairs to nesastopam. Sal. *Code pénal*, 321. p.: «le meurtre... excusable (la peine sera réduite)... s'il a été provoqué par des coups ou violences graves envers les personnes... (322. p.) commis en repoussant pendant le jour l'escalade ou l'effraction...»

⁵⁷⁾ Sal. *Tagancevs*, 970. l. p., Nr. 6.: „... не продукт мимолетной рѣшимости убитый долженъ упорствовать въ своемъ желаніи...“; sal. *Vāciņas* 1927./30. g. projekta § 247.: «*Tötung auf Verlangen* (wer einen andern auf dessen ausdrückliches und ernstliches Verlangen tötet); tas pats *Šveices* 1937. g. kodeksa 114. pantā.

- d) slepkavība, ko izdarījusi *māte*, «nogalinot» *savu ārpus laulības piedzīvoto bērnu viņam piedzimstot vai tieši pēc tam*⁵⁸⁾, sodama pēc 435. panta ar pārmācības namu;
- e) *līdzdalība pašnāvībā*⁵⁹⁾, proti, kā *pamudināšana* izdarīt pašnāvību vai *piepalīdzēšana* to izdarīt ar padomu, norādījumu, līdzekļa piegādāšanu vai šķēršļa novēršanu; ja pašnāvība vai tās mēģinājums izdarīts, līdzdalību soda ar pārmācības namu (436. p.).

4. *Neuzmanīga nonāvēšana*⁶⁰⁾. To soda samērā viegli (ar cietumu), bet sods pieaug līdz 3 gadiem pārmācības namā, ja neuzmanība izpaužas tādi, ka vainīgais pārkāpis pienākumu būt *sevišķi uzmanīgam*, ko prasījis viņa stāvoklis, amats vai darbība⁶¹⁾. Pie tam tiesa var aizliegt vainīgam uz laiku no 6 mēnešiem līdz 3 gadiem to darbību, kuru piekopjot viņš kādu nonāvējis (437. p.).

5. *Sagatavošanos* uz 429. un 430. pantā paredzēto *slepkavību* vai *piedalīšanos apvienībā*, kura sastādījusies slepkavības izdarīšanai, soda pēc 431. panta ar cietumu, bet ja tam nolūkam sagatavots ierocis, spridzinama viela, spridzeklis vai cits vispār bīstams līdzeklis, — ar pārmācības namu uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem⁶²⁾.

434. pantā bez sevišķas vajadzības lietots jauns termins «nogalināt» vārda «nonāvēt» vietā. Tādēļ var rasties nepareizs priekšstats, ka nonāvēšanai šai gadījumā ir kāds sevišķs raksturs, lai gan īstenībā tāda te nav. *Tas pats attiecas uz 435. pantu.*

⁵⁸⁾ Sal. *Vācijas* 1927./30. g. proj. (§ 252): «eine Mutter, die ihr Kind in oder gleich nach der Geburt tötet». Sal. *Šveices* 1937. g. kod. (116. p.): «... tötet eine Mutter vorsätzlich ihr Kind während der Geburt oder solange sie unter dem Einfluss des Geburtsvorganges steht...»

⁵⁹⁾ *Šveices* 1937. g. kodeks runā par «Verleitung und Behilfe zum Selbstmorde aus selbstsüchtigen Gründen (115. p.); *Vācijas* 1927./30. g. projekts piemin atsevišķi tikai «Verleitung zum Selbstmord (§ 248.).

⁶⁰⁾ Sal. *Code pénal* 319. p.: «quiconque par maladresse, imprudence, inattention, négligence ou inobservation des règlements aura commis involontairement un homicide ou en aura été involontairement la cause...» Sal. *Šveices* 1937. g. kodeku (117. p.): wer fahrlässig den Tod eines Menschen verursacht...»; sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 258. «fahrlässige Tötung».

⁶¹⁾ Sakarā ar jēdzienu «darbība» (kas sastopams arī 447. pantā) sal. «nodarbošanos» 461. un 519. pantā un «nodarbību» 519. pantā. Vārdu «stāvoklis» labāk būtu apmainīt ar vārdu «nodarbošanās».

⁶²⁾ *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 249. runā atsevišķi par «Aufforderung zur Tötung», § 250. par «Verleitung zur Tötung», § 251. par «Verabredung einer Tötung», un pēc tam vispārējā kārtā XIII nodaļījumā par «Vorbereitung strafbarer Handlungen» (un proti, «Verbrechen») = §§ 196. un 197.

6. Sodū likuma tā pati nodaļa runā arī par augļa *nomirdināšanu*⁶³⁾ (tā tad uzskata to par nonāvēšanas veidu).

Pie tam:

- a) *grūtniece*, kas vainīga tādā nomirdināšanā, sodama ar cietumu (438. p.);
 - b) ar cietumu soda arī *blakuspersonu*, bet ja auglis nomirdināts bez pašas grūtnieces *vēlēšanās*, tad ar pārmācības namu uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem; ja nomirdināšanā vainīgs *ārsts* vai *vecmāte*, tiesa var aizliegt vainīgam praksi uz laiku no 1 līdz 5 gadiem un spriedumu izsludināt (439. p.);
 - c) toties no atbildības par augļa nomirdināšanu *atsvabināts ārsts* (440. p. 1935. g. redakcijā), ja nomirdināšana izdarīta:
 - 1) lai novērstu grūtnieces dzīvības apdraudējumu vai viņas veselības smagu satricinājumu;
 - 2) ar grūtnieces piekrišanu, pirmos trijos grūtniecības mēnešos, lai novērstu bērna piedzimšanu ar smagiem garīgiem vai miesīgiem *trūkumiem* vai bērna piedzimšanu, kurš ieņemts ar kādu no 497.—502. p. paredzētiem *noziegumiem*, ja pirms nomirdināšanas celta attiecīga *sūdzība*.
- «Socialo indikaciju» mūsu kodeks neatzīst⁶⁴⁾.

⁶³⁾ «Nepieciešamības» gadījums paredzēts vispārējās daļas vispārējā 45. pantā.

Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 253.: «eine Frau, die ihre Frucht im Mutterleib oder durch Abtreibung tötet oder die Tötung durch einen andern zulässt...»; blakuspersonai sods pieaug tikai tad, kad tā rīkojusies «ohne Einwilligung» (sal. § 281.) vai «gewerbsmässig»; soda arī (§ 255.) «Ankündigung von Abtreibungsmitteln» un (§ 256.) «Er bieten zu Abtreibungen»; atsevišķi pieminēta «ärztlich gebotener Unterbrechung der Schwangerschaft» nesodamība (§ 254.). — Ne tā tas ir pēc *Šveices* 1937. g. kodeka, kas izdala atsevišķi t. s. *Abtreibung* (118.—120. p.), bet nerunā par nomirdināšanu; blakuspersonu soda arvienu stingrāk; sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 545. p. u. turpm. «dei delitti contro la integrità e la sanità della stirpe»; sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 231.—234. p.

⁶⁴⁾ Sal. *Ārstniecības nolikuma* jaunos 55¹.—55⁶. pantus (1935. g. 30. aprīļa papildinājums — Lik. kr. 1935. g. 76.), kuri noteic, kādos gadījumos aborts atļauts; sevišķi atzīmējams nosacījums par *tēva slimību*, kuras dēļ pielaiž aborta izdarīšanu. Turpat paredzēta ārsta kriminālatbildība par izdarīta aborta *nepaziņošanu* Veselības departamentam. Sakarā ar jaunā ārstniecības nolikuma izdošanu tagad ir runa par 440. p. grozīšanu tanī ziņā, ka šā panta jaunajā redakcijā paliks tikai aizrādījums uz ārstniecības nolikumu.

§ 29. Miesas bojāšana un vardarbība. ⁶⁵⁾

Lai cik vienkārša liktos šā jēdziena konstrukcija, ne zinātne, ne likums pagaidām nav pratuši radīt tam pilnīgi apmierinošu vispārīgu formulu.

Romiešu tiesības sākumā miesas bojājumu nepazīna. Tas, ko romieši saprata ar «*injuria*», nozīmēja *svešas personas aizskārumu* (die rechtlich anerkannte Persönlichkeit)⁶⁶⁾ tās pazemošanas nozīmē (specialiter enim injuria dicitur contumelia)⁶⁷⁾. «Miesas bojājumu» tagadējā nozīmē romieši neatdalīja no «aizskaršanas darbiem». Ja romieši pie tam arī atšķīra «*damnum*» no «*contumelia*», tad tikai kā atbildības kārtības dažādas konstrukcijas (*actio legis Aquiliae* un *actio contumeliae*) par vienu un to pašu nodarījumu⁶⁸⁾⁶⁹⁾. *Sullas* likumdošana pazīst īpašu «*actio injuriarum*» trim speciāliem gadījumiem: *pulsare* (grūst), *verberare* (sist) un *domum vi introire* (ielauzties svešā dzīvoklī). Pēc tam sāka izdalīt t. s. «*injuriae atroces*»: pēc paņēmienu (*vulnerare, fustibus caedere*)⁷⁰⁾, pēc vietas (in *theatro*, in *foro*, in *conspectu praetoris*) vai pēc cietušā stāvokļa (maģistrats, senators, tēvs, patrons u. t. t.), pie kam pirmajā gadījumā nodarījumu varēja pārvērst t. s. «*crimen vis*». Tomēr pāri šīm dažādībām dominēja vispārējais «*injuria*» jēdziens augstāk aprādītā nozīmē — kā *cienijama brīva pilsoņa stāvokļa aizskārumš*⁷¹⁾.

⁶⁵⁾ Löffler, *Die Körperverletzung* (V. D. B. V), 205.—383. lap. p.; Foinickis, *Обоженная часть*, 66.—84. lap. p.; Liszt, *Lehrbuch*, 316.—324. lap. p.; Merkel, *Körperverletzung* (Holtzendorffs, Rechtslexikon, II, 40. l. p. u. turpm.); Beling, *Die strafrechtliche Verantwortung des Arztes bei Vornahme und Unterlassung operativer Eingriffe* (Z. f. Strfrw. 1923. g. 220.—244. lap. p.); Tagancevs, *Уложение* (Jakobi izdev.) 980.—999. lap. p.; Neureiter *Rig. Zeitschr. für Rechtsw.* 1929. g. Nr. 4.

⁶⁶⁾ Sal. Arndts, *Lehrbuch der Pandekten*, 1872. g., 566. lap. p.: «*Injuria* heisst überhaupt ein jedes wissentlich verübtes Unrecht, welches nach der Gesinnung des Handelnden wesentlich gegen die Person eines anderen gerichtet ist und aus der Nichtachtung seiner Persönlichkeit hervorgeht»; sal. arī Mommsen, *Römisches Strafrecht*, 785. lap. p.

⁶⁷⁾ Ulp. I. 1. pr. 2. T.

⁶⁸⁾ Ulp. I. 5. § 1; ad *legem Aquil.* (9./II); § 1. I. de *injuriis*; sal. Vangerow, *Pandekten*, III, 63.

⁶⁹⁾ Taisnība, 12 tabulu likums pazīst «*talionu*» par t. s. «*membrum ruptum*», bet pretori tiesības to aizvieto ar naudas sodu.

Sal. *Gai*, lib. III, § 224: «*sed nunc alio jure utimur, permittitur enim nobis a praetore ipsis injuriam aestimare*».

⁷⁰⁾ Sal. Liszt, *Lehrbuch*, 322. lap. p.

⁷¹⁾ Löffler, 210. lap. p.: «... die Ehrenstellung des Freien...».

Atšķirībā no romiešu viedokļa, kurā pārsvarā bija subjektīvais elements (animus injuriandi), *franku-ģermaņu* tiesības ļoti agri paredz sodu pēc objektīvas, ārējas mērauklas nepārprotamiem «miesas bojājumiem» (Verstümmelung, Lähmung, Blutrunst) un «sitieniem» (dürre Schläge)⁷²⁾, kas gan nav vienīgi ģermaņu tiesību uzskatu īpatnība, bet sastopama arī „*Русская Правда*“, kurā atrodami termini: „отпадаеть руока либо уотсохнеть“, „начьнеть хромать“, „боудеть кровавь или синь надь раженъ“ vai vienkārši „кто кого оударить“.⁷³⁾

Uz šā vēsturiskā pamata 18. gadsimteņa vācu doktrina radīja vēlāk, salīdzinājumā ar Romas injuria, šaurāku jēdzienu «violatio corporis», kas ar laiku ieguva pozitīvajās tiesībās atsevišķu un neatkarīgu stāvokli no t. s. goda aizskaršanas darbiem (Realinjurie). Ar to pašu no «violatio corporis» tika izslēgts goda aizskaršanas (apvainošanas) elements (laesio aestimationis), kas pēc romiešu uzskatiem pavadīja katru miesas neaizskaramības aizskārumu.

Ja ar «violatio corporis» jāsaprot vardarbīgs miesas *nebojājamības* aizskārumš, tad domājams arī šā noziedzīgā sastāva tālāka diferenciācija. No vienas puses tas var saturēt sevī tieši miesas *bojājumu*, vienalga, ārēju vai iekšēju (t. i. veselības bojājumu), neizslēdzot arī prāta spēju sajaukšanu, bet no otras puses var aprobežoties ar vardarbību, kas pastāv vienīgi sveša miesas *neaizskaramības* pārkāpšanā, t. i. fiziskā vardarbībā, bez bojājumiem⁷⁵⁾. Vardarbīgs miesas neaizskaramības aizskārumš tomēr ir arī dažos cilvēka brīvības ierobežošanas veidos, kādēļ iepriekš norādītā vispārīgā formulējuma dēļ arī tos nāktos ieskaitīt apskatamā noziedzīgu nodarījumu kategorijā.

1. Pieturoties iepriekš pieņemtai⁷⁶⁾ terminoloģijai, pēc kuras miesas bojājumus kopā ar noziegumiem pret dzīvību apvienojam kopīgi kā *miesas nebojājamības* aizskārumu, mēs, paliekot pie šī objektīvā kritērija, redzam «miesas bojāšanas» priekšmetu tieši «sveša miesas

⁷²⁾ Sal. Löffler, 211. lap. p.

⁷³⁾ Sal. „*Русская Правда*“ tekstu, издание Қалачова 1881. г. Список Академический, 2., 3. un 5. p. Interesanti, ka visi šie nodarījumi ietveras jēdzienā „обидя“, kas visai radniecisks Romas «injuria» (sal. turpretī vācu jēdzienu «Beleidigung» no vārda «Leid»).

⁷⁴⁾ Sal. Löffler, 212. lap. p.

⁷⁵⁾ Sal. Löffler, 362. lap. p.: «... ein blosses Vergreifen am Körper ohne ernste Folgen...»

⁷⁶⁾ Sal. iepr. 203. lap. p.

nebojājamībā», tā tad noziedzīgā darbība pastāvēs «bojājuma» nodarīšanā sveša miesai — ārēji (Körperverletzung), vai iekšēji (Gesundheitsbeschädigung).

Apstākļi, ka objekts ir *sveša* (cita) miesas «nebojājamība», neizbēgami rada, līdzīgi kā atkarībā uz nonāvēšanu, slēdzienu, ka *paša* miesas aizskārums ir juridiski vienalīdzīgs. Tas iegūst kriminaltiesisku nozīmi tikai sakarā ar *publiskas* intereses aizskaršanu, kā⁷⁷⁾, piem., izvairīšanās no karaklausības bojājot savu miesu.

Konsekventi sekojot to noteikumu paraugam, kuri soda blakuspersonas par līdzdalību pašnāvībā, vajadzētu noteikt, ka sodama ir arī pamudināšana izdarīt sevis bojāšanu vai tā pabalstīšana, kad bojājumu atzīst par smagu un tāpēc vajā nevis privatā, bet publiskā kārtā. Pozitīvās tiesības to tomēr nedara, gluži tāpat kā tās atstāj atklātu jautājumu par to, kāda nozīme miesas bojāšanas gadījumā (vienkārša vardarbība, protams, neskaitas) ir *cietušā piekrišanai*⁷⁸⁾. Šo jautājumu teoretiski atrisina tai nozīmē, ka tāda piekrišana izslēdz sodamību tajos vieglos⁷⁹⁾ gadījumos, kad pati kriminalvājāšanas ierosināšana pilnīgi atstāta cietušā ieskatam un *iespējama izlīgšana* ar noziedzīgo nodarītāju. Tur, kur iespējama pušu izlīgšana post factum, nav pamata sodīt, kad tā notikusi ante factum⁸⁰⁾. Cita lieta ir smagi bojājumi, ko vajā ne citādi kā *publiskā* kārtā. Valsts nevar ciest tamlīdzīgus svešas miesas aizskārumus, pat ar *paša cietušā piekrišanu*, vēl jo vairāk tāpēc, ka še atkrīt līdzcietība pēdējam⁸¹⁾, kāds vainas mīkstinātājs pamats var būt nonāvēšanā.

Citā līmenī atrodas jautājums par ārsta chirurga rīcības atbildību, tiesībām, ja šī rīcība izpaužas ārstēšanā, t. i. ne «bojājuma» darīšanā sveša miesai, bet tās aizsargāšanā no slimības bīstamiem sarežģījumiem. Nevar tāpēc runāt par «miesas bojājumu», ja chirurģs rīkojies «lege artis»⁸²⁾.

⁷⁷⁾ Sal. *Tagancevs*, 469. lap. p., Nr. 1.

⁷⁸⁾ Sal. *Löffler*, 241. lap. p. u. turpm. un 366. lap. p.

⁷⁹⁾ Šāds uzskats, starp citu, pastāv *angļu* tiesībās.

⁸⁰⁾ Sal. *manu kursu* I, 38. un 286. lap. p.; *Löffler*, 243. un 367. lap. p.

⁸¹⁾ Sal. *Löffler*, 243. lap. p.: «nemo dominus membrorum suorum...» Citādās domās ir *Tagancevs*, 983. lap. p., Nr. 2: «...согласіе лица, бывшаго объектомъ преступленія, устраняетъ преступность совершеннаго, какъ скоро пострадавшій былъ дѣеспособнымъ субъектомъ и его желаніе... явилось дѣйствительно результатомъ твердо сложившейся воли...»

⁸²⁾ Sal. *manu kursu*, I, 77. lap. p.; sal. *Löffler*, 244. lap. p. u. turpm., kur norādīts, ka chirurģiskām operācijām pieprasāmā pacienta piekrišana novērš tikai

Loģiski pilnīgi iespējams⁸³⁾ mēģinājums kā darbība, kas bijusi vērsta⁸⁴⁾, lai izdarītu miesas bojājumu, bet no vainīgā neatkarīgu apstākļu dēļ nav novesta līdz galam. Cita lieta ir faktiskā iespējamība konstatēt, kāds virziens pie tam bijis noziedzīgā izdarītāja nodomam. Šī iespējamība nereti ir ļoti maza. Tiešām, ja kāds pacēlis pret otru nazi un viņu pie tam saķēruši aiz rokas, tā novēršot dūrienu, tad, ja nav blakus norādījumu, kas var atklāt īsteno viņa nodomu — kā gan tad ir iespējams apgalvot, ka nodoms bijis vērsts nevis, lai pretinieku nonāvētu, bet tikai, lai viņu ievainotu? Bez šaubām, ir gadījumi, kad nodoms pilnīgi noskaidrots un noteikti konstatēts, ka tālāk par miesas bojājumu noziedzīgais uzbrucējs iet nav gribējis. Tas ir t. s. *quaestio facti*. Bet šaubu gadījumā izšķirēja nozīme būs pamatnoteikumam «in dubio pro reo».

Kas attiecas uz noziedzīgas darbības *iekšējo* pusi, tad dabiski, ka jāizšķir nodomāts miesas bojājums divos tā paveidos (dolos directus un eventualis) un tā izdarīšana aiz neuzmanības. Pēc būtības nav nekāda pamata attiecībā uz šo noziedzīgo nodarījumu atkāpties no vispārīgiem principiem mācībā par vainu. Īstenībā tomēr taisni šajā nozarē visvairāk jūtama ietekme, kas palikusi no kādreizējā kanonisko tiesību principa, ka «versanti in re illicita imputantur omnia quae sequuntur e delicto», neatkarīgi no tā, vai šās viņa vainas sekas paredzamas, vai ne.

pacienta *brīvības* aizskārumu («zuzugeben ist, dass der Arzt seine Hilfe nicht aufdrängen darf, dass er innerhalb gewisser Grenzen das Selbstbestimmungsrecht des Patienten achten muss: er darf einen Menschen (nicht) vergewaltigen, um seinen Leib zu retten... aber es ist mit den Händen zu greifen, dass eine solche Vergewaltigung sich nicht gegen die körperliche Integrität, sondern gegen die Freiheitsrechte des Patienten richtet»).

Vācijas 1927./30. g. projekts tur par nepieciešamu pieminēt atsevišķi § 263. «Eingriffe und Behandlungen, die der Uebung eines gewissenhaften Arztes entsprechen, sind keine Körperverletzungen im Sinne des Gesetzes», bet § 264.: «Wer eine Körperverletzung mit Einwilligung des Verletzten vornimmt, wird nur bestraft, wenn die Tat trotzdem gegen die guten Sitten verstößt». No otras puses § 281. starp sodamiem uzbrukumiem *brīvībai* paredz t. s. «eigenmächtige Heilbehandlung», t. i. pret dotās personas gribu.

⁸³⁾ Mēģinājums, pēc mūsdienu konstrukcijas, pastāvīgi prezumē *tieša* nodoma esamību (sal. Sodū lik. 47. p. tekstu); sal. *Löffler*, 278. lap. p.: «warum es keinen Versuch mit dolus eventualis gibt?... weil das Gesetz ihn als *Gefährdung* (vorsätzliches Gefährdungsverbrechen) konstruiert hat...».

⁸⁴⁾ Pēc franču *Code pénal* pie t. s. «Coups, blessures etc.» mēģinājums nav sodāms.

No šā viedokļa kā noziedzīgu nodarījumu, kas kvalificēts pēc sekām (durch den Erfolg qualifiziertes Delikt), saprot dažreiz pat tādu, kur sakars starp noziedzīgu nodarījumu un radītām sekām ir tikai *nejaušs*, t. i. tāds, kādu vainīgais nevarēja un kādu tam nevajadzēja paredzēt. Jāatzīstas, ka šī savu mūžu nodzīvojušī konstrukcija⁸⁵⁾ tiešām uzglabājusies pozitīvās tiesībās sodamības normēšanā par miesas bojājumiem atkarībā no to sekām. Pārmetot jo sevišķi franču *Code pénal'am* (art. 309) un vācu *Strafgesetzbuch'am* (§226) tādu atpakaļpalikšanu, pazīstamais Vīnes kriminalists *Löffler's* ar gandarījumu atzīmē bij. *krievu 1903. g.* Sodu likumu pārākumu šinī ziņā. Viņš pie tam atsaucas uz šo likumu vispārējās daļas 42. p., saskaņā ar kuru nav skaitams par vainu nodarījums, «kuru tā izdarītājs nav varējis paredzēt vai novērst». Šis pants, bez šaubām, attiecas uz sevišķās daļas noteikumiem par miesas bojājumiem⁸⁶⁾. Tam pašam viedoklim pieturas *Latvijas* Sodu likuma 40. pants, atšķirties tikai ar dažiem izlabojumiem redakcijā.

Šis jautājums iegūst sevišķu nozīmi mācībā par t. s. «*nāvīgu ievainošanu*», kas ieņem vidus vietu starp nonāvēšanu un miesas bojājumu. Kādreiz izšķīra nodarītā ievainojuma «*letalitas absoluta*» un «*letalitas individualis*», pieskaitot pēc šās pazīmes ievainošanu vai nu nonāvēšanai vai miesas bojāšanai. Pēc veltīgiem mēģinājumiem atrast pienācīgu iekšēju kritēriju likumdevēji sāka pat noteikti atzīmēt laiku, kāds pagājis no bojāšanas akta līdz nāves momentam. Tādu stingru, formālu robežu noteikšana tomēr runā pretī mūsdienu tiesību apziņai. Ex post, kad atrasts cilvēka liķis, ar varmācīgas nāves pēdām, mēs, protams, drīzāk būsīm noskaņoti runāt par slepkavību nekā par ievainošanu, kuras sekas bijusi nāve, bet kad atrasts ievainots un nāve iestājusies tikai pēc kāda laika, — eventuali sakarā ar sarežģījumiem, kas iestājušies vēlāk, jautājums kļūst grūtāks un tas jāatrisina pēc vispārējiem noteikumiem par cēlonības sakaru⁸⁷⁾. Lai novērstu katras šaubas, daudzu kriminālkodeku

⁸⁵⁾ Sal. *Löffler*, 369. lap. p.: «das Unkraut des Erfolgshaftung (wird) ebenso sorgsam ausgerottet werden müssen...»

⁸⁶⁾ Sal. *Löffler*, 259., 264. un 273.—5. lap. p. Skaidrāk tas izteikts *Šveices 1918. g. projekta 110. pantā*, kas skan: «hat der Täter die schwere Folge, die er verursacht weder verursachen wollen, noch voraussehen können, so gilt für ihn die Strafe der Körperverletzung, die er verursachen wollte.»

⁸⁷⁾ Sal. *Tagancevs*, 991. lap. p., Nr. 15: „при вѣнненіи виновному смертельнаго исхода... необходимо, 1) чтобы виновный не имѣлъ докозанаго умысла на убійство, 2) чтобы смерть была признана дѣйствительнымъ»

nodalījumos par miesas bojājumiem figurē tomēr sevišķs noziedzīgo nodarījumu tips, ko dēvē par «*miesas bojājumu, kura sekas bijušas nāve*». Tam noteikts tāds maksimalais sods, kas neatšķiras no minimalā soda par slepkavību.

Lielas grūtības dara miesas bojājumu *klasifikacija*. Romiešu tiesības izdalīja t. s. «*injuriae atroces*». Franču *Code pénal* izšķir vispirms tādus «*blessures, coups ou toute autre violence ou voies de fait*», kuriem bijušas vai nav bijušas kā sekas slimība vai personīga darba nespēja (*incapacité de travail*⁸⁸) *personnel*) ilgāk par 20 dienām. Šāda šķirošana dibināta uz *ekonomiska* pamata. Bet tālākā («*suivies de mutilation, amputation ou privation de l'usage d'un membre, cécité, perte d'un oeil ou autres infirmités permanentes*»⁸⁹) aizskārumu šķirošana dibinās jau *patoloģiskā* principā. Atsevišķi stāv bojājums, kura sekas bijušas nāve (sans intention de donner la mort), bet augstāko pakāpi starp miesas bojājumiem *Code pénal* ierāda kastracijai. Bez tam vēl visu šo nodarījumu sodamība nošķirota atkarībā no tā, vai bijusi «*préméditation*», vai «*guet-apens*», vai tādu nav bijis⁹⁰).

Tikpat vāja ir spēkā esošā vācu 1870./71. g. *Strafgesetzbuch'a* sistema, kurā vispirms sajaukta vienkārša vardarbība (körperliche Misshandlung) un viegla veselības sabojāšana, bet pēc tam izdalīti t. s. bīstamās bojāšanas gadījumi (gefährliche Körperverletzung) un, kā augstākā pakāpe, smagi bojājumi (schwere Körperverletzung, t. i. Verlust eines wichtigen Gliedes des Körpers, des Sehvermögens auf einem oder beiden Augen, des Gehörs, der Sprache oder der Zeugungsfähigkeit, erhebliche dauernde Entstellung, Siechtum, Lähmung, Geisteskrankheit). Neatkarīgi no tā pieminēti: miesas bojājums ar nāvīgām sekām (Körperverletzung mit Todesfolge), kautiņš ar nāvī-

последствием учиненных повреждений, ⁸⁾ чтобы эта причинная связь представляла достаточное основание поставить наступившее последствие въ вину хотя-бы неосторожную, ибо коль скоро смерть произошла при такихъ условияхъ, что виновный не могъ предусмотрѣть ея наступленія, то, будучи случайнымъ последствиемъ дѣянія, она не можетъ вліять на отвѣтственность."

Sal. turpat, 990. lap. p., Nr. 10.

⁸⁸⁾ Komentatori strīdas par to, vai ar to domāts «*travail habituel*» vai vienkārši «*travail corporel*».

⁸⁹⁾ Sal. 309.—316. p. Turpat uzrādīts «*Code du 3. brumaire*» 605. p., kurš soda «*de prison de simple police*» «*les auteurs de... voies de fait et violences légères, pourvu qu'ils n'aient blessé ni frappé personne...*»

⁹⁰⁾ Sal. arī 223.—233. p.

gām sekām (Schlägerei mit Todesfolge) un noindēšana (Vergiftung kā «Zerstörung der Gesundheit»)⁹¹).

Šie piemēri rāda, ka ne ekonomiskais, ne patoloģiskais princips nedod pietiekoši stingru pamatu miesas bojājumu klasifikacijai, ja šai klasifikacijai jāizpaužas likumā noteiktā izsmeļošā uzskaitījumā⁹²). Taisnība, nav šaubu, ka bojājuma smaguma novērtēšanā katrā atsevišķā gadījumā var būt nozīme kā vispārīgu darba spēju zaudējumam, tā iespējas zaudēšanai nodarboties ar zinamu arodu, slimošanas ilgumam, sāpju izjūtas stiprumam, ārējām zīmēm, bojātā organa svarīgumam. Taču, vai vajaga no visu šo elementu dažādām kombinācijām dabūjamus uzskaitījumus iespiest kriminallikuma šaurajos rāmjos un vai nebūtu pareizāk tā vietā jautājuma *izšķiršanu konkrētā gadījumā atstāt tiesnesim un medicīniskai ekspertīzei*. Tādā gadījumā likumā būtu jāparedz tikai vispārīga bojājumu šķirošana *smagos un vieglos*⁹³) un jāpastrīpo, ka pakārtojot konkrētu gadījumu tai vai citai kategorijai, tiesnesim jārēķinās ar vispārīgiem «ekonomiskās» un «patoloģiskās» dabas kritērijiem. Tad būtu iespējams izdalīt sevišķā kategorijā, ievērojot seku ārkārtīgu svarīgumu, varbūt, tikai bojājumu, kuram sekojusi cietušā *nāve*, un pēc tam sīkāk nošķirot miesas bojāšanas t. s. kvalificētus un privileģētus gadījumus. Tāda kvalifikācija iespējama pēc *objekta* un pēc izpildīšanas *paņēmienu*⁹⁴), bet privileģētību noteiktu t. s. *afekta* esamība.

II. Mēģinājumi ietvert vienā kopīgā formulā līdz ar miesas nebojājamības aizskārums arī miesas *neaižskaramības* aizskārums noveda jau senajā *Romā* pie pārāk izplūstoša «injūria» jēdziena radīšanas, no kāda jēdziena vēlāk nācās atteikties. Tāpat nesekmīga bija pārmērīga jēdziena «*violatio corporis*» paplašināšana. *Bindinga*⁹⁵) priekšā liktā t. s. «*Misshandlung*» kā «*gesundheitswidrige mechanische Behandlung des Körpers*» izpratne, kuru viņš tāpēc ietilpina kopīgā jēdzienā «*Gesundheitsbeschädigung*», liekas tikpat neizdevīga,

⁹¹) Sal. iepr. 213. lap. p.

⁹²) Sal. *Löffler*, 221. lap. p.: «jede solche (taxative) Aufzählung wird bei der grossen Zahl der Möglichkeiten, welche erschöpfen sollte, unvollständig sein, und die Kunst des Juristen wird auf die Interpretation der zur Abgrenzung verwendeten Worte verschwendet...»

⁹³) *Neatrunājot* likumā atsevišķi ne sakropļojumus, ne ievainojumus, ne veselības bojājumus, atsevišķi prāta spēju bojājumus.

⁹⁴) Šinī vietā varētu izdalīt veselības bojāšanas gadījumu ar *lipīgas*, atsevišķi ar veneriskās slimības pielaišanu.

⁹⁵) Sal. viņa *Lehrbuch*, I, 42. lap. p. u. turpm.

jo ne katra «vardarbība» kaitīga veselībai. Neapmierina arī *Liszt'a* lietotā termina «Störung der körperlichen Unversehrtheit»⁹⁶⁾ plaša tulkošana, ko viņš pielaiž. Labāks ir *Belinga*⁹⁷⁾ mēģinājums atvietot terminus «bojājums» un «vardarbība» ar subjektīvu kritēriju «miesas interešu aizskaršana» (Körperinteressenverletzung), kas aptver tos abus. No viņa viedokļa cilvēka intereses var atrasties: a) tā miesas veselā stāvoklī (Wohlsein), b) brīvībā no sāpju sajūtām (Wohlbefinden) un c) tā ārējā izskata pasargātībā (äußere Erscheinung). Pie tādas konstrukcijas «bojājums» kā miesas veseluma aizskaršanas jēdziens zaudē patstāvīgu nozīmi un iegūst tādu tikai ar nosacījumu, ja tās sakrīt ar vienu no minētajām interešu kategorijām. Citiem vārdiem, kad aizskarta miesa bez veselības aizskaršanas, vai pat bez sāpju sajūtas nodarīšanas, vai bez miesas izķemošanas, tad tāda miesas aizskaršana ir juridiski vienaldzīga⁹⁸⁾. No otras puses, viena pati miesas neaizskaramības pārkāpšana pakārtojama šim sastāvam, ja tikai tā būs aizskārusi cietušā t. s. «körperliches Wohlbefinden» (miesas labsajūtu).

«Communis opinio» pagaidām tomēr uzskata par labāku atdalīt no «bojājuma» kā delictum sui generis «vienkāršu vardarbību» pret personību (Tätlichkeit), ja tā nav izdarīta ar *goda aizskarošu nodomu* un nereducējas uz cietušā brīvības aizskārumu, t. i. nav viņa piespiešana kādai darbībai vai bezdarbībai⁹⁹⁾. Še tāpēc var pieskaitīt sitieni, grūdienu u. t. t., lai arī tie nebūtu atstājuši uz cietušā miesas nekādas zīmes. Tipisks tomēr visos šajos gadījumos būs nodarījuma «vardarbīgums», kādēļ nevar še pieskaitīt vienīgi pieskaršanos svešai miesai¹⁰⁰⁾.

⁹⁶⁾ Sal. *Liszt*, 318. lap. p.; sal. *Löffler*, 217. lap. p. u. turpm.: «diese Überspannung des Begriffs der Körperverletzung bedeutet ein Zurückgehen auf die römische injuria... sie entspringt einem tiefen Bedürfnis nach ausreichendem Schutze der Persönlichkeit».

⁹⁷⁾ Sal. *Zeitschrift für ges. Strafr.* 1923. g., 221. lap. p. u. turpm.; to pašu *Merkel* (Holtzendorffs Rechtslexikon) II, 20. lap. p.: «nicht jede Tätlichkeit gegen den Körper eines anderen gehört hierher, sondern diejenige, welche eine Störung des Wohlbefindens begründet».

Sal. *Tagancevs*, 922. lap. p. Nr. 2.

⁹⁸⁾ Sal. *Beling*, 222. lap. p.

⁹⁹⁾ Sal. *Tagancevs*, 985. lap. p., Nr. 6.

¹⁰⁰⁾ Sal. *Tagancevs*, 981. lap. p., Nr. 1.: „въ этомъ своемъ широкомъ объемѣ тне прикасайся къ тѣлу другого), такое посягательство не представляетъ достачо(ныхъ оснований для признанія его наказуемымъ...“

Ja vienkārša vardarbība pēc savas specifiskās nozīmes vispārīgi neatšķirsies no miesas bojājuma vieglākiem veidiem, tad tomēr pastāv vardarbības kā kvalificēti, tā privileģēti veidi. Kvalifikācija šē iespējama tikai pēc *objekta*. Sakarā ar pašas darbības nekaitīgumu kvalifikācija pēc izpildīšanas paņēmiena atkrīt. Privileģētību dod *afekts*, pie kam provokācijas gadījumā vardarbības *abpusība* (vardarbībai pielīdzinama arī goda aizskaršana) var novest pat līdz vainīgā pilnīgai atbrīvošanai no soda (t. s. retorsio)¹⁰¹).

Latvijas Sodlu likums savā XXVI nodaļā izšķir: a) miesas bojājumus un b) vardarbību pret personu. Pirmajam veltīti 441.—447. panti, otrajam 448.—450.

I. Miesas bojājumi¹⁰²).

1. Tā pamatveids sadalas trīs bojājumu kategorijās: ļoti smagā, smagā un vieglā.

a) *Ļoti smags* bojājums pēc 441. panta saprotams kā veselības satricinājums, pastāvīgs vispārējs organisma novājinājums, gara slimība, redzes, dzirdes, valodas, rokas, kājas vai pēcnācēju radīšanas spējas zaudējums, acīm redzot pilnīgs¹⁰³) vai neizdzēšams ģimja izķemojums; par to paredzēti spaidu darbi līdz 8 gadiem, bet ja tā sekas bijusi nāve, — līdz 10 gadiem.

¹⁰¹) Sal. manu kursu, I, 288. lap. p.

¹⁰²) *Vācijas* 1927./30. g. projekts pazīst četras kategorijas: a) Körperverletzung (§ 259.: «wer am Körper verletzt, körperlich misshandelt oder an der Gesundheit schädigt»), b) schwere Körperverletzung (§ 260.: an seinem Körper oder seiner Gesundheit schwer geschädigt... insbesondere erheblich verstümmelt, für immer un auffallend entstellt, im Gebrauch seines Körper, seiner Sinne oder seiner Geisteskräfte für immer oder lange Zeit erheblich beeinträchtigt oder verfällt in eine schwere oder langdauernde Krankheit...), c) gefährliche Körperverletzung (§ 261.: «... Körperverletzung, die die unmittelbare Gefahr begründet, eine der im § 260. bezeichneten Folgen herbeizuführen»), d) absichtliche schwere Körperverletzung; § 265. paredz atsevišķi «Körperverletzung an Kindern, Jugendlichen oder Wehrlosen».

Šveices 1937. g. kodeks izšķir: a) einfache Körperverletzung (123. p.), ko soda stingrāk, ja sekas, kuras tas varēja paredzēt, bijušas «schwere Körperverletzung vai nāve, b) schwere Körperverletzung (122. p.) — lebensgefährliche Verletzung, Verstümmelung oder Unbrauchbarmachung eines Körperteils, eines wichtigen Organs oder Gliedes, bleibend arbeitsunfähig, siech oder geisteskrank machen, das Gesicht arg und bleibend entstellt oder eine andere schwere Schädigung des Körpers oder der körperlichen oder geistigen Gesundheit.

¹⁰³) Sal. *Tagancevs*, 988. l. p., Nr. 8, kurš tomēr domā, ka pietiekoša ir redzes spējas zaudēšana ar *vienu aci*, dzirdes ar *vienu ausi*, bet vajadzīga *pilnīga*

- b) *Smags* bojājums paredzēts 442. pantā; tas gan nav bīstams dzīvībai, bet ir pastāvīgs, vai kaut arī pārejošs, bet traucējis miesas organa darbību; par to draud pārmācības nams, bet ja tā sekas bijušas ļoti smags miesas bojājums vai nāve, — pārmācības nams uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem.
- c) *Viegls*¹⁰⁴⁾ skaitas *katrs cits* miesas bojājums; 443. pantā tam paredzēts cietuma sods, kurš pieaug līdz pārmācības namam, ja nodarījuma sekas bijušas ļoti smags miesas bojājums (vienkārši «smags» ignorēts) vai nāve, vai ja tas izdarīts grūtniecei, kurai no tā cēlušās priekšlaika radības vai augļa nāve.

2. Jau šo normāla veida miesas bojājumu konstrukcijā atrodas daži kvalifikācijas elementi (pēc sekām, ja tās, rēķinoties, protams, ar Sodū likuma 40. pantu, aptver noziedzīgā izdarītāja vaina), bet Sodū likums bez tam vēl konstruē vispārējā veidā formulētu 445. panta 1. daļu par miesas bojājumu *kvalifikāciju* pēc cietušā personas un nodarīšanas veida (šeit nav pieminēts nolūks kā 430. pantā) un paredz par šādu kvalificētu miesas bojājumu sodu pēc zināmas gradācijas atkarībā no tā, vai izdarīts ļoti smags bojājums, vai ja tā sekas bijušas nāve (spaidu darbi līdz 10 gadiem), smags (pārmācības nams sākot no 2 gadiem uz augšu) vai viegls (cietums uz laiku, ne mazāku par 6 mēnešiem)¹⁰⁵⁾.

3. *Privileģētie* gadījumi visi balstas uz «stipra uzbudinājuma ietekmes» elementu («nodomāts un izpildīts vienā jūtu uzliesmojumā»).

- a) Tā ņemta vērā pat 445. panta 1. daļā norādītā kvalifikācija (sal. iepriekš), kad arī sodamība zināmā mērā pazeminas tādā pašā gradācijā (445. p. 2. d.)¹⁰⁶⁾.

valodas vai radīšanas spēju zaudēšana. Uz tā paša viedokļa nostājusies mūsu tiesu prakse un 1934. g. *Paskaidrojums pie Latvijas Sodū likuma*, 139. l. p., 2. p.

Sal. *Neireitera* iebildumus, *Rīgasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft*, 1936. g. III, 164. l. p. u. turpm.

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeksa 582. p. u. turpm.

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeksa 235.—237. p.

¹⁰⁴⁾ Sal. *Tagancevs*, 986. l. p., Nr. 2.

¹⁰⁵⁾ Sal. *Code pénal* 321. p. (pēc 1863. g. likuma): «blessures ou coups... à ses père ou mère légitimes, naturels ou adoptifs ou aux autres ascendants légitimes...».

¹⁰⁶⁾ Sal. Sod. lik. 445. p. ļoti sarežģīto redakciju.

- b) Tālāk 444. pants runā *vispārīgi par miesas bojājuma nodarīšanu*, kurš «nodomāts un izdarīts vienā jūtu uzliesmojumā zem stipra dvēseles *uzbudinājuma* iespaids», pie tam atkal izšķirti ļoti smags bojājums vai ja tā sekas bijusi nāve (pārmācības nams līdz 2 gadiem), smags (cietums) un viegls (cietums līdz 6 mēnešiem); ja tādu dvēseles uzbudinājumu radījusi pretlikumīga vardarbība pret personu vai smags aizskārums no cietušā puses, sodamība atbilstošā gradacijā pazeminās¹⁰⁷).
- c) Par tišu ļoti smaga vai smaga miesas bojājuma nodarīšanu, kas notikusi pārkāpjot vainīgam *nepieciešamās aizstāvēšanās robežas*¹⁰⁸), 446. pants soda ar arestu, ja bojājums nav nodarīts aizstāvoties pret dzīvības apdraudējumu vai izvarošanu, kādos gadījumos miesas bojājumu nodarīšana vispār nav sodama, pat ja ar to pārkāptas nepieciešamās aizstāvēšanās robežas.

4. *Neuzmanīgu*¹⁰⁹) miesas bojājumu nodarīšanu soda ļoti smagos un smagos gadījumos ar arestu līdz 1 nedēļai vai ar naudas sodu līdz Ls 25,—; ja aiz neuzmanības nodarītais bojājums cēlies no tam, ka vainīgais pārkāpis pienākumu *būt sevišķi uzmanīgam*, kā to prasījis viņa stāvoklis, amats vai darbība, sods pieaug līdz 6 mēnešiem cietuma par ļoti smagu vai smagu bojājumu un līdz

¹⁰⁷) Sal. *Code pénal*, 321. p.: «... les blessures et les coups sont excusables s'ils ont été provoqués par des coups ou violences graves envers les personnes...» (réduction de la peine).

¹⁰⁸) Sal. *Code pénal*, 322. p.: «... (blessures et coups) sont... excusables s'ils ont été commis en repoussant pendant le jour l'escalade ou l'effraction...», tāpat 325. p.: «... le crime de castration s'il a été immédiatement provoqué par un outrage violent à la pudeur, sera considéré comme... excusable» (réduction de la peine).

¹⁰⁹) Sal. *Code pénal*, 319. un 320. p.: «... blessures et coups involontaires» = viegli sodi; pēc *Šveices* 1937. g. kodeksa 125. p.; «*fahrlässige Körperverletzung*» soda «auf Antrag...» «ist die Körperverletzung schwer, so wird... von Amtes wegen verfolgt...» *Vācijas* 1927./30. g. projekts (§§ 268. un 269.) nostājies uz tā viedokļa, ka pie visu kategoriju «*fahrlässige Körperverletzung*», kā arī vienkāršas tišas «*Körperverletzung*» kriminalvajāšanu uzsāk tikai «auf Verlangen der Verletzten», izņemot gadījumus, kad nodarījums izdarīts pie «Ausübung eines Amtes... eines Berufs oder Gewerbes...» Ja aizskārums bijis vērst pret dienestpersonu (Amtsträger) vai kareivi dienesta pienākumu izpildīšanas laikā vai sakarā ar dienesta pienākumu izpildīšanu, vajāšanu ierosina arī «auf Verlangen der Verletzten». «Amtsträger im Sinne dieser Vorschrift sind auch die Träger von Ämtern der Religionsgesellschaften des öffentlichen Rechts».

arestam par vieglu; bez tam tiesa var aizliegt vainīgam to darbību, kuru piekopusot viņš nodarījis miesas bojājumu, uz laiku no 6 mēnešiem līdz 2 gadiem un spriedumu izsludināt (447. p.).

II. Vardarbība pret personu¹¹⁰).

1. Ar to Sodu likuma 448. pants saprot un soda ar arestu vai ar atbilstošu naudas sodu:

a) sitienu,

b) katru citādu vardarbību pret miesas neaizskaramību ar tīšuma nosacījumu (neuzmanīgu vardarbību Sodu likums nesoda).

2. 449. pants (1. daļa) draud ar cietuma sodu uz laiku, ne mazāku par 6 mēnešiem, par vardarbību, ja tā atzīstama par kvalificētu pēc cietušā *personas* (nodarījuma *veids*, kā 445. pantā, šeit nav piemērots).

3. *Privileģēts* gadījums ir vardarbība, kas nodomāta un izpildīta vienā jūtu uzliesmojumā stipra dvēseles *uzbudinājuma* ietekmē; pēc 449. p. 2. daļas to soda ar cietumu.

4. Tālāk, pēc 450. panta vainīgais vardarbībā *var tikt atsvabināts* no soda:

a) ja uz vardarbību viņu tieši *izaicinājusi* vardarbība pret personu vai aizskārums no cietušā puses;

b) ja cietušais *atriebies* viņam tieši un tūlīt ar vardarbību pret personu vai ar aizskārumu.

No šiem noteikumiem *izslēgti* gadījumi, kad vardarbība izdarīta *pret dienestpersonu*, tai izpildot savus dienestpienākumus vai sakarā ar šo pienākumu izpildīšanu.

Ticīgo reliģisko jūtu apsardzības interesēs šeit, varbūt, vajadzēja ieskaitīt arī *garīdzniekus*, tomēr ne vispārējā kārtā, kā to darīja 1903. gada Sodu likumi, bet tikai svētdarbības laikā.

§ 30. Nostādīšana briesmās¹¹¹).

Nostādīšanu ne «abstraktās», bet «konkrētās», t. i. *individualam* labumam draudošās briesmās satur katrs noziedzīgs aizskārums, ka-

¹¹⁰) Šveices 1937. g. 126. p. soda par «Tätlichkeiten... die keine Schädigung des Körpers oder der Gesundheit zur Folge haben... ar «Haft» vai «Busse» — «auf Antrag».

¹¹¹) Sal. *Binding, Das Gefährdungsdelikt* (Normen I — 1916. g. izd.) 368.—397. lap. p.; *Liszt, Die Lebensgefährdung* (V. D. B. V.), 151.—158. lap. p.; *Rad-*

mēr tas nav novedis pie šā labuma bojājuma (crimen in itinere). Šādā uztverē kopīgā «nostādīšanas briesmās» kategorijā ieies kā nodoma atklāšana, tā sagatavošanās un mēģinājums, ciktāl tiem kriminaltiesības paredz sodu, jo ja pret kādu individuālu labumu vērstu aizskārumu soda pirms bojājuma iestāšanās, tad to dara tieši konkrētu briesmu dēļ, kādām šis labums dotā gadījumā bijis padots.

Še turpretim aplūkojams kaut kas cits, un proti: pozitīvo tiesību radīti noziedzīgu nodarījumu *speciali tipi*, kurus soda, ja no ārējās puses ir darbība vai bezdarbība, kas rada zināmam labumam nopietnas briesmas, bet no iekšējās puses — vainīgā attiecīga *apzināta (apdomāta) izturēšanās* (Gefährdungsvorsatz).

Starp šādu «nostādīšanu briesmās» un to, kas slēpjas, piem., mēģinājumā, pastāv tā starpība, ka mēģinājumā nodoms (bet mēģinājumu tagad soda tikai, ja ir tiešs nodoms) arvienu vērsts uz pašu bojājumu, kādu prasību neatrodam pie «nostādīšanas briesmās». Toties no ārpuses darbība pie «nostādīšanas briesmās» var būt plašāka vai šaurāka kā mēģinājumā¹¹²).

Ar tādiem specialiem noziedzīgiem sastāviem mēs jau sastapāties «pakaļtaisīšanā» un sastapsimies turpmāk nodalījumā par goda «aizskaršanu». Vēl pamatīgāk pozitīvās tiesības izstrādājušas tamlīdzīgus nodarījumu tipus zīmējoties uz sevišķi intensīvi apsargamo cilvēka miesas nebojājamības un sevišķi viņa dzīvības labumu.

Kriminaltiesību zinātnē pastāv tieksme konstruēt *sugas jēdzienu «dzīvības un veselības nostādīšanu briesmās»*¹¹³) (ievērojot briesmu jēdzienam piemītošo nenoteiktību un grūtību atdalīt dzīvības briesmas no smaga veselības bojājumu briesmām)¹¹⁴), pie kam tomēr

bruch, Die Aussetzung (V. D. B. V), 185.—204. lap. p.; *Löffler, Die unvollendete Körperverletzung. — Versuch und Gefährdung* (V. D. B. V), 276.—298. un 371. lap. p. u. turpm.; *Foinickis, Особенная часть*, 52.—65. lap. p.; *Tagancevs, Уложение*, 1013.—1026. lap. p.

¹¹²) Sal. *Binding, Normen*, I, 368. lap. p.; citās domās ir *Löffler, Die unvollendete Körperverletzung*, 277. lap. p. u. turpm. «die vorsätzlichen Gefährdungsverbrechen sind nichts, als unvollendete Verletzungsverbrechen mit sogen. dolus eventualis»; tādā pašā ziņā izsakas Tagancevs, 1014. lap. p., Nr. 1., kurš izskaidro nostādīšanas briesmās atsevišķa sastāva formulēšanu ar grūtumu pierādīt mēģinājuma esamību.

¹¹³) Sal. *Liszt, Tötung*, 151. un 152. lap. p.: «für die Abgrenzung kann der Begriff der schweren Körperverletzung verwendet werden»; sal. zināmā mērā citādu *Löffler'a* pieeju šim jautājumam (*Körperverletzung*, 278. un 372. lap. p.).

¹¹⁴) Sal. *Radbruch, Die Aussetzung*, 201. lap. p.: «... alle Gefährdungen Leibes und Lebens...; Subjekt — jedermann, nicht nur der Obhutpflichtige; Objekt —

paliktu neievērotas *viegla* miesas bojājuma briesmas. Realizēt tādu formulējumu pozitīvās tiesībās mēģina *Šveices* 1918. g. projekts, radīdams kopīgu nodalījumu ar virsrakstu: «Gefährdung des Lebens und der Gesundheit» (112.—119. p.)¹¹⁵).

Mūslaiku kodeku lielākā daļā tomēr tādu sistematizāciju neatrodam, bet, apvienojot šeit piederīgos noteikumus, varam izšķirt sekojošus trīs pozitīvām tiesībām pazīstamus nodarījumu veidus: a) atstāšanu briesmās, b) palīdzības nesniegšanu un c) nostādīšanu briesmās šaurā nozīmē. Atsevišķi, piesliedamies pēdējai, stāv t. s. divkauja.

I. *Cilvēka* noziedzīga *atstāšana briesmās* kā *delictum sui generis* prezumē ne vispārcilvēcisku, bet *specialu* zinamas personas *pienākumu*¹¹⁶) rūpēties par citu cilvēku. Tāds pienākums prezumē vispirms pēdējā *absolutu* bezpalīdzību, kas pamatoja tādi, ka cilvēkam trūkst normali vesela pieauguša cilvēka fizisku vai garīgu spēju. Tādā gadījumā rūpes par viņu pamatojas *likumā*, kas ņem savā aizsardzībā noteiktu personu (bērnu un vecāku) dabiskās radniecības attiecības vai tādu vietā rada quasi - radnieciskas attiecības (aizgādība), vai arī minētās rūpes balstas *līgumā* (aukle, kas uzņēmusies uzraudzīt bērnu, vai slimnieku kopēja, kas aicināta kopt slimnieku)¹¹⁷).

jedermann, nicht nur der Hilflose; Erfolg — der aus irgend einem Grunde gefährliche, nicht nur der hilflose Zustand; Tätigkeit — jede Herbeiführung eines solchen Zustandes, nicht nur... durch räumliche Trennung in Entledigungsabsicht...»

¹¹⁵) Šis nodalījums aptver šādus nodarījumus: *Aussetzung* (112), *Gefährdung des Lebens* (113), *Herausforderung zum Zweikampf* (114), *Aufreizung zum Zweikampf* (115), *Zweikampf* (116), *Raufhandel* (117), *Misshandlung und Vernachlässigung eines Kindes* (118) un *Überanstrengung von Kindern und Untergebenen* (119); taisnība, *Šveices* projekts attiecībā uz pēdējiem diviem sastāviem (118. un 119. p.) neatdala bojājumu no nostādīšanas briesmās.

¹¹⁶) Šā pienākuma izbeigšanās briesmās atstāšanas laikā novērš atbildību, bet tāda persona nevar attaisnoties ar to, ka viņu padzinis tas, par ko tai bija jā rūpējas (*Tagancevs*, 1017. lap. p., Nr. 9.).

¹¹⁷) *Sal. Code pénal*, 349.—353. p. 1898. g. likuma redakcijā: ceux qui auront exposé... ou délaissé en un lieu solitaire un enfant ou un incapable hors d'état de se protéger eux mêmes à raison de leur état physique ou mental, seront par ce seul fait condamnés à... (349. p.). Šim formulējumam 352. p. stāda pretī «exposition ou délaissement dans un lieu non solitaire» ar tiem pašiem nosacījumiem. Pēc tam 351. (353.) p. palielina sodu atkarībā no sekām (maladie ou incapacité de plus de 20 jours, mutilation u. t. t.). Ja «exposition ou délaissement dans un lieu solitaire» sekas bijusi nāve, tad nodarījumu pielīdzina slepkavībai (meurtre). Vārds «briesmas» augstāk apzīmētos sastāvos nefigurē.

Tādos nosacījumos «bezpaldzīgas» personas atstāšana stāvoklī, kur tās dzīvība padota briesmām vai kur nopietnas briesmas draud tās veselībai, ir noziedzīga arī tādā gadījumā, kad *nekādas ļaunas sekas* (nāve vai smags veselības bojājums) nav radušās, ja vien tāda «atstāšana» notikusi apzināti. Iestājoties aprādītām sekām, nozieguma sastāvs mainas, pārejot nāves vai smaga miesas bojājuma sagādāšanā¹¹⁸).

Pēc analogijas ar *absoluti* bezpaldzīgas personas atstāšanu briesmās izveidota atbildība par *relativi* bezpaldzīgas personas atstāšanu briesmās, kad neraugoties uz to, ka tai piemitušas visas norma cilvēka garīgās un fiziskās spējas, pēdējās bijušas in concreto nepietiekošas cīņā ar briesmām, ko radījuši specifiski dotās apkārtnes nosacījumi, piem., ja *ceļvedis* atstājis ceļotāju, kas kāpj stāvā klintī, vai kad *mašīnists* atstājis pasažieru vilcienu braucienā. Šajos gadījumos kriminalatbildību nosaka arī sevišķi pienākumi, ko vainīgam uzlicis likums vai līgums.

Likumdošanas terminoloģijas vienkāršošanai, protams, pareizāk apvienot absolutās un relatīvās bezpaldzības gadījumos vienā kopīgā jēdzienā: «*pašaizsardzības iespējas trūkums*».

II. Līdzās atstāšanai briesmās stāv *paldzības nesniegšana*¹¹⁹). Otrā atšķiras no pirmās ar to, ka šē nav konkrēta pienākuma rūpēties par noteiktu personu. Tādam trūkstot, mūsaiķu tiesības, vispārīgi noliedzot «kaitēt tuvākam» un atstājot «paldzību tuvākam»

Sal. *Vācijās* 1927./30. g. projekta § 257. otro daļu: «wer einen Hilflosen, der unter seiner Obhut steht oder für dessen Unterbringung, Fortschaffung oder Aufnahme er zu sorgen hat, in einer hilflosen Lage lässt, die sein Leben gefährdet...»; sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 127. p. 2. daļu: «wer einen Hilflosen, der unter seiner Obhut steht oder für den er zu sorgen hat, in einer Gefahr für das Leben oder in einer schweren unmittelbaren Gefahr für die Gesundheit im Stiche lässt...»; sal. *Itālijās* 1930. g. kodeka 591.—593. p. un *Polijās* 1932. g. kodeka 242. un turpm. p.

¹¹⁸) Sal. *Tagancevs*, 1015. lap. p., Nr. 4.

¹¹⁹) Sal. *Code pénal*, 475. p., Nr. 12: «ceux qui le pouvant, auront refusé ou négligé... de prêter le secours, dont ils auront été requis dans les circonstances... de... calamités etc.»; *vācu* 1927./30. g. projekts pazīst «*Unterlassene Hilfeleistung* (§ 401): «wer bei gemeiner Gefahr oder Not oder bei Unglücksfällen der polizeilichen Aufforderung zur Hilfeleistung nicht nachkommt, obwohl er der Aufforderung ohne erhebliche eigene Gefahr und ohne Verletzung anderer wichtiger Interessen genügen kann...»; sal. *Šveices* 1937. g. kodeka formulējumu, kur 128. p. paredz cietumu vai busu tam, «wer jemanden, den er verletzt hat, oder der durch ein vom Täter benutztes Fahrzeug, Reittier oder Zugtier verletzt worden ist, im Stiche lässt».

morales sferai, tikai ārkārtējos nosacījumos paredz sodu par palīdzības nesniegšanu, saprotot to vai nu kā pasivu bezdarbību, vai kā tiešu atsacīšanos palīdzēt. Nevar prasīt no cilvēka pašizliedzību, bet ja viņa acu priekšu iet bojā cits cilvēks, un viņš, lai gan arī nebūdam piespiests par to rūpēties, *spēj* to glābt, *neriskējot* pats sevi vai trešās personas, bet nedara to, neskatoties uz to, ka *citas palīdzības nav*, tad tamlīdzīgu cietsirdīgu izturēšanos pret tuvākā likteni mūslaiku tiesības nevar ciest.

Palīdzības nesniegšana, neatkarīgi no šā vispārīgā noteikuma, kļūst noziedzīga, ja palīdzības sniegšana ietilpusi vainīgā *aroda pienākumos*, ne konkrēti pret noteiktu personu, bet abstrakti attiecībā uz visiem un ikkatru. Še pieder, piem., *ugunsdzēsēju* pienākumi ugunsgrēka laikā, *loču* u. tml. pienākumi pret briesmās esošiem kuģiem un galvenā kārtā *ārstu* un ārstniecības personāla pienākumi pret slimniekiem.

III. *Nostādīšana briesmās*, šā vārda šaurā nozīmē pēc specifiskā noziedzīgā svāra ir smagāks nodarījums¹²⁰). Vainīgais šē nav vienkāršs aculiecinieks briesmām, kuras izcēlušās no viņa neatkarīgu iemeslu dēļ (dabas spēki, trešās personas vai paša briesmās nokļuvuša uzvešanās), bet viņš pats ar savu rīcību šās briesmas radījis. Pie tam nozieguma sastāvam ir vienalga, — lai gan tas var atsaukties uz soda mēru, — vai runa ir par personu, kurai absolūti trūkst spēju aizsargāties, vai ne, un vai vainīgam savu tuvo attiecību dēļ ar cietušo vajadzējis par viņu sevišķi rūpēties. Tāpat kā pie atstāšanas briesmās, arī šinī gadījumā no iekšējās puses vajadzīga apzinātība, bet no ārējās puses vajadzīgas dzīvības briesmas vai nopietnas briesmas veselībai, pie kam tādu briesmu iestāšanās pārgroza nodarījuma sastāvu, pārvēršot to ar lielāku noteiktību kā pie atstāšanas briesmās nāves vai miesas bojājuma sagādāšanā.

¹²⁰) Sal. *Begründung* pie *vācu* 1927. g. projekta, 126. lap. p.: «er (§ 243.) trifft nur die allerschwersten Fälle, die an der Grenze des Mordversuchs liegen und seine Voraussetzungen nur deshalb nicht erfüllen, weil sich bei dem Täter ein Tötungsvorsatz nicht nachweisen lässt oder seine Handlung noch nicht als Beginn der Ausführung angesehen werden kann...»; sal. 1927./30. g. projekta 230. un turpm. p., kas nerunā par sekām. § 257. (*Aussetzung*) soda to, kas «einen anderen aussetzt und dadurch in eine hilflose Lage bringt, die sein Leben gefährdet...»

Šveices 1937. g. kodeka 129. p. formulēts vēl skaidrāk. Tur paredzēts sods tam, kas «einen Menschen wissentlich und gewissenlos in unmittelbare Lebensgefahr bringt», tālāk 127. p. runā par *Aussetzung* gadījumu: «wer einen Hilflosen, der unter seiner Obhut steht oder für den er zu sorgen hat, einer Gefahr für das Leben oder einer schweren unmittelbaren Gefahr für die Gesundheit aussetzt...»

IV. Sakarā ar iepriekšējiem sastāviem parasti aplūko t. s. *bērna izlikšanu*¹²¹). Cik tā izraisa kā nostādīšana briesmās, tā no augstāk apskatītiem noziedzīgiem sastāviem neatšķiras un nav jāizdala sevišķā sastāvā. Bet, ja vainīgais licis novārtā savu pienākumu bērnu uzturēt un audzināt vai gribējis noslēpt tā izcelšanos¹²²), *nenovedot to personīgās briesmās*, tad tādām nodarījumiem nav nekā kopīga ar nupat apskatītiem noziedzīgiem nodarījumiem un, ciktāl likums atrod par vajadzīgu uzlikt tam kriminalsodu, tas jāpieskaita *ģimenes tiesību pārkāpumiem*, kā to konsekventi arī dara *vācu* 1927./30. g. projekts¹²³).

Latvijas Sodlu likums minētiem noziedzīgiem nodarījumiem veltī XXVIII nodaļu par «atstāšanu briesmās». Šās nodaļas noteikumi daudzējādā ziņā sakrīt ar mūsu apskatītiem teoretiskiem principiem.

1. *Atstāšanu briesmās* šā vārda šaurākā nozīmē soda pēc 458. panta 1. daļas, pie kam likums paredz tikai dzīvības briesmas. Nozieguma objekts ir absolūti vai relatīvi nevarīga persona, kas «nav spējīga aizsargāties», bet subjekts — persona, kam par viņu *pienākas gādāt* vai *uzraudzīt* to. Šādas nevarīgas personas «*atstāšanu bez palīdzības tādos apstākļos, ka atstātā dzīvībai, vainīgam to zinot, draudējušas briesmas*», soda ar pārmācības namu uz laiku līdz 2 gadiem.

2. *Palīdzības nesniegšana* paredzēta 460. un 461.—464. pantā.

a) No tiem ar «briesmās novešanas» konstrukciju vismazāk harmonē 460. pants, jo tas dara sodamību atkarīgu nevis no briesmu, bet no *bojājumu iestāšanās* (protams, ne nejauši). Šis pats draud ar cietumu tam, kas bez sapratīgas bīšanās par sevi vai citiem nav spēris soļus, lai sniegtu palīdzību personai, kura atrodas dzīvībai draudošā stāvoklī, *ja tas bijis par cēloni šās personas nāvei vai ļoti smagam vai smagam miesas bojājumam*.

b) 461.—463. pants skar *specialus palīdzības nesniegšanas* gadījumus.

¹²¹) Sal. *Vācijas* 1927. g. projekta *Begründung*, 129. lap. p. (Aussetzung) un 155. lap. p. (Verlassen eines Kindes).

¹²²) Sal. *Radbruch*, *Aussetzung*, 191. lap. p.

¹²³) Nodalījumā: *Verbrechen un Vergehen gegen Ehe und Familie*, § 315.: «wer ein Kind für dessen Person er zu sorgen hat, in der Absicht verlässt, sich seiner zu entledigen...» un § 316.: «wer ein Kind unterschleibt».

Pirmā kārtā pēc 461. panta soda ar cietumu to, kam pēc sava stāvokļa, amata vai nodarbošanās (tā atšķiras no plašākā jēdziena «darbība», kāds vārds, kā redzējām, lietots 437.—447. pantā) pienācies sniegt palīdzību apzināti briesmās esošam (nav minētas speciāli dzīvības briesmas) un kas šo pienākumu nav izpildījis. Ja sekas tam (protams, ne nējaušas) bijušas nāve vai ļoti smags vai smags miesas bojājums tai personai, kurai palīdzība bijusi vajadzīga, tad vainīgais sodams ar pārmācības namu. Bez tam tiesa var aizliegt vainīgam uz laiku no 1 līdz 5 gadiem to nodarbošanās veidu, kuru piekopjot viņš pārkāpis savus 461. pantā norādītos pienākumus.

Tālāk, 462. pants paredz palīdzības nesniegšanu *kuģim katastrofas gadījumā*, kad to prasa likums vai saistošs noteikums. To soda ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu, bet ja bijusi apdraudēta personiskā drošība — ar arestu.

Pēc 463. panta soda ar pārmācības namu līdz 2 gadiem kuģa, pārceltuves, dzelzceļa vilciena, lokomotives vai vispārējā lietošanā esošas paškustīgas mašīnas vadītāju, kas briesmu laikā *nav spēris pienācīgus soļus*, lai glābtu apdraudēto satiksmes līdzekli un uz tā esošās personas¹²⁴), vai kas pats *atstājis* to agrāk kā citi. Pie tam tiesa var atņemt vainīgam uz laiku no 1 līdz 5 gadiem tiesības vadīt attiecīgu satiksmes līdzekli¹²⁵).

- c) Beidzot 464. pants runā īpaši (arī nemaz neskarot seku iestāšanos) par palīdzības nesniegšanu *slimniekam*, kuram pielīdzināts arī «nesamaņas stāvoklī» esošais. Pie tam izšķir *vispārēju*¹²⁶) noteikumu neizpildīšanu par tādas palīdzības sniegšanu un noteikumu neizpildīšanu par palīdzības sniegšanu, kad šo nodarījumu bez ievērojama iemesla izdarījis

¹²⁴) Patvaļīga *pasaziēra* atstāšana, ko izdarījis kuģa kapteinis ne tajā vietā, kur nolīgts, paredzēta 388. pantā; sal. iepriekš. 163. l. p.

¹²⁵) Kuģa *kalpotājiem* pienākumu neizpildīšanu sk. 375. pantu.

¹²⁶) Palīdzībai arvienu ir jāattiecas uz noteiktām *individualām* personām. Diezin, vai varēs piekrist *Tagancevam* (1025. l. p., Nr. 2.), kurš domā, ka še var iekļauties arī tāds gadījums, kam var būt kaitīgas sekas «sabiedriskai un valsts kārtībai un mieram».

*praktizējošs ārsts*¹²⁷, *feldšeris*, *vecmāte* vai *slimnīcas apkalpotājs* attiecībā uz grūti slimu personu vai dzemdētāju. Pirmajā gadījumā soda ar arestu līdz 1 mēnesim vai ar atbilstošu naudas sodu, otrā — ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500.

3. *Nostādīšana briesmās* minēta atsevišķi 459. pantā, kura rāmji izplesti diezgan plaši. Tas paredz pārmācības namu par personas nostādīšanu tādā bezpalīdzības stāvoklī, ka viņas *dzīvībai*, vainīgam to zinot, draudējušas briesmas¹²⁸).

4. Vismazāk var apmierināties ar 458. panta 2. daļas formulējumu, kas vispārējos vilcienos, atkārtojot tā paša panta 1. daļas dispozīciju par atstāšanu briesmās, darina sevišķu sastāvu gadījumam, kad atstāta bez palīdzības persona «tādos apstākļos, kuros bijis ticams, ka citi viņu atradīs un kuros atstātā *dzīvībai nav draudējušas briesmas*». Sods — arests. Šis pants pavisam neiederas nodaļā par «atstāšanu briesmās», jo pamatelementa — briesmu te trūkst. Tā kā nodalījuma subjekts ir persona, kam pienākas par atstāto gādāt vai uzraudzīt to, tad viņa noziedzīgums, acīm redzot, pastāv sava pienākuma neizpildīšanā rūpēties par bezpalīdzīgo un gribēšanā atbrīvoties no tāda pienākuma, uzveļot to citiem. Ciktāl šē domāti *bērni*, 458. panta 2. daļa nav savā vietā¹²⁹).

§ 31. Divkauja¹³⁰).

Ar divkauju (duel, Zweikampf) mūsu laikos saprot *divu cilvēku cīņu ar nāvīgiem ieročiem, kas notiek tādēļ, ka viens aizskāris otra godu, pie kam par cīņu abi vienojušies un tā notiek pēc vienlīdzības principiem, ievērojot pie tam zinamus noteikumus*.

¹²⁷) Sal. *Tagancevs*, 1026. l. p., Nr. 11.: „(законъ) не возлагаеть на врача какой либо непрерывной безостановочной дѣятельности, забывая въ немъ чело-вѣка... обязательно для врача, какъ и для всякаго другого чело-вѣка не самопо-жертвование или самозабвение, а только добросовѣстное исполненіе долга...“

¹²⁸) Sal. *Šveices* 1937. g. kodeku un *Vācijas* 1927./30. g. projektu.

¹²⁹) Sal. iep. 235. l. p. Turpretim šai nodaļā bija jāpārnes no nodaļas par sabiedriskās drošības aizsardzības noteikumu pārkāpšanu 256. pants par *kustoņa rīdīšanu uz cilvēku* un 257. pants, kurā paredzēts sods pārdevējam iestādē, kur tirgojas ar reibinošiem dzērieniem dzeršanai uz vietas, ja tas nav *spēris soļus, lai pasargātu* viņa iestādē esošo vai no tās izejošo *piedzērušos*, kuru *bez acīm redzamām briesmām* nevar pamest.

¹³⁰) Sal. *Kohlrausch, Zweikampf* (V. D. B. V) 125.—205. lap. p.; *Overbeck*, *Der Zweikampf in der Schweizerischen Strafgesetzgebung* (Festschrift für Binding 1911. g.), 455. lap. p. u. turpm.; *Merkel, Zweikampf* (Holtzendorffs Rechtslexikon

Neraugoties uz mūslaiku divkaujas uzkrītošu līdzību ar citiem vēsturiskiem divcīņas veidiem un, proti, ar seno *tiesas divkauju*, kas dibinājās uz dziļu pārliecību, ka Dievs neļaus ciest taisnīgajam, ar vācu viduslaiku «*Fehde's*» institutu, kam pamatā pašpalīdzības princips (jus manuarium), un ar feodalo laiku *bruņinieku turnīru* (tournois), — šo bruņoto spēli bruņinieku godam un lepnumam par slavu, kur stingri tika ievērots iepriekš noteikts ceremoniāls, — lielais vairums pētnieku noliedz jebkādu secību starp tiem un divkauju¹³¹). Neielaižoties strīdos, mums tomēr jākonstatē, ka mūslaiku divkaujai, tādā vai citādā nokrāsā, piemīt pazīmes, kas raksturo cīņu *tiesību* (tiesas divkauja un Fehde) vai *goda dēļ* (turnīrs).

Pēc zinātnieku vienbalsīgas atsauksmes divkauja savu galīgo izveidojumu dabūjusi Spānijā (1480. g.) un nostiprinājusies Itālijā un Francijā ap XVI gadu simteņa vidū, bet Vācijā ap 1570. gadu¹³²), neskatoties uz Tridentes koncila (1533. g.) protestu, kas nosauca divkauju par «velna izgudrojumu» un draudēja tās dalībniekus izstumt no baznīcas.

Karaliskajā *Francijā* divkauja pieņēma tiešām drausmīgus apmērus starp augstākās kārtas piederīgiem (les gentilhommes). Katra mazākā iemesla dēļ zobenus vilka ārā no makstīm, un divkaujas, kuras nereti slēpa sevī vienkāršas slepkavības, noritēja sākumā bez sekundantiem (t. s. rencontres). Karaļu visstingrākie aizliegumi¹³³) nespēja šo ierašu nomākt, neraugoties uz piedraudējumiem ar nāves sodu un īpašuma konfiskāciju, — pa daļai tāpēc, ka paši karaļi pret saviem aizliegumiem neizturējās pietiekoši nopietni un ne tikai plašos apmēros apžēloja divkauju dalībniekus, bet deva arī divkauju

II), 929. lap. p. u. turpm.; *Nabokovs, Дуэль и уголовный законъ* (Право, 1909. g., Nr. Nr. 50/51.); *Foinickis, Особенная часть*, 59. lap. p. u. turpm.; *Tagancevs, Уложение*, Jakobi izdev., 999.—1013. lap. p.; *P. Jakobi, Divkauja* (Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1925. g. Nr. 3/4.).

¹³¹) Sal. *Kohlrausch*, 131. lap. p.

¹³²) Sal. *Kohlrausch*, turpat.

¹³³) Sal. *Kārļa IX ordonnance de Moulins* (1566. g.), kurš par piedalīšanos divkaujā piedraudēja ar nāves sodu, bet līdz ar to nodibināja pirmās goda tiesas; *Indriķa IV ordonnance de Blois* (1602. g.) pielīdzināja divkauju majestates aizskārumam; *ordonnance de Fontainebleau* (1609. g.) novelk jau izšķirību starp divkaujām ar karaļa vai goda tiesas atļauju un bez tādas, bet *Ludviķa XIV ordonnance* (1679. g.) ar sevišķu «*règlement général sur les duels*» noteica divkauju kārtību.

atļaujas un pat piespieda virsniekus pieņemt uzaicinājumus¹³⁴). Kamēr Francijā pašpalīdzība ar ieročiem rokās «point d'honneur» dēļ, pēc *Kohlrausch'a*¹³⁵) pareizās piezīmes, bija «eine ungewöhnlich tief eingefressene... Standeskrankheit», pat goda tiesas ierīkošana (sal. tribunal des maréchaux de France) nevarēja to savaldīt¹³⁶). Pilnīgi dabiski, ka 1789. g. revolūcija, kas gāza visas aristokrātu tradīcijas, sacēlās pret šo «préjugé barbare»¹³⁷). Bet 1791. gada kriminālkodeks divkauju pilnīgi ignorēja, un to pašu darija Napoleona 1810. g. *Code pénal*¹³⁸). Tas tomēr nenozīmēja, ka divkaujas īstenībā vairs nenotika. Taisni otrādi, to adoptēja «trešā kārta» (tiers - état), vēl pastāvot «nacionalai sapulcei», kā līdzekli izšķirt politiskus strīdus (politiska divkauja), tādēļ divkauja joprojām pastāvēja Francijā līdz tagadējam laikam, lai gan kulturalākā veidā un nereti pat vairs tikai formas pēc.

Tas, ka arī *Code pénal*ā trūka jebkādu specialnoteikumu par divkauju, noveda sākumā pie aplama tulkojuma, ka divkauja, kā bez sekām, tā arī ar sekām, likumā atzīta par nesodamu, izņemot gadījumus, kad sagādāta nāve vai miesas bojājums, atkāpjoties no divkaujas noteikumiem. Bet 1837. gadā tiesas praksē, kas līdz tam turējās pie minētā uzskata, nāca lūzums, ko radīja pēc restaurācijas savairojušies divkauju gadījumi ar nāves sekām¹³⁹). Kasācijas tiesa uz ģeneralprokurora priekšlikuma pamata nostājās uz viedokļa, ka, nepieminot divkaujas, likumdevējs gribējis pielīdzināt miesas bojājumus un nāvi divkaujā vispārējām noziedzīgu uzbrukumu kategorijām sveša miesas nebojājamībai, atstājot tiesām piemērot tādus gadījumos ar 1832. g. likumu ievestos «circonstances atténuantes». Visā XIX gadu simtenī atkārtotojušies mēģinājumi ie-

¹³⁴) Sal. gadījumu ar *Ludvīki XIV*, kurš atlaida no dienesta virsnieku par atteikšanos no divkaujas.

¹³⁵) Sal. viņa *Zweikampf*, 151. lap. p.

¹³⁶) Sal. turpat citēto *Richelieu* izteicienu: «les Français méprisent tellement leur vie... que les plus rigoureuses peines n'ont pas toujours été les meilleures par arrêter leur frénésie... l'honneur leur était une bien plus grande recommandation...»

¹³⁷) Netaupošie *Marata* uzbrukumi divkaujai viņa «*Plan de législation criminelle*» (1790. g.) pa daļai dibinātā uz *Beccaria* mācību, kurš savā slavenajā traktatā *Dei delitti e delle pene* izskaidro, kāpēc vienkāršā tauta neduelējas un kāpēc aristokrāti to dara (sal. minēto darbu, VI izd., 1766. g., 49. lap. p.).

¹³⁸) Sal. *Napoleonam I* piedēvētos izteicienus: «bon duelliste — mauvais soldat» un «le duel est bien souvent le courage de celui qui n'en a pas».

vest franču likumdošanā specialus noteikumus par divkaujas sodamību izrādījās nesekmīgi¹⁴⁰).

Sekojoš Francijas paraugam, vācu likumdošana pirmsākumā centās divkaujas izravēt ar bargākiem kriminālsodiem pat tikai par uzaicinājumu uz divkauju, bet līdz ar to meklēja glābiņu ārkārtējā sodu pastiprināšanā par goda aizskaršanu¹⁴¹), domādama tādā kārtā novērst aizskartā patvaļīgu izrēķināšanos ar divkauju. Prūšu 1794. g. *Landrecht*'ā tomēr divkaujas (sevišķi izaicinājuma uz divkauju) sodamību novērtēja un nošķīroja atkarībā no vainīgo piederības augstākai vai citām kārtām. Tā bija piekāpšanās ar kriminalpiedraudējumiem neiznīcināmā kārtu azsprieduma priekšā («un point d'honneur malentendu, mais généralement reçu», pēc *Fridricha II* izteiciena). Spēkā esošais 1870./71. g. vācu *Strafgesetzbuch*'s, akceptēdams sabiedrības augstākos slāņos, sevišķi starp virsniekiem un studentu korporācijās valdošos uzskatus, raugas uz divkauju kā delictum sui generis un paredz tai samērā vieglu sodu, ievērojot, ka tanī trūkst zemisku pamudinājumu. Divkauju skaits Vācijā arī līdz pēdējiem laikiem bija samērā liels.

Citādi lietas stāv Anglijā. Še divkauja izplatījās karalienes *Elizabetes* un viņas pēcteču laikos, acīm redzot, franču ierašu ietekmē, nepieņemot tomēr tik plašus apmērus kā Francijā, lai gan vēl XIX gadu simteņa pirmajā pusē angļu virsnieku uzskati par divkauju ne ar ko neatšķīrās no kontinenta armijās valdošā uzskata. Nerēķinoties¹⁴²) ar sabiedrības uzskatiem, Anglijas common law tomēr arvienu redzēja kā izaicinājumā uz divkauju (arī izaicinājuma nodošānā), tā pašā divkaujā sabiedriskā miera traucējumu (breach of peace) un sodīja nonāvēšanu divkaujā kā «murder» vai «manslaughter», atkarībā no tā, vai bija klāt «provocation», vai ne. Sekundantus common law uzskatīja kā dalībniekus parastā vārda nozīmē¹⁴³).

¹³⁹) Sal. *Kohlrausch*, 155. lap. p. u. turpm.

¹⁴⁰) Pēdējā 1934. g. franču sodu likuma projektā tas ir izdarīts 313. un 314. p. ar nosaukumu: «Des actes impliquant la mépris de la Justice».

¹⁴¹) Sal. *Reichsschluss*, 1668. g.: «... auf dass aller Prätext... zu dergleichen Excessen (Blutiges Balgen un Kugelwechseln) verhütet werde...»

¹⁴²) Tiesību noteikumu bargums Anglijā noveda pie attaisnojošiem spriedumiem vai pie apžēlošanas. Tomēr 1808. g. majoru *Campbell* sodīja ar nāvi par kapteiņa *Boyd* nogalināšanu divkaujā (sal. *Kohlrausch*, 173. lap. p. 2. piez.).

¹⁴³) Sal. *Ņujorkas Penal Law* (1926. g. izd.) noteikumus, kur § 731. paredz cietuma sodu līdz 10 g. par divkauju, kas palikusi bez sekām (although no death or wound issues), pie kam piemetina: «a person convicted under this section is

Ja tomēr Anglijā divkauju tagad atzīst par pārdzīvotas parādības atlieku, tad šādu uzskatu sekmējusi ne tik daudz kriminaltiesībām pastiprinātā «goda» aizsardzība, cik enerģiskā un planveidīgā karalienes *Viktorijas* galma rīcība kopš 1844. g., lai ietekmētu sabiedrisko domu un sevišķi armiju, izskaužot nepareizo uzskatu, ka «saņemtais apvainojums nomazgājams asinīm».

Karaliene svinīgi pasludināja, ka «daudz cienījamāk tādos gadījumos ir «džentelmenim» atvainoties un, no otras puses, apmierināties ar tādu atvainošanu un ka nekā apkaunojoša divkaujas izaicinājuma noraidīšanā viņa, karaliene, nesaskata». Karaliskā galma milzīgā autoritāte un, galvenais, šāda gribas pasludinājuma patiesīgums, ar ko tas atšķīrās no citu zemju valdnieku tamlīdzīgiem gribas pasludinājumiem, kuri lielāko daļu bija divkosīgi, tiešām noveda pie tā, ka divkauja Anglijā gandrīz izzudusi.

Krievijā, kas Maskavas laikmetā pazina t. s. «dūru cīņu», divkaujas aizliegums parādas *Pētera I* laikā, reizē ar karaspēka iekārtas nodibināšanu pēc Vakareiropas zemju parauga. 1716. g. «*patents par divkaujām*» paredz par izaicinājuma nodošanu sodu ar špicrūteņiem, bet par pašu divkauju ar pakāršanu: dzīvā dalībnieka — aiz galvas, bet nedzīvā — aiz kājām. *Katrīna II*, paredzot izaicinātājam un tam, kas izaicinājumu pieņem, vieglāku sodu, un proti: „уплатой безчестія судѣѣ, яко ослушника закона, судѣ коего дуэлянтѣ презрѣль“, rada vispārēju principu, ka par ievainojumiem, sakroplošanu un nonāvēšanu», kas cēlušies no divkaujām, vainīgie atbild kā par apzinātu to nodarīšanu¹⁴⁴). *Grāfa Blūdova «Uložēņije»* (1845. g.), līdzīgi daudzām citām kontinentalām likumdošanām, konstruēja divkauju kā specialu sastāvu ar pazeminātu sodamību. Bet ja Krievijā divkaujas īstenībā bija diezgan retas, tad šeit, taisni pretēji Anglijai, XIX gadusimteņa beigās¹⁴⁵) zemes valdītāji centās tās mākslīgi iepotēt, «lai stiprinātu karaspēkā nepietiekoši at-tīstīto goda jēdzienu». Tam nolūkam bija nodibināta «virsnieku sa-

thereafter incapable of holding... any office of place of trust or emolument civil or military within the State»; § 732. paredz cietuma sodu līdz 7 gadiem par pašu izaicinājumu, izaicinājuma pieņemšanu un arī sekundantam, ārstam un ikkatram divkaujas pabalstītājam. Soda arī pierunāšanu uz divkauju vai nicināšanas izrādīšanu par izvairīšanos no divkaujas (§§ 733. un 734.).

¹⁴⁴) Sal. *Nabokovs, Дуэль и уголовный законъ* (Право, 1909. g., Nr. 50., 2735. lap. p.).

¹⁴⁵) 1894. g. 13. maija *noteikumi* „о разбирательствѣ споръ въ офицерской средѣ“.

biedrības tiesa», kurai vajadzēja katrā gadījumā izspriest, vai vajadzīga divkauja, un ja, neskatoties uz apstipriņošu spriedumu, virsnieks no divkaujas izvairījās, tad to izslēdza no pulka. Un tas bija, pastāvot pašas divkaujas sodamībai!¹⁴⁶).

Pilnīgi pareizi piezīmē *Kohlrausch's*, ka pārliecinātam «duelantam» jautājums par divkaujas pielaižamību ir ne prāta, bet jūtu jautājums¹⁴⁷).

Nekādi soda mēri divkauju neiznīdēs, kamēr šādas jūtas dziļi sakņosies to sabiedrības slāņu dvēselē, kuros atteikšanos no izaicinājuma uz divkauju vai izaicinājuma nepieņemšanu uzskata kā nesavienojamu ar tāda cilvēka stāvokli, kas pats sevi ciena un pretendē arī uz cieņu no citiem. Divkaujas piekritēji nebeidz apgalvot, ka maldīgs esot uzskats, ka divkaujā ejot, lai nomazgātu dabūtā apvainojuma kaunu¹⁴⁸); divkaujas mērķis, pēc viņu domām, liek nojaust aizskārējam, ka aizskartais necietīs, ja nesodīti uzbruks viņa godam. Ar to pašu viņš rada sev cieņu apkārtējā sabiedrībā, kura pretējā gadījumā sāktu izturēties pret viņu ar nicināšanu ne tāpēc, ka viņu kāds aizskāris, bet tāpēc, ka viņš nav reaģējis uz apvainojumu un nav uzstājies par savu godu ar visu savu «es»¹⁴⁹). Nostādāmie uz šāda viedokļa, divkaujas ideologi norāda uz tās «audzinošo» uzdevumu, jo tā it kā esot gala slēdziens *Jhering'a* principam «cīņa par tiesībām» (*Kampf um's Recht*), kuru dēļ cilvēkam vajagot būt gatavam katrā laikā ziedot savu dzīvību.

Svarīgāki ir citi, juridiskas dabas motīvi, ar kuriem attaisno divkauju, un proti, ka divkauja notiek *vienojoties* par to, citiem vār-

¹⁴⁶) Sal. Nabokovs, 2835. lap. p.; *Kohlrausch*, 170. un 171. lap. p., 1. piez.

1897. g. 12. maijā *Kriminalprocesa likums* bez tam vēl papildināts ar noteikumu, ka lietas par divkaujas vajāšanu, kad divkaujā piedalījies virsnieks, obligatoriski sūtamās no prokuratūras kara resora priekšniekam caurskatīšanai, kurš pēc vienošanās ar tieslietu ministru var stādīt lietu priekšā izbeigšanai Visaugstākai varai (sal. *Tagancevs*, 1002. lap. p., Nr. 5.).

¹⁴⁷) *Kohlrausch*, 126. un 130. lap. p.

¹⁴⁸) Sal. turpretim *Ļvova* asprātīgo piezīmi, pēc kuras noteikums, ka gods dārgāks par dzīvību, var gan attaisnot japāņu «charikiri», bet neattaisno «divkauju» (*Ипaso*, 1909. g., 2727. lap. p.).

¹⁴⁹) Sal. *Kohlrausch*, 127. lap. p., kur strīdā ar *Liepmann'u* pastiprināts katras divkaujas t. s. preventīvais raksturs līdz ar tās represīvo īpašību un citēti *Kanta* vārdi, ka «*der Kriegsmann, dem ein Schimpf angetan wird, sich duelliert, um seinen Kriegsmut zu beweisen, als worauf die Ehre seines Standes wesentlich beruht*».

diem, ka uz divkauju iet labprātīgi (volenti non fit injuria); ka abiem dalībniekiem ir *vienāds risks*, jo tiek stingri ievēroti iepriekš izstrādātie noteikumi, klātesošo sekundantu uzraudzībā («es nonāvēju, bet ar tādu pašu varbūtību varēju pats tikt nonāvēts»); beidzot, ka divkaujas dalībniekus vada *tīri motivi*.

Bez šaubām, visā tajā ir daudz patiesības. Bet «motivju tīrība», skatoties uz divkauju no augstāk aprādītā viedokļa, neapšaubami ir tikai izprovocētajam, bet aizskārējam ne arvienu, jau tāpēc vien, ka tas uzbrucis otra godam. Ja arī taisnība, ka risks vispār abām pusēm vienāds, tad runāt par labprātīgu vienošanos var tikai, skatoties no stingri civila viedokļa (etiam coactus — voluisti), jo gadījumu vairumā divkaujā ļaudis iet apkārtējās sabiedrības domas, dažreiz tieši tās prasību ietekmēti. Tādos nosacījumos, lai atteiktos no divkaujas, nereti vajaga vairāk vīrišķības nekā vajadzīgs drosmes, lai ietu divkaujā.

Līdz ar to minētie apsvērumi no juridiskā viedokļa var derēt nevis divkaujas attaisnojumam, bet tikai tās nelikumīguma mīkstināšanai. Atšķirībā no angļu un franču uztveres šāds uzskats gluži pareizi noved pie tā, ka divkaujai konstruē *sevišķu noziedzīgu sastāvu*, ko visdrīzāk varētu skaitīt pie «*nostādīšanas briesmās*»¹⁵⁰), ar soda pastiprināšanu, jo divkaujas sekas ir nāve vai smags bojājums, ko aptver dalībnieka vaina.

Sakarā ar to un ievērojot *motivus*, kuru dēļ divkaujas notiek, to dalībniekiem nepiemēroja pazemojošus sodus. «Custodia honesta» (cietoksnis) ir ieguvusi pilsoņu tiesības taisni šai nozarē.

No *ārējās* puses divkauja ir «kauja» un proti ar nāvīgiem ieročiem, kādā apstākļi arī pastāv tiešas¹⁵¹) briesmas tās dalībnieku dzīvībai. Nodarījums ir izdarīts, kad dalībnieki *sākuši kauju*, kaut arī tā būtu bez rezultātiem. Bet līdz kaujas sākumam viss iepriekšējais pieder pie mēģinājuma vai pie sagatavošanās, un visai apšaubams, vai ir pamats pēdējo sodīt, jo sagatavošanos vien vispār soda tikai sevišķos izņēmuma gadījumos.

No *iekšējās* puses nepieciešams nodoms; divkauja aiz neuzmanības nav nemaz iedomājama. Nodoms ir tiešs attiecībā uz «kau-

¹⁵⁰) Sal. Liszt, *Lehrbuch*, 331. lap. p.: «... ein Spiel um's Leben...»

¹⁵¹) Briesmas, bet ne tiešas var būt, protams, arī, kad kaujās ar kokiem rokās; sal. arī *Tagancevs*, 1004. un 1005. lap. p.

ju»¹⁵²). Pēc vispārēja noteikuma sekas, kādas var iestāties, aptvertas tikai ar dalībnieku eventualo nodomu, arī tajos gadījumos, kad starp viņiem bijusi noruna «kauties līdz nāvei», t. i. kauties tik ilgi, kamēr viens no dalībniekiem paliks uz vietas. Bet ja tādu nodoma nokrāsu tiesa neapšaubāmi ņem vērā, noteicot soda mēru, tad vēl liels jautājums, vai vajaga tādu gadījumu izdalīt sevišķi kvalificētā sastāvā, kā to darijuši bij. 1903. g. Sodlu likumi, izdalot kā sevišķu sastāvu slepkavību ar tiešu nodomu (453. p.).

Saskatot divkaujā *launumu*, kas zināmā mērā tomēr *ciešams* (ši ciešamība izpaužas divkaujas pazeminātā sodamībā), tiesībām, protams, jāņem savā aizsardzībā to nosacījumu ievērošana, kuros divkauja var prasīt tādu labvēlību. Tas nozīmē, no vienas puses, ka, ja kāds no divkaujas dalībniekiem pārkāpj divkaujas nosacījumus *pretiniekam par launu*, tad tam šī priekšrocība atņemama, bet, no otras puses, tas nozīmē, ka nav sodama to personu piedalīšanās divkaujā, kuru klātbūtne nodrošina minēto nosacījumu ievērošanu (*sekundantu*) vai medicīniskās palīdzības sniegšanu cietušajam uz vietas (*ārsta*). Ievērojot, ka katrā strīdū, kas var novest pie divkaujas, vēlama «goda tiesas» iejaukšanās, kas daudzos gadījumos var divkauju novērst, nav sodama arī *goda tiesas locekļu* piedalīšanās, ja tie pielikuši nopietnas pūles, lai puses samierinātu. Personām, kas citādā kārtā pabalstījušas divkauju vai pierunājušas uz to, atbildība jānoteic pēc vispārējiem noteikumiem par līdzdalību.

Ja divkauju formāli apzīmē par «kauju», tad tas tomēr jāsaprot konvencionālā nozīmē. Īsta kauja notiek tikai pie divkaujas ar zobeniem un taml. aukstiem ieročiem. Te rezultāts ievērojamā mērā atkarājas no lielākas vai mazākas ieroču lietošanas prasmes. Šaujoties izredzes tai ziņā vienādas, ka divkaujas dalībnieku liktenis daudz mazāk atkarājas no duelantu izveicības. Šai ziņā t. s. *amerikāņu*¹⁵³) divkauja, kas kā vienošanās par viena divkaujas dalībnieka pašnāvību atkarājas no kāda iepriekš norunāta gadījuma (piem., ja izvilks melnu lozi), ir tikai divkaujas «līdz nāvei» paveids, lai gan

¹⁵²) Sal. starp citu *Tagancevs*, 1001. lap. p., Nr. 3.: „на что направляется воля лица, вызывающего на поединок или выходящего на барьер? разумется на то, чтобы лишить жизни или причинить вред здоровью противника.. стремление же оплатить другому, смыть пятно с своего доброго имени, составляет только мотив дѣйствія и то по большой части не у обоихъ противниковъ.“

¹⁵³) Kuru, starp citu, pati *Amerika* nepazīst.

tanī nav kaujas šā vārda šaurā nozīmē¹⁵⁴). Bet pat izejot no noteikuma, ka, ja personu, kura izvilksis melno lozi, pretinieks *piespiež*¹⁵⁵) izpildīt norunu, ir darišana ar pamudināšanu uz pašnāvību, arī tad nav pamata kodekā atsevišķi pieminēt amerikāņu divkauju, kā to tomēr dara *Ungārijas* 1878. gada kodeks un bij. *Krievijas* 1903. gada Sodu likumi.

Vispār *Latvijas* Sodu likums pret divkauju izturas nesaudzīgāk, atzīdams to par delictum sui generis un apskatīdams XXIV nodaļā (451.—457 p.)¹⁵⁶).

¹⁵⁴) Citādās domās ir *Kohlrausch*, kurš pie tam atsaucas uz «communis opinio» (141. lap. p., 2. piez.) «... dass das sogenannte amerikanische Duell — die Losung und die Verpflichtung sich selbst zu töten — kein Kampf, also auch nicht nach den Bestimmungen» «... über den Zweikampf zu bestrafen... ist heute wohl unbestritten...»

Sal. *Binding, Handbuch*, I, 702. lap. p.: «... jede Strafdrohung zu Ungunsten dessen, gegen den die Würfel gefallen sind (ist), unzulässig. Der andere aber, der die Ausführung... durch seinen Widerpart selbst erzwingt, ist einfach Mörder...»

¹⁵⁵) Sal. *Liszt, Tötung*, 142./3. lap. p.: «dass (das amerikanische Duell) nicht ohne weiteres Teilnahme am Selbstmord ist, bedarf keines näheren Nachweises. Sicherlich kann erst durch das Drängen des Gewinnenden der Entschluss zur Tat im Selbstmörder hervorgerufen worden sein; dann fällt die Tat unter den Begriff der Anstiftung zum Selbstmord». Tādās pašās domās *vācu* 1927. g. proj. *Begründung*, 136. lap. p.

¹⁵⁶) *Šveices* 1937. g. kodeks apskata divkauju nodalījumā «*Gefährdung des Lebens und der Gesundheit*». Tas paredz sodit: 1) izaicinājumu uz divkauju un izaicinājuma pieņemšanu, pastiprinot sodu recidiva gadījumā (130. p.); 2) pamudinājumu (Aufreizung) uz divkauju ar citu personu (132. p.); 3) pašu divkauju (Zweikampf mit Waffen). Sods — cietums līdz 5 gadiem; tas nevar būt mazāks par 1 gadu, kad «nach der Verabredung der Zweikampf den Tod eines der Kämpfenden herbeiführen soll»; tas ievērojami pazeminas, ja «die Kämpfenden (sich) durch geeignete Vorkehrungen gegen Lebensgefahr geschützt haben» (studentu mensuras). Pie apzinātas «der Regeln des Zweikampfs» pārkāpšanas nonāvēšana vai miesas bojājumu nodarīšana sodama kā tāda. Sekundantus, lieciniekus, ārstus u. c. dalībniekus soda par līdzdalību tikai, ja tie pamudinājuši (aufreizen) uz divkauju (131. p.).

Vācijas 1927./30. g. projekts, daudzējādā ziņā piesliedamies *Šveices* projektam, divkaujai tomēr ierāda sevišķu nodalījumu. Pēc tā sodami: 1) izaicinājums uz divkauju un izaicinājuma pieņemšana, bet abi no soda atbrīvoti «wenn einer der Gegner den Zweikampf vor Beginn freiwillig aufgibt (§ 271.); 2) pamudinājums (Anreizung) uz divkauju ar citu personu ar nicināšanas izrādīšanu vai draudēšanu ar tādu, ja izaicinājums netiktu pieņemts (§ 274.); 3) pašu divkauju (Zweikampf mit Waffen). Sods — cietums. Sodu paaugstina, ja sekas bijušas nāve (sagādāta tīši vai aiz neuzmanības). Atsvabināti no soda ārsti, bet izaicinājuma nodevēji (Kartellträger), — ja viņi «ernstlich bemüht gewesen sind, den Zweikampf zu verhindern» (§ 272.); 4) nāves vai miesas bojājuma sagādāšanu ar

1. Īsi un bez kādiem aprakstiem 451. pamatpants, kas ar savu lapidaritāti atgādina, varbūt, tikai 429. pantu par slepkavību, nosaka, ka *vainīgais divkaujā¹⁵⁷⁾ sodams* ar cietumu.

2. Izaicinājums uz divkauju nav sodams, bet 457. pants paredz cietuma sodu par *pamudinājumu uz to vai uz tā pieņemšanu*.

3. Toties 456. pants nosaka, ka nav sodami: a) *izaicinājuma nodevējs* vai b) *goda tiesas loceklis*, ja viņi nopietni centušies divkauju novērst, c) *sekundanti* (izņemot kvalificētos, 453. un 455. pantā norādītos gadījumus, par kuriem runa būs turpmāk) un d) *ārsts*, kas sniedzis medicīnisku palīdzību divkaujā.

4. *Kvalificēta* skaitas divkauja:

a) kad vienam no duelantiem nodarīts *ļoti smags miesas bojājums* vai *viņš nonāvēts* (pēc 452. panta pārmācības nams);

b) kad divkauja notikusi *bez sekundantiem* (pēc 454. panta pārmācības nams uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem); ja tādā divkaujā nodarīts *ļoti smags miesas bojājums* vai sagādāta nāve, pēc 454. panta 2. daļas kā sods paredzēts pārmācības nams līdz 8 gadiem;

c) kad vainīgais *apzināti atkāpies no divkaujas nosacījumiem par ļaunu pretiniekam* un pie tam nodarījis viņam miesas bojājumu vai viņu nonāvējis; pēc 455. panta tāds nodarījums sodams vienkārši kā atbilstošs *miesas bojājums* vai kā slepkavība.

5. Iepriekšminētā *sekundantu* un vispār divkaujas sekmētāju nesodamība *atkrīt*:

a) kad apzināti pielaista noruna kauties līdz nāvei, ja divkauja noslēgusies ar *ļoti smagu miesas bojājumu* vai ar nāvi; sods — cietums uz laiku, ne mazāku par 6 mēnešiem (453. p.);

b) kad apzināti pielaista vai veicināta atkāpšanās no divkaujas nosacījumiem par labu vienam no pretiniekiem, ja tādas atkāpšanās sekas bijušas nāve vai miesas bojājums; pēc 455. panta 2. daļas par to draud tāds pats sods, kāds minētajā pantā paredzēts duelantam.

«der vereinbarten oder hergebrachten Kampfregeln» tišu pārkāpšanu soda kā vienkāršu tādu nodarījumu izdarīšanu (§ 273.).

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeksa 394.—401. p.

Sal. *Polijas* 1932. g. 238. p.

¹⁵⁷⁾ Kaujas esamība konstatējama, ja šāviens nācis kaut arī tikai no vienas puses (*Tagancevs*, 1003. l. p., Nr. 2.).

II. Nemiesisku personīgu labumu aizskaršana.

§ 32. Personīgas brīvības aizskaršana¹⁾.

Lai nospraustu te piederošo noziedzīgo sastāvu apjomus, jānoskaidro «brīvības», kā noziedzīgā aizskāruma objekta, būtība.

Filozofija definē brīvības jēdzienu negatīvi kā *visa atturošā nost-būtni*²⁾. Tādā plašā nozīmē juridiskā doma tomēr «brīvību» nav uzņēmusi. Tiesības rēķinas tikai ar *aprobežotu* brīvības jēdzienu un pie tam ar atsevišķām tās izpausmēm, kā noteiktām individam piederošām tiesībām.

Tādu aprobežotību rada nepieciešamība sadalīt individu intereses savā starpā, kā arī individu un kopdzīves intereses. Šai nozīmē var runāt par cilvēka relatīvu darbības brīvību (*Handlungsfreiheit*)³⁾, un šajās robežās cilvēks, raugoties no tiesību viedokļa, tiešām ir brīvs. Bet brīvība pat norādītos rāmjos neizslēdz blakus *iespaidu* iespēju uz cilvēku, kādi iespaidi var dot viņa darbībai tādu vai citādu virzienu. Taisni otrādi, visa cilvēku kopdzīve organiski dibinas uz individu savstarpējām ietekmēm un organizētās kopdzīves (attiecīgās varas) ietekmi uz atsevišķiem cilvēkiem⁴⁾. Jautājums tikai, līdz kādām likumīgām robežām tāda ietekme var iet, kur sākas tās nelikumība, un tālāk, kādas robežas jāsasniedz individa ar likumu atzītās brīvības aprobežošanai, lai tā kļūtu noziedzīga.

Romiešu tiesības, noteicot šo robežu, izgāja pa daļai no domas par *publiska miera* traucēšanu. Uz šā principa dibinājās t. s. «*crimen vis*» jēdziens. Šāds uzskats ietekmēja arī jaunākās tiesības,

¹⁾ *Rosenfeld, Verbrechen und Vergehen wider die persönliche Freiheit* (V D. B. V), 385.—497. lap. p.; *Liszt, Lehrbuch*, 354.—366. lap. p., 371.—374. lap. p. un 407.—414. lap. p.; *Foinickis, Особенная часть*, 85.—98. lap. p.; *Tagancevs, Уложение* (Jakobi izdev.), 1026.—1059. lap. p.

²⁾ Sal. *Rosenfeld*, 388. lap. p. u. turpm.

³⁾ Sal. *Liszt*, 354. lap. p., kur novilkta izšķirība starp Willensbetätigung un Willensentschliessung; pēdējo *Liszt's* izslēdz no aizskāruma objektiem, turpretī *Rosenfeld's* (393. lap. p.), atsaucoties uz *Bindingu*, nostāda to blakus «Willensbetätigung'am», un proti, kā objektu piespiešanai ar draudiem, pie kam «Willensbetätigung» ir objekts piespiešanai ar vardarbību. Sal. *Tagancevs*, 1029. lap. p., Nr. 11.: «...преступность отпадает, когда принуждение... было вызвано заботой об охранѣ благъ потерпѣвшаго... напр. спасение бросившагося въ воду противъ его воли.»

⁴⁾ Sal. *Rosenfeld*, 391. lap. p.: «Die konkreten Einwirkungen anderer Menschen sind eine unvermeidliche Beigabe jeden Verkehrs... das ganze menschliche Leben ist darauf aufgebaut, dass wir aufeinander solchen Druck ausüben...»

kuras gluži tāpat redzēja tamlīdzīgu nodarījumu noziedzīgumu «violatio pacis publicae»⁵⁾). Citu viedokli romiešu tiesības izvirza jautājumā par pretlikumīgu ieslodzīšanu (carcer privatus), ko arī pārņēma jaunās tiesības. To uzskatīja kā varas nesēja augstāko tiesību aizskārumu. Noziedzīgas «patvarības»⁶⁾ sastāvs, kas uzglabājies līdz šim laikam, kaut arī ievērojami samazinātā apmērā, piesienas šim uzskatam. Klasiskā romiešu jurisprudences sieviešu nolaupīšanu sākumā arī ietilpināja vispārējā «crimen vis» jēdzienā, bet vēlāk, baznīcas ietekmē *Konstantīna* laikā, tā kļuva par speciālu noziedzīgu sastāvu (raptus). Bērnu nolaupīšanu kā apmaiņu (ruppositio partus) uzskatīja kā quasi-falsum. Iebrukumumu ar varu svešā dzīvoklī (domum vi introire) pieskaitīja t. s. «injuria» (atrox) pašiem smagākiem veidiem. Tikai brīvības pati rupjākā aizskaršana, un proti, cilvēka nolaupīšana (plagium) nolūkā pārvērst to no tiesību subjekta par beztiesisku būti, t. i. par *vergu*, pašā sākumā dabūja Romā pareizu konstrukciju kā uzbrukums cilvēka personīgai brīvībai (status libertatis). Šāds uzskats izcēlās vēl realāk kanonisko tiesību nolikumos, kas pielīdzināja «plagium» smagai zādzībai.

Romas konstrukciju raibums uzglabājās ar nelielām svārstībām līdz pat XVIII gadu simtņa beigām. Jauna era sākās tikai, kad Prūsijas 1794. g. *Landrecht's* ievada *piespiešanas* (Nötigung)⁷⁾ jēdzienu, kā uzbrukumu ne «sabiedriskam mieram», bet «individa brīvībai». No tā laika visi šie piederošie noziedzīgie nodarījumi sāka kristalizēties ap *personīgās brīvības* apspiešanu kā sugas jēdzienu⁸⁾.

Iespējama tomēr arī cita pieeja šim jautājumam. Tā saucamai personīgai brīvībai, kā negatīvam jēdzienam, atbilst, no pozitīvās puses, individa subjektīvo *tiesību* kopība. Gluži tāpat atsevišķām «brīvībām» (sapulču, biedrību, pārvietošanās u. t. t.) atbilst atsevišķas tiesības (pulcēties, izveidot biedrības, pārvietoties u. t. t.)⁹⁾.

⁵⁾ Sal. *Liszt, Lehrbuch*, 357. lap. p.

⁶⁾ To vēl labi pazīst krievu 1864. g. *Уставъ о наказаніяхъ* 142. p. un slēptā veidā arī bij. 1903. g. *Sodu likumu* 507. p. 2. d. Patvarību saprot kā patvaļīgu savu tiesību realizēšanu, kad tādu realizēšanai vainīgajam pēc likuma bija jāgriežas pie tiesas vai administratīvas varas (*Tagancevs*, 1028. lap. p., Nr. 8. un 10., 1045. lap. p., Nr. 2. un 1049. lap. p., Nr. 2. un 3.).

⁷⁾ Sal. *Liszt*, 358. lap. p.

⁸⁾ Sal. *Rosenfeld*, 397. lap. p.: «Die persönliche Freiheit als Rechtsgut des Einzelnen...»

⁹⁾ Šo tiesību nosaukšana par «brīvībām» izskaidrojas vēsturiski ar to, ka tās bija atkarotas varai, kura agrāk tās neatzina. Kad spaidi atkrita, tiesību lietošanu sajuta kā atbrīvošanos no sloga.

Šo tiesību kopība sastāda it kā individa valdīšanas sferu, kuras apzīmēšanai var lietot vārdu miers, «*privats miers*» (pax privata), atšķirot to no «publiskā miera»¹⁰). Nostājoties uz tāda viedokļa, var konstruēt sevišķu, pret individualu sferu vērstu uzbrukuma veidu, kas satāv no *individualā miera traucēšanas* vai iebrukuma sferā, kura nodota *individa rīcībā*¹¹). Cilvēkam brīv rīkoties par savu personu, savu darbību (ciktāl tā paliek likuma robežās) un savu mājas pavardu. Taisni attiecībā uz mājas pavardu jo spilgti izceļas no svešiem iebrukumiem sargamā «pax privata» nozīme. To var tālāk attiecināt arī uz individualās rīcības abstrakto sferu, pie kuras pieieder «privati noslēpumi»¹²).

Atkarībā no tā, kurš no minētiem viedokļiem būs likts attiecīgū pārkāpumu sistematizācijas pamatā, šo pārkāpumu loks būs vai nu šaurāks vai plašāks. Tā, piem., «sveša noslēpuma izpaušanu» var pievienot šai grupai tikai tad, ja to apskata kā iebrukumu «privata miera sferā»¹³).

Izejot no «personīgās brīvības» principa, kā to dara kriminalistu vairākums, mēs izdaram tālāku apakšiedalījumu, šķirot brīvību *ārējā* un *iekšējā* nozīmē.

I. *Ārējās brīvības traucēšana* iespējama kā: a) pilnīga tās apspiešana, kas noved pie cilvēka *nolaupīšanas*, vai arī b) vienas pašas pārvietošanās brīvības apspiešana.

1. *Cilvēku nolaupīšana* (Menschenraub) ir *fiziskas kundzības iegūšana* pār citu cilvēku ar vardarbību pret personu, ar apmānīšanu (viltu), ar novešanu bezsamaņas vai bezgribas stāvoklī vai ar drau-

¹⁰) Sal. «miera» nozīmi izteicienā «*pax Romana*» kā «*imperium Romanum*» sinonimā. «Privata miera» jēdziens dabūja vācu 1927. g. projektā vienusīgu no krāsu kā «personīga drošība», tāpēc attiecīgā nodaļa tur nosaukta par «Verbrechen und Vergehen gegen die persönliche Freiheit und Sicherheit».

Līdzīgam viedoklim pieturas *Tagancevs*, kad viņš (1052. lap. p., Nr. 2), runādam par piedraudējuma būtību, definē to kā bīdīšanas izskaušanu apdraudamā un kā piespiešanu spert soļus savas personības vai mantas apsargāšanai.

¹¹) Citādās domās ir *Rosenfeld*, 392. un 393. lap. p. Sakarā ar to viņš liek priekšā atvītiot izteicienu «Hausfrieden» ar «Hausfreiheit», 393. lap. p., 1. piez.

¹²) Pie tāda slēdziena nāk, piem., *Binding*, kurš apvieno «Hausfriedensbruch» un «Verletzung von Privatgeheimnissen» vienā vispārīgā grupā «Delikte gegen den Willen» (sal. *Rosenfeld*, 393. lap. p., 2. piez.); *Liszt* (Lehrbuch, §§ 100. u. turpm. un 119. un turpm.) novelk krasu izšķirību starp brīvības aizskārumu no vienas un individuala miera aizskāruma (Hausfriedensbruch etc.) no otras puses.

¹³) Spēkā esošās tiesības to nedara, bet tuvina (bez pietiekoša pamata) «noslēpuma izpaušanu» noziedzīgiem nodarījumiem pret *godu*.

diem. Doktrina līdz šim izšķir trīs tās paveidus: *vergu tirdzniecību, bērnu nolaupīšanu un sieviešu nolaupīšanu.*

- a) Cilvēku nolaupīšana, lai padarītu tos par vergiem (senromiešu «plagium») noved nolaupītāja kundzību līdz galējai robežai, pārvēršot nolaupīto par lietu, kas kļūst cita īpašuma priekšmets. Pašai nolaupīšanai pieslien *vergu tirdzniecība* kā paņēmieni izlietot mantkārīgiem nolūkiem cita cilvēka atrašanos pilnīgā nebrīvībā (verdžībā), un t. s. *armatēšana*, t. i. kuģa izrikošana vergu tirdzniecības nolūkiem. Kādreiz ļoti izplatīti, šie noziegumi tagad Eiropā zaudējuši savu aktualitāti. Likumdošanas noteikumus, kas paredz sodu par cilvēku padarīšanu par vergiem un sevišķi par tirgošanos ar nēģeriem, atsevišķas valstis izdeva sakarā ar XIX gadusimtenī sākto karagājienu pret šo tumšo traipu civilizācijas vēsturē. Pie tā apstājās ir *Vīnes* (1815. g.), ir *Veronas* (1822. g.) kongress, bet sevišķu nozīmi šai lietā ieguva traktats, ko 1841. gadā *Londonā* noslēdza savā starpā Anglija, Francija, Austrija, Krievija un Prūsija (t. s. *traité quintuple*)¹⁴⁾. Pēc šā traktata līdzējas valstis pasludināja vergu tirdzniecību par *universalu*¹⁵⁾ noziegumu un apņēmas attiecīgus pantus paredzēt savos kriminālkodekos, ko lielākā daļa arī izpildīja¹⁶⁾. Mūsu laikos par to rūpējas *Tautu savienība*.
- b) Kas attiecas uz *bērnu nolaupīšanu*, tad to pa daļai var uzskatīt kā objekta *stāvokļa tiesību*¹⁷⁾ aizskārumu, bet ar vēl jo lielāku pamatotību kā aizskārumu nevis bērna personīgo tiesību, bet *vecāku* varas, vai to personu varas, kas aizvieto vecākus¹⁸⁾. Raugoties no abiem viedokļiem, būtu pareizāk¹⁹⁾ bērnu nolaupīšanu visos tās paveidos: patvaļīgu paņemšanu, apmaiņu²⁰⁾ vai noslēpšanu — pieskaitīt noziedzīgiem nodarījumiem pret *ģimenes* tiesībām, bet ne pret personīgu brīvību.

14) Tālākais svarīgais starptautiskais solis šai lietā ir *Briseles* 1890. g. akts par nēģeru laupīšanu.

15) Sal. *manu kursu*, I, 25. lap. p.

16) *Krievija* sakarā ar to ievietoja savā 1845. g. Уложение о наказанияхъ 1410. un 1411. p.

17) Sal. *Tagancevs*, 1035. lap. p., Nr. 1.

18) Sal. *Rosenfeld*, 408. lap. p.; *Tagancevs*, 1036. lap. p., Nr. 9.

19) Sal. *Rosenfeld*, 497. lap. p.

20) Sal. «*suppositio partus*».

c) Sieviešu nolaupīšanā (Entführung)²¹⁾ vispār pārsvarā ir nolaupītās t. s. *dzimumdzīves* brīvības²²⁾ aizskārums, ja nolaupīšana notiek, lai ar nolaupīto stātos laulībā vai netiklības nolūkiem: a) pret nolaupītās gribu vai, b) attiecībā uz nepilngadīgu, kaut arī ar tās piekrišanu, bet pret tās vecāku gribu vai izlietojot par ļaunu tās nesaprātību. Otrā gadījumā nodarījumam pievienojas vēl klāt *ģimenes* tiesību aizskārums. Vispārīgā doma noskaņojās arvienu vairāk par to, ka sieviešu nolaupīšana skaitama pie noziedzīgiem nodarījumiem pret *sieviešu* tiklību.

2. Pārvietošanās brīvības apspiešana saprotama kā patvaļīga, t. i. pretlikumīga cilvēka aizturēšana (Festnahme) vai ieslodzīšana (Einsperrung). Aizturēšana iespējama tieši kā grābšana ar varu (turēšana, sasiešana), ar apmānīšanu (viltu), novedot bezsamaņas (vai bezgribas) stāvoklī²³⁾ vai ietekmējot upura psihiku ar draudiem. Ieslodzīšana var notikt, aizturot upuri telpās, no kurām tas normalā ceļā nevar izkļūt²⁴⁾, pie kam vienalga, vai vainīgais savu upuri tur ievēdis, vai izmantojis tikai viņa atrašanos tur. Tālāk, vienalga, vai aizturēšana vai ieslodzīšana bijusi patvaļīga no paša sākuma (trūkstot tai likumīga pamata, vai dotās personas nekompetences dēļ, vai trūkstot tai attiecīga rikojuma), vai kļuvusi par tādu vēlāk, pēc zinama laika notecēšanas²⁵⁾. Nodarījums kļūst kvalificēts atkarīgi no brīvības apspiešanas *ilguma*, no tā, cik *mocošs* bijis brīvības apspiešanas izpildīšanas paņēmieni, kādas personīgas *attiecības* pastāvējušas starp vainīgo un upuri u. t. t.

II. *Iekšējās* brīvības traucēšana pastāv t. s. *piespiešanā*, kas zināmā mērā ieņem centra vietu personīgās brīvības aizskārumu grupā tāpēc, ka tā, taisnību sakot, atrodas visos pārējos iepriekš apskatītos to paveidos²⁶⁾. Viens no piespiešanas līdzekļiem, starp citu, ir

²¹⁾ Sal. *romiešu* «raptus virginorum, viduarum, uxorum».

²²⁾ Sal. *Tagancevs*, 1040. lap. p., Nr. 1. un Nr. 6.: „дѣяніе должно быть совершено... съ точно опредѣленной цѣлю. учинить съ похищенію потребность...” sal. arī 1041. lap. p., Nr. 7.

²³⁾ Še var pieskaitīt *hipnotisku* ietekmējumu.

²⁴⁾ Noziedzīga ieslodzīšana ir arī tad, kad ieslodzītais varētu izlēkt pa logu vai kad nodotām telpām ir cita tam nezinama izeja.

²⁵⁾ Ja pilnīgi pareizi būs pieskaitīt še apzināti vesela cilvēka ieslodzīšanu *vājprātīgo namā*, tad patvaļīga sievietes aizturēšana *netiklības perekli* drīzāk piekrit nodalījumam par netiklību.

²⁶⁾ *Piespiešana*, bez šaubām, atrodas kā cilvēku nolaupīšanā, tā aizturēšanā, ieslodzīšanā un arī iebukumā sveša dzīvoklī. Tāpat piespiešana ir arī daudzos

draudi. Bet draudi kā iekšējās brīvības aizskārums iespējami arī ārpus piespiešanas, kāpēc tiem arī jāierāda patstāvīga vieta.

1. Citas personas *piespiešana* kaut ko «izpildīt, pieļaut vai ciest» kļūst noziedzīga lietojamo līdzekļu īpašību dēļ, protams, ar nosacījumu, ka pati piespiešana ir *pretlikumīga*. Likumīgai varai ir tiesības piespiest, piemērojot ir draudus, ir spēku, ja tā paliek savas kompetences robežās un ievēro likuma noteiktās formas. Zinams plašums pastāv šai virzienā arī attiecībā uz personām, kas atrodas disciplinārā atkarībā no personas, kura piemēro piespiešanu. Pat privatpersona var nesodīti ķerties pie piespiešanas atļautās pašpalīdzības, nepieciešamas aizstāvēšanas un nepieciešamības stāvokļa gadījumos. Bet ārpus šiem gadījumiem vienas privatpersonas ietekme uz otru, tās rīcības brīvības apspiešanas nozīmē, vispār kļūst noziedzīga²⁷⁾:

- a) kad privatpersona ķeras pie *vardarbības*, t. i. lieto fizisku spēku, lai lauztu cita pretestību, vēršot vardarbību vai nu tieši pret tā miesas neaizskaramību²⁸⁾, vai pret trešo personu miesas neaizskaramību, kuras apdraudētam tik tuvas, ka tāda rīcība spēj ietekmēt viņa uzvešanos, vai beidzot, pret lietām, kad tādai vardarbībai jāizsauc tas, ko vainīgais no piespiežamā gribējis panākt²⁹⁾. Jēdziens «*vardarbība*» tomēr pakāpeniski paplašinas. Ar to parasts saprast arī novešanu *bezsamaņas vai bezgribas stāvoklī*, jo kā viens, tā otrs izslēdz katru pretošanās iespēju;
- b) pie t. s. *draudiem*³⁰⁾, t. i. baidīšanas, kura spēj radīt priekšstatu par nopietnu nodomu nodarīt apdraudētajam tuvākā nākotnē ļaunumu, ja apdraudētais nepadosies. Draudi nav identiski ar nodoma atklāšanu, jo tāda īstenībā var arī nebūt (piem., baidot ar nepielādētu revolveri). Draudi var iz-

citos speciālos noziedzīgos nodarījumos, kas neietilpst brīvības traucējumu grupā, piem., izspiešanā, izvarošanā u. t. t. Tādos nosacījumos piespiešanai kā tādai ir *subsīdara* noziedzīga sastāva raksturs.

²⁷⁾ Dažreiz, neskaitot šim nolūkam lietojamā līdzekļa īpašību, vajadzīgs lai vainīgā darbībā atrastos vēl kāds cits kaitējums (*Tagancevs*, 1048. lap. p., Nr. 7. un 8. ar atsaukšanos uz 1903. g. Sodu lik. 507. p.).

²⁸⁾ Nepārejot miesas bojājumā, jo tad noziegums būtu kvalificējams citādi.

²⁹⁾ Piem., izņemot logus un durvis vai izvācot liftu (zīmējoties uz augšējo stāvu dzīvokļiem), lai īrnieks atstātu dzīvokli; sal. *Tagancevs*, 1046. lap. p., Nr. 4. un 5.

³⁰⁾ Sal. *Tagancevs*, 1053. lap. p., Nr. 7.

pausties vārdos, rakstos un arī bez vārdiem, tikai konkludentā (pārliecinošā) darbībā, bet tiem neiztrūkstoši jāsaturs sevī norādījums uz *konkretu* ļaunumu; baidīšana vien ar to, kam tik un tā jāiestājas, vai kas var iestāties, vai nenoteikts baidījums (piem., «gan es pie tevis piekļūšu») nav draudi norādītā nozīmē. Pats par sevi saprotams, ka draudi var būt vērsti vai nu tieši pret apdraudamo, vai pret trešām personām, kuras tam tomēr tik tuvas, ka draudi var ietekmēt tā uzvešanos, vai arī, tādos pašos nosacījumos, uz lietām, — bet vienmēr tiem jābūt vērstiem *pret pašu apdraudēto*.

Baidīšana var zīmēties uz «ļaunumu», kas ne tikai ir nelikumīgs; pats par sevi tas var būt arī *likumīgs*, bet nepieļaujams sakarā ar neatļauto nolūku, kuru cenšas panākt dotā gadījumā vainīgais³¹⁾). Tam, kas piesavinājies svešu mantu, var draudēt ar ziņošanu prokuratoram, ja piesavinātājs piesavināto neatdos, bet nevar viņam draudēt tāpēc, lai piespiestu to, piem., iedoties laulībā pret viņa gribu.

Parastās (subsīdāras) *piespiešanas* sastāvam pozitīvās tiesības tomēr tur par vajadzīgu ievērojami *sašaurināt* noziedzīgo draudu robežas.

Tam nolūkam pastāv divi ceļi — viens vecāks, kas dod t. s. «sodamu draudu» gadījumus aprobežojošu *uzskaitījumu*³²⁾, un otrs jaunāks, kas meklē to raksturojumam kādu *vispārēju kritēriju*³³⁾. Ir arī vidusceļš, ko izvēlēties vācu 1927./30. g. projekts: še³⁴⁾ par sodamiem draudiem piespiešanā atzīta vienkārši baidīšana ar «smaga nozieguma» (Verbrechen) vai nozieguma (Vergehen) izdarīšanu;

³¹⁾ Sal. *Liszt, Lehrbuch*, 356. lap. p.; tomēr *Frank, Strafgesetzbuch* (XV izd.), 102. lap. p.: «... wird jemand ein Übel angedroht, um ihn zu einer Entscheidung zu drängen, bei der normaler Weise mit der Zufügung dieses Übels nicht zu rechnen ist, so ist es selbst dann kein verkehrsmässiges (d. h. ein solches, mit dessen Zufügung der Bedrohte ohnehin nach den Regeln des normalen Verkehrs rechnen muss), wenn seine Zufügung rechtlich geboten ist... erst recht, wenn die Zufügung des Übel nur rechtlich erlaubt ist... z. B. Androhung von Klagen und Anzeigen».

³²⁾ To dara mūsu *Sodu likuma* 474. pants un bez tam vēl 495. pants; tāpat *Code pénal*, 305., 308. un 436. p.

³³⁾ Sal. *Šveices* 1937. g. kodeku, kas paredz sodu tikai par «*schwere Drohung*», nenoteicot tās saturu (180. p.).

³⁴⁾ § 279.

- c) beidzot, piespiešana ir noziedzīga *varas nelietīgā lietošanā*, sevišķi, kad šo varu realizē dienestpersona³⁵⁾, neskaitot tos gadījumus, kuros varas nelietīga lietošana izpauž «pilsoņu tiesību mīdīšanu», kas sodama kā dienesta noziedzīga nodarījuma paveids.

2. *Draudus*, ne kā piespiešanas līdzekli, bet kā pilnīgi *patstāvīgu* noziedzīgu nodarījumu, bez nolūka ar šiem draudiem panākt apdraudamā noteiktu uzvešanos, te saprot kā viņa brīvības nostādīšanu briesmās³⁶⁾ vai kā individuāla *miera* (personīgā miera)³⁷⁾ traucējumu. Ir vienā, ir otrā gadījumā draudiem, lai tie kļūtu noziedzīgi, jāsaņiedz tāda pati *intensivitate*, kāda vajadzīga draudu, kā piespiešanas līdzekļa, sodamībai. Kas attiecas uz draudu apmēru, tad tas arī nevar pārsniegt robežu, kāda novilkta draudiem kā piespiešanas līdzeklim³⁸⁾, bet drīzāk gan šis apmērs padots vēl lielākam sašaurinājumam³⁹⁾.

III. Vidū starp iekšējas un ārējas brīvības traucējumiem atrodas *dzīvokļa neaizskaramības*⁴⁰⁾ aizskārums. Novērtējot individa labumu būt par saimnieku savā mājā («my house is my castle»)⁴¹⁾ gan no *brīvības* (Hausfreiheit), gan *ricības* tiesību (Hausrecht), gan no *miera* (Hausfrieden) viedokļa, teoretiķi strīdas par to, kāda vieta dzīvokļa neaizskaramības⁴²⁾ aizskārumam ierādama kriminaltiesību sistēmā.

³⁵⁾ Sal. *Tagancevs*, 1044. lap. p., Nr. 1.

³⁶⁾ Sal. *Rosenfeld*, 494. lap. p.: «Die Bedrohung ist das *Gefährdungsdelikt* unserer Gruppe...» un 393. lap. p.: «... ein privater Rechtsfrieden als Rechtsgut des einzelnen kann nicht anerkannt werden. Er ist eine neuere Erfindung».

³⁷⁾ Sal. *Liszt*, *Lehrbuch*, 413. lap. p.: «*Störung des persönlichen Rechtsfriedens*»: «das Bewusstsein der Rechtssicherheit, das Vertrauen auf die schützende Macht der Rechtsordnung...»; sal. arī *Šveices* 1937. g. kodeka 180. p.: «... wer jemanden durch schwere Drohung in Schrecken oder Angst versetzt...»

³⁸⁾ Sal. arī *Šveices* 1937. g. kodeka 180. un 181. p.

³⁹⁾ Sal. *Vācijās* 1927./30. g. projekta § 278., kas prasa priekš «Bedrohung» (vienkāršiem draudiem) baidīšanu ar smagu noziegumu (Verbrechen), turpretī pie «Drohung» kā «piespiešanas» līdzekļa pietiek baidīšanas ar noziegumu (Vergehen), sal. § 279.

⁴⁰⁾ Sal. *Tagancevs*, 1055. lap. p., Nr. 1.

⁴¹⁾ Sal. *Francijas* 1799. g. *satversmes* 76. p. «... la maison de chaque citoyen est un asyle inviolable».

⁴²⁾ *Liszt* 407. lap. p. ievieto to kopā ar *svešu noslēpumu* aizskaršanu tālu no brīvības aizskārumiem, kā atsevišķu grupu blakus «*Störung des persönlichen Hausfriedens*»; *Rosenfeld* 392. lap. p. skaita to pie *brīvības* traucējumiem (Hausfreiheit).

Minētā noziedzīgā nodarījuma būtība pastāv: a) patvaļīgā iekļūšanā cita telpās vai iežogotā vietā bez saimnieka vai tā vietnieka gribas vai pretēji tai, vai b) telpu jeb iežogotas vietas neatstāšana pēc saimnieka vai tā vietnieka uzaicinājuma atstāt tās. Nodarījuma noziedzīgums pieaug, ja tam pievienojas piespiešana (*iebrukums*), it sevišķi, ja to izdara naktī vai ieročiem rokās, vai kaut arī bez ieročiem, bet vairāk personas kopā. Neatkarīgi no tā, ka par tādu «mājas pavārda brīvības» aizskārumu draud sods, cietušajam atzīst arī tiesības, lai atbrīvotos no iebrucēja, ķerties pie pašpalīdzības un lietot pie tam pat zinamu vardarbību.

Latvijas Sodlu likums apvieno XXIX nodaļā (465.—476. p.) ar virsrakstu «Noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību» nolaupīšanu, aizturēšanu un ieslodzīšanu, piespiešanu, draudus un iebrukšanu svešā dzīvoklī, izceļot tādā kārtā visos šajos sastāvos personas brīvības aizskāruma elementu.

1. *Kustības brīvības atņemšanu* ar aizturēšanu vai ieslodzīšanu pēc 465. panta soda ar cietumu⁴³).

2. Nākošais 466. pants draud ar pārmācības namu par tādu brīvības atņemšanu, ja tā atzīstama par *kvalificētu* pēc cietušā *personas*, izdarīšanas *veida, ilguma vai nolūka*.

3. *Cilvēku nolaupīšana* arī pazīstama Sodlu likumam:

a) Kas attiecas uz pārdošanu *verdžībā* un vergu tirdzniecību, tad tādi nodarījumi gan Latvijas Sodlu likumā atsevišķi nav paredzēti, bet tos uzsūc 466. panta vispārēja formula par kvalificētu brīvības atņemšanu.

b) Par *bērnu*⁴⁴) aizskārumu, un tieši bērnu, kas jaunāki par 14 gadiem, runā 467.—469. pants. Pēc tiem soda:

⁴³) Sal. *Code pénal* 341.—344. p.: *Arrestations illégales et séquestrations de personnes*.

Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 182. p. «wer jemanden unrechtmässig festnimmt oder gefangen hält oder jemanden in anderer Weise unrechtmässig die Freiheit entzieht.

Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 275. (Freiheitsberaubung) «wer jemand einsperrt oder auf eine andere Weise der Freiheit beraubt... (Gefängnis)... in besonders schweren Fällen (Zuchthaus). Der Versuch ist strafbar.

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 600.—609. p. un *Polijas* 1932. g. kodeka 248. un 249. p.

⁴⁴) *Code pénal* novietojis t. s. *crimes et délits envers l'enfant* sevišķā nodaļumā 345.—353. p. No tiem 345.—347. p. skar šo mūsu nodaļu. Pēc 345. p. soda «enlèvement, recélé ou suppression d'un enfant, substitution d'un enfant à une femme qui ne sera pas accouchée... ceux qui étant chargés d'un enfant ne le

- α) bērna *nolaupīšanu* vai *slēpšanu*, kā arī *pārmainīšanu* (ar svešu); sods pēc 467. panta pārmācības nams, bet uz laiku ne mazāku par 2 gadiem, ja nodarijums izdarīts, lai bērnu izlietotu ubagošanai vai citai kādai netikumīgai nodarbībai mantkārīgā nolūkā, vai ar nolūku atņemt bērnam viņa personīgā stāvokļa tiesības (467. p. 2. daļa);
- β) patvaļīgi aizvestā vai aizturētā bērna tīšu *neatdošanu*, kad bērna tēvs, māte vai vecāku atvietotājs likumīgi prasījis viņu atdot⁴⁵⁾; sods — arests (pēc 468. p.); sodamība atkrīt, ja neatdošana vai aizturēšana notikusi aiz līdzcietības pret bērnu;
- γ) *nepaziņošanu policijai*, vecākiem vai viņu atvietotājiem nedēļas laikā par *izliktu* vai *nomaldījušos bērnu*, kuru vainīgais atstājis pie sevis; pēc 469. panta naudas sods līdz Ls 100.
- c) *Nepilngadīgo nolaupīšana*⁴⁶⁾ arī ietverta šajā nodaļā: 470. pants paredz pārmācības namu par 14 līdz 18 gadu vecas personas (abu dzimumu) nolaupīšanu *netiklības nolūkā* bez

représenteront point aux personnes qui auront le droit de le réclamer»; pēc 346. p. soda «toute personne qui ayant assisté à un accouchement n'aura pas fait la déclaration prescrite»; pēc 347. p. — «toute personne qui ayant trouvé un enfant nouveau-né ne l'aura pas soumis à l'officier de l'état civil».

Bez tam šē pieder no nodalījuma enlèvement de mineurs 354. p.: «... à enlevé par fraude ou violence des mineurs ou les aura entraînés détournés ou déplacés des lieux, où ils étaient mis par ceux à l'autorité ou à la direction desquels ils étaient soumis ou confiés».

Šveices 1937. g. kodeka 185. pants «*Entführung eines Kindes...* unter 16 Jahren, um Gewinn aus dem Kinde zu ziehen... um ein Lösegeld zu erlangen... um es zur Unzucht zu missbrauchen oder missbrauchen zu lassen», tāpat 220. p.: «wer eine unmündige Person dem Inhaber der elterlichen oder vormundschaftlichen Gewalt entzieht oder vorenthält...»; sal. tālāk Vācijas 1927./30. g. projekta § 313.: «*Entziehung eines Minderjährigen* aus der elterlichen Gewalt» un § 308.: «*Kinderhandel*» (jaunāki par 18 gadiem).

⁴⁵⁾ Šajā formulējumā spilgti parādas aizskāruma virziens ne pret bērna *brīvību*, bet pret *vecāku* tiesībām (sal. Vācijas proj. § 313.).

⁴⁶⁾ Sal. *Code pénal*, 355.—357. p.: *Enlèvement d'une fille audessus de 16 ans accomplis*, atsevišķi (357. p.): «dans le cas où le ravisseur aurait épousé la fille, il ne pourra être poursuivi que sur la plainte des personnés qui... ont le droit de demander la nullité du mariage...»

Sal. Šveices 1937. g. kodeka 183. p.: «*Entführung einer Frau* wider ihren Willen gewaltsam oder... durch Anwendung von List oder Drohung...» (Gefängnis)... um sie zur Unzucht zu missbrauchen oder der Unzucht zu überliefern (Zuchthaus); 184. p.: «*Entführung einer geisteskranken, blödsinnigen, schwachsinnigen, im Bewusstsein schwer gestörten oder zum Widerstand unfähigen Frau* in

viņas piekrišanas, vai kaut arī ar piekrišanu, bet ja izmantota viņas nesapratība⁴⁷⁾; sods — pārmācības nams uz laiku līdz 2 gadiem.

4. *Piespiešana*⁴⁸⁾ apskatīta Latvijas kriminālkodeka 471.—473. pantā.

471. pants paredz cietuma sodu tam, kas ar vardarbību vai ar sodamiem draudiem, vai nelietīgi izlietojot vecāku, aizbildņa vai citu kādu varu, piespiedis izdarīt vai pelaist kaut ko tādu, ar ko traucēta piespiestā tiesība vai viņa pienākums, vai atteikties no tiesības izlietošanas vai pienākuma izpildīšanas. Apzīmējums «sodami draudi» Latvijas kodekā kļūst stereotipisks un atkārtojas gandrīz viscaur, kur draudi vispār pieminēti. Ar tiem jāsaprot 474. panta uzskaitītie draudu veidi. Sods — cietums (471. panta 1. daļa).

Kenntnis ihres Zustandes (Gefängnis)... um sie zur Unzucht zu missbrauchen oder der Unzucht zu überliefern... (Zuchthaus)...

Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 276.: *Frauenraub* — «mit Gewalt, gefährlicher Drohung oder List... oder eine Frau... die bewusstlos, geisteskrank oder wegen Geisteschwäche oder aus einem anderen Grunde zum Widerstand unfähig ist, wenn er beabsichtigt die Entführte dazu zubringen, dass sie ihn oder einen Teilnehmer eheliche... (Gefängnis)... dass sie sich von ihm oder einem Teilnehmer zur Unzucht missbrauchen lasse... (Zuchthaus); («gefährliche Drohung», sal. § 9).

⁴⁷⁾ Šo pašu nodarījumu, ja tas skar tikai sievietes, soda pēc Latvijas Sodu likuma XXXI nodaļas 495. p. 3. p. Tādu zināmā mērā mākslotu viena un tā paša nodarījuma sadalīšanu pa nodaļām pēc objekta dzimuma varēja novērst, *pārnesot* šo pantu XXXI nodaļā.

⁴⁸⁾ Sal. *Code pénal*, 305. p.: «... (menace) par écrit anonyme ou signé, d'assassinat, d'emprisonnement, ou de tout autre attentat contre les personnes, qui serait punissable de la peine de mort, des travaux forcés, à perpétuité ou de déportation... faite avec ordre de déposer une somme d'argent... ou de remplir toute autre condition»; 307. p.: «... si la menace avec ordre ou sous condition a été verbale...»; 308. p.: «quiconque aura menacé verbalement ou par écrit de voies de fait ou violences non prévues par l'article 305...»; (436. p. pielīdzina slepkavības draudiem «la menace d'incendier ou de détruire par l'effet d'une mine ou de toute autre substance explosible»).

Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 181. p.: «wer jemanden durch Gewalt oder Androhung ernstlicher Nachteile oder durch andere Beschränkung seiner Handlungsfreiheit nötigt etwas zu tun, zu unterlassen oder zu dulden...»

Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 279.: «wer jemand mit Gewalt oder durch Drohung mit Gewalt oder mit einem Verbrechen oder Vergehen zu einer Handlung, Duldung oder Unterlassung nötigt... gleichviel ob sich die Gewalt oder das angedrohte Uebel gegen den Bedrohten selbst oder einen anderen richtet...» *Jaunievdums* ir pēc § 280. t. s. *Ehrennötigung*: «wer jemand durch Drohung mit einer Strafanzeige oder mit der Offenbarung einer Tatsache, die geeignet ist den

Kvalificēti gadījumi ir:

- a) *mēģinājums* piespiest izdarīt noziegumu⁴⁹⁾ vai smagu noziegumu⁵⁰⁾; sods — no cietuma līdz pārmācības namam (472. p.);
- b) *strādnieku* piespiešana uzsākt streiku, kas paredzēts 244. pantā, pievienoties tam vai turpināt tādu; sods — pārmācības nams (473. p.).

Privileģētu piespiešanas veidu sastāda t. s. «*patvarība*» (no šā *termina* Latvijas Sodū likums tomēr izvairas), t. i. gadījums, kad «piespiedējam bijis pamats domāt, ka piespiežot viņš izlieto savu tiesību» (protams, ja likums viņam tādu pašpalīdzības tiesību nepiešķir); sods — arests līdz 3 mēnešiem vai atbilstošs naudas sods (471. p. 3. d.).

5. *Tišus draudus*⁵¹⁾ soda pašus par sevi ar arestu vai ar naudas sodu līdz Ls 500, kad tie parādas kā apdraudējamā baidīšana ar viņa vai viņa ģimenes locekļa *nonāvēšanu* vai *brīvības atņemšanu* viņiem, vai ar *vardarbības izdarīšanu pret viņu personām*, vai ar viņu *mantas*⁵²⁾ *aizdedzināšanu*, *uzspridzināšanu* vai *aplūdināšanu*, ja šie draudi apdraudētā varējuši radīt bažas, ka tie tiks izpildīti. Sods pieaug līdz 6 mēnešiem cietuma, ja draudi atzīstami par *kvalificētiem* pēc apdraudētā *personas* (474. p.).

6. *Sveša dzīvokļa*⁵³⁾ *aizskārumu* Sodū likums apskata kā

- a) *tīšu iebrukumu* svešās telpās vai apžogotā vietā pret saimnieka vai viņa atvietotāja grību, vai tādu *neatstāšanu*, kad saimnieks vai viņa atvietotājs to pieprasījis (475. p.);

Ruf zu gefährden, nötigt, sich einer gegen die guten Sitten verstossenden Zumutung zu fügen, gleichviel, ob das angedrohte Übel den Bedrohten selbst oder einen anderen treffen soll.

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 610. un turpmākos pantus — «del delitti contro la libertà morale». Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 251. p.

⁴⁹⁾ Sal. *Tagancevs*, 1048. l. p., Nr. 6.

⁵⁰⁾ Sal., starp citu, *Tagancevs*, 1047. l. p., Nr. 5.

⁵¹⁾ Sal. *Code pénal*, 306. p.: menace (par écrit anonyme ou signé, d'assassinat d'emprisonnement ou de tout autre attentat contre les personnes) qui serait punissable de mort, de travaux forcés à perpétuité ou de la déportation...»; sal. arī 1845. g. 15. jūnija likumu, kura 18. pants runā par draudiem izdarīt uzbrukumu dzelzceļam.

Sal. iepriekš minēto *Šveices* 1937. g. kodeka 180. p.

Sal. arī iepriekš minēto *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 278.

⁵²⁾ T. i. ar «*vispārbīstamu*» aizskārumu (sal. *Tagancevs*, 1053. l. p., Nr. 4.).

⁵³⁾ Sal. *Code pénal*, 184. p. 2. d.: «Tout individu qui se sera introduit à l'aide de menaces ou de violences dans le domicile d'un citoyen...»

b) tīšu iebrukumu (476. p.) svešās telpās vai apžogotā vietā ar *vardarbības* vai sodamu *draudu* izlietošanu (sal. iepr. 474. p.), vai ar iekļūt kavējošu aizsprostojumu *sabojāšanu* vai *novākšanu*⁵⁴); sods — arests vai naudas sods līdz Ls 500; sods pieaug līdz cietumam, ja tādu iebrukumu izdarijušas *naktī vairākas personas*, nesastādīdamas tomēr noziedzīgu kopulci, vai arī viena persona, bet *apbrunojusies*.

§ 33. Sveša noslēpuma aizskaršana⁵⁵).

Augstāk aprādīts, ka no viedokļa, no kura aplūkota individuala «miera» (pax privata) vai individualas kundzības sfēras aizsardzība pret svešiem iebrukumiem, jāatzīst, ka šai, pret brīvību versto, noziedzīgu nodarījumu grupai piesienas arī *svešu noslēpumu aizskārums*. Ļoti enerģiski tādu uzskatu aizstāv *Bindings*, kuram kā izejas punkts «brīvības» aizskārums konstrukcijā ir individa t. s. «freie Willensbetätigung» (dažreiz arī freie Willensentschliessung) apsardzība. Tādu privatas gribas kundzības paveidu *Bindings* redz individa gribā, kas vērsta, lai *paglabātu kaut ko slepenībā* (Geheimhaltungswille). Pret šādu slepenībā turēšanas gribu, pēc *Bindinga* domām, vēršas sveša noslēpuma aizskaršanas delikts⁵⁶). Tanī pašā

Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 186. p. (Hausfriedensbruch): «... wer unrechtmässig eindringt oder trotz der Aufforderung eines Berechtigten, sich zu entfernen, darin verweilt...»

Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 277.: «wer in eine Wohnung, einen Geschäftsraum, mit einem Geschäftsraume unmittelbar zusammenhängenden und erkennbar dazu gehörigen Platz, Hof oder Garten, in ein Schiff, in ein Luftfahrzeug oder einen abgeschlossenen Raum, der zum öffentlichen Dienst oder Verkehr bestimmt ist, oder in eine Kirche, in einen Friedhof oder einen umfriedeten Garten gegen den Willen des Berechtigten eindringt oder sich, wenn er ohne Befugnis darin verweilt, auf die Aufforderung des Berechtigten nicht entfernt...»

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 614. un 615. p.

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 252. p.

⁵⁴) Ja jau pieminēta «vardarbība», bet ne «vardarbība pret personu», tad par aizsprostojumu, sabojāšanu vai novākšanu varbūt atsevišķi varēja arī vairs *neminēt*.

⁵⁵) Sal. *Finger, Der Geheimnisbruch* (V. D. B. VIII), 293.—415. lap. p.; *Liszt, Lehrbuch*, 410. lap. p. u. turpm.; *Merkel, Briefverletzung* (Holtzendorffs Rechtslexikon), 251. lap. p. u. turpm.; *Frank, Strafgesetzbuch*, II, 238.—240. lap. p.; *Tagancevs*, 1117.—1123. lap. p.

⁵⁶) Uz tā paša viedokļa stāvēja t. s. «dabisku tiesību» mācības pārstāvji; sal. *Finger*, 307. lap. p., 1. piez.: «Die Literatur des Naturrechts erkannte ein Recht

plāksnē pēc būtības turas arī *Liszt'a* atzinumi, kurš, lai gan atdala «die Verletzung fremder Geheimnisse» no brīvības aizskārumiem, bet pievieno šo nodalījumu «mājas miera traucējumiem» (Hausfriedensbruch) un pat tieši nosauc tiesības uz noslēpumu par savdabīgu, *mājas tiesībām* (Hausrecht) radniecīgu labumu⁵⁷). Tomēr gadījumu lielākā daļā kā doktrina, tā mūslaiku likumdošana jo sevišķi stāda sveša noslēpuma aizskaršanu sakarā ar *goda aizskaršanu*⁵⁸), kas izskaidrojams vēsturiski.

Romiešu tiesību avoti⁵⁹) uzskatīja noslēpuma aizskaršanu vispirms kā «falsum», pakļaujot šo nodarījumu konkrētā gadījumā formāli «lex Cornelia testamentaria» (= de falsis) iedarbībai (qui aperuit vivi testamentum). Bet jurists *Labeo* šai ziņā izteicās, ka pareizāk tādos gadījumos ņerties pie «actio injuriarum», kas atbilda romiešu «injuria» plašai nozīmei. Pieturoties šim vārdam, doktrina vēl pakļāva sveša noslēpuma aizskaršanu jēdzienam «injuria», kad pēdējais bija paspējis evolūcijas ceļā jau izvērsties par «goda aizskaršanu».

Ievērojot iekšējā sakara trūkumu starp «sveša noslēpuma aizskaršanu» un «goda aizskaršanu», jo pēdējā var būt tikai par klātnākošu kvalificējošu elementu pirmajai, pareizāka liekas sveša noslēpuma aizskaršanas konstrukcija, ja ne tieši kā «brīvības» aizskaršana, tad katrā gadījumā kā tai ļoti radnieciskais delictum speciale⁶⁰).

Sveša noslēpuma aizskaršana iespējama vai nu kā a) piekļūšana sveša noslēpumam vai b) kā tā izpaušana.

I. Piekļūšana sveša noslēpumam var būt kriminalās sodamības priekšmets tikai gadījumā, ja tā izdarīta patvaļīgi, ar kādu nosaci-

des Individuums an einer Geheimsphäre, ein Recht zum beliebigen Ausschluss der Innenwelt des «Ich», des innersten Eigenlebens nach aussen, das Recht beliebiger Selbstbestimmung des Verkehrs mit der Menschenwelt...»

⁵⁷) *Liszt*, 410. lap. p.: «das rechtlich geschützte Interesse an der Wahrung des persönlichen und Familienlebens vor unberufenem Eindringen...» «die freie Betätigung wird gehemmt und gefährdet, wenn jedem Dritten der Einblick offen steht...»

⁵⁸) Sal., piem., *Vācijas* 1927./30. g. projektu, kas 24. nodalījumā apskata kopā «*Beleidigung und Verletzung fremder Geheimnisse*»: tāpat *Code pénal*: Section VII, § 2. «*calomnies, injures, révélations de secrets*».

⁵⁹) Sal. *Finger*, 301. lap. p. u. turpm.

⁶⁰) «Eine Verletzung der Individualrechte...», sal. *Finger*, 307. lap. p.

jumu kriminalsodamais apjoms ir ievērojami šaurāks par to, kāds var likties par peļamu no morales vai labu tikumu viedokļa (piem., svešu cilvēku vienkāršas sarunas noklausīšanās)⁶¹).

Mūsaiķu koncepcijā pieklūšana sveša noslēpumam prezumē vispirms patvaļīgu iepazīšanos ar slēgtas un tāpēc vispārīgai zināšanai nenolemtas vēstules⁶²) (pareizāk raksta) saturu. Pozitīvās tiesības tomēr pārnesušas šā nodarijuma izpildīšanas momentu uz agrāku stadiju, paredzot sodu jau par slēgtas (aizlīmētas, aizzīmogotas) vēstules attaisīšanu vien, bez iepazīšanās ar tās saturu. No šejienes radusies iespēja attiecināt sodamību arī uz sveša slēgta sūtījuma attaisīšanu, neatkarīgi no tā, vai tas satur rakstisku aktu, vai ko citu. Jāšaibas tomēr, vai no šādas noziedzīgā sastāva konstrukcijas pareizi būtu secināt, ka pati iepazīšanās ar saturu, *neattaisot* vaļā vēstuli vai sūtījumu, nesastāda noziedzīgu nodarijumu⁶³). Nav noziedzīgi tikai iepazīties ar tā saturu, kas bijis *neslēpts* (piem., pastkarte, bandle), kur tā tad prezumē sūtītāja piekrišanu vai vismaz vienaldzību sūtījuma satura atklāšanā⁶⁴). Pieklūšana sveša noslēpumam var attiekties ne tikai uz svešu rakstisku korespondenci, bet tagadējos tehnikas nosacijumos tā var izpausties arī kā svešas *telegramas* uztveršana, kā svešas *telefoniskas sarunas* noklausīšanās u. t. t. Tā iegūst mantisku tiesību apdraudējuma raksturu, kad tā izveidojas t. s. rūpnieciskā izspiegošanā, t. i. kā svešu rūpniecības noslēpumu izzināšana⁶⁵).

⁶¹) Sal. *Finger*, 341. lap. p.: «das Subjekt eines Geheimnisses soll sich vor dem Auge und Ohr indiskreter Personen selbst schützen... die Bestrafung der Indiskretion würde den ganzen Verkehr lähmen», turpretim turpat citētos *Kohler's* vārdus («Das Recht an Briefen»): «die Rechtsordnung kann jede Indiskretion vor ihr Forum ziehen...»

⁶²) Svešas korespondences neaizskaramības principu pasludināja *franču revolucijas* likumdošana.

⁶³) Sal. *Liszt*, 411. lap. p. «die Handlung besteht in der Beseitigung des Verschlusses erfolgte Kenntnissnahme ist weder erforderlich noch (etwa bei Durchleuchtung) genügend...» (?); sal. arī *Finger*, 315. lap. p.

⁶⁴) Ja arī tādos gadījumos atzītu tiesības rīkoties ar saturu ne nosūtītājam, bet adresatam un pielaistu, ka pēdējais bijis ieinteresēts, lai saturs paliktu kā noslēpums, tad šā noslēpuma aizskārējs tādā gadījumā būs nevis trešā persona, kas iepazīsies ar sūtījuma saturu, bet nosūtītājs, kas izvēlēties ceļu, līdzvērtīgu sveša noslēpuma izpaušanai.

⁶⁵) Sal. *Kohlrusch*, *Industriespionage*, Z. f. g. Strfrw., 1929. g., 30. lap. p. u. turpm.

II. Sveša noslēpuma izpaušana var būt noziedzīga:

1) attiecībā uz tādu noslēpumu, kuru vainīgais dabūjis zināt *bez* noslēpuma nesēja gribas, augstāk aprādītā noziedzīgās piekļūšanas ceļā, un

2) attiecībā uz noslēpumu, ko vainīgais uzzinājis ar noslēpuma nesēja gribu, bet ar pozitīvi izteiktu vai pašu par sevi saprotamu nosacījumu, ka noslēpums netiks izpausts citiem.

Pirmajā gadījumā izpaušanas noziedzīgumu, atskaitot pašas piekļūšanas sodamību, ļoti bieži, bet ne visur, dara atkarīgu no izpaužamā īpašības (piem., kad tas spējīgs darīt citai personai negodu)⁶⁶).

Otrā gadījumā noziedzības pamats slēpjas individualas vai sabiedriskas *uzticības pārkāpšanā*. Neskaitot jau aplūkotos gadījumus, kur uzticības pārkāpšana sastāda *valsts nodevību*⁶⁷) vai *dienesta noziegumu*⁶⁸), neatkarīgi no nolūka, kāds bijis vainīgajam, — mūslaiku tiesības izstrādājušas šādus speciālus noslēpumu izpaušanas noziedzīgus sastāvus: a) kad noslēpumu izpaušanu izdara personas, kam pēc sava amata vai nodarbošanās noslēpumi jāglabā slepenībā, un b) kad izpausti saimnieciski (rūpniecības, tirdzniecības, kredītu) noslēpumi, kuru izpaušana sekmē t. s. negodīgu konkurenci.

Pēc *amata uzticētā* (un tikai uzticētā, bet ne citādi⁶⁹) uzzinātā) noslēpuma glabāšana saistoša visiem tiem, kam likums uzliek *klusēšanas pienākumu* (Schweigepflicht)⁷⁰), un proti *garīdzniekiem* (attiecībā uz to, kas tiem kļuvis zinams, uz klausot grēku sūdzēšanu), *advokātiem* un atsevišķi kriminalaizstāvjiem, kā arī *ārstiem* un citam medicīniskam personālam⁷¹) — ciktāl noslēpuma izpaušana nav attaisno-

⁶⁶) Sal. *Tagancevs*, 118. lap. p., Nr. 1.: „оглашение по общему правилу не наказуемо; для установления ответственности необходима наличность каких-либо других условий; къ числу таковыхъ относится оскорбительность оглашенныхъ свѣдѣній . . .”

⁶⁷) Sal. *mūsu Sodu likuma* 91. pantu.

⁶⁸) Sal. *mūsu Sodu lik.* 127. un 128. p.

⁶⁹) Sal. *Finger*, 371. lap. p., kur likts priekšā ieskaitīt šē arī t. s. *Treuhänder*.

⁷⁰) No «Schweigepflicht» jāatšķir t. s. «Schweigerecht» likumdošanas sapulču locekļiem (pie mums sk. satversmes 31. p.), kā arī advokātiem un ārstiem saskaņā ar procesuālo tiesību noteikumiem.

⁷¹) Sal. *Finger*, 362. lap. p.; sal. *Tagancevs*, 1118. lap. p., Nr. 3.: „если уставъ процессуальный не освобождаетъ какую-либо категорию . . . лицъ отъ дачи показаній, то, конечно, давая такія показанія, они не могутъ быть наказуемы . . .”
Sal. *Tagancevs*, 1118. lap. p., Nr. 4.: „всѣ другія лица, не исполняющія какой-

jama kā izņēmums ar svarīgiem motīviem no likuma viedokļa. Jāšaubas, vai pareizi ierobežot uzticības laušanas noziedzīgumu ar sevišķa kaitējuma (materiala vai nemateriala) iespējamību personai, uz kuru izpaustais attiecas, bet tamlīdzīga iespējamība, protams, varētu derēt kā nodarījumu kvalificējošs apstāklis.

Saimniecisku noslēpumu izpaušanā, ko izdara personas, kas atrodas rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumu dienestā, jāizšķir laiks, kad dotā persona atrodas dienestā, un laiks pēc tam, kad tā dienestu uzņēmumā atstājusi⁷²). Dienesta laikā rūpniecības vai tirdzniecības uzņēmuma noslēpumi šī uzņēmuma darbiniekiem ir neaizskarami, vienalga, vai tie bijuši tieši viņam uzticēti, vai viņš dabūjis tos zināt, izpildot savus dienesta pienākumus. Bet ar dienesta attiecību izbeigšanos atkrīt *kriminalatbildība* par saimniecisku noslēpumu izpaušanu, lai gan iespējama vēl *civilatbildība*, sevišķi, ja tāda bijusi nosacīta ar attiecīgu līgumu⁷³).

Rūpniecības un tirdzniecības noslēpumiem piesienas arī *kredit-noslēpumi*, t. i. noslēpumi, kas skar galvenā kārtā privatu personu mantas stāvokli un mēdz būt sakopoti kredit- un tamlīdzīgās iestādēs un pieejami šo iestāžu dienestā esošām personām sakarā ar viņu dienesta funkcijām. Izpaust šādus noslēpumus, kas pēc būtības nav dotās iestādes noslēpumi, aizliegts ne tik daudz tāpēc, lai nodrošinātu iestādi pret negodīgu konkurenci, cik daudz tās klientu interesēs. Tā kā šādas intereses turpinas arī pēc tam, kad persona, kura dotā iestādē izpildījusi dienesta funkcijas, savas dienesta attiecības ar iestādi ir izbeigusi, tad *kriminalatbildība* par tamlīdzīgu noslēpumu izpaušanu turpinas arī pēc tam, tāpat kā valsts un komunal-iestāžu dienestpersonu un tām pielīdzinātu personu atbildība par dienesta noslēpumu, šā vārda šaurā nozīmē, izpaušanu.

Latvijas Sodlika šos nodarījumus apvienojis XXXIII nodaļā ar nosaukumu «Sveša noslēpuma aizskaršana», ievietojot to tūlīt aiz nodaļas par «goda aizskaršanu» (519. un 520. p.).

либо профессии, за оглашение сведений, сообщаемых имъ подъ клятвеннымъ обещаніемъ держать ихъ тайнѣ, никакому наказанію подлежать не будутъ * ; sal. *Finger*, 374. un 385. lap. p.

⁷²) Sal. *Kohlrausch*, *Industriespionage*, Z. f. g. Strfrw., 1929. g., 30. lap. p. u. turpm.

⁷³) Sal. *Finger*, 397. lap. p.: «mit dem Dienstverhältnis endet (die Treupflicht) selbst dann, wenn durch besondere Vereinbarungen sie darüber hinaus bedungen ist...» un 387. lap. p.: «es wäre... ökonomischer Ruin für den Angestellten.

1. Sveša noslēpuma izpaušanas⁷⁴⁾ sastāvs formulēts 519. panta 1. un 2. daļā šādā vispārējā veidā: kam pēc likuma vai saistoša noteikuma, pēc amata, nodarbošanās vai nodarbības veida jāglabā slepenībā viņam uzticētas vai viņam zinamas kļuvušas ziņas un kas bez ievērojama iemesla *tīši tās izpaudivs*, sodams ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500. Ja izpaušuma mērķis (dolus directus) bijis sagādāt *mantisku kaitējumu*, vai *gūt mantisku labumu*, vai *celt neslavu personai*, uz kuru izpaustās ziņas attiecas, vainīgais sodams ar cietumu. Pēc 519. panta 3. daļas tāpat ar cietuma sodu sodams tas, kas savā vai cita labā izlietojis ļaunprātīgi izzinātu svešu rūpniecības vai tirdzniecības noslēpumu⁷⁵⁾ (rūpniecības vai tirdzniecības spiegošana)⁷⁶⁾.

wollte man von ihm verlangen, dass er nichts von dem, was er im früheren Betrieb gelernt, in der neuen Stellung verwende...»

⁷⁴⁾ Sal. *Code pénal*, 378. p.: «les médecins etc. ... et toutes autres personnes dépositaires, par état ou profession, des secrets qu'on leur confie, qui hors le cas où la loi les oblige à se porter dénonciateurs auront révélé ces secrets...»

Sal. Šveices 1937. g. kodeka 179. p. (*Verletzung des Schriftgeheimnisses*): «... wer ohne dazu berechtigt zu sein, eine verschlossene Schrift oder Sendung öffnet, um von ihrer Inhalt Kenntnis zu nehmen... wer Tatsachen, deren Kenntnis er durch Oeffnen einer für ihn nicht bestimmten, verschlossenen Schrift erlangt hat, verbreitet oder ausnützt...»

Sal. Vācijas 1927./30. g. projektu, kurš apskata atsevišķi «*Verletzung des Briefgeheimnisses*» (§ 324.), kas piesienas Šveices konstrukcijai (313. p. 1. d.), un «*Verrat von Privatgeheimnissen*» (§ 325.) bei berufsmässiger Ausübung der Heilkunde, der Krankenpflege, der Geburtshilfe oder des Apothekergewerbes oder bei berufsmässiger Beratung, Verbreitung oder Verteidigung in Rechtsangelegenheiten kraft seines Berufes, die unbefugt ein Privatgeheimnis offenbaren, das ihnen bei Ausübung ihres Berufs anvertraut oder zugänglich geworden ist...», izņemot gadījumu, ja to prasījusi «Wahrung eines berechtigten Interesse, das nicht auf eine andere Weise gewahrt werden kann und wenn das gefährdete Interesse überwiegt...»

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 616.—623. p.

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 253.—254. p.

⁷⁵⁾ Sal. *Code pénal*, 418. p. (Violation des règlements relatifs aux manufactures au commerce et aux arts): «Tout directeur, commis, ouvrier de fabrique, qui aura communiqué ou tenté de communiquer à des étrangers ou à des Français résidant en pays étrangers des secrets de la fabrique où il est employé...; si ces secrets ont été communiqués à des Français résidant en France, la peine sera... (pēdējā gadījumā sods vieglāks).

Vācijā attiecīgie noteikumi atrodas 1909. g. 7. jūnija likumā par negodīgu konkurenci (unlauter Wettbewerb) §§ 17.—19. «Verrat und unbefugte Verwertung von Geschäftsgeheimnissen».

⁷⁶⁾ Salīdzinot 519. panta 3. daļu un 520. panta 2. daļu, jānāk pie slēdziena, ņemot vērā beigu vārdus «ja par nodarīto nedraud bargāks sods», kā «rūpniecī-

2. *Piekļūšana sveša noslēpumam*⁷⁷⁾ pēc Sodu likuma 520. panta sodama, kad tā parādas kā apzināta patvaļīga cita vēstules, telegramas, telefonogramas vai cita kāda raksta vai sūtījuma *attaisīšana* vai *paturēšana*, vai kā patvaļīga *pieslēgšanās* telegrafa vai telefona vadiem, vai kā patvaļīga *iepazīšanās* kādā citā ceļā ar cita slēgta raksta saturu, vai kā telegrafa vai radio korespondences vai svešas telefoniskas sarunas patvaļīga *uztveršana* vai *noklausīšanās*. Sods — arests līdz 1 mēnesim vai atbilstošs naudas sods.

Kad tam vēl pievienojas tādā kārtā uzzināto (ārpus 519. pantā paredzētiem nosacījumiem) ziņu *izpaušana*, kuras var sagādāt (dolos eventualis) mantisku kaitējumu vai celt neslavu personai, uz kuru tās attiecas, vai kad izpaušana notikusi ar nolūku gūt mantisku labumu, — vainīgais sodams ar arestu līdz 6 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu⁷⁸⁾ (520. p. 2. d.), ja par nodarīto viņam nedraud bargāks sods.

§ 34. Ģimenes tiesību aizskaršana⁷⁹⁾.

Apskatot ģimenes vienību kā valstiskas nozīmes institutu, pret to vērstie uzbrukumi jāpieskaita noziedzīgiem nodarījumiem pret «sabiedrisko sferu». Tāds uzskats varēja būt piemērots klasiskajā Romā, kur «patria potestas» stāvēja it kā blakus centralai valsts varai, to papildinot un atvietojojot ģimenes robežās. Romas kriminal-

bas un tirdzniecības spiegošanu» nevar pakļaut 520. pantam, bet tā arvienu sodama pēc 519. panta 3. daļas.

No redakcijas viedokļa varbūt būtu bijis pareizāk 519. panta 3. daļu *pārvietot* kā 3. daļu 520. pantā.

⁷⁷⁾ Sal. *Code pénal*, kura 187. pants dienestā esošo personu soda par vēstulju noslēpuma pārkāpšanu, tikai 1922. gadā papildināts ar vispārējo noteikumu, ka sodama «toute suppression, toute ouverture de correspondances adressées à des tiers, faite de mauvaise foi...»

⁷⁸⁾ Tā kā 520. pants apsarga visāda veida slēgtu sūtījumu noslēpumu, tad tā 1. daļa beigās, kur runa ir par iepazīšanos citā ceļā (bez attaisīšanas), precizitātes dēļ būtu bijis vajadzīgs pēc vārda «raksta» atkārtot vēl reizi «vai sūtījuma». Sal. arī 127. un 129. p.

⁷⁹⁾ Sal. *Liszt, Lehrbuch*, 392.—399. lap. p.; *Frank, Strafgesetzbuch*, I, 357.—363. lap. p.; *Wohlberg (Holtzendorffs Rechtslexikon*, 229. lap. p. u. turpm.): Bigamie un Ehebruch; *Merkel* (turpat, II, 304. lap. p. u. turpm.): *Verbrechen gegen den Personenstand*; *Mittermaier, Doppelhe* un *Ehebruch* (V. D. B. IV), 84.—100. lap. p. un 143. lap. p. u. turpm.; *Kohlrausch* (turpat): *Vergehen gegen den Personenstand*, 465.—474. lap. p.; *Ohlshausen, Kommentar* 1916. g. I, 658.—675. lap. p. *Foinickis*, *Особ нная часть*, 131. lap. p. u. turpm.; *Tagancevs*, *Уложен е* (Jakobi izdev.), 838.—872. lap. p.

tiesības tomēr tādu slēdzienu nav taisījušas, vai pareizāk, taisījušas to nepilnīgi. Noteiktu formulu attiecīgiem noziedzīgiem nodarījumiem tās vispār nav radījušas, bet atsevišķi šinī nozarē tām pazīstamie noziedzīgie sastāvi padoti pa daļai «crimen falsi» vai «quasi-falsi», kā, piem., bērna apmānīšana (suppositio partus)⁸⁰) vai neīsta vārda vai ģimenes vārda piesavināšanās (asservatio falsi nominis vel cognominis)⁸¹), pa daļai «lex Julia Augusti de adulteriis coercendis».

Turpretim *jaunajās* tiesībās, kas bija radījušas ģimenes aizskārumu abstrakciju, vērojama tieksme pievienot šos aizskārumus noziedzīgu nodarījumu grupai, kas vērsti pret sabiedrības kopdzīves noteikumiem⁸²), kādam uzskatam pieslejas arī bij. 1903. g. Sodū likumi, kur minētajiem nodarījumiem veltītā nodaļa ievietota līdzās pārvaldības iekārtas aizskārumiem, vidū pirms «pakaļtaisīšanas» un «viltošanas».

Jaunākais viedoklis ir citāds. Nenoliedzot ģimenes milzīgo nozīmi sabiedriskā iekārtā, mūsdienu kriminalisti tomēr attiecīgo kriminalapsardzības *objektu* redz *individa* tiesībās, kas balstas ģimenē, un noliek sodus par šo individa tiesību pārkāpšanu. Sakarā ar to šo noziedzīgo nodarījumu grupu viņi pārnēs privatu labumu⁸³) traucējumu kategorijā.

Ģimenes pamats ir *laulība*. Ievērojot tai piešķirto tiesisko nozīmi, laulības noslēgšanai uzliek virkni juridisku nosacījumu, no kuru izpildīšanas atkarājas laulības likumība. Šo nosacījumu neievērošana padara laulību vai nu par neesošu, vai par padotu apstrīdēšanai. Šinī laukā tīri civiltiesisks uzskats izlauza sev ceļu samērā nesen. Laulības aizsardzību papriekš uzņēmas baznīca, apveltīdama

⁸⁰) Sal. *Kohlrausch, Personenstand*, 466. lap. p.

⁸¹) Sal. *Liszt, Lehrbuch*, 393. lap. p. u. turpm.; «publice interest partus non subijci ut ordinum dignitas familiarumque salva sit...»

⁸²) Sal. *Tagancevs*, 839. lap. p., Nr. 1.: „при этомъ задача законодателя состоитъ въ огражденіи не . . . блага того или другого лица, а блага общественнаго, сводящагося къ . . . нравственнымъ началамъ . . . какъ необходимымъ основаніямъ прочности и непоколебимости . . . семейнаго положенія вообще . . . (sal. turpat 855. lap. p., Nr. 1.).

⁸³) *Vācijas* 1927./30. g. projekts apskata «*Verbrechen und Vergehen gegen Ehe und Familie*» 23. nodalījumā, starp «netiklību» un «goda aizskaršanu».

Šveices 1937. g. kodeks nostāda «*Vergehen gegen die Familie*» starp «*Vergehen gegen Sittlichkeit*», kā privatu labumu aizskārumiem, un «gemeingefährliche Vergehen».

⁸⁴) Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 556.—574. p.; *Polijas* 1932. g. kodeka 195.—202. p.

laulības noslēgšanu un izbeigšanu ar reliģiskām ceremonijām. Tikai ar baznīcas šķiršanu no valsts un t. s. «civilstāvokļa» aktu ieviešanu varēja realizēties šā instituta tiesiskās un reliģiski-ceremoniālās puses pilnīga diferenciacija.

Laulības savienības pastāvēšana rada laulības slēdzējiem vispirms tiesības un pienākumus *dzimumdzīvē*. Mūsdienu koncepcijā laulāto savstarpējo attiecību pamatā atrodas «vienīguma» vai, kā parasts teikt, laulāto *uzticības*⁸⁵) princips, kura pārkāpšana rada nelikumību, ko likums atzīst par noziedzīgu. Šai ziņā tiesības sakrīt ar morales prasībām.

Bet ar to vien tiesības un pienākumi, kas saistīti ar laulību, nepabežojas. No tās izriet *civilstāvokļa* tiesības (état civil, Personenstand) vispirms *sievai*, ievērojot tagad valdošo principu, ka sieva seko vīra stāvoklim, un laulībā dzimstošiem *bērniem*. Uzvārds, radnieciski sakari un mantošanas tiesības atkarājas no individa *izcelšanās* noteicamības, pie kam arī te pēc spēkā esošām tiesībām izšķiroša nozīme piekrīt *tēva* civilstāvoklim. Otrkārt, ģimene rada tanī ieejošu personu kā personīga, tā mantiska rakstura *savstarpējas attiecības* (sevišķi starp vecākiem un bērniem), pie kam attiecībā uz pēdējām sevišķa nozīme ir arī cilvēka *nāvei*, kas tādas izbeidz vai pārveido.

Jāievēro arī, ka formālais raksturs, ko iegūst ģimene, pateicoties tās juridiskai dabai, dod iespēju paplašināt ģimenes savienības apjomu pāri tās materialam saturam, no vienas puses, nodibinot quasi-radnieciskas savstarpējas attiecības starp ģimeni, šā vārda šaurā nozīmē, un personām, kas ģimenē iestājas *mākslīgas* pievienošanās (adoptācijas) kārtā, bet no otras — paplašinot zināmā mērā vecāku tiesības un pienākumus uz personām, kas tos aizvieto kā aizgādņi, aizbildņi u. t. t.

Atbilstoši tam rodas nodarījumu sastāvi, kurus apvieno ar kopīgu terminu kā «ģimenes tiesību» aizskārumu (Familienrechte).

I. Laulības likumībai nepieciešamo *nosacījumu pārkāpšana* (neatkarīgi no vienā otrā vietā sastopamā soda paredzējuma par iestāšanos laulībā ar laulības vecumu nesasniegušu personu) kļūst noziedzīga šādos gadījumos:

⁸⁵) Še priekšā liktais tehniskais termins «vienīgums» pārnēs doto jēdzienu no jūtu sfēras uz reālāku tiesību sfēru.

1. Kad laulības slēdzēji atrodas savā starpā tik tuvā radniecībā, ka laulība pastāvošam likumam liekas *asinsgrēks*⁸⁶⁾. Jau *romiešu* tiesības sodīja tādu laulību (incestus)⁸⁷⁾. *Kanoniskās* tiesības ievērojami paplašināja incesta robežas, attiecinot to uz visām radniecības un svainības pakāpēm «kamēr tās var izsekot» (incestus juris divini). Neskatoties uz ierobežojumiem, ko izdeva pāvests *Inocents III* (1216. g.)⁸⁸⁾, asinsgrēku pēc kanoniskām tiesībām skaitīja joprojām kā pie radniecības, tā svainības un pat arī pie *garīga* tuvuma (cognatio spiritualis)⁸⁹⁾.

Tik plaši jautājumu nostādot, zuda šā nodarījuma sodamības pamatmērķis — nepieļaut vispār atzītās pēcnākamiem kaitīgās fizioloģiskās sekas no tuvu radnieku laulībām (Inzucht)⁹⁰⁾, un izvirzas, taisnība gan, pārspilētā veidā, cenšanās paglabāt ģimenes dzīvī veseļu tikumības atmosferu.

Ar baznīcas ietekmes samazināšanos sodama asinsgrēka apmēri sāka sašaurināties un apgaismes filozofijas spiedienā noslīdēja līdz nullei, bet pārejot franču revolūcijas tīnam, attiecīgais noziedzīgais sastāvs no jauna sāka parādīties daudzās likumdošanās, bet jau šaurākos rāmjos⁹¹⁾. Nelūkojoties uz to, ka doktrīna pa daļai izturas pret to noraidīgi, — jo tai šķiet, ka asinsgrēks visā pilnībā pieder morales sferai, bet bīstamība pēcnākamiem no fizioloģiskā viedokļa vēl nav gluži pierādīta⁹²⁾, — kriminaltiesības to ir uzglabājušas, saistot tā sodamību ne ar formālas laulības noslēgšanas, bet ar *faktiskas kopošanās momentu*⁹³⁾.

⁸⁶⁾ Sal. *Mittermaier*, *Blutschande*, 143. lap. p. u. turpm.

⁸⁷⁾ *Romieši* izšķīra: *incestus juris gentium* (starp augšupējiem un lejupējiem, brāļiem un māsām) un *incestus juris civilis* (pārējās radniecības pakāpes); sal. *Liszt*, 391. lap. p. un *Foinickis*, 131. lap. p.

⁸⁸⁾ Radniecība līdz 4. pakāpei pēc *kanoniska* skaita = 8. pakāpei pēc *civil*-skaita.

⁸⁹⁾ Še pieder laulības ar adoptētiem, krusttēvu un krustmāšu, laulības ar krustmeitām un krustdēliem un laulības ar saderinātiem.

⁹⁰⁾ Sal. *Mittermaier*, 144. lap. p.

⁹¹⁾ Sal. *Mittermaier*, 146. lap. p.: «zu beachten ist in der Entwicklung eine immer schärfere Eingrenzung des Delikts in einen engeren Kreis».

⁹²⁾ Sal. *Mittermaier*, 147. lap. p.

⁹³⁾ Sal. *Šveices* 1937. g. kodeku, kur 213. pantā «*Blutschande*» (nodalījumā «Vergehen gegen die Familie») definēta kā kopošanās ar «Blutsverwandten in gerader Linie und zwischen voll- und halbbürtigen Geschwistern», pie kam pilngadīgo «pavestās nepilngadīgās» paliek bez soda.

Pēc *Vācijās* 1927./30. g. projekta § 290. (nodalījumā «Unzucht») *Blutschande* iespējama starp augšup un lejup ejošas līnijas radniekiem un brāļiem un māsām

2. Tālāk laulība prezumē abpusēju vienošanos laulības savienības noslēgšanā (*consensus facit nuptias*)⁹⁴), kāda vienošanās nevar būt *piespiešanas, apmānīšanas* vai laulības slēdzēja *nepieskaitamības stāvokļa* nelietīgas izmantošanas gadījumā. Tāpēc, ja lietota vardarbība, noziedzīgi draudi vai nelietīgi izlietota vara, lai piespiestu kādu personu iedoties laulībā, personas ievilkšana laulībā ar apmānīšanu⁹⁵), vai ļaunprātīgi izlietojot tam nolūkam viņas nesapratību (visos tās veidos), ir kriminalsodami laulības noslēgšanas gadījumi.

II. «Vienīguma» un «uzticības» princips var tikt pārkāpts divējādā nozīmē: a) formālā un b) materialā:

1. *Divlaulības* (*bigamie, Doppelehe*)⁹⁶) ceļā, ar ko saprot *iestāšanos laulībā* pastāvot otrai laulībai, monogamiskā «vienīguma» principu pārkāpj *formālā* nozīmē. Šā nodarījuma noziedzīguma pieņemšana paredz, ka vismaz viens no laulības slēdzējiem atrodas nešķirtā laulībā ar citu personu. Ar tādu nosacījumu bigamija skaitas par izdarītu ar *otras laulības formālas noslēgšanas* momentu. No šā momenta sākas nozieguma izdarīšanai sekojošais «*nelikumīgs stāvoklis*»⁹⁷).

Ja mēs, turpretī, izejam no «vienīguma» vai «laulāto uzticības» principa pārkāpšanas *materialā* nozīmē, tad kļūst saprotama, sevišķi

ar to pašu kā Šveices projekta izņēmumu par labu personām, jaunākām par 18 gadiem.

Code pénal no asinsgrēka sodīšanas atteicies.

⁹⁴) Sal. *Tagancevs*, 841. lap. p., Nr. 1.

⁹⁵) *Vācijas* 1927./30. g. projekts (§ 311.) paredz sodu par *Ehebetrug*: «wer bei Eingehung einer Ehe dem anderen Eheschliessenden eine Tatsache arglistig verschweigt, die die Ehe nichtig oder anfechtbar macht... einen anderen durch eine Täuschung, wegen der die Ehe angefochten werden kann, dazu bestimmt, mit ihm die Ehe zu schliessen». Kriminalvajāšana iespējama pēc tam, kad *uz šā pamaņa* laulība atzīta par spēkā neesošu.

⁹⁶) Sal. *Liszt*, 396. lap. p. lieto terminu «*mehrfache Ehe*», definējot to kā «Verletzung des Ehebundes durch Missbrauch der Eheschliessungsform»; sal. *Mittemaier*, 85. lap. p.: «Die Nichtachtung der monogamischen Eheordnung».

Šveices 1937. g. kodeks 215. pantā paredz sodu tam, kas «eine Ehe schliesst, obwohl er schon verheiratet ist»; vieglāks sods paredzēts dalībniekam, kas neatrodas laulībā.

Vācu 1927./30. g. projekts (§ 310.) definē «Doppelehe» tādā pašā kārtā, neatvieglojot sodu tam dalībniekam, kurš neatrodas laulībā.

Pēc *Code pénal* (340. p.) «quiconque étant engagé dans les liens du mariage en aura contracté un autre avant la dissolution du précédent sera puni de la peine des travaux forcés à temps...»

⁹⁷) Sal. *manu kursu*, I, 295. lap. p.

agrākos laikos sastopamā divlaulības pielīdzināšana laulības pārkāpšanai⁹⁸) un nākas runāt par *ilgstošu vai turpinātu* noziegumu, kura sākums skaitas ne no formalās laulības noslēgšanas, bet no materialās laulāto *kopdzīves* sākuma momenta.

Pēdējo konstrukciju tomēr tagad doktrīna ir atmetusi. Tāpat doktrīna nerēķinas ar pirmās laulības materialu likumību, gluži tāpat kā bigamijas sodamībai neprasa otras laulības materialu likumību⁹⁹).

No *iekšējās* puses divlaulības noziedzīgumam nepieciešama apzinātība (nodoms). Divlaulība aiz neuzmanības iespējama, bet pēc valdošā uzskata nav sodama. Nodarijuma sodamie *subjekti*, ja izpildīts apzinātības nosacījums, ir kā laulībā esošais (binubus), tā arī pilnīgi patstāvīgi tas, kas, neatrazdamies laulībā, iestājas laulībā ar viņu. Dažās likumdošanās pēdējam gan paredzēts vieglāks sods.

Sakarā ar to, ka bigamiju atzīst nevis par turpinošos noziegumu, bet par pretlikumīgu stāvokli¹⁰⁰), *noilguma* tecēšanas sākumu tai noteic no momenta, kad notikusi formalā iestāšanās otrā laulībā. Dažos kodekos tomēr pretēji tam ne gluži konsekventi iemetināts, ka noilguma tecēšana sākas no pretlikumīgā divlaulības stāvokļa izbeigšanās momenta¹⁰¹).

2. *Laulības pārkāpšana* (adultère, Ehebruch) aizskar «vienīguma» vai «laulāto uzticības» *materialo* principu. Ar vienīgumu šē saprot nevis formālu monogamiju, bet izslēdzošas citu tiesības uz dzimumsakariem. Tās pārkāpšana arī sastāda sodamo uzbrukumu «laulātā tiesībām». Pastāvot laulības pārkāpšanas sakariem, šādu uzbrukumu izdara kā esošais laulībā, tā arī otrs laulības pārkāpšanas dalībnieks¹⁰²).

⁹⁸) To dara, piem., *Constitutio Criminalis Carolina* 121. pantā.

⁹⁹) Sal. *Mittermaier*, 88. lap. p. «einerlei, ob die erste Ehe materiell gültig ist, oder nicht...» un 87. lap. p.: «...ob die zweite Ehe materiell nichtig ist, ist natürlich einerlei...»

¹⁰⁰) Citās domās ir *Tagancevs*, 857. lap. p., Nr. 10.

¹⁰¹) Sal. *Šveices* (215. p.) kodeka un *Vācijas* (§ 310.) projekta noteikumus.

Mittermaier, 88. lap. p. nosauc divlaulības kā *ilgstoša* nozieguma konstrukciju par «eine juristische Anomalie», kas izskaidrojama vēsturiski tikai ar teoriju par divlaulības pielīdzināšanu laulības pārkāpšanai.

¹⁰²) Sakarā ar to ne gluži pareizi *Foinckis* izsakas (135. lap. p.), ka laulātais tādā gadījumā pārkāpjot savus laulātā pienākumus, bet līdzdalībnieks — citas personas laulātā tiesības. Nodarijuma objekts abiem ir *citas* personas laulātā tiesības; laulībā esošajam noz. nodarijums tomēr padziļinas tādēļ, ka tam pastāv šās laulības saites.

Senās romiešu tiesības pazina tikai laulības pārkāpšanu, ko izdara sieva, pie kam kā ģimenes pavarda šķīstuma aizskārumu. Tās tiesnesis bija tēvs vai vīrs kā pater familias, kuram bija atļauts nonāvēt laulības pārkāpēju sievu kopā ar tās līdzdalībnieku (temerator alienarum nuptiarum), ja viņš tos notvēra in flagranti¹⁰³). Vīrs par laulības pārkāpšanu «neatbildēja». Imperijas perioda sākumā gan «lex Julia» ieskaitīja adulterium publiskos noziegumos, taču šī nodarījuma raksturs un atbildība par tā izdarīšanu palika negrozīti.

Tādam viedoklim pieturējās arī *senģermāņu* tiesības, bet *baznīca* šo konstrukciju radikāli pārveidoja. Izejot no laulības kā *sakramenta* izpratnes, baznīca prasīja no abiem laulātiem vienādu izturēšanos pret laulības saišu svētumu un par laulības pārkāpšanu sodīja kā sievu, tā vīru.

Jaunlaiku tiesību attīstība gāja divus ceļus. *Franču* revolūcija atcēla laulības pārkāpšanas sodamību. Code pénal, atdarinot romiešu tiesiskos principus, paredz cietuma sodu laulības pārkāpējai sievai pēc vīra sūdzības, kā arī viņas dalībniekam, ja tas notverts in flagranti vai ja tā dalība pierādīta ar rakstiskiem pierādījumiem. Vīru soda tikai par konkubinas uzturēšanu laulāto mājā (maison conjugale) un pie tam vienīgi ar naudas sodu (339. p.). Vīram tomēr piešķirta tiesība piedot sievai pat pēc notiesājoša sprieduma «en consentant de reprendre sa femme» (2. d. 336. p.).

Jaunās *vācu* tiesības, turpretim, piesienas kanoniskam uzskatam, liekot laulības «garīgā svētuma» vietā abpusīgas laulāto «uzticības» principu. Sakarā ar to tās dabiski paredz vienādu sodu abiem laulātiem, kā arī laulības pārkāpšanas dalībniekam (cietumu), bet ar nosacījumu par *iepriekšēju* laulības *šķiršanu* šās laulības pārkāpšanas dēļ¹⁰⁴).

Vācu tiesību uzskats, pārveidots iepriekš minētā kārtā, ir valdošais doktrinā, lai gan pastāv arī tagad uzskats¹⁰⁵), kas aizstāv laulības pārkāpšanas nesodamību aiz *kriminalpolitiskiem* apsvērumiem.

¹⁰³) Sal. *Foinickis*, 134. l. p. un *Mittermaier*, 93. l. p.

¹⁰⁴) *Šveices* 1937. g. kodeks (214. p.) soda «den Ehegatten, der einen Ehebruch begeht und seinen Mitschuldigen... wenn die Ehe wegen dieses Ehebruchs geschieden oder getrennt wurde... kein Antragsrecht hat der Ehegatte, der dem Ehebruch zugestimmt oder ihn verziehen hat».

¹⁰⁵) Sal., piem., *Mittermaier*, 101. lap. p.: «wo jede praktische Lösung der Straffrage grosse Bedenken erweckt und besonders die tatsächliche Handhabung des Gesetzes sich auf verhältnismässig wenige... Fälle beschränkt, da sollte der Gesetzgeber ruhig den ganzen Tatbestand fallen lassen. Hat denn die Strafe des

III. *Civilstāvoklis* var būt par noziedzīgu uzbrukumu priekšmetu, skatoties no diviem viedokļiem:

1. Pirmkārt — privatas personas nodarījumi, kas vērsti citas personas civilstāvokļa pārgrozīšanai un falsifikacijai, iznīcinot vai slēpjot tā pierādījumus¹⁰⁶), kas attiecībā uz bērnu iespējams tik agrā vecumā, ka viņš vēl nav spējīgs ne fiziski novērot, ne saprast (vai paskaidrot citiem) ar viņu notikušo ārējo pārmaiņu. Še pieder t. s. *bērnu apmaiņa* (suppositio partus) visā tās daudzveidībā, tāpat bērnu *nolaupīšana* un *slēpšana*, par ko jau iepriekš runāts nodalījumā par brīvības aizskārumiem, un cilvēka *dzimšanas* vai *miršanas nepieteikšana* pretēji likuma priekšrakstiem, kas pirmajā gadījumā rada neiespējamības briesmas pierādīt piederību ģimenei, bet otrā — atstāj nenoteiktībā ar cilvēka dzīvības izbeigšanos saistīto tiesisko stāvokli.

2. Otrkārt, še jāpieskaita visi to personu pārkāpumi, kurām ar likumu uzlikts pienākums *vest civilstāvokļa reģistrus* un atzīmes. Ja tāda reģistrēšana tagad atrodas valsts vai komunalistāžu rokās, tad tamlīdzīgi pārkāpumi pēc būtības pieder jau iepriekš apskatītai *dienesta* noziedzīgo nodarījumu kategorijai. Taču tāda pilnīga civilstāvokļa aktu reģistrēšanas sekularizācija izvesta tālu ne viscaur un daudzās valstīs blakus šām iestādēm funkcionē arī garīdznieki, kuru rokās kādreiz bija reģistrācijas monopoltiesības. Taisnība, baznīca, ņemot savā apsardzībā cilvēka dzīvības sākšanās un gala, tāpat

Dritten einen Nutzen? Kann sie die Rache gegen ihn beseitigen? Und ist ihr etwaiger Nutzen ein Gegengewicht gegen den Schaden, den die Strafe... (anrichtet)?... auch trifft sie viel härter... insbesondere die Kinder...»

Pēc vācu 1927./30. g. projekta laulības pārkāpšana, kā arī pie mums *nav sodama*.

¹⁰⁶) Sal. *Kohlrausch*, 471. lap. p.: «... ein Gefährdungsdelikt... die Handlung des Täters ist nicht gegen... die Tatsache der Zugehörigkeit zu einer Familie sondern gegen deren Beweisbarkeit gerichtet»; sal. *Liszt*, 394. lap. p.: «Erregung eines dauernden Irrtums...».

Sal. *Code pénal*: «Crimes et délits tendant à empêcher ou détruire la preuve de l'état civil d'un enfant ou à compromettre son existence (345. p. u. turpm.), atsevišķi 345. p.: «les coupables d'enlèvement, de recélé ou de suppression d'un enfant, de substitution d'un enfant à un autre ou de supposition d'un enfant à une femme qui ne sera pas accouchée...»; 346. p.: «Toute personne qui ayant assisté à un accouchement, n'aura pas fait la déclaration prescrite... sera punie...»

Sal. *Šveices* 1937. g. (216. p.): «die Unterdrückung oder Fälschung des Personenstandes eines andern», atsevišķi «wer ein Kind absichtlich unterschiebt...»

Vācijās 1927./30. g. projekts pazīst § 316. t. s. *Personenstands-fälschung* (fälschen, unterdrücken, insbesondere ein Kind unterschieben).

civiltāvokļa ziņā tikpat svarīgās laulības noslēgšanas reģistrāciju, izvirzīja pie tam ne fizioloģisko, bet reliģisko «svētišanas» momentu, interesējoties mazāk par pašu dzimšanu, precēšanos vai miršanu, bet tomēr veda attiecīgus sarakstus un metriskās apliecības izdeva ar savu kalpotāju parakstiem un apliecinājumiem. Ciktāl baznīcas kalpotāji šās tiesības izpilda subsidari vai paraleli civilmetrikiem, šos viņu nodarījumus nevar ietvert tīri dienesta noziedzīgos nodarījumos, jo kalpošana baznīcai nav «dienests» tehniskā nozīmē; tāpēc šādi pārkāpumi sastāda *delicta sui generis*.

Pie minētajiem nodarījumiem pieder: kāda ieraksta *neievērošana* civiltāvokļa aktos, *nepareiza* ieraksta ievēšana attiecīgos reģistros apzināti vai aiz neuzmanības un vispār tādu reģistru *nepareiza vešana un glabāšana*. Sevišķu noziedzīgu nodarījumu veidu sastāda dalība *laulāšanas ceremonijas izpildīšanā* un laulības ierakstīšana reģistrā, kad laulības noslēgšana pēc likuma šāda vai tāda iemesla dēļ atzīta par noziedzīgu¹⁰⁷).

IV. Beidzot, kas attiecas uz tiesību un pienākumu pārkāpšanu, kuri izriet no *vecāku un bērnu* savstarpējām attiecībām, tad vecākiem un to vietniekiem pienākas gādāt par bērnu audzināšanu un uzturēšanu līdz zinamam vecumam, un šā pienākuma realizācija prezumē zinamu daļu viņu disciplinārās varas pār bērniem. No šejienes bērniem — tiesības uz apgādību un pienākums klausīt līdz minētajam vecumam. Bet tādu pašu tiesību uz apgādību iegūst ar laulību arī *sieva*, un iegūst dažos gadījumos arī trūcumā kritušie *vecāki*. Visu minēto pienākumu pārkāpšana, no vienas puses, un vecāku varas nelietīga lietošana, no otras puses, sastāda tiesībpārkāpumus, ko zināmās robežās atzīst par tik nopietniem, ka likums spiests aplikt tos ar kримinālsodiem¹⁰⁸).

¹⁰⁷) Sal. *Code pénal*, 340. p. 2. d.: «l'officier public qui aura prêté son ministère à ce mariage (bigamie) connaissant l'existence du précédent sera condamné à la même peine».

¹⁰⁸) *Šveices* 1937. g. kodeks (217. p.) paredz sodu par «*Vernachlässigung von Unterstützungsspflichten*», saprotot ar pēdējām «die familienrechtlichen Unterhalts oder Unterstützungsspflichten... die ihm aus Gesetz oder freiwilliger Anerkennung obliegenden vermögensrechtlichen Pflichten gegenüber einem... ausserehelichen Kinde nicht erfüllt...»; (sal. arī 218. p.). Tālāk, 219. p. paredz sodu par die «*Verletzung der Erziehungspflicht*» diezgan šauros rāmjos, kā par bērna nodošanu audzināšanā personām, «bei denen es, wie sie wissen oder annehmen müssen, in sittlicher oder körperlicher Beziehung gefährdet ist».

Vācijās 1927./30. g. projekts paredz sodu par «*Verletzung der Unterhaltspflicht*» (§ 314.): «wer sich wissentlich und gewissenlos einer gesetzlichen Unter-

Latvijas Sodu likuma XXX nodaļā (477.—492. p.) uzskaitīti šādi noziedzīgi sastāvi:

1. *Piespiešana iestāties laulībā* (vienas puses vai abu) ar vardarbību vai «sodamiem draudiem» (477. p. 1. daļa) (sods — pārmācības nams). *Aizbildnim* vai *aizgādnim*, kas, nelietīgi izlietodams savu varu, piespiedis jaunāku par 21 gadu personu iestāties ar viņu laulībā, ja laulība notikusi, draud pārmācības nams līdz 2 gadiem (488. p.), bet par *vecāku* vai *aizbildņa* varas nelietīgu izlietošanu, lai piespiestu iestāties laulībā, ja laulība notikusi, — pēc 486. panta 2. punkta cietums¹⁰⁹).

2. *Iestāšanās laulībā:*

- a) ar personu, kura, vainīgam zinot, uz to piespiesta ar *vardarbību* vai *sodamiem draudiem*; sods — pārmācības nams (477. p. 1. daļa);
- b) ar personu, kura, vainīgam to zinot, atradies *nepieskaitamības* stāvoklī, pēc 478. p. sodama ar pārmācības namu¹¹⁰);
- c) *pastāvot agrākai laulībai*, sods (479. p.) laulībā esošam — pārmācības nams, bet laulībā neesošam — cietums¹¹¹);
- d) ar līgavaiņa vai līgavas *pievilšanu*, kad slēpts apstākļi, kas padara laulību par spēkā neesošu¹¹²), pēc 480. p. sods — pārmācības nams;
- e) *apzināti asinsgrēcīgā* sodama kā asinsgrēks¹¹³) (481. p.);
- f) *apzināti tādā radniecības vai svainības pakāpē*, kurā laulība, kaut arī tā nav asinsgrēks, pēc likuma atzīstama par spēkā neesošu, sods — arests (483. p.)¹¹⁴), ja vainīgais nav atbildīgs pēc 480. p.;
- g) pilngadību sasniegušā ar *apzināti nepilngadīgu*, — pēc 482. p. sodama ar arestu.

haltspflicht soweit entzieht, dass der notwendige Unterhalt des Unterhaltsberechtigten ohne öffentliche Hilfe oder die Hilfe anderer gefährdet wäre...»

¹⁰⁹) Bez tam tiesa 486. p. gadījumā var atņemt vainīgam varu pār nepilngadīgo.

¹¹⁰) Sal. *Tagancevs*, 849. l. p., Nr. 6.

¹¹¹) Sal. 1933. g. 28. jūnija pārgrozījumus un papildinājumus Kriminālprocesa un Tiesu iekārtas likumos (Kriminālprocesa likuma 35. panta piezīmi).

¹¹²) Sal. *Tagancevs*, 851. l. p., Nr. 67; šeit nepieder laulības noslēgšanas nosacījumu krāpnieciska neizpildīšana (*Tagancevs*, 852. l. p., Nr. 11.).

¹¹³) Sal. turpm. 498. pantu.

¹¹⁴) *Redakcijas* ziņā būtu vēlams atvietot 483. p. teikumu: «ja vainīgais nav atbildīgs pēc 480. p.» ar vārdiem: «ja vainīgais nav sodams pēc 480. p.»

3. *Nepaziņošana* pēc piekritības par dzimšanu vai miršanu no tā, kam pēc likuma tas¹¹⁵⁾ pienākas, sodama ar naudas sodu līdz Ls 50 (490. p.).

4. *Civilierēdņa*¹¹⁶⁾ vai *garīdznieka*, kam pienākas *vest metriskās grāmatas*, nodarījumi attiecībā uz šo pienākumu sodami: a) tīša ziņu neierakstīšana, kurām ir tiesiska nozīme (pēc 491. p. ar cietumu)¹¹⁷⁾, b) tādu pašu ziņu neierakstīšana vai nepareizu ziņu ierakstīšana aiz nolaidības, vai noteikumu neizpildīšana par grāmatu vešanu, glabāšanu un iesniegšanu pēc piekritības — ar naudas sodu līdz Ls 300 (492. p.).

5. *Garīdznieka* vai *civilierēdņa* apzināta *pedalīšanās* Sodumu likuma 477.—483. pantā paredzēto *laulību noslēgšanā* pēc 484. panta sodama ar pārmācības namu līdz 2 gadiem vai ar cietumu;

6. Tēva, mātes, aizbildņa, aizgādņa vai uzraudzītāja *cietsirdīga apiešanās* ar 18 gadu vecumu nerasniegušu (pēc 486. p. cietums)¹¹⁸⁾, kā arī noteiktu vecumu nerasnieguša nepilngadīgā atdošana *fabrikā vai amatniecības iestādē* (pēc 487. p. arests līdz 1 mēnesim vai atbilstošs naudas sods);

7. Nepilngadīgā vai citas noteiktā kārtā vainīgā uzraudzībā nodotas personas *atstāšana bez pienācīgas uzraudzības*, ja tādēļ uzraugamais *izdarījis smagu noziegumu vai noziegumu* (pēc 489. p. arests līdz 1 mēnesim vai atbilstošs naudas sods)¹¹⁹⁾.

8. Ar pietiekošiem līdzekļiem apgādātas personas *atteikšanās apgādāt un dot uzturu* savai mātei, likumīgam tēvam, bērnam, vai ārļaulības bērnam, kuram uzturs dodams pēc *civiltiesas sprieduma*, un rupja apiešanās ar māti vai likumīgu tēvu (pēc 485. p. arests)¹²⁰⁾.

¹¹⁵⁾ Redakcijas ziņā būtu vēlams turēties arī 490. pantā pie 491. un 492. p. redakcijas un *atvietot* vārdus «vai dzimšanas un nāves gadījumu ierakstīšanai» ar vārdiem «vai dzimšanas vai nāves sarakstus», kurus iespraust pēc vārda «reģistrācijas grāmatu».

¹¹⁶⁾ Sal. 1921. g. 18. februara likumu par *civiltāvokļa aktu* reģistrāciju.

¹¹⁷⁾ Bez tam tiesa var *atcelt* vainīgo no amata un aizliegt viņam ieņemt atiecīgu amatu uz laiku no 6 mēnešiem līdz 3 gadiem.

¹¹⁸⁾ Bez tam tiesa 486. p. gadījumā var vainīgajam *atņemt* varu pār nepilngadīgo.

¹¹⁹⁾ No zinama viedokļa būtu vēlams papildināt 486. pantu ar 3. punktu, kas paredzētu sodīt jaunāka par 18 gadiem nepilngadīgā pievēršanu kādai *netikumīgai darbībai*.

¹²⁰⁾ Sal. jaunu 1937. g. 8. augusta likumu, pēc kura par atteikšanos apgādāt var *novietot administratīvā kārtā darba namā*.

§ 35. Netiklība¹²¹⁾.

Dzimumtieksmes — kurās daba ietvērusi cilvēku cilts atjaunošanās nepārtrauktību — kā katrs instinkts — var krist pārmērībā un izvirst¹²²⁾. Lai to ievirzītu pienācīgās robežās, gudrā daba vispirms līdzās tām nolikusi *kauna* instinktu un saistījusi ar viņu pārmērību veselībai kaitīgās sekas. Tālāk, cilvēku kopdzīvē par dzimumtieksmju neapturamības nākošo ierobežojumu kļūst *labi tikumi*, ko, baznīcai valdot, ņem savā apsardzībā *relīģija* («*delicta carnis*»), radīdama, no vienas puses, *šķīstības* un no otras — *laulības svētuma* jēdzienu, pēc kura par vienīgo in thesi pielaižamo dzimumu kopdzīves formu atzīta laulība. Cilvēku savstarpējās attiecības regulējošām normām sekularizējoties, laulība kļūst par *tiesību* institutu, līdz ar ko tiesības tādā pašā secībā uzņemas pieminēto «*labo tikumu*» apsardzību. Rodas noziedzīgi nodarījumi pret tikumību, kuru kopību sauc arī par «*netiklību*».

Pagāniskajā *Romā* šī evolūcija noritēja bez reliģijas palīdzības. Kad «*labo tikumu*» sargāšana vairs nebija pa spēkam «ģimenes tēvam» un «*morum*» cenzoram, t. i. Romas republikaniskās iekārtas sabrukuma laikā, sākoties ķeizaru laikmetam, bija spiestā iejaukties valsts vara, kam kā sekas bija «*lex Julia de adulteriis*» izdošana (736. a. u. c.), t. i. kriminalsodu ieviešana par smagākiem, toreizējā izpratnē, valsts pamatus ārdošiem tikumības pārkāpumu veidiem — *adulterium* (laulības pārkāpšana), *stuprum* (aizliegta kopošanās), *lenocinium* (savešana) un *incestus* (asinsgrēks).

Turpretim *viduslaikos* t. s. «*delicta carnis*» pilnīgi atrodas baznīcas varā. Baznīcas izvīrītais «grēka», kā Dieva bauslības pārkāpšanas, jēdziens paplašināja sodamības robežas tālu pāri sveša labumā aizskaršanai. No baznīcas viedokļa grēcīga (t. i. noziedzīga)

¹²¹⁾ Sal. Mittermaier, Verbrechen und Vergehen wider die Sittlichkeit (V. D. B. IV), 1.—196. lap. p.; tā paša: Die Behandlung der Unzucht zwischen Männern und die Behandlung des Ehebruchs I pielikumā vācu 1927. g. projekta Begründung'am, 104.—109. lap. p.

Liszt, Lehrbuch, Strafbare Handlungen gegen Sittlichkeit und Schamgefühl, 367.—391. lap. p.; Kronecker, «Die Sittlichkeitsverbrechen im amtlichen Strafgesetzbuchentwurf» (Z. f. ges. Strfrw., 1927. g. 568.—597. lap. p.); Foinickis, Особ. часть, посягательства на цѣломудріе, 128.—155. lap. p.; Tagancevs, Уложение, (Jakobi izdev.), 1059.—1088. lap. p.

¹²²⁾ Sal. Mittermaier, 76. lap. p.: «... der normale Geschlechtsakt hat den Zweck der Zeugung... der Geschlechtsakt dient dem Menschen aber auch zur Lustbefriedigung... nach dieser Seite sieht der Gesetzgeber Gefahren...»

bija netikumīga uzvešanās vispār, bet par netikumu atzina, starp citu, ikkatrus ārlaulības fiziskus sakarus. Milzīgā plaša starp baznīcās aizstāvēto šķīstības ideālu un viduslaiku tikumu rupjo īstenību rezultātā noveda pie neticami bargu sodu noteikšanas par visiem t. s. «nešķīstības» veidiem.

Tāda liekulīga sodu bardzība pastāvēja līdz pat XVIII gadu simteņa beigām, kad visās dzīves nozarēs ieplūdušā cenšanās pēc brīvības skāra arī šīs lietas. Individualās «brīvības» vārdā apgaismes filozofija prasīja ne tikai sodu mīkstināšanu¹²⁴), bet pat netiklības pilnīgu nesodamību, ja tā neapdraud cita tiesības.

Pakāpeniski iezīmējās vidusceļš. Nostājoties uz viedokļa, ka nepieciešams apsargāt individa personīgus labumus no svešiem uzbrukumiem, valsts nevar atstāt bez ievērības plašu iedzīvotāju slāņu un, galvenais, augošās paaudzes izvirtības sociālās briesmas.

Ja šādas briesmas aizskar ne noteiktu personu, bet visu sabiedrību, tad tādus nodarījumus mēs jau apskatījām nodalījumā par «sabiedriskās tikumības aizskārumiem». Šis nodalījums veltīts nodarījumiem, kas pirmā kārtā aizskar «atsevišķu personu» labumus.

Šo aizskārumu objekts pēc mūslaiku izpratnes, pirmām kārtām, ir svešas personas «dzimumneaizskārumība»¹²⁵) un, otrā kārtā, svešas personas «kaunības» (pudeur), kā pirmās īpašības, sargātāja.

No šāda formulējuma izriet vispirms, ka dzimumdzīves neapvaldamība un ar to saistītā dzimumtieksmju izvirtība, lai tā dotam subjektam būtu cik kaitīga būdama, kriminaltiesībām ir vienaldzīga¹²⁶), ja tā neaizskar citas personas.

Tālāk kriminaltiesības mūsu laikos atteikūšās no iejaukšanās darbībai spējīgu cilvēku intimās dzimumu attiecībās, kuru pamatā atrodas abu pušu «brīva», vārda parastā nozīmē, griba. Še pilnīgi

¹²³) Sal. *Kronecker*, 571. lap. p.: «... dass jenes Sichausleben des Einzelnen auf geschlechtlichem Gebiete seine Grenzen finden muss im Interesse einerseits der Freiheit, Gesundheit und Ehre derjenigen Person, an welcher der Handelnde seinen Trieb betätigt, andererseits der menschlichen Gesellschaft, für welche der sittliche Zustand der Allgemeinheit eines der wichtigsten Rechtsgüter ist...»

¹²⁴) Interesanti atzīmēt pretējo, ka pēc tagad Kanādā pastāvošā likuma (146. p. 216. nod., pēc 1920. g. turp.) sutenierismu, tirdzniecību ar sievietēm, viņu vervēšanu netiklības perēkļiem un visādu savešanu soda atkārtotā gadījumā ar 10 gadiem cietuma un *viņš tā vēl ar miesas sodu* («shall also be liable to be whipped in addition to such imprisonment).

¹²⁵) Sal. *Mittermaier*, 11. lap. p.

¹²⁶) Cita lieta *prostitūcijas reglamentācija* ārējās kārtības policijas nozarē.

atzīts princips «volenti non fit injuria». Ne vienreizēja ārļaulības kopošanās, ne konkubināts, kā ilgstoša ārļaulības kopdzīve, nav kriminalvajāšanas priekšmets¹²⁷). Tā domājama tikai tad, ja šai ziņā atklāti pārkāpta sabiedriska pieklājība un kad tas var būt par pavedinājumu citiem, bet šie nodarījumi pieder jau sabiedriskās tikumības aizskārumiem.

Izņēmumi no šā vispārējā noteikuma ir:

- 1) *asinsgrēks*, ko soda tāpat kā asinsgrēku laulības kopdzīvē un tādu pašu apsvērumu dēļ (iepr. 268. lap. p.),
- 2) *pretdabiski labprātīgi sakari* vīriešu dzimuma personu starpā (nefanda libido)¹²⁸), kurus, neskatoties uz dažu psihiatru¹²⁹) un redzamu juristu (Oetker) pēdējā laikā izteiktiem pretējiem uzskatiem, soda daudzas likumdošanas¹³⁰), starp citu arī *Vācijas*¹³¹) 1927./30. g. projekts, ievērojot kaitīgo *feminismu*, kas attīstoties šās dzimumizvirtības *pasivos* upuros. Tas pēc būtības pieder t. s. «mieskārīgas darbības» kategorijai.

Vispār dzimumneaizskaramības un kaunības kriminalapsardzība sākas tikai tur, kur individa paš aizsardzība nav pietiekoša, lai atvairītu svešus aizskārumus. Še jāpieskaita piespiešana — fiziska (vardarbība) un psihiska (draudi, varas nelietīga izlietošana un ekonomiskās atkarības izmantošana), apmānīšana, pavešana, jaunatnes sa-

¹²⁷) Cik tālu tas neaizskar sveša *laulības tiesības* (sal. iepr. 270. lap. p.); sal. arī *Foinickis*, 130. lap. p.

¹²⁸) Sal. *lex Scatinia* Romā, no II puniešu kara laikiem un ķeizaru *Valentiniana* un *Justiniana* noteikumus, kas pastiprināja sodu par kopošanos vīriešu starpā (nāves sods).

¹²⁹) Sal. sevišķi kustību, ko Vācijā vada pazīstamais Dr. *Hirschfeldt's*.

¹³⁰) Šo nodarījumu vispārēja sodamība atkritusi *romāņu* zemēs, izņemot t. s. kvalificētos gadījumus; sal. *Mittermaier*, 149. lap. p.; *Kronecker*, 580. lap. p. u. turpm., atsev. 588. lap. p.

¹³¹) Sal. *Begründung*, 147. lap. p.: ... der Gesetzgeber muss sich die Frage vorlegen, ob der § 175. trotz... seiner beschränkten Durchführbarkeit eine Schranke bedeutet, die man nicht ohne Schaden für die Gesundheit und Reinheit unserer Volksseele hinwegziehen darf... die geschlechtliche Beziehung von Mann zu Mann als eine Verirrung erscheint, die geneigt ist, den Charakter und das sittliche Gefühl zu zerrütten. Greift diese Verirrung um sich, so führt sie zur Entartung des Volkes und zum Verfall seiner Kraft... un 148. lap. p.: «(auf) die männliche Prostitution... fallen in erster Reihe die schweren Schäden zurück, die mit der gleichgeschlechtlichen Unzucht im Zusammenhang stehen...» T. s. *Lesbas mīlestību* (starp sievietēm), kam tādu jaunu seku nav, kriminaltiesības parasti atstāj bez soda (citādi to dara *Šveices* 1937. g. kodeks, 194. p.).

bojāšana (kas bīstama jaunatnes fiziskās negatavības un moraliskās vājības dēļ) un mantkārīga labuma iegūšana no svešas netiklības.

Norādītos kvalificētos apstākļos noziedzīgā darbība var izraisīties vai nu kā «dzimumu kopošanās» (sodama kopošanās), vai kā t. s. «mieskārīga darbība» (atentats vai outrages à la pudeur)¹³².

1. Uz piespiešanas pazīmes konstruēts «izvarošanas» jēdziens (stuprum violentum, Notzucht, viol), ar ko saprot ārpuslaulības dabisku vīrieša kopošanos ar sievieti, neraugoties uz tās pretošanos vai atņemot tai iespēju pretoties. Par tiešu uzbrukuma objektu pie tam ir sievietes *dzimumbrīvība*, pie kam pēc mūslaiku jēdzieniem pilnīgi neatkarīgi no cietušās tikumības vai netikumības¹³³). Pēc izvarošanas parauga konstruē tālāk tādos pašos nosacījumos mieskārīgas darbības izdarīšanu¹³⁴), pie kam par tādas upuriem var būt kā sieviešu, tā vīriešu dzimuma personas.

2. Blakus piespiešanai stāv ievilkšana dzimumsakaros ar *apmānīšanu* (Missbrauch unter Täuschung). Tai piesienas, no vienas puses, citas personas *prāta* sajukuma, vājprātības, bezsamaņas vai fiziskas nevarības nelietīga izmantošana kā dzimumsakaram, tā mieskārīgai darbībai¹³⁵), bet, no otras puses, t. s. *pavešana* (Verführung)¹³⁶), kas saprotama kā svešas *nezināšanas* un *moraliskas nespēcības* ietekmējums mieskārīgos nolūkos. Taisnība, šās lietas tādā mērā saplūst ar labprātīgu netiklību, ka pozitīvās tiesības pēc vispārēja noteikuma sodīšanai izdala tikai sevišķi tipiskus pavešanas gadījumus, piem., kad pavešana notikusi ar *apsolīšanas iestāties laulībā*. Ciktāl ir runa par jaunatni, pavešanu pa daļai aptver turpmākā noziedzīgo nodarījumu grupa.

¹³²) Sal. *Taganceva* (1060. lap. p. Nr. Nr. 2. un 3.) sīku mieskārīgas darbības definējumu.

¹³³) Sal. *Mittermaier*, 105. lap. p.

¹³⁴) Sal. *Mittermaier*, 101. lap. p. u. turpm.

¹³⁵) Sal. *Mittermaier*, 110. lap. p.

Jāšaibas, vai vārds «Schändung», ko šā nodarījuma apzīmēšanai lieto vācu literatūrā un vācu likumdošanā, piemērots, jo tam piemītošais «aizskaršanas» elements vismazāk piemērojams tiem gadījumiem, kad upurs *nezina*, ko ar viņu dara.

¹³⁶) Sal. *Foinickis*, 138. lap. p. u. turpm. un *Mittermaier*, 120. lap. p. u. turpm.: «... die Verführung... das weiteste Gebiet unsrer Deliktsgruppe, dessen Grösse sogar die Überwältigungsfälle überragt... ein Verderben der Seele und des Körpers...»

3. Tam, ka upuris nesaprot ar viņu izdaramo aktu, piekrīt svarīga vieta mieskārīgas darbības otrās kategorijas konstrukcijā, un proti, attiecībā uz bērnu un vispār *nepilngadīgu*¹³⁷⁾ aizskārumiem. Še tomēr bez «*nesapratības izlietošanas par ļaunu*» loma ir arī apsvērumam par dzimumsakairinājuma postošo ietekmi uz pusaudža psihi un tādu pašu kaitīgumu viņa fiziskai attīstībai.

Pozitīvā likumdošana parasti noteic šinī attiecībā gradaciju pēc vecumiem¹³⁸⁾, izšķirot līdzīgi «absolutas nepieskaitamības» vecumam pašu jaunāko vecumu, — kad likums bez ierunām soda katru mieskārīgu aizskārumu, pavisam neieejot konkrētā gadījuma apstākļu analizē, un vairāk nogatavojušos vecumu, kad pie «nosacītas pieskaitamības» katrā atsevišķā gadījumā jāpārbauda aizskārums upura attīstības pakāpe.

4. *Jaunatnes samaitāšanu* (corruption de la jeunesse) soda ne tikai, kad tā, kā iepriekšējos gadījumos notiek, lai apmierinātu noziedzīgā nodarītāja miesas kārību. Rūpes par jaunās paaudzes tikumisko tīrību un veselību piespiež kriminallikumam iejaukties pat intimās ģimenes attiecībās, sodot vecākus un viņu vietniekus par nepilngadīgo netikumīgas dzīves *veicināšanu*. Tāda kaislību attīstības sekmēšana nereti izskaidrojama ar vieglprātīgu izlaidību, bet biežāk arī ar personīgām, proti, mantkārīgām izredzēm. Tādā gadījumā parādas kā pārejas pakāpe uz šā nodalījuma plašo visriebīgāko nodarījumu grupu, t. s. mantiska labuma iegūšanu no svešas netiklības.

5. *Savešanu*¹³⁹⁾ (lenocinium, proxénétisme, Kuppelei), svešas netiklības pabalstīšanas nozīmē, pozitīvās tiesības izvirza kā noziedzīgu nodarījumu, ko soda ne pēc vispārējiem noteikumiem par līdzdalību, bet kā delictum sui generis, parasti ar nosacījumu, ka tā pārgājusi *amatā* (kad mantkārība pieņemama)¹⁴⁰⁾, vai atsevišķos gadījumos, ja pierādami savtīgi pamudinājumi. *Kvalificēts* savešanas veids (schwere Kuppelei) ir cita piedabūšana uz netiklību svešas

¹³⁷⁾ Principāli nav pamata aprobežoties vienīgi ar *sieviešu* dzimuma bērnu aizsardzību.

¹³⁸⁾ Apstrīdams ir jautājums, vai tamlīdzīgos gadījumos ir attaisnojama *kļūdišanās* vecumā. Nostājoties par bērnu aizsardzības pastiprināšanu pret netiklību, šo jautājumu vajadzētu izšķirt *noraidošā* nozīmē (sal. *Mittermaier*, 118. lap. p.).

¹³⁹⁾ Sal. *Mittermaier*, 175. lap. p. u. turpm. un atsevišķi 187. lap. p.

¹⁴⁰⁾ *Šveices* 1937. g. kodeks 198. pantā noteikti piemetina, ka «*Gewinnsucht*» ir «savešanas» nepieciešama sastāvdaļa. Uz cita viedokļa stāv *vācu* 1927. g. projekts, §§ 304. un 305.

mieskāres apmierināšanai ar piespiešanu, apmānīšanu, varas nelietīgu izlietošanu vai dotās personas atkarīgā vai nevarīgā stāvokļa izmantošanu. *Kvalificēts* piespiestas savešanas paveids ir arī personas turēšana pret tās gribu *netiklības perēklī* netiklības nolūkiem¹⁴¹).

6. Mantkārīgs nolūks jo reljefi izceļas t. s. «*sutenierismā*» (Zuhāļterei)¹⁴²), t. i. ja vīrietis amatveidīgi iegūst mantisku labumu no prostituētās sievietes netiklības, kad šī sieviete tādu vai citādu apstākļu dēļ atrodas viņa ietekmē.

7. Beidzot, viena no mūsu sabiedriskās iekārtas ļaunākām kārtēm ir *tirdzniecība ar sievietēm* (traite des blanches), kas ar starptautiskiem traktātiem arī ieskaitīta par «*universaldelaktu*»¹⁴³). Še pieder amatveidīga sieviešu *vervēšana* netiklības perēkļiem un sieviešu piedabūšana *izbraukt* uz ārzemēm nolūkā likt tām nodarboties ar netiklību kā amatu. Dažkārt šāda vervēšana pāriet pat sieviešu *nolaupīšanā* minētajam nolūkam¹⁴⁴).

Noteikumi par netiklības sodamību *Latvijas* Sodū likumā (XXXI nodaļa, 493.—507. p.) vēl arvienu cieš no pārmērīgas kazuistikas¹⁴⁵).

¹⁴¹) Sal. iep. nodaļu par *brīvības* atņemšanu, ... lap. p.

¹⁴²) Sal. *Mittermaier*, 187. lap. p. u. turpm.; *Kronecker*, 592. lap. p. u. turpm.

¹⁴³) Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 202. panta 5. punktu: «der Täter ist auch strafbar, wenn er die Tat im Auslande begangen hat, in der Schweiz betreten und nicht ausgeliefert worden ist und wenn die Tat auch am Begehungsorte strafbar ist.»

Sal. *Londonas* 1899. kongresu par sieviešu tirdzniecību; 1904. g. 18. maija un 1910. g. 4. maija *konvencijas* par cīņu ar sieviešu tirdzniecību; uz *Tautu savienības* iniciatīvu 1921. g. 30. septembrī (1922. g. 31. martā) un 1933. g. 11. oktobrī (1935. g. 29. augustā) noslēgtās konvencijas.

¹⁴⁴) Sal. iep. nodaļu par *brīvības* atņemšanu 251. lap. p.

¹⁴⁵) *Mittermaier*, (11. l. p.) izsakas ļoti neatzinīgi par bij. krievu 1903. g. Sodū likumu atbilstošo Sod. likuma XXVII nodaļu: «...umgekehrt darf Russland zur Warnung dienen; es trennt zuerst nach Handlungen, innerhalb dieser nach dem Alter des Opfers und der Art des Angriffs völlig unübersichtlich» un 75. l. p.: «...die fürchterlich kasuistische Fassung, die rein theoretisierende Gliederung der Tatbestände ist... ein entschiedener Fehler, der im Jahre 1866 nicht in dem Masse zu finden ist...»

Sal. *Code pénal*, «Attentats aux moeurs» (330.—334. p.). *Šveices* 1937. g. kodeks daļa t. s. «Strafbare Handlungen gegen die *Sittlichkeit*»: a) Angriffe auf die geschlechtliche Freiheit und Ehre (187.—197. p.), b) Begünstigung und Ausbeutung der Unzucht (198.—202. p.), c) Verletzung der öffentlichen Sittlichkeit (203.—204. p.) un d) Übertretungen gegen die Sittlichkeit (205.—212. p.). *Vācijas* 1927./30. g. projekts izšķir: a) Unzucht (§§ 282.—303.) un b) Kuppelei, Frauen-

I. Sākot ar *mieskārīgu darbību* (493.—496. p.), Sodū likums paredz sodus, ja tā izdarīta:

1. ar bērnu (abēja dzimuma)¹⁴⁶⁾, jaunāku par 14 gadiem — *katrā gadījumā*, bet ar nepilngadīgu (abēja dzimuma) no 14 līdz 16 gadiem — *bez viņa piekrišanas*, vai kaut arī ar viņa piekrišanu, bet izmantojot viņa *nesapratību*; sods — pārmācības nams līdz 2 gadiem vai cietums (493. p.);
2. ar 16 gadu vecu personu *bez viņa piekrišanas*; sods — cietums (494. p.)¹⁴⁷⁾;
3. ar personu, kas atrodas vainīgā *varā* vai atkarībā no viņa, vai ar *vardarbību* vai *sodamiem draudiem*, vai laupot *sievietei nevainību*, bet bez kopošanās, vai ar personu, kuru šajā nolūkā vai nu pats vainīgais vai kāds cits ar viņa līdzdalību iepriekš novedis *bezsamaņas stāvoklī*; sods — pārmācības nams līdz 2 gadiem vai pārmācības nams (495. p.)¹⁴⁸⁾.

II. *Pederastija* (496. p.) sodama:

1. *parastos* gadījumos ar cietumu;
2. Sods pieaug līdz pārmācības namam uz laiku līdz 2 gadiem, kad pederastija izdarīta:

handel Zuhälterei (§§ 304.—309.), neatdalot privatu labumu aizskārumus no sabiedriskas sfēras aizskaršanas.

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 519.—544. p.: «dei delitti contro la moralità pubblica e il buon costume».

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 203.—214. p.

¹⁴⁶⁾ Sal. *Tagancevs*, 1061. l. p., Nr. 1.

¹⁴⁷⁾ Par nozieguma *subjektu* šajā un līdzīgos gadījumos var būt arī sieviete (*Tagancevs*, 1062. l. p., Nr. 2.).

¹⁴⁸⁾ Sal. *Code pénal*. «attentat à la pudeur... d'un enfant, de l'un ou de l'autre sexe, âgé de moins de 13 ans commis par un *ascendant* (331. p.) ou commis avec violence contre les individus de l'un ou de l'autre sexe (332. p.).

Sveices 1937. g. kodeks paredz sodīt «Erlangen der Vornahme oder Duldung einer unzüchtigen Handlung von einer unmündigen Person des gleichen Geschlechts von mehr als 16 Jahren», vai arī pilngadīgas personas vai bezizejas stāvokļa nelietīgu izlietošanu, vai amata veidā (194. p.).

Vācijas 1927./30. g. projekts draud sodīt tikai «schwere Unzucht zwischen Männern» (§ 297); nepilngadīgos un atkarīgos šai ziņā skar arī §§ 291.—294. noteikumi.

495. panta 4. punktā atzīmējami divi redakcijas *nesaskaņojumi*: Sodū likumā lietojamā izteiciena «nesamaņas stāvoklis» vietā atrodams «bezsamaņas stāvoklis» un lietots vārds «līdzdalība», kam ir tehniska nozīme; pareizāk būtu «piepalīdzība».

- a) ar nepilngadīgo no 14 līdz 16 gadu vecumā, bez viņa piekrišanas vai izmantojot viņa nesapratību;
- b) apzināti ar personu, kura atrodas nepieskaitamības stāvoklī;
- c) ar vainīgajam pretoties nespējīgu personu bez viņas piekrišanas.

3. *Sods sasniedz pārmācības namu, kad pederastija izdarīta:*

- a) ar bērnu, jaunāku par 14 gadiem,
- b) ar personu, kas atrodas vainīgā varā vai atkarībā no viņa, vai kas uz to piespiesta ar vardarbību vai ar sodamiem draudiem, vai kuru pats vainīgais vai kāds cits ar viņa līdzdalību novedis nesamaņas stāvoklī.

III. *Kopošanās* (497.—502. p.) sodama, ja tā izdarīta:

1. *asinsgrēkā*¹⁴⁹) ar lejupeju vai augšupeju radnieku (pēc 498. p. pārmācības nams), vai ar sāņu līnijas 2. pakāpes radnieku (pēc 499. p. cietums);
2. a) ar bērnu, jaunāku par 14 gadiem¹⁵⁰) — visos gadījumos spaidu darbi līdz 10 gadiem (501. panta 1. punkts);
 b) ar 14 līdz 16 gadu vecu nepilngadīgu sievieti bez viņas piekrišanas, vai kaut arī ar viņas piekrišanu, bet izmantojot viņas nesapratību (pēc 500. p. 1. pk-ta pārmācības nams);
 c) ar vainīgā pavedinātu nepilngadīgu personu no 14 līdz 16 gadu vecumā vai 16 līdz 21 gadu vecu, kura atrodas vainīgā varā vai atkarībā no viņa¹⁵¹) (497. p.);

¹⁴⁹⁾ Šveices 1937. g. kodeks ievieto «Blutschande» nodalījumā «Verbrechen und Vergehen gegen die Familie» (213. p.), bet Vācijas 1927./30. g. projekts pieskaita to pie «Unzucht» (§ 290); kā vienā, tā otrā gadījumā tā prezumē asinsradniecību (augšupējie un lejupējie, brāļi un māsas).

¹⁵⁰⁾ Pēc Šveices 1937. g. kodeksa 191. p. noteikts 16 gadu vecums.

Tā kā runa ir par kopošanos, tad mūsu Soda likuma 501. panta 1. punktā vārda «kurš» vietā būtu jāliek «kura». Tā paša panta 3. punktā vārdu «līdzdalību» vajadzētu atvietot ar vairāk piemērotu vārdu «piepalīdzību».

¹⁵¹⁾ Sal. Vācijas 1927./30. g. projekta § 288: «Verführung einer jugendlicher Person unter 16 Jahren»; pie kam noteikts: «hat sie der Verführer geheiratet, so wird die Tat nur verfolgt, wenn die Ehe für nichtig erklärt worden ist.»

Ņemot vērā 496. panta 1. punktu, kas runā par pederastiju, un 500. panta 1. punktu, kas runā par kopošanos ar personu 14—16 gadu vecumā, 497. panta 1. punkts atzīstams par pilnīgi lieku, bet skaidrības dēļ 497. panta 2. punktā vārdu «personu» vajadzētu atvietot ar vārdu «sievieti», jo runa ir par «kopošanos».

d) ar *pilngadīgu* sievieti:

- α) kas vainīgajam to zinot atradusies nepieskaitamības stāvoklī¹⁵²) (pēc 500. p. 2. punkta pārmācības nams),
- β) kura nav bijusi spējīga vainīgajam pretoties, bez viņas piekrišanas (pēc 500. p. 3. p-cta pārmācības nams),
- γ) kas, vainīgā pievilta, domājusi, ka kopošanās notiek laulībā (500. p. 4. pkts — pārmācības nams),
- δ) kura uz to piespiesta¹⁵³) ar vardarbību vai sodamiem draudiem (pēc 501. p. 2. pkta — spaidu darbi līdz 10 gadiem),
- ε) kuru šinī nolūkā pats vainīgais vai kāds cits ar viņa līdzdalību novedis nesamaņas stāvoklī (501. p. 3. pkts — spaidu darbi līdz 10 gadiem)¹⁵⁴).

Pie tam *kvalificējošs* moments punktos a, b un d minētajos gadījumos ir *asinsgrēks*¹⁵⁵) ar lejpūju vai augšpūju radnieku vai cietušās atrašanās vainīgā *varā* vai atkarībā no viņa¹⁵⁶) (pēc 502. p. sods — spaidu darbi līdz 8 vai līdz 12 gadiem)¹⁵⁷).

IV. *Savešana*¹⁵⁸) netiklībai (503.—507. p.) pēc Sodu likuma so-

¹⁵²) Sal. *Šveices* 1918. g. proj. 164. un 165. p.; *Vācijas* 1927. g. proj. §§ 284 un 285.

¹⁵³) Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 187 p.; *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 283. (Notzucht).

¹⁵⁴) Punktos „ž“ un „ε“ minētie gadījumi sastāda t. s. *izvarošanu*. Sodu likums tomēr nelieto šo terminu šajā vietā, bet tikai garāmejojot 433. un 466. pantā.

Grūti piekrist *Taganceva* domām (1079. l. p., Nr. 10), ka arī gadījumi „α“ un „β“ saprotami kā izvarošana.

¹⁵⁵) Attiecībā uz speciaļo gadījumu, kas minēts punktā «c», asinsgrēks sodams pēc 498. un 499. p. ar pārmācības namu.

¹⁵⁶) Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 196. un 197. pantu; *Vācijas* 1927./30. g. projekta §§ 289., 292.—294.

¹⁵⁷) *Šveices* 1937. g. kodeks satur 195. pantā īpašu noteikumu par katras noziedzīgas kopošanās un mieskārīgas darbības sodamības pastiprināšanu, ja nodarījuma sekas bijušas nāve vai smags veselības bojājums, kad vainīgais *varējis paredzēt* tādas sekas.

Glūži tāpat *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 287. paaugstina sodu par «Nötigung zur Unzucht», «Notzucht, Schändung» un «Unzucht mit Kindern», ja ir «schwere Folgen» (Tod, schwere Körperverletzung, Ansteckung mit einer Geschlechtskrankheit).

¹⁵⁸) Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 198. p.: «*Wer aus Gewinnsucht der Unzucht Vorschub leistet*» un 199. p. (gewerbsmässige Kuppelei). Sal. *Vācijas* 1927./30. g. proj. § 304., kur «Kuppelei» noteikta kā «durch seine Vermittlung oder durch

dama ne tikai tad, kad nodarījuma objekts ir *sieviešu* dzimuma¹⁵⁹) persona. Likums pie tam izšķir šādus gadījumus:

1. personas (acīm redzot, abēja dzimuma)¹⁵⁹), jaunākas par 21 gadu, savešana netiklībai; pēc 503. p. 1. daļas sods — cietums, bet ja savešana piekopta amata veidā, — pēc tā paša panta 3. daļas — pārmācības nams;
2. vainīgā nodarbošanās ar *savas sievas*, sava *bērna* vai tādas personas savešanu, kura atrodas viņa varā vai atkarībā no viņa, vai ar kuru kopošanās sodama pēc 498. vai 499. panta (pēc 503. p. 2. d. — pārmācības nams)¹⁶⁰);
3. sievietes piedabūšana *nodarboties ar netiklību*, lietojot vardarbību vai sodamus draudus, vai pievilot, vai izmantojot tās bezpalīdzības stāvokli vai atkarību no vainīgā (pēc 505. p. pārmācības nams uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem, bet ja vainīgais ar to nodarbojies *amata veidā*¹⁶¹), — pēc 506. p. 3. d. spaidu darbi uz noteiktu laiku)¹⁶¹;
4. jaunākas par 21 gadu sievietes piedabūšana¹⁶²) *atstāt Latvijas vai citas valsts robežas nolūkā* likt viņai nodarboties ar netiklību; pēc 506. p. 1. p. — pārmācības nams, un ja tāda piedabūšana panākta ar 505. p. minētajiem līdzekļiem, tad neatkarīgi no cietušās vecuma vainīgais sodams ar pārmācības namu uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem, bet ja nodarbojies ar šo nodarījumu *amata veidā*¹⁶³), — ar spaidu darbiem uz noteiktu laiku;

Gewähren oder Verschaffen von Gelegenheit der Unzucht Vorschub leisten», bet tālāk § 305., kas kvalificē «Kuppelei aus Eigennutz».

¹⁵⁹) *Taganceva* iztulkojumā; pēc viņa domām savešana nozīmējot tikai *neatļautas kopošanās* sekmēšanu (1078. l. p., Nr. 4.); sal. tomēr S. l. 503. un 504. p., no kuriem var secināt arī pretēju uzskatu.

Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 198. panta 2. daļu. Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 306. (jaunākas par 18 gadiem).

¹⁶⁰) Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 307.

¹⁶¹) Bez tam tiesa var notiesāto tieši pēc soda izciešanas ievietot *drošības ieslodzījumā* (506. p. 3. d.).

¹⁶²) Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 202. p.: «wer um der Unzucht eines andern Vorschub zu leisten mit Frauen oder Minderjährigen Handel treibt... sie anwirbt, verschleppt oder entführt...»; sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 308: «Frauenhandel» un «Kinderhandel» (jaunāku par 18 gadiem).

¹⁶³) Bez tam tiesa var notiesāto tieši pēc soda izciešanas ievietot *drošības ieslodzījumā* (506. p. 3. d.).

5. sieviešu *vervēšana* netiklības piekopšanai ar nolūku gūt *mantisku* labumu pēc 507. p. 2. d. sodama ar cietumu uz laiku, ne mazāku par 3 mēnešiem, bet ja tā piekopta amata veidā, — pēc tā paša panta 3. daļas ar pārmācības namu;
6. *mantiska labuma gūšana* amata veidā no sievietes, kura nodarbojas ar netiklību¹⁶⁴), izmantojot šo sievieti, — pēc 507. panta 1. daļas sodama ar cietumu uz laiku, ne mazāku par 3 mēnešiem;
7. te pieskaitīta jaunākas par 18 gadiem — acīm redzot abēja dzimuma — nepilngadīgas personas nodošanās netiklībai *veicināšana* no vecākiem, aizbildņa, aizgādņa, uzraudzītāja vai kalpotāja (pēc 504. p. — cietums)¹⁶⁵).

§ 36. Goda aizskaršana¹⁶⁶).

Visabstraktākais no personas tiesību aizskārumiem ir «goda aizskaršana», jo labums, pret kuru tas vērsts, ir abstrakts.

Par šē piederīgo noziedzīgo nodarījumu objektu parasts saukt «godu». Atzīmēsim vispirms, ka nevis no paša goda jēdziena, bet no goda kā noziedzīgas tiesībpārkāpšanas objekta apsargāšanas ap-

¹⁶⁴) Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 201. p. (Zuhälterei) wer sich... unter Ausbeutung ihres unsittlichen Erwerbs ganz oder teilweise unterhalten lässt oder... aus Eigennutz bei der Ausübung ihres Gewerbes Schutz gewährt...»; ļoti līdzīgs ir *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 309.

Sal. arī *Francijas* 1885. g. 27. maija (1916. g. 27. decembra) likuma 4. p.: «...sont considérés comme souteneurs ceux qui aident, assistent ou protègent habituellement le racolage public en vue de la prostitution d'autrui pour en partager les profits...»

¹⁶⁵) Sal. *Code pénal*, 334. p. (1903. g. 3. aprīļa likums) kas sīki runā par *svešas netiklības veicināšanu*: a) exciter, favoriser ou faciliter habituellement la débauche ou la corruption de la jeunesse de l'un ou de l'autre sexe audessous de 21 ans, b) pour satisfaire la passion d'autrui embaucher, entraîner ou déterminer même avec son consentement une femme ou une fille mineure en vue de la débauche etc... c) retenir... contre son gré même pour cause de dettes contractées une personne même majeure dans une maison de prostitution ou la contraindre à se livrer à la prostitution...»

Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 200. p.: «wer ohne gewinnsüchtige Absicht der Unzucht mit Personen unter 18 Jahren Vorschub leistet oder eine solche Person zur Unzucht aufreizt...»

¹⁶⁶) *Lilienthal, Üble Nachrede und Verleumdung* (V. D. B. IV), 375.—464. lap. p. *Liepmann, Die Beleidigung* (V. D. B. IV), 217.—374. lap. p.; *Engelhard, Die Ehre als Rechtsgut im Strafrecht*, 1921. g.; *Liszt, Lehrbuch*, 340.—353. lap. p.; *Sauer, Zur Lehre von der Beleidigung* (Z. f. g. Strfrw. 1925. g., 349. lap. p. u.

joma atkarājas kriminaltiesību vēsturē sastopamā dažādā pieeja doto noziedzīgo sastāvu konstrukcijai.

Goda pašas būtības dažādai izpratnei klasiskajā Romā no vienas un jaunāko tiesību sistemā no otras puses, uz ko daudz kriminalistu konstruē savus argumentus, analizējot goda aizskaršanas jēdzienu, — tālu nav tās nozīmes, kādu parasti tai piešķir¹⁶⁷). No vēsturiskā vie-dokļa svarīgāks franču «injure» un romiešu «injuria» pretstatījums, kas it kā izriet pats no sevis šo vārdu valodnieciskās līdzības dēļ, atšķiroties to saturam¹⁶⁸). Taču trafaretā romiešu «dignitas» ārē-jās nozīmes nostatīšana pretī iekšēji moraliskai «honneur» vai «Ehre» izpratnei zaudējusi savas pārliecināšanas spējas, kopš arī tagadējo juristu starpā nostiprinājusies doma, ka nevieta ir goda jēdzienu ap-robežot ar cilvēka moralisko vērtību vien¹⁶⁹).

Bez šaubām, pareizs ir un arvienu vairāk piekrišanu gūst defi-nējums, ka gods ir cilvēka vērtība tā apkārtnes acīs («der Verkehrs-

turp.); Weber, *Der Schutz des Andenkens Verstorbenen* (Z. f. g. Strfrw., 1926. g., 136. lap. p. u. turpm.); Thyrén, *Wahrheitsbeweis in Ehrenbeleidigungssachen* (Z. f. g. Strfrw., 1922. g., 225. lap. p. u. turpm.), Kohlrausch, *Fragen des Ehrenschutzes* (vācu 1927. g. projekta Begründung, 1. pielik., 109.—128. lap. p.); Wilke, *Der Schutz der Ehre im englischen Recht* (Z. f. g. Strfrw., 1929. g., 104. lap. p. u. turpm.); Foinickis, *Особенная часть* 99.—127. lap. p.; Tagancevs, *Уложение*, Jakobi izdev., 1088.—1117. lap. p.

¹⁶⁷) Sal., piem., Foinickis, 100. lap. p.: „совершенную противоположность этому (римскому государственному пониманию чести (existimatio) представляет германское воззрѣние на честь, какъ на внутреннее благо, личное выражение нравственнаго достоинства челоуѣка, отражаемое въ мнѣннн общественнаго кружка, къ которому онъ принадлежить“, sal. arī Tagancevs, 1090. lap. p., Nr. 24; Liszt, 341. lap. p.: «was wir heute Ehre nennen und was der Germane von jeher so genannt hat, ist dem römischen Rechte stets fremd geblieben. Ihm war Ehre — Vollgenuss des römischen Bürgerrechts (dignitas, illaesae status legibus ac moribus comprobatus), deren Besitz, wie Verlust durch festbestimmte Vorschriften genau geregelt und damit dem verletzenden Angriffe Dritter entzogen war... anders das deutsche Recht. Für den Germanen wurzelt die Ehre in der Person und mit dieser in der Anerkennung von Seiten der Genossen. Sie kann durch jedes Wort verletzt, aber sie kann auch durch den Spruch der Genossen und die Ehrenerklärung des Gegners wiederhergestellt werden...»

¹⁶⁸) Sal. Liepmann, 217. lap. p.: «Gegensatz zwischen Beleidigung und der römischrechtlichen injuria. Die injuria ist nicht Angriff gegen die Ehre... Sie ist... ein Sammelname für alle nicht besonderen Deliktgruppen untergestellten Angriffe auf die rechtlich anerkannte Persönlichkeit...»

¹⁶⁹) Sal. Liepmann, 269. lap. p. un arī 273. un 277. lap. p. «die praktische Gefährlichkeit einer unnatürlichen Verengerung des Ehrbegriffs auf den sittlichen Wert...»

kurs des Menschen», «Verkehrswert»). Taču ja tā, tad izšķirība starp romiešu un mūsaiķu goda jēdzienu iegūst ne vairs kvalitatīvu, bet kvantitatīvu raksturu¹⁷⁰⁾.

Neapšaubami, goda jēdziena *objektīvizācija* sasniedza augstāko pakāpi *romiešu tiesībās*, ja tās vispār godu vērtēja tikai valsts mērogā. Bet pirmā kārtā Romas viedoklis ne visos gadījumos turējās šajās šaurajās robežās, ko pierāda *XII tabulu* noteikumi par «aizskaršanu ar darbību» un par «carmen quod infamiam faceret flagitiumve alteri» (t. s. «libelli famosi» ķeizaru laikā). Otrkārt, goda jēdziens ievērojami paspējis objektīvēties arī mūsaiķu tiesībās. Ne tas svarīgi, kādās domās par sevi ir indivīds, un arī ne tas, kādas īpašības tam īstenībā ir¹⁷¹⁾, bet tas, kādas objektīvas domas par viņu ir *apkārtnei* un *kādas īpašības* šai apkārtnei indivīdam *prezumē*, kamēr nav pierādīts pretējais. Tādēļ no principālā viedokļa ir vienalga, vai šī apkārtne, kā Romā, aptver tikai *pilsoņus* (cives), vai to personu riņķis, kuru spriedumi noteic indivīda «socialo apgrozības vērtību», ir šaurāks (*karavīri, priesteri, tirgotāji* u. t. t.), vai arī otrādi, ievērojami plašāks (*cilvēks*). Smaguma centrs ir tas, kā izturās, bet tiesiskā nozīmē, kā *jāizturas* pret indivīdu tāda vai citāda apjoma sabiedrībai. Tālāk, par aizskāruma objektu izrādās ne gods kā indivīda iekšējā vērtība, bet viņa *cieņa*, viņa tiesība uz zinamu izturēšanos pret to, vai zinamu apiešanos no citu puses, jo tā iekšējā vērtība patiesībā nav pieejama nevienai aizskaršanai¹⁷²⁾.

Runājot par «cieņu», mēs nedomājam, protams, par pārāk augstu «*godināšanas*» pakāpi. Tiesības šeit nevar iet tālāk par no-

¹⁷⁰⁾ Sal. *Sauer*, 352. lap. p.; *Liepmann*, 227. lap. p., kur vēl atšķiras «Menschenehre»; «Persönlichkeitsehre»; «Berufs- und Standesehre»; «Geschlechtsehre». *Engelhardt*, 30. lap. p.: «Ehre — die Gesamtheit der wertbetonten Vorstellungen im Persönlichkeitsbild eines bestimmten Objekts...»

¹⁷¹⁾ No šā viedokļa apšaubams, vai ir pareizs *Bindinga absolutais* goda definējums: «Wert des Menschen kraft des Masses der Erfüllung seiner rechtlichen Pflichten». Pareizāks *Liepmann'a relatīvais* definējums (227. lap. p.): «Ehre des Menschen — Inbegriff derjenigen Eigenschaften, die zur Erfüllung seiner spezifischen Aufgaben unentbehrlich sind... nur denkbar in einer sozialen Gemeinschaft...»

¹⁷²⁾ Šinī nozīmē taisnība *Bindingam*, kurš apgalvo, ka «unsre spezīzisch wertvollen Eigenschaften (können) durch die Behandlung anderer nicht an Wert einbüßen...»; sal. *Liszt*, 342. lap. p.: «Ehre im Rechtssinne ist nicht... der durch Handlungen Dritter nicht verletzbarer innerer Wert des Menschen, sondern dessen Wertung durch die anderen, sie ist die Geltung im Urteil der Mitmenschen...»

teiktu minimumu. Prasīt godāšanu šā vārda parastā nozīmē vispār nevienam nav tiesības. Tādu pretenziju tiesības, un vēl jo sevišķi kriminaltiesības, neapsarga. Augstāk minētais minimums attiecas tikai uz individa prasību, lai ar viņu a) *neapietas ar necieņu* un b) *neradītu citos tādu necieņu pret viņu*¹⁷³).

Pēdējā formulā tomēr it kā trūkst vēl viena elementa. Principā pareizs prasījums, lai apkārtējo apiešanās ar individu būtu tāda, kāda ir viņa paša uzvešanās. Šinī nozīmē individs var pretendēt uz to, lai ar viņu neapietos *nepelnīti* necienīgi un lai nemodinātu citos pret viņu *nepelnītu* necieņu¹⁷⁴).

Tāds tiešām bija veco tiesību viedoklis, kas sevišķi skaidri izteicas individa labā vārda aizsardzības konstrukcijā pret t. s. «neslavas celšanu». Vecās ticības neslavas celšanas sastāvā ielēdza to ziņu *melīguma* elementu, kuras varēja radīt necieņu pret cietušo, citiem vārdiem — tās paredzēja sodu tikai par *nepelnītas* neslavas celšanu. Jaunais virziens paplašināja svešas reputācijas aizsardzības robežas. Nerēķinoties ar apgalvojamo ziņu patiesīgumu, tās soda neslavas celšanu neatkarīgi no tā, vai necieņa, kas no tādas neslavas celšanas var rasties, pelnīta, vai ne. Gluži tāpat attiecībā uz tiešu necienīgu apiešanos, atšķiroties, piem., no senģermāņu uzskata, mūslaiku tiesības (izņemot varbūt angļu-sakšu) soda aizskarošu vārdu lietošanu, nelūkojoties, vai cietušais ar savu uzvešanos pelnījis apkārtnes necieņu, vai nav pelnījis. Tās, kā mēs turpmāk redzēsim, iet vēl tālāk un aiz minētajiem apsvērumiem aizliedz pārnest cilvēkiem noziedzīgu nodarījumu, par kuru tas sodu jau *izcietis*.

Tādā kārtā iepriekšējā formula jāpapildina ar šādiem korektīviem: a) pēc mūslaiku tiesībapziņas pat pelnīta necieņa nedrīkst būt izteikta aizskarošā *formā*; b) zinamos nosacījumos nav izpaužami pat patiesīgi fakti¹⁷⁵), kas spējīgi radīt citam neslavu, t. i. nav pielaižama *pat pelnīta* neslavas celšana.

¹⁷³) Sal. *Liszt*, 343. lap. p.; *Liepmann*, 330. lap. p. u. turpm.

¹⁷⁴) Sal. *Sauer*, 352. lap. p.: «... Die Ehre kann unmöglich mit der Wahrheit im Widerspruch stehen; sie büsst ein, wenn der Ehrenträger sie selbst schmälert; jeder hat den anderen nur nach dem Mass seiner wirklichen Ehre zu behandeln.»

¹⁷⁵) Sal. *Tagancevs*, 1091. lap. p., Nr. 2./3.: „является необходимым согласовать охрану чести лица от оглашения обстоятельств, ее унижающих, с правом граждан воздавать каждому по заслугам и следовательно сообщать о каждом все то, что и известно, какъ-бы ни было унижительно сообщенное... Уголовное Уложение сохраняя... обиду и опозорение, придало въ особенности послѣднему... нѣскольکو *уловное* значеніе“, sal. turpat, 1110./1. lap. p., Nr.Nr. 4. un 5.

Roku rokā ar sodamās goda aizskaršanas apjoma *ekstensīvo* augšanu iet jaunākā laikā goda aizskaršanas sodamības *intensīva* augšana. Samērā neievērojami sodi, pa lielākai daļai «busses» vai naudas sodi, vai arī vieglākie brīvības atņemšanas veidi, ar kādiem kriminallikums līdz šim draudēja par goda aizskaršanu, sāk pastiprināties. Neskatoties uz savu abstraktumu, goda labums tiesību atzītās robežās prasa pienācīgu kriminalapsardzību, citiem vārdiem, sodiem par šā labuma aizskaršanu jābūt tik jūtamiem, ka tie in abstracto varētu atbaidīt no tā aizskaršanas.

Tas nenozīmē, ka varētu ieteikt de lege ferenda atgriešanos pie tiem patiesi drakoniskiem sodu mēriem, kādus cīņā ar apvainotā pašpalīdzības ierašu (divkauja) noteica uz papīra¹⁷⁶) XVII gadu simteņa likumdevēji. Taču nav šaubu, ka pārāk viegli sodi par goda aizskaršanu, pēc *Hälschner'a*¹⁷⁷) pareizas piezīmes, drīzāk spējīgi «dem Beleidigten eine neue Kränkung zuzufügen, als eine Genugtuung zu gewähren». Nav jāaizmirst, ka šie vairāk kā jebkur citur sodā uzglabājies *atdarīšanas* elements, lai dotu personīgu «gandarījumu» apvainotajam (vajāšanas uzsākšanas privatkārtība), un ka no otras puses taisni šie kriminalreakcijas *audzinošā* nozīme var ietekmēt tautas tikumus.

Pieņemts izšķirt divus goda aizskaršanas pamattipus: a) apvainošanu un b) neslavas celšanu.

I. *Apvainošanu* (Ehrverletzung) saprot kā tādu pretlikumīgu apiešanos ar cilvēku, kura spējīga atklāt un likt viņam sajūst vainīgā nicināšanu un necienību pret viņu. Tā aizskar apvainotā pašcieņas *apziņu* (Ehrgefühl), nodarot ar to viņam dvēseles sāpes¹⁷⁸). Pie tam, kā teikts, te nav darīšana ar kaprīzi, aizvainotu pašmīlību, subjektīvu, dažreiz cietušā pārmērīgi jūtēlīgu notikuma novērtēšanu, bet ar ap-

¹⁷⁶) Sal. *vācu Reichsschluss* no 1668. g. «... dass der Injuriant zu... einer Ehrenerklärung und öffentlicher Abbitte oder Widerruf... vermocht und noch dazu ohne Respekt der Person mit einer empfindlichen Geld- oder Gefängnisstrafe oder wohl mit der Landesverweisung oder noch schärferen Strafen... ja da einer den anderen mit tätlichen Injurien... beschimpft, wohl gar mit Leib- und Lebensstrafen verfahren werde...» (*Kohlrausch*, *Zweikampf* (V. D. B. III), 136. lap. p.).

¹⁷⁷) Sal. *Liepmann'a* citatu, *Einfache Beleidigung*, 371. lap. p.

¹⁷⁸) Sal. *Liepmann*, 230. lap. p.: «die Ehrenkränkung ist die rechtswidrige Behandlung eines Menschen, die geeignet ist, Missachtung ihm selbst zum Bewusstsein zu bringen»; turpat, 239. lap. p.: «Die Ehrenkränkung ist ein Angriff auf die subjektivierte Ehre ...»

iešanos, kas jābūt *tādos apstākļos, tādā pašā kultūras pakāpē stāvošam vidējam cilvēkam*¹⁷⁹⁾.

No teiktā izriet vispirms, ka sodamai apvainošanai jābūt *personīgai*, t. i. adresētai tai personai, uz kuru tā attiecas, vienalga, tieši vai netieši, ja tik tā būtu nozīmēta apvainotā jūtu uztverei. *Aizmuguriska* apvainošana šai nozīmē vispār nav sodama¹⁸⁰⁾.

Pēc sava *satura* nicinoša apiešanās var pieņemt dažādas formas. Visizplatītākais ir tās iedalījums apvainošanā *vārdiem* (Verbalinjurie) un apvainošanā *darbiem* (Realinjurie). Pirmā var notikt mutiski (kaut arī pa telefonu) vai rakstiski (piem., ar vēstuli); otrā — ar žestiem vai miesas aizskaršanu, *nepārejot tomēr miesas bojāšanā*, pie kam, *lai atšķirtos no vienkārša sveša miesas neaizskaramības aizskāruma*¹⁸¹⁾, tādām aizskārumam ar darbību jābūt *apvainojoša* rakstura. Apvainošana vārdiem var notikt izrunājot lamu (bāršanās) vai zaimu vārdus, jeb izsakot pazemojošas atsauksmes vai priekšlikumus un beidzot, uzrādot citam acīs tā apkaunojošu rīcību¹⁸²⁾.

Atkarībā no apvainojošās apiešanās satura noziedzīga darbība skaitās par *pabeigtu*, ja cietušais ir dzirdējis, izlasījis, redzējis vai sajutis aizskārumu. *Trešo personu klātbūtne* pati par sevi negroza dotās aizskaršanas raksturu, lai gan tādos nosacījumos eventuali var ar apvainošanu konkurēt arī «neslavas celšana».

Ciktāl apvainošana pastāv cita apkaunojošas rīcības uzrādīšanā, apvainošanai piemērojami turpmāk minētie noteikumi par «*exceptio veritatis*»¹⁸³⁾.

II. *Neslavas celšana* (Ehrgefährdung) atšķiras no apvainošanas divējādā nozīmē. Negatīvā ziņā tai *nav vajadzīga personīga vērša-*

¹⁷⁹⁾ Sal. *Liepmann*, 241. lap. p.; sal. *Tagancevs*, 1091. lap. p., Nr. 3.: „для бытия обиды необходимо, чтобы обхождение служило выражением презрѣнія къ личности... простое нарушение правилъ вѣжливости этикета... не можетъ считаться обидой...”

¹⁸⁰⁾ T. s. «*aizmuguriskā apvainošana*», ko konstatē, piem., attiecībā uz *valsts galvu*, īstenībā ir pavisam cits sastāvs.

¹⁸¹⁾ Sk. iep. 226. lap. p.

¹⁸²⁾ Sal. *Foinickis*, 108. un 109. lap. p.

¹⁸³⁾ Jāšaibas, vai pareizs *Taganceva* slēdziens 1097. lap. p., Nr. 2., it kā gadījumā, kad citam piedēvēta kāda atsevišķa rīcība, vainīgais būs padots atbildībai ne par apvainošanu, bet par neslavas celšanu. Neslavas celšana pieņem apkaunojošā apstākļa paziņošanu trešai personai, bet ne griešanos pie apvainojamā vien. Citā vietā (1103. lap. p., Nr. 1.) *Tagancevs* gan atsakas no šāda uzskata, apstiprinādams, ka apkaunojoša apstākļa uzrādīšana kādam acīs būs apskatama kā nicinoša apiešanās vai apvainošana tehniskā nozīmē.

nās pie cietušā, lai gan tā klātbūtne nemaina nodarījuma sastāvu. Pozitīvā ziņā neslavas celšana, neatkarīgi no tā, vai tā sasniedz savu mērķi, vai ne, pastāv tādu *apstākļu nelikumīgā izpaušanā*¹⁸⁴), kuri *spējīgi radīt trešās personās nicināšanu vai necieņu pret cietušo*. Neslavas celšana aizskar cietušā labo vārdu. Pati par sevi neslavas vai negoda celšana citam domājama, protams, arī kā necienīga apiešanās ar doto personu citu klātbūtnē, kuros šīs necienīgās apiešanās iespējamība var radīt priekšstatu, ka tāda apiešanās ir pelnīta. Taču tamlīdzīgi gadījumi, kur pārsvarā ir personīga apvainošana, pa lielākai daļai pieder *apvainojumu* kategorijai, kas kvalificējama ar atklātības nosacījumu¹⁸⁵). «Neslavas celšana» tehniskā nozīmē aprobežojas ar *apstākļu izpaušanu*, kuri kaitē cita cieņai *trešo personu* acīs, kas spēj un faktiski var tādu izpaušanu uzņemt¹⁸⁶).

Ar apstākļiem saprot in abstracto *pierādāmo*, tā tad to, kas attiecas uz pagātņi vai tagadņi, bet ne nākotņi¹⁸⁷), citiem vārdiem — ar tiem saprot faktus.

Tas nenozīmē, ka nodarījuma noziedzīgumam jābūt principiāli saistītam ar konkrētu iespējamību vai neiespējamību pierādīt izpaustā patiesīgumu. Šinī ziņā, kā jau iepriekš minēts, neslavas celšanas jēdziena attīstībā iezīmējas zināma evolūcija. Sākumā izvirzījās t. s. *apmelošanas* (calomnie, Verleumdung) sastāvs, ko definēja kā tādu *apzināti nepatiesu* apstākļu izpaušanu par citu personu, kuri spēj tai kaitēt trešo personu acīs. Tādā gadījumā vainīgajam bija dota tiesība pierādīt tā patiesīgumu, ko viņš bija izpaudis (*exceptio veritatis*). Ja viņš to pierādīja, tad atsvabinājās no atbildības. Tāda konstrukcija iziet no viedokļa, ka var nesodīti runāt visu, kas atbilst īstenībai.

Šis zināmā mērā primitīvais uzskats, kā mēs redzējām, pakāpeniski atdod vietu citam, pēc kura sabiedrība nebūt nav ieinteresēta, lai viss nelabums, kas kādreiz noticis, tiktu *atklāti* apzīmogots bez

¹⁸⁴) *Izpaušana* pati par sevi nav pieņemama kā «izplatīšana». Pietiek faktu paziņot kam nebūt vienam, kaut arī kā noslēpumu. Sal. *Lilienthal*, 389. lap. p.: «ob die Mitteilung als eine vertrauliche anzusehen ist, macht dabei keinen Unterschied...»

¹⁸⁵) *Atklātību* še saprot pēc Bindinga definējuma noraidošā nozīmē: «wenn die Äusserung nicht für die ausschliessliche Wahrnehmung individuell bestimmten Personen berechnet war...»; sal. *Lilienthal*, 399. lap. p.

¹⁸⁶) Sal. *Tagancevs*, 1103. lap. p., Nr. 4.

¹⁸⁷) Sal. *Lilienthal*, 300./1. lap. p.: «...Tatsache ist nur, was beweisen werden kann. Damit scheidet von selbst alles Zukünftige aus.»

pietiekoša pamata¹⁸⁸). Sakarā ar to t. s. «apmelošanas» vietā sāk izvirzīties t. s. *difamacijas* jēdziens (diffamation, üble Nachrede), kad izpaušanas sodamība zinamos nosacījumos — atklātība vai izpaustā īpatnējs raksturs (piem., privatas vai ģimenes dzīves intimā sfera) — neatkarājas no izpaustā apstākļa patiesīguma vai nepatiesīguma.

Tā franču tiesībās t. s. «calomnie» sastāvs atcelts jau ar 1819. g. likumu, atstājot tikai «dénonciation calomnieuse» (nepatīess ziņojums tiesai) 373. pantā. Pārējā daļā 1819. g. likums atvietoja calomnie ar «diffamation» jēdzienu. Pie tāda paša viedokļa pieturas arī franču 1881. g. preses likums, kas definē «diffamation» (29. p.) kā «allégation ou imputation d'un fait, qui porte atteinte à l'honneur ou à la considération de la personne ou du corps auquel le fait est imputé», paredzot tai sodu tikai tad, ja tā izdarīta *atklāti* (30., 31., 32., 33. p.), pie kam patiesīguma pierādīšana ar nedaudziem izņēmumiem izslēgta¹⁸⁹), tāpēc, ka soda ne izpaustā apstākļa nepatiesīgumu, bet vienkāršu neslavas celšanu.

Vācu tiesības (1870./71. g. Strafgesetzbuch) tik tālu neiet. Tās, tāpat kā agrāk, uzglabā apmelošanas sastāvu (Verleumdung vai verleumderische Beleidigung), ko definē kā «Behaupten oder Verbreiten einer *unwahren Tatsache wider besseres Wissen* in Beziehung auf einen andern, welche denselben verächtlich zu machen oder in der öffentlichen Meinung herabzuwürdigen (oder dessen Kredit zu gefährden) geeignet ist». Līdz ar to tās tomēr izceļ t. s. «*üble Nachrede*» (ļaunas valodas) īpatnējo sastāvu (§ 186.), kas ir kaut kas vidējs starp apmelošanu un difamaciju. Še smaguma centru pārnes uz *procesualo* «pierādījumu trūkuma» momentu. «Ļaunas valodas» soda pat tad, ja apgalvojamais apstākļis atbilst īstenībai, bet kaut kādu iemeslu dēļ *to nevar pierādīt*. *Aizliegumu* pierādīt apgalvojamā patiesīgumu vācu 1870./71. g. Strafgesetzbuch's vispār nepazīst, izņemot gadījumu, kad neslavas celšana pastāv apgalvojumā, ka dotā persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kad īstenībā viņa *līdz tam bijusi attaisnota ar likumīgā spēkā stājušos tiesas spriedumu*.

¹⁸⁸) Sal. *Thyrén*, 226. lap. p.; sal. arī *Sauer*, 357. lap. p.: «betrifft die Tatsache Angelegenheiten des Privatlebens, deren Bekanntwerden nicht im öffentlichen Interesse liegt, so ist es für die Strafbarkeit unerheblich, ob die Tatsache wahr oder unwahr ist».

¹⁸⁹) Vēl tālāk iet *zviedru* tiesības, izslēdzot patiesīguma pierādīšanu ne tikai publiskā, bet arī privatā neslavas celšanā; sal. *Thyrén*, 230. lap. p.

Mēs redzējām, ka ar apvainošanu, kā pamatnoziedzumu, var sacensties neslavas celšana. Bet no otras puses iespējama arī neslavas celšanas, kā pamatnoziedzuma, un apvainošanas kumulācija, un proti, kad neslavu ceļošā apstākļa izpaušana notikusi sevišķi nogānošā formā. Tādos gadījumos, pat ja pierādīts apgalvotā patiesīgums, iespējams sods par apvainošanu, jo *pie apgalvojuma bijis klāt cietušais*.

Par goda aizskaršanas objektu¹⁹⁰⁾ pirmām kārtām ir cilvēks kā goda labuma nesējs iepriekš aprādītā relatīvā nozīmē. Bet šie rāmji pa daļai sašaurinas, pa daļai pieļauj zinamu paplašināšanos.

Attiecībā uz *apvainošanu*, kas prezumā pašcieņas apziņu, skaidrs: kur pēdējās nevar būt, nav domājama arī apvainošana. No šāda viedokļa par apvainošanas objektu nevar būt: a) *vājprātīgs, idiots vai prātu zaudējušais* un b) *ļoti jauns bērns*.

Citāds stāvoklis — vismaz zīmējoties uz prātu zaudējušo — ir *neslavas celšanā*, kas aizskar cilvēka reputāciju. Viegli varam iedomāties negodu darošu apstākļu izpaušanu starp trešām personām par cilvēku, kurš kaut arī būtu jūcis prātā, bet uz kuru šie apstākļi attiecas, kad viņš vēl bija veselā prātā. Taisnība, prātā jukušais, kamēr turpinas viņa prāta aptumšošanās stāvoklis, pats nevar aizstāvēt savu aizskarto reputāciju. Bet, — neatkarīgi no gadījuma, ka viņš to varētu izdarīt pēc izveseļošanās, — viņu var aizstāt citas tam *tuvas* personas, it sevišķi tās, kam par viņu jāgādā.

Citas personas goda aizstāvēšanas juridisku iespējamību mūsu laikā rada jēdziena konstrukcija par *netiešo* goda aizskaršanu (mittelbare Beleidigung)¹⁹¹⁾, kas paplašina goda aizskaršanas objekta rāmjus.

Pastāvot ciešām savstarpējām attiecībām *ģimenes* saišu veidā, ar kuru ietekmi noziedzīgu sastāvu formulēšanā mums ne vienreiz vien jau nācies sastapties, — cilvēka gods tiek aizskarts un cilvēkā rodas attiecīga sāpju izjūta arī tanīs gadījumos, kad aizskārums vērsas pret šā cilvēka *ģimenes locekļa*¹⁹²⁾, vienalga, dzīva vai miruša¹⁹³⁾

¹⁹⁰⁾ Sal. *Liepmann'a* 317. lap. p. u. turpm., tādu pašu spriedumu par šo jautājumu; sal. *Tagancevs*, 1095. lap. p.

¹⁹¹⁾ Sal. *Tagancevs*, 1093. lap. p., Nr. 2.

¹⁹²⁾ Aizstāties par citiem tomēr var tikai tad, kad pašiem tiem trūkst iespējas aizstāvēt savu godu.

¹⁹³⁾ Pēc *Taganceva* tulkojuma, 1100./1. lap. p., Nr.Nr. 1.—8., ģimenes locekļi ir: tēvs, māte, vīrs, sieva, dēls, meita, brālis, māsa. Sal. tomēr *Latvijas Sodu lik.* 197. panta 2. daļu.

godu. Tiesa, līdz ar cilvēka nāvi atkrīt iespēja aizskart viņu personīgi un no kriminaltiesību viedokļa nav domājama personības pastāvēšanas fikcija goda sferā¹⁹⁴) pēc nāves. Bet dzīvie ģimenes locekļi, bez šaubām, paši cieš no uzbrukumiem mirušā godam, pirmām kārtām tāpēc, ka nelaiķa negods met ēnu uz viņiem¹⁹⁵), otrām kārtām tāpēc, ka no tā cieš svētībības jūtas, ar kādām tie savieno dārgā aizgājēja piemiņu¹⁹⁶). No šā viedokļa (pretēji Liepmann'a domām¹⁹⁷) nav atšķirības starp nomirušā «apvainošanu» (nogānīšanu) un «nēsāšanas celšanu» tam. Pastāvot zināmam ģimenes saišu tuvumam (lai novērstu šaubas, tām jābūt likumā skaidri noteiktām), sodama kā viena, tā otra, ja to prasa ģimenes loceklis, kurš ar tādu goda aizskaršanu uzskata sevi par aizskartu¹⁹⁸).

Tālākā goda aizskaršanas priekšmeta rāmju paplašināšana vērsas t. s. kolektīvu virzienā¹⁹⁹). Šā jautājuma atrisināšana pozitīvā nozīmē atkarājas no strīda izšķiršanas par to, vai «kolektīvam» ir savs gods, atsevišķs no tā sastāvā izejošo individu goda. *Bindings* to noliedz viskategoriskākā kārtā («nur der Einzelne hat Ehre!»²⁰⁰). Bet jāšaubas, vai tas ir pareizi. Protams, ir gadījumi, kad, aizskarot

¹⁹⁴) Sal. *Tagancevs*, 1094. lap. p., Nr. 2.: „нарушение уважения не памяти усопшаго, а интересовъ его живыхъ родственниковъ (обида посрелственная)“.

¹⁹⁵) Sal. *Liepmann*, 339. lap. p.: «(es) kann der Vorwurf von Ehrenmängeln Toter die Hinterbliebenen so treffen, dass ihre Wertung bei anderen darunter leidet».

¹⁹⁶) Sal. *turpat*, 340. lap. p.: «die Hinterbliebenen haben an der Abwehr solcher Handlungen noch ein anderes Interesse; ... zu einer Reaktion ... treibt ... ein Gefühl der Pietät, nicht weil man dadurch beleidigt wird, sondern weil man darunter leidet, wenn das von uns Geschätzte von anderen herabgesetzt wird».

¹⁹⁷) Sal., *turpat*, 341. lap. p.; interesanti, ka bij. 1903. g. *Sodu likumi* paredz sodu tikai par nomirušā «apvainošanu».

¹⁹⁸) *Liepmann*, 347. lap. p., liek priekšā ierobežot nomirušā goda aizskaršanas vajāšanu ar *piecgadīgu noilgumu*. Atsaucoties uz *Pelletan'a* vārdiem franču senatā: «au dessus du droit de la famille, il y a le droit de la famille universelle que représente l'histoire», *Liepmann's* pastrīpo, ka nomirušo goda aizskaršanas vajāšana «die freie Beurteilung geschichtlicher Personen in unzulässiger Weise beeinträchtigen (können)...»

¹⁹⁹) Sal. *Liepmann*, 384. lap. p. u. turpm.

²⁰⁰) *Bindinga* uzskatu noteic goda šaurā izpratne, kādu šis autors aizstāv: «die in dem sittlichen Wert des Einzelnen begründete Rechtungswürdigkeit». Uz tāda paša viedokļa stāv *Tagancevs* (1094. lap. p., Nr. 3.): „постановленіями объ обидѣ и опозореніи будетъ охраняться только честь лицъ физическихъ, хотя бы самое оскорбленіе относилось... къ коллективной чести;... оскорбленіе лицъ юридическихъ... только когда затрагивается имущественный интересъ или когда этимъ выражается неуваженіе къ государству...“

kolektīvu, vainīgais domā katru kā kolektīva locekli atsevišķi vai no teiktus tā locekļus («virsniekus», «tiesnešu kārtu» u. t. t.). Bet ja kolektīvam ir savas sevišķas funkcijas («tiesnešu koleģija», «uzņēmums» un vispār katra «iestāde» vai «juridiska persona») un savs pārstāvības orgāns, skaidrs, ka iespējama, no vienas puses, tā funkciju pildīšanas nopelšana, bet, no otras, kolektīva reprezentētāja orgāna uzstāšanās par kolektīva specifisko godu. Pozitīvās tiesības pazīst kā iestāžu (valsts un pašvaldības) apvainošanu (nozaimošanu), tā arī neslavas celšanu (kredīta graušana u. t. t.) organizētiem uzņēmumiem²⁰¹).

Kas attiecas uz noziedzīgās darbības iekšējo pusi, tad kā apvainošanā, tā neslavas celšanā mūsdienu tiesības prasa *nodomu* (animus injuriandi), kas faktiski galvenokārt vērsas uz «aņemšanas aizskart» (dolus directus), lai gan pietiek arī viena paša dolus eventualis (vienaldzība).

Var iedomāties arī *neuzmanīgu*²⁰²) goda aizskaršanu, piem., kad kāds kaut ko izteicis personas klātbūtnē, kam šis izteiciens apvainojošs, pie kam teicējs domājis, ka minētās personas tur nav klāt, vai kad kāds pārmetis citam kādu viņu apkaunojošu faktu, neievērodams, ka turpat atrodas trešā persona. Bet mūsdienu kriminaltiesības, turot tamlīdzīgu nodarījumu noziedzīgumu par minimalu, atstāj šos gadījumus, ar retiem izņēmumiem, bez ievēribas.

Vai iespējams goda aizskaršanas *mēģinājums*? Šā jautājuma izšķiršana atkarājas no tā, vai domājama godu aizskarošās darbības ilgšana, kas būtu tik uztverama mūsu ārējām jušanas spējām, ka tās realizēšanas gaita varētu atzīmēt starpbrīdi starp izpildījuma sākumu un nobeigtu darbību. Mutiskā apvainošanā (lamu vārda izrunāšanā) par to runāt nenākas. Drīzāk — apvainošanā ar darbību, kad, piem., sitienam pacelto roku aptur iejaukusies trešā persona. Bet šī iespējamība izceļas gluži skaidri apvainošanā *no attāluma*, piem., ar vēstuli. Še paša apvainotāja tiešā darbība izbeidzas ar vēstules iemešanu pasta kastītē, bet noziedzīgā darbība nobeigta tikai tanī momentā, kad adresāts ir izlasījis tam pa pastu piegādāto vēstuli. Ja

²⁰¹) Sal. franču 1881. g. preses likuma 30. un 33. p.: «la diffamation (et injure) commise... envers les cours, les tribunaux, les armées de terre ou de mer, les corps constitués et les administrations publiques». Sal. «contempt of court» Anglijā.

²⁰²) Sal. Tagancevs, 1102. lap. p., Nr. 2.: „Неосторожное опозорение не может считаться преступным.“

vēstuli būtu kāds ceļā nolaupījis, tad būtu pilnīga «no vainīgā gribas neatkarīga apstākļa dēļ nenobeigta nodarījuma» aina. Tas pats attiecas, mutatis mutandis, arī uz neslavas celšanu, lai gan jāatminas, ka noziedzīgais rezultāts neslavas celšanā nav, lai cietušā reputācija tiešām tiktu sabojāta, t. i. lai cietušais tiešām būtu pazemots trešo personu acīs, bet pietiek ar tādas pazemošanas *briesmām* vien, tiesa, gan tikai tad, ja tādas briesmas jau *iestājušās*.

Jautājums par goda aizskaršanas mēģinājuma sodamību tāpēc atkarāsies no tā, kāda vieta kriminaltiesību sistēmā pēc *smaguma* ierādīta nobeigta goda aizskaršanai. No šā viedokļa mūsdienu tiesības atstāj goda aizskaršanas mēģinājumu *bez soda*.

Kā viegla vardarbības pret personu, tā arī goda aizskaršanas gadījumā, — vienalga, vai ir runa par apvainošanu, vai neslavas celšanu, — tiesības pielaiž *atsvabināšanu no soda* t. s. «*abpusības*»²⁰³ gadījumā.

Tālāk, pats par sevi saprotams, ka sveša goda aizskaršanas nelikumība nav tur, kur realizē «likumīgu rīkojumu» (piem., novedot uz iecirkni) vai «savas tiesības» (piem., priekšnieka rājiens padotam darbiniekam, par kuru pirmajam ir disciplinarvara).

Beidzot, kā *attaisnojošu* apstākli²⁰⁴ *neslavas celšanā* mūsdienu tiesības izvirza (apvainošana no šā viedokļa nekad nav attaisnojama) — t. s. *likumīgu interešu* — *privatu vai publisku* — *aizstāvēšanas*²⁰⁵ gadījumu (Wahrnehmung berechtigter Interessen), un proti, kad šāda aizstāvēšana iespējama ne citādi kā izpaužot citas personas godu aizskarošu apstākli. Šajos gadījumos un arī tad, kad kriminālvajāšana pilnīgi izslēgta (piem., attiecībā uz personām, kas bauda procesualu eksteritorialitāti), rodas tomēr jautājums, vai vajadzīgs tiešām *pilnā mērā ziedot* aizskartā godu šo augstākās kārtības interešu vārdā un vai ar šo jautājumu te netiek sajaukts jautājums par vēlamību atstāt aizskārēju *bez soda*. Ja pēdējais prasījums dažreiz šādu vai tādu apsvērumu dēļ arī liekas pilnīgi taisnīgs, tad tas vēl

²⁰³) Sal. t. s. «retorsio» *manā kursā*, I, 287. lap. p.

²⁰⁴) Sal. *Frank*, Strafgesetzbuch, 407. lap. p.; citādās domās ir *Sauer*, 358. lap. p.: «die Parallele zum Notstand liegt klar... aber es wäre nicht richtig, unsren Fall als einen solchen des Notstandes aufzufassen...»

²⁰⁵) Sal. *Lilienthal*, 407. lap. p. u. turpm., atsev. 409. lap. p.: «es sollte anerkannt werden, dass ein persönliches Interesse vorliegt, wo seine (des Täters) idealen und moralischen Empfindungen in Mitleidenschaft gezogen sind»; tāpat 408. lap. p.: «vorab alles, was... die Wahrnehmung von Vermögensinteressen angeht...»

nenozīmē, ka aizskartajam jāapmierinas ar viņa reputācijas sabojāšanas faktu, ja viņa godu aizskarošie apgalvojumi neatbilst īstēnībai. *Bindings*²⁰⁶⁾ liek priekšā ievest šim nolūkam pēc analogijas ar civilprocesu sevišķu «objektīvas» tiesāšanas kārtības veidu (kriminelle Feststellungsklage), kas izslēgtu aizskārēja sodīšanu, bet nodrošinātu nepelnīti aizskartajam iespēju reabilitēt savu labo vārdu²⁰⁷⁾.

Latvijas Sodū likums veltī goda aizskaršanai XXXII nodaļu (508.—518. p.).

Goda aizskaršanā pēc Sodū likuma ietverti šādi nodarījumi:

- a) Tīšs *personisks apvainojums*²⁰⁸⁾ ar darbību, izturēšanos, vārdiem, atsaukumi, notēlojumu vai rakstu, kuri dara negodu apvainotajam vai viņa ģimenes loceklim, sodams pēc 508. panta ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500. Likums nepieņem atsevišķi *pārmetumu* par apkaunojošu darbību, kas ietilpinams pārējos apvainojuma veidos.

²⁰⁶⁾ Sal. *Binding, Handbuch*, I, 680. lap. p.; sal. arī *Liepmann*, 3. lap. p.

²⁰⁷⁾ Ievēriību pelna *Holandes* tiesību noteikums, pēc kura, atsaucoties uz «likumīgu interešu aizstāvēšanu», vispirms jāpierāda tādu *esamība* un tikai *pēc tam* pielaiž *exceptio veritatis* (sal. *Thyrén*, 229. lap. p.).

²⁰⁸⁾ *Šveices* 1937. g. kodeks definē apvainojumu (*Beschimpfung*) 177. pantā, atšķirot to no *Verleumdung* un *üble Nachrede*, tā: «wer jemanden in anderer Weise durch Wort, Schrift, Bild, Gebärde oder Tätlichkeiten in seiner Ehre angreift...» Kas attiecas uz «Verstorbene» vai «verschollen Erklärte», tad tas tiek sargāts tikai no *Verleumdung* un *üble Nachrede* (sal. turpm.) 30 gadus pēc viņa nāves, vai «Verschollenerklärung», piešķirot «Antragsrecht» «den Angehörigen».

Vācijās 1927./30. g. projekta § 320. noteic «*Beleidigung*» šaurā nozīmē tikpat negatīvi: «wer jemand auf andere Weise, als durch üble Nachrede oder Verleumdung beleidigt...»; «eine ehrenrührige Behauptung tatsächlicher Art, die nur dem Betroffenen gegenüber aufgestellt ist, ist nicht strafbar, wenn ihr Inhalt erwiesen wird oder die Voraussetzungen (der Wahrnehmung berechtigter Interessen) vorliegen...»; no soda atsvabināts «wer sich nur durch berechtigte Entrüstung über das unmittelbar vorausgegangene Benehmen eines anderen hinreissen lässt, ihn in einer nach Umständen entschuldbaren Weise zu beleidigen... In besonders leichten Fällen kann das Gericht von Strafe absehen...» § 321. tam piemetina, ka soda arī «wer in der Absicht jemand zu schmähen, ihm eine *strafbare Handlung* oder eine *Verurteilung* vorhält oder einem anderen davon Mitteilung macht, obwohl die Tat abgeurteilt und die Strafe verbüsst, verjährt oder erlassen (auch bedingt!) oder obwohl die Strafverfolgung verjährt oder niedergeschlagen ist.» § 322. apsarga arī *mirušo*, nosakot sekojošo: «ist ein Verstorbener beleidigt, so wird die Tat nur auf Verlangen seines Ehegatten oder eines Kindes verfolgt; ja tādu nav, sūdzību var iesniegt noilguma laikā vecāki, vecāku vecāki, bērnu bērni, brāļi un māsas.

- b) *Neslavas celšana*, kas saprotama kā zinamai personai *negodu daroša apstākļa, kaut arī viņai klāt neesot, izpaušana*²⁰⁹) cietim; pēc 509. panta to soda ievērojami stingrāk — ar cietumu līdz 6 mēnešiem.
- c) *Mirušā apvainošanu* soda, piemērojoties 508. un 509. panta noteikumiem, pēc viņa ģimenes²¹⁰) locekļa sūdzības (510. p.).
- d) Sevišķi izceļas uz neslavas celšanas konstruētā, ar apzināti nēpatiesu apstākļa izpaušanu izdarīta *uzticības satricināšana* personas, sabiedrības vai iestādes *rūpnieciskai vai tirdznieciskai darbībai vai personas spējām izpildīt viņas amata vai nodarbības pienākumus*; sods — cietums līdz 6 mēnešiem (518. p. 1. daļa)²¹¹).

Pārējie XXXII nodaļas noteikumi attiecas uz abiem goda aizskaršanas veidiem (apvainošanu un neslavas celšanu) nedalāmi.

1. *Klasificēti* goda aizskaršanas veidi ir:

- a) pēc aizskartā *personas* (511. p.);

Francijas 1881. g. 29. jūlija *preses likuma* 29.—30. p. un *Code pénal* 471. p. izšķir: a) iestāžu dienest- un privatpersonu *diffamation*, b) to pašu iestāžu un personu *injure* = «toute expression, outrageante, terme de mépris ou invective qui renferme l'imputation d'aucun fait...», kas izdarīta publiski un c) *injure non publique*, pie kam privatpersonu «injure», kā publiska, tā nepubliska, sodama tikai «lorsqu'elle n'aura pas été précédée de provocation. Tālāk, 24. pants (pēc 1919. g. 29. septembra turpinājuma) paredz sodīt arī «diffamations ou injures (publiques), dirigées contre la mémoire des morts... dans les cas, où les auteurs... (ont) eu l'intention de porter atteinte à l'honneur ou à la considération des héritiers, époux ou légataires universels vivants».

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeksa 594.—599. p.: «dei delitti contro l'onore».

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeksa 255. un 256. p.

²⁰⁹) Kaut gan nodoms sevišķi nav pieminēts, tas saprotams pats par sevi draudošā *soda smaguma* dēļ (sal. *Sodu likuma* 46. pantu).

²¹⁰) 510. p. *nav teikts*, kas uzskatams par ģimenes locekli; varbūt tas izskaidrojams pēc 197. p. 2. daļas teksta.

²¹¹) *Šveices* 1937. g. kodeksa 174. p. soda «*Verleumdung*» ar «*wider besseres Wissen*» pazīmi, jo sevišķi, kad «der Täter planmässig darauf ausgegangen (ist), den guten Ruf einer Person zu untergraben. Bet pirmajā vietā stāv «*üble Nachrede*» (173. p.): «wer jemanden bei einem anderen eines unehrenhaften Verhaltens oder anderer Tatsachen, die geeignet sind, seinen Ruf zu schädigen, beschuldigt oder verdächtigt, resp. (solches) weiter verbreitet». Vainīgo var atsavināt no soda, kad viņš «seine Äusserungen vor dem Richter als unwahr zurückzieht». Līdzās tam Šveices kodeks...

Attiecībā uz «*exceptio veritatis*» sal. turpm. 301. l. p.

Vācijas 1927./30. g. projekts turpretim iziēti no «*üble Nachrede*» (§ 317.): «wer über jemand eine Behauptung tatsächlicher Natur aufstellt oder verbreitet,

- b) pēc *paņēmienu*: aizskaršana izplatītā vai atklāti izliktā sacerējumā vai notēlojumā. Sods — cietums, bet ja aizskaršana izdarīta, sistemātiski ievietojot periodiskā izdevumā aizskarošas ziņas par atsevišķu personu privāto vai ģimenes dzīvi, — cietums uz laiku, ne mazāku par 3 mēnešiem. Bez tam *periodiskā izdevuma* redaktors vai izdevējs sodams ar naudas sodu no 1 santima līdz 1 latam par katru pārdošanā izlaisto izdevuma eksemplāru. Nesamaksāšanas gadījumā šis naudas sods pārvēršams arestā 57. panta kārtībā (512. un 513. p.)²¹²).
- c) 518. pantā paredzētā neslavas celšana kvalificēta pēc izdarīšanas *veida* (publikums) vai pēc *nolūka* (sagādāt *mantisku*²¹³) kaitējumu vai gūt *mantisku labumu*); sods — cietums.

2. *Privileģēts* gadījums pēc 518. panta 3. daļas ir tā paša panta 1. daļā paredzētā apstākļa izpaušana aiz *neuzmanības*; sods — arests.

3. 514. pants (kas atbilst 450. pantam nodaļā par miesas bojājumiem un vardarbību pret personu) nosaka, ka par 508.—510. pantā paredzēto aizskārums vainīgo *var atsvabināt* no soda²¹⁴):

die geeignet ist, ihn verächtlich zu machen oder in der öffentlichen Meinung herabzusetzen...» «... wird der Inhalt der Behauptung erwiesen, so ist die Tat nicht als üble Nachrede strafbar». Tālāk: «betrifft die Behauptung Angelegenheiten des Privat- oder Familienlebens, die das öffentliche Interesse nicht berühren und hat sie der Täter ohne durch besondere Umstände hierzu genötigt zu sein, öffentlich aufgestellt oder verbreitet, so ist es für die Strafbarkeit und Strafbemessung unerheblich, ob ihr Inhalt erweisbar oder nicht erweisbar ist; eine Beweiserhebung über die Wahrheit des Inhalts einer solchen Behauptung ist unzulässig». Blakus tam § 319. paglabā «*Verleumdung*», raksturojot to ar «wider besseres Wissen» = «apzinīgu melu» pazīmi.

²¹²) 512. panta 2. daļa un 513. pants (sākumā) runā tikai par «ziņām», lai gan no konteksta redzams, ka domāti arī «notēlojumi» (karikatūras). Tāpēc skaidrības un precizitātes labā līdzās ziņām vajadzēja noteikti pieminēt arī *notēlojumus*.

²¹³) Tas pieder pie *negodīgas konkurences* (sal. *Lilienthal*, 385. l. p.).

²¹⁴) Sal. iepriekš. 230. l. p.

Sal. *Šveices* 1937. g. kodeksa 154. p. 2. d.: «Hat der Beschimpfte durch sein ungebührliches Verhalten zu der Beschimpfung unmittelbar Anlass gegeben, so kann der Richter den Täter von der Strafe befreien. Ist die Behauptung unmittelbar mit einer Beschimpfung oder Tätlichkeit erwidert worden, so kann der Richter einen Täter oder beide von der Strafe befreien.»

Sal. iepriekš minēto *Vācijās* 1927./30. g. projekta § 320.

b) ja cietušais tieši un tūliņ *atriebies* vainīgajam ar vardarbību pret personu vai ar aizskārumu;

b) ja cietušais tieši un tūliņ *atriebies* vainīgajam ar vardarbību pret personu vai ar aizskārumu. Šie nosacījumi nav piemērojami, ja aizskarta *dienestpersona*, kad viņa izpilda savus dienesta pienākumus, vai sakarā ar šo pienākumu izpildīšanu.

4. 517. pants paredz, ka, notiesājot par neslavas celšanu, tiesa var pēc aizskartā lūguma spriedumu izsludināt²¹⁵). Šāda noteikuma nolūks ir cietušā rehabilitēšanās, bet tā nav viņam uzspiesta, vai izriet no vispārējā goda aizskāruma kriminalvajāšanas kārtības nostatījuma. Vajāšanas ierosināšana atkarājas no aizskartā vēlēšanās pat sabiedriskās sfēras aizskārumiem pieskaitītos gadījumos, kad aizskarta *dienestpersona*²¹⁶). Tālākā gaitā pēc 508., 509., 511., 512. un 518. p. lietas virzas privatsūdzības kārtā, izņemot *dienestpersonu* aizskaršanas gadījumus; tās var izbeigt izlīgšanas ceļā (izņemot uz *dienestpersonām* attiecošās lietas) pirms sprieduma²¹⁷).

5. Jautājums par tā saucamo *exceptio veritatis* dabūjis mūsu Sodu likumā šādu atrisinājumu: 515. pants atzīst, ka nav uzskatama par sodamu tāda apstākļa izpaušana, kurš dara negodu kādai personai, ja apsūdzētais pierāda, ka izpaustais apstāklis ir *patiens*, vai ka viņam vismaz bijis *pietiekošs pamats uzskatīt to par patiesu* (subjektīva īstenība vai, pareizāk, *objektīva bona fides*²¹⁸). Pēdējā gadījumā nesodamībai bez tam vēl vajadzīgs, lai vainīgais būtu rīkojies: a) valsts vai sabiedrības interesēs, vai b) savu pienākumu izpildīšanas interesēs, vai c) lai aizsargātu savu personīgo vai savas ģimenes godu²¹⁹).

²¹⁵) Sal. «*Bekanntmachung der Verurteilung*» pēc Vācijas 1927./30. g. projekta § 323.

²¹⁶) Sal. iepr. 230. l. p.

²¹⁷) Sal. *Kriminalprocesa likuma* 6. pantu.

²¹⁸) Tāds formulējums it kā norāda, ka «*exceptio veritatis*» pie mums pieļaujama tikai zīmējoties uz *neslavas celšanu* (pēc 509. panta). Vai tā iespējama arī *apvainojumā*, kas pastāv pārmētamā par apkaunojošu rīcību? Sal. Vācijas 1927./30. g. projekta § 320., kur tas noteikts *pozitīvi*. Par *subjektīvu īstenību* sal. *Tagancevs*, 1111./2. l. p., Nr.Nr. 4. un 7.

²¹⁹) Sal. *Francijas* 1881. g. likuma 35. p., kur *atļauts* pierādīt «par les voies ordinaires: a) «la vérité du fait diffamatoire», kad lieta skar iestādes un funkcionārus, personas «chargés d'un mandat public», zvērīnātos un lieciniekus, un b) la vérité des imputations diffamatoires et injurieuses», kad lieta attiecas uz «toute entreprise industrielle, commerciale ou financière, faisant publiquement appel à l'épargne ou au crédit» direktoriem vai administratoriem.

Šajās robežās spēkā esošais likums konstruē neslavas celšanu pēc *launprātīgas aprunāšanas* tipa. Bet tā iegūst zināmā mērā *difamacijas* raksturu tajā nozīmē, ka tās patiesīgums vai laba ticība tai neatsvabina vainīgo no soda (516 p.), ja tā attiecas: a) uz ārvalsts galvu vai ārvalsts diplomatisko pārstāvi Latvijā, vai b) uz tās personas privato vai ģimenes dzīvi, kurai neslava celta, un ja pie tam izpaudums izdarīts izplatītā vai atklāti izliktā sacerējumā vai notēlojumā, vai atklāti turētā runā²²⁰).

B. Noziedzīgi nodarījumi pret mantu.

§ 37. Vispārējais pārskats¹).

Mantas aizskārumi nav vērsti pret lietu kā tādu. Līdzīgi visiem noziedzīgiem nodarījumiem, tie patiesībā skar personu, un proti, tanī viņas funkcijā, ko parasts saukt par *saimniecisku*. Manta ir tas, kas cilvēkam ir, kas ir viņa valdīšanas priekšmets, viņa ekonomiskās kundzības objekts, protams, — tikai *tiesiskās* sfēras robežās. Arī

Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 173. p. (üble Nachrede): «Beweist der Beschuldigte, dass seine Äusserungen der Wahrheit entsprechen, so ist er nicht strafbar. Der Beschuldigte wird jedoch zum Wahrheitsbeweis nicht zugelassen und ist strafbar, wenn seine Äusserungen, ohne dass der Wahrheitsbeweis im öffentlichen Interesse liegt, sich auf das Privat- oder Familienleben beziehen oder vorwiegend in der Absicht erfolgt sind, jemandem übles vorzuwerfen.»

Jautājumā par «*Wahrnehmung berechtigter Interessen*» *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 318. nosaka abstraktāk: a) «*tadelnde Urteile über wissenschaftliche, künstlerische oder gewerbliche Leistungen und Äusserungen, durch die jemand eine Rechtspflicht erfüllt oder ein Recht ausübt, sind nicht als üble Nachrede strafbar; b) dasselbe gilt wenn der Täter zur Wahrnehmung eines berechtigten öffentlichen oder ihn nahe angehenden privaten Interesses handelt und wenn er sich erweislich im entschuldbaren guten Glauben an die Wahrheit der Äusserung befunden hat.*»

²²⁰) Par *publisku iestāžu nonievāšanu* sk. nodaļu par *dumpi un noziedzīgiem nodarījumiem pret valsts mieru*, kā arī 179. un 180. p. Tāpat sal. pie pretdarbības tiesai piederošās *nepatiesas ziņošanas un netaisnprātīgas apsūdzības* sastāvus (181. un 182. p.).

Exceptio veritatis pēc mūsu Sodū lik. pielaižams arī 80. un 284. pantos norādītos gadījumos.

¹) Sal. *Foinickis*, *Особенная часть* 156.—395. lap. p.; *Krugļevskis*, *Имущественные преступления*, 1913. g. *Liszt, Lehrbuch, Strafbare Handlungen gegen Vermögensrechte*, 429.—517. lap. p.; *Tagancevs*, *Уложение* (Jakobi izdev.), 1123.—1380. lap. p.

Kā mēs redzēsīm, apskatot mantisku aizskārumu atsevišķus veidus, — dažādās to formācijas daudzos gadījumos piesienas *civil- un tirdzniecības* tiesību izstrādātām kategorijām, pārņemot tās pa daļai negrozīti, pa daļai ar zinamiem grozījumiem. Tā mantisku noziedzīgu nodarījumu konstrukcijai ir nozīmīga atšķirība starp *individualu lietu* (res) un lietu un prasību *kopumu* («manta» šā vārda šaurā nozīmē). Tālāk, lietas savukārt var būt *kustamas* un *nekustamas*. Šādu dalījumu kriminaltiesības ir pārņēmušas ar iebildumu, ka tās atzīst izšķirošu nozīmi *faktiskai* iespējamībai pārvietot lietu vai tās daļu no vienas vietas otrā³⁾, nerēķinoties ar fikcijām, ko citas kārtības apsvērumu dēļ radījušas civil- vai tirdzniecības tiesas (piederumi, kuģi u. tml.).

Tālāk, nodarījuma kriminalraksturojumam ļoti svarīgi ir, vai ar nodarījumu cietušajam nodarīts tikai *kaitējums* vai *zaudējums*, tāpat vai tas saistīts ar vainīgā vai citas personas *likumīgu labumu* iegūšanu. No tā izriet atšķirība starp *mantkārīgu* un tikai *kaitīgu* uzbrukumu. Svarīgs, beidzot, daudzās attiecībās ir personai uz lietu piederošās t. s. tiesiskās kundzības *saturs*, t. i. jautājums par to, vai tā ir *īpašuma* tiesība, kas nozīmē vispilnīgāko dotās tiesību sistēmas pielaižamo kundzību pār lietu, vai tikai viena no tās sastāvdaļām, — t. i. *valdīšana, lietošana* vai *rīcība*.

Visas šīs atšķirības var noderēt par pamatu mantisku noziedzīgu nodarījumu sakārtošanai tādas vai citādas sistēmas uzbūvei. Uzskatot par derīgu praktiskas ērtības dēļ palikt pēc iespējas spēkā esošo tiesību rāmjos, mēs atzīstam sekojošus pamatveidus: *zādzību, lau-pīšanu, izspiešanu, krāpšanu, piesavināšanos, uzticības nelietīgu lietošanu, bankrotu, augļošanu un ļaunprātību attiecībā uz mantu, patvaļīgu mantas lietošanu, autora tiesību pārkāpšanu un mantas bojāšanu*⁵⁾.

³⁾ Sal. *Foinickis*, *Особенная часть* 167. lap. p. Sal. arī *Harburger, Diebstahl* (V. D. B. VI), 193. lap. p.: «nicht nur solche Gegenstände, welche ihrer Natur nach bewegt werden oder sich selbst bewegen können und die ebenfalls beweglichen Zubehörungen unbeweglicher Sachen, sondern auch Teile von unbeweglichen Sachen die... abgetrennt werden».

⁴⁾ Sal. *Tagancevs*, 1248. lap. p., Nr. 8.: „редакционная комиссия склонялась къ полному объединению всѣхъ видовъ *похищенія* чужого движимаго имущества въ одно общее понятие „имущественнаго хищничества“, но затѣмъ отступила отъ этого взгляда;... нежелательное уклоненіе отъ дѣйствующей привычной системы“

⁵⁾ Sal. *Harburger, Diebstahl und Unterschlagung* (V. D. B. VI), 187. lap. p., 1. piez. kritiku par materialu sakārtojumu bij. 1903. g. *Sodu likumos*.

§ 38. Zādzība⁶⁾.

Zādzība nozīmē svešas kustamas lietas paņemšanu ar nolūku nelikumīgi paturēt to savā vai citas personas labā.

Tāda zādzības izpratne ir ilgas evolūcijas rezultāts. Kad Romā «furtum» no civila tiesībpārkāpuma pārvērtās kriminalnodarījumā, to sāka definēt kā «contrectatio rei fraudulosa lucri faciendi gratia vel ipsius rei, vel etiam usus ejus possessionisve»⁷⁾, ietverot tādā kārtā bez zādzības šaurā nozīmē arī «pretlikumīgu lietošanu» un dažus piesavināšanas, apmānīšanas un patvarības veidus. Vēl plašāka ir kanonisko tiesību izpratne, kas pieņem, ka «furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienae»⁸⁾. Toties daudz šaurāks ir vācu tiesību uzskats, pēc kura t. s. «Diebstahl» nozīmēja «eine heimliche Entwendung einer Sache aus der Gewere (Gewehr-sam) des Bestohlenen»⁹⁾. Turpretī Francijā vēl tagad uzglabājusies ceņšanās paplašināt zādzības sastāva rāmjus. «Quinconque a soustrait frauduleusement une chose qui ne lui appartient pas, est coupable de vol», noteic *Code pénal* 379. pants. Jaunākās tiesības vispār pieslējušās vācu konstrukcijai, atmetot tomēr tai piemītošo «slepenības» pazīmi.

Pēdējā izmaiņa, ko juridiskā doma ienesusi zādzības definējumā, attiecas uz zādzības nolūku. Vēl vācu 1870./71. g. *Strafgesetzbuch*'a § 242. apraksta to kā «Absicht, sich (eine fremde bewegliche Sache) rechtswidrig anzueignen»¹⁰⁾, kāda formula zināmā mērā uzņemta arī bij. 1903. g. krievu Sodu likumos, kur 581. p. runā par «paņemšanu piesavināšanās nolūkā». Šveices 1918. g. projekts un pēc tam arī Vācijas 1927./30. g. projekts šo formulu apmainījuši ar vārdiem «um sich oder einen andern dritten damit unrechtmässig zu berei-

⁶⁾ Sal. Harburger, *Diebstahl und Unterschlagung* (V. D. B. VI), 183.—332. lap. p.; Merkel (Holtzendorffs Rechtslexikon), 375.—381. lap. p.

⁷⁾ Paulus, 1. 1. § 3. D. 47. 2.

⁸⁾ Sal. Harburger, 184. lap. p.

⁹⁾ Sal. Harburger, turpat.

¹⁰⁾ Sal. Merkel (Holtzendorffs Rechtslexikon), 375. lap. p.; Foinickis (180. lap. p.) saka, ka похищение предполагает получение виновным беззастенчиво по имуществу. Agrāko uzskatu aizstāv Harburger (217. lap. p.): «es handelt sich beim Diebstahl nicht um eine Aneignung einer fremden Sache ohne Leistung des entsprechenden Gegenwerts, sondern vielmehr um eine Aneignung ohne Rechtsgrund. Demgemäss kann es auch nicht von irgend welcher Erheblichkeit sein, ob der Diebstahl im einzelnen Falle eine Vermögensminderung auf der einen und eine Vermögensmehrung auf der anderen Seite nach sich ziehe». Sal. arī tā pašā 220. lap. p.

chern»¹¹). Sašaurinot zādzības jēdzienu arī šinī virzienā, Šveices un Vācijas projekti pilnīgi konsekventi bija spiesti paņemšanai *bez iedzīvošanās nolūka* radīt patstāvīgu «Sachentziehung» sastāvu, kas runā par svešas lietas paņemšanu tikai «nolūkā izdarīt citam kaitējumu»¹²). Latvijas Sodlu likuma redakcija, kā mēs redzēsim turpmāk, tik tālu neiet.

Zādzības juridiskās dabas un sevišķi tās specifiskā mērķa analīzei, neskatoties uz visiem uzbrukumiem, vēl arvienu uzglabā savu nozīmi *Bindinga* mācība, ka ar šo nodarījumu pārkāptas *divas* normas, un proti: a) norma, kas apsarga svešu «valdīšanu», un b) norma, kas apsarga svešu «īpašumu»¹³).

Pēc šīs mācības — zaglis aizskar svešu «valdīšanu» (*Gewahrsam*), ko saprot kā faktisku kundzību pār lietu, «*detentio suo nomine*»¹⁴) nozīmē. Tāda valdīšana iespējama *tieši* (turēšana rokā), vai ar *mechanisku ierīču palīdzību* (kabata, skapis, noliktava), vai ar *trešās personas* kā «detentora *alieno nomine*» (kalpotājs, mācekļis darbnīcā) starpniecību. Šo kundzību zaglis aizskar, atņemot lietu «valdītājam» bez viņa piekrišanas¹⁵).

Līdz ar to zaglis tomēr aizskar arī sveša īpašuma tiesības tādi, ka viņš *nostāda sevi īpašnieka stāvoklī* attiecībā uz noņemto lietu

¹¹) Sal. tomēr Vācijas 1927. g. projekta *Begründung*, 164. lap. p.: es ist indes- sen nicht nötig, dass die Absicht der Zueignung auch die Absicht der Bereicherung in sich schliesst. Wer z. B. Briefe, von denen er eine Blossstellung fürchtet, aus fremdem Gewahrsam wegnimmt, will zwar die Briefe sich zueignen, er will sich aber nicht dadurch bereichern; ebenso... wenn jemand seine Sache eigenmächtig wegnimmt, dafür aber einen ihrem Wert entsprechenden Geldbetrag zurück- lässt».

¹²) Sal. Šveices 1937. g. kodeksa 143. p.: «wer ohne Bereicherungsabsicht eine bewegliche Sache dem Berechtigten entzieht und ihn dadurch schädigt...»; sal. arī *vācu* 1927./30. g. projekta § 337.: «wer in der Absicht, jemand Nachteil zuzufügen, eine fremde Sache einem anderen dauernd entzieht...»

¹³) Sal. *Binding*, Die Normen und ihre Uebertretung, 1. izd. 1916. g., 213. lap. p. u. turpm.

¹⁴) Sal. *Liszt*, 435. lap. p.: «Gewahrsam ist... die vom Herrscherwillen getragene tatsächliche Herrschaft über die Sache»; sal. *Harburger*, 366. lap. p.: «nicht sowohl die Tatsache des Verfügungkönnens, als der Wille... verfügen zu können...»

¹⁵) Sal. *Harburger*, 205. lap. p.: «Wegnehmen = Entziehung aus dem fremden Gewahrsam... zugleich auch Überführung in den eigenen Gewahrsam...»; sal. *Liszt*, 437. lap. p.: «Brechen des fremden und Begründen des eigenen Gewahr- sams...»

(se ut dominum gerere)¹⁶⁾ bez īstā īpašnieka piekrišanas. Pie tam pilnīgi vienalga, vai zaglis to dara tāpēc, lai pats sev gūtu kādu mantisku labumu, vai lai, rīkojoties ar paņemto pēc sava ieskata¹⁷⁾, dotu tādu labumu trešai personai¹⁸⁾.

Savienojoties nodomam aizskart sveša valdīšanu un nodomam stāties īpašnieka vietā, rodas, pēc *Bindinga* konstatējuma, tradicionālā figura «Wegnahme in der Absicht sich rechtswidrig anzueignen», un šās konstrukcijas pareizība savos pamatos nemainas, ja jēdziena «Aneignung» vietā liek «iedzīvošanās» (Bereicherung) vai «savā labā vēršanas» jēdzienu.

Paņemšanas objekts zādzībā ir «sveša kustama lieta».

Ar *lietu* saprot ķermenisku priekšmetu, kas aizņem vietu telpā un pieejams *ārējām* cilvēka *jušanas spējām* (vienalga — ciets, šķidrums vai gāzveidīgs)¹⁹⁾, vai, plašāk, priekšmetu, kas pieejams *izmērijumam* (kādā gadījumā iepriekšējam uzskaitījumam pievienojas arī visāda *enerģija*²⁰⁾). Tā katrā ziņā atšķiras no priekšmetu *kopības* (universitātes rerum), no vienas, un no *prasībām*, no otras puses.

Vēsturiski izveidojies un uzglabājies kā zādzības sastāva tipiska īpatnība priekšstats, ka par zādzības objektu var būt vienīgi *kustama lieta* aprakstītajā nozīmē. Protams, no cita valdīšanas var izņemt nolūkā pretlikumīgi vērst savā labā arī nekustamu mantu, bet tas neatbilst zādzības tradicionālai izpratnei un konstruējas kā citas kategorijas nodarījums.

¹⁶⁾ Sal. *Liszt*, 438. lap. p.: «Aneignung = Ausübung des Eigentumsinhalts».

¹⁷⁾ Sal. *Foinickis*, 179. lap. p.: „виновный руководится желанием поставить чужую вещь в исключительную от себя зависимость, распорядиться ею на правах собственника“. Identificējot šo gribu turpat ar gribu „получить имущественную прибыль“, *Foinickis* nostājas uz viedokļa, kāds atrodams arī *Šveices* 1937. g. kodekā (animus lucri faciendi), lai gan *Foinickis* 172./3. lapas pusē atšķir „прибыль“ un „выгода“, saprotot ar pirmo *vērtības* pieaugumu.

¹⁸⁾ Kaut vai *dāvanu* izdalīšanai (Sv. *Krispins*). Izņem gadījumus, kad paņemšanas nolūks bijis *iznīcināšana bez kavēšanās* (sal. *Harburger*, 211. lap. p. u. turpm.). Izņem tālāk gadījumus, kad paņemšana notiek paša *cietušā* interesēs, piem., kad kučieris paņem sienu no saimnieka glabātuves, lai pabarotu tā paša saimnieka zirgu. (*Vācijas* 1870./71. g. Strafgesetzbuch's paredz sodu par tādu nodarījumu pēc § 370., Nr. 6. kā par delictum sui generis.)

¹⁹⁾ Sakarā ar *Vācijas valsts tiesas* atteikšanos atzīt *elektriskās enerģijas* paņemšanu par zādzību *Vācijā* 1900. g. 9. aprīlī izdots sevišķs likums par tāda nodarījuma sodamību. Šo principu pārņēmis *Šveices* 1937. g. kodeka 145. pants; *Vācijas* 1927./30. g. projekts atstāja 1900. g. likuma noteikumus spēkā, neieslēdzot to tomēr projekta sastāvā (sal. 1927. g. *Begründung*, 164. lap. p.).

²⁰⁾ Šo viedokli atzīst, piem., *Francijā* (sal. *Harburger*, 317. un 365. lap. p.).

Apstrīdams teorijā ir jautājums, vai zādzības objektam vajaga būt ar *maiņas vērtību*. T. s. «Vermögensdeliktstheorie» pārstāvji to atzīst, bet «Eigentumsdeliktstheorie» piekritēji — noraida²¹). Īstenībā, ne' vai atradīsies kāds priekšmets pavisam bez maiņas vērtības, kaut arī visniecīgākās. Bet šis jautājums iegūst praktisku nozīmi, piem., gadījumā, kad paņēmjējs atstāj paņemtās lietas ekvivalentu. Teorijai, kas iziet no tā, ka cietušā pusē jābūt mantiskam zaudējumam (pirmā teorija), tādā gadījumā jānoraida zādzības sastāva esamība, turpretim otrā teorija, kas zādzībā redz cietušā tiesību aizskārumu uz noteiktu individuālu lietu, tādu patvaļīgu apmaiņu sodīs kā zādzību. Ja arī piekristu pēdējām domām, tad tomēr izņēmumi būs t. s. *apmainamās lietās* (res fungibiles), vārda šaurā nozīmē, taisni tāpēc, ka tās ir apmainamas, t. i. nav individuāli noteiktas.

Agrāk uzstādītā prasība, lai zādzības priekšmets nebūtu izņemts no pilsoniskās apgrozības (extra commercium), tagad noraidīta.

Zogamam priekšmetam, kā teikts, jābūt ne tikai *sveša valdīšanā*», vienalga likumīgā vai nelikumīgā (var apzagt arī zagli)²²), bet tam jābūt *sveša īpašuma* priekšmetam. No tā izriet, ka par zādzības priekšmetu nevar būt lieta, kas nav kļuvusi par kāda īpašumu (res nullius) vai kas izbeigusi par tādu būt (res derelicta). Toties kopīgs īpašums (condominium) neizslēdz zādzību, ja lieta neatrodas zādzību izdarijušā kopīgā īpašnieka valdīšanā²³).

Valdīšana un īpašums daudzos gadījumos apvienoti vienā personā, bet tie var būt arī šķirti²⁴). Iespējams arī tas, ka īpašuma tiesības pieder vienai personai, valdīšanas tiesības citai, bet faktiskā turēšana trešai, piem., kad meistars aizdevuma veidā saņēmis no fabrikanta instrumentu un tas atrodas darbnīcā strādājošā mācekļa rokās. Ja zaglis šo instrumentu paņem, valdīšanas aizskārumus

²¹) Sal. Harburger, 219. lap. p.; sal. arī: Wolf, *Der Sachbegriff im Strafrecht*, 1929. g. (Die Reichsgerichtspraxis, V. 44.—71. l. p.).

²²) Še, protams, nepieder gadījums, kad pats īpašnieks vai likumīgs vadītājs atņem zaglim lietu atpakaļ (sal. Harburger, 196. lap. p.).

²³) Sal. Harburger, 194. lap. p. Tā kā «konkursa masa» paliek maksātnespējīgā parādnieka īpašums, tad viņš nevar izdarīt zādzību attiecībā uz atsevišķām tās sastāvā ietilpstošām lietām.

²⁴) Jautājums par to, kas tādā gadījumā ir cietušais, radījis ne mazumu strīdu. *Liszt's* (440. lap. p.) skaita to par tādu valdītāju (der Gewahrsamsinhaber), *Bindings* izvērta īpašnieku, bet kriminalistu vairākums skaita par cietušo kā vienu, tā otru (Harburger, 221. lap. p.).

vērsts ne pret mācekli, bet pret meistarū, bet īpašuma tiesību aizskārums — pret fabrikantu. Ja instrumentu paņēmis pats māceklis, viņš izdarījis zādzību.

Zādzībā *darbības iekšējā* puse konstruēta kā *nodoms*. Protams, iedomāties var arī neuzmanīgu (piem., kļūdas dēļ) sveša lietas izņemšanu no sveša valdījuma, bet tai trūkst noziedzīga rakstura.

Tā kā zādzības definējumā ietilpst *nolūks*, tad nodomu še parasti aplūko kā *tiešu*²⁵⁾.

Ārējā pusē darbība izpaužas kā *paņemšana*²⁶⁾, t. i. lietas valdīšanas un īpašuma tiesību pārkāpšana, paņemot²⁷⁾. Tādi zādzība atšķiras no t. s. «piesavināšanās» vārda tehniskā nozīmē. Smaguma centrs slēpjas taisni *atņemšanas* aktā, ar kura izdarīšanu zādzība skaitas par pabeigtu. Šai nozīmē tā uzskatama kā noziedzīgs nodarījums ar «nogrieztu» sastāvu (coupiertes Erfolgsdelikt)²⁸⁾.

Zādzības *mēģinājuma* atšķiršanai no pabeigtas zādzības noteiktāk jāapzīmē atņemšanas nobeigšanas moments. No trim attiecībā uz to uzstādītām teorijām: a) *pieskaršanās* (contrectatio)²⁹⁾, b) *aiznešanas* (ablatio)³⁰⁾ un *satveršanas* (apprehensio vai occupatio³¹⁾) teorijām pirmā nepareiza tāpēc, ka tā beigas saskata pārāk agrā momentā, kad sveša valdīšana vēl nav aizskarta, bet otrā tāpēc, ka tā pielaiko zādzības beigas pārāk vēlai stadijai, kad zaglis jau realizē uz viņu pārgājušo faktisko valdīšanu. Pēc pārsvarā esošām domām pareiza ir trešā teorija, jo atņemšanas nobeigumam pietiek, ka a) tā valdīšana (Gewahrsam), pie kā lieta atrodas, ir izbeigusies un b) ka tā pārgājusi atņemējam. Parasti šie akti sakrīt, bet ne arvienu. Iespējams arī vairāk vai mazāk ilgstošs starplaiks starp tiem, piem., kad zaglis apzogot dzīvokli, izsviež lie-

²⁵⁾ Sal. *Liszt*, 439. lap. p.: «Absicht im Sinne eines über den Vorsatz hinausgehenden Beweggrundes». Izejot no *Bindinga* konstrukcijas (sal. *Normen* I, 213. lap. p. u. turpm.), var, protams, apmierināties arī ar *eventualu* nodomu.

²⁶⁾ Sal. *Liszt*, 434. lap. p.: «das geltende Recht lässt aber die Vollendung schon mit der Wegnahme eintreten...»

²⁷⁾ Paņemšanu var izdarīt pats vainīgais personīgi vai ar neapzinīgi darbojošās personas vai dresēta dzīvnieka palīdzību (sal. *Harburger*, 207. lap. p.); sal. *Tagancevs*, 1247. lap. p., Nr. 4.: „умышленный захват вопреки воле потерпевшего“.

²⁸⁾ Sal. manu *kursu*, I. 116. lap. p.

²⁹⁾ Zaglis iebāzis roku sava upura kabatā un *pieskāries* viņa naudas makam.

³⁰⁾ Zaglis izvilcis naudas maku un *aiznes* to sev līdz.

³¹⁾ Zaglis satvēris naudas maku, bet nav paguvjis to izvilkt no kabatas.

tas pa logu (saimnieka valdīšanas izbeigšanās moments), bet nepagūst izsviesto pacelt (moments, kad valdīšana pāriet uz viņu)³².

Tad par izpildīšanas sākumu (mēģinājums) būs atņemšanas sākums³³, kas izpaužas, skatoties pēc apstākļiem, piem., kā šķēršļu salaušana, slepena iekļūšana (Einschleichen) svešās telpās, sevišķi ne pa durvīm, bet pa logu (escalade) u. t. t.

Jautājumam par darbības *pabeigšanu* ir nozīme arī, lai noteiktu cietušā *piekrišanas* ietekmi uz zādzības noziedzīgumu. Principu «volenti non fit injuria» nepiemēro zādzībai tāpēc, ka, lai gan tā ir mantisks aizskārums, tai tomēr ir *publisk*s raksturs, sevišķi tanī daļā, kas attiecas uz svešas «valdīšanas» aizskaršanu. Protams, varētu vēl iedomāties in abstracto, ka kāds, ievērodams, ka zaglis lien viņam kabatā pēc naudas maka, *tanī pašā brīdī* paziņo tam, ka viņam pret tādu satveršanu nekādu iebildumu nav. Tač nodarijuma noziedzīgums būtu paralizēts pašā saknē. Bet ja zaglis paspējis naudas maku izvilkt, *tālāka* piekrišana būtu tikai piedošana, kas nodarītā raksturu nemaina. To var slēpt no attiecīgās varas, bet, dabūjot par notikušo tā vai citādi zināt, attiecīgās varas pienākums ir, nelūkojoties uz privātu piedošānu, izņemot tikai tuvākus radniekus, celt publisku apsūdzību.

Par nesaraucjami saistītu ar zādzības sastāvu, kā teikts, ilgu laiku skaitīja *slepenības* pazīmi. Tāda bija senvācu koncepcija³⁴, kas atstāja dziļas pēdas Eiropas tiesībās. Vārds «diebisch» līdz šim laikam uzglabājis sevī kā elementu kaut ko noslēptu, *nodevīgu*. Gluži tāpat — vārds «zagt» (sal. «zagties»³⁵) vai izteiciens «frauduleusement» *franču* «vol» definējumā. Tam atbilstoši arī *krievu* tiesībās 1845. g. Sodū nolikumi atšķīra «zādzību» kā slepenu atņemšanu no atklātas atņemšanas, ko sauca par «vardarbīgu» (грабежъ)³⁶. Jaunā jurisprudence tomēr atzinusi, ka šī pazīme nav tik svarīga, lai pēc

³²) Iespējama arī izpildījuma un mēģinājuma kumulācija, piem., paņemot aizslēgtu krātuvi, kurā gaidītie dārgumi nav atradušies, vai ja zaglis paspējis paņemt sev līdz tikai daļu no lietām, *kuras* izsviedis pa logu.

³³) Sal. *Liszt*, 440. lap. p.; *Harburger*, 221. lap. p.; *Tagancevs*, 1256. lap. p., Nr. 1.: „до момента завлацѣнія виновнымъ...”

³⁴) Arī pie *romiešiem* jēdziens «furtum» saistījās ar slēptu darbības veidu. Vārdu «furtum» atvasina no «furro» id est «nigro», quod clam et obscure fit et plerumque nocte» (fr. 1. t. 2. de furtis Dig. 47.).

³⁵) *Senkrievu* tiesības atņemšanas apzīmēšanai lietoja vārdu „татба», ; sal. *Foinickis*, 186., 188.—190. lap. p. u. turpm.; *Harburger*, 208. lap. p.

³⁶) Sal. *Foinickis*, 229.—232. lap. p. sīki par „грабежъ” *krievu* tiesības.

tās varētu konstruēt atņemšanas atsevišķu kategoriju. Šinī ziņā no mūslaiku tiesiskās iekārtas nomierinātības viedokļa daudz svarīgāk nostādīt pretī vardarbīgai atņemšanai «nevardarbīgu», kas arī no-vedis, kā mēs tālāk redzēsim, pie t. s. «laupīšanas» sastāva atdalīšanas. Konsekventi nošķirot no slepenas paņemšanas atklātu sa-grābšanu (bez vardarbības), nācies atdurties uz lielām grūtībām, piem., izšķirt jautājumu, vai vajadzīga slepenība «subjektīvā» vai «objektīvā» nozīmē, citiem vārdiem, vai svarīgi, ja zaglis domājis, ka viņu nav redzējuši, lai gan īstenībā viņu ir redzējuši, vai ja ap-zagtais nav ievērojis, ka viņu apzog, lai gan vainīgais domājis, ka viņu redz, u. tml. Arī faktiski grūti noteikt robežu starp atklātu un slepenu atņemšanas paņēmieni³⁷⁾, piem., gadījumā, kad *piepeši* no-rauta cepure no galvas vai izrauta somiņa no rokām, — ja cietušais, nepagūdamas attapties, nevar pat domāt par pretošanos. Aiz šiem apsvērumiem slepenības pazīme zādzībai nav vairs raksturīga. *Vā-cijas* 1870./71. g. Strafgesetzbuch to vairs nepiemin, un *Latvijas* Sodū likums attiecīgā panta formulējumā to piemin noraidīgi, aizrādīdams, ka tai pēc būtības nav nekādas nozīmes.

Pieņemts izšķirt zādzības vairāk vai mazāk kazuistiskus³⁸⁾ *vieglus* (privileģētus) un *smagus* (kvalificētus) veidus³⁹⁾.

I. *Privileģēto* raksturu noteic: a) ekonomiskas dabas apsvē-rumi (paņemtās mantas nelielā vērtība), b) sociālas dabas apsvērumi, c) kriminalpolitiski apsvērumi (ar nozagtā atdošanu vai atlīdzinā-šanu) un d) ģimenes attiecību tuvums.

1. *Mazsvarīgu*⁴⁰⁾ zādzību noteic paņemtā neievērojamās vērtības ārējais moments, neatkarīgi no vainīgā apņemšanās virziena (t. s. objektīvais novērtējums). Mazvērtīgas lietas paņemšanas tāda no-statījuma pamatā ir jau vairākkārt atzīmētais princips, pēc kura kri-minaltiesības pret sīkumiem izturas gandrīz vienaldzīgi: «minima

³⁷⁾ Sal. *Frank, Raub* (V. D. B. V), 123. lap. p. u. turpm.: «man kann bei der Ueberraschung weder sagen, dass die Freiheit der Willensbetätigung, noch auch, dass die Freiheit der Willensentschliessung berücksichtigt wurde».

³⁸⁾ Sal. *Harburger*, 369. lap. p. ar atsaukšanos uz *Geyer'a*: «die kasuistische Behandlung des Diebstahls gehört mit zu den Erbübeln der europäischen Straf-gesetzgebung...»

³⁹⁾ Jau *romiešu* tiesības pazina kategorijas: a) directarii (iekļūstošie mājā), b) *effractores* (uzlauzēji), c) *balnearii* (zogošie pirtīs) un d) *saceularii* (ar sevišķu viltu); sal. *Foinčis*, 193. lap. p.

⁴⁰⁾ Sal. *vācu* 1927./30. g. projekta § 336. (Entwendung): «aus Not Sachen von geringem Werte...»

non curat praetor». Zādzības jautājumā tas nozīmē ievērojamu soda mīkstināšanu un pat pilnīgu nesodamību⁴¹⁾.

2. *Zādzībā aiz nepieciešamības vai aiz trūkuma* pieņem, ka nav bijusi cenšanās iedzīvoties. Ja ir pareizi, ka zādzība vispār nenotiek, lai savāktu bagātību, tad šē ņem vērā galēju trūkumu, kas rada savā ziņā afektu. Par tādu cēloni pirmām kārtām var būt, piem., bads (t. s. Mundraub)⁴²⁾.

3. *Nozagtā atdošana* vai nodarīto *zaudējumu atlīdzināšana*, ja tā notikusi labprātīgi un laikus, t. i. pirms kriminalvajāšanas *uzsākšanas*, vājina zādzības noziedzīgo raksturu pēc *aktīvas nožēlošanas principa*⁴³⁾.

4. *Ģimenes zādzība* aiz apsvēruma par savstarpējo attiecību tuvumu, kas nolīdzina «mana un tava» aso šķautni, kāda pastāv starp svešiem, vai nu bauda pilnīgu nesodamību⁴⁴⁾, vai arī top vajāta ne citādi, kā pēc cietušā lūguma. Ģimenes zādzībai dažkārt pielīdzina arī *mājas zādzību*, bet tikai sakarā ar paņemtā mazvērtību, ņemot vērā kārdinājumu mājas dzīvē, pastāvīgā tuvumā ar ikdienas vajadzību lietām, kāds tuvums spēj atrofēt apziņu par sveša labuma neaizskaramību. Pareizāks tomēr *pretējs* viedoklis, kas prasa, taisni otrādi, mājas zādzības *pastiprinātu* sodamību, ņemot vērā tās ele-

⁴¹⁾ Sal. turpmāk vācu 1927./30 g. projekta noteikumus.

⁴²⁾ Sal. iepriekš minēto vācu 1927./30. g. projekta § 336. («zum alsbaldigen Verbrauch»).

⁴³⁾ Sal. manu kursu, I, 130. lap. p.

⁴⁴⁾ Sal. vācu 1870./71. g. *Strafgesetzbuch'a* § 247., kas atstāj nesodītu zādzību starp *laulātiem* un *augšupējā* zādzību lejupējam. 1927./30. g. projekts tik tālu neiet; bet tā § 335. (Haus- und Familiendiebstahl) gadījumā, ja zādzības upuris bijis ein Angehöriger, kuram pielīdzināti Vormund, Pfleger, Lehrherr, Erzieher, vai persona, kas ar vainīgo dzīvojuši «in häuslicher Gemeinschaft», prasa lietas uzsākšanu ne citādi, kā pēc cietušā lūguma. Tikai pie t. s. «Entwendung» paglabāta laulāto un augšupējo radnieku nesodamība.

Sveices 1937. g. kodeks (137. panta 3. punkts) aprobežojas ar noteikumu: «Der Diebstahl zum Nachteil eines Angehörigen oder Familiengenossen wird auf Antrag bestraft.»

Code pénal, 380. p. *atsvabina* no soda «les soustractions commises par les maris ou préjudice de leurs femmes, des femmes ou préjudice de leurs maris, par un veuf ou une veuve quant aux choses qui avaient appartenu à l'époux décédé, par les enfants au préjudice de leurs pères ou mères ou autres ascendants, par des pères et mères ou autres ascendants au préjudice de leurs enfants ou autres descendants, ou par des alliés aux mêmes degrés», stādot tādā kārtā nesodamības rāmjus daudz plašāk. 1915. g. 22. maija papildu noteikums piemin atsevišķi, ka šī personīgā privilēģija uz citiem slēpējiem *neattiecas*.

mentu — *uzticības laušanu*⁴⁵⁾ un neiespējamību saimniekam izsargāties no mājas cilvēku mantiskiem aizskārumiem.

II. *Kvalificētu zādzības raksturu* noteic apsverot īpašības, kādas piemīt: a) nodarījuma subjektam, b) zādzības priekšmetam, c) vietai, d) laikam, e) izpildīšanas paņēmienam un f) pēc paņemtā vērtības.

1. *Subjekta īpašības*, neatkarīgi no iepriekš aplūkotās mājas zādzības (sevišķi ar no malas ielaistu, t. s. «uzlaistu» cilvēku daļību) var nodarījuma noziedzīgumu pastiprināt, ja nodarījumā piedalās *vairākas* personas, ar ko briesmas palielinas, sevišķi, ja ir zinama *organizētība* (bandā), vai nodarījumam *atkārtojoties*, kas liecina par vainīgā sevišķu noziedzīgu enerģiju. Pēdējais novedis vecos kodekos pie t. s. *speciala zādzības recidiva* atdalīšanas, kura vietā jaunās tiesības liek lokanāku jēdzienu par zādzību kā «*amatu* vai aiz *paraduma*⁴⁶⁾».

2. *Priekšmeta īpašība* kvalificē nodarījuma sodamību atkarībā no nozīmes, kādu dzīves apstākļu dēļ piešķirt tam vai citam objektam, kā, piemēram, priekšmetiem ar *vēsturisku, zinātnisku* vai *mākslas* un arī *ekonomisku vērtību*, kā arī priekšmetiem, kuru atņemšana cietušo var *izputināt* (pārtikas līdzekļi). Jau kopš romiešu laikiem specialī izdala *religiski* godājama priekšmeta zādzību, ko dēvē par *svētuma apgānīšanu* (sacrilegium)⁴⁷⁾.

3. Nodarījuma sodamību pastiprina noziedzības *vietas* ietekme, kas izskaidrojams tādi, ka iespējama zagļa *personīga sadursme* ar cietušo un tādēļ iespējamās arī briesmas no zagļa uzbrukuma cietušā personai (zādzība no *apdzīvotas* ēkas, vai pat no neapdzīvotām telpām, bet zinot, ka tur atrodas cilvēks). Tālāk, sodamību pastiprina zādzības objekta *neapsargātība* (zādzība *ceļā*) un priekšstats par *mirušo* atdusas vietas neaizskaramību, rūpes par kuru robežojas ar reliģisku godināšanu (sepulcri violatio).

4. Pēc *izdarīšanas laika* pieņemts kvalificēt zādzību *nakts* laikā (furtum nocturnum, atliekas no agrākā uzskata par zādzības no devīgo raksturu) un, atkal otrādi, atklātu zādzību *vispārējas nelaimes laikā* (ugunsgrēks, ūdens plūdi, kuģa bojā iešana), ko izskaidro no

⁴⁵⁾ Sal. Foinickis, 201. lap. p. u. turpm.

⁴⁶⁾ Sal. manu kursu, I, 163. lap. p.

⁴⁷⁾ Kanoniskās tiesības izšķirā trīs svētuma apgānīšanas veidus: sacrilegium personale, reale un locale. Laicīgās tiesības tās sastāva tilpumu ierobežoja ar «rei sacrae de loco sacro» paņemšanu.

objektīvās puses ar zогamā labuma neapsargātību, bet no subjektīvās — ar apsvērumiem par akta intensīvāku noziedzīgumu, kas liecina par svešas nelaimes izmantošanu bez sirdsapziņas⁴⁸⁾.

5. Noziedzīgās *enerģijas intensitate* arī izpaužas zādzības izdarīšanas paņēmienā. Še pieder t. s. *bruņota* zādzība (furtum armatum), kad ieroči nav lietoti pašas zādzības dēļ⁴⁹⁾, un tie pārdrošie zādzības veidi, kas saistīti ar *ieklūšanu* slēgtās telpās vai iežogotās vietās, sevišķi, bojājot mākslīgos šķēršļus, ko sauc par *ielaušanos* (effraction, Einbruch, взломъ⁵⁰⁾. Atkarībā no tā, vai pie tam sabojātas ārējās vai iekšējās atslēgas, pieņemts izšķirt «ārēju» un «iekšēju» ielaušanos, no kurām pirmo atzīst par smagāku.

6. *Paņemtā vērtībai*⁵¹⁾, kā iepriekš teikts, nozīme mazsvarīgas zādzības izdalīšanā; bet pēc vācu vecās jurisprudences radītās sistēmas, ko pārņēmuši arī bij. krievu kriminālkodeki, nozagtā vērtībai svarīga loma arī zādzības *kvalifikacijā*. Pie tam parasts novilkt robežu (ko noteic nozagtā vērtība naudā), kuru pārsniedzot, zādzību atzīst par smagu. Bet zaglim pa lielākai daļai nav sajēgas par nozagtā īsteno vērtību. Bez tam nozagtā ekonomiskais svars ļoti bieži atkarīgs no cietušā mantiskās nodrošinātības (vai tas bagāts vai nabags) un, beidzot, ja jau rēķināties ar priekšmeta vērtību, tad nevar aprobežoties arī ar kaut kādas vienas vairāk vai mazāk patvaļīgas dalīšanas līnijas novilkšanu, bet būtu jārada ļoti sarežģīta augoša gradacija⁵²⁾ (sal., piem., starpību starp priekšmetu vērtību Ls 500 un 5.000.000!). Šo apsvērumu dēļ jaunās *materialās* kriminaltiesības⁵³⁾ pavisam atteikušās no minētās kvalificējošās pazīmes.

Kas attiecas uz zādzības *sodamību*, kura romiešiem sākumā izpaudās kā nozagtā priekšmeta pavairošanās (duplum, triplum, quadruplum) vērtības piedzišana, tad tāda pieaug līdz ar mantiskās apgrozības augšanu un kulminācijas punktu sasniedz, paredzot par zādzību *nāves sodu* (Anglijā vēl XIX gadu simteņa pirmajā pusē, kad nozagtā vērtība pārsniedz 5 šiliņus). Pēc tam zādzības sodamība sāk pakāpeniski slīdēt lejup, kad noteic mantisko aizskārumu relatīvo svaru,

⁴⁸⁾ Zināms, kādu bargu represiju parasti lieto cīņā ar tamlīdzīgām *marodierisma* parādībām.

⁴⁹⁾ Ja zaglis pēc nozagšanas cīņā ar personu, kura tam gribējusi paņemt atņemt, lietojis ieročus, spēkā esošās vācu tiesības (1870./71. g.) konstruē sevišķu sastāvu «räuberischer Diebstahl» (§ 252).

⁵⁰⁾ Sal. sīki — ielaušanās teorijas: *Foinickis*, 213.—225. lap. p.

⁵¹⁾ Sal. *Harburger*, 285. un 328. lap. p. u. turpm.; *Foinickis*, 204. lap. p. u. turpm.

salīdzinot tos ar personības aizskārumiem, bet sāk kāpt atkal augšup jaunākā laikā sakarā ar cīņu pret profesionālu noziedzību, kura izpaužas taisni mantisku nodarījumu sferā.

Latvijas Sodlu likums zādzībai ierādījis XXXVI nodaļas 546.—549. p. un XXXV nodaļas 545. panta 3. daļu, definējot zādzību kā «svešas kustamas mantas slepenu vai atklātu paņemšanu ar nolūku paturēt to nelikumīgi savā vai citas personas labā», ko normali soda ar cietuma sodu uz laiku, ne mazāku par 3 mēnešiem (546. p. 1. d.). Vārds «manta» šajā sakarā jāsaprot kā priekšmets, kas atrodas kāda īpašumā⁵⁴). Pārpratumu novēršanai Sodlu likums tur par vajadzīgu piebilst, ka šie pieder arī «525. pantā norādītie dokumenti un korespondence»⁵⁵).

Sodlu likums izšķir vieglus un kvalificētus zādzības veidus.

I. Zādzības vieglie veidi ir⁵⁶):

1. kad ar zādzību nodarītais zaudējums ir mazsvarīgs (546. p. 3. d.); sods — cietums līdz 6 mēnešiem;
2. kad vainīgais līdz kriminālvajāšanas uzsākšanai pret viņu apmierinājis cietušo; cietums līdz 6 mēnešiem (546. p. 3. d.);
3. kad zādzība izdarīta aiz galīga trūkuma, pēc 546. p. 6. daļas sods — arests, bet ja pie tam nodarītais zaudējums mazvērtīgs, tiesa var vainīgo atsvabināt no soda (546. p. 7. d.).

Zādzību ģimenē materialās tiesības neatdala, bet *kriminalprocesa likums* satur noteikumu, ka lietas par zādzībām starp laulātiem un radniekiem taisnā linijā ierosinamas ne citādi, kā tikai pēc cietušā sūdzības, un tās var izbeigt samierināšanās ceļā⁵⁷).

⁵²) Kā to pilnīgi konsekventi dara, piem., *Spānijas* 1870. g. kodeks.

⁵³) Sal. *vācu* 1870./71. g. Strafgesetzbuch'u un *norvēģu* 1902. g. kodeku.

⁵⁴) „Имущество“ въ смыслѣ матеріальной вещи, въ отличіе отъ права на имущество“ (sal. *Tagancevs*, 1251. l. p., Nr. 2. un 3.).

Vācijas 1927./30. g. projekta § 328. teikts: «durch Zueignung der Sache unrechtmässig zu bereichern.»

Sal. arī seno *Code pénal* formulējumu (379. p.): «quiconque a soustrait frauduleusement une chose qui ne lui appartient pas est coupable de vol».

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 624.—626. p.

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 257. p.

⁵⁵) Sal. *Foinickis*, 208. l. p. u. turpm.

⁵⁶) Sal. *Tagancevs*, 1260. l. p., Nr. 7.

⁵⁷) *Kriminalprocesa likuma* 6. p.

II. Smagiem veidiem⁵⁸⁾ pieder:

1. Pēc subjekta:

- a) zādzība *bandā* (549. panta 2. punkts);
- b) zādzība *amata* veidā vai aiz *paraduma* piekopjot sodamu mantkāriģu nodarbību (549. panta 1. punkts).

Sods abos gadījumos — pārmācības nams uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem.

- c) Zādzība, kas izdarīta *laužot uzticību*. Še jāpieskaita *mājas zādzība*, zādzība viesnīcās, ko izdarijuši paši viesnīcu turētāji⁵⁹⁾ vai kalpotāji u. t. t.; sods — cietums uz laiku, ne mazāku par 6 mēnešiem (546. p. 2. d.).

Speciāls šās kategorijas gadījums ir «zādzība», ko izdarījusi *dienestpersona* vai kredītiestādes, akciju vai paju sabiedrības, apdrošināšanas sabiedrības, kooperatīva, slimo kases vai labdarības iestādes *dienestā esošais*, zogot *viņa uzraudzībā pēc dienesta atrodošos* mantu; sods atkarājas no kaitējuma apmēra un svārstas starp pārmācības namu un spaidu darbiem uz laiku līdz 8 gadiem (545. panta 3. daļa).

2. Pēc objekta:

- a) Latvijā likumīgi pastāvošas ticības reliģiski godājamu «*dievnamam*» piederīģu priekšmetu zādzība;
- b) *valsts aizsardzībai* paredzētu priekšmetu zādzība no noliktavām vai karaspēka glabātuvēm vai telpām; sods pēc 547. p. 3. pk-ta pārmācības nams⁶⁰⁾;
- c) cietušā *uzturam* vai darbam *nepieciešama līdzekļa* zādzība (kā tāds līdzeklis saprotams ne pārtikas vielas, bet darbarīki vienīģā ienākuma avota nozīmē⁶¹⁾); sods — cietums ne mazāks par 6 mēnešiem (546. p. 2. daļa).

3. Pēc vietas:

- a) zādzība no *apdzīvotas* ēkas, apdzīvota kuģa vai citas kādas apdzīvotas telpas vai no *neapdzīvotas* telpas, kur tajā laikā apzināti atradies cilvēks, vai no apdzīvotas ēkas ieģogota pagalma, bet tikai tad, ja vainīģam apzināti bijis klāt ierocis

⁵⁸⁾ Sal. *Tagancevs*, 1257./9. l. p., Nr. Nr. 2.—6.

⁵⁹⁾ Sal. *Tagancevs*, 1258. l. p., Nr. 2.

⁶⁰⁾ Sal. *Tagancevs*, 1262. l. p., Nr. Nr. 1. un 2.

⁶¹⁾ Sal. *Tagancevs*, 1260. l. p., Nr. 6.

vai rīks uzbrukšanai⁶²⁾ vai aizsardzībai, vai kad zādzība notikusi nakts laikā⁶³⁾ un ja vainīgais iepriekš minētajā vietā iekļuvis, bojājot iekļūšanu kavējošos aizsprostojumus vai aizslēgumus; sods — pārmācības nams (548. p.);

b) zādzība no *dzelzceļa vilciena* tam ejot vai stāvēt⁶⁴⁾; sods — cietums uz laiku, ne mazāku par 6 mēnešiem (546. p. 2. d.);

c) mantas zādzība no *kapa*⁶⁵⁾, kas *atrakts* vai vispār bojāts, lai no tā paņemtu šo mantu; sods — pārmācības nams (547. p. 5. pk-ts).

4. *Pēc laika:*

a) zādzība *nakts* laikā kā patstāvīgs tips pēc 546. p. 2. daļas; sods — cietums uz laiku, ne mazāku par 6 mēnešiem⁶⁶⁾;

b) zādzība, kas izdarīta izlietojot *nelaimes gadījumu*; pēc 547. panta (2. daļa) sodama ar pārmācības namu.

5. *Pēc izdarīšanas veida:*

a) zādzība, kas izdarīta ar sevišķu *bezkaunību*;

b) *novācot aizsprostojumus* vai aizslēgumus, kas kavē iekļūt sētā, ēkā vai citā kādā telpā vai glabātuvē. Ar «novākšanu» saprotama ne tikai uzlaušana aizsprostojumu vai aizslēgumu bojāšanas nozīmē, bet arī citāda šķēršļu novēršana (piem., ar atmūķa palīdzību u. tml.), un tas attiecas ne tikai uz telpām, bet uz visādām glabātuvēm (piem., uz šķirstu vai skapi); sods abos gadījumos cietums ne mazāk par 6 mēnešiem (546. p. 2. daļa).

6. *Pēc vērtības* — ja nozagtās mantas vērtība pārsniedz Ls 1000, *pie kam* zaudējumu prāvuma dēļ cietušajam cēlies

⁶²⁾ Ar to pasvītrots kvalifikācijas motīvs: *personas apdraudējums* (*Tagancevs*, 1263. l. p., Nr. 1.). Šeit zādzība robežojas ar «laupišanu» (*Tagancevs*, 1265. l. p., Nr. 6.).

⁶³⁾ *Sal. Tagancevs*, 1266. l. p., Nr. 1.—4.: „...периодъ времени, предназначенный для ночного отдохновения... не только космический периодъ сутокъ, но и определенное бытовое его значение“.

⁶⁴⁾ Izslēgts laiks, kad vilciens stāv uz *rezerves* sliedēm, neatrodies *apgrozībā*.

⁶⁵⁾ *Sal. Tagancevs*, 1261. l. p., Nr. Nr.1.—6. „въ виду нарушения такимъ образомъ покоя погребеннаго - - - усиленная энергия злой воли“.

⁶⁶⁾ Kvalifikācijas motīvs starp citu — *cerības trūkums* uz palīdzību no malas un paņemšanas viegla izdarīšana nakts tumsā (*sal. Tagancevs*, 1259., Nr. 4.).

*svarīgs kaitējums*⁶⁷⁾, pārmācības nams (547. panta 1. punkts). Šā panta, kā arī visas *Latv. Sodū likuma* attiecīgo pantu sistēmas pareiza izpratne iespējama vienīgi sakarā ar paraleli tai izdarīto *Kriminalprocesa* likumu 39. panta pārgrozījumu. Pēc likumdevēja domām formala, pēc objekta vērtības, robeža aiz tīri praktiskiem apsvērumiem norādama *procesualā* likumā. Tamdēļ *Kriminalpr. lik.* 39. pantā ievests noteikums, ka no mirtiesneša kompetences izņemtas lietas, kurās objekta vērtība pārsniedz Ls 1000. Bet *Kriminalkodekā* paredzēts, ka kvalifikācijai nepietiek ar to vien, bet nepieciešams vēl *svarīgs kaitējums*⁶⁸⁾ cietušajam. Tādā kārtā, ja nozagtās mantas vērtība pārsniedz Ls 1000 bez sevišķiem vainas palielinātājiem 547.—549. p. paredzētiem apstākļiem, lieta, kaut arī piekrīt apgabaltiesai, bet pēdējā piemēros 546. p. noteikumus. Tā tad aizrādījums uz to, ka vērtība pārsniedz 1000 latu 547. pantā ir pilnīgi lieks.

⁶⁷⁾ Sur tur vēl sastopamie pārmērumi par termina «*svarīgs kaitējums*» ieviešanu *Sodū likuma* 547., kā arī 541., 544. un 553. pantos ir nepamatoti, jo tāda pati vai tai ļoti tuva formula pastāvēja jau 1903. g. *Sodū likumos*, piem., 202. p., 578. p. 2. d., 600., 601., 636. p. 2. un 3. d., 639. p. 2. un 3. d., 640. p. 2. un 3. d., 641. p. 2. un 3. d., 642. p. 2. un 3. d., 644. p. 2. un 3. d., 645. p. 2. un 3. d. No otras puses jau 1903. g. *Sodū likumos* lietots tikpat vispārīgs izteiciens «mazsvarīgs», piem., 547. p. un 631. p.

Šo *vispārīnājumu* biežāka lietošana, ar ko tiesas ieskatam dota lielāka brīvība, bet uzlikts līdz ar to tiesnesim grūtāks uzdevums, pilnīgi atbilst jaunākā likumdošanā valdošai tendencei, kas novērojams, piem., *Vācijās* 1930. g. projektā bez vispārējiem §§ 76., 77. un 383. speciālu gadījumu lielākā skaitā. *Sal. arī Polijas* 1932. g. kodeka 217. p. un no otras puses 257., 262., 263. un 264. p.

⁶⁸⁾ *Sal. Šveices* 1937. g. kodeka noteikumus par *kvalificētu zādzību* (137. p. 3. punkts): «wenn er den Diebstahl als Mitglied einer Bande ausführt... wenn er das Stehlen gewerbsmässig betreibt... wenn der Diebstahl auf andere Weise die besondere Gefährlichkeit des Täters offenbart».

Plašāki ir *Vācijās* 1927./30. g. projekta atbilstošie noteikumi (§§ 329.—332.), kas izšķir: a) schwerer Diebstahl (5 punktus), b) Einbruch und Diebstahl mit Waffen, c) gewerbsmässiger Diebstahl und) räuberischer Diebstahl.

Code pénal vēl kazuistiskāks: «vol» kvalificē (381. p.), ja tas izdarīts a) la nuit, b) par deux ou plusieurs personnes, c) si l'un... était porteur d'armes apparentes ou cachées, d) à l'aide d'effraction extérieure, d'escalade, de fausse clef, dans une maison appartement etc. habités ou servant d'habitation ou leurs dépendances, e) en prenant le titre d'un fonctionnaire etc.» 384. p. pants piemetina: effraction intérieure un t. s. neapdzīvojamu telpu uzlaušanu. 385. un 386. p. rada tālāk šādu vai tādu iepriekš minēto kvalificējošo nosacījumu dažādas kombinācijas, pie kam atsevišķi min «édifices consacrés aux cultes légalement

Tiesa var piemērot kā *drošības līdzekli* 548. un 549. pantā paredzētos gadījumos notiesātā ievietošanu tieši pēc soda izciešanas *drošības ieslodzījumā* (sal. 31. panta 1. daļu)⁶⁹.

Latvijas Sodlu likumā noteikumi par zādzību ir ievērojams vienkāršojums, salīdzinot Latvijas kodeku ar bij. Krievijas 1903. g. Sodlu likumiem (11 pantu vietā tikai 5), bet vienkāršošanu varēja vēl paplašināt, izlietojot kvalificētās zādzības noteikšanai tādu pat vispārēju formulējumu, kāds lietots personas aizskārumiem (sal. 430. p.).

§ 39. Laupīšana, izspiešana, šantaža⁷⁰).

Ja laupīšana saprotama kā viens no zādzības veidiem, un proti, kā zādzības veids, kas kvalificēts⁷¹) pēc *darbības paņēmiena*, tad laupīšanu varētu definēt kā *svešas kustamas lietas nelikumīgu paņemšanu ar «vardarbību» savā vai citas personas labā* (vol commis à l'aide de violence)⁷²). Tāds tiešām ir šā nozieguma vēsturiski uzglabājies pamattips⁷³). Taču ar laiku šī nodarījuma sastāva rāmji

établis en France», kā arī zādzību, ko izdarījis «domestique ou homme de service en gage, ouvrier, compagnon ou apprenti, individu travaillant habituellement». 401. pants aptver *subsidiari* «les autres vols non spécifiés dans la présente section». Kā no šā panta, tā no 381. un 382. panta redakcijas redzams, ka «vol» parādas kā *apvienojošs* apzīmējums dažādas sugas mantiskiem aizskārumiem.

⁶⁹) *Redakcijas saskaņošanas* nolūkā 547. pantā, kas runā par kvalificētu zādzību 1. punktā (jo paturēts teikums «kuras vērtība pārsniedz 1000 latu») vārdus «pie kam» vajadzēja atvietot ar vārdiem «un pie tam» (sal. 541. p.).

Bez tam, ievērojot 524. p. 2. punkta noteikumus, nebūtu bijis lieki 547. panta uzskaitījumā (ja paturēt uzskaitījumu) ievietot arī norādījumu uz priekšmetiem, kas *ievesti aizsargamo pieminekļu sarakstā*.

548. panta redakcijas saskaņošanai ar 526. panta redakciju 548. pantā pēc vārda «neapdzīvotas» vajadzēja atkārtot vārdus «ēkas, kuģa vai citas kādas telpas».

⁷⁰) Sal. *Frank, Raub und Erpressung* (V. D. B. VI), 1.—142. lap. p. Sal. arī *Wach, Legislative Technik* (V. D. A. T.) VI, 50.—71. lap. p. par sakaru starp laupīšanu un izspiešanu.

⁷¹) Sal. *Frank*, 119. lap. p.

⁷²) *Code pénal*, 382. p.; *romiešu* «rapina» tika saprasta tādā pašā nozīmē.

⁷³) *Romieši* pazina *actio vi bonorum raptorum* (civilsods — quadruplum); ja šo nodarījumu izdara *cum armis, ex incendio* vai *naufragio*, to sodīja ar *crimen vis* vai kā *crimen extraordinarium* (latrones, grassatores); sal. *Liszt*, 450. lap. p.

izplešas. No vienas puses jēdzienu «fiziska vardarbība» atvieto plašāks jēdziens *pretošanās laušana*, bet no otras — par paņemšanas objektu atzīst, bez kustamām lietām (Sachraub), vārda šaurā nozīmē, arī *citus mantiskus objektus*.

Tādi saprotot laupīšanu, to var sadalīt divos pamatelementos⁷⁴⁾: a) *miesas nebojājamības* vai *brīvības aizskārumā* un b) *mantas aizskārumā*. Abi šie elementi atrodas savā starpā kauzalā un finalā⁷⁵⁾ sakarā tādā kārtā, ka mantisks zaudējums ir miesas nebojājamības vai brīvības satriekšanas sekas, ko vēlējies vainīgais. Līdz ar to skaidri iezīmējas laupīšanas tuvā radniecība ar diviem citiem noziedzīgiem sastāviem, un proti, ar *piespiešanu* (kā brīvības aizskaršanu), ar ko mēs jau esam paspējuši iepazīties, un ar t. s. *izspiešanu*, kuras daba mums vēl jāapskata.

Ja piespiest nozīmē «piedabūt citu ar fizisku vai psihisku ietekmējumu kaut ko izdarīt, palaist vai ciest» un ja tādā nodarījuma noziedzīgumu noteic tā nelikumība⁷⁶⁾, ko kriminaltiesības saista ar vainīgā lietoto piespiešanas līdzekļu *īpašību* (vardarbība vai draudi ar nopietnu ļaunumu)⁷⁷⁾, tad noziedzīga «piespiešana», bez šaubām, ir *sugas jēdziens*⁷⁸⁾, pie kura laupīšana, kā tas izriet no augstāk izteiktā, un arī izspiešana, kā pārliecināsimies turpmāk, pieder kā atsevišķi tā *paveidi*.

Tālāk, ja vēstures perspektīvā «laupīšana» un pēc tam arī «izspiešana» parādas kā jau izveidojušies konkrēti tipi, kamēr noziedzīga «piespiešana» ir jaunākā juridiska vispārinājuma abstrakta formācija, negribot rodas slēdziens, ka blakus «laupīšanai» un «izspiešanai» parastā «piespiešana», kā *delictum sui generis*, ir ar *subsidiaru* raksturu, aptverot tādā kārtā visu to, kas neiekļaujas ne laupīšanā, ne izspiešanā.

⁷⁴⁾ Sal. *Frank*, 17. lap. p.

⁷⁵⁾ Sal. *turpat* 129. lap. p. u. turpm.: «der Täter muss sich der Freiheitsbeschränkung bewusstermassen als Mittel zur Erreichung der Vermögensbeschädigung bedienen» (121. lap. p.).

⁷⁶⁾ Sal. iepr. 252. lap. p.

⁷⁷⁾ Sal. t. s. «*sodamus draudus*» Sod. lik. (474. p.) vai «Bedrohung mit einem Verbrechen oder Vergehen» *vācu* 1870./71. Strafgesetzbuch'ā (§ 240.).

⁷⁸⁾ Sal. *Frank*, 32. lap. p. ar atsaukšanos uz *Bindingu* (Lehrbuch, I, 88. lap. p.): «jetzt ist man sich darüber einig, dass die *Nötigung* als Genusdelikt anzusehen ist, von dem sich die *Erpressung* als besonderer Fall abgezweigt hat...» Tam nebūt nerunā pretī tas apstākļis, ka parasti «piespiešana» sodama ne visos gadījumos, bet tikai pielietoto līdzekļu zinamas intensivitātes gadījumā (sal. *Frank*, 32. lap. p.).

Grūtāk ir noteikt divu pēdējo sastāvu (laupīšanas un izspiešanas) savstarpējās attiecības.

Izspiešanas jēdziens izveidots jaunākās tiesībās no romiešu «*conscussio*»⁷⁹). Sākumā «*conscussio*» nozīmēja nelikumīgu piespiešanu *izdot lietu*. Ar *izdošanas* elementu šī primitīvā izspiešanas konstrukcija atšķīrās no zādzības, ar kuru arvienu saistījās priekšstats par *paņemšanu*⁸⁰). Samērā agri tomēr guva virsroku izspiešanas plašāka izpratne, proti, ka izspiešana uzskatama par nelikumīgu piespiešanu *piekāpties attiecībā uz visādiem mantiskiem labumiem*.

1. Šī jaunā koncepcija noderēja par pirmo izejas punktu robežas nosprausšanai starp izspiešanu un laupīšanu, un, proti, pēc aizskārums *objekta*. Tā Vācijas 1870./71. g. *Strafgesetzbuch's* saista «Raub» (§ 249.) ar «lietas» paņemšanu («*wer eine fremde bewegliche Sache ... wegnimmt*»), prasot priekš «Erpressung» (§ 253.) piespiešanu ar nolūku iegūt nelikumīgu «mantisku labumu» («*um sich oder einem Dritten einen rechtswidrigen Vermögensvorteil zu verschaffen*»). Vēl asāk šai ziņā apzīmē starpību bij. 1903. g. krievu Sodu likumi, kuri laupīšanas definīcijā (589. pantā) ieslēdz «svešas kustamas mantas»⁸¹) paņemšanu un atšķirības dēļ izspiešanas definīciju aprobežo (590. p.) ar piespiešanu atdot «mantiskas tiesības» vai iestāties kādā citā «neizdevīgā mantas darījumā».

Bet kā jau iepriekš teikts, «laupīšanas» tālākā evolūcijā *lietas* aizskārums mitējās būt par laupīšanas atšķirošo pazīmi. Tā, piem., *Norveģijas* kriminālkodeksa 267. p. saskata «laupīšanā» kā kustamas lietas paņemšanu, tā arī «piespiešanu izdarīt darbību, kas tās izdarītājam vai personai, kuras vietā viņš to izdara, sagādā mantisku zaudējumu». Tā tad, atšķirība starp laupīšanu un izspiešanu šinī ziņā pilnīgi dzēsta.

2. Līdzās objektu atšķirībai vecā doktrīna (sākot ar Carpov'u)⁸²) starp laupīšanu un izspiešanu izvirzīja atšķirību pēc *lietoja-*

⁷⁹) Sal. *Frank*, 3. lap. p. u. turpm. Pieslēdzoties *Digestu* formulai 47, 13. «*De concussione*», franču tiesības pazina tikai *conscussio publica* kā *dienesta* noziegumu, kurpretim vācu tiesības konstruēja tai līdzās arī t. s. *conscussio privata*.

⁸⁰) Sal. *Frank*, 5.—6. lap. p.

⁸¹) Vārdu «manta» bij. krievu 1903. g. Sodu likumi arī šē lieto «lietas» nozīmē, kas sastāda īpašuma tiesību priekšmetu.

⁸²) Sal. *Frank*, 12. lap. p.: «*begrifflich findet er den Unterschied darin, dass der Räuber die Sache wegnimmt, der Erpresser sie sich geben lässt* (sal. *turpat*, 101. lap. p.).

miem līdzekļiem. Tad laupīšanas raksturojumā jāatspoguļojas iepriekš aprādītam *paņemšanas un izdošanas*⁸³⁾ pretstatījumam. Tas tieši izteikts augstāk minētajos kā *vācu Strafgesetzbuch'a* §§ 249. un 253., tā bij. *krievu* 1903. g. Sodu likumu 589. un 590. pantos.

Citā skatījumā aprādītais pretstatījums sakrīt ar t. s. *vis absoluta* (vardarbības) un *vis compulsiva* (draudu)⁸⁴⁾ izšķiršanu: — vienā gadījumā (pie laupīšanas) prezumē aizskāruma upura jebkāda gribas akta trūkumu, bet otrā (pie izspiešanas) gribas akts ir, kaut gan sveša ietekmē (quamquam coactus, voluit).

No tādas izšķirības tomēr atteikušās kā jurisprudence, tā pozitīvās tiesības. Tiešām, pēc izskata vienkāršā «vardarbības» un «draudu» izšķirība «laupīšanas» un «izspiešanas» antitezes piemērošanā spēj radīt lielas šaubas. Kad uzbrucējs uzbrūk savam upurim, žņaudz to un, tādā kārtā atņemot viņam faktiskās pretošanās iespēju, *atņem* tam naudas maku, — mēs daudz nedomājot sauksim to par laupīšanu (paņemšana ar fiziskas vardarbības palīdzību). Bet kā būs, ja uzbrucējs, pieliekot revolveri upurim pie krūtīm, prasīs atdot naudas maku (la bourse ou la vie!) un nelaimīgais upuris, baidīdamies par savu dzīvību, atdos to uzbrucējam? Stingri ņemot mums šeit darīšana ar «vis compulsiva», bet ir teorija, ir likums sauc to par laupīšanu, kas izdarīta ar draudu palīdzību. Un tas pats būs, kad cietušais atdod uzbrucējam savu naudas maku pēdējā sitienu ietekmē, t. i. pēc būtības draudu ietekmē, ka būs vēl jauni sitieni⁸⁵⁾. Mēs tomēr saucam to par laupīšanu. Un tiešām, pēc bij. 1903. g. krievu Sodu likumu 589. panta laupīšana var notikt ar vardarbību pret personu un sódamiem draudiem, bet pēc *vācu Strafgesetzbuch'a* § 249. «Raub» notiek «mit Gewalt gegen eine Person oder unter Anwendung von Drohungen mit gegenwärtiger Gefahr für Leib und Leben»⁸⁶⁾. No otras puses krievu 1903. g. Sodu likumu 590. p. pazīst izspiešanu, ko izdara ne tikai ar vardarbību pret personu, bet pat «nodarot miesas bojājumu», un gluži tāpat *vācu Strafgesetzbuch'a*

⁸³⁾ Sal. iepr. 321. lap. p.

⁸⁴⁾ Sal. *Frank*, 19. un 30. lap. p.: «... das Ergebnis der gemeinrechtlichen Doktrin... die Erpressung kann durch jedes Zwangsmittel mit Ausnahme der «vis absoluta» begangen werden...»

⁸⁵⁾ Sal. *Frank*, 20. lap. p. ar atsaukumi uz *Bindingu*: «der Angreifer hat ihn nur durch die Furcht vor neuen Prügeln gefügig gemacht».

⁸⁶⁾ *Norveģijas* kodeka § 267., kā mēs redzējām, iet vēl tālāk, sal. iepr. 321. lap. p.

§ 253., runājot par «Erpressung» stāda līdzās tādas izdarīšanu «durch Drohung» vai «durch Gewalt»⁸⁷⁾.

3. Atliek (cik tālu runa ir par draudiem) trešā atšķirīgā pazīme, kas arī attiecas uz *līdzekļu* raksturojumu, un proti:

a) draudu ar *tūlītēju* ļaunumu laupīšanā pretstatījums draudiem ar *nākamū* ļaunumu izspiešanā. Šādām domām daudz piekritēju literatūrā, un tās atradušas sev izpausmi *vācu* 1870./71. g. Strafgesetzbuch'a § 249., kur «Raub» sastāvam prasīta vai nu «Gewalt» gegen eine Person» vai «Drohung mit gegenwärtiger Gefahr...» To pašu formulu mēs sastopam *Šveices* jaunajā 1937. g. kodekā (139. p.), nerunājot jau nemaz par Vācijas 1927./30. g. projektu (§ 338.). *Franks* vispārina to, prasot, lai pie laupīšanas, ar ko tā atšķirtos no izspiešanas, būtu sevišķs *tuvums laikā un telpā* starp upura brīvības aprobežošanu un mantiskā kaitējuma nodarīšanu⁸⁸⁾.

b) Tajā pašā plāksnē atrodas atšķirība pēc draudu *smaguma* vai, runājot vispārīgā kārtā, pēc piespiešanas līdzekļu *intensivitates*⁸⁹⁾. Atgriežoties pie iepriekš citētiem pozitīvo tiesību noteikumiem, mēs ievērojam, piem., *vācu* Strafgesetzbuch'a § 249. draudu definīciju pie laupīšanas (Raub) kā «Drohung mit gegenwärtiger Gefahr für Leib und Leben», bet § 253. pie parastās «Erpressung» vienkārši kā «Drohung»⁹⁰⁾. *Vācu* 1927./30. g. projekta § 338. atkārti gandrīz vārdu pa vārdam § 249. noteikumus attiecībā uz laupīšanu. Atšķirībā no tā, projekta § 339. prasa izspiešanas sastāvam tikai (gefähr-

⁸⁷⁾ Sal. *Frank*, 111. lap. p.: «hiermit wird zugleich gesagt, dass unter die Erpressungsmittel auch die *vis absoluta* aufzunehmen ist». Taisnība, *Norvēģijas* kodeka § 256. pie izspiešanas nepiemin tieši vardarbību, bet runā vispārīgi par «pretlikumīgu uzvešanos» vai «draudiem».

⁸⁸⁾ *Turpat*, 130. lap. p.: «dass zur Annahme von Raub der blosse kausale Zusammenhang zwischen Freiheitsbeschränkung und Vermögensbeschädigung nicht genügt, sondern das Verhältnis der *räumlichen* und *zeitlichen* Nähe hinzukommen muss».

⁸⁹⁾ *Turpat*, 141. lap. p.: «als das naturgemässe Kriterium der Unterscheidung von Raub und Erpressung überhaupt ist die *Intensivität* der Zwangsmittel anzusehen: bei *leichteren* — Erpressung, bei *schweren* und *unmittelbar* von Person zu Person angewandten — Raub».

⁹⁰⁾ *Vācu* 1870./71. g. Strafgesetzbuch's (§ 254.) izšķir «schwere Erpressung» (durch Bedrohung mit Mord, Brandstiftung und Ueberschwemmung) un t. s. «räuberische Erpressung», kad pie izspiešanas lietoti tie paši līdzekļi, kā pie laupīšanas, un izspiešanu soda ar laupīšanu (§ 255.).

liche Drohung», kas tuvāk noteikta projekta § 9.⁹¹⁾ Gluži tāpat Šveices 1937. g. kodeks uzglabājis laupīšanas definējumam «Bedrohung mit einer gegenwärtigen Gefahr für Leib und Leben» (139. p.), aprobežojoties izspiešanā tikai ar «schwere Drohung».

Pie tam šī pēdējā, kā varētu likties, stingri principālā atšķirība nolīdzināta bij. 1903. g. krievu Soču likumos, kas, kā mēs jau redzējām, atzīst par iespējamu *izspiešanas* izdarīšanu ne tikai ar «vardarbību pret personu» un «sodamiem draudiem», bet arī ar «miesas bojājumu»(!).

Ja pozitīvās tiesības, uzglabājot blakus vienu otram laupīšanas un izspiešanas sastāvus, ķeras to norobežošanas nolūkos pie iepriekš aprādīto pazīmju vienas vai otras *kombinācijas*, tad jautājuma atrisināšanai par to savstarpējām attiecībām de lege ferenda ir divi ceļi: vai uzglabāt «laupīšanas» kā *kustamas lietas* paņemšanas ar brutalu varu vēsturisko figuru un blakus tai konstruēt, — kā to dara *Bindings*, plašāku visos virzienos subsidiāru «piespiešanas» sastāvu, vai, reformējot laupīšanas sastāvu, — bet atstājot *miesas bojāšanas* gadījumu piemērošanu vienīgi laupīšanai, — nospraust bez tam starp laupīšanu un izspiešanu vispār robežu pēc lietotās piespiešanas *tiešuma (intensivitates)* pakāpes. Tādā konstrukcijā abi šie sastāvi atšķirsies no parastās «piespiešanas» ar to, ka pēdējai principiāli trūkst mantiska zaudējuma nodarīšana un mantkārīgā nolūkā nelikumīga *labuma iegūšana*⁹²⁾.

Pieturoties pēdējam viedoklim, mēs pieskaitīsim:

a) *laupīšanai*:

α) *kustamas mantas paņemšanu*, kas izdarīta ar miesas bojājumu, tāpat arī

β) *piespiešanu* atdot mantu vai atkāpties no tiesībām uz mantu⁹³⁾, vai noslēgt neizdevīgu mantisku darījumu, kad piespiešana izdarīta ar *miesas bojājumu, vardarbību pret personu* vai ar *tiešiem draudiem tūlīt izdarīt miesas bojājumu, vardarbību pret personu u. tml., turpretim*

⁹¹⁾ Sal. 7. p. «eine gefährliche Drohung» = Drohung mit Gewalt, mit einem Verbrechen oder Vergehen, mit einer Strafanzeige oder mit der Offenbarung einer Tatsache, die geeignet ist, den Ruf zu gefährden, gleichviel ob das angedrohte Uebel den Bedrohten selbst oder einen anderen treffen soll.»

⁹²⁾ Sal. *Frank* (27. lap. p.) ar atsaukšanos uz *Merkelu*: «in dem Erfordernis der Rechtswidrigkeit des Vermögensvorteils ist auch der der Vermögensbeschädigung enthalten.»

⁹³⁾ Sal. *Norveģijas* 1902. g. kodeka § 267.

b) *izspiešanai* mēs pieskaitīsim piespiešanu atdot mantu, atkāpties no tiesībām uz mantu vai noslēgt neizdevīgu mantisku darījumu, ja piespiešana izdarīta ar *vardarbību pret lietu*, vai ar sodamiem draudiem, kuriem nav tīk tieša rakstura.

1. *Laupīšana*⁹⁴⁾. Sastādoties, kā teikts, no diviem aizskārumiem, kas savā starpā atrodas kauzalā un finalā⁹⁵⁾ attiecībā, proti: a) no miesas bojājuma vai augstāk aprādītā nozīmē bīstamiem draudiem⁹⁶⁾ un b) no mantiska zaudējuma izdarīšanas ar mantkāriģo nolūku, laupīšana ir *pabeigta* līdzīgi zādzībai, ja iestāties minētais zaudējums, kaut arī ceramais labums vēl nebūtu panākts.

Miesas bojājums laupīšanā var sasniegt visaugstāko pakāpi kā nonāvēšana nolūkā paņemt mantu, bet var arī sastāvēt no «viegla bojājuma».

Vardarbību laupīšanā parasti noteic kā «vardarbību pret personu». Pēc citu domām tā var būt arī vērsta pret *lietu*, ja tāda iedarbība uz lietu spējīga lauzt laupīšanas upura pretestību⁹⁷⁾. Bet tā kā pie tam zūd «tiešuma» pazīme, tad to pareizāk attiecināt uz izspiešanu.

Draudiem pie laupīšanas jābūt ar «*tiešuma*» raksturu un ar priekšstatu par «*tūlītējām* nopietnām briesmām». Nav vajadzīgs, lai draudi īstenībā būtu realizējami; pietiek, ja tie *liekas* par tādiem laupīšanas upurim (piem., draudi ar nepielādētu revolveri).

Apzinātas pretošanās salaušanas līdzekļiem laupīšanā pielīdzina arī *upura novešanu bezsamaņas stāvoklī* nolūkā to aplaupīt.

⁹⁴⁾ Sal. *Krugļevskis*, 151.—165. lap. p.

⁹⁵⁾ Izslēdz tāpēc gadījumus, kad kāds afektā nonāvē otru un pēc tam sadomā to aplaupīt, vai kad pēc zādzības izdarīšanas tas pāriet uz vardarbību.

⁹⁶⁾ *Senvācu* tiesības izšķīra: a) einfachen Raub, ko izdara atklāti, bez vardarbības, un b) ausgezeichneten Raub ar vardarbību vai ar draudiem (*Frank*, 119. lap. p.). Gluži tāpat agrākās krievu tiesības izšķīra apmēram pēc tām pašām pazīmēm a) грабежъ un b) разбой. Tagad „грабежъ“ ietverts zādzībā.

⁹⁷⁾ Sal. *Frank*, 21./23. lap.: «wenn (die Gewalt) irgendwie den Menschen in Mitleidenschaft zieht... wenn die Türen und Fenster eingeschlagen werden und die Bewohner so der Zugluft ausgesetzt werden (physische Einwirkung)...» «der Sammler, dessen Gemälde zerstört werden, kommt... unter den physischen Einfluss der Gewalt...»

Sal. *Tagancevs*, 1247. lap., Nr. 5: насиліе, какъ способъ похищенія можетъ направлѣться или противъ вещей или противъ лица. Насиліе противъ вещей, состоя въ употребленіи болѣе или менѣе значительнаго усилія для отдѣленія вещи отъ нарушаемаго владѣнія... не можетъ имѣть значенія признака классификаціи имущественныхъ преступленій...

Kas attiecas uz laupīšanas veidiem, tad *privileģēti* gadījumi loģiski izslēdzami⁹⁸). Toties domājami *kvalificēti* gadījumi, atkarībā no nodarīto bojājumu, vardarbības vai draudu *sevišķas intensivitātes*, noziedzīgā nodarītāja *bīstamības* un laupīšanas *izdarīšanas vietas un laika*: apdzīvotā ēkā, atklātā jūrā (peraterie, Seeraub), uz atklāta ceļa (larrons publics), naktī u. t. t.

II. *Izspiešanas*⁹⁹) gala mērķis tas pats, kas laupīšanai — nelikumīgs mantisks labums noziedzīgam izdarītājam vai trešai personai, kas saistīts ar cita mantisku zaudējumu. Lietojamie līdzekļi izspiešanā *nesasniedz tādu intensitāti* kā laupīšanā. Vīspirms izslēdz kā visintensīvāko līdzekli — miesas bojājumu. Otrkārt, izspiešanas jēdziens nav savienojams ar novešanu bezsamaņas stāvoklī, tāpēc, ka te pavisam atkrīt gribas akta iespējamība¹⁰⁰). Kas attiecas uz piespiešanu ar vardarbību un draudiem, tad, kā iepriekš atzīmēts, tie iespējami, bet *bez tā tiešuma un iestāšanās tūlītējības*, kas raksturo laupīšanā lietojamās piespiešanas līdzekļus. «Vardarbība pret personu» kā piespiešanas līdzeklis iespējama varbūt tikai, ja to vērs pret *trešām* (tuvām) personām (sal. atsevišķi itaļu ricatto, ar ko saprot cilvēka nolaupīšanu nolūkā saņemt par viņa atsvabināšanu izpirkšanas maksu no citas personas). Toties izspiešanai katrā ziņā jāpieskaita «vardarbība pret lietu».

«Draudi» izspiešanā rada ļaunumu, tikai *attālāku laika ziņā*¹⁰¹). No «brīdinājuma» tie, protams, atšķiras ar to, ka brīdinātājam nav iespējams ietekmēt ļaunuma iestāšanos vai neiestāšanos. Jāatzīmē, ka arī jau iestājies ļaunums var būt draudu priekšmets tādā gadījumā, kad vainīgā pienākums bijis šo ļaunumu novērst.

Draudu «nelikumības» noteikšanai svarīgi, kā to pierāda *Bindings*¹⁰²), lai ļaunums, ko satur draudi, nebūtu tāds, ko *pēc likuma normali var novērst ar noteiktu mantisku upuri* («als dessen normales Abwendungsmittel von Rechts wegen ein Vermögensopfer erscheint»), piem., kreditora draudi uzteikt aizdevumu, ja parādnieks

⁹⁸) Sal. Frank, 119. lap. p.: «(Raub) unter Angehörigen (ist als gemeiner Raub zu strafen)».

⁹⁹) Sal. Krugļevskis, 228.—238., 378.—389. un 479.—499. lap. p.

¹⁰⁰) Sal. Frank, 11. lap. p.

¹⁰¹) Sal. Frank, turpat: «bei der concussio (wird) mit einem zukünftigen Übel gedroht.»

¹⁰²) Sal. Frank, 24. lap. p. citatu no *Bindings Lehrbuch's I*, 379. lap. p.

nebūs ar mieru turpmāk maksāt augstākus procentus¹⁰³). Tā ir tā ļaunumu kategorija, kuru apzīmēšanai *Frank's* liek priekšā vārdu «verkehrsmässig», t. i. tādu, ar kuriem jārēķinas pēc pastāvošiem civiltiesiskajiem noteikumiem¹⁰⁴).

Izspiešana *pabeigta*, kad lieta nodota vai mantiskās tiesībās notikusi piekāpšanās, vai neizdevīgais darījums noslēgts, lai gan labumu tā persona vēl nav saņēmusi, kurai tāds bijis nozīmēts. Šinī ziņā starp izspiešanu un laupīšanu starpības nav, citiem vārdiem — nepieciešams tikai, kā teikts, lai iestātos mantisks *zaudējums*.

Apstrīdams, tāpat kā pie zagšanas, ir jautājums, vai tāds zaudējums ir, kad izspiedējs grib *apmainīt* pieprasamo objektu ar citu tam *līdzvērtīgu*¹⁰⁵). Runājot par zādzību, mēs noteicām, ka pilnīga līdzvērtība, kas novērš zaudējumu, domājama tikai pie t. s. pilnīgi apmaināmām lietām (*res fungibiles*). Ievērojot, ka izspiešana, līdzīgi laupīšanai, sastādas no diviem aizskārumiem (brīvības un mantas), jāatzīst, ka ja pie lietu pilnīgas apmaināmības specifiskā izspiešanas (laupīšanas) īpatnība atkrīt, tad tomēr paliek sodamais «*piešpēšanas*» sastāvs.

III. *Šantaža*. Ja parastā izspiešanā tam ļaunumam, ar ko vainīgais draud savam upurim, jābūt nelikumīgam, tad bez tam domājami arī draudi ar tādu ļaunumu, kuram šā rakstura nav¹⁰⁶).

Gadījumus, kad noteikta ļaunuma sagādāšana citam pati par sevi pilnīgi likumīga, mēs pazīstam no kriminaltiesību vispārējās daļas. Tie ir, ja likums noteiktam labumam atrauj tiesību apsardzību attiecībā uz kādu noteiktu šā labuma sagraušanai pilnvarotu subjektu¹⁰⁷).

¹⁰³) Pēc *Bindinga* domām izspiešana ir, kad kreditors ar tādiem pašiem draudiem prasa *paaugstinātu* procentu nomaksu par *notecējušo* laiku (sal. turpat).

¹⁰⁴) Sal. iep. 253. lap. p. piez.

¹⁰⁵) Sal. *Frank*, 28. lap. p., kur minēts strīds starp *Vermögenstheorie* (ne) un *Vermögensrechtstheorie* (jā).

¹⁰⁶) Sal. *Frank*, 23. lap. p. u. turpm.: «dass auch die Drohung mit einem *an sich* nicht rechtswidrigen Uebel genügen kann, unterliegt allerdings keinem Zweifel...»

Sal. *Tagancevs*, 1328. lap. p., Nr. 1. un 1330. lap. p., Nr. 6.: « „угроза (при вымогательствѣ) грозить принуждаемому зломъ имъ не вызваннымъ; зло (при шантажѣ) обусловлено виновностью или неосмотрительностью самого принуждаемаго или одного изъ членовъ его семьи... осуществленіе того, чѣмъ грозить виновный при шантажѣ въ большинствѣ случаевъ не преступно, а иногда даже похвально... шантажистъ прикрывается личиной законности...»

¹⁰⁷) Sal. *manu kursu*, I, 76. lap. p. u. turpm.

Prokurora pienākums (legalitātes pazīme) ir uzsākt pret zinamu personu kriminalvajāšanu, kad tam kļuvis zinams, ka viņa izdarījusi noziegumu. Privatpersonai ir tiesības ziņot par noziegumu attiecīgi varai, lai tiktu uzsākta kriminālieta. Priekšniekam ir tiesības un bieži pienākums uzlikt padotajam disciplinārsodu. Atļaujot tādos gadījumos sāpju sagādāšanu citam, bet dažreiz pat prasot to, tiesības tomēr saista to ar noteiktu *tiesisku nolūku*. Ja tas pats ļaunums būs sagādāts *citā*, vēl jo vairāk, savtīgā nolūkā, tad tā tiesiskums atkrīt. Gluži tāpat kļūst par nelikumīgiem *draudi* ar tamlīdzīgu ļaunumu, ja tie izdarīti, lai sasniegtu nelikumīgu *mērķi*. Piem., ja kāds draud paziņot par otra izdarītu noziegumu, lai piespiestu nozieguma izdarītāju dot viņam vai trešai personai kādu nesaistītu ar minēto noziegumu mantisku atlīdzību u. t. t.¹⁰⁸). Pēc *Franka* pareizas piezīmes vainīgais tādā gadījumā tikai *padara smagāku* stāvokli, kurā upuris jau atrodas. Vainīgais īstenībā cenšas iegūt mantisku labumu par tā *neizdarīšanu*, ko izdarīt ir viņa pienākums vai tiesības; viņš prasa, lai upuris *atpērkas*.

Šai izšķirībā starp draudiem ar nelikumīgu vai likumīgu ļaunumu konstruējas izspiešanas dalīšana divos veidos: a) izspiešanā šaurā nozīmē, par kuru runa bija augstāk, un b) t. s. šantažā.

Šantažas (chantage) konstrukcija parādījās vispirms *Francijā* sakarā ar 1863. g. izdoto specīālo likumu, kas papildināja *Code pénal* ļoti trūcīgos noteikumus par izspiešanu (extorsion). To pārņēma citas likumdošanas kā delictum sui generis, pie kam tās radniecība ar noziedzīgiem nodarījumiem, kas pastāv no citas personas bezizejas stāvokļa savtīgas *izmantošanas*, noveda (sal., piem., bij. 1903. g. Sodu likumus) pie pilnīgas viņas atdalīšanas no izspiešanas un pievienošanas pavisam citai nodaļai, starp t. s. sodamas *ļauņprātības* gadījumiem attiecībā *uz mantu*, līdzās bankrotam un augļošanai (615. p.). Tāds viedoklis atrada sev aizstāvjus arī vācu literatūrā¹⁰⁹). Bet jautājums, vai šantaža tiešām iztur kritiku. Ja arī šantažā nevar noliegt zinamu radniecību ar noziedzīgu «izmantošanu», tad tomēr ievērojams pārsvars ir «šantažas» līdzībai ar izspiešanu, un pēc mūsu ieskatiem daudz pareizāk rīkojās *Norveģijas* 1902. g. kodeks, pievie-

¹⁰⁸) Sal. iep. 253. lap. p.

¹⁰⁹) Sal. *Frank*, 114. lap. p.: «wäre es m. E. am richtigsten, die Strafbarkeit durch Erweiterung des Wucherparagraphen oder durch Einführung eines besonderen Tatbestandes innerhalb der Ausnutzungsdelikte zu begründen».

nodams noteikumus par šantažu vispārējam pantam par izspiešanu¹¹⁰), kā to darijis arī pašā sākumā *franču* likums, kas radījis šantažas konstrukciju un pievienojis šantažu kā otro daļu vispārējam pantam par «extorsion» (400. p.).

Pie tam jāievēro, ka tam mantiskam labumam, pēc kura tīko vainīgais, jābūt *pārmērīgam*¹¹¹). Tas izriet zināmā mērā no šantažas augstāk izteiktās konstrukcijas būtības, proti, ka šantaža ir izspiešana, draudot ar ļaunumu, kas in abstracto nav pretlikumīgs, bet ir pretlikumīgs in concreto sakarā ar mērķi, kuru dotā gadījumā grib panākt vainīgais. Neviens nesaskatīs šantažu prasībā samaksāt *pie-nācīgu*, bet nevis *pārmērīgu* atlīdzību par zaudējumu, kas nodarīts ar noziedzīgu darbību, piedraudot pretējā gadījumā par šo noziedzīgo nodarījumu ziņot attiecīgai varai¹¹²).

Vēsturiski (ar pirmo *franču* 1863. g. likuma formulējumu) izskaidrojas, tālāk, šantažas sastāva zinama sašaurināšana, aprobežojot līdzekļus, ar kuru palīdzību to var izdarīt, proti, ar draudiem *izpaust godu apkaunojošu apstākli*, it sevišķi, *noziedzīga nodarījuma izdarīšanu*.

Pats par sevi saprotams, ka tāpat kā vispār izspiešanā, arī šantažā nav vajadzīga ne vainīgā identitāte ar to personu, kurai nāktos iegūt mantisku labumu, ne upura identitāte ar personu, kam būtu jācieš mantisks zaudējums. Turpretī starp personu, uz kuru zīmējas atklājums, un šantažas upuri jābūt *tuvumam*, kas spēj upuri piespiest¹¹³) uz noteiktu uzvešanos dotā gadījumā.

¹¹⁰) Saskaņā ar *Norvēģijas* kodeka § 266. sodams tas, kas «ar nolūku iegūt sev vai citam nelikumīgu labumu, piespiež trešo personu ar savu nelikumīgu uzvešanos vai ar nelikumīgas uzvešanās draudiem izdarīt darbību, ar kuru tas sagādā sev vai tai personai, par kuru tas darbojas, mantisku zaudējumu...», tāpat arī tas, kas «augstāk norādītā nolūkā... nelikumīgi piespiež trešo personu izdarīt tādu darbību, draudot ar apsūdzēšanu vai paziņošanu par sodamu nodarījumu vai ar godu apkaunojoša nodarījuma atklāšanu».

¹¹¹) Sal. *Frank*, 107. lap. p.: denn zur strafbaren Chantage gehört oder sollte doch gehören, dass der Vorteil, den der Täter erstrebt, ein unangemessener ist...»

¹¹²) To pašu prasību *Franks* uzstāda starp citu attiecībā uz katru izspiešanu (108. lap. p.). Tā pastāv eo ipso raksturojot labumu kā prettiesisku, jo nevar runāt par tiesiskumu pie *pārmērīguma*.

¹¹³) Šantaža tāpat dibinas piespiešanā kā izspiešana vispār. Tāpēc nav nekāda pamata vainīgā iedarbības apzīmēšanai uz viņa upuri lietot kādu citu terminu, piem., «pamudinājums» (sal. bij. krievu 1903. g. Sodu likumu 615. p.).

Šantaža var būt *kvalificēta (privileģēta šantaža pēc nodarījuma būtības, jāšaubas, vai domājama): pēc subjekta*, un proti, kad tā kļuvusi par *amatu*, kad to izdarījusi organizēta *banda* un, galvenais, pēc *paņēmienu*, kad tā izdarīta *periodiskā presē*, jo tur šantaža faktiski visvairāk izplatījusies un ir visrealākā («dzeltenā prese»).

Latvijas Sodlu likuma noteikumi atbilst iepriekš izteiktiem teoretiskiem slēdzieniem. Tie atrodas XXXVI nodaļas 550., 551. un 552. pantā.

Sodlu likums izšķir:

a) *laupīšanu*¹¹⁴⁾, no vienas puses:

- 1) kā svešas kustamas mantas, dokumentu vai korespondences (525. p.) nelikumīgu paņemšanu ar nolūku paturēt paņemto savā vai citas personas labā, kas izdarīta nodarot *miesas bojājumu* vai vardarbību *pret personu*, lietojot *sodamus draudus* vai novedot *nesamaņas stāvoklī* (550. panta 1. punkts), bet arī:
- 2) kā *tiešu* piespiešanu atdot mantu, dokumentus vai korespondenci (525. p.) vai mantiskas tiesības, vai atteikties no tām, vai iestāties citā neizdevīgā mantiskā darījumā, kas izdarīta ar *miesas bojājumu* vai vardarbību *pret personu*, vai lietojot *sodamus draudus*, nolūkā gūt sev vai citam mantisku labumu (550. panta 2. punkts); abos gadījumos sods — pārmācības nams uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem¹¹⁵⁾; no otras puses:

¹¹⁴⁾ *Code pénal* piemin laupīšanu nodalījumā ar virsrakstu «vols». Līdztekus par to runā 381. panta 5. punkts: «(vol) commis avec violence ou menace de faire usage de leurs armes» (1832. g. 28. aprīļa likums) un 382. p.: «vol commis à l'aide de violence (1863. g. 13. maija likums).

Sveices 1937. g. kodeks apskata «*Raub*» (139. p.) kā *zādzības* veidu: «wer in der Absicht einen Diebstahl zu begehen oder wer auf einem Diebstahl betreten an einer Person Gewalt verübt, sie mit einer gegenwärtigen Gefahr für Leib und Leben bedroht oder sie in anderer Weise zum Widerstand unfähig macht...»

Vācijās 1927./30. g. projekts (§ 338), neatsaucoties tieši uz «*Diebstahl*», dod «*Raub'am*» definējumu, kas pēc būtības sakrīt ar *zādzības* saturu, ko kvalificē pēc izdarīšanas veida: «mit Gewalt gegen eine Person oder durch Drohung mit gegenwärtiger Gefahr für Leib und Leben».

¹¹⁵⁾ 550. panta 2. punktā *trūkst* norādījuma uz mantiska labuma «*nelikumīgumu*», kā tas ir 1. punktā.

Tas pats sakāms par 551. un 552. pantu, jo mantiska labuma *nelikumīgums* ir pamatelements visos uzbrukumos mantai.

- b) *izspiešanu*¹¹⁶⁾ kā piespiešanu atdot mantu, dokumentus vai korespondenci (525. p.), vai mantiskas tiesības, vai attekties no tām, vai iestāties kādā citā neizdevīgā mantiskā darījumā, kas izdarīta ar *netiešu vardarbību*, vai ar *netiešiem sodamiem draudiem* nolūkā gūt sev vai citai personai mantisku labumu; sods — pārmācības nams (551. p. 1. d.); beidzot:
- c) *šantažu*¹¹⁷⁾ kā *piespiešanu* (ar tādu pašu nolūku) nodot mantu, dokumentus vai korespondenci (525. p.), vai mantiskas tiesības, vai attekties no tām, vai iestāties kādā citā neizdevīgā mantiskā darījumā, kas izdarīta piedraudot *izpaust izdomātas*¹¹⁸⁾ vai *patiesas ziņas*: 1) par apstākli, kas dara *negodu* cietušajam vai viņa ģimenes loceklim, kaut arī mirušam, 2) par to, ka cietušais vai viņa ģimenes loceklis, kaut arī mirušais, izdarījis *smagu noziegumu* vai *noziegumu*, 3) par apstākli, kas *satricina* cietušā *tirdzniecisko kreditu* (552. p. 1. d.). Sod₃ — cietums uz laiku, ne mazāku par 3 mēnešiem.

IV. Tādā kārtā, pēc Latvijas kodeka, *paņemšana* ar miesas bojājumu, sodamiem draudiem vai novešanu nesamaņas stāvoklī —

Redakcijas saskaņotības dēļ 551. pantā vārdu «atdot» vajadzētu atvietot ar vārdu «nodot», kas lietots 550. pantā; 552. pantā lietoti abi šie vārdi, kas ir pilnīgi lieki, kā tas redzams no 551. panta redakcijas. Vārdu «atdot» 552. pantā varētu pavisam izmest.

¹¹⁶⁾ *Code pénal* noteic «*extorsion*» (400. p.) tā: «quiconque aura extorqué par force, violence ou contrainte la signature ou la remise d'un écrit, d'un acte, d'un titre, d'une pièce quelconque contenant ou opérant obligation, disposition ou décharge...»

Šveices 1937. g. kodeks ievieto *Erpressung* starp «Betrug» un «Wucher», noteicot to (156. pantā) šādi: «wer jemanden durch Gewalt (nevis «Gewalt an einer Person») oder schwere Drohung oder nachdem er ihn auf eine andere Weise zum Widerstand unfähig gemacht hat, nötigt, ihm oder einem anderen einen unrechtmässigen Vorteil zu gewähren...»

Vācijās 1927./30. g. projekts stāda «*Erpressung*» blakus «Raub'am» un nosaka to šādi (§ 339): «wer in der Absicht etc... jemand mit Gewalt oder durch gefährliche Drohung zu einer Handlung, Duldung oder Unterlassung nötigt, die für das Vermögen des Genotigten oder eines anderen nachteilig ist...»

¹¹⁷⁾ *Code pénal* (400. p. 2. d.) runā par *šantažu* kā par «*extorsion*» paveidu: «quiconque à l'aide de la menace écrite ou verbale de révélations ou d'imputations diffamatoires aura extorqué ou tenté d'extorquer soit la remise de fonds ou valeurs soit la signature ou remise des écrits énumérés ci-dessus...»

Šveices 1937. g. kodeks dara to pašu (sal. 156. p. 2. d.): «wer jemanden durch die Ankündigung, er werde etwas bekanntmachen, anzeigen oder verraten, was ihm oder einer ihm nahestehenden Person nachteilig ist, veranlasst, sein Schweigen durch Vermögensleistungen zu erkaufen...»

arvienu ir laupīšana un, otrkārt, laupīšanai arvienu pieder piespiešana ar *miesas bojājumu*, bet pārējā ziņā laupīšanas priekšnosacījums ir *tieši draudi un vardarbība pret personu*, turpretim pie izspiešanas vardarbība un draudi *neparādas tieši*.

Kas attiecas uz šantažu, tad te smaguma centrs pareizi pārņests piespiešanas *līdzekļu raksturā*, lai gan šantažas pamatpazīme, kura pastāv draudos izpaust *patiesību*, padarīta neskaidrāka ar piemētinājumu, ka atklājumi var būt arī izdomāti.

A. *Kvalificēti laupīšanas veidi ir*¹¹⁹⁾:

1. *pēc subjekta* (550. p. 2. d. 3. un 5. punkts), kad laupīšanu izdarušās *vairākas* personas kopā, vai kad vainīgais to izdarījis amata veidā vai aiz paraduma, piekopjot sodamu mantkārtīgu nodarbību;
2. *pēc izdarīšanas veida* (550. p. 2. d. 1. un 2. p.), kad nodarīts smags vai ļoti smags miesas bojājums, vai kad vainīgajam apzināti bijis klāt ierocis vai rīks uzbrukšanai vai aizsardzībai;
3. *pēc izdarīšanas vietas* (550. p. 2. d. 4. p.), kad laupīšana izdarīta *atklātā jūrā* (jūraslaupīšana).

Vācijas 1927./30. g. projekts pēc būtības stāv uz tā paša viedokļa: tas pavisam nepiemin šantažas atsevišķu sastāvu, bet no tā saucamās «gefährliche Drohung» pieminējuma iepriekš citētā § 339. izriet, ka minētais paragrafs par izspiešanu aptver implicite arī šantažu un ka «gefährliche Drohung» saskaņā ar § 9. 7. p. satur sevī arī «Drohung mit einer Strafanzeige oder mit der Offenbarung einer Tatsache, die geeignet ist, den Ruf zu gefährden...»

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 628. un 629. p.

Sal. *Polijas* 1932. g. 258.—261. p.

¹¹⁸⁾ Sal. *Tagancevs*, 1331. l. p., Nr. 11: „и противъ вымышленнаго обвиненія защита, притомъ своевременная, настолько затруднительна, что угрожаемый нерѣдко предпочтетъ откупиться отъ оглашенія, чѣмъ подвергаться ему“.

Šā panta pirmatnējā 1933. gada redakcijā draudējums ar *izdomātu* ziņu izpaušanu bija pievienots 552. panta 2. daļai kā *kvalificētas* šantažas 4. veids.

¹¹⁹⁾ *Code pénal* (332. p.) *kvalificē* «vol, commis à l'aide de violence» — «si la violence... a laissé des traces de blessures ou de contusions...»

Pēc *Šveices* 1937. g. kodeka (139. p.) *kvalificēti*: piedraudējums ar nāvi, smaga miesas bojājuma izdarīšana, laupīšanas izdarīšana bandā un vispār «wenn der Raub auf andere Weise die besondere Gefährlichkeit des Täters offenbart.»

Vācijas 1927./30. g. projekts (§ 339.) piemin vispārējā kārtā «besonders schwere Fälle» un § 338. atsevišķi gadījumam, kad laupīšanas sekas bijušas cietušā nāve (sal. starp citu § 21., pēc kura atbildība par «besondere Folgen der Tat» sākas tikai tad, ja ir bijusi vismaz neuzmanība).

Sods visos šādos kvalifikācijas gadījumos — spaidu darbi uz noteiktu laiku, bet ja laupīšana izdarīta bandā, — uz laiku, ne mazāku par 8 gadiem.

- b) *Kvalificēts izspiešanas veids* (pēc *subjekta*) ir: izspiešana *amata veidā*, vai aiz *paraduma*, kad ar to piekopta sodama mantkārīga nodarbība (551. p. 3. d.).

Sods kvalificētas izspiešanas gadījumā — spaidu darbi līdz 8 gadiem, bet ja izspiešana izdarīta *bandā* — līdz 15 gadiem¹²⁰).

- c) *Šantažu kvalificē* pēc *subjekta* (552. p. 2. d. 1.—3. pants, 1935. g. red.), un proti: ja tā izdarīta *bandā*, *amata veidā* vai aiz *paraduma*, piekopjot sodamu mantkārīgu nodarbību, vai ja to izdarījis periodiska izdevuma *izdevējs*, *redaktors* vai *līdzstrādnieks*, draudēdams izpaust kompromitējošās ziņas presē.

Visos kvalificētas šantažas gadījumos sods — pārmācības nams.

§ 40. Krāpšana¹²¹).

Krāpšanas (Betrug, escroquerie, мошенничество) kā specifiska pret mantu vērsta uzbrukuma jēdziens, kas tagad pilnīgi noteikts, ir jaunlaiku tiesību sasniegums.

Senajā Romā tas nepaspēja atdalīties no vispārējā «crimen falsi» vai pareizāk «quasi falsi», kur pirmajā vietā izvirzas ne mantiska zaudējuma sagādāšana, bet vainīgā apmānošs darbības veids¹²²). Mazu progresu šai nozīmē uzrādīja ķeizaru laikā papildu sastāva «stelliona-

¹²⁰) Notiesātos par laupīšanu vai izspiešanu tieši pēc soda izciešanas ar tiesas lēmumu (550. p. 6. d. un 551. p. 5. d.) var ievietot *drošības ieslodzījumā* (sal. 31. p. 1. d.).

¹²¹) Sal. *Foinickis*, *Особенная часть*, 243.—260. lap. p.; *Rommel*, *Der Betrug* (1894. g.); *Hegler*, *Betrug* (V. D. B. VII), 405.—534. lap. p.; *Liszt*, *Lehrbuch*, 477.—484. lap. p.; *Frank*, *Strafgesetzbuch*, II, 124.—144. lap. p.; *Goldschmidt*, *Beiträge zur Lehre vom Kreditbetrug* (Z. f. g. Strfw. 1927. g., 149.—165. lap. p.); *Grünhut*, *Der strafrechtliche Schutz wirtschaftlicher Interessen* 1929. g. (Die Reichsgerichtspraxis V, 116. l. p. un sek.); *Tagancevs*, *Уложение*, *Jakobi* izdev. 1281.—1300. lap. p.

¹²²) Sal. *iepriekšējo* nodaļu par pakalpojumu, § 26.; pilnīgi aplami domāt, ka romiešu civiltiesības darījumu slēgšanā ielaida kontrahenta maldināšanu. Šādām domām pamatā ir nepareiza atsaukšanās uz *Pomponija* izteicienu, ko minēja vārdiem «naturaliter licere contrahentibus se *circumvenire*», atmetot iesākumu «in pretiis emptiois venditionis».

tuš» izveidošanās, kas nozīmēja pēc tiesas ieskata ar kriminalsodu «poena arbitraria» (atšķirībā no izsūtīšanas vai nāves soda, kas draudēja par crimen falsi) sodamu mānīšanas nodarījumu, kurš nebija ievietojams kādā no pastāvošiem tradicionālajiem noziedzīgiem sastāviem¹²³). Ne labāk jautājums bija nostādīts *senģermāņu* tiesībās, kur viltus (nodevības) paņēmieni vēl vairāk, kā romiešu tiesību sistēmā, noteica ar to saistīto noziedzīgo nodarījumu būtību. Tas deva vēlāk iemeslu konstruēt vispārēja sastāva teoriju «tiesību uz patiesību» (Recht auf Wahrheit) pārkāpšanu, kas aptvēra visus melu gadījumus tiesiskā apgrozībā. Pēc tam nāca «melīgas rīcības» diferenciācija, šķirojot to dažādos nodalījumos pēc tās tieši aizskartā tiesiskā *labuma* pazīmes. Vairāk vai mazāk tīrā veidā «patiesības aizskārums» paglabājies, kā mēs redzējam, tikai «viltošanā un pakaļtaisīšanā»¹²⁴). *Mantisku* noziegumu sferā minētā diferenciācija noveda galu galā pie sevišķā sastāva konstrukcijas mantas aizskārums ar viltu¹²⁵). Tāda vispārināta formula tomēr ir ļoti ilgas, dažādus ceļus gājušas attīstības sasniegums.

Lieta tā, ka jautājumu par viltu līdztekus kriminaltiesībām apstrādāja arī *civiltiesībās*, kur mācībai par «dolus malus» (ļauņprātība) un tā ietekmi uz juridisku darījumu spēkā esamību u. t. t. ierādīta ļoti izcila vieta. Taisni civiltiesiskā apgrozībā sāka sevišķi spilgti izcelties šā nodarījuma mantiskā daba. Civiltiesības pirmās arī deva pareizu viltus būtības definīciju¹²⁶), konstruējot to uz cietušā «maldīšanos», ko ļauņprātīgi izsaukusi cita persona. Civiltiesības arī atmata ideju par «absolūtu tiesību uz patiesību»: tie meli, no kuriem var paglābties, nerada juridiski - relevantu maldīšanos (jus civile vigilantibus scriptum est¹²⁷). Bet no tāda viltus, no kura pie parastās uzmanības paglābties grūti, civiltiesības aizsarga pievilto, dodot tam tiesību prasīt pa daļai atcelt tādas maldīšanās ietekmē izdarīto da-

¹²³) *Ulpianus*, 1. 3. § 1. D. 47, 20: «stellionatum objici his, qui dolo quid fecerunt sciendum est, scilicet si aliud crimen non sit, quod objiciatur; quod enim in privatis judiciis est de dolo actio, hoc enim in criminibus stellionatus persecutio, ubicunque igitur titulus criminis deficit, illic stellionatum objicimus». Sal. *Rommel*, 2. lap. p.; *Hegler*, 411. lap. p.

¹²⁴) Sal. iedr. § 25.

¹²⁵) Sal. *Rommel*, 3. lap. p.; *Hegler*, turpat; *Liszt*, 478. lap. p.

¹²⁶) Sal. piem. viltus definīciju Civillik. 1459. pantā: «Viltus ir otras personas prettiesīgs maldinājums, lai viņu piedabūtu izdarīt viņas interesēm pretēju darbību vai atturēties no tās.

¹²⁷) Sal. Civillik. 1460. p. noteikumu: «Tas, kas viltu viegli varējis noskārst, tiesiskā nozīmē nav atzīstams par pievilto.»

rijumu, pa daļai atlīdzību par viņam nodarīto zaudējumu¹²⁸). Pastāvot tādai civiltiesiskās apgrozības apsardzībai pret viltu, nav vispār vajadzība pēc kriminalrepresijas¹²⁹). Un tikai atsevišķos gadījumos, kas dūrās acīs pat pie paša primitīvākā mantiskās apgrozības nostādījuma, sāk iejaukties sodošā vara ar dažu civilā viltus gadījumu penalizāciju, sodot tos kazuistiski kā *delicta sui generis*, piem., par *nepareizu mēru* un *svaru* vai par *nepareizu naudas aprēķināšanu* pircējiem ikdienas tirdzniecības apgrozībā u. tml. Šim virzienam pieturas vēl tagad *franču* likumdošana¹³⁰).

No otras puses teoretiķi kriminalisti, cenšoties ieslēgt kriminaltiesību sistemā vispārīgāku sodamās apmānīšanas tipu, pievienoja pirmajā laikā to «paņemšanas» sugas jēdzienam, pie kam atšķirot no slepenas, atklātas un vardarbīgas paņemšanas, radīja paņemšanu ar viltu. Tādā kārtā radās zādzības sastāvam nokopēts sastāvs «*svešas kustamas mantas paņemšana ar viltu, piesavināšanās nolūkā*, ko pazīst bij. krievu 1903. g. Soļu likumi¹³¹) .

Šo rāmju šaurums bija skaidrs pats par sevi.

Ja jau izspiešanā un tai radniecīgos nodarījumos, kas konstruēti uz upuru piespiešanu izdarīt zinamu *rīcību* attiecībā uz mantu, izrādījās nevietā aprobežot aizskāruma objektu ar ķermeniskām un pie tam tikai kustamām lietām, tad tas ir pavisam nepareizi tur, kur uz mantu attiecošās rīcība, kas cietušajam rada zaudējumu un vainīgam labumu, izsaukta ar viltu. Par aizskāruma *objektu* krāpšanā, tāpat kā izspiešanā un pa daļai pat laupīšanā un šantažā kļūst *mantā vispār*, vai tā ir konkrēta lieta, vai lietu kopība, vai pat kādas abstraktas tiesības uz mantu. Reizē ar to krāpšanas jēdzienā zaudē savu specifisko nozīmi «paņemšanas» elements, kā lietas izņemšana no svešas valdīšanas.

Rezultatā, saplūstot abām augstāk apzīmētām strāvām, radās formula, ko tagad pieņēmusi kriminaltiesību teorija un likumdošana. Šī formula definē krāpšanu kā «*cita pamudināšanu, savtīgā nolūkā*,

¹²⁸) Sal. Civillik. 1461. p.: «Tas, kas ar viltu piedabūts noslēgt darījumu, var prasīt, lai to atceļ. Bet ja viltus ir bijis par iemeslu tikai dažiem darījuma noteikumiem, tad pieviltajam ir tikai tiesība prasīt zaudējumu atlīdzību.

¹²⁹) Sal. *Rommel*, 1. lap. p.: «dass *zivilrechtlich* ein sehr ausgedehnter Schutz gegen betrügerische Uebervorteilung gegeben war und deshalb ein dringendes Bedürfnis des öffentlichen Rechts dazu nicht vorlag...»

¹³⁰) Sal. *Code pénal* 405. p. un 1905. g. 1. aug. lik. 1. p. «Sur la suppression des fraudes dans la vente des marchandises.»

¹³¹) Sal. bij. krievu 1903. g. *Sodu likumu* 591. panta 1. punktu.

ar viltu izdarīt vai palaist to, kas savienots ar viņa vai trešās personas mantisku zaudējumu»¹³²).

Bet tad gluži taisnīgi uzstāda jautājumu, kur ir *starpība* starp civiltiesisku viltu un viltu kā kriminalnodarijumu, ko dēvē par *krāpšanu*. Acīm redzot, tā nav mantiskā zaudējumā un nav arī tieksmē nelikumīgi iedzīvoties. Smaguma centrs kā še, tā tur atrodas mānītāja *darbības paņēmienā*. Bet arī šai ziņā it kā nebūtu starpības. Mānītājs panāk cita maldināšanu, tieši radot viņā maldinājumu, vai atbalstot to ar savu uzvešanos¹³³), un tādi pamudina savu upuri darboties vai palikt bezdarbīgam tanīs nepareizās domās, ka viņš to dara tās mantiskās sfēras interesēs, ar kuru viņš rīkojas, kurpretim īstenībā kaitē tai. Kāpēc tad, jājautā de lege ferenda, vienā gadījumā par to uzliek sodu, bet citā ne? Vai starp tiem vispār ir kāda kvalitatīva izšķirība?

Nekļūdisimies, ja uz šo jautājumu atbildēsim noraidīgi. Starpība ir tikai kvantitatīva. Tā pastāv viltīgās (Arglist) darbības *intensivitates* pakāpē vai, pieejot šim jautājumam no cita viedokļa, lielākā vai mazākā iespējamībā viltus upurim *izsargāties* no tās.

Franču tiesības noteic šo intensivitāti kā sevišķu «manoeuvres frauduleuses» piemērošanu, atšķirot tos gadījumus, kad tādu sevišķu specifisku manipulāciju vai viltus trūkst. Vācu formula iziet no t. s. «Vorspiegelung falscher Tatsachen», kam pielīdzina arī «Entstellung» vai «Unterdrückung wahrer Tatsachen» (īsto faktu sagrozīšana vai slēpšana), pieņemot visos šajos gadījumos *vainīgā viltīgas aktivitātes*¹³⁴) esamību un atšķirot tos no vienkāršas cita kļūdas izmantošanas¹³⁵). Vācu formula stipri stiepjama kā franču un nozīmē veselas rindas civilnepatiesības gadījumu pārņemšanu krimināli sodamo kategorijā.

Iespēja pasargāties no viltus *pretēji proporcionāla* tās intensivitātei. Pozitīvās kriminaltiesības¹³⁶) uzskatījušas par labāku apstāties tieši uz viltus intensivitātes pakāpes, bet zinātne pazīst mēģinā-

¹³²) Sal. Liszt, 478. lap. p.: «Vermögensbeschädigung in Bereicherungsabsicht, herbeigeführt durch arglistige Täuschung...»; sal. arī Frank, II, 124. lap. p.

¹³³) Sal. Hegler, 419. lap. p.: «Erregnung oder Unterhaltung eines Irrtums...»

¹³⁴) Sal. Hegler, 421. lap. p. ar atsaukumi uz Bindingu un Hölschner'u: «(darin) ist jedenfalls an sich ein aktives, irreleitendes Verhalten zu verstehen...»

¹³⁵) Sal. Hegler, 423. lap. p.: «deshalb genügt blosser Benutzung eines an sich schon vorhandenen Irrtums nicht...»

¹³⁶) Cita lieta — pozitīvās *civiltiesības*, sal. Latv. 1937. g. Civillik. 1460. p.

jumus izlietot kā mērauklu arī lielāku vai mazāku iespējamību pasargāties no viltus¹³⁷). Pēc vienas teorijas («normalā saprāta») viltus sodamos gadījumos neieskaita tos, kas no viltus var izsargāties ar *parasto dzīves uzmanību*. Šās ar «normalā», t. i. vidējā saprāta pazīmi operējošās teorijas trūkums ir tas, ka tā nodod apmānītāju rokās taisni tos, kam visvairāk vajadzīga publiskas varas aizsardzība, un proti, nepiedzīvojušus, vājus, zem vidējā līmeņa stāvošus¹³⁸). Otra teorija («individualā saprāta») iziet, otrādi, no pieviltā *personīgām*, kaut arī vidējā cilvēka normai neatbilstošām īpašībām. Tad izšķirošā nozīme ir uzmanības pakāpei, uz kādu dotos apstākļos bijusi spējīga pieviltā persona (nepiedzīvojis, salīdzinot ar piedzīvojušu; bērns — ar pieaugušu; vientiesīgs laucinieks, kas iekļuvis lielpilsētas mutulī, un «slīpēts» pilsētnieks u. t. t.) un iespējamība izsargāties no viltus iegūst ne absolūtas, bet *relatīvas* mērauklas raksturu. Otrā teorija, bez šaubām, atbilst daudz vairāk taisnības prasījumiem kā pirmā. Kā viltus intensivitātes novērtējuma korrelāts, kāds novērtējums pēc savas būtības arī ir relatīvs, tā var derēt tiesai, noteicot atsevišķos konkrētos gadījumos noziedzīgā viltus esamību vai neesamību.

Jautājumu, *pret ko*¹⁴⁰) vērsts aizskārums krāpšanā, izšķir gluži analogiski iepriekš attiecībā uz izspiešanas objektu izteiktajam, tādēļ nav vajadzīga tā sevišķa apskate.

Tas pats jāsaka par personu, *pret kuru* vērsta krāpšanas darbība. Tā ir tas, no kura tā vai citādi atkarājas rīcība ar mantu, pēc kuras tīko noziedzīgais izdarītājs. Pie tam nav vajadzīga apkrāptā un tās personas, kuras mantiskai sferai nodara zaudējumu, absolūta identitāte¹⁴¹). To apkrāptās personas sakaru ar trešās personas mantisko sferu, kas dod tai iespēju ar šo mantu rīkoties, parasts tāpēc saukt par *relatīvo identitāti*¹⁴²).

¹³⁷) Sal. *Foinickis*, 244. lap. p. u. turpm.

¹³⁸) Sal. *Foinickis*, 249. lap. p.

¹³⁹) Sal. Vācijā izveidojušos tehnisko terminu «*Bauernfängerei*».

¹⁴⁰) Sīkāk par šo jautājumu: *Liszt*, 479. lap. p.; *Frank*, II, 130. lap. p. u. turpm.: «...Kundschaft ist kein Vermögensbestandteil... eine blosser Aussicht (Expektanz) gehört nicht zum Vermögen... Werte, die jemand widerrechtlich besitzt, gehören nicht zu seinem Vermögen... wer einem Dieb durch (Täuschung) veranlasst, ihm die gestohlene Sache zu überlassen, begeht keinen Betrug... macht sich vielmehr wegen Hehlerei strafbar...»

¹⁴¹) Sal. *Hegler*, 130. lap. p.

¹⁴²) Norādījumu uz tādu sakaru mēs pirmo reizi atrodam *Norvēģijas* 1902. g. kodeksa § 270., kur minēta mantiska zaudējuma sagādāšana dotai personai, «vai tam, kura vietā viņš darbojas».

Vainīgā noziedzīgā darbība saskaņā ar augstāk minēto vispārināto formulu pastāv iekš tā, ka viņš pamudina citu personu rīkoties kaitīgi tai mantiskai sferai, kuras pārstāvis šī persona ir, radot viņā pārliecību par tādu apstākļu trūkumu vai esamību, kuru esamība vai trūkums dotu šās personas rīcībai citu virzienu. Runa ir par «apstākļiem»¹⁴³), t. i. par to, ko var pieskaitīt pagātnei vai tagadnei, bet ne nākotnei.

Nepatiesa fakta *paziņošana* vai patiesa fakta *sagrozīšana* vai *slēpšana* atšķir viltu krāpšanā, vispirms, no nepatiesīgiem *solījumiem*, kas attiecas uz nākotni. Taču neaprobežojoties ar *ārējo* pasauli, fakti var attiekties arī uz *iekšējo* pasauli; tādā kārtā krāpšana ir arī tad, ja, piem., no vainīgā uzvešanās upurim rodas pārliecība par iespējas un apņemšanās *esamību*, atdot aizņemto naudu, kamēr īstēnībā nav ne vienas, ne otras, turpretī no krāpšanas izslēdz *nepatiesīgus novērtējumus, domu izteikumus, preces izlielīšanu* u. tml.

Novešana maldināšanā ar viltu iespējama ar vārdiem, rakstu un visāda veida manipulācijām (piem., nokrāsojot citā krāsā, uzliekot bezvērtīgai vai mazvērtīgai precei īstas vērtības virskārtu, iesaiņojuma vērtīgo saturu apmainot pret nevērtīgu priekšmetu u. tml.), beidzot tā sasniedzama arī ar t. s. «konkludentu darbību».

Tālāk novešana maldināšanā ar viltu prezumē upura tādu *prāta stāvokli*, pie kura psiholoģiski domājams greizs viņa gribas ietekmējums, kas tomēr nav izslēgts pat pie prātā jukušiem un maziem bērniem. Kad par tādu ietekmējumu nevar būt runa, nebūs arī krāpšanas, bet iespējama, varbūt, tikai zādzība¹⁴⁴).

No *iekšējās* puses vainīgā darbībai jābūt *nodomātai*. Nodoms var būt arī netiešs (dolus eventualis)¹⁴⁵); «mantkārīgs *nolūks*» krāp-

¹⁴³) Sal. *Hegler*, 420./1. lap. p.: «Tatsachen. Massgebend für diesen Begriff ist wohl das Moment der bei der Vorspiegelung wenigstens behauptungsweise bestehenden, objektiven Gewissheit... ausser Gegenwärtigen auch Vergangenes, nicht aber Zukünftiges»; sal. *Frank*, II, 125.: «Tatsache ist alles, was wahrnehmbar ist oder war, also gleichgültig ob es der Gegenwart oder Vergangenheit angehört, ob es ein Gegenstand oder ein Zustand oder ein Ereignis ist»; sal. arī *franču Cour de cassation*, 1901, g. 23. marta spriedumu: «des promesses mensongères ne suffisent pas pour constituer des manoeuvres frauduleuses; il faut qu'il s'y joigne des acts extérieurs de nature de donner crédit à ces promesses».

¹⁴⁴) Sal. *vācu* 1927. g. proj. *Begründung*, 177. lap. p.

¹⁴⁵) Sal. *Hegler*, 431. lap. p.; citādās domās ir *Tagancevs* (1182. lap. p., Nr. 2.): «„дѣйствіе мошенничества съ внутренней стороны предполагаетъ прямой умыселъ, съ устраненіемъ эвентуальнаго, такъ какъ для мошенничества

šanā, kā arī citos jau apskatītos mantisku aizskārumu veidos, nozīmē tikai gribu gūt nelikumīgu labumu no sveša īpašuma tiesību aizskāruma¹⁴⁶).

Krāpšana ir *pabeigta tai momentā*, kad pieviltais vainīgā radītu vai pastiprinātu maldu ietekmē izdara kaitīgu rīcību tai mantai¹⁴⁷), kuras pārstāvis viņš ir. Nav prasams, kā jau teikts, lai tas, kam gaidamais mantiskais labums bija domāts, tiešām būtu paspējis šo labumu izmantot. Tanī ziņā krāpšana, tāpat kā izspiešana, ieskaitama noziedzīgos nodarījumos ar t. s. nogrieztu sastāvu¹⁴⁸).

Līdz mantai kaitīgas rīcības izdarīšanas momentam pastāv krāpšanas *mēģinājums*¹⁴⁹).

Pēc sava specifiskā svara krāpšana ir vieglāka nekā izspiešana par tik, par cik «piespiešanai» kā mantiska aizskāruma līdzeklim pēc mūsdienu jēdzieniem ir nopietnāks raksturs nekā «apmānīšanai». No tā vispār izriet krāpšanas normaltipa *vieglāka* sodamība.

Krāpšanas būtība pielaiž, līdzīgi zādzībai, konstruēt ne tikai *kvalificētus* (amatveidīgus, ar sevišķi viltīgiem paņēmieniem, pret neapsargātām personām vērstus u. tml.), bet arī *privileģētus* veidus. Privileģētība saistas ar zaudējumu *mazsvarīgumu*, ar *aktīvo nožēlošanu*, dažreiz ar ģimenes un tamlīdzīgu attiecību *tuvumu*, ar atrašanos *galējā trūkumā* u. t. t. Taču jāatzīst, ka pastāv psiholoģiska izšķirība, piem., starp zādzību, kura izdarīta aiz galīga trūkuma, un to, ko dažas likumdošanas saprot kā «krāpšanu aiz trūkumā»¹⁵⁰). Zādzība galējībā saprotama kā nodarījums sava veida *afektā*, kas savienojams ar to darbību, kura izveido zādzības sastāvu, turpretī krāpšana pēc savas būtības prezumē *apdomu*, kas grūti samierinams ar pašsavaldīšanās trūkumu, ko mēs saistam ar priekšstatu par afektu.

Уложение требует „опредѣленную цѣль“... (*Tagancevs*, acīm redzot, iziet no citas „цѣль“ izpratnes pie armānīšanas.)

¹⁴⁶) Sal. sīki *Tagancevs*, 1287. lap. p., Nr. 3.

¹⁴⁷) Sal. *Hegler*, 425. lap. p.: «die auf Vermögensverschiebung gerichtete Vermögensdisposition muss eine Vermögensschädigung mit sich bringen..., nicht bloss ein *damnum emergens*, sondern auch ein *lucrum cessans* (429. lap. p.)...»

¹⁴⁸) Sal. *Kruglevskis*, 475. lap. p.; *Frank*, II, 124. lap. p.

¹⁴⁹) Sal. *Hegler*, 441. lap. p.

¹⁵⁰) Sal. *vācu* 1870./71. g. Strafgesetzbuch'a § 264-a (pēc 1912. g. likuma) un *vācu* 1927./30. g. projekta § 345.: «wer aus Not betrügt und nur geringen Nachteil zufügt... wird nur auf Verlangen des Verletzten verfolgt. In besonders leichten Fällen kann das Gericht von Strafe absehen... gegen einen Angenhörigen mit dem er in häuslicher Gemeinschaft lebt, ist *straffrei*».

Blakus krāpšanas vispārējam tipam tiesības ir radījušas un turpina, varbūt ar pārmērīgu sīkumainību, te šur, te tur specifisku sastāvu izveidošanu, kuri pieder tai pašai grupai, tomēr stāv no tās savrup.

Tā *Francijā*, kur pret mantu vērstā viltus formulēšana, kā redzējām, vispār virzas uz priekšu kazuistiski, 1873. g. 26. jūlija likums papildināja *Code pénal* 401. pantu (kas runā par «autres vols non spécifiés dans la présente section») ar ceturto rindkopu¹⁵¹), kas rada kā specialu deliktu «*édamu produktu vai dzērienu lietošanu traktieros un tamlīdzīgās iestādēs uz kredita ar apņemšanos nemaksāt par izlietoto*». Tāda pieeja, kas saprotama franču tiesību sistēmā, kura vēl nav radījusi krāpšanai vispārīgu formulu, atdarināta *Šveices* 1937. g. kodeksa 150. pantā (*Zechprellerei*)¹⁵²), neskatoties uz to, ka tajā pastāv krāpšanas sastāva visus gadījumus aptveroša parauga konstrukcija (148. p.).

Zinātnei¹⁵³) apstrīdams ir jautājums, vai vajadzīgs izdalīt sevišķu «*kreditviltus*» sastāvu, kura paveids ir minētā *Zechprellerei*¹⁵⁴). Šo jautājumu drīzāk vajadzētu izšķirt noraidīgi, jo te īstenībā ir parastais viltus ar konkludentu darbību. Pēdējam viedoklim pieturas spēkā esošās *vācu* tiesības un arī *vācu* 1927./30. g. projekts.

Cits savdabīgs sastāvs izcēlās *krievu* tiesībās (Uloženije o nakazanijach, 1670¹. p.), ko pārņēma 1903. g. Sodu likumi (592. p.) kā «*priekšmeta tālākdošanu par tādu, kuru sodu likumos aizliegts laist apgrozībā, vai par tādu, kas iegūts ar noziedzīgu nodarījumu*»¹⁵⁵). Runa te ir par viltu aizliegtos darījumus, kādā gadījumā no «*turpis causa*» esamības daudzi zinātnes pārstāvji secina nevis paša viltus, bet tā «*juridiskā relevantuma*» neesamību. Atteicoties tāpēc ierindot

¹⁵¹) «Quiconque sachant qu'il est dans l'impossibilité absolue de payer se sera fait servir des boissons ou des aliments, qu'il aura consommés ou tout ou en partie, dans des établissements à ce destinés...»

¹⁵²) Wer sich in einem Gasthaus oder in einer Pension beherbergen lässt, wer sich in einer Wirtschaft oder in einer Pension Speisen oder Getränke vorsetzen lässt, obwohl er die Absicht, nicht zu zahlen, hat oder, wie er weiss, nicht zahlen kann...»

¹⁵³) Sal. *Hegler*, 436. lap. p.; *Krugļevskis*, 451. lap. p.

¹⁵⁴) Citādās domās ir *Goldschmidt*, 149. lap. p.: «die sogenannte Zechprellerei ist kein Fall des eigentlichen Kreditbetrugs, da hier ein Bargeschäft vorgespiegelt (aufgenötigt)... wird».

¹⁵⁵) Sal. *Krievijā* savā laikā vara tālākdošanu zelta vietā, kas bija aizliegts apgrozībai.

to krāpšanas vispārējā sastāvā un neatrodot līdz ar to par iespējamu atstāt tamlīdzīgu nodarījumu bez soda, krievu likumdevējs nošķīris to atsevišķā delikta veidā.

Taču kriminalsoda nepieciešamība, kas jūtama dotā gadījumā, pati par sevi pierāda argumentu nepareizību, kurus uzstāda kā krievu, tā vācu doktrina¹⁵⁶⁾ pret parastās krāpšanas atzīšanu minētajā nodarījumā.

Lieta tā, ka šis gadījums atšķiras, piem., no gadījuma, kurā viltus kārtā noziedzniekam nemaksā viņam par noziedzīga nodarījuma izpildīšanu apsolīto naudu¹⁵⁷⁾, — te nevienam prātā pat neienāk sodīt apmānītāju par noziedznieka maldināšanu (viņa atbildību noteic daudz stingrāk, kā *uzkūdišanu* uz izdarīto noziedzīgo nodarījumu), — šinī gadījumā ne apmānītāja, ne pieviltā pusē īstenībā nav ne noliegtā priekšmeta iegūšanas, ne tālākdošanas. Apmānītājs pat nav domājis to tālāk dot. Pieviltā, lai gan izrādījis apņemšanos iegūt tādu, bet tam, ko viņš īstenībā izdarījis, īsto «*delictum putativum*» raksturs. Visi krāpšanas elementi še ir: kā mantkārīgs nolūks, tā viltīga maldināšana un šā viltus ietekmē notikusī pieviltā rīcība ar savu mantu un sev par kaitējumu.

Ja krievu 1903. g. Sodu lik. 592. p. uzskatīja par vajadzīgu sodīt šo viltu, tad līdz ar to atzīts, ka šis nodarījums kriminalnozīmē ir relevants. Tas — ir parastā krāpšana. Nerelevants kriminalnozīmē turpretim ir pieviltā izdarītais «*delictum putativum*». Apstākļi, ka bijis nelikumīgs nolūks, bez šaubām, atņem pieviltajam tiesību atprasīt zaudējumu civilkārtā¹⁵⁸⁾, bet tas nedrīkst ietekmēt nodarītā kriminalnovērtējumu. Šis nav vienīgais gadījums, kad kriminaltiesības nesakrīt ar sakramentalām civilām formulām.

¹⁵⁶⁾ Sal. *Hegler*, 428./9. lap. p.; *Krugļevskis*, 471. lap. p.; *Liszt*, 479. lap. p.; sal. *Frank*, II, 132. lap. p.: «Betrug anzunehmen, wenn jemand einem anderen die Absicht vorspiegelt, ihm einen falschen Hundertmarkschein zu liefern und ihn dadurch zur Zahlung von 20 Mark veranlasst...» «dieses die neue Ansicht der vereinigten Strafsenate des Reichsgerichts...»

¹⁵⁷⁾ Par apmānīšanas sodamību pie *neatļautas* spēles doktrīna tomēr nešaubas, neskatoties uz to, ka vinnēto nevar piedzīt. Sal. *Hegler*, 440. lap. p.; sal. *Krugļevskis*, 471. lap. p., kurš izskaidro savu uzskatu ar to, ka *paspēlēto* aizliegtā spēlē var prasīt atpakaļ (sal. Civ. lik. 2283. p.). Bet vai nerunā pretī šis jauno tiesību noteikums jurista Paulus izteicieniem par «*turpis causa*» sekām?

¹⁵⁸⁾ *Paulus* (I. 3. D. h. T. 12 5.): «ubi autem et dantis et accipientis turpitudō versatur, non posse repeti dicimus».

Ne mazāk strīdu ir izcēlies ap gadījumu, kad kāds brauc pa dzelzceļu kā «zaķis», ar nodomu nemaksāt par to pienācīgo maksu¹⁵⁹), vai vispār bez maksas tamlīdzīgi lieto satiksmes līdzekļus vai kādas vispārībai nozīmētas ietaises (piem., automatus). Pareizas šķiet esam tās domas, pēc kurām tādā gadījumā pastāv mantkārīgs nolūks un mantisks zaudējums, un ka tāpēc var runāt par vienkāršu krāpšanu, ja vainīgais tādu zaudējumu sagādājis ar viltu, piem., ar savu uzvešanas radijus pārliecību, ka naudu viņš samaksājis¹⁶⁰). Tomēr Šveices kodeks (1937. g.) un Vācijas projekts (1927./30. g.) turējuši par vajadzīgu, ievērojot jautājuma strīdīgumu, radīt sevišķu sastāvu «Erschleichung einer Leistung»¹⁶¹) vai «Erschleichung freien Zutritts»¹⁶²), kas piesienas krāpšanai, bet nav ar to pilnīgi identisks.

Kā specialu deliktu dažreiz izdala arī apdrošināšanas atlīdzības saņemšanu, kas notikusi apzināti, kad apdrošinātā lieta nav bojāta, vai slēpts apstākļi, kas noraida tiesības tādu atlīdzību saņemt. Šis nodarijums gan satur sevī visas parastās krāpšanas pazīmes¹⁶³).

Atsevišķi stāv tomēr kodeku lielākā daļā līdz pat šim laikam t. s. «apdrošināšanas krāpšanas»¹⁶⁴) gadījumi, ar ko saprot pret bojāeju, sabojāšanos, nozagšanu vai nolaupīšanu, apdrošinātas lietas iznī-

¹⁵⁹) Sal. *Hegler*, 439. lap. p.: «es ist nur eine Verlegenheitskonstruktion, wenn das heimliche Mitfahren einer Person ohne Fahrkarte... als Betrug aufgefasst wird...»; sal. *franču* 1901. g. 1. marta likumu.

¹⁶⁰) Sal. *Krugļevskis*, 452. lap. p.; sal. *Liszt*, 480. lap. p.: «... von Irrtum kann nicht gesprochen werden, wo vollständiges Nichtwissen — — vorliegt; ... es ist nicht Betrug, wenn der Schaffner keine Ahnung von dem Mitfahren des blinden Passagiers hat».

¹⁶¹) Sal. *Šveices* kodeka 151. p.: «wer eine Leistung, die wie er weiss nur gegen Entgelt gemacht wird ohne zu zahlen, erschleicht...» (Fahrt auf einer Eisenbahn..., Schiff..., Post, zutritt zu einer Aufführung, Ausstellung... Automat...)

¹⁶²) Uzmanīgāk izsakas vācu 1927./30. g. projekts (§ 347.): «wer, abgesehen von den Fällen des Betrugs, die Beförderung durch ein Verkehrsmittel, den Zutritt zu einer Veranstaltung oder Einrichtung oder die Leistung eines Automaten erschleicht, ohne das Entgelt zu entrichten...»; runājot par automatiem, § 347. domā t. s. «Leistungsautomaten», turpretim ļaunprātība ar t. s. Warenautomaten iekļaujas zādzības jēdzienā (sal. 1927. g. projekta Begründung, 179. lap. p.).

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 265. p.

¹⁶³) Sal. iepriekšējos nodalījumos apskatītos gadījumus: a) apmānīšanas darbība lūdzot dāvanas (Bettelbetrug), b) vedot *civillietas* (Prozessbetrug), c) *di-bināšanas* viltus (Gründungsschwindel) un d) *nepareizu* ziņu sniegšana par mantas stāvokli (falsche Darstellung der Vermögenslage).

¹⁶⁴) Sal. *Hegler*, 443. lap. p.; *Liszt*, 483. lap. p.; *Frank*, II, 143. lap. p.

cināšanu vai sabojāšanu, nolūkā saņemt apdrošināšanas atlīdzību. Tā pēc būtības ir tikai sagatavošanās krāpšana¹⁶⁵) un konkurē daudzos gadījumos ar t. s. *vispārbīstama* bojājuma¹⁶⁶) sastāvu.

Taču no krāpšanas, kas prezumē mantas pāriešanu no vienām rokām otrās, jāatšķir gadījums, kad lietota tā pati krāpnieciskā darbība, tikai ar *nolūku* nodarīt citai personai mantisku *zaudējumu*, bez mantkārīga nolūka. Doktrina ieteic šā specialā sastāva konstrukciju¹⁶⁷). To realizējis Šveices 1937. g. kodeks 149. pantā¹⁶⁸).

Latvijas Sodu likums apskata *krāpšanu*¹⁶⁹) XXXVII nodaļā (553.—557. p.).

I. Vienkāršas *krāpšanas* vispārēju formulu sniedz Sodu likuma 553. panta 1. daļa, pēc kuras par vainīgu krāpšanā skaitams tas, kas, ar *nolūku gūt sev vai citai personai mantisku labumu*¹⁷⁰), *pamudinājis kādu personu, apzināti maldinādams to ar faktu viltīgu sagrozījumu*, izdarīt savām vai citas personas mantiskām interesēm kaitīgu *darbību* vai *bezdarbību*, ja tāda *darbība* vai *bezdarbība izdarīta*¹⁷¹); pie tam 553. panta 5. daļa noteikti piebilst, ka krāpšanas objekti var būt arī dokumenti un korespondence (525. p.). Sods — cietums.

¹⁶⁵) Sal. *Hegler*, 443. lap. p.

¹⁶⁶) Sal. turpm. § 45.

¹⁶⁷) Sal. *Hegler*, 527. lap. p.

¹⁶⁸) 149. p.: «wer jemanden aus Bosheit durch Vorspiegelung oder Unterdrückung von Tatsachen arglistig irreführt oder den Irrenden zu einem Verhalten bestimmt, wodurch dieser sich selbst oder einen andern am Vermögen schädigt...» (boshafte Vermögensbeschädigung).

¹⁶⁹) Noteikumi attiecībā uz *preču* viltošanu, kura rada tikai mantiska kaitējuma *abstraktas* briesmas, ievietoti starp sabiedriskas sfēras aizskārumiem (239. un 240. p.).

¹⁷⁰) 553. pantā gluži tāpat kā 550. p. 2. daļā, 551. pantā un 552. pantā *trūkst* norādījuma uz mantiska labuma *nelikumīgumu*.

Šveices 1937. g. kodeksa atbilstošais pants (148. p. 1. daļa) skan: «wer in der Absicht, sich oder einen andern unrechtmässig zu bereichern, jemanden durch Vorspiegelung oder Unterdrückung von Tatsachen arglistig irreführt oder den Irrtum eines andern arglistig benutzt und so den Irrenden zu einem Verhalten bestimmt, wodurch dieser sich selbst oder einem andern am Vermögen schädigt...»

Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 343.: «wer in der Absicht... durch eine Täuschung über Tatsachen zu einer Handlung, Duldung oder Unterlassung bestimmt, die etc...»

Sal. *Code pénal*, 405. p. (1883. g. 13. V likumu): «quiconque soit en faisant usage de faux noms ou de fausses qualités, soit en employant des manoeuvres frauduleuses pour persuader l'existence de fausses entreprises, d'un pouvoir ou d'un crédit imaginaire ou pour faire naître l'espérance ou la crainte d'un succès

II. *Privileģētus*¹⁷²⁾ gadījumus Sodū likums saskata:

- a) ja nodarītais zaudējums ir mazsvarīgs un
- b) ja vainīgais līdz kriminālvajāšanas uzsākšanai pret viņu ir apmierinājis cietušo.

Abos gadījumos piespriežams cietuma sods uz laiku, ne ilgāku par 6 mēnešiem (553. p. 3. d.).

III. Par kvalificētiem Sodū likumā skaitas šādi gadījumi:

1) pēc *subjekta*:

- a) krāpšana, kas izdarīta bandā (554. panta 2. punkts),
- b) krāpšana amata veidā¹⁷³⁾ vai aiz paraduma piekopjot sodamu mantkārīgu nodarbību (554. panta 1. punkts).

Abos gadījumos sods — pārmācības nams uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem, pie kam pēc tiesas lēmuma notiesāto tieši pēc soda izciešanas var ievietot *drošības ieslodzījumā* (sk. 31. p. 1. d.);

- 2) pēc *vērtības*¹⁷⁴⁾, ja tā pārsniedz Ls 1000 un pie tam zaudējuma prāvuma dēļ cietušam cēlies svarīgs kaitējums (553. p. 2. d.); sods — pārmācības nams.

d'un accident ou de tout autre événement chimérique — se sera fait remettre ou délivrer des fonds, des meubles ou des obligations, dispositions, billets, promesses, quittances ou décharges et aura par un de ces moyens escroqué ou tenté d'escroquer la totalité ou partie de la fortune d'autrui... »; 433. pants runā atsevišķi par *délits des fournisseurs* (kara vajadzībām) «s'il y a fraude sur la nature, la qualité ou la quantité des travaux ou main d'oeuvre ou des choses four-nies...» 1905. g. 1. VIII likums «sur la répression des fraudes dans la vente des marchandises» nosaka tālāk, 1. p.: «quiconque aura trompé ou tenté de tromper en contractant sur la nature, les qualités etc... de toutes marchandises...», pie kam 2. pants paaugstina sodu, ja nodarījums izdarīts «...à l'aide de poids, mesures ou autres instruments faux ou inexacts... etc.».

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 640., 643. p.

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 264.—267. p.

¹⁷¹⁾ Sal. *Civillik*. 1459. pantu.

¹⁷²⁾ Sal. *Šveices* 1937. g. kodeka 129. panta 3. daļu: «...der Betrug zum Nachteil eines Angehörigen oder Familiengenossen wird nur auf Antrag verfolgt...»; *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 349. satur zīmējoties uz «Betrug gegen Angehörige» tos pašus noteikumus kā § 333. zīmējoties uz zādzību.

¹⁷³⁾ Pēc *Šveices* 1937. g. kodeka 148. p. sods pieaug «wenn der Betrüger den Betrug gewerbmässig betreibt; tāpat pēc *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 344.: «wer gewerbmässig betrügt...»

¹⁷⁴⁾ Par tādas mērauklas nozīmi sal. sacīto iepriekš attiecībā uz zādzību, kas kvalificēta pēc nozagtā *vērtības*.

IV. *Kā delicta sui generis* Sodū likuma nodaļā par krāpšanu tālāk paredzēti šādi nodarījumi:

1. *Pievilšana apdrošināšanā*¹⁷⁵), ar ko 555. pants saprot apdrošinātas mantas aizdedzināšanu, uzspridzināšanu, iznīcināšanu vai noslēpšanu nolūkā saņemt apdrošinājuma sumu (šo nodarījumu, atšķirībā no iepriekšējiem, Sodū likums tomēr nesauc par krāpšanu); sods — pārmācības nams līdz 2 gadiem, ja par izdarīto bojājumu vainīgajam nedraud bargāks sods.
2. Sava darijuma vai rīcības raksturu un nozīmi saprast vai savu darbību vadīt¹⁷⁶) apzināti nespējīgas vai pilsonisko pilngadību nenasniegušas personas ar *mantkārīgu* nolūku izdarīts *pamudinājums iestāties neizdevīgā darijumā* vai uz citu viņai neizdevīgu mantisku rīcību, pie kam izmantota viņas nesapratība vai piedzīvojumu trūkums, — ja darijums vai rīcība notikusi. Sods — pārmācības nams līdz 2 gadiem vai cietums (556. p. 1. pkts.).
3. Dokumenta uzrādīšana *piedzīšanai* tā pilnas sumas vai kādas daļas apmērā, ja piedzenamais parāds apzināti *dzēsts*. Sods — pārmācības nams līdz 2 gadiem vai cietums¹⁷⁷). (556. panta 1. punkts).

¹⁷⁵) Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 346.: wer eine gegen Untergang, Beschädigung, Verlust oder Diebstahl versicherte Sache in der Absicht zerstört, beschädigt oder beiseite schafft, sich oder einem anderen die Versicherungssumme zu verschaffen oder den Versicherer zu schädigen... »

Sal. *Code pénal*, 479. p., Nr. 7.

¹⁷⁶) Zīmējoties uz norādījuma trūkumu par to, ka labumam jābūt *nelikumīgam*, salīdzini jau sacīto attiecībā uz 553. pantu.

¹⁷⁷) *Šveices* 1937. g. kodeks, kas 157. pantā apvieno materiāla trūkuma un psihiskas vājības izmantošanu, 158. pantā piemin atsevišķi «Verleitung zur Spekulation»: «wer in der Absicht etc... die Unerfahrenheit einer Person in Börsengeschäften oder ihren Leichtsinns benützt, um sie zur Spekulation in Wertpapieren oder Waren zu verleiten, obschon er weiss oder wissen sollte, dass die Spekulation zum Vermögen des Verleiteten in offenbarem Missverhältnis steht.

Code pénal, 406. p. (abus de confiance: «quiconque aura abusé des besoins, des faiblesses ou des passions d'un mineur pour lui faire souscrire à son préjudice des obligations, quittances ou décharges pour prêt d'argent ou de choses mobilières ou d'effets de commerce ou de tous autres effets obligatoires sous quelque forme que cette négociation ait été faite ou déguisée... »

Vācijas 1927./30. g. projekts gluži tāpat izdala atsevišķi «Verleitung Minderjähriger zum Schuldenmachen (§ 342.): «wer aus Gewinnsucht den Leichtsinns oder die Unerfahrenheit eines Minderjährigen dazu ausbeutet, sich oder einem

4. Pēc 557. panta *akla pamudināšana parakstīt* apzināti viņa *gribai neatbilstošu* dokumentu it kā viņa gribai atbilstošu, *par kaiti* parakstītāja vai citas personas mantai vai mantiskām interesēm, ja dokuments parakstīts, kā arī tāda dokumenta apzināta *izlietošana* — sodama ar pārmācības namu¹⁷⁸).

§ 41. Svešas mantas piesavināšanās un uzticības nelietīga lietošana¹⁷⁹.

Līdz šim apskatītajiem mantisko aizskārumu veidiem — zādžībai, laupīšanai, izspiešanai un krāpšanai — ir tā kopējā īpašība, ka visi tie ir vērsti ne tikai pret svešu īpašumu civiltiesiskā nozīmē¹⁸⁰), bet tanī pašā laikā arī pret svešu valdīšanu (pār kustamu mantu) vai arī «ārēju kundzību» (attiecībā uz mantiskām tiesībām vispār).

Zaglim un laupītājam, lai aizskartu svešu īpašumu, jāz dara vispār svešas kustamas mantas *sagrābšana*, izspiedējam un krāpniekam iepriekš *jāiegūst* tiesības uz īpašumu — ar draudiem vai ar viltu, bet katrā ziņā *nelikumīgi*.

Iespējams tomēr sveša īpašuma aizskārumus arī *bez ielaušanās* svešā valdīšanā (Gewahrsam) vai svešā ārējā kundzībā.

Ciktāl runa ir par kustamu lietu ķermeniskas lietas nozīmē (res corporalis), šo aizskāruma veidu *romieši* ietilpināja plašajā «furtum» jēdzienā, un gluži tāpat *senvācu* tiesības to saprata kā zādžības paveidu (diebisches Behalten). Bet jaunākās tiesības no tā izveidoja patstāvīgu t. s. «piesavināšanās»¹⁸¹) tipu.

anderen von ihm die Zahlung einer Geldsumme oder eine andere geldwerte Leistung versprechen oder die Erfüllung einer solchen Verpflichtung sicherstellen zu lassen... ebenso wer eine Forderung dieser Art in Kenntnis ihres Ursprungs zu verwerten sucht».

¹⁷⁸) Par *negodīgu konkurenci* sal. iepr. § 20. (358.—362. p.).

¹⁷⁹) Sal. *Fonickis*, 266.—290. lap. p., 349.—356. lap. p.; *Krugļevskis*, 174. lap. p. u. turpm.; *Harburger, Unterschlagung* (V. D. B. VI), 333.—374. lap. p.; *Liszt, Lehrbuch*, 453.—456. lap. p. un 466.—468. lap. p.; *Frank, Strafgesetzbuch*, II, 82.—90. un 144.—149. lap. p.; *Tagancevs, Уложение*, Jakobi izdev., 1200.—1245. lap. p.; *Freudenthal, Untreue* (V. D. B. VIII), 105.—160. lap. p.; *Grünhut, Der strafrechtliche Schutz wirtschaftlicher Interessen*, 1929. (Die Reichsgerichtspraxis, V, 122. lap. p. un sek.).

¹⁸⁰) Agrāk uzstādītā mācība par *kriminaltiesisku* īpašuma jēdzienu (strafrechtliches Eigentum) tagad atmeta; sal. *Liszt*, 454. lap. p.

¹⁸¹) Sal. *Harburger*, 336. lap. p.

Bez svešas valdīšanas sfēras aizskāruma vainīgais var iegūt kustamu lietu savā valdīšanā dažādā ceļā¹⁸²), un proti:

- a) savas vai saimnieka, vai viņa vietnieka *kļūdas dēļ*,
- b) nejaušas *atrašanas* ceļā, kad lieta bijusi pazaudēta, aizmirsta vai pieslējusies vainīgā valdīšanai¹⁸³), vai ienesta tajā no dabas spēkiem (ar vēju, ūdens plūdiem u. tml.),
- c) pēc īpašnieka vai tā vietnieka *labas gribas*, kas apzināti nodevuši to vainīgajam ne īpašumā, bet noteiktam nolūkam.

Pirmajā gadījumā (*vienkāršā piesavināšanās*) lieta pāriet no svešas valdīšanas vai kundzības sfēras vainīgā kundzības sferā *bez apzinātas* nelikumības no viņa puses, bet arī *bez likumīga* pamata, kādēļ tālāk tiesiskā lietas gaitā būtu jāatjauno agrākais stāvoklis (in integrum restitutio), ko vainīgais tomēr neizpilda, aizskarot svešas tiesības.

Otrā gadījumā, kad tiesībpārkāpums pastāv no *atraduma* (plašākā nozīmē) *piesavināšanās*, vainīgais paņemot¹⁸⁴) zināmo priekšmetu darbojas pagaidām bez jebkādas *redzamas* nelikumības, kāda iestājas tikai *pēc* tam, sakarā ar vainīgā tālāko uzvešanos.

Trešajā gadījumā (*uzticētā piesavināšanās*) kā jauns elements, kas nodarījuma noziedzīgumu padara ievērojami smagāku, ir pie lietas *skaidri tiesiskas* pārejas vainīgā valdīšanā, *uzticības laušanā*¹⁸⁵) no vainīgā puses, kurš nelikumīgi pievērš savā īpašumā lietu, kas uzticēta viņam pēc līguma vai ar oficiālu uzdevumu noteiktam mērķim.

No izteiktā redzams, ka būtiskas iekšējas atšķirības starp pirmajām divām grupām (*atraduma piesavināšanās* un *vienkāršo piesavināšanās*) *nav* un dažos kodekos (starp citu arī bij. 1903. g. Sodu likumos) pastāvošais «*atraduma piesavināšanās*» atsevišķais tips varētu saplūst ar *vienkāršas piesavināšanās* vispārējo sastāvu¹⁸⁶).

Kas attiecas uz trešo grupu (*uzticētā piesavināšanās*), tad tai, bez šaubām, ir tiesības uz patstāvīgu eksistenci sakarā ar tai piemītošo

¹⁸²) Sal. *Liszt*, 454. lap. p.

¹⁸³) Sal. *Harburger*, turpat: «... durch... Zulaufen. Zuflügen, Zuschwimmen...»

¹⁸⁴) Sal. *Harburger*, 446. lap. p.: «der Gewahrsam wird durch positives Zugreifen und aus eigenem Antrieb erworben...»

¹⁸⁵) Sal. *Harburger*, 342. lap. p.: «...Verstoss gegen Treu und Glauben, die für das Rechtsleben unentbehrlich sind...»

¹⁸⁶) Sal. *Liszt*, 453. lap. p. u. turpm.: «mit dieser allgemeinen Fassung entfiel die Notwendigkeit, die Fundverhehlung (Funddiebstahl)... besonders auszuzeichnen...»

raksturīgo uzticības laušanas pazīmi. Tomēr mūslaiku doktrina pēdējo neatzīst par tik svarīgu, lai «*uzticētas* kustamas mantas piesavināšanos» atrautu no «*mantas piesavināšanās*» sugas sastāva un pilnīgi apvienotu to ar citu sastāvu, proti, ar «*uzticības nelietīgu lietošanu*», kā to dara franču tiesības 1810. g. *Code pénal'*ā ar vispārēju nosaukumu «abus de confiance»¹⁸⁷).

Bet mūslaiku mantiskās apgrozības kriminalapsardzība ar uzticētās kustamās¹⁸⁸) mantas piesavināšanās sastāvu vien nevar aprobežoties. Milzīgā ekonomiskā nozīme, kādu mūsu laikā ieguvušas tiesības uz mantu vispār, un samērā viegla uzbrukuma iespējamība tām prasa tādu pašu kriminalaizsardzību, kura arī atrodas augstāk pieminētās «*uzticības nelietīgas lietošanas*» ne vecā, bet jaunā konstrukcijā.

Atšķiroties ar to no piesavināšanās, šis sastāvs aptver visas mantisku tiesību kategorijas, bet ne tikai vienas pašas kustamas lietas. Vēl vairāk, tās neapstājas uz *mantkāriņas* neuzticības gadījumiem, bet prasa tikai, lai svešai mantai būtu nodarīts *zaudējums*. Bet, vairoties no formulējuma pārmērīga izplūduma, tas aprobežojas ar kriminalatbildības uzlikšanu tādām personām, kurām ar doto mantu *sevišķas attiecības* sakarā ar tām pēc likuma vai uz līguma pamata uzliktiem *specialiem pienākumiem*.

Pieejot lietai sīkāk:

I. *Vienkāršo piesavināšanos* var definēt kā «*svešas kustamas lietas, kas izgājusi no svešas valdīšanas, nelikumīgu pievēršanu savā vai citas personas labā*».

Šās definīcijas sastāva elementiem vispār nav vajadzīgi paskaidrojumi, jo tie atbilst jēdzieniem, ar kuriem iepazināties jau iepriekš¹⁸⁹). Jauns jēdziens ir tikai «*iziešana no svešas valdīšanas*»¹⁹⁰),

¹⁸⁷) Franču «abus de confiance» grēko pirmā kārtā ar to, ka neaptver «atraduma piesavināšanos», bet, otrkārt, sniedzas tālāk par mērķi, aizķerot arī «nemantkāriņu uzticības nelietīgo lietošanu» un pat «uzticēšanās ekspluatācijas» gadījumus.

¹⁸⁸) Pēc sava rakstura *nekustama* manta tik mazā mērā padodas piesavināšanai, ka tās apsardzībai pietiek ar civiltiesisku ietekmējumu.

¹⁸⁹) Jāuzsver, ka piesavinamais nevar atrasties piesavinātāja *īpašumā*. Tāpēc aizņēmuma līguma gadījumā, kad aizņēmējam pārnes īpašuma tiesības, nevar būt runa par piesavināšanos, kad aizņemto neatdod (sal. *Tagancevs*, 1220. l. p. Nr. 23.)

¹⁹⁰) Sal. *Tagancevs*, 1201. lap. p., Nr. 1., kur lietots izteiciens: „...внѣ чьей-бы то ни было фактической охраны...”

kāds negatīvs formulējums tagad atvietojis līdz šim lietoto pozitīvo formulu «*atdošanās viņa valdīšanā*»¹⁹¹). Tas tad arī dod iespēju noteikumus par «*atradumu*» pakārtot vienkāršai piesavināšanai.

Lieta nevar skaitīties par izgājušu no saimnieka valdīšanas (kundzības), kad tā atrodas viņa dienestā esošas personas (mājkopotājs, kučieris, šoferis, gans, komijs veikalā pie saimnieka, mantzinis, kam tiesības iet pie kases tikai pieaicinātas personas klātbūtnē) tiešā apsardzībā, vai atrodas tādas personas rokās, kura to tieši lieto saimnieka vajadzībām pie viņa paša (piem., māceklis, kas strādā saimnieka darbnīcā u. t. t.)¹⁹²). Tādos gadījumos no vainīgā puses iespējama ne piesavināšanās, bet zādzība. Cita lieta, kad meistars, dodot savam palīgam darbu uz *mājām*, izsniedz (uztic) viņam arī tam nepieciešamos darba rīkus.

Vainīgā darbība no iekšējās puses prezumē nodomu, kā arvienu, — vismaz eventualu. Neuzmanīga piesavināšanās, protams, faktiski iespējama, bet no kriminālā viedokļa tā juridiski vienaldzīga. *Mantkārīgs* nolūks jāsaprot kā cenšanās nostādīt svešu lietu vai lietas daļu (ne augļus) *atkarībā vienīgi no sevis*¹⁹³).

No ārējās puses darbība tādā kārtā pastāv apstākļi, ka vainīgais pievieno lietu savai mantiskai sferai, lai valdītu pār to kā par savu īpašumu, pilnīgi nobīdot pie malas agrāko īpašnieku¹⁹⁴). Darbība izteicas zinamas lietas *paturēšanā* (neatdošanā) vai tās *izlietošanā* (atdošanā citam, izšķērdēšanā). No tā atšķiras «atdošana nelaikā», «neatļauta lietošana» vai «glabāšanas noteikumu neizpildīšana», kas pieder vai nu pie civilās netaisnības, vai pie citām vieglāku mantisku noziedzīgo nodarījumu kategorijām, iztrūkstot tam negodīgam ele-

¹⁹¹) Sal. *Harburger*, 374. lap. p.; sal. *vācu* 1870./71. g. Strafgesetzbuch'a § 246.: «wer eine fremde bewegliche Sache, die er im Besitz oder Gewahrsam hat, sich rechtswidrig zueignet...»; sal. toties *vācu* 1927./30. g. projekta § 333.: «wer eine fremde bewegliche Sache, die sich nicht im Gewahrsam eines andern befindet... etc.»

¹⁹²) Sal. *Tagancevs*, 1211. lap. p., Nr. 3.: „если такое посредство дѣеспособнаго лица между имуществомъ и хозяиномъ не прерываетъ фактическаго обладанія вещью хозяиномъ...“ „...необходимо прежде всего рѣшить: устраняетъ ли отношеніе виновнаго къ имуществу фактическое обладаніе имъ, виновнымъ... (sal. turpat, 1212. lap. p., Nr. 3.); sal. tomēr *Harburger*, 367. lap. p., kas skaita tādu šķirošanu par pārāk mākslotu.

¹⁹³) Sal. *Tagancevs*, 1213. lap. p., Nr.Nr. 2.—5.

¹⁹⁴) Sal. *Tagancevs*, 1215. lap. p., Nr.Nr. 1. un 3.; sal. *Liszt*, 454. lap. p.: «tatsächliche Ausübung des Eigentumsinhalts».

mentam, kāds piemīt piesavināšanās sastāvam. Par *ārējām* pazīmēm¹⁹⁵), kas liecina par noziedzīgas piesavināšanās aktu, var derēt, piem., noklusēšana par valdīšanu, tādas noliegšana, atteikšanās izdot, apgalvojums, ka lieta atdota vai aizgājusi bojā, atsaukšanās uz iegūšanu ar kaut kādu darijumu, lietas apmainīšana¹⁹⁶), sajaukšana (atvietojamu lietu) ar savām lietām¹⁹⁷), specifikacija, formala lietas atsavināšana u. tml.

Darbība *pabeigta* taisni tanī momentā, kad vainīgais lietu pārverš par savu īpašumu¹⁹⁸). Nepietiek ar vienu pašu «apņemšanos» kā pie zādzības nogrieztā sastāva un tai līdzīgiem aizskārumiem. *Mēģinājums* nav sodams, jo grūti notvert pārejas momentu¹⁹⁹), un pret to ir arī kriminalpolitiskas dabas apsvērumi, par kuriem runa būs turpmāk.

1. *Vienkārša piesavināšanās* ietver šādus gadījumus:

- a) vispirms gadījumus, kad lietas saimnieks vai viņa vietnieks, nedomājot lietu uzticēt vainīgajam, *pats nodod* to vainīgā valdīšanā. Tas iespējams kļūdas dēļ. Piem., lietas saimnieks kļūdīdamies domājis, ka lieta pieder vainīgajam, vai ka viņš tam parādā kādu naudas sumu u. t. t., vai viņš nepareizi adresējis sūtījumu, kas tāpēc nokļuvis nepienācīgās rokās; vai kasieris, skaitot naudu, izdod saņēmējam aiz pārskatīšanās vairāk kā tam pienākas u. tml. Še zināmā nozīmē var pieskaitīt arī gadījumu, kad pats vainīgais, atkal kļūdas dēļ, paņem svešu lietu, turot to par savu, un kad apķēris savu kļūdu, to tomēr neatdod, gribēdams paturēt lietu sev.
- b) *Atraduma piesavināšanās*, kuras atšķirīgā īpašība ir, ka atraduma (pie tā pieder arī apslēpta manta) pāreja vainīgā valdīšanā notiek *pēc* tā iziešanas no saimnieka valdīšanas, kas noticis laika ziņā agrāk, nozaudēšanas dēļ, t. i. aiz kādas nejaušības. Nevar būt par atraduma objektu, no vienas puses, lieta, kas saimnieka apzināti *pamesta* likteņa varā (res derelicta), bet, no otras puses, lieta, kas nav aizmirsta,

¹⁹⁵) Sal. *Harburger*, 337. lap. p.; *Tagancevs*, 1215./6. lap. p., Nr. Nr. 4.—8.

¹⁹⁶) Sal. *Tagancevs*, 1209. lap. p., Nr. 25.

¹⁹⁷) Sal. *Frank*, II, 86. lap. p.

¹⁹⁸) Sal. *Frank*, II, 87. lap. p.

¹⁹⁹) Sal. *Tagancevs*, 1217. lap. p., Nr. 1. un 1218. lap. p., Nr. 4.

bet apzināti *atstāta* noteiktā vietā. Pirmajā gadījumā tas, kas paceļ nomesto lietu, iegūst to likumīgi okupācijas ceļā. Otrā gadījumā viņš, paņemot apzināti svešu lietu, izdara zādzību. Pie tam, tā kā kriminalatbildību noteic pēc apsvērumiem par *personīgu* vainu, stāvokļa novērtējums jāizdara no *atradēja* viedokļa, t. i. rēķinoties ar to, ko viņš pēc lietas apstākļiem *bona fides*²⁰⁰) varēja pieņemt par īstenību²⁰¹). *Bona fides* izslēgta, kad no saimnieka tiešas fiziskas valdīšanas izgājušā lieta tomēr bija palikusi tā kundzības robežās (t. s. paplašināta valdīšana), piem., kad saimnieks lietu nometis savā pašā dzīvoklī vai pagalmā²⁰²). Citādi ir, ja lieta izkritusi no kabatas uz ielas vai no veltņa uz šosejas, pat tad, kad lietas atradējs novērojis izkrišanas faktu u. tml.²⁰³).

Ir pilnīgi vienalga, vai pazaudēšana notikusi saimnieka vai viņa vietnieka vainas (neuzmanīga darbība), vai kāda ārēja nejauša iemesla dēļ (vēja pūšana, ūdens straume, mājkustoņa nokļūšana u. tml.)²⁰⁴). Vienalga ir arī, vai saimnieks zina, kur nokļuvusi no viņa valdīšanas izgājušā lieta²⁰⁵). Tālāk vienalga ir, vai atradējs uzdūries uz lietu nejauši vai atradis to, meklējot nozaudētas lietas²⁰⁶). Beidzot, pēc būtības vienalga ir, vai atradējs zina, kas ir lietas saimnieks, vai nezina²⁰⁷).

No šā viedokļa atradumam bieži pielīdzina t. s. *apslēptu mantu*, ko definē kā « *mantu, ko saimnieks apslēpis un kas izgājusi no apgrozības tādēļ, ka ilgu laiku nevienam nav bijusi zināma tās atra-*

²⁰⁰) Sal. *Tagancevs*, 1209. lap. p., Nr. 26.

²⁰¹) Ja, piem., garāmgājējs ieraudzījis pie veikala sienas pieslietu velosipedu, tad viņš nevar de *bona fide* domāt, ka saimnieks to nometis.

²⁰²) Sal. *Tagancevs*, 1203. lap. p., Nr. 9. un 1205. lap. p., Nr. 8.

²⁰³) Sal. *Tagancevs*, 1203. lap. p., Nr. 9., kur teikts, ka arī pēdējā gadījumā kundzība nav izbeigusies, ja aiz laika īsuma saimnieks varētu pazušānu ievērot; sal. *Harburger*, 366. lap. p. u. turpm.: «*ausser für Zustände von ganz kurzer Dauer (sollte) der Gewahrsam auf das Vorliegen eines körperlichen Näheverhältnisses, auf die tatsächliche Möglichkeit der Einwirkung und Verfügung beschränkt (werden) ...*»

²⁰⁴) Sal. *Tagancevs*, 1204. lap. p., Nr. 10.

²⁰⁵) Sal. *Tagancevs*, 1205. lap. p., Nr. 8.

²⁰⁶) Sal. *Tagancevs*, 1203. lap. p., Nr. 6.

²⁰⁷) Protams, tikai attiecībā uz zādzības un piesavināšanās norobežošanu, bet *ne* pašas piesavināšanās *sodamības pakāpes* novērtēšanai. Sal., starp citu. *Harburger*, 374. lap. p.

šānās vieta», kaut gan par tās saimnieku pēc civillikumiem parasti skaitas zemes īpašnieks, un tas gandrīz arvienu ir zinams²⁰⁸).

2. *Uzticētas* kustamas lietas *piesavināšanās* (Veruntreuung) prezumē ne tikai vispār civilo pienākumu pārkāpšanu atdot pēc pieredzes, bet arī tā sevišķā *tiesiskā pamata* aizskaršanu, pēc kura manta atrodas «vainīgā valdīšanā»²⁰⁹).

Pēdējā valdīšanā lieta pārgājusi kā *sveša*:

- a) pēc noteikta juridiska *darijuma* (pilnvara, glabājums, iekļājums, nodošana pārvešanai vai izlabošanai u. tml.) noteiktam mantiski tiesiskam nolūkam (kriminaltiesības arvienu redz dotā darijuma būtību, bet ne ārējo formu, ko puses var radīt *fiktīvi*, piem., nolūkā radīt it kā glabājuma līguma izskatu, kad patiesībā ir aizdevuma vai aizņēmuma līgums²¹⁰);
- b) sakarā ar uzdevumu, kas vainīgajam uzlikts ar *likumu* vai attiecīgas varas *rīkojumu* (valsts²¹¹) vai pašvaldības dienests, aizbildnība, aizgādība u. tml.).

Visos minētajos gadījumos lieta pārgājusi vainīgā rokās pilnīgi likumīgi pēc saimnieka brīvās gribas, kurš vainīgajam uzticējies. Šis uzticības laušanā, ko vainīgais izdarījis, izlietojot svešas lietas atrašanos viņa valdīšanā, lai to pievērstu savā vai trešās personas labā, arī pastāv šā piesavināšanās veida kvalificējošais moments.

No teoretiskās puses visgrūtākais attiecībā uz uzticētas kustamas lietas piesavināšanos ir jautājums par *momentu*, ar kuru piesavināšanās skaitas par izdarītu, taisni sakarā ar to, ka lietas pāreja vainīgā valdīšanā bija likumīga, pie kam vainīgajam šīs pārejas laikā parasti nav vēl nodoma izmantot tādu valdīšanu noziedzīgā nozīmē.

Patiesībā piesavināšanās notiek tādā gadījumā vainīgā *prātā* tanī momentā, kad mainas vainīgā psihikas virziens («animus sibi habendi» rašanās), bet ņemot vērā šā momenta nenotveramību, kuru noķert kriminaltiesības nevar, pozitīvās tiesībās pieņemts piesavināšanas izdarīšanu saistīt ar *ārējo aktu*²¹²), ko noteic, kā uzticētas lie-

²⁰⁸) Sal. *Tagancevs*, 1205. lap. p., Nr. 6.; *Harburger*, 345. lap. p.

²⁰⁹) Sal. *Tagancevs*, 1220. lap. p., Nr.Nr. 1. un 2.

²¹⁰) Sal. *Tagancevs*, 1220. lap. p., Nr. 3.

²¹¹) Šis nodarijuma veids pazīstams jau *romiešu* tiesībām kā *delictum sui generis* ar nosaukumu *peculatus*; sal. arī *crimen de residuis* (Liszt, 600. lap. p.).

²¹²) Sal. *Frank*, II, 85. lap. p., kur norādīts, ka doktrinā apstrīdams, vai ir: «... die Zueignung eine nach aussen erkennbare Handlung...» vai «die Zueignung ein rein innerer Vorgang... durch blossen Entschluss vollzogen...»

tas «neatdošanu» vai «tās nenodošanu pēc piekritības», neraugoties uz to, ka iestāties pienākums tādu atdot vai nodot. Tāda neatdošana vai nenodošana rada piesavināšanās prezumpciju, lai gan, ja nav noziedzīga nodoma, tā var izrādīties arī vienīgi par izdošanas novilcināšanu, kas nav noziedzīga. Ja lieta nedrīkst iztrūkt, tās piesavināšanās prezumpcijai tomēr pietiek ar lietas iztrūkumu vien, piem., naudas iztrūkums mantziņa dienesta kasē revīzijas izdarīšanas laikā.

Atšķirībā no paņemšanas (zādzības u. tml.), kura, ja ir izdarīta, nav vairs labojama, «uzticētā piesavināšanās» (tas zināmā mērā attiecas gan arī uz citiem piesavināšanās veidiem) nolīdzinama, kamēr tā nav izpaudusies uz ārieni, t. i. kamēr tā nav atklāta. Tas izdarams, kamēr lieta vēl ir, ar vainīgā psihikas iekšēju pārmaiņu atpakaļvirzienā, bet ja lieta jau atsavināta vai nodota citam, tad ar agrākā stāvokļa atjaunošanu, sevišķi t. s. *atvietojamo* lietu iztērēšanas gadījumos — liekot to vietā tādā pašā daudzumā un tāda paša labuma lietas (iztērētā papildināšana) pirms iztrūkums atklāts.

Neskaitot juridiskas dabas apsvērumus, tāda lietas nostādīšana atrod sev atbalstu arī *kriminalpolitikā*, kas piešķir nozīmi kārdinājuma spēka novērtēšanai tur, kur noziedzība neprasa ārēju šķēršļu pārvarēšanu un kur vienīgais aizmurošais elements ir cilvēka iekšējā nelokamība. Pozitīvās tiesības, ejot vēl tālāk cilvēka dabas vājības atziņas rezultātā, šur tur pielaiž pat pēc piesavināšanās atklāšanas sevišķi privileģēta «vieglprātīgas iztērēšanas» veida konstrukciju, vai piesavināšanos aiz «galīga trūkuma».

II. *Uzticības nelietīgu lietošanu* (Untreue)²¹³) tehniskā ziņā noiec kā *kaitējuma nodarīšanu vainīgā gādībā*²¹⁴) *nodotai svešai mantai*, kad tāds kaitējums izdarīts *nelietīgi izlietojot ar šo pienākumu savienotās pilnvaras*²¹⁵).

²¹³) *Freudenthal, Untreue*, 48. lap. p.: «Beschädigung des Vermögens eines anderen unter Verletzung der Pflicht zur Wahrnehmung (seiner) Vermögensangelegenheiten...»

²¹⁴) *Sal. vācu* 1927. g. projekta *Begründung*, 179. lap. p.: «Untreue ist Zufügung eines Nachteils für das Vermögen eines anderen durch Treubruch dessen, der befugt ist, über das Vermögen des anderen zu verfügen...»; *sal. Freudenthal*, 114. lap. p., kur citēts *Bindings*: «Missbrauch der Machtvollkommenheit, die das Gesetz mittelbar oder unmittelbar einräumt... der Täter muss gerade in der Stellung gehandelt haben, die ihn zur strafbaren Untreue befähigt...»

²¹⁵) *Sal. Tagancevs*, 1227. lap. p., Nr. 1.

Uzticības nelietīga lietošana, kā mantisks uzbrukums, kas satur sevī arī svešas uzticības laušanas elementu, bez šaubām, ir radniecībā ar iepriekš apskatīto uzticētā piesavināšanos, bet, kā jau minēts, atšķiras²¹⁶⁾ no pēdējās ar to, ka:

- a) šim sastāvam pēc būtības nav svarīgs «*mantkārības*» elements, kas attiecībā uz uzticētā piesavināšanos ir «essentiale»,
- b) ejot pāri vainīgā valdīšanā esošās kustamas mantas robežām, kurās pēc tradīcijas ieslēgta uzticētā piesavināšanās, uzticības nelietīga lietošana skar *visas* citas cietušā *mantiskās intereses*.

Par uzticības nelietīgas lietošanas *subjektu*, kā jau teikts, var būt ne ikkura persona, bet tikai persona, kam *sevišķas pilnvaras* (vārda plašākā nozīmē) attiecībā uz mantu, kurai tā uzbrūk. Šās pilnvaras, kā pie piesavināšanās, var būt noteiktas:

- a) *vai nu ar likumu, vai attiecīgas varas rīkojumu* (valsts vai pašvaldības dienestpersona, aizbildnis, aizgādnis u. tml.),
- b) *vai ar sevišķu juridisku darijumu*, it sevišķi ar līgumu, pilnvaru, testamentu u. t. t. (še var pieskaitīt arī «negotiorum gestor»'u, kas darbojas bez pilnvaras kā quasi-pilnvarnieks).

Jāatzīmē, ka «uzticības nelietīgas lietošanas» sastāva pakāpeniska kazuistiska izcelšanās radījusi maldīgu priekšstatu, ka uzticības nelietīgu lietošanu, atšķirībā no uzticētā piesavināšanās, pēc būtības var izdarīt tikai sevišķas likumā *noteiktas* personu kategorijas. Spēkā esošie vecie kodeksi centušies dot uzticības nelietīgas lietošanas iespējamo subjektu legalu uzskaitījumu. Tā, piem., vācu 1870./71. g. *Strafgesetzbuch'ā* nosauktas 19 tādu subjektu šķiras, neskaitot atsevišķi paredzēto tiesas aizstāvju «*prevarikaciju*»²¹⁷⁾ (§ 356.). Likumdevējs pie tam vadas no apsvēruma, ka civiltiesiska līgumu apsardzība pret tamlīdzīgiem uzbrukumiem vispār ir pietiekoša, tā-

²¹⁶⁾ Sal. *Harburger*, 342. lap. p.: «von der Untreue unterscheidet sich die Veruntreuung, abgesehen davon, dass erstere nur durch bestimmte Personenkategorien begangen werden kann, ... insbesondere dadurch, dass sie nur an im Gewahrsam des Täters befindlichen Mobilien, Untreue, dagegen, auch an nicht in Gewahrsam befindlichen Mobilien, ferner an Immobilien und Rechten und dies durch Verfügungen jeder Art, Veruntreuung dagegen nur durch Aneignung verübt werden kann...»

²¹⁷⁾ Jau *romiešu* tiesībām pazīstamā «*praevaricatio*» nozīmē pakalpojumu izdarīšanu abām pusēm procesā.

dēļ kriminalprocesija vajadzīga tikai svarīgākos gadījumos²¹⁸). Jaunā tendence doktrinā un likumdošanā ir vērsta paplašināt šos mākslīgi sašaurinātos rāmjus²¹⁹). Kā Šveices 1937. g. kodeks (159. p.), tā Vācijas 1927./30. g. projekts (§ 348.) uzticības nelietīgas lietošanas subjekta noteikšanai satur jau *vispārējas formulas*.

Uzticības nelietīgā lietošanā *darbībai* no *iekšējās* puses jābūt nodomātai. Neuzmanība vispār neskaitas par noziedzīgu. No *ārējās* puses tai jābūt formali ietilpstošai dotās personas *speciālo pilnvaru* apjomā. Tai jābūt *vērstai taisni* uz šīs personas gādībai *uzticētām* mantiskām interesēm, bet nav vajadzīga *darīšana* (commissio), jo tajos gadījumos, kad vainīgā specialpienākums attiecībā uz gādību par svešām mantiskām interesēm prasa, lai vainīgais izdarītu zinamu darbību, pietiek šās darbības *palaišanas* (omissio), ja tāda saistīta ar kaitējumu minētajām interesēm. Noziedzīgs nodarījums ir pabeigts ar kaitējuma iestāšanos. *Mēģinājums* nav sodams, kaut gan teoretiski tas ir domājams.

Pats par sevi saprotams, ka persona, kam pēc sava tiesiskā stāvokļa pienākas gādāt par svešām mantiskām interesēm, var izdarīt arī (uzticētā) *piesavināšanos*. Pakārtot viņas nodarījumu piesavināšanās sastāvam iespējams tikai tanī gadījumā, kad «kustamu» mantu, kas nonākusi viņas valdīšanā sakarā ar viņas ieņemamo stāvokli²²⁰), viņa pievienojusi savai mantiskai sferai. Visos citos gadījumos nākas runāt par «uzticības nelietīgu lietošanu».

Latvijas Sodu likums apskata XXXV nodaļā (541.—545. p.) kā *piesavināšanos*, tā uzticības *nelietīgu lietošanu*, izdalot atsevišķi *atraduma* piesavināšanos un *uzticētā* piesavināšanos.

I. Runājot par *atraduma* piesavināšanos, Sodu likums pielīdzina atradumam (šaurā nozīmē) arī to, kas *aizmirsts* pie vainīgā, *nejauši nokļuvis* pie viņa, vai *aiz kļūdas* bijis viņam nodots. Pie tam Sodu

²¹⁸) Pie tās pašas sistēmas, kā turpmāk redzēsīm, turas *Latvijas Sodu likums*. Sal. *Freudenthal'a* kritiku, 139. lap. p.

²¹⁹) Sal. *Freudenthal*, 141. lap. p.: «wenn die vorsichtigste der gesetzgeberischen Methoden, die der Kasuistik, zur Zeit der Schaffung des norddeutschen Strafgesetzbuchs bei einem so unerprobten Tatbestande, wie ihn die Untreue damals darstellte, berechtigt gewesen sein mag, so ist sie es doch heute nicht mehr... hiernach streben zahlreiche moderne Strafgesetzgebungen auf allgemeine Fassung des Untreuetatbestandes hin...»; sal. *vācu* 1927. g. projekta *Begründung*, 179. un 180. lap. p.

²²⁰) Sal. iepr. 354. lap. p.; sal. *Harburger*, 342. lap. p.; sal. *Binding, Handbuch*, I, 362. lap. p.

likums paredz ar progresīvu penalizāciju šādu noziedzīgu sastāvu gradāciju²²¹):

- a) iepriekš minēto objektu, kuru saimnieks *nav zināms*, piesavināšanās, ko vainīgais izdarījis sevis vai citas personas labā; sods — arests līdz 3 mēnešiem vai atbilstošs naudas sods (543. panta 1. daļa)²²²;
- b) tādu pašu objektu piesavināšanās, kuru *saimnieks* piesavināšanās laikā vainīgajam *bijis zināms*; sods — cietums līdz 6 mēnešiem (542. panta 1. daļa).

Atraduma u. c. piesavināšanās *privileģēti* gadījumi ir:

- a) pēc 543. p. 2. daļas zaudējuma *mazsvarīgums*, kādā gadījumā tiesa var vainīgo atsvabināt no soda;
- b) pēc 542. p. 2. daļas cietušā *apmierināšana* no vainīgā puses līdz kriminalvajāšanas uzsākšanai vai nodarījuma izdarīšana

²²¹) Sal. Šveices 1937. g. kodeka 141. p. (Unterschlagung und Fundunterschlagung): «wer um sich oder einen anderen unrechtmässig zu bereichern a) eine fremde bewegliche Sache, die ihm durch Naturgewalt, Irrtum, Zufall oder sonst ohne seinen Willen zugekommen ist, oder ein fremdes Tier, das in seinen Gewahrsam geraten ist, sich aneignet, b) eine fremde bewegliche Sache, die er gefunden hat, sich aneignet...»

Bez tam pēc 348. p. soda «Nichtanzeige eines Fundes, dessen Wert offenbar 10 Franken übersteigt, innerhalb 14 Tagen weder dem Beschädigten noch der Polizei, noch sonst in angemessener Weise...»

Vācijas 1927./30. g. projekts izšķir: a) Unterschlagung (kas aptver arī atraduma piesavināšanos) un b) Untreue.

Vācijas 1927./30. g. projekta § 333. skan vienkāršāk kā Šveices: «wer eine fremde bewegliche Sache, die sich nicht im Gewahrsam eines anderen befindet, sich oder einem Dritten in der Absicht zueignet, sich oder einer Dritten dadurch unrechtmässig zu bereichern... (der Versuch ist strafbar)».

Norādījums uz «Bereicherungsabsicht» spieda projektu radīt sevišķi § 334. (unberechtigte Aneignung), kurā nolūks nemaz nav norādīts, bet noteikts tikai nelikumīgas piesavināšanās fakts.

²²²) 543. pantā, kā arī 542. pantā vajadzēja pieminēt atsevišķi, kā tas pieņemts mūsu kodeka sistēmā (sal. 541. p.), arī *dokumentus un korespondenci*, kas norādīti 525. pantā. Tālāk, 542. pantā vajadzēja piebilst, ka lietas saimnieks *nezināms taisni vainīgajam*, jo, vai viņš zināms vai nezināms kādam citam, — nodarījuma sastāvam ir vienalga. Vēl jo svarīgāka ir vajadzība norādīt 543. pantā uz *nodomu*, jo apskatamais nodarījums pēc soda ir pārkāpums, kuru, piemērojot vispārējos noteikumus, soda arī neuzmanības gadījumā, bet atraduma u. c. piesavināšanos, ja tā izdarīta aiz neuzmanības, nebūtu sodama.

542. pantā, kā arī 543. pantā *trūkst* vārds «*kustamu*», jo tikai par kustamu mantu ir runa piesavināšanās gadījumos. Sal. 541. pantu, kā arī 544. p. 3. d.

aiz galīga trūkuma; sods — arests līdz 3 mēnešiem vai atbilstošs naudas sods.

II. *Uzticētā piesavināšanās*²²³) attiecas arī uz 525. pantā minētajiem dokumentiem un korespondenci un pēc 541. panta 1. daļas sodama normali ar cietumu.

Uzticētā piesavināšanos *kvalificē*:

1) pēc *subjekta*:

- a) uzticētā piesavināšanos, kas izdarīta aiz paraduma piekopjot sodamu mantkārīgu nodarbību²²⁴) (541. p. 2. daļa);
- b) kad to izdarījis aizbildnis vai aizgādnis, piesavinoties viņa pārziņā esošu svešu mantu (544. panta 3. daļa);
- c) kad to izdarījusi dienestpersona²²⁵) vai kredītiestādes, akciju vai paju sabiedrības, apdrošināšanas biedrības vai

²²³) *Code pénal* satur 408. pantā (pēc 1863. g. 13. V turpinājuma) nodalījumā «abus de confiance» šādu noteikumu par piesavināšanos: «quiconque aura détourné ou dissipé au préjudice des propriétaires, possesseurs ou détenteurs, des effets, deniers, marchandises, billets, quittances ou tous autres écrits contenant ou opérant obligation ou décharge qui ne lui auraient été remis qu'à titre de louage, de dépôt, de mandat, de nantissement, de prêt à usage ou pour un travail salarié ou non salarié, à la charge de les rendre ou représenter ou d'en faire un usage ou un emploi déterminé, sera puni des peines portées à l'article 406. Si l'abus de confiance... a été commis par un officier public ou ministériel ou par un domestique, homme de service à gages, élève, clerc, commis, ouvrier, compagnon ou apprenti au préjudice de son maître». *Atraduma* piesavināšanos, kad lietu paņēmot bijis jau nodoms to piesavināties, soda kā «vol», pārējos gadījumos to nesoda.

Šveices 1937. g. kodeks pazīst: a) Veruntreuung, b) Unterschlagung und Fundunterschlagung, c) ungetreue Geschäftsführung.

Sal. *Šveices* kodeka 140. p.: «wer sich eine ihm anvertraute fremde bewegliche Sache aneignet, um sich oder einen anderen unrechtmässig zu bereichern, wer anvertrautes Gut, namentlich Geld, unrechtmässig in seinem oder eines anderen Nutzen verwendet... wer die Tat als Mitglied einer Behörde, als Beamter, Vormund, Beistand, berufsmässiger Vermögensverwalter oder bei Ausübung eines Berufs, Gewerbes oder Handelsgeschäfts, zu der er durch eine Behörde ermächtigt ist, begeht...»

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 646. p. u. turpm.

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 262. p.

²²⁴) 541. panta 2. daļā, atšķirībā no citiem līdzīgiem pantiem, atmests norādījums uz nodarbošanos «amata veidā» tāpēc, ka piesavināšanās amata veidā nav domājama.

²²⁵) Piesavināšanos dienesta lietās *Latvijas* Sodu likums nepieskaita speciāliem dienesta noziegumiem. Tāpēc tās kriminalvajāšanu uzsāk vispārējā kārtā.

sabiedrības, kooperatīva, slimo kases vai labdarības iestādes dienestā esošais, piesavinādamies viņam uzticēto mantu (545. panta 3. daļa).

Sods visos minētajos gadījumos — pārmācības nams, bet «c» gadījumā, ja cēlies svarīgs kaitējums valstij, vai kredītiestādes lietu satricinājums vai panīkums, vai daudzu personu izpostījums, — spaidu darbi līdz 8 gadiem.

- 2) pēc vērtības, un proti, ja piesavinātās mantas vērtība pārsniedz Ls 1.000 un pie tam zaudējumu prāvuma dēļ cietušajam cēlies svarīgs kaitējums; sods — pārmācības nams (541. panta 2. daļa).

Uzticētā piesavināšanos *privileģē* šādos gadījumos, sodot to ar cietumu līdz 6 mēnešiem (541. panta 3. daļa):

- 1) kad ar piesavināšanos nodarītais zaudējums mazsvarīgs,
- 2) kad vainīgais līdz kriminālvajāšanas uzsākšanai pret viņu apmierinājis cietušo un
- 3) kad piesavināšanās izdarīta aiz galīga trūkuma.

III. *Uzticības nelietīgu lietošanu*²²⁶⁾ soda normali ar cietumu pēc 544. panta 1. daļas. Tā attiecas tikai uz personām, «kam pēc līguma vai likuma vai kā negotiorum gestor'am jāgādā par svešu mantu vai svešām mantiskām interesēm» un kas izlietojušas savu pilnvarojumu vai stāvokli *par kaiti* viņiem uzticētai vai pārzinamai

²²⁶⁾ *Code pénal* nepazīst «uzticības nelietīgas lietošanas» sevišķu sastāvu. Franču «abus de confiance» attiecas uz piesavināšanos, nepilngadīgo izmantošanu (405. p.), blanketa nelietīgu izlietošanu (407. p.) un iesniegtā dokumenta nolaupīšanu no lietas (409. p.). Toties *Code de commerce* (596. p.) pazīst «uzticības nelietīgu lietošanu» no konkursa kuratora puses, kas ar 1889. g. 4. III likumu attiecināta arī uz tiesas likvidatoru.

Sal. Šveices 1937. g. kodeku, kas radījis sastāvu «*ungetreue Geschäftsführung*» (159. p.): «wer jemanden am Vermögen schädigt, für das er zufolge einer *gesetzlichen* oder einer vertraglich übernommenen Pflicht sorgen soll...»; «handelt der Täter aus Gewinnsucht, so ist die Strafe etc...»

Sal. Polijas 1932. g. kodeka 269. p.

No savas puses Vācijas 1927./30. g. projekts formulē šādu «Untreue» sastāvu (§ 348.): «wer die ihm durch Gesetz oder Rechtsgeschäft eingeräumte Befugnis, über fremdes Vermögen zu verfügen oder einen anderen zu verpflichten, wissentlich missbraucht und dem anderen Nachteil zugefügt wird...» «ebenso wird bestraft, wer... Geld oder anderes Gut, das ihm anvertraut ist oder das er für einen anderen empfangen hat, zum Nachteil des Berechtigten für sich oder einen Dritten verwendet» (ārpus «Unterschlagung»'a gadījuma).

mantai vai mantiskām interesēm, ja no šādas nelietīgas izlietošanas cēlies kaitējums.

Likums kvalificē uzticības nelietīgu izlietošanu:

1) pēc *subjekta*, un proti, kad to izdarījis:

- a) aizbildnis vai aizgādnis par kaiti aizbildnībā vai aizgādībā esošajam²²⁷⁾ (544. p. 3. d.),
- b) dienestpersona²²⁸⁾ vai kredītiestādes, akciju²²⁹⁾ vai paju sabiedrības, apdrošināšanas biedrības vai sabiedrības, kooperatīva, slimnīcas vai labdarības biedrības dienestā esošais (545. panta 1. daļa);

2) pēc *vērtības*, kad nodarītā kaitējuma apmērs pārsniedz Ls 1.000 un pie tam zaudējuma prāvuma dēļ cietušajam cēlies svarīgs kaitējums (544. panta 2. daļa).

Visos minētajos gadījumos sods — pārmācības nams, bet personām, kas minētas 545. panta 1. daļā, ja zaudējuma prāvuma dēļ cēlies valstij svarīgs kaitējums, vai kredītiestādes lietu satricinājums vai panīkums, vai daudzu personu izpostījums, — spaidu darbi līdz 8 gadiem.

1935. g. novela izmeta no 544. un 545. panta 1. punkta teksta vārdu «apzināti». Jāņem tomēr vērā, ka sods pēc 544. panta ir cietums un pārmācības nams, bet pēc 545. panta — pārmācības nams un spaidu darbi, citiem vārdiem, ka runa ir par «noziegumu» un «smagu noziegumu», kur nodoma esamība parādas kā neiztrūkstošs nosacījums šo pantu piemērošanai. Sodīšanas iespējamību arī neuzmanības gadījumā, ja tas bijis domāts, vajadzēja paredzēt īpaši (sal. 46. pantu). Bez šaubām, kā pēc vecās, tā arī pēc tagadējās redakcijas pietiek ar eventualu nodomu. Par «tiešu» nolūku neko nerunāja arī šo pantu agrākā redakcija.

§ 42. Sodama ļaunprātība attiecībā uz mantu²³⁰⁾.

Ar šādu apvienojošu nosaukumu *mūsu* Soduma likuma XXXVIII nodaļa paredz rindu noziedzīgu nodarījumu, kas neiekļaujas Soduma

²²⁷⁾ Viņa bezpalīdzības dēļ (*Tagancevs*, 1229. l. p., Nr. 11.).

²²⁸⁾ Sal. *Tagancevs*, 1234. l. p., Nr. 2.: „Здѣсь имѣется не посягательство на достоинство официальной власти, а посягательство на чужое имущество.“

²²⁹⁾ Sal. *Tagancevs*, 1235. l. p., Nr. 8.: „какъ складовъ общественныхъ силъ или общественнаго достоянія.“

²³⁰⁾ Sal. *Wach*, *Der Bankrott und die verwandten Delikte* (V. D. B. VIII), 1.—104. lap. p.; *Schmidt*, *Wucher und Ausbeutung* (V. D. B. VIII), 161.—292.

likumu pieņemtās vispārējās sistēmas rāmjos. Tuvāk aplūkojot šo raibo konglomerātu, to var sadalīt dažās grupās, kurām ir tikai tik daudz kopīga, ka tām piederošie aizskārumi ir vērsti pret mantu. Ārzemju kodekos tie izkaisīti dažādos nodaļumos.

Minētās galvenās grupas ir šādas: a) kreditoru tiesību aizskārumi; b) noziedzīga parādnieku ekspluatācija un c) noziedzīgā ceļā iegūtas mantas slēpšana. Še pievienojas arī dažādi ļaunprātīgas konkurences veidi, kā arī patvaļīga sveša aizturēšanas tiesību aizskaršana.

A. Kreditoru tiesību apsardzību tagad uztur galvenā kārtā ar civilās kārtības līdzekļiem²³¹⁾, neskatoties uz to, ka ar solījuma neizpildīšanu parādnieks lauž uzticību, ko tam dāvājis kreditors. Iepriekš mēs redzējām, ka pie sodamās pievilšanas konstrukcijas kriminaltiesības vispār neattiecinā uz to parādnieka t. s. «melīgos solījumus» atdot parādu kreditoram, kuram, ja debitors savu pienākumu nepilda, piešķirta tiesība tikai piedzīt parādu spaidu kārtā. Tāda sistēma pilnīgi pietiekoša parastā cīņā ar parādnieka nekārtīgumu, ar viņa izvairīšanos no maksāšanas, ar viņa nevēlēšanos izpildīt savu pienākumu. Bet kad parādnieks ķeras pie sevišķām machinacijām, lai atvairītu kreditora prasību apmierināšanu, tad civiljustīcijas aparats kļūst bezspēcīgs un kreditora tiesību reāla apsardzība nav iespējama bez kriminalpiedraudējuma.

Tādā kārtā rodas sugas jēdziens — kreditora mantisko interešu aizskārumš²³²⁾. Šim sugas jēdzienam atbilst mūsdienu kriminaltiesības izkristalizējušies sekojoši noziedzīgi sastāvi: *chirografiskā kreditora pretenziju piespiedu piedzīšanas frustācija* (piedzīšanas izjaukšana); *reāla kreditora specialās nodrošinātības graušana* (nodrošinā-

lap. p.; Behling, Hehlerei (V. D. B. VI), 65.—226. lap. p.; Liszt, Lehrbuch, 468.—475., 487.—492. un 495.—503. lap. p.; Frank, Strafgesetzbuch, II, 184.—206., 240.—249. un 117.—123. lap. p.; Foinickis, Особенная часть, 356.—376., 259.—261. un 265. lap. p. u. turpm.; Krugļevskis, 238.—301., 407.—412., 419.—447. un 513.—549. lap. p.; Tagancevs, Уложение, 1300.—1354. lap. p.

²³¹⁾ Agrākos laikos šie līdzekļi bija, piedzīšanas neiespējamības gadījumā, brīvības atņemšana parādniekam un viņa nodarbināšana piespiedu kārtā. Sal. turpmāk «bankrotu».

²³²⁾ Sal. Wach, 97. lap. p.: «... der schuldhafte Angriff auf die Gläubigerforderungen durch Vereitelung oder Verkümmern ihrer Befriedigungsmöglichkeit...» Liszt: «Verletzung oder Gefährdung der Forderungsrechte der Gläubiger... durch... Verminderung des eigenen Vermögens oder durch Verschleierung des Vermögensstandes...»

juma vērtības samazināšana vai atsavināšana); *fiktivi darijumi uzņēmumu administrācijās* un, pirmajā vietā, *bankrots*.

Bankrots (banqueroute, Bankrott)²³³) nozīmē sevišķu parādnieka noziedzīgu uzvešanos sakarā ar *konkursu* iecelšanu par viņa mantu, ar ko saprot visu pret viņu esošo prasījumu saplūšanu kopā (concursum creditorum) vienā formālā noteiktā momentā, lai izdalītu proporcionāli starp tām maksātnespējīgā parādnieka aktīvu. Dažreiz (attiecībā uz juridiskām personām) bankrots nozīmē tādu pašu parādnieka uzvešanos sakarā ar to, ka parādnieks tikai *pārtraucis savus maksājumus*.

Šā noziedzīgā nodarījuma mūsdienu konstrukcijas pamatā atrodas *franču* koncepcija, ko zināmā mērā paplašinājušas to recipējušās ārzemju likumdošanas. Francijā bankrots ir to personu delictum speciale, kuras pieder *tirgotāju* kārtai²³⁴). Jaunās tiesības attiecināja to arī uz parādniekiem, kas *nav tirgotāji*, pastiprinot to mēr sodamību personām, kas nodarbojas ar tirdzniecību *ex professo*.

Vairāk kā jebkurā citā nozarē šā noziedzīgā nodarījuma sastāvs bazējas uz civilo (tirdzniecības) tiesību formulām²³⁵). Neskaitot krimināltiesībām vienaldzīgo «nelaimīgo» maksātnespēju, tirdzniecības tiesībās pieņemts izšķirt «neuzmanīgu» (vieglprātīgu, izšķērdīgu) un «ļauņprātīgu» maksātnespēju.

Krimināltiesības arī izlietojušas šīs divas formulas, atdalot a) *vienkāršu bankrotu* (banqueroute simple)²³⁶) no b) *ļauņprātīga bankrota* (banqueroute frauduleuse, betrügerischer Bankrott).

Abos gadījumos par izejas punktu ir *nespēja nomaksāt parādus*, t. i. pietiekošu skaidru līdzekļu trūkums, lai apmierinātu kreditoru prasījumus, proti, — *vienkāršā bankrotā* — *faktiska* neiespēja, bet *ļauņprātīgā* — *fiktīva* neiespēja. Bet bez tam kā *vienkāršs*, tā *fiktīvs bankrots* prezumē, kā iepriekš minēts, formālu konkursa iecelšanu par parādnieka mantu vai dažreiz tikai formālu parādnieka

²³³) Etimoloģiski šis vārds cēlies no *ītaļu* «banca rotta», kas nozīmēja naudas mainītāja galdiņa apgāšanu par zīmi tam, ka viņa saimniekam nav naudas.

²³⁴) Sal. *Wach*, 6. lap. p.: «der Bankrott ist Standesdelikt des fallierten Kaufmanns». Noteikums par bankrotu satur *franču* «Code de commerce».

²³⁵) Sal. *Tagancevs*, 1305. lap. p., Nr. 4.

²³⁶) *Franču* «Code de commerce» izšķir divus «banqueroute simple» gadījumus: minētus 585. pantā, kuros parādnieks saistīgi «sera déclaré banqueroutier simple», un gadījumus, kas norādīti 586. pantā, kuros parādnieks «pourra être déclaré banqueroutier simple» (fakultatīvi).

maksājumu pārtraukšanu). Parādnieka uzvešanās kļūst krimināli re-velanta tikai šā *formālā* elementa gaismā.

a) Vienkāršā bankrotā noziedzīgā darbība pastāv apstākļi, ka *parādnieks nav ievērojis pareizas saimniekošanas pamatprasības*²³⁷⁾, izputinādams sevi, par kaitējumu kreditoriem, ar nedrošām operacijām, biržas spēli, preču neapdrošināšanu pret dažādām varbūtībām u. tml. (vieglprātība) vai ar pārmērīgiem izdevumiem, kaut arī labdarības lietām (izšķērdība). Ar šādām darbībām nav jāsajauc, kā to dara dažas likumdošanas²³⁸⁾, *nepareiza grāmatu vešana* vai pat tikai *noteikumu par norēķiniem neievērošana*, kas īstenībā var derēt tikai kā noziedzīgas maksātnespējas *simptomi*, bet ne elementi.

b) Noziedzīgai darbībai *ļaunprātīgā* bankrotā ir cits raksturs. Tā vērsta tīši «in fraudem creditorum»; tās nolūks ir slēpt no kreditoriem līdzekļus, kādi parādniekam ir visu kreditoru prasījumu vai to daļas apmierināšanai.

No tā redzams, ka ļaunprātīgs bankrots iespējams arī tad, ja parādnieks varētu visus parādus nomaksāt. Parādnieka darbība kaitē *visiem* kreditoriem. Tā vēršas uz zinamas mantas daļas izņemšanu no konkursa masas, lai nebūtu jāmaksā parādi, kas var notikt:

- α) *ar aktīva daļas noslēpšanu*, nobēdzinot to vai atsavinot trešās rokās vai fiktīvi atsakoties no prasījumiem pret trešām personām, vai
- β) *ar mākslīgu pasīva palielināšanu*, izdodot fiktīvas saistības.

Ņemot vērā konkursa iecelšanas (vai, zinamos gadījumos, maksājumu pārtraukšanas) jau aprādītā formālā nosacījuma nozīmi, svarīgi ir noteikt, *kad* taisni uzrādīto darbību vai palaišanu izpildīšana kļūst noziedzīga. Vispār neviens²³⁹⁾ nevienam nekādas ziņas par savu mantas stāvokli nav spiests sniegt. Katrs var rīkoties pēc saviem ieskatiem ar savu mantu, atsavinot to, pārvietojot, izdodot prasījumu dokumentus, īstus vai pat fiktīvus, un atdodot tam vai citam kreditoram to vai citu savas mantas daļu viņa prasību apmierinājumam. Bet viss tas kļūst par neatļautu:

²³⁷⁾ Sal. *Tagancevs*, 1310. lpp. p., Nr. 3.: „къ расточительному банкротству слѣдуетъ также относить издержане и даже истребленіе собственнаго имущества для того, чтобы лишити кредиторовъ возможности получить удовлетвореніе.“

²³⁸⁾ Sal. *vācu* 1898. g. 20. maija *konkursa procesa* § 240.

²³⁹⁾ Izņēmumi ir iestādes un uzņēmumi, kam t. s. *atklāts pārskats* ir saistošs.

- a) *pēc* konkursa atklāšanas (vai, zinamos gadījumos, *pēc* formalās maksājumu pārtraukšanas) un arī
- b) *pie* konkursa atklāšanas (vai, zinamos gadījumos, *pie* formalas paziņošanas par maksājumu pārtraukšanu);
- c) ar to vien tiesības tomēr neapmierinas, bet paredz sodu par norādītām darbībām vai par dažām no tām arī tad, ja tās izdarītas kaut arī pirms²⁴⁰⁾ konkursa atklāšanas (vai dažkārt maksājumu formalas pārtraukšanas), bet *paredzot tā nenovēršamību tuvākā nākotnē*. Tādā kārtā brīvību rīkoties ar īpašumu aprobežo pat tad, ja iestājas *acīm redzamas briesmas* visiem kreditoriem un ja attiecīga ricība in fraudem creditorum notiek apzināti (pietiek, kā arvien, tikai ar eventualu nodomu), — tad visas ļaunprātīga bankrota pazīmes tai jau ir²⁴¹⁾.

Kā viens no nodarijuma veidiem kreditoriem par kaitējumu dažos kodekos uzskatama aprādīto darbību izdarīšana kaut arī ne tieši savtīgi, bet nolūkā radīt *priekšrocību* vienam vai otram kreditoram²⁴²⁾. Lai gan pēc būtības arī šinī gadījumā parādnieks nodara kaitējumu visiem *pārējiem* kreditoriem, tad savtīguma trūkumu šādā gadījumā atzīst par vainu mīkstināšu apstākli, vēl jo vairāk tādēļ, ka pati kreditora apmierināšana pēc būtības ir maksāšanas pienākuma pildīšana.

No otras puses, šē pievienojas citu personu vai pašu kreditoru *piepalīdzība* maksātnespējīgam parādniekam izdarīt darbību, kas izveido ļaunprātīga bankrota sastāvu²⁴³⁾. Šī palīdzība sastāda specialu deliktu, ja to nevar pakļaut vispārējiem noteikumiem par līdzdalību.

²⁴⁰⁾ Ar to saistīts ļoti sarežģīts jautājums par to, vai iespējama kriminālvajāšanas turpināšana par ļaunprātīgu bankrotu, kad pirmās instances tiesas lēmums par konkursa iecelšanu atcelts otrā tiesas instancē. Šo jautājumu izšķir *apstiprinoši* gadījumos «a» un «b», bet pretēji mūsu tiesas praksei jautājums jāizšķir *noraidīgi* gadījumā «c»; sal., starp citu, *Tagancevs*, 1307. lap. p., Nr. Nr. 5. un 6.: „гражданское (производство) о признании несостоятельности и уголовное о банкротствѣ могут идти параллельно.“

²⁴¹⁾ *Mēģinājums*, protams, iespējams. Pēc *Taganceva* domām (1313. lap. p., Nr. 1.) «sevišķa» bankrota konstrukcija pēc Sodu likumiem padara tomēr par lieku paredzēt tāda mēģinājuma sodamību.

²⁴²⁾ Sal. *vācu* «Konkursordnung'a» § 241.; sal. *Wach*, 76. lap. p. u. turpm.: «denn einen Gläubiger vorzeitig oder in anderer Form, als den geschuldeten zu befriedigen, oder ihm ein Pfand, Bürgschaft u. dergl. zu bestellen, ist nicht deliktisch...»

²⁴³⁾ Sal. *vācu* «Konkursordnung'a» § 242.; sal. *Wach*, 79. lap. p. u. turpm.

Bankrota sodamība attīstījās no civilās piespiešanas līdzekļiem, ko piemēroja nekārtīgiem parādniekiem (arī tagad maksātnespējīgu parādnieku neatkarīgi no eventuali to ķerošā kriminalsoda apcietina pēc civiltiesas rikojuma). Dažreiz tā pieņem visai draudošus apmērus. Senajā Romā pārdošanu verdzībā «trans Tiberim» (puscivils, puskrimināls līdzeklis) piemēroja tieši kreditoru konkursa gadījumā²⁴⁴). *Viduslaiku* Eiropa ar tai īpatnējo neveiklību mantas interešu sargāšanā noteic par bankrotu nežēlīgus personīgus sodus, novedot tos pat līdz nāves sodam²⁴⁵). Ar visu bankrota sodamības mīkstināšanu, kas sākusies XVIII gadu simta beigās, *ļaunprātīgs* bankrots arī tagad saistas ar goda atņemšanu.

Nopietna nozīme ir procesualam jautājumam, vai var ierosināt kriminalvajāšanu bankrota lietās *pirms* maksātnespējības rakstura noskaidrošanas civiltiesā. Tagad var uzskatīt par pieņemtu, ka vismaz attiecībā uz ļaunprātīgu bankrotu tāda obligatoriska prejudicialitate nepastāv. Attiecībā uz vienkāršu bankrotu var nostāties uz cita viedokļa. Katrā gadījumā var šaubīties, vai ir iespējams *nobeigt* kriminallietu pirms lietas nobeigšanas par vienkāršu maksātnespējību.

Latvijas Sodū likums apskata *kreditoru tiesību* aizskārumus 558.—567. pantā (sal. 1925. g. 22. maija likumu, kas pārgrozījis arī atbilstošos pantus tirdzniecības procesa likumā).

²⁴⁴) *XII tabulu* noteikumu, ka, saplūstot kopā vairāku kreditoru prasījumiem, parādnieku *sacērt gabalos* («partis secanto, si plusminusve secuerint sine fraude esto») saprata netiešā nozīmē.

Par pārdošanu «trans Tiberim» zinams sekojošais: Kreditors aizveda parādnieku. Ja 60 dienu laikā neviens izpircejs (vindex) nebija radies, kreditors varēja parādnieku paturēt kā vergu vai arī pārdot.

Lex Poetelia (441. a. u. c.) noliedza pārdot, bet verdzības vietā radās iespēja atstrādāt. *Lex Julia de cessione bonorum* deva iespēju no personīgās atbildības atbrīvoties, nododot (cessio) savu mantu kreditora rīcībā. Vēlāk cessio pieļāva tikai tiem parādniekiem, kas bez savas vainas bija kļuvuši maksāt nespējīgi.

²⁴⁵) *Francijā* maksātnespējīgus parādniekus (tirgotājus) pielīdzināja «aux larrons publics».

²⁴⁶) Šaubas par kriminalvajāšanas *uzsākšanas momentu* izšķir Kriminālprocesa likuma 32. panta piezīme (1933. g. 28. jūnija pārgrozījumi un papildinājumi Kriminālprocesa un Tiesu iekārtas likumos — Lik. kr. 1933. g. 160), kas noteic, ka Sodū likuma 479., 480., 483., 556.—560. un 565.—567. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu lietas var uzsākt, nenogaidot strīdu lietas izšķiršanu civiltiesā.

1. *Bankrotu*²⁴⁷⁾ Sodu likums daļa tirdznieciskā un netirdznieciskā, pie kam kā nepieciešams nosacījums soda piemērošanai abos gadījumos vajadzīga zinamas personas²⁴⁸⁾ *formala pasludināšana* par maksātnespējīgu parādnieku (ļauņprātīgā bankrotā ar «izsludināšanu», bet vienkāršā ar tiesas «atzišanu»).

a) Tirgotāju, kas faktiski nodarbojas ar tirdzniecību un nolaidīgi vedis savus darījumus, vai bijis izšķērdīgs, no kam radusies viņa maksātnespēja un viņa atzišana tirdzniecības procesa kārtā par *neuzmanīgu maksātnespējīgu*, soda ar cietumu, un bez tam tiesa var atņemt viņam tiesību tirgoties vai rīkoties kreditiestādē, akciju vai paju sabiedrībā, apdrošināšanas sabiedrībā vai kooperatīvā, vai tos pārzināt uz laiku no 1 līdz 10 gadiem (561. p.).

²⁴⁷⁾ *Code pénal*, runājot par «banqueroute», izšķir 402. pantā banqueroutiers frauduleux un banqueroutiers simples un noteic tiem dažādus sodus, bet pēc 403. panta ar tiem pašiem sodiem sodami les complices des banqueroutiers frauduleux. Šo nodarījumu sastāva definīciju *Code pénal* atstāj *Code de commerce* noteikumiem. 404. pants soda bargāk «les agents de change et courtiers qui auront fait faillite».

Sveices 1937. g. kodeks satur ļoti sīkus noteikumus par uzbrukumiem kreditoru tiesībām. Pēc 163. panta soda t. s. «*betrügerischen Konkurs*»: «der Schuldner, der zum Nachtheile der Gläubiger sein Vermögen vermindert... (oder) sein Vermögen zum Schein vermindert... wird, wenn über sein Vermögen der Konkurs eröffnet worden ist... (bestraft)»; sodams arī «der Dritte, der eine solche Handlung zum Nachtheile der Gläubiger vornimmt...» Pēc 165. panta soda arī netirgotājus par «*leichtsinnigen*» Konkurs und Vermögensverfall: «*arger Leichtsinns... unverhältnismässiger Aufwand, gewagte Spekulationen, grobe Nachlässigkeit in der Ausübung eines Berufs... (wenn) über ihn der Konkurs eröffnet oder... gegen ihn ein Verlustschein ausgestellt ist...*» Pēc 166. panta sodama atsevišķi konkursa nodibināšanas gadījumā «*Unterlassung der Buchführung*», pēc 167. p. «*Bevorzugung eines Gläubigers zum Nachteil anderer im Bewusstsein der Zahlungsunfähigkeit*», ja pēc tam nodibināts konkurss vai izdots «*Verlustschein*». 168. pants paredz sodu par *Stimmenkauf* kreditoru vispārējā sapulcē vai konkursa valdē.

Vācijas 1927./30. g. projekts neaizskar noteikumus par bankrotu, atstājot bez pārgrozījumiem 1898. g. 20. V un 1877. g. 10. II *Konkursordnung*'a §§ 239.—244., kas izšķir: *betrügerischen Bankrott*, *einfachen Bankrott* (ne tikai tirgotāju vien), Gläubigerbegünstigung, Schuldbegünstigung und *Stimmenkauf*. Vācijas tiesību īpatnība pastāv iekš tam, ka sodamībai visos gadījumos pietiek ar «*Einstellung der Zahlungen*» (ne tikai Eröffnung des Konkursverfahrens).

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 641. p.

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 273.—275. p., 278. un 279. p.

²⁴⁸⁾ Sodu likums šajā ziņā netaisa izšķirību starp *fiziskām* un *juridiskām* personām, jo 51. pants pietiekošā mērā nodrošina iespēju pēdējo lietās saukt pie atbildības to vainīgos vadītājus u. t. t.

b) *Ļaunprātīgs bankrotētājs* var būt kā *tirgotājs*, tā arī *netirgotājs*. *Ļaunprātīgs bankrots*²⁴⁹⁾ ir, ja parādnieks, lai izvairītos no parādu maksāšanas:

- α) slēpies,
- β) tiesai izsludinot viņu par maksātnespējīgu, slēpis savas mantas sastāvu ar noklusējumu vai nepatiesu ziņojumu par to,
- γ) *uzņēmies* pilnīgi vai pa daļai izdomāta parāda saistību, kura pamazina konkursa masu, vai arī bez maksas nodevis citam vai pārvedis uz cita vārdu, vai citādi kā slēpis vai nobēdzinājis savu mantu,
- δ) kaut arī *pirms* maksātnespējas izsludinājuma, bet *paredzot* tāda izsludinājuma nenovēršamību tuvākā nākotnē, izdarījis iepriekšējos punktos minētos nodarījumus vai nav paziņojis likumā noteiktos gadījumos un kārtā tiesai vai attiecīgai varai par līdzekļiem sava kreditora apmierināšanai, ja viņam apzināti tādi līdzekļi bijuši, vai paziņojot par tiem devis nepatiesas ziņas par kaiti kreditoram,
- ε) nav vedis vai ir pārtraucis vest *grāmatas*, iznīcinājis vai noslēpis tās, vai ievējis tajās nepareizus ierakstus²⁵⁰⁾.

Ļaunprātīgu bankrotu soda parasti ar pārmācības namu līdz 2 gadiem (558. p.); ja to izdarījis tirgotājs, tad ar pārmācības namu uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem, bet sevišķi svarīga kaitējuma gadījumā — ar spaidu darbiem līdz 8 gadiem (558. un 559. p.).

Ļaunprātīgi bankrotējušam tirgotājam tiesa bez tam var atņemt vēl uz laiku no 1 līdz 10 gadiem vai uz visiem laikiem *tiesību* tirgoties vai rīkoties kreditiestādē, akciju vai paju sabiedrībā, apdrošināšanas biedrībā vai sabiedrībā, vai kooperatīvā, vai tos pārzināt.

²⁴⁹⁾ Sal. *Tagancevs*, 1306. l. p., Nr. 2.: „при составленіи Уложенія не было найдено возможным сохр. нить систему - - - предоставленія конкурсу и собранію кредиторовъ рѣшать вопросъ о свойствѣ несостоятельности.

²⁵⁰⁾ Cenšoties dot precizāku ļaunprātīga bankrota formulējumu kā 1903. g. Sodu likumi, *Latvijas kodeks* ievietojis 558. pantā arī norādījumu uz *grāmatu nevešanu* vai nepareizu vešanu (2. punkts). Pie tam tomēr pagājis neievērots, ka 558. pants runā par ļaunprātīgu bankrotu vispār, bet ne tikai par tirdzniecisku vien. Tāpēc pareizāk būtu bijis aizrādīt, ka grāmatu nevešana vai nepareiza vešana u. t. t. padara bankrotu par ļaunprātīgu, kad *grāmatu vešana zinamai personai ir saistoša*.

- c) 560. pants tur par vajadzīgu īpaši aizrādīt, ka par līdzdalībnieku 558. un 559. pantā paredzētos nodarījumos atzīstams arī (t. i. neskaitot pabalstītāju un uzskūditāju vispārējā nozīmē) tas, kas *prasījis* vai *saņēmis* maksu pēc maksātnespējīgā parādnieka saistības, vai it kā par maksu, bet patiesībā bez maksas *ieguvis* no maksātnespējīgā parādnieka mantu, vai apzināti²⁵¹⁾ *slēpis* viņa mantu vai piedalījies tās slēpšanā 558. un 559. pantā norādītos apstākļos.

3. Tālāk Sodu likums savā 562. pantā paredz sodīt tajā uzskaitīto *juridisko personu*²⁵²⁾ pārziņus un vadītājus (kuri atbildīgi 51. p. kārtībā):

- a) par statutos vai likumā prasīto soļu nesēršanu uzņēmuma lietu *likvidēšanai* (sods — arests),
- b) par šo iestāžu maksātnespējības *nepaziņošanu*, ja minēto iestāžu lietu stāvoklis apzināti bijis tāds, kad likums vai statuti tādu paziņošanu prasa (sods — cietums).

4. 564. pants paredz cietuma sodu tam, kas *pieteicis* peļņas uzņēmumu *administrācijas lietā fiktīvu* prasījumu, lai gūtu ar to sev vai citam mantisku labumu, vai kas *solījis* savam kreditoram mantisku labumu, lai tas nodotu savu *balsi* vai *atsauksmi* šās administrācijas lietā par ļaunu citiem kreditoriem; tāds pats sods draud kreditoram, kas prasījis vai pieņēmis tādā nolūkā mantisku labumu.

5. *Chirografisko kreditoru-vieninieku* tiesību aizskārumi pazīstami Sodu likumam šādā veidā:

563. panta 1. daļa paredz cietuma sodu līdz 6 mēnešiem tam, kam apzināti bijuši kādi līdzekļi sava kreditora apmierināšanai un kas likumā noteiktos gadījumos un kārtā *nav paziņojis* par tiem tiesai vai attiecīgai varai, vai paziņojot devis nepatiesas ziņas par kaiti kreditoram.

Še pievienojas (563. p. 2. d.) *nepatiesu ziņu* došana tiesai par nesamaksāta *vekseļa* pazaudēšanu, kā arī likumā noteiktos gadījumos nepatiesa *paraksta* došana pie *mantojuma* aprakstīšanas vai pie *uzaicinājuma* procesa atklāšanas.

6. Kreditora *speciala nodrošinājuma* aizskārumi Sodu likumā paredzēti šādi:

²⁵¹⁾ *Apzinātība* gan norādīta 560. pantā tikai 1. un 2. punktā.

²⁵²⁾ Sal. 559. p. 3. daļas uzskaitījumu.

- a) Pēc 565. panta 1. daļas draud cietuma sods tam, kas ar nolūku izvairīties no parādu maksāšanas vai citu saistību pildīšanas padarījis savu mantu, visu vai pa daļai, nevērtīgu, to atsavinājis, apgrūtinājis, ieķīlājis, noslēpis vai citādi *nobēdzinājis*, ja tas izdarīts par kaiti kreditoram vai personai, kuras tiesības ar šo mantu *nodrošinātas*, vai par kuras tiesību nodrošināšanu dots pienācīgas varas rikožums, par ko vainīgajam bijis zinams²⁵³).

Tāds pats sods pēc tā paša panta 2. daļas paredzēts tam, kas apzināti šādos apstākļos *noslēdzis* ar parādnieku darījumu par viņa mantas atsavināšanu, apgrūtināšanu vai ieķīlāšanu, vai arī *palīdzējis* viņam padarīt to visumā vai pa daļai nevērtīgu, noslēpt vai citādi nobēdzināt, vai *pats* šo mantu visumā vai pa daļai padarījis nevērtīgu, slēpis vai citādi nobēdzinājis²⁵⁴).

- b) *Kustamas mantas noslēpšana, ieķīlāšana, pārdošana* vai citāda *atsavināšana* par kaiti kreditora interesēm²⁵⁵):
- α) uz *nomaksu pirktās* un lietošanai (bet ne patērēšanai vai tālākpārdošanai) nolemtās kustamas mantas slēpšana, ieķīlāšana, pārdošana vai citāda atsavināšana par kaiti kreditora interesēm *pirms* pilnas pirkšanas sumas *samaksas* pēc 566. panta 1. punkta sodama ar cietumu;
- β) pēc tā paša panta 2. punkta ar tādu pašu sodu sodama ar valsts, autonoma valsts uzņēmuma vai pašvaldības iestādes vai kooperatīvas sabiedrības *aizdotiem līdzekļiem iegādātas* un paša lietošanai, bet ne patērēšanai vai atsavināšanai iegādātas *kustamas mantas* slēpšana, ieķīlāšana

²⁵³) 565. panta 1. daļa nav pilnīgi skaidra. Neskaidrība ceļas no tam, ka vārds «*nodrošināt*» lietots kā aresta uzlikšanas, tā ķīlas apzīmēšanai. Nodrošināšanu ar ķīlu tehniski apzīmē ar vārdu «*ieķīlāšana*». Visskaidrāks būtu tāds formulējums: «par kaiti kreditoram *vispār* vai personai, kurai šī manta ieķīlāta vai kuras tiesības ar šo mantu nodrošinātas u. t. t.» Tāda formula aptver kā chirografiskos kreditorus, tā kreditorus, kuriem ir reals nodrošinājums vai nodrošinājums, kas pastāv tikai aresta uzlikšanā.

²⁵⁴) Sal. *Šveices* 1937. g. kodeksa 169. pantu: «Verfügung über gepfändete mit Arrest belegte oder amtlich aufgezeichnete Sachen», un 147. pantu: «Veruntreuung und Entzug von Pfandsachen und Retentionsgegenständen».

²⁵⁵) *Redakcijas saskaņotības* nolūkā 566. panta 1. un 2. punktā vārdu «*kaitēdams kreditoru interesēm*» vietā vajadzēja likt: «*par kaiti kreditoriem*» (sal. 565. un 584. pantu).

bez kreditora atļaujas, pārdošana vai citāda *atsavināšana* par kaiti kreditora interesēm *pirms aizdevuma atmaksas*.

- c) Pēc 566. panta 3. punkta cietuma sods draud par noteiktam mērķim saņemtu *aizdevumu*, pabalstu vai atvieglojumu *izlietošanu citiem mērķiem*.
- d) Kaitējumu nodarīšanu kreditoriem pie *tirdzniecības vai rūpniecības uzņēmumu atsavināšanas* ar nepilnīga kreditoru saraksta iesniegšanu notaram vai ar kādam kreditoram pienākošās sumas ieviešanu minētajā sarakstā mazākos apmēros par īsto, vai ar kāda kreditora dzīves vietas nepareizu uzrādīšanu minētajā sarakstā — pēc 567. panta soda ar cietumu, bet ja nodarījums²⁵⁶⁾ izdarīts aiz neuzmanības, — ar arestu vai ar naudas sodu līdz Ls 500.

Tāds pats sods draud uzņēmuma *ieguvējam*, ja nodarījums izdarīts pēc vienošanās ar viņu.

B. Citu sodamas ļaunprātības veidu attiecībā uz mantu sastāda t. s. *noziedzīgā ekspluatācija* (Ausbeutung). Pretēji tikko apskatītajiem parādnieka kreditora tiesību aizskārumiem sodamā ekspluatācija izpaužas kā *kreditora ļaunprātīga* (šā vārda plašā izpratnē) *rīcība, iegūstot formāli likumīgu prasījumu pret parādnieku*²⁵⁷⁾.

Ja ar nosaukumu «izspiešana» mums jau pazīstamā noziedzīgā nodarījuma raksturīga īpašība ir vainīgā *aktivitate*, kas *radījusi* cietušajam smagu stāvokli, no kura pēdējais varējis izkļūt ne citādi, kā ar mantisku zaudējumu sev; ja pie «krāpšanas», pastāvot tādai pašai vainīgā aktivitātei, pieviltais *neapzinās* ne sava stāvokļa smagumu, ne zaudējumu, ko sagādā pats ar savu uzvešanos izdarītās pievilšanas ietekmē, — tad «noziedzīgas ekspluatācijas» jēdziena pamatā guļ *upura jau pastāvošā spaidīgā stāvokļa izmantošana no vainīgā*²⁵⁸⁾, pie kam upuris var apzināties vai neapzināties sava stāvokļa smagumu. Ciktāl tomēr ekspluatācijas upuris iet *neapzinīgi* pretī vainīgā noziedzīgām machinācijām, «noziedzīgās ekspluatācijas» sastāvs

²⁵⁶⁾ 567. panta 4. daļā vajadzēja runāt ne par nodarījumu, bet par nodarījumiem, pie tam atsaucoties tieši uz tā paša panta 1. un 3. daļu.

²⁵⁷⁾ Sal. *Schmidt*, 161. lap. p.: «ein Verhalten, das in gewinnsüchtiger Absicht das Vermögen der anderen... schädigt, ohne die vom Gesetz zur Verfügung gestellte Form des rechtsgeschäftlichen Verkehrs zu verletzen...»

²⁵⁸⁾ Sal. *Schmidt*, 162. lap. p.: «eine ohne sein Zutun schon vorhandene Lage, unter deren Einfluss der Gegner kontrahiert, für sich ausnutzt...»; sal. arī 248. lap. p. u. turpm.

ļoti līdzinās²⁵⁹) krāpšanas sastāvam, no kura tas atšķiras tikai tādi, ka tam *trūkst maldināšanas ar faktu sagrozīšanu*. Bet var teikt, ka pastāv noziedzīgas ekspluatācijas zinama radniecība ar *šantažu*²⁶⁰).

Mēs izšķiram noziedzīgās ekspluatācijas divus veidus, un proti: a) sveša *materialā trūkuma* ekspluatāciju (augļošana) un b) svešas *psichiskas vājības* ekspluatāciju.

I. *Augļošana* (Wucher²⁶¹), usure), kas sastāda vienu no kapitāla funkciju sagrozīšanas bīstamākiem veidiem tautas saimniecībā, — sniedzas ar saknēm tālā senatnē. Bet cīņa ar šo parādību gadusimteņu gaitā noritēja ļoti nevienmērīgi.

Naturalās saimniecības primitīvos apstākļos izaugusi *Mozus bauslības* morale, ko uzņēma *Evanģēlijs*²⁶²), redzēja katrā maksas (augļu) ņemšanā par kapitāla aizdošanu negodīgu tuvāka ekspluatāciju. Šāds viedoklis atsaucās uz attiecīgiem *kanonisko tiesību* noteikumiem, kas aizliedza papriekš tikai kleriķiem²⁶³), bet sākot ar X gadusimteni vispār visām personām ņemt t. s. *procentus*. Baznīcas rigorismu, ko pārņēma laicīgā likumdošana (sal. *Kārļa Lielā kapitularijas*) ar laiku mīkstināja²⁶⁴), tomēr spēkā palika uzskats, ka ikkatram izdevīgam (uz cita rēķina) darījumam piemīt negodīguma nokrāsa²⁶⁵).

Šai ziņā kanoniskais tiesībuzskats ievērojami atšķīrās no klasiskā senatnē, sevišķi *Romā*²⁶⁶), valdijušā virziena. Tur daudz agrāk attīstījusies *naudas* saimniecība un ar to saistītā ikdienišķā vajadzība pēc *kredīta* noveda pie kredītdarījumu *neaprobežotas brīvības* prin-

²⁵⁹) Sakarā ar to bij. 1903. g. Sodu likumu 611. p. ļoti neizdevīgi formulēts un nodalījumā par «ekspluatāciju» bija ieslēgts 612. pants, kas runā par tīru krāpšanas gadījumu.

²⁶⁰) Sal. iepr. 327. lap. p.

²⁶¹) *Gotu* vārds «Wucher» nozīmē īstenībā «pieaugumu». Tikai ar laiku tas ieguva *negodīgas peļņas* nozīmi (sal. *Schmidt*, 161. un 162. lap. p. piez.).

²⁶²) Sal. *Schmidt*, 164. lap. p. u. turpm.

²⁶³) Tādam aizliegumam bija liela praktiska nozīme, ievērojot to, ka viduslaiku sākumā kā *kreditēstādes* darbojās taisni *klosteri* (sal. *Schmidt*, 165. lap. p.).

²⁶⁴) Kaut vai kā t. s. «montes pietatis» (publisku aizdevu kasu mazzurīgiem) pielaišana.

²⁶⁵) Sal. *Schmidt*, 163., 169. lap. p.

²⁶⁶) Sal. *Schmidt*, 169. lap. p.: «In der Antike hatte die weitgehende oder unbeschränkte Laxheit des Staates gegenüber dem wucherischen Verkehr überwogen...»

cipa nodibināšanas. Taisnība, šai augsnē attīstījusies kapitāla neaprobežota savvaļa, kas sakrita ir laika ziņā, ir savā pamatā papriekš ar patriciešu absolutās valdīšanas laikmetu, bet pēc tam ar republikas pagrimšanu, divas reizes vēstures gaitā (plebejiem saceloties pret patriciešiem²⁶⁷) un pēc principāta nodibināšanas²⁶⁸) izsauca mēģinājumus nomākt iesakņojušos augļošanu ar kriminallīdzekļiem. Tomēr galu galā uzvarēja brīvības princips sveša kapitāla lietošanas nosacījumu noteikšanā no ieinteresētām pusēm. Tikai cīņā ar *lauku* augļošanu (*annona fraudata*) un ar *starpniekiem* labības iepirkšanā (dardanarii) līdz pat ķeizarkās Romas pēdējiem laikiem uzglabājās kriminalrepressijas līdzekļi.

Renesanses laikmets ieņēma vidēju pozīciju. Itālijas pilsētas, darbojoties augošās tirdzniecības interesēs, bet valdošie firsti, vadoties no savtīgiem mantkārīgiem pamudinājumiem²⁶⁹), atļāva naudas aizdošanu uz augļiem, noteicot pēdējo *maksimālo robežu*.

Šāds viedoklis kļuva par valdošo visā Eiropā. Ne augļi vispār, bet *pārmērīgi* augļi, kuru robežas diezgan neveikli nosprauda likumdošanas *takse*, no šā laika sastādīja negodīgas un tāpēc sodamas augļošanas būtību.

Tikai XVIII gadusimteņa beigās sakarā ar *Ādama Smisa* u. c. «individualistiskām» teorijām, bet sevišķi pateicoties *Bentamam*, kurš, garām ejot, pirmais norādīja uz likuma nekonsekvenci, kas paredzot sodu par procentu ņemšanu virs takses aizņēmumu darījumos, atstāja nesodītu tamlīdzīgu vājā ekspluatāciju no stiprā pie pirkšanas un pārdošanas un citiem darījumiem, — sākās jauna, t. s. *abolicionisma* kustība par labu visādu mantas un atsevišķi naudas apgrozības ierobežojumu *atcelšanai*, kādai apgrozībai par regulatoru — līdzās pieprasījuma un piedāvājuma savstarpējām attiecībām — jābūt individa *savu interešu apziņai*, kas attīstas bez valdības aizbildnības²⁷⁰).

²⁶⁷) Sal. *XII tabulu* un vēlāko likumu noteikumus par t. s. «*fenus unciarum*» pie naudas aizdošanas — poena quadrupli (sal. *Liszt, Lehrbuch*, 489. lap. p.).

²⁶⁸) Sevišķa *quaestio* augļošanas tiesāšanai, atsevišķi *lex Julia de annona fraudata* (sal. *Liszt*, 489. lap. p.).

²⁶⁹) Sal. *Schmidt*, 167./8. lap. p.: «die Fürsten der nördlichen Reiche halfen sich vorläufig mit Privilegien der Geldverleihung an einzelne Personen... von den Einnahmen sicherten sich die Fürsten... ihren Anteil als Abgabe... in Wahrheit legten sie (die Fürsten) sich also selbst ein *Wuchermonopol* bei, das sie durch die Fremden, als ihre Erwerbsorgane ausübten...»

²⁷⁰) Sal. *Schmidt*, 170. lap. p. u. turpm. un 224. lap. p.

XIX gadusimteņa sākumā Eiropas likumdošana padevās šās kustības spiedienam. Daudzās valstīs pēc *Anglijas* priekšzīmes *atcēla* maksimālo procentu taksī. *Francija* ar 1886. g. 12. janvāra likumu²⁷¹⁾ atcēla to tikai *tirdznieciskai* apgrozībai. Bet briesmīgā šās brīvības nelietīga lietošana, kas ar laiku atklājās dažos *Austrijas* un *Vācijas* apgabalos, noveda minētās valstis pie atzinuma, ka nevar savienot doktrināro «laisser faire» ar mūsdienu valsts uzdevumiem, kas aicināta apsargāt ekonomiski vājos pret nesavaldamas mantkārības plēsīgām tieksmēm, taisnība gan, — bez liekas individuālas brīvības ierobežošanas²⁷²⁾.

Viena pēc otras Eiropas valstis atgriezās pie augļošanas sodīšanas²⁷³⁾.

Bet cīņā starp «par» un «pret» paspēja izveidoties augļošanas noziedzīgā sastāva pareizs formulējums. Atteicoties no ārējās mērķauklas un procentu takses, *Bādenes* 1845. g. 6. marta likums piegriezās augļošanas iekšējā sastāva noteikšanai un attiecināja viņu līdz ar to uz visiem *apgrūtinošiem līgumiem* (*negotia onerosa*)²⁷⁴⁾.

Vācijas ķeizārvalsts likumdošana, kas sākumā bija aprobežojusies šinī nozarē ar naudas darījumu (*Geldkreditgeschäfte*) augļošanas sodīšanu (1870./71. g. *Strafgesetzbuch*'a § 302.), vēlāk paplašināja augļošanas sastāvu pēc *Bādenes* 1845. g. likuma parauga, radot § 302a. līdzās tradicionālajam jēdzienam *Darlehenswucher* t. s. *Sach-*

²⁷¹⁾ «... les lois du 3/IX 1807 et 19/XII 1850 dans leurs dispositions relatives à l'intérêt conventionnel sont abrogées en matière de commerce, elles restent en vigueur en matière civile...»

²⁷²⁾ Sal. *Schmidt*, 228. lap. p.: «dem sozialen Bedürfnis nach Schutz des allgemeinen Verkehrslebens tritt das individuelle Bedürfnis nach Sicherung des Einzelnen gegen allzustarke Behelligung und Beschränkung seitens des Staats gegenüber».

²⁷³⁾ *Austrija* 1877. g. un *Vācija* 1880. g.; atsevišķi *Šveices* kantoni sākot ar 1878. g.; *Krievija* 1894. g. u. t. t.

²⁷⁴⁾ Sal. *Bādenes* kriminālkodeksa § 533.: «wer bei Darlehen anderen belastenden Verträgen sich *übermäßige* Vorteile ausbedingt, wird in folgenden Fällen wegen Wuchers bestraft; ... wenn er die ihm bekannte Not oder den ihm bekannten Leichtsinnsinn des anderen zu dessen Übervorteilung benutzte und sich die bedungenen wucherischen Vorteile in der Vertragskunde verschleiert zusichern liess...»; šā likuma trūkums pastāv iekš tā, ka tas *sajauc* materiāla trūkuma ekspluatāciju ar parādnieka psihisku vājību.

wucher'u²⁷⁵) (Viehwucher, Grundstückwucher, Warenwucher, Mietwucher etc.), ko soda gan tikai, ja tas piekopts kā *amats*²⁷⁶).

Mūsu laikā var uzskatīt par nodibinātiem šādus augļošanas būtiskos elementus: a) citas personas *objektīvi smagā materiālā stāvokļa izmantošanu*²⁷⁷), b) lai noslēgtu ar to *pretatlīdzības darījumu*²⁷⁸), c) pēc kura mantisks *labums, ko iegūst tā persona, ir nenormali zemāks* par to, ko tā apņemas *turpmāk atdot vainīgajam*²⁷⁹).

Neskaitot «*smago stāvokli*», dotā definīcijā centrālo vietu ieņem *nesamērīgā starpība* starp «do» un «des», un proti, ne vainīgā pārmērīgas iedzīvošanās nozīmē, bet raugoties no svešai mantai izdarītā *zaudējuma* viedokļa. Protams, par labuma *absolutu pārmērīgumu* varētu runāt tikai varbūt «vienlīdzīgas bagātību sadalīšanas» perspektīvā, kādu vienlīdzību sludina komunistu mācība. Mūslaiku kapitalistiskais pasaules uzskats individualai bagātības uzkrāšanai neuzstāda nekādas robežas, ja tikai pie tam netiktu izdarīts tiešs kaitējums visai sabiedrībai²⁸⁰), vai mantisks zaudējums atsevišķam individam. Šis *individualais* zaudējums, kas satur sevī augļošanas upura mantiskas izputināšanas *konkretas* briesmas, tad arī izrādas par mēraukļu augļošanas sastāva noteikšanai²⁸¹). Formalistisks paņēmieni, noteicot to ar procentu *taksi*, neder pirmkārt tāpēc²⁸²), ka tāda takse

²⁷⁵) Vācu Strafgesetzbuch'a § 302-a skan: «wer mit Bezug auf ein Rechtsgeschäft... gewerbs- oder gewohnheitsmäßig unter Ausbeutung... sich oder einem Dritten Vermögensvorteile versprechen oder gewähren lässt, welche den Wert der Leistung dergestalt überschreiten, dass nach Umständen des Falles, die Vermögensvorteile in auffälligem Missverhältnis zu der Leistung stehen...»

²⁷⁶) Bijuši mēģinājumi piemērot tos pašus principus *darba līgumam* (ausbeuterische Arbeitsvertrag, Hungerlöhne, sweating system). Bet jāšaibas, vai tas pareizi, ja ņem vērā, ka šē *nav kredita darījuma*. *Strādnieka* apsardzība pret ekspluatāciju no uzņēmēja puses pieder citai nozarei (sal. *Schmidt*, 289. lap. p. u. turpm).

²⁷⁷) Sal. *Schmidt*, 242.—270. lap. p., «eine objektive Notlage...» (nicht nur eingebildete)...

²⁷⁸) Sal. *Schmidt*, 245. lap. p.: «nur die Ausbeutung... zu Leistungen... als Aequivalent zu Gegenleistungen... die Ausbeutung einer Person zu reinen Aufopferungen... Liberalitätsleistungen oder liberalen Versprechungen ist nie als Wucher angesehen worden».

²⁷⁹) Atšķirībā no darījuma par skaidru naudu, kredita darījums ir augļošanas īsts domenis (sal. *Schmidt*, 253. lap. p. u. turpm., atsev. 257. un 258. lap. p.).

²⁸⁰) Sal. iep. 258. p. noziedzīgo *spekulāciju*.

²⁸¹) Sal. *Schmidt*, 268. un 271. lap. p.

²⁸²) Zināms pamats ir *franču* viedoklim, kas vispār neatzīst procentu pārmērīgumu *tirdznieciskā* apgrozībā, pielaižot, ka aizņēmējam ir izdevīgi maksāt arī

var aptvert tikai *naudas* darījumus, un, otrkārt, tāpēc²⁸³), ka tā, slīdot pa virspusi, ignorē konkrēta gadījuma īpatnības²⁸²), sevišķi no tām atkarīgo *riska* pakāpi, kādu uzņemas kreditors.

Tomēr augļošanas sastāva definīcijai varēja paturēt norādījumu uz maksimālo procentu normu naudas darījumos, kas nolikta empiriski pēc normala laika datiem²⁸³), taisnība, ne kā maksimālais pieļaujamais pieaugums, bet otrādi tā *minimuma* nozīmē, *zem* kura *nevar būt runa* par augļošanu, un tiesai nav jānovērtē konkrētais darījuma kaitējums aizņēmēja interesēm.

Sargot individuālo saimniecību pret netaisnprātīgu plēsēju ekspluatatoriskām tieksmēm, valsts, protams, nevar aprobežoties ar augļošanas aprakstītā sastāva sodīšanu vien. Tās rīcībā atrodas otrs ļoti stiprs līdzeklis: augļošanas darījumiem *atņemt civiltiesisko apsardzību*. Tālāk, *policejiskas reglamentācijas* kārtā valdība var nolikt uzraudzību par iestādēm un personām, kas nodarbojas *amatveidīgi* ar naudas aizdošanu, saistot viņu darbību ar valdības periodiski noteicamu *procentu* maksimuma *normu*²⁸⁴) un noliedzot šādā vai tādā kārtā slēpt (*verschleiern*) ņemamo procentu apmērus (pārmērīguma prezumpcija). Bet ne viens, ne otrs pie mūs šeit interesējošā jautājuma nepieder. Augļošanas darījuma noslēgšanas civilām sekām, taisnību sakot, jābūt noteiktām civiltiesībās, bet vispārējs aizliegums ņemt augstākus par noteiktu normu procentus vai slēpt ņemamo procentu apmērus, sava abstraktā satura dēļ, var radīt tikai sabiedriskās sfēras aizskārumu (= nepaklausība attiecīgas varas rīkojumam vai tirdzniecības uzraudzības noteikumu pārkāpšana).

Augļošanas darbība *pabeigta* darījuma noslēgšanas momentā, kaut arī kaitējums vēl nebūtu iestājies, jo par noziedzīgu atzīst jau to, ka ir radītas nesamērīga kaitējuma *konkrētas briesmas*, noslēdzot ārēji likumīgu darījumu, kura pildīšana eo ipso saistīta ar tādu kaitējumu. *Mēģinājumam* nav nekādu kriminalu seku.

milzīgus procentus par īslaicīgu tirdzniecības kreditu, ja uzņēmums, kam to izlieto, nes vēl lielāku peļņu. Visbīstamāka ir augļošana pie t. s. *patērētāja* kredīta lietošanas.

²⁸³) Ka tāda norma paliek par nedzīvu burtu lielu pārgrozību laikos, pierāda piedzīvotais Latvijā un Vācijā *inflācijas* laikā.

²⁸⁴) Sal. *Schmidt*, 272. lap. p. Nevar neatzīt, ka taisni atklātā kredīta apgrozībā procentu normas regulējas pašas no sevis un tos virs tam var regulēt valsts centralbankas *diskonta normas*. Bīstamāki tai ziņā ir *klusībā* darbojošies privāti diskontētāji, kas izslīd no valdības kontroles.

Blakus augļošanas darījuma noslēgšanas sodamībai kримināltiesības paredz sodu arī trešai personai par apzinātas augļošanas saistības *izlietošanu* (sal. analogiju ar pakalptaisīšanas diviem sastāviem).

II. Nošķirti no augļošanas, vārda tehniskā nozīmē, stāv nereti ar augļošanu sajaucamā un vienā sastāvā apvienojamā *svešas psihiskas vājības ekspluatācija*²⁸⁵), pie kam kā psihiska vājība šeit jāsaprot piedzīvojumu trūkums, vieglprātība vai rakstura vājība. Šajos gadījumos nodarījuma sodamībai, atšķirībā no augļošanas, *nav vajadzīgs* «grūta materiāla stāvokļa» elements. Pietiek ar noslēgtā mantiskā darījuma neizdevīgumu ekspluatējamam, kurš ievilkts tādā darījumā aiz nespējas apzināties darījuma grūtumu, kādas nespējas dēļ tas arī atmet visus domas par sev bīstamām darījuma sekām²⁸⁶). Ievērojot to, ka abi šie trūkumi pa lielākai daļai piemīt *nepieaugušiem*, pieņemts sodīt visādu darījumu slēgšanu ar nepilngadīgiem²⁸⁷), kuri pēdējiem neizdevīgi. Tā kā noziedzīgā ekspluatācija šeit ļoti tuvu pieskaras vilšanas nozarei, tad stingras robežas novilkšana starp tām likumdevējam savienota ar zināmām grūtībām.

I. Pēc *Latvijas* Sodu likuma 568. panta par vainīgu augļošanā atzīstams tas, kas, ar nolūku *gūt mantisku labumu*, izlietodams kādas personas apzināti *grūto materiālo stāvokli*, aizdevis viņai *mantiskas vērtības*²⁸⁸) ar nosacījumiem, kas *pārmērīgi* viņu apgrūtina; sods — cietums.

Ja augļošana piekopta *amata veidā*, vainīgais sodams ar pārmācības namu (568. panta 3. daļa).

Ja vainīgais turējis *aizdevu kasi* vai bijis tajā par darbinieku, tiesa bez tam vēl var atņemt viņam uz visiem laikiem tiesību turēt tādu vai būt tajā par kalpotāju.

Apzināti iegūtas augļošanas saistības *uzrādīšanu piedzīšanai* un apzināti augļošanas *maksājuma saņemšanu* pēc tās soda kā augļošanu (568. panta 4. daļa)²⁸⁹).

²⁸⁵) Sal. *Tagancevs*, 1322. lap. p., Nr. 1.

²⁸⁶) Sal., piem., cita mantkārīgu ievilkšanu *biržas spēlē* (Börsenwucher).

²⁸⁷) Sal. *Schmidt*, 282. lap. p. «die Rechtsüberzugung geht davon aus, dass das Kontrahieren mit jugendlichen Personen... unter allen Umständen verkehrsschädlich ist... auch da, wo eine übermäßige Schädigung nicht nachweisbar ist; ... das Merkmal fehlt, das das Hauptkennzeichen des Wuchers bildet».

²⁸⁸) Tāds formulējums *neierobežo* noteikumus par augļošanu vienīgi attiecībā uz naudas darījumiem.

²⁸⁹) *Francijā* augļošanas (usure) sodamību regulē īpaši (1807., 1850. un 1917. g.) likumi. Pēc 1807. g. likuma «l'intérêt conventionnel ne pourra excéder

Izņēmuma kārtā likums skar arī *civilās sekas*, kas rodas, atzīstot darijumu par augļošanu (568. p. 6. d.), un proti, to atzīst par spēkā neesošu, pie kam aizdevējs tomēr nezaudē tiesību saņemt atpakaļ patiesi aizdoto, atskaitot jau saņemtos maksājumus²⁹⁰).

Noslēgumā pieminēts (568. p. 7. d.), ka kapitāla aizdošana uz augļiem, kas nepārsniedz likumā paredzēto *augstāko* procentu normu, nav sodama.

Tas saprotams tanī nozīmē, ka nozīmētas *minamalās* robežas darijuma ieskaitīšanai augļošanas kategorijā. Kriminallikums šās ro-

en matière civile 5% ... » Ja pierādīts šās takses pārkāpums, civiltiesā piespiež lieko atdot un var (s'il y a lieu) lietu nodot «tribunal de correction»ā. Pēdējais piemērojams personām «qui sera prévenu de se livrer habituellement à l'usure. Soda ar naudas sodu ne augstāku par pusi no augļošanā nodotā kapitāla. 1850. g. likums nodarijumam aiz parāduma («délit d'habitude d'usure») paredz arī emprisonnement de 6 jours à 6 mois un fakultativo «affiche du jugement». 1917. g. likums, aizliedz «toute avance faite sur une pension civile servie par l'État, sur une pension ou gratification militaire» u. tml. (Tirdznieciskus darijumus likums par augļošanu, kā teikts, neskar).

Pavisam citādi konstruēts *Šveices* 1937. g. kodeka 157. pants: «... wer die Notlage, die Abhängigkeit, die Geisterschwäche, die Unerfahrenheit, die Charakterschwäche oder den Leichtsinne einer Person ausbeutet, um sich oder einen anderen für eine Vermögensleistung, Vermögensvorteile gewähren oder versprechen zu lassen, die mit der Leistung in einem offenbaren Missverhältnis stehen, wer in Kenntnis des Sachverhalts eine wucherische Forderung erwirbt und sie weiter veräußert oder geltend macht ... »; nodarijumu kvalificē, ja vainīgais «jemanden wissenschaftlich zum Ruin führt» vai «den Wucher gewerbsmässig betreibt».

Vācijas 1927./30. g. projekts gluži tāpat apvieno *trūkuma* un *vājības* izmantošanu, bet toties atdala «Geldwucher (§ 340.) no Sachwucher'a (§ 341.). § 340. skan: «wer die Notlage, den Leichtsinne, die Unerfahrenheit oder den Mangel an Urteilsvermögen eines anderen dadurch ausbeutet, dass er sich oder einem Dritten für eine Leistung, die der Befriedigung eines Geldbedürfnisses des anderen dienen soll, insbesondere für die Gewährung oder Vermittlung eines Darlehens, für die Stundung einer Geldforderung oder die Vermittlung einer solchen Stundung einen Vermögensvorteil versprechen oder gewähren lässt, der in auffälligem Missverhältnis steht... ebenso... wer «eine Forderung dieser Art in Kenntnis ihres wucherischen Ursprungs zu verwerten sucht...» Bargāk sodams «wer die Tat gewerbsmässig begangen hat».

§ 341. pievieno gadijumu, kad tais pašos nosacījumos «sich oder einem Dritten für eine Ware oder eine andere Leistung einen Vermögensvorteil versprechen oder gewähren lässt, der in auffälligen Missverhältnis zu der Leistung steht etc. ...»

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 644. p.

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka 268. p.

²⁹⁰) Sal. *mūsu Civillikumu* 1764.—1767. p. un *Krimproc. lik.* 35¹. p.

bežas tieši neierāda, jo, kā piedzīvojumi māca, tās ātri mainas atkarībā no vispārējo saimniecisko apstākļu pārģozībām.

II. Savrup stāv divi turpmākie panti:

1. 569. pants veltīts cīņai ar *negodīgas konkurences* veidu, kas izpaužas svešu uzņēmumu dienestā esošu personu *uzpirkšanā* un satur sevī acīm redzamu mantisku negodīgumu.

Ar cietumu soda to, kas nolūkā *gūt kādas priekšrocības* preču, darba vai citu pakalpojumu piegādāšanā *veikaliskā apgrozībā piedāvājis, apsolijs* vai *devis sveša uzņēmuma dienestā stāvošai* vai sveša uzņēmuma pilnvarotai personai mantisku labumu. Tāpat soda *uzņēmuma dienestā esošu* vai uzņēmuma pilnvarotu personu, kas *veikaliskā apgrozībā, netaisnā kārtā, dodot nepelnītu priekšrocību kādai personai* vai uzņēmumam, *pieprasījusi* vai *pieņēmusi* mantisku labumu.

569. panta 3. daļa pie tam piebilst, ka dotais mantiskais labums vai tā pretvērtība atņemami²⁹¹).

2. Pēc 572. panta paredzēts naudas sods līdz Ls 50 par *noganijumā aizturētu lopu* vai *putnu patvaļīgu aizvešanu* vai aizdzīšanu (t. s. furtum possessionis).

C. *Noziedzīgā nodarījumā iegūto lietu slēpšana*, pat ja tā satur izredzes iegūt no tā labumu, stāv pilnīgi savrup no «netaisnprātības attiecībā uz mantu» apskatītajiem diviem veidiem. Ja pie visa tā slēpšana iepīta pēc sava satura jau diezgan izplūstošās XXXIV nodaļas, tā sakot, astē, tad tas izskaidrojams tādi, ka tai pienācīgas vietas ierādīšana kriminaltiesību sistemā radija un vēl tagad rada ievērojamas grūtības.

Romiešu tiesību «crimen receptatorum»²⁹²) aptvēra kā nozieguma augļu, tā arī pašu noziedznieku slēpšanu. *Senās Eiropas* tiesības, no kurām šinī daļā tipiski ir nesen atceltie franču *Code pénal'a* un vēl tagad uzglabājušies *angļu common law* noteikumi, piebiedroja visādu veidu slēpšanu līdzdalībai (complicité après le crime, accessory after the fact). *Jaunās*²⁹³) tiesības atteicās no šās konstrukcijas un

²⁹¹) Par *negodīgu konkurenci* vispār sal. § 20. (S. l. 358.—362. p.).

Sal. arī *Šveices* 1937. g. kodeka 161. p. (Unlauterer Wettbewerb).

²⁹²) Civiltiesībām bija pazīstama «actio furti concepti» trīskārtīgā slēptā vērtībā (sal. *Liszt*, 498. lap. p.).

²⁹³) Sal. manu kursu, I, 114. lap. p. Sal. *franču* jauno 1915. g. likumu.

pieskaitīja nozieguma pēdu slēpšanu *pretdarbībai tiesai*, bet lietas slēpšanu — *mantiskiem* noziegumiem. *Belinga* mēģinājumu atgriezties pie agrākās konstrukcijas ar jēdziena «Nachtat» konstruēšanu, kādu jēdzienu tas cieši saistīja ar paša noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, mūsdienu doktrīna atmetusi. Tomēr *Belinga*²⁹⁴) mācība, ka lietu slēpšana pēc būtības vērsta uz tā nelikumīga stāvokļa *nostiprināšanu, kāds radies no noziedzīgā nodarījuma* («Perpetuierung des durch die (Vor-) Tat geschaffenen rechtswidrigen Zustandes») ieguva kriminaltiesību zinātnē savu vietu²⁹⁵).

Šīs evolūcijas rezultātā noziedzīgā nodarījumā iegūto lietu slēpšanu uzskata tagad kā *individualas mantiskas* sfēras aizskārumu, un proti, cietušā *īpašuma* tiesību. Vainīgais ar savu patstāvīgo noziedzīgo darbību, tā sakot, konsolidē viņa priekšgājēja radīto nelikumību, vēl lielākā mērā apgrūtinot sagrautā lietu likumīgā stāvokļa atjaunošanu.

Slēpšanas *objektu* var saprast gan šaurāk, gan plašāk.

Līdz pēdējam laikam kā doktrīna, tā pozitīvās tiesības bija ieskatos, ka slēpšana var attiekties tikai tieši uz noziedzīgos nodarījumus iegūtiem priekšmetiem un pie tam tikai, *kamēr tie nav pārgājuši* kāda cita neapstrīdamā īpašumā. Pēdējais nosacījums palicis zinātnē it kā neapstrīdēts²⁹⁶). Kad «producta sceleris» iegūst savā īpašumā likumīgā ceļā trešā persona, noziedzības pavediens pārtrūkst, un panākt, lai trešā persona atdotu tos pirmajam īpašniekam, iespējams vairs tikai civiltiesību noteikumos pielaistās robežās.

²⁹⁴) Sal. viņa «*Die Lehre vom Verbrechen*», 472. lap. p. u. turpm., kā arī viņa «*Begünstigung und Hehlerei*» (V. D. B. VII), 225. lap. p. u. turpm.; sal. *Liszt, Lehrbuch*, 499. lap. p.: «Aufrechterhaltung, sogar Vertiefung und Sicherung einer rechtswidrigen Vermögenslage...»

²⁹⁵) Sal. *vācu* 1927. g. projekta *Begründung*, 182. lap. p.: «Die Sachhehlerei stellt sich als eine Fortsetzung der Vortat, eine Weiterentziehung der dem Eigentümer durch die Vortat entzogene Sache dar. Die Sache wird durch die Tätigkeit des Hehlers aus dem Machtbereich des Eigentümers noch weiter entfernt, die Zurücklangungsmöglichkeit noch mehr erschwert.»

Sal. *Beling, Begünstigung und Hehlerei*, 80. lap. p., kur no tā šāds slēdziens: «nicht strafbar ist, wer eine gestohlene Sache an den Eigentümer absetzt...»

²⁹⁶) Sal. *Beling*, turpat, 78. lap. p. u. turpm.: «strafbare Sachhehlerei kann nur... bei einem *vitium rei inhaerens* begangen werden...» Bijušās Krievijas, kā arī mūsu tiesu prakse pieturas citam viedoklim, atsaucoties uz *Kriminalprocesa likumu* (1926. g. izdev. 126., 375., 777., 148., 421. un 789. p.).

Toties arvien vairāk izlauž sev ceļu tas uzskats, ka par slēpšanas objektu var būt bez pašas noziedzīgi iegūtās lietas arī *ieņēmu*s no tās pārdošanas vai lieta, kas pret to iemainīta²⁹⁷).

Tālāk, ļoti izplatītas ir domas, ka lietu slēpšana, kā mantisks aizskārums, prezumē vainīgajam vēlēšanos *iegūt* no tā sev mantisku *peļņu*. Tāda, piem., pēc spēkā esošām *vācu tiesībām*²⁹⁸) ir «Sachhehlerei» konstrukcija. Taču tad blakus tam jābūt arī sevišķam sastāvam lietu slēpšanai to *paņēmēja* interesēs. *Vācu spēkā* esošās tiesības tādu arī paredz kā t. s. «sachliche Begünstigung» (§ 257.). Jau nais domas virziens šo atšķirību nolīdzinājis un, lai apvienotu abus sastāvus, atteicās no «personīga labuma» elementa²⁹⁹) to lietu slēpšanā, kas iegūtas noziedzīgā kārtā³⁰⁰).

No otras puses, pēc kriminālkodeku pieņemtā formulējuma, noziedzīgais nodarījums, ar ko iegūta slēpjamā manta, var piederēt jebkurai aizskārumu grupai (piem., *Vācijā* «mittels einer strafbaren Handlung»). Tādā jautājuma nostādījumā slēpšanas objekts var būt katra lieta, kas noziedzīgi saņemta, piem., kukulis, ko saņēmusi dienestpersona. Sašaurinot slēpšanas rāmjus, lai to vairāk tuvinātu mantiskiem aizskārumiem, doktrīna tagad sāk piemētināt, ka noziedzīgam nodarījumam, ar ko slēpjamā manta iegūta, jāpieder tieši noziedzīgiem nodarījumiem *pret svešu mantu*³⁰¹).

Tā tad noziedzīgā *darbība* pie slēpšanas, saprotot pēdējo aprādītā plašā nozīmē, izteicas no *ārējās* puses *tādas mantas pirkšanā vai ņemšanā ķīlā, ko cita persona ieguvusi noziedzīgi, kā arī kā tās ņem-*

²⁹⁷) Sal. *vācu* 1927. g. projekta *Begründung*, 182. lap. p.: «Die empfindlichste Lücke des Strafgesetzes weist der Tatbestand der Hehlerei... dadurch aus, dass auch die gestohlene Sache selbst, nicht aber ihr Erlös und die dafür angeschaffte Sache oder eine für die gestohlene eingetauschte Sache Gegenstand der Hehlerei sein kann...»

Sal. *Tagancevs*, 1334. lap. p., Nr. 5./6.

²⁹⁸) Sal. *vācu* 1870./71. g. Strafgesetzbuch'a § 259.: «wer seines Vorteils wegen Sachen, von denen er weiss oder den Umständen nach wissen muss...»

²⁹⁹) Sal. *Beling, Hehlerei*, 203. lap. p. ar atsaukumi uz *Bindingu* (Lehrbuch, I, § 89).

³⁰⁰) Sal. *vācu* 1927. g. projekta *Begründung*, 182. lap. p.: «die Handlung des Hehlers, die eine unmittelbare Eigentumsverletzung darstellt, ist strafwürdig, auch wenn der Hehler nicht seines Vorteils wegen handelt...» bei der Hehlerei an dem Erlös wird (dagegen)... die Absicht (gefördert), sich oder einen andern unrechtmässig zu bereichern.

³⁰¹) Sal. *vācu* 1927. g. projekta *Begründung*, 181. lap. p.

šana slēpšanai, t. i. glabāšanai vai tālākdošanai un pati tālākdošana vai piedalīšanās tajā.

No iekšējās puses tā prezumē apzinātību, t. i. zināšanu, ka manta iegūta noziedzīgā ceļā, pie kam nav prasāms, lai būtu zināmi konkrēti apstākļi, kādos dotais noziedzīgais nodarījums izdarīts, tādēļ atšķirībā no t. s. līdzdalības³⁰²) šē trūkst ciešas saistības starp iegūšanu un slēpšanu.

Bet blakus tam iespējama arī neuzmanīgas slēpšanas konstrukcija³⁰³), un proti, ja vainīgais pēc visiem apstākļiem, kādos tas mantu ieguvis, varēja un viņam vajadzēja zināt, ka runa ir par noziedzīgā ceļā iegūtu lietu (sevišķa slepenība, lietas atgādātāja apšaubamais izskats, cenas lētums, par kādu tā piedāvāta u. tml.), un tomēr to ieguvis. Vajadzīgā uzmanība jāprezumē, ja ne katram iedzīvotājam, tad katrā ziņā tirgotājam, vēl jo vairāk tāpēc, ka noziedzīgi iegūtā tālākdošanas nolūkā noziedzniekam dabiski jāgriežas pie tirgotājiem, kas pēc sava aroda uzpērk lietas, kuras personīgi tiem nav vajadzīgas.

Kā nodomātos, tā arī aprādītos šaurākos rāmjos — neuzmanīgas slēpšanas sodamība izskaidrojama no kriminālpolitiskā viedokļa ar noziedzīgā ceļā iegūtas mantas samērā vieglu tālākdošanu pateicoties slēpšanai. Ja nebūtu tādas iespējas, svešas mantas aizskārumu, it sevišķi dažādu paņemšanas veidu skaits (zādzība, laupīšana u. t. t.) ievērojami samazinātos. Ar to arī izskaidrojama viduslaiku paruna «der Hehler so gut wie der Stehler³⁰⁴)». Tālāk, no šejienes izriet nesaudzīgā cīņa pret šo ļaunumu, pastiprinot slēpšanas sodamību personām, kuras ar slēpšanu nodarbojas amatveidīgi. Taču doma darīt slēpšanas sodamības gradāciju atkarīgu no tā noziedzīgā nodarījuma sodamības pakāpes, ar kura palīdzību slēpjamā lieta iegūta, tagadējā

³⁰²) Sal. manu kursu, I, 155. lap. p.

³⁰³) Sal. Beling, Hehlerei, 81., 234. lap. p. u. turpm., kur apstrīdēta neuzmanīgas slēpšanas penalizācijas nepieciešamība kā tādas, kas nav bīstama: «... worauf der Dieb... spekuliert, das ist die Nachtäterschaft des gewerbsmässigen vorsätzlichen Hehlers... eine Vorsatzpräsumption aber... (gerecht)... keinem modernen Strafgesetzbuch zur Ehre...» Tomēr sal. vācu 1927./30. g. projekta § 352. (fahrlässige Hehlerei) formulējumu.

³⁰⁴) Sal. Beling, Hehlerei, 237. lap. p. citatu pēc Ortolau'a: «recéleur est pire que voleur». Kā viens, tā otrs, protams, pārspilēts. Pēc Belinga pareizas piezīmes sodamības ziņā slēpēju nevar pielīdzināt Vortäter'am: «... ihm treten weniger Hemmungsvorstellungen entgegen, als dem Dieb...»

laikā Vakareiropā pavisam *atmesta*, ar ko izskaidrojama tālākā slēpšanas atšķirība no līdzdalības³⁰⁵).

Latvijas Sodu likums no tās nav pilnīgi atteicies. Toties tas pat konsekventāk nekā Vācijas 1927./30. gada projekts (kas vēl uzglabājis līdzās «Sachhehlerei» t. s. «sachliche Begünstung») visāda veida «mantas slēpšanu» pieskaita mantiskiem aizskārumiem un kā pret darbību tiesai uzskata tikai noziedznieka un dažos gadījumos paša noziedzīgā nodarījuma slēpšanu (neziņošanu). Par mantas slēpšanu runā Sodu likuma 570., 571. un 581. pants.

1. Slēpšanas³⁰⁶) jēdzienā Sodu likuma 570. panta 1. un 2. daļa ietver «*apzināti ar smagu noziegumu vai noziegumu, kā arī*

³⁰⁵) Gluži tāpat slēpēja sodamībai vienaldzīga ir konkrētā gadījumā paša noziedzīgā izdarītāja *atsvabināšana* no soda kaut kādu personīgu apstākļu pēc. Sal. *Beling, Hehlerei*, 240. lap. p.; sal. *Liszt*, 500. lap. p.: «der Begriff der Hehlerei (wird) durch das Vorliegen eines persönlichen Strafausschlussgrundes nicht beruht (cita lieta — Schuldunfähigkeit).

³⁰⁶) *Code pénal* runā «*du récel*», 460. un 461. pantā 1915. g. 22. V redakcijā, kā arī 400. panta 6. daļā (sal. vēl 280. p. 2. d. un 58. p. 5. d.):

460. p.: «Ceux qui sciemment auront recélé en tout ou en partie des choses enlevées, détournées ou obtenues à l'aide d'un crime ou d'un délit, seront punies des peines prévues par l'article 401. (larcins et filouteries)».

461. p.: «dans le cas où une peine afflictive ou infamante est applicable au fait qui a procuré les choses recélées, le recéleur sera puni par la peine attachée par la loi au crime et aux circonstances du crime dont il a eu connaissance ou temps de recélé. Néanmoins la peine de mort sera remplacée... par celle des travaux forcés... à perpétuité».

Ar šiem noteikumiem *atcelts* noteikums (62. un 63. p.), pēc kura lietu slēpēji bija sodami kā complices.

400. panta 6. daļā (kas skar «détournées» priekšmetu slēpšanu, kad tie bijuši «saisies» vai «confiées») paredzēts «recéleur'am tāds pats sods kā pašam noziedzīgam izdarītājam.

Sal. *Šveices* 1937. g. kodeksa 144. pantu: «Wer eine Sache, von der er weiss oder annehmen muss (neuzmanība), dass sie durch eine strafbare Sache erlangt worden ist, erwirbt, sich schenken lässt, zum Pfande nimmt, verheimlicht oder absetzen hilft... Bargāk soda *Gewerbsmässigkeit*.

Sarežģītāki ir *Vācijas* 1927./30. g. projekta §§ 350.—352.: «wer eine Sache, die ein anderer gestohlen oder sonst durch strafbare Verletzung fremden Vermögens erlangt oder sich angeeignet hat, ankauft, zum Pfande nimmt oder sonst an sich bringt, verheimlicht oder absetzt oder zum Absatz einer solchen Sache mitwirkt...»

«Ebenso wird bestraft wer in der Absicht, sich oder einen anderen unrechtmässig zu bereichern, den Erlös einer Sache die jemand gestohlen etc... oder eine für sie eingetauschte Sache an sich bringt...»

ar *pārkāpumu*³⁰⁷) iegūtas svešas mantas iegūšanu, pieņemšanu lietošanai vai glabāšanai, vai slēpšanai, vai ķīlā, vai tālākdošanai, vai tās tālākdošanu. Kas attiecas uz sodu, tad tas noteikts:

- a) ja manta iegūta ar *smagu* noziegumu, — pārmācības nams līdz 2 gadiem,
- b) ja tā iegūta ar *noziegumu*, — cietums,
- c) ja ar *pārkāpumu*, kā arī *vispār mazsvarīgos* gadījumos — arests vai naudas sods līdz Ls 500.

Ja ar *smagu* noziegumu vai noziegumu iegūtās mantas slēpšana izdarīta *amata* veidā vai *aiz paraduma* piekopjot sodamu mantkārīgu nodarbību, sods — pārmācības nams uz laiku, ne mazāku par 2 gadiem.

Bez tam, ja vainīgais ir *tirgotājs* vai *rūpnieks*, tiesa var atņemt viņam tiesību nodarboties savā arodā uz laiku no 1 līdz 5 gadiem.

Par noziedzīgā ceļā iegūtas mantas slēpšanu, kas piekopta *amata veidā* vai *aiz noziedzīga paraduma*, notiesātajam tiesa var piemērot kā *drošības līdzekli* tieši pēc soda izciešanas ieviešanu *darba namā* uz laiku no 1 līdz 5 gadiem (sal. 31. p. 1. d.).

2. Pēc 571. panta soda ar arestu vai ar naudas sodu līdz Ls 500 tirgotāju³⁰⁸), kas *aiz neuzmanības* ieguvis, paņēmis lietošanai vai glabāšanai, ķīlā vai tālākdošanai, vai devis tālāk svešu mantu, kas iegūta noziedzīgā ceļā.

Ja runa ir par *reibinošu* dzērienu tirgotāju, tad viņam atņemama (obligatoriski) atļauja pārdot šos dzērienus.

Tālāk sodams «wer beim Betriebe des Handels oder eines Gewerbes eine Sache, von der er aus Fahrlässigkeit nicht erkannt hat, dass sie einem anderen gestohlen etc. ... ankauft, zum Pfande nimmt etc. ...» (§ 352.).

Pie tam *Vācijas* 1927./30. g. projekts tomēr vēl paglabājis § 200. t. s. «*sachliche Begünstigung*»: «wer einem anderen, der ein Verbrechen oder Vergehen begangen hat, in der Absicht Beistand leistet, ihm die Vorteile der Tat zu sichern...» turpretim pēc *Šveices* 1918. g. projekta (269. p.) *Begünstigung* nozīmē tikai «jemanden der Strafverfolgung etc. entziehen».

³⁰⁷) *Redakcijas nevērības* dēļ 570. panta 2. daļā, kur pieminēta ar *pārkāpumu* iegūta slēpjama manta, izlaists vārds «*apzināti*», kas vēl jo svarīgāk tādēļ, ka runa ir par *pārkāpumu*, ko pēc vispārēja noteikuma soda arī tad, ja tas izdarīts *aiz neuzmanības* (46. p. 5. d.).

³⁰⁸) 571. pantā, varbūt, vajadzēja pieminēt arī *rūpniekus* (sal. 570. p. 4. daļu).

3. Savrup atdalas 581. panta noteikumi par apzināti 579. un 580. pantā paredzēto noziedzīgu nodarījumu ceļā (sal. turpm. svešas mantas patvaļīgu lietošanu) iegūtu *meža materialu slēpšanu*; sods — arests, bet ja nodarījums izdarīts *amata veidā* — cietums; ja to *aiz neuzmanības izdarījis mežrūpnieks*, — naudas sods līdz Ls 500, bez tam vainīgajam mežrūpniekam tiesa var atņemt tiesību nodarboties ar mežrūpniecību uz laiku no 1 līdz 5 gadiem³⁰⁹).

§ 43. Patvaļīga lietošana³¹⁰).

Lietas *faktiskai valdīšanai* un *juridiskai kundzībai* par to, pēc būtības, ir tikai viens un tas pats nolūks: nodrošināt zinamam individam (vai individu kopai) iespēju *lietot* savām vajadzībām lietu, atbilstoši tās derīgām funkcijām. Valdīšana un kundzība tādā kārtā parādās kā tiesību apsargāts *norobežojums* zinamu lietu — kustamu vai nekustamu, dzīvu vai nedzīvu — *lietot vienīgi* tās saimniekam.

Iebukumam šajā sferā galu galā arī pie paņemšanas, piesavināšanās vai krāpšanas galvenā kārtā ir nolūks noziedzīgi vērst lietu savā labā, bet aizskārums minētajos gadījumos vērsas pirmām kārtām uz lietas *izņemšanu* no saimnieka valdīšanas vai viņa kundzības, tāpēc, ka šo mantisko aizskārumu atšķirīgā īpatnība ir paša objekta *galīga pārnešana* no vienas mantiskas sferas otrā un tā *nostiprināšana* vainīgajam vai tam, kura interesēs viņš darbojas.

Patvaļīgas lietošanas gadījumā turpretim pirmajā vietā ir tieši nodotās lietas kāda nebūt labuma iegūšana.

Tiesības gan pazīst *likumīgu* svešas lietas lietošanu bez tās īpašnieka juridiskas kundzības satricinājuma, kā arī bez galīgas un pat bez jebkādas īpašnieka faktiskā valdījuma aizskāršanas.

³⁰⁹) Pēc 581. p. 4. daļas redakcijas nav skaidrs, vai tāda tiesības atņemšana iespējama arī pat tad, ja zinamais nodarījums izdarīts *aiz neuzmanības*, kas gan būtu nevietā. Labāk būtu bijis aizrādīt, ka tā attiecas tikai uz slēpšanu *amata veidā*.

³¹⁰) Sal. Liszt, *Lehrbuch*, 461. lap. p. u. turpm.; Foinickis, *Особенная часть*, 382.—396. lap. p.; Krugļevskis, 301.—338. lap. p.; Harburger (V. D. B. VI): *Forst- und Felddiebstahl*, 286. lap. p. u. turpm. *Gebrauchsaneignung*, 318. lap. p. u. turpm.; Nagler (V. D. B. VIII): *Die Jagdwilderei*, 417.—496. lap. p.; *Die Fischwilderei*, 497.—520. lap. p.; Tagancevs, *Уложение* 1354.—1380. lap. p.

Tādā pašā mērā tiesībām jārēķinas ar svešas lietas *nelikumīgu* (patvaļīgu) lietošanu, bez svešu īpašuma tiesību aizskaršanas un bez ilgstošas vai pat bez jebkādas lietas izņemšanas no svešas valdīšanas.

Tiesa, tas, ka tādos nodarījumos trūkst cenšanās nostiprināt lietu vienīgi sev, ievērojami samazina³¹¹⁾ viņu specifisko noziedzības svaru, salīdzinot tos ar paša īpašuma vai pašas valdīšanas aizskārumiem. Vispār, cīņā ar tiem atzīst par pilnīgi pietiekošiem civilās ietekmēšanas līdzekļus: kā, piem., agrākā stāvokļa atjaunošanu un atlīdzības piedzīšanu par lietas pagaidu lietošanu, jo gadījumu lielumā vairākumā saimnieka tiesības lietot lietu *vienīgi* viņam saprotamas tā, ka lai neviens cits to nelietotu *bez atlīdzības*.

Bet ir gadījumi, kad patvaļīga lietošana pieņem tik asu raksturu, ka civiltiesisko seku pastiprināšanai vajaga aicināt palīgā arī kriminālrepresiju.

Ar tādu lietu stāvokli izskaidrojama kriminaltiesību attiecība pret šo noziedzīgo nodarījumu kategoriju. Kriminaltiesības vēl *nav radījušas* svešu lietu patvaļīgas lietošanas *vispārīgu sastāvu*, bet aprobežojas tikai ar atsevišķu gadījumu kazuistisku izdalīšanu, kuros tāda kļūst par noziedzīgu.

Lietas patvaļīga lietošana iespējama dažādiem paņēmieniem:

- a) *ar pašas lietas lietošanu* bez pienācīgas atļaujas, tomēr atbilstoši derīgai funkcijai, kas piemīt dotai lietai;
- b) *iegūstot* bez atļaujas lietas nestos *naturalos augļus* (fructus naturales)³¹²⁾, pirms tie ar atdalīšanu no augļu nesējas lietas vai ar sevišķa akta palīdzību (perceptio) pievienoti likumīgā saimnieka mantiskai sferai, vai arī iegūstot t. s. izrokamās zemes slāņu bagātības;
- c) attiecībā uz *dzīvām lietām* (res se moventes), uz kurām citai personai (pa lielākai daļai zemes īpašniekam) piešķirtas vienīgās okupācijas tiesības, ar tādu lietu *okupāciju* bez minētās personas piekrišanas.

I. *Pašas lietas lietošanu* soda ļoti reti jau tāpēc, ka tā reti kad iespējama bez saimnieka citu tiesību aizskārumiem. Pie šiem gadi-

³¹¹⁾ Sal. Tagancevs, 1355. lap. p., Nr. 2.: „въ ряду имущественныхъ посягательствъ самовольное пользование чужимъ имуществомъ занимаетъ самое низшее мѣсто...“

³¹²⁾ Kas zīmējas uz «fructus civiles», tad to aizskārumu arvienu uzskata kā paņemšanu, piesavināšanos u. t. t.

jumiem pieder attiecībā uz nekustamu mantu: a) patvaļīga *svešas zemes* lietošana netīrumu izgāšanai uz tās, b) patvaļīga *nešana* vai *braukšana*, bet vēl jo vairāk *lopu dzīšana* ārpus pastāvošiem ceļiem, pa svešiem laukiem, pļavām u. tml., bet attiecībā uz kustamu mantu: c) *ķilā saņemtās lietas* patvaļīga lietošana vai atdošana lietošanā, t. i. tās izmantošana pretēji tās uzdevumam.

II. Pret *dabisku savvaļā augošu lietas augļu lietošanu*, neaizskatot pašas lietas veselumu, t. i. pret patvaļīgu šo augļu noraušanu, arī ievērojamā apmērā, tautas sirdsapziņa arvienu izturējusies mīkstāk nekā pret vienkāršu lietas paņemšanu. Izskaidrojams tas, pirmkārt, ar apsvērumu, ka savvaļā augušam nav ziedots saimnieka darbs; kas ir it kā *dabas dāvana*, attiecībā uz ko lietošanas monopola tiesībām nav jāsasniedz tāda intensivitāte, kā attiecībā uz priekšmetiem, kas iegūti «sviedriem vaigā». Otrkārt, tādai izpratnei instinktīvi jaukas klāt priekšstats, ka vēl nenovāktie, neatdalītie augļi nav saimnieka «*okupēti*» un tā tad vēl tik stipri nav saauguši ar viņa mantisko sferu. Savvaļā augošus: zāli pļavās, ogas un sēnes mežā un sevišķi pašu mežu, kā augošu, tā jo vairāk vētras lauztu un gulošu, ilgu laiku uzskatīja par vispārības piederumu, kura patvaļīga lietošana nav nekas pretlikumīgs. Pozitīvās tiesības, rēķinoties ar tautas tiesisko apziņu, kaut gan nesankcionēja tādas lietošanas pilnīgu brīvību, tomēr pieskaitīja to mantisku aizskārumu vieglākiem veidiem.

Ja vietām tautas instinkts un līdzī tam pozitīvās tiesības gājuši vēl tālāk, pielaižot mīkstinošu izturēšanos arī pret augļu un puķu noraušanu (taisnība gan *tūlītējai izlietošanai*), piem., *svešā dārzā*, t. i. vietā, kur to izaudzēšanai saimnieks tērējis ir darbu, ir naudu, — tad no otras puses, līdz ar *īpašuma sajūtas* pastiprināšanos un visu tā vai cita veida dabas vērtību *sadalīšanu* starp iedzīvotājiem, tautas (un līdz ar to arī likumdevēja) izturēšanās pret iebrukumu svešās lietošanas tiesībās pakāpeniski sāka pārmainīties — arī vēl tāpēc, ka savvaļā augošā daudzums, neizņemot mežus, arvien vairāk un vairāk sašaurinas.

Mūsu laikā t. s. *patvaļīga meža ciršana* pēc tās sodamības pakāpes ievērojamā mērā tuvojas zādzībai³¹³).

³¹³) Sal., starp citu, *Tagancevs*, 1365. lap. p., Nr. 1. Runājot par patvaļīgu meža ciršanu, *Tagancevs* izsaka domas, ka „по фактической обстановкѣ дѣяніе это имѣеть сходство въ однихъ случаяхъ съ поврежденіемъ чужого имущества, въ другихъ съ похищеніемъ его. Но между ними существуетъ въ отношеніи юриди-

III. *Patvaļīga izrakteņu, kā — velēnu, smilts, akmeņu u. t. t. no vienas puses, tā no otras — dārgmetalu, akmeņogļu; naftas u. tml. iegūšana no zemes virspuses vai iekšienes arī pieskaitama svešas lietas patvaļīgai lietošanai, lai gan tādu iegūšanu, sevišķi no zemes iekšienes, objekta vērtības un iegūšanas paņēmieni sarežģītības dēļ, sodamības pakāpes ziņā bieži pielīdzina noziedzīgai «paņemšanai».*

IV. *Svešu okupācijas monopoltiesību aizskaršana* izpaužas kā patvaļīga medīšana un zvejošana. Kā mantiski aizskārumi šie nodarījumi atšķiras no tiem, kas jau apskatīti starp tautas nacionālās turības aizskārumiem kā *polīcijas noteikumu pārkāpšana* attiecībā uz medībām un zivju zveju³¹⁵).

Citādi kā senajā Romā, kur valdija medību brīvības princips³¹⁶), pārējās Eiropas tiesības izveidoja līdz galējām robežām ideju par zemes valdītāja medību *monopoltiesībām*, kā viņa *īpašuma sastāvdaļu* (jus dominii)³¹⁷). Ar tādu medību tiesību izpratni ilgu laiku konkurēja tagad izzudušais uzskats par medību tiesībām (zivju zveja nebija tādā godā) kā lielo feudālo *privileģiju*³¹⁸). Pēdējais apstāklis, kā arī *bruņotas sadursmes* briesmas starp malūniekiem un mežsargiem pārvērtā patvaļīgu medīšanu par nopietnu noziedzīgu nodarījumu, kāds uzskats paglabājies līdz šim laikam Viduseiropā, sevišķi attiecībā uz personām, kas nodarbojas ar neatļautu medību *amatveidīgi* un *mantkārīgi* nolūkā (*brakonjerisms*).

Jaunlaiku tiesības, atmetot pārdzīvotā feudalisma atliekas, uz tver medību un zvejas (zivju, vēžu u. tml.) tiesības kā patstāvīgas³¹⁹) mantiskas tiesības, kas var būt savienotas ar īpašnieka tiesībām, bet

чекскомъ глубокое (?) различіе, которое сводится къ различію... исключительности предмета посягательства... (древесное растеніе)...“

³¹⁴) Sal. Liszt, 461. lap. p.: «Verletzung von Zueignungsrechten».

³¹⁵) Šī atšķirība franču tiesībās neskaidra, jo tur sajaukta «chasse sur le terrain d'autrui sans le consentement du propriétaire» ar medībām bez medību apliecības.

³¹⁶) Sal. Nagler, 423. lap. p. u. turpm.: »Jagdfreiheit... abgesehen von dem singulären Vorbehalt der Löwen und Elefantenjagd, kennt (das römische Recht) eine ausschliessliche Okkupationsberechtigung nicht. Es widerstrebt dem ingredi, nicht aber dem venari (ferarum persecutio).

³¹⁷) Sal. Nagler, 427. lap. p. Tad patvaļīga medīšana (zveja) kļūst par zādžību.

³¹⁸) Sal. Nagler, 429. lap. p.: «Patentjagd» Šveices kantonos.

³¹⁹) Sal. Nagler, 430., 448. un 502. lap. p.: «die Jagdberechtigung als Realrecht... Okkupationsrecht; ... Fischereirecht — Realrecht.

var arī pastāvēt *atsevišķi* no tām³²⁰). *Patvaļīgā* medīšanā (zvejā) aizskārums vēršas pret šīm tiesībām, pie kam tā tiešs objekts ir t. s. «*medijums*» vai «*savvaļas kustoņi*» (pēc 1935. g. 23./VII medību likuma).

Vārds «*medijums*» (Wild, дичь) vai «*savvaļas kustoņi*» norāda, ka runa ir ne par mājkustoņiem vai zivīm rezervuaros, bet par dzīvniekiem, kas klejo zināmā neiežogotā zemes gabalā vai peld noteiktā ūdens platībā, bet ir spējīgi *pārvietoties* uz citu gabalu vai platību. Medijums nevienam nepieder. Kam ir medības tiesības, tas ir tikai tā īpašnieks in spe (Eigentumsanwärter»), un tas, kas ielaužas pēdējā tiesībās, tāpēc neizdara paņemšanu. Te var runāt tikai par patvaļīgas³²¹) lietošanas veidu, kas veido specialo deliktu.

Noziedzīga darbība šeit pastāv: a) medijuma uzmeklēšanā, b) vajāšanā vai c) pašā okupacijā³²²), bet noziedzīgais sastāvs pēc pozitīviem likumiem izpildīts jau uzmeklēšanas stadijā.

Darbības *kvalificēšana* iespējama, ja medības vai zveja notiek: a) *amatveidīgi*, b) ar sevišķiem *iznīcinātājiem* līdzekļiem vai c) vispār pārkāpjot tanī pašā laikā *policejiskus* priekšrakstus, kas regulē likumīgu medību un zvejas kārtību.

Ar kriminalsodu saistīta medību vai zvejas rīku *konfiskācija*, ko izdara³²³) tūlīt uz vietas, kur vainīgais noķerts nodarījuma izdarīšanā.

Latvijas Sodu likums apvienojis noteikumus par svešas mantas patvaļīgu lietošanu XL nodaļā (577.—584. p.). Šinī ziņā tas pratis atdalīt *mantiskus* aizskārumus no pretsabiedriskiem pārkāpumiem, kas apskatīti tautas labklājības aizsardzībai veltītā XV nodaļā.

1. Sodu likums soda šādus *lietas patvaļīgas lietošanas* gadījumus:

- a) akmeņu, gružu, sprāgušu kustoņu vai netīrumu *uzvešanu* uz svešas zemes (583. p. 3. pkts);
- b) *iešanu* vai *braukšanu* pa svešu zemi³²⁴), ja iešana vai braukšana pa to aizliegta (583. p. 4. p.);

³²⁰) Sal. *Latv.* 1935. g. 23. jūlija *Medību likuma* 2. p.

³²¹) *Okupācija* skaitas par nelikumīgu, kad medijums tai *momentā* atradies cita gabala robežās, uz kuru attiecas cita okupācijas tiesības.

³²²) Sal. *Nagler*, 546. lap. p. u. turpm. un 512. lap. p. u. turpm.

³²³) Sal. *Einziehung* pēc *vācu* 1927./30. g. projekta § 364. un *franču* 1844. g. 3. maija likuma.

³²⁴) Sal. *Code pénal*, 475. p., Nr. 2. (471. p., Nr. 13.): «ceux qui n'étant propriétaires, usufructiers, ni jouissant d'un terrain ou d'un groit de passage, y sont

- c) lopu vai putnu *dzīšanu* pa svešu zemi³²⁵) (583. p. 5. p-kts);
 d) *ķīlā* vai *glabāšanā* paņemtas svešas kustamas mantas patvaļīgu lietošanu vai došanu citam lietot *par kaiti* mantas saimniekam, ja to izdarījusi persona, kas *nodarbojas* ar mantas pieņemšanu *ķīlā* vai *glabāšanā*, vai viņas darbinieks (584. p.).

Sods — «a», «b» un «c» gadījumā naudas sods līdz Ls 50, bet «d» gadījumā arests.

2. *Dabisku augļu patvaļīga lietošana*³²⁶) Sodu likumam pazīstama kā:

- a) savvaļā augošu ogu, augļu, sēņu *lasīšana* svešā zemē vai pakaišu vākšana mežā vai kādu citu priekšmetu vākšana, kuri var sagādāt zemes īpašniekam labumu, ja tā izdarīta *pretēji saimnieka aizliegumam* (acīmredzot tiša — 583. p. 1. p-kts);
 b) lopu vai putnu *ganišana* un laišana uz svešas zemes (583. p. 5. p-kts);
 c) savvaļā augošas zāles *plaušana* svešā pļavā vai svešā mežā (583. p. 7. p-kts);
 d) svešā dārzā, laukā vai apsētā pļavā dārza puķu, augļu, sakņaugu vai citu kādu sējumu vai stādījumu *plūķšana* vai *lasīšana nelielā* daudzumā to *tūlītējai* patērēšanai, kaut arī ne paša pārkāpuma izdarīšanas vietā (583. p. 6. p-kts);
 e) uz svešas zemes esošu *grāvju* vai citu nosusināšanas, aplacīšanas vai apūdeņošanas nolūkā ierīkotu *ūdensbūvju*, vai arī tām nodalītas zemes vai tajās esošā ūdens patvaļīga lietošana (583. p. 8. p.).

entrés et y ont passé dans le temps, où ce terrain été chargé de grains en tuyau etc. (terrain été préparé ou ensemencé)...

³²⁵) Sal. *Code pénal*, 471. p., Nr. 15. un 457., Nr. 10.: «qui auraient fait ou laissé passer des bestiaux, bêtes de trait, de chargé ou de monture sur le terrain d'autrui ensemé ou chargé d'une récolte (avant l'enlèvement de récolte)... ou dans un bois taillis appartenant à autrui»; tālāk 479. p., Nr. 10.: «ceux qui mènent etc. (terrain été préparé ou ensemencé)...

³²⁶) Sal. *Code pénal*, 471. p., Nr. 9.: «ceux qui, sans autre circonstance, prévue par les lois, auront cueilli ou mangé sur le lieu même des fruits, appartenant à autrui...» un Nr. 10.: «ceux qui, sans autre circonstance, auront glané, râtelé ou grapillé dans les champs non encore entièrement dépouillés et vidés de leurs récoltes ou avant le moment du lever ou après celui du coucher du soleil...»

475. p., Nr. 15.: «ceux qui déroberont sans aucune des circonstances prévues en l'article 388. (vol) des récoltes ou autres productions utiles de la terre qui avant d'être soustraites n'étaient pas encore détachées du sol...» (recidiva gadījumā — 478. p. — brīvības atņemšana).

Visos norādītos gadījumos sods ir naudas sods līdz Ls 50.

3. Patvaļīga koku ciršana³²⁷⁾ svešā mežā vispār (kaut arī nocirstais nebūtu aiznests) pēc 579. p. 1. daļas sodama ar cietumu.

Patvaļīgi nocirstais atņemams un atdodams īpašniekam vai arī piedzenama viņam par labu nocirsto koku *divkārša vērtība*, ko aprēķina pēc noteiktas takses, pie kam, ja daļa koku atdota īpašniekam, to divkārša vērtība pēc takses cenām ieskaitama kopējā atliedzības sumā (579. p. 2. daļa).

Patvaļīgas sveša meža lietošanas *mazsvarīgi* gadījumi, un proti, lai apmierinātu tikai *ceļā radušos vajadzību, nav sodami* (579. p. 3. daļa).

Turpretim *atrašanās* svešā mežā ārpus braucamā ceļa bez ievērojamiem iemesliem ar koku *cērtamiem* rīkiem vai ar pajūgu koku pārvešanai sodama pēc 582. panta ar naudas sodu līdz Ls 100.

579. panta redakcija savā galīgā, vairākkārtējos pārstrādājumos iegūtā, pārāk vienkāršotā veidā jāatzīst par nevisai izdevušos.

Pirmkārt, pareizāk būtu bijis uzsvērt ne mežu, bet koku sugu un paredzēt sodu tam, «*kas cirtis koku svešā mežā*», piem., tādu koku, kas palicis pāri no visa nocirstā meža.

Otrkārt, jāpielīdzina patvaļīgai ciršanai, kā tas agrāk arī bija, *gulošo* un vēja *lauzto* koku patvaļīga paņemšana piesavināšanās nolūkā no meža (bet ne no vietas, kur tas sagatavots un sakrauts). Šis nodarījums pēc tagadējā formulējuma sodams kā zādzība, kas ir netaisni, salīdzinot to ar vieglāku sodu par patvaļīgu ciršanu.

b) Patvaļīga koku sagatavošana svešā mežā, koku izstrādājumu sagatavošana *lielākā daudzumā* nekā atļauts (vairāk par 10%), *citādas sugas* un *citāda labuma* koku ciršana nekā bijis atļauts, vai koku ciršana un koka izstrādājuma sagatavošana *ne tajā gabalā*, kas ierādīts — pēc 580. panta sodama ar arestu.

4. Patvaļīga *izrakteņu iegūšana* no svešas zemes Sodu likumā paredzēta divējāda:

- a) no zemes virspuses kā velēnu griešana, akmeņu, smilts, mālu u. tml. iegūšana un
- b) no zemes iekšienes kā mineralu iegūšana.

³²⁷⁾ Sal. *Tagancevs*, 1365. l. p., Nr. 4.: „Понятие лѣса обнимаеть всякое значительное собрание деревьевъ на корню... оно отличается отъ собранія плотовихъ деревьевъ (садъ)... а также отъ собранія деревьевъ въ чертъ... селенія (паркъ); 1366. l. p., Nr. 8.: „понятиемъ дерева обнимаются и кустарники“.

Abi gadījumi pēc 583. panta 2. punkta sodami ar naudas sodu līdz Ls 50.

5. Patvaļīgām medībām, zivju zvejai u. tml.³²⁸⁾ kā mantiskam aizskārumam (atšķirībā no medību, zvejas un tamlīdzīgu administratīvu noteikumu pārkāpšanas, par ko runā XV nodaļa) veltīti Sodu likuma³²⁹⁾ 577. un 578. panti. Abu šo pantu formulējums nav sevišķi izdevies.

- a) 577. pants draud ar naudas sodu līdz Ls 100 tam, kas jebkādā kārtā *izdzinis* zvērus vai putnus no svešas zemes vai ar *šauteni* vai jebkādiem medījuma ķeramiem rīkiem atradies svešā zemes vai meža īpašumā *ārpus ceļa*;
- b) 578. pantā paredzēts arests vai naudas sods līdz Ls 500 tam, kas uz svešas zemes, svešā mežā vai svešos ūdeņos *patvaļīgi medijis, ķēris* zivis vai citu ko medību vai zvejas nolūkā.

Recidīva gadījumā (62. p.), vai kad nodarijums izdarīts nodarbojoties ar to *amata* veidā, soda ar cietumu līdz 6 mēnešiem.

Patvaļīgas medības *apžogotā zvēru vai putnu audzētavā, zvērnīcā vai parkā*, vai patvaļīgu zivju ķeršanu mākslīgā zivju audzējamā *dīķī vai nožogotā ūdenī* arī soda ar cietumu uz laiku līdz 6 mēnešiem.

³²⁸⁾ Sal. *Tagancevs*, 1361. l. p., Nr. 12.: „раковъ, жемчуга, устриць и. т. п.“

³²⁹⁾ Sal. *Francijas* 1844. g. 3. V likumu «*sur la police de la chasse*» 11. panta 2. punktu «*ceux qui auront chassé sur le terrain d'autrui sans le consentement du propriétaire...*»; sodu pastiprina «*si le délit a été commis sur des terres non dépouillées de leurs fruits ou... sur un terrain entouré d'une clôture continue faisant obstacle à toute communication avec les héritages voisins*». Pēc 13. p. sods vēl stingrāks «*si ce terrain clôturé est attenant à une maison habitée ou servant à l'habitation*», jo sevišķi, kad tas izdarīts naktī; pēc 14. panta soda atsevišķi *recidīvu* vai gadījumu, kad vainīgais «*était déguisé ou masqué, s'il a pris un faux nom, s'il a usé de violence contre les personnes ou s'il a fait des menaces...*»

Francijas 1829. g. 15. IV likuma (*pêche fluviale*) 5. p.: «*qui se livrera à la pêche sur les fleuves et rivières navigables ou flottables, canaux, ruissaux ou cours d'eau quelconques sans la permission de celui à qui le droit de pêche appartient*»; sods pastiprinās «*lorsque les délits auront été commis la nuit, lorsque le poisson aura été enivré ou empoisonné, lorsque le transport aura lieu par bateaux, voitures ou bêtes de somme*» (67. un 70. p. un 1865. g. 31. V likuma 7. p.).

Sal. *Vācijas* 1927./30. g. projektu (§§ 361.—365.) «*Unberechtigtes Jagen und Fischen*»: «*wer unter Verletzung fremden Jagdrechts (Fischereirechts) dem Wilde nachstellt (fischt) oder eine Sache, die dem Jgdrecht (Fischereirecht) unterliegt,*

Tādā kārtā, neraugoties, ka noteikumi par patvaļīgām medībām un zveju daudzkārt pārstrādāti, Latvijas kodeks rezultātā it kā palicis uzticīgs novecojušam uzskatam par medību un zvejas tiesību neatdalamu savienotību ar zemes valdīšanu. Pēc 577. panta pārkāpuma objekts ir tieši sveša teritorija («svešas zemes vai meža īpašums»). Tāpat 578. pants runā par svešu zemi, svešu mežu, svešiem ūdeņiem, aizmirstot, ka medību, zvejas u. tml. tiesības var tagad piederēt vienai personai, bet pati teritorija citai. Pie tāda formulējuma zemes īpašnieks, kam nav medību u. tml. tiesību un kas pārkāpis svešas medību u. tml. tiesības šās savas zemes vai ūdeņu robežās, paliek bez soda.

Sakarā ar to 577. pantu vajadzēja izteikt tā: «*Kas jebkādā kārtā patvaļīgi izdzinis zvērus vai putnus no sveša medību rajona vai ar šauteni vai jebkādiem medījuma ķeramiem rīkiem bez ievērojama iemesla*³³⁰) *svešā medību rajonā ārpus ceļa, sodams u. t. t.*», bet 578. p. būtu izteicams tā: «*Kas svešā medību vai zvejas rajonā patvaļīgi medījis u. t. t.*».

Neatkarīgi no tā jāizlabo redakcijas kļūda 578. panta 3. daļā, kurai, lai gan tā paredz nopietnāku nodarījumu nekā 2. daļa, *sankcija* palikusi tā pati, kas 2. daļā. Sankcijai 3. daļā būtu jābūt «*uz laiku, ne mazāku par 6 mēnešiem*».

§ 44. Autora tiesību aizskārums³³¹).

Garīgā darba aizsardzības nepieciešamību sodošā vara sāk apziņāties samērā vēlu. Runa ir ne tikai par paša darba apsardzību, bet par iespējas *nodrošināšanu* garīgam darbiniekam iegūt no sava darba *materialu labumu*, pie kam tomēr domāts ne parasts, bet *radošs* darbs.

Tāda radišana iespējama divos virzienos: tīri *abstraktā* nozīmē, zinātnes, mākslas un literatūras nozarēs — vai tās *praktiskas* piemē-

sich aneignet, wird mit Gefängnis... bestraft». Sods pastiprinās, ja nodarījums izdarīts *amata* veidā. Īpaši pieminēta soda pastiprināšana par «Gewaltanwendung des Wilderers».

³³⁰) Sal. S. lik. 582. p.; tas atbilst arī *Latv. Senata praksei*.

³³¹) Sal. *Foinickis, Особенная часть*, 290.—302. lap. p.; *Krugļevskis, Имущественныя преступления*, 345.—375. lap. p.; *Tagancevs, Уложение*, 1335.—1354. lap. p.; *Liszt, Lehrbuch*, 415.—421. lap. p.: «Strafbare Handlungen gegen Urheber und Erfinderrechte.»

rošanas ziņā dažādos arodos. Sakarā ar to izšķir radīšanas interešu aizskaršanas divas kategorijas: nodarījumi pret a) t. s. *autora tiesībām*, vārda šaurā nozīmē, un b) *izgudrojumu privilēģijām*.

Šās tiesību nozares vēsturiska attīstība sākas ar otrās kategorijas parādībām, kad XV gadusimtenī atsevišķām personām izdeva t. s. «*iespiešanas*» *privilēģijas*³³²). Tomēr daudz lielāku nozīmi pakāpeniski iegūst rūpes par *autora tiesību* vai, kā ne visai izdevīgi teikts, «*garīga īpašuma*» aizsardzību. Veco Eiropas tiesību doktrina konstruēja šinī nozarē «*plagium litterarum*» sastāvu (no kā vēl tagad lietojams izteiciens «*plagiats*», ar ko apzīmē sevišķu zādzības³³³) veidu). Autora tiesību aizskārums pareizu, kā *delictum sui generis*, konstrukciju dod vispirms *franču* revolūcijas laika likumdošana pēc visu privatu privilēģiju atcelšanas (1793. g. 19. jūlija likums³³⁴). Prūsijas 1794. g. *Landrecht's* sodu par grāmatu patvaļīgu izdošanu paredzēja vēl rubrikā «*strafbarer Eigennutz*», un tikai 1870. gadā *Vācijas* likumdošana nostājās uz pareiza ceļa, pa kuru gājis arī mūsu Sodu likums (573. un turpm. p.), kas dabūjis galīgu formulējumu, piemērojoties civillikumiem par autora tiesībām³³⁵).

I. *Autora* tiesības nozīmē monopoltiesības:

- 1) rīkoties ar savu ražojumu pēc sava ieskata, kā autoram, un
- b) gūt mantiskus labumus no sava gara ražojuma³³⁶).

Šīs monopoltiesības tomēr nerasniedz garīgā nozarē to pakāpi, kādā tās atrodas materialo labumu pasaulē³³⁷). Nepieciešamību šīs monopoltiesības ierobežot sabiedrības interesēs atzīst daudz intensīvāk nekā attiecībā uz konkrētām lietām. Kultūras progress pārāk ieinteresēts jaunu domu izplatīšanā, kuras pēc sava iekšējā uzdevuma domātas vispārībai. Kompromiss starp autora mantisku interešu nodrošināšanu, no vienas, un sabiedrības kulturalām interesēm, no otras puses, atrasts, noteicot autora tiesību *ilgumu*.

³³²) Sal. *Liszt*, 415. lap. p.; «...entwickelte sich das Urheberrecht allmählich aus den Druckerprivilegien, als gewerblichen Monopolen...»

³³³) Sal. *Foinickis*, 290. lap. p.

³³⁴) Sal. *Foinickis*, 292. lap. p. u. turpm.

³³⁵) Sal. 1937. g. 7. maija «*Autora tiesību likums*» (V. V. 1937. g. Nr. 103.).

³³⁶) Sal. *Tagancevs*, 1338. lap. p., Nr. 3.: «и, имущество авторское право сводится к праву на ту форму, в которую вылилась... не переходя в право на самую мысль...»⁴⁴

³³⁷) Sal. *Foinickis*, 290. lap. p. u. turpm.

Autora tiesības aptver zinātnes, mākslas vai literatūras ražojuma³³⁸⁾ izdošanas tiesības, t. i. tiesības: a) *publicēt*, b) *atdarināt* un c) *izplatīt* ražojumu savā — autora vārdā.

Publicēšana var būt arī vienreizēja, bet atdarināšana³³⁹⁾ parasti notiek *mechaniskas pavairošanas* ceļā (iespiešana u. t. t.³⁴⁰⁾ oriģinālā vai tulkojumā³⁴¹⁾, bet ar izplatīšanu saprot arī *tālākdošanu, izstādīšanu* (attēlojuma, sevišķi ar optisku ierīču palīdzību izgatavota), muzikas gabala *publisku izpildīšanu* un dramatiska sacerējuma *izrādi*.

Šās tiesības pieder autoram vai tam, kam viņš ar sevišķu līgumu tās nodevis (izdevējam, fotografam, antreprenieram u. t. t.). Šo tiesību pārkāpšana pastāv *patvaļīgā realizēšanā* bez tiesībpilnvarotās personas piekrišanas³⁴²⁾, pa lielākai daļai nodarot viņai materialus zaudējumus.

Kad sacerējuma vai mākslas ražojuma patvaļīga *atdarināšana* notiek lietojot *autora vārdu*, to sauc par *kontrafakciju* vai kopēšanu.

Kad to izdara vainīgais *savā vārdā*, kontrafakcija saucas par *plagiatu*, kas bez mantiska aizskāruma satur sevī arī autora *personīgo* tiesību aizskārums saukties par darba radītāju.

Ir vienā, ir otrā gadījumā iespējama *pilnīga vai daļēja*³⁴³⁾ atdarināšana, pie kam pārpratumu novēršanai likums dažreiz noteic robežu, līdz kurai daļēja atdarināšana skaitas par pielaižamu³⁴⁴⁾ un aiz kuras sākas neatļauta aizgūšana. Pēdējai parasti pieskaita aizgūšanu *bez autora norādījuma*.

³³⁸⁾ Še pieslienas sveša *architektūras* plana izpildīšana (*Krugļevskis*, 346. lap. p.).

³³⁹⁾ *Sal. Tagancevs*, 1344. lap. p., Nr. 5., kur tā nosaukta par „самовольное вторжение передь публикой“.

³⁴⁰⁾ Attiecībā uz *mākslas* ražojumu *viena* eksemplara atkārtošana sastāda autora tiesību pārkāpumu (*Tagancevs*, 1345. lap. p., Nr. 5.).

³⁴¹⁾ Autora tiesību atdošanas gadījumā citai personai ieguvēja, piem., *izdevēja* intereses, protams, apsarga pret to aizskaršanu no paša autora.

³⁴²⁾ *Sal. Tagancevs*, 1343. lap. p., Nr. 2.

³⁴³⁾ *Sal. Tagancevs*, 1347. lap. p., Nr. 12.: „издатель и типографчикъ, уполно моченные авторомъ на печатаніе опредѣленнаго числа экземпляровъ, совершаютъ самовольное изданіе отпечатаніемъ большаго числа экземпляровъ“.

³⁴⁴⁾ *Sal. Tagancevs*, 1345. lap. p., Nr. 6.: „подражаніе“, „передача“, „популяризация“.

Kriminallikuma apsardzību bauda, pirmkārt, *vietējie*, bez tam arī *ārzemju* ražojumi, kurus šāda apsardzība skar sakarā ar sevišķām noslēgtām starptautiskām *konvencijām*³⁴⁵).

II. *Izgudrojuma privileģija* nozīmē *monopoltiesību iegūt mantisku labumu no radošas domas tehnikas nozarē*³⁴⁶). Atšķirībā no autora tiesībām, izgudrojumi viscauri bauda ne vispārīgā likuma, bet atsevišķu *privileģiju* apsardzību, kuras izsniedz dotās valsts valdība un kuras ir spēkā šīs valsts robežās noteiktu laiku, kas *īsāks* kā autora tiesībām. Pēdējais apstāklis izskaidrojams tādi, ka izgudrojumiem pārsvarā ir *praktiska* nozīme rūpniecības attīstībā, turpretim zinātnes, mākslas un literatūras ražojumos svarīgs to *garīgais* saturs.

Izgudrotāja vai tās personas tiesību pārkāpšana, kurai izgudrotājs šīs tiesības ar sevišķu līgumu nodevis, pastāv attiecīga priekšmeta *patvaļīgā* izgatavošanā pēc parauga, kas apsargāts ar noteiktā kārtā izsniegtu privileģiju, kura vēl nav zaudējusi savu spēku³⁴⁷), kāda izgatavošana savienota ar izgudrotāja vai viņa tiesībpēcnācēja materiāliem *zaudējumiem*.

Līdzās izgudrojumu privileģijām kriminalaizsardzībā uz noteiktu laiku bauda *rūpniecības zīmējumi un paraugi*³⁴⁸), kas pieteikti noteiktā kārtā. No tiem būtiski atšķiras nodalījumā par tirdzniecības un rūpniecības aizsardzību apskatītās (sal. iepriekš) «preču zīmes» (trade-mark), kas nesatur sevī nekādu radošu domu, bet kuru nolūks ir tikai atšķirt vienas firmas izstrādājumus no citu firmu izstrādājumiem³⁴⁹).

Latvijas Sodlu likums gluži pareizi ievietojis noteikumus par noziedzīgiem nodarījumiem pret autora tiesībām (XXXIX nodaļa) starp *mantiskiem* aizskārumiem. Tas izšķir³⁵⁰) «autora tiesību» pārkāpšanu šaurā nozīmē un «izgudrojumu privileģiju» pārkāpšanu.

³⁴⁵) Sal. revidēto *Bernes starptautisko* konvenciju par literatūras un mākslas darbu aizsardzību, kura stājās spēkā *Latvijā* 1937. g. 15. maijā.

³⁴⁶) Sal. *Liszt*, 420. lap. p. «Verletzung des Patentrechts».

³⁴⁷) Sal. sīki *Tagancevs*, 1350. lap. p., Nr. Nr. 9. un 10. un 1349. lap. p., Nr. 8.

³⁴⁸) Sal. *Liszt*, «Musterschutz».

³⁴⁹) Sal. *Tagancevs*, 1352. lap. p., Nr. 14.

³⁵⁰) Sal. *Code pénal*, 425. p.: «toute édition d'écrits, de composition musicale, de dessin, de peinture ou de toute autre production imprimée ou gravée en entier ou en partie au mépris des lois et règlements relatifs à la propriété des auteurs est une contrefaçon»; 426. p. «... délit de même espèce — l'introduction... d'ouvrages qui après avoir été imprimés en France ont été contrefaits chez

I. *Autora tiesību pārkāpšana šaurā nozīmē* aptver šādus nodarījumus:

1. vispārēja sastāva veidā *jebkuru tīšu svešu* autora tiesību pārkāpšanu (saturs tuvāk nav noteikts), ko soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 (573. p. 1. d.);
2. *kontrafakciju* cita ražojumu patvaļīgas izdošanas veidā, kas sodama ar cietumu (573. p. 2. d.);
3. *plagiātu*, kā cita ražojumu patvaļīgu izdošanu savā vārdā, ko soda vēl stingrāk — ar cietumu uz laiku, ne mazāku par 3 mēnešiem (573. p. 3. d.);
4. nodarījumu, kura subjekts ir *tirgotājs*, bet objekts — priekšmets, kas izgatavots apzināti pārkāpjot autora tiesības, pie kam tāda priekšmeta *glabāšanu* pārdošanai, *ievešanu* no ārzemēm pārdošanai vai *pārdošanu* soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500 (576. p.);
5. *radiofona* raidītās informācijas *publicēšanu presē* bez atļaujas, ja tāda atļauja vajadzīga; sods — arests vai naudas sods līdz Ls 500 (574. p.).

II. *Izgdrojumu privileģiju pārkāpšanā*³⁵¹) iekļaujas:

1. noteiktā kārtā izdotas *svešas izgdrojuma privileģijas patvaļīga lietošana*; sodama ar arestu vai ar naudas sodu līdz Ls 500 (575. p.);
2. ar tādu sodu sodamā *svešu tiesību lietošana* reproducēt noteiktā kārtā pieteiktu fabrikas vai amatniecības *modeli* vai *zīmējumu* (575. p.);

l'étranger...»; 427. p. pastiprina naudas sodus «contrefacteur'iem», «introduc-tur'iem» un «débitant'iem»; 428. p. paredz sodīt «tout entrepreneur de spec-tacles, toute association d'artistes, qui aura fait représenter sur son théâtre des ouvrages dramatiques au mépris des lois et règlements relatifs à la propriété des auteurs.

Sal. *Vācijās* 1901. g. 19. VI likumu attiecībā uz «das Urheberrecht an Werken der Literatur un der Tonkunst un 1907. g. 9. I. likumu über das Urheberrecht an den Werken der bildenden Künste und der Photographien, kas papildināti ar 1910. g. 22. V likumu.

³⁵¹) Sal. *Vācijās* 1891. g. 7. IV likumu (Patentgesetz), 1891. g. 1. VI likumu (Gebrauchsmustergesetz) un 1876. g. 11. I. likumu (Geschmacksmuster und Modelle).

3. *apzināti pārkāpjot* izgudrojumu privilēģiju, izgatavota priekšmeta *glabāšana* pārdošanai, *ievešana* no ārzemēm pārdošanai vai pārdošana; kā vainīgais te domāts arī *tirgotājs*, kam par to paredzēts arests vai naudas sods līdz Ls 500 (576. p.).

§ 45. Mantas bojāšana³⁵²⁾.

Mantas aizskārums iespējams ne tikai kā nelikumīga tās *pārņemšana* no vienas valdīšanas, rīcības vai lietošanas sfēras otrā, kā tas notiek pie paņemšanas, krāpšanas, piesavināšanās un nelikumīgas augļu iegūšanas, bet par sodamu jāatzīst zināmā mērā arī mantas *novēšana nederīgā stāvoklī*, t. i. tādā stāvoklī, kurā tā vairs *nevar bez «labošanas»* (ja vien labošana vispār vēl domājama) vai bez sakārtošanas agrākā stāvoklī *būt derīga savam uzdevumam* — «individualam», kad tā pieder svešas individualas iedarbības sfērai, vai «publiskam» — kad tās uzdevums kalpot sabiedriskām interesēm.

Mēs jau sastapām tamlīdzīgu veidojumu «*uzticības nelietīgā lietošanā*», kas pastāv zaudējumu nodarīšanā vainīgajam uzticētām mantiskām interesēm, kad vainīgais izlietojis tām par ļaunu viņam dotās specialās pilnvaras, *kaut arī bez savtīgiem* mantkārīgiem pamudinājumiem. Taču atšķirībā no uzticības nelietīgas lietošanas *bojāšana*, apskatamā nozīmē, neprezumē, pirmkārt, *nekādas vainīgā attiecības* pret sabojāto mantu, otrkārt, ar mantu, vēsturiski izveidotā šī sastāva izpratnē, te saprot tikai *ķermenisku* lietu (res corporalis).

Romiešu tiesībās nelikumīga mantas sabojāšana (damnum injuria datum) bija vispār civiltiesiskas iedarbības priekšmets, par ko runāja slavenā «lex Aquilia». Kriminalrepresiju ievēda *ķeizaru* laikos tikai par tādās mantas bojāšanu, kam publiska nozīme: ceļu, mūru, vārtu, vīna dārzu, sējumu u. tml.³⁵³⁾. Tādu pašu lietas stāvokli sastopam

³⁵²⁾ Sal. *Schmoeller, Sachbeschädigung* (V. D. B. VI), 143.—182. lap. p.; *Binding, Lehrbuch*, 1904. g. II. «Die sogenannten gemeingefährlichen Verbrechen», 1.—107. lap. p.; *Kitzinger, Gemeingefährliche Verbrechen* (V. D. B. IX), 1.—30. lap. p.; *Ullmann, Brandstiftung, Sprengstoffgesetz, Ueberschwemmung, Gefährdung des Eisenbahnbetriebs, des Telegraphenbetriebs, des Schifffahrtsbetriebs, Beschädigung von Wasserbauten* (V. D. B. IX), 31.—118. lap. p.; *Neumeyer, Gefährliche Bauführung*, (V. D. B. IX), 179.—192. lap. p.; *Liszt, Lehrbuch*, 456.—460., 504.—513. un 517. lap. p.; *Frank, Strafgesetzbuch*, II, 249—274. lap. p.; *Foinickis, Особ. часть*, 302.—348. lap. p.; *Tagancevs, Уложение*, 1123.—1200. lap. p.

³⁵³⁾ Sal. *Liszt*, 457. lap. p.

*viduslaiku Eiropā*³⁵⁴): mantas bojāšana dod iemeslu civilpiedziņai; kriminalnozarei piekrist tikai nedaudzi gadījumi, kam tāds pats raksturs kā Romā³⁵⁵).

Mantas bojāšanas vispārīgu patstāvīgu jēdzienu pirmais radīja Prūsijas 1794. g. *Landrecht's* ar nosaukumu: «Beschädigung des Vermögens aus Rache, Bosheit und Mutwillen» un izstrādāja XIX gadusimteņa doktrīna, precizējot nosaukumu «Vermögensbeschädigung» jēdziena «Sachbeschädigung» nozīmē. Jaunākā literatūrā sastopamos mēģinājumus paplašināt ne nosaukumu, bet pašu «bojāšanas» sastāvu, attiecinot to uz mantiskām tiesībām vispār, neatzina ne doktrīna, ne pozitīvās tiesības.

I. Par sodamas bojāšanas *objektu* tādā kārtā ir *ķermeniska* lieta, vienalga — kustama vai nekustama, dzīva vai nedzīva³⁵⁶). Bet tai jābūt kādai *mantai*, t. i. tai jāatrodas kāda īpašumā, privatā vai publiskā. Tāpēc nevar būt par sodamas bojāšanas objektu lieta, kas ne no viena nav okupēta (*res nullius*) vai ir nomesta (*res derelicta*). Tā kā, tālāk, katrs ar *savu* mantu var rīkoties pēc saviem ieskatiem un tā tad izteikt piekrišanu arī tās bojāšanai, tad par attiecīgu sodamas bojāšanas objektu, pēc vispārīga noteikuma, var būt tikai *sveša* lieta. Ir tomēr izņēmumi, proti, gadījumi, kad īpašuma tiesības ir dalītas starp vainīgo un citu personu (*kopīpašums*), vai kad īpašnieka rīcības tiesības aprobežotas *vispārības labā*. Tā, piem., jau senajā Romā bija aizliegts *izpostīt savu māju pilsētā*,³⁵⁷ jo sabiedrības intereses prasa tās uzturēšanu («ne urbs ruinis deformetur»). Lai novērstu citiem briesmas, arī tagad viscaur aizliegta *savas mājas* dedzināšana.

Noziedzīgā *darbība*, kā redzējām, izpaužas no ārējās puses kā dotās lietas *mantiska derīguma* pamazināšana³⁵⁷). Šeit iespējamas dažādas gradācijas, sākot ar neievērojamu bojājumu un beidzot ar pilnīgu iznīcināšanu. Visos šajos gadījumos noziedzīgā darbība skar lietas pašu būtību³⁵⁸). Bet tā var, jo arī šinī nozīmē bojāšanas jēdziens paplašinas, parādīties kā dotā objekta *agregatā* stāvokļa pār-

³⁵⁴) Sal. *Schmoller*, 143. lap. p.

³⁵⁵) Par bojāšanu ar *uguni*, kas stāvēja atsevišķi ir Romā, ir franču un vācu tiesībās, runa būs turpmāk.

³⁵⁶) Sal. *Tagancevs*, 1127. un 1128. lap. p., Nr.Nr. 11.—16.

³⁵⁷) Sal. *Tagancevs*, 1125. lap. p., Nr.Nr. 3. un 5.: „лишь такой вредъ, который появляется въ формѣ истребленя или порчи чужой вещи путемъ прямого физическаго воздѣйствія.

³⁵⁸) Sal. *Liszt*, 457. lap. p. «*Verletzung der Sachsubstanz*».

mainīšana, piem., izkausējot metālu vai *pārvēršot* šķidru vielu gāzveidīgā. Abos gadījumos lieta zaudē savu pirmveidu. Apstrīdams ir jautājums, vai var, izejot no lietas derīguma izpratnes tanī nozīmē, cik tā spējīga faktiski kalpot savam uzdevumam, ietilpināt bojāšanas jēdzienā arī *saimnieka kundzības izbeigšanu* pār lietu,, piem., putna izlaišanu no krātiņa³⁵⁹), lietas iesviešanu jūrā u. tml. Jaunākie kodeksi šim strīdam nepieskaras, formulējot patstāvīgu «Sachentziehung» sastāvu (sal. *Šveices* 1918. g. projekta 124. pantu un *Vācijas* 1927./30. g. projekta § 337.).

Bojāšanas akts parasti pastāv lietas *sadalīšanā*, tās daļu *atvienošanā*, *apmēra samazināšanā* (saplēšana, salaušana), bet domājams ir arī pretējais: bojāšana ar apmēru palielināšanu, piejaucot citu vielu³⁶⁰) (ūdeni pienam, vai pārklājot ar eļļas krāsu mākslinieciski izstrādātu gleznu). Kas attiecas uz lietu *kopību* (biblioteka, mežs), vai uz nekustamām lietām (ēka), tad to, kā tādu, bojājumam nepietiek, ja samaitāts viens kāds to sastāva priekšmets (viena grāmata vai viens koks), vai kāda viena to daļa (durvju atslēga, logs), jo pēdīgi minētajos gadījumos runa ir tikai par dotā priekšmeta (grāmatas, koka, atslēgas, loga) bojāšanu, bet nepieciešama ir daudzu atsevišķu priekšmetu bojāšana (daudzu grāmatu, vesela meža gabala) vai dotā objekta ievērojamākas daļas (mājas sienu vai jumta) bojāšana³⁶¹). Saliktu priekšmetu (mašīnu) var sabojāt, sadalot to sastāvdaļās un tādi traucējot tā darbību³⁶²). Nevar tomēr atzīt par bojāšanu *jaunas lietas izgatavošanu* no sveša materiāla (t. s. specificatio), kāda darbība pēc civiltiesību principiem rada specifiktam īpašuma tiesības uz jaunizgatavoto lietu, ar pienākumu atlīdzināt saimniekam par patērēto materiālu.

Tālāk, pie bojāšanas nepieder lietas, kaut arī nelikumīga, izlietošana tās *vispārējam saimnieciskam uzdevumam*, piem., sveša ugu-

³⁵⁹) Sal. *Tagancevs*, 1126. lap. p., Nr. 5. un 1131. lap. p., Nr. 10., kurš izsakas *par*, un *Liszt*, 458. lap. p., kurš izsakas *pret* tādu paplašināšanu; sal. *Schmoller*, 163. lap. p.: «für das geltende Recht wird die Ausdehnung auf Entziehungshandlungen, salva rei substantia, nur noch vereinzelt vertreten». Bet viņš izsakas *de lege ferenda* par «dauernde Entziehung» pievienošanu bojāšanai, liekot priekšā šādu formulējumu: «wer die Sache beschädigt, zerstört, dem Eigentümer dauernd entzieht oder sonst für ihn unbrauchbar macht...» (181. lap. p.).

³⁶⁰) Sal. *Tagancevs*, 1130. lap. p., Nr. 6.

³⁶¹) Sal. *Tagancevs*, 1130. lap. p., Nr. 8.

³⁶²) Sal. *Schmoller*, 163. lap. p.: «Störung ihres funktionellen Zusammenwirkens.»

ņošanas materiala sadedzināšana³⁶³), kā arī tāda izlietošana; šinī gadījumā būs tikai civilpienākums atlīdzināt zaudējumus, protams, ja pie tam nav nelikumīgas paņemšanas vai piesavināšanās sastāva.

No *iekšējās* puses pie bojāšanas iespējama kā *nodomāta* (apziņāta), tā arī *neuzmanīga* darbība. Pēdējo pieņemts sodīt tikai nopietnākos gadījumos. Darbības motīvi bojāšanas sastāvam ir vienalīdzīgi, ar ko arī izskaidrojams, ka noziedzīgas bojāšanas sastāvā nav ietilpināts «mantkārīgs nolūks»³⁶⁴). Tiesa, pa lielākai daļai svešas mantas bojāšanā vainīgos pamudina citi apstākļi, piem., dusmas, atriebība³⁶⁵), vēlēšanās aizskart sveša jūtas, pazemot cieņu, vai vienkārši huliganiska palaidnība. Taču ir gadījumi, kad vainīgais gala iznākumā tomēr cer uz kaut kādu netiešu labumu.

Bez *vienkārša* (normāla) bojāšanas veida, ko kriminaltiesību sistēma vispār vērtē daudz vieglāk par aizskārumiem, kas pastāv objekta pretlikumīgā pārvietošanā no valdīšanas vai īpašuma vienas sfēras otrā, tiesības izšķir, no vienas puses, *privileģētus* gadījumus, kas raksturojas ar nodarītā kaitējuma mazsvarīgumu, bet no otras puses, *kvalificētu* bojāšanu: a) pēc objekta apmēra (mežu, ēku bojāšana), b) pēc tā kulturalās vērtības (mākslas darbi), c) pēc objekta nozīmes reliģiskām un tamlīdzīgām jūtām (res sacrae, religio-sae, kapi, d) pēc objekta publiskā uzdevuma (res publicae) un tā derīguma vispārējām vajadzībām (satiksmes līdzekļi, ūdens vadi u. tml.) un e) pēc lietoto līdzekļu bīstamības³⁶⁶).

II. Kā zinātne, tā pozitīvā likumdošana sevišķu vērtību piešķir pēdējai grupai, ko pēc Prūsijas 1794. g. *Landrecht'a* parauga, kas izveidots *Vācijas* 1870./71. gada Strafgesetzbuch'ā, daži kodeksi nošķir pilnīgi patstāvīgā noziedzīgu nodarījumu kategorijā ar nosaukumu *vispār bīstami noziedzīgi nodarījumi* (gemeingefährliche Verbrechen und Vergehen).

³⁶³) Sal. *Liszt*, 458. lap. p.

³⁶⁴) Sal. *Tagancevs*, 1123. lap. p., Nr. 3.: „отрицательный характер (повреждения) — отсутствие цели захвата, корыстных побуждений в действиях виновного“.

³⁶⁵) Sal. augstāk aprādīto pirmatnējo šauro prūšu *Landrecht'a* formulējumu: «aus Bosheit und Mutwillen». *Code pénal*, sniedzot sodamas bojāšanas gadījumu *kazuistisku* uzskaitījumu, apvieno tos ar kopīgu psihisku impulsu: «volontairement par malice ou vengeance et à dessein de nuire à autrui»; sal. *Schmoller*, 167. lap. p. Jau *romiešu* tiesības atzīmē, ka par motīvu bojāšanas (dedzināšanas) izdarīšanai, neskaitot naidu, var būt arī atriebība: ob inimicitias vel praedae causa (*Binding*, II, 10. lap. p.).

³⁶⁶) Sal. *vācu* 1927. g. projekta *Begründung*, 163. lap. p.: t. s. *gemeinschädliche Sachbeschädigung*, kas atšķiras no *gemeingefährliche*.

Izveidojot sevišķu noziegumu grupu, kuras raksturīgā pazīme ir «vispārējas briesmas», *likumdevējs* tomēr nekad nav devis šā jēdziena būtības definīciju. Taisni otrādi, tā sīkā analīze doktrinā noveda daudzus zinātniekus pie atziņas, ka nav iespējams radīt atsevišķu «vispār bīstamu» noziegumu tipu³⁶⁷). Pēdējo uzskatu jo sīvi aizstāvējuši bij. 1903. g. krievu Sodū likumu sastādītāji³⁶⁸), ievērojot, ka vispār bīstamu līdzekļu lietošana iespējama ikkatrā noziedzīgā nodarījumā, piem., kaut noziegumā pret valsti, un ka tāpēc pareizāk attiecīgās kodeksa nodaļās pieminēt vispār bīstamu līdzekļu lietošanu kā *kvalificētāju* apstākli, tomēr neiznīcinot atsevišķu grupu iekšējo sakaru, kas dibinas uz tā «labuma» pazīmes, pret ko aizskārumus vērsts.

Sacītais tomēr nenozīmē, ka prūšu 1794. g. Landrecht'a autori kļūdijušies, atdalīdami no aizskārumiem, kas vērsti uz «*lietas bojāšanu*», savrupo bojājumu, izdarītu «mit gemeiner Gefahr», jo taisni tajā nozarē «vispārējām briesmām» tiešām svarīga loma.

Taču pirms tam jānoskaidro jēdziena «vispārējas briesmas» nozīme. *Bindings*³⁶⁹) tās definē kā «Gefahr der allgemeinen Verletzung, also eine Gefahr, welche das Hinausgreifen der Verletzung über das Gebiet einer Anzahl von Sonderverletzungen befürchten lässt». *Liszt's*³⁷⁰) saprot ar «Gemeingefahr» tādu stāvokli, kurā «ein nicht individuell bestimmter Personenkreis oder Kreis von Sachen, mögen diese auch demselben Eigentümer gehören, gefährdet erscheint». *Bindinga* mācībā uzsvērts briesmu *lielais apjoms*, bet *Liszt'a* mācībā — briesmu apmēru *nenoteiktība*. Pareizs ir kā viens, tā otrs. Analogiski kā mēs «atklātības» jēdziena definīcijā vadi-

³⁶⁷) Sal. *Kitzinger*, 1. lap. p.; *Prūšu Landrecht's*, runājot sevišķā titulā par «Beschädigung mit gemeiner Gefahr», vēl neved tos sakarā ar mantas bojājumu grupu. 5. lap. p. *Kitzinger's* saka: «die deutsche Theorie hat sich vielfach vergebens bemüht, jene Gesichtspunkte aufzufinden, um zu der nun überwiegenden Erkenntnis zu gelangen, dass zum mindesten in der positivrechtlichen Formulierung gemeinsame Begriffsmerkmale überhaupt nicht vorhanden sind». Tomēr *Kitzinger's* polemizē ar bij. krievu 1903. g. Sodū likumu sastādītājiem, nākdams pie slēdziena, ka «die technischen Gründe scheinen für die Schaffung einer besonderen Gruppe zu sprechen». *Kitzinger'a* strīds ar 1903. g. Sodū likumu sastādītājiem izskaidrojas pa daļai ar to, ka viņš vārdu „благот”, ko lieto 1903. g. Sodū likumu sastādītāji, saprot nepareizi, kā «*Sachgut*».

Sal. *Binding, Lehrbuch*, II, 1.—9. lap. p.; *Liszt, Lehrbuch*, 504. lap. p.

³⁶⁸) Sal. *Tagancevs*, 1124.—5. lap. p., Nr.Nr. 1. un 2.

³⁶⁹) *Lehrbuch*, II, 4. lap. p.

³⁷⁰) *Lehrbuch*, 505. lap. p.

jāmies no divkārša kriterija («liela skaita» un «visiem pieejama»), mums arī šeit, mutatis mutandis, jāsaskata vispārējas briesmas kā kuģa bojā iešanā, uz kura noteikti zinams skaits pasažieru³⁷¹), tā ēkas degšanā, no kuras uguns var pāriet apkārtējās ēkās, kuru skaits nav noteikts.

Mantas bojāšanā (un tikai tā mūs interesē šinī gadījumā) līdzekļa īpatnība, kurš var radīt to vai citu augstāk aprādīto vispārējo briesmu stāvokli, pastāv tai apstākļi, ka vainīgais atraisa *stichisku spēku* iedarbību, kuri spēj tik ātri pieaugt, ka iziet ārā no iedarbinātāja kundzības³⁷²).

Šeit pieder pirmā kārtā: *uguns, ūdens un sprāgstošas gāzes*³⁷³), bet vispār bīstamiem līdzekļiem var pieskaitīt arī *elektrisku strāvu, indes un lipīgas slimības*.

Vēsturiskā perspektīvā pirmajā vietā stāv *uguns*, kuras lietošana izpaužas t. s. *aizdedzināšanā* (Brandstiftung, incendie, ПОДЖОГЪ.)

Aizdedzināšana sastopama jau senās romiešu tiesībās, kuras par to paredzēja visnežēlīgāku sodu («vinctus, verberatus igni neccari jubetur») tam, kas «aedes acervumve frumenti juxta ad domum positum combusserit³⁷⁴) un izvirzija tādā kārtā kā dedzināšanas objektu *māju* (aedes) un to, *kas mājai pieguļ* (juxta ad domum). Tāda dedzināšanas izpratne raksturīga arī vēlākajām romiešu tiesībām (incendium civitate vel oppido). *Sullas* likums «de sicariis» apdzīvotas mājas dedzināšanu pieskaita slepkavības gadījumiem. Arī *ķeizaru* laikā dedzināšanas jēdziens galvenā kārtā saistas ar ēkām, pie kam izšķir dedzināšanu «intra oppidum» un «casae» vai «villae» dedzināšanu. Kā crimen extraordinarium raksturojas arī «vinearum olivarumque» dedzināšana; tāpat tai pašā kategorijā ietilpst vispār ugunsgrēka izsaukšana rupjas neuzmanības dēļ (incendium culpa lata factum)³⁷⁵).

³⁷¹) To pastrīpo *Binding, Lehrbuch*, II, 5. lap. p.

³⁷²) Sal. *Tagancevs*, 1124. lap. p., Nr. 4.; *Liszt*, 504. lap. p.: «Entfesselung der Naturkräfte... die entfesselte Naturkraft spottet seiner Macht wie seiner Vorsicht. In diesem Unbegrenzten und Unübersehbaren wurzelt der Begriff der Gemeingefahr...»; sal. *Binding*, II, 2. lap. p.: «die unberechenbare Expansionskraft des gewählten verderblichen Mittels und die Machtlosigkeit des Täters, die Folgen seiner Handlung... zu begrenzen...»; sal. *Kitzinger*, 21. un 25. lap. p.; *Ullmann*, 36. lap. p.

³⁷³) *Šveices* 1937. g. kodeks pielīdzina applūdināšanai «Einsturz eines Bauwerks oder von Erd- und Felsmassen» (227. p.).

³⁷⁴) Sal. *Gajus*, 1. 9 D. 47. 9.

³⁷⁵) Sal. *Binding*, II, 10. lap. p.; *Liszt*, 506. lap. p.

Senvācu avoti, kā parasts, izvirza šā mantas bojāšanas līdzekļa *viltīgo* raksturu, tāpat kā romiešu tiesības saprotot ar mantu *ēkas*. Sakarā ar to tie izšķir «atklātu», vardarbīgu aizdedzināšanu (Waltbrand - Gewaltbrand), kā vieglāku, un slepenu, «zaglīgu» aizdedzināšanu naktī (Mordbrand), kā smagāku dedzināšanas veidu. Blakus nodomātai dedzināšanai vācu tiesībās ļoti agri parādas sodi par *neuzmanīgu* apiešanos ar uguni (Feuerverwahrlosung)³⁷⁶.

Mūslaiku tiesībās, — lai gan dedzināšanas objektu apjoms zināmā mērā paplašināts, — pāreja no šo objektu kazuistiska uzskaitījuma uz dedzināšanas sastāva *vispārīgu definīciju* norit ļoti lēni.

Kazuistisku uzskaitījumu tā sistēmas dēļ lieto ne tikai franču *Code pénal*, bet arī vācu 1870./71. g. *Strafgesetzbuch's*³⁷⁷, kas šinī ziņā atkāpjas no sava vispārējā principa.

Taču laika straumē iegūst virsroku izpratne, kas uzskata dedzināšanu par mantas aizskaršanu ar *vispārbīstamu līdzekli*. Bet vispārbīstamais «uguns» raksturs likās likumdevējam dažos gadījumos tik neapšaubams, ka likumdevējs tur par lieku ievest to kā sastāva elementu kriminallikuma dispozīcijā. Tā vietā likumdevējs dod gadījumu izsmeļošu *uzskaitījumu*, kādi gadījumi, tos tuvāk analizējot, uzskatāmi par aizskārums ar uguni *liela* apmēra priekšmetu, galvenā kārtā *ēku* un *lietu kopību*³⁷⁸.

Briesmas, kuras dedzināšanā redz pozitīvās tiesības, nav abstraktas, bet *konkretas*. Runa ir arvien par briesmām, kas draud vairāk vai mazāk noteiktam objektam, — tam, pret ko tieši vērstas aizskārums, vai tam, kas atrodas tuvu kaimiņos. Vispārbīstamības elements tādā gadījumā atrodas bojājuma pieaugšanas iespējamībā, ko nosaka bojājamās mantas *ievērojamais apmērs*³⁷⁹. Tomēr no mantiskas bojāšanas vispārbīstamības jāatšķir dažreiz ar to saistītās briesmas *cilvēku* dzīvībai un veselībai.

Jaunākos kriminālkodeku projektos mēs jau sastapāmies ar mēģinājumiem dot dedzināšanas vispārinātu formulu bez tās objektu izsmeļoša uzskaitījuma. Tā *Šveices* 1937. g. kodeks (221. p.) definē

³⁷⁶) Sal. *Binding*, II, 10. lap. p.

³⁷⁷) Sal. § 308., kur minēti šādi objekti: «Gebäude, Schiffe, Hütten, Bergwerke, Magazine, Warenvorräte auf öffentlichen Plätzen, Vorräte von landwirtschaftlichen Erzeugnissen, von Bau- oder Brennmaterialien, Früchte auf dem Felde, Waldungen oder Torfmoore».

³⁷⁸) Nevar būt runa par «dedzināšanu» tehniskā nozīmē, ja ar uguni bojāta viena pati *kustama* lieta, piem., suņa būda.

³⁷⁹) Sal. iepr. 400. lap. p.

«Brandstiftung» kā «Verursachung von Feuersbrunst». *Vācijas* 1927./30. g. projekts (§ 225.) saprot ar «Brandstiftung» stingri noteiktu sastāvu «Herbeiführung einer Gefahr für Leib und Leben oder in bedeutendem Umfange für fremdes Eigentum durch Inbrandsetzung einer Sache».

Dedzināšanā noziedzīgā darbība no *iekšējās* puses var būt nodomāta un neuzmanīga, pie kam pēdējā gadījumā ievērojami pazemina sodamība. Vairāk kā jebkur citur šeit piešķir vērību *aktīvai nožēlošanai*, kas var pat radīt noziedzīgā izdarītāja pilnīgu atsvabināšanu no soda, ja tas laikā pārtraucis uguns postošo darbību.

No *ārējās* puses noziedzīgo darbību likumdošanas saprot dažādi:

a) *franču* tiesības to skaita par nobeigtu «*uguns pielikšanas*» (mettre le feu) momentā. Šādā formulējumā *nav* vajadzīgs, lai dotais objekts būtu aizdedzies;

b) *vācu* konstrukcijā darbība izpaužas t. s. «in Brand setzen». Tas nozīmē, ka uguns pielaišana vien sastāda tikai mēģinājumu. Darbības atzīšanai par nobeigtu vajadzīgs, lai dedzinamais objekts *būtu aizdedzies* un, kā izskaidrojusi prakse un doktrina³⁸⁰), patstāvīgi degtu vai vismaz gruzdētu;

c) trešā sistema, kas sastopama arī mūsu Sodu likumā, neapmierinas ar pašu degšanu vien, bet prasa *aizdedzinātā priekšmeta bojāšanu ar uguni* un tādi saista dedzināšanu ar «mantas bojāšanas» sugas jēdzienu kā bojāšanas sevišķi bīstamu veidu. Mēģinājuma aploks var paplašināties vēl tālāk — līdz pat bojājuma iestāšanās robežai.

Dedzināšanu *kvalificē*, ja tā savienota ar *dzīvības* briesmām cilvēkiem, un vēl lielākā mērā, ja tās sekas bijušas cilvēka *nāve*³⁸¹).

Pēc tā paša parauga var konstruēt mantas bojāšanu ar nelikumīgu *applūdināšanu* vai *uzspridzināšanu*³⁸²). Vakareiropas likumdošanā šo samērā jaunas formācijas sastāvu formulējumā izceļas vairāk kā pie dedzināšanas definīcijas mantas «pilnīga daļēja iznīcināšana» un «vispārīgu briesmu» sagādāšanas elements.

III. Vispārbīstamai bojāšanai ar dabas spēku palīdzību jaunākā laikā pieslien rinda analogisku nodarījumu, kas saistīti ar *vispār-*

³⁸⁰) Sal. *Binding*, II, 15. lap. p. u. turpm.; *Liszt*, 506. lap. p.: «sobald das Feuer ausgebrochen ist...»

³⁸¹) Protams, *tikai ar nosacījumu*, ja to varēja paredzēt.

³⁸²) Sal. *Binding*, II, 21. lap. p. u. turpm. un 31. lap. p. u. turpm.

rīgas lietošanas mākslīgu satiksmes ceļu vai mākslīgu satiksmes līdzekļu drošības traucēšanu³⁸³). Doktrinā sastopama un arī vācu 1927./30. g. projektu ietekmējusi tendence apvienot vienā nodalījumā, neatkarīgi no briesmu elementa, vispār visus satiksmes ceļu, celtņu un līdzekļu aizskārumus³⁸⁴), kas sniegtos pārāk tālu. Taču nav šaubu, ka mākslīgu ceļu un satiksmes līdzekļu *mechaniskās konstrukcijas sarežģītība*, sakarā ar to attīstamo *milzīgo kustības ātrumu* (lietojot tvaikus, elektrību vai benzīnu), rada stāvokli, kurā mazākais satiksmes ceļa vai līdzekļu, vai to pareizas funkcionēšanas nodrošināšanai ierīkoto *bridinājuma* un *tamlīdzīgu zīmju* bojājums spēj radīt milzīgas briesmas kā šo objektu (ceļa, kustošā materiāla u. t. t.) veselumam, tā arī liela skaita cilvēku dzīvībai un veselībai, kas uzticējušies šiem transporta līdzekļiem. To bojāšanai, vārda šaurā nozīmē, jāpielīdzina *šķēršļu* un *kavēkļu*³⁸⁵) *ierīkošana*, kas traucē ar lielu ātrumu joņojošu mākslīgu satiksmes līdzekļu brīvu kustību, kā arī *dienestpersonāla* pienākumu *pārkāpšana* kustības drošības noteikumu izpildīšanā.

Ievērojot tamlīdzīgos gadījumos draudošo briesmu nopietnību, likums šinī nozarē soda ne tikai *nodomātus* nodarījumus, bet arī *neuzmanīgus*.

Sodamības gradaciju ievērojamā mērā ietekmē tiešu, sevišķi nopietnu, *seku* iestāšanās šo nodarījumu rezultātā, kas tomēr nav jāsaprot kā atbildības uzlikšana par *nejaušu* rezultātu, jo tas runātu pretim mūsdienu tiesību principam, ka jāatbild tikai par vainu. Šeit, tāpat kā viscaur, personas vainīgumu noteiks, apsverot viņas uzvešanās vienu vai otru seku iestāšanās «nenovēršamību» vai vismaz «ticamību» (sal. Latv. Sod. lik. 40. p.).

Latvijas Sodu likuma XXXIV nodaļa, kura veltīta mantas bojāšanai, ir viena no visplašākām kā pēc tajā ietverto pantu skaita, tā

³⁸³) Sal. *Binding*, II, 35. lap. p. u. turpm.: «*Verbrechen wider die Wege, Mittel und Anstalten des Verkehrs*: «der unermesslich grossen Bedeutung seiner geordneten und regelmässigen Befriedigung... entspricht es, die ungestörte Brauchbarkeit jener Verkehrswege als solcher... unter Strafschutz zu stellen...»

³⁸⁴) Sal. vācu 1927./29./30. g. projekta 16. nodalījuma virsrakstu: «*Gemeingefährliche Handlungen, Störung des öffentlichen Verkehrs*». Pret tamlīdzīgu apvienošanu izsaka *Bindings*: «weil die (Verbrechen wider den Verkehr) in schlechte Gesellschaft, nämlich in die der «gemeingefährlichen Verbrechen» geraten sind, unter die sie überhaupt nicht oder unter ganz bestimmten, erschwenden Voraussetzungen gehören...»

³⁸⁵) Sal. *Binding*, II, 44. lap. p.

pēc šo dažādo, zinamā mērā kazuistisko pantu (521.—540.) izteiksmes veida.

Sodu likums izšķir³⁸⁶⁾ a) vienkāršu bojāšanu, b) vispārbīstamu bojāšanu un c) satiksmes ceļu un līdzekļu bojāšanu. Šie bojāšanas veidi savukārt dalas vairākos paveidos.

I. Vienkāršā bojāšana.

1. Tās pamatsastāvs formulēts 521. pantā kā *tīša svešas mantas bojāšana* (kustamas un nekustamas mantas) vai tās *izņemšana no cita likumīgas valdīšanas ar nolūku* nodarīt mantas valdītājam *kaitējumu*; sods — arests vai naudas sods līdz Ls 500 (521.p . 1. d.).

Šim nodarījumam pielīdzināta uz svešas zemes augoša *koka* bojāšana ar iekapāšanu, mizas noplēšanu vai kā citādi.

³⁸⁶⁾ *Code pénal* paredz vienkāršu bojāšanu 479., Nr. 1. «ceux qui hors les cas prévus depuis l'article 434. jusque et compris l'article 462, auront volontairement causé du dommage aux propriétés mobilières d'autrui...»; 257. p. paredz sodīt arī to «qui aura abattu ou dégradé des monuments, statues et autres objets destinés à l'utilité et à la décoration publique» (sal. 1900. g. 13. aprīļa papildinājumu «destruction, détérioration ou déplacement des bornes ou des signaux» un 1913. g. 31. decembra «sur les documents historiques»); 437. p. paredz sodu tam, kas tīši «aura détruit ou renversé... en tout ou en partie des édifices, des ponts, digues ou chaussées ou autres constructions qu'il savait appartenir à autrui...»; 439. p. runā par publisku un privatu *dokumentu* iznīcināšanu, jo sīki tos uzskaitot; 440.—456. p. uzskaita līdz neiespējamībai kazuistiski kustamas mantas, preču, ēdamvielu, ražas, koku, mājkustoņu u. t. t. dažādus bojāšanas gadījumus.

Šveices 1937. g. kodeks runā par mantas bojāšanu 145. pantā, un proti: «wer eine fremde Sache beschädigt, zerstört oder unbrauchbar macht, wird mit Gefängnis oder Busse bestraft. Hat der Täter aus *gemeiner* Gesinnung einen *grossen* Schaden verursacht, so ist die Strafe Zuchthaus bis zu 5 Jahren». Nodarījumu soda vieglāk «in besonders leichten Fällen». Līdzās tam soda ar cietumu vai busu to, kas «ohne Bereicherungsabsicht eine bewegliche Sache dem Berechtigten entzieht und ihn dadurch schädigt». (143.).

Vācijas 1927./30. g. projekts izšķir: 1) *Sachbeschädigung* (§ 326.): «wer eine fremde Sache beschädigt oder zerstört... in einer Weise unbrauchbar macht... dass sie nur mit erheblichem Aufwand an Arbeit, Kosten oder Zeit wieder brauchbar (gemacht werden kann)...; in besonders leichten Fällen kann das Gericht von Strafe obgesehen»; 2) *gemeinschädliche Sachbeschädigung*: kad bojājuma objekts ir: eine Sache, die den Gegenstand religiöser Verehrung bildet oder dem Gottesdienst gewidmet ist, eine Beisetzungstätte oder ein Grabmal, ein öffentliches Denkmal oder ein Erzeugnis der Natur oder menschlicher Tätigkeit, das aus wissenschaftlichen, künstlerischen, landschaftlichen oder geschichtlichen Gründen behördlich unter Schutz gestellt ist, eine Sache von wissen-

2. Bojāšanas *privileģēti* veidi ir:

- a) *mazsvarīga bojāšana* (nav norādīta mēraukla)³⁸⁷), ko soda pēc 521. p. 2. daļas ar naudas sodu līdz Ls 25, bet pēc 525. p. 3. daļas (sk. turpm.) — ar arestu;
- b) upes, kanaļa, avota vai akas *pielūžņošana* (kaut arī aiz neuzmanības), kas izdarīta iemetot vielas, no kurām ūdens *nevar bojāties*³⁸⁸); sods pēc 522. panta — tāpat naudas sods līdz Ls 25.

3. *Kvalificēta* bojāšana skaitas pēc *objekta*, un, proti, tādu priekšmetu bojāšana, kuriem likumdevējs gribējis nodrošināt pastiprinātu apsardzību. Šādi priekšmeti pilnīgi uzskaitīti 523.—527. pantos; sevišķi starp tiem minami valsts, autonoma valsts uzņēmuma vai pašvaldības un privāti *dokumenti*, pasta un telegrafa iestādes ziņā esoša pasta vai telegrafa *korespondence*; sods svārstas starp arestu vai atbilstošu naudas sodu no vienas puses un cietumu un pārmācības namu no otras puses.

524. *pants* satur acīm redzamu *trūkumu*. Rediģējot šo pantu, likumdevējs nav uzdrīkstējies pāriet vienkāršākā formulējumā, kādu viņš devis personas aizskārumiem (tas pats sakams vispār arī par citiem pantiem, kas veltīti mantas aizskārumiem), bet garā uzskaitījumā 524. pantā *izlaisti reliģiska kulta* priekšmeti; tā kā tie norādīti zādzības kvalificētu veidu uzskaitījumā (547. panta 4. punkts), tad, turoties pie uzskaitījuma sistēmas, tos vajadzēja pieminēt arī 524. pantā³⁸⁹).

schaftlicher, künstlerischer, geschichtlicher oder gewerblicher Bedeutung an einem öffentlichen Orte und eine Sache, die zum öffentlichen Nutzen dient.»

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 635., 639. p.

Sal. *Poliijas* 1932. g. kodeka 263. p. un 1934. g. likuma par pārkāpumiem 54. pantu.

³⁸⁷) Sal. *Tagancevs*, 1126. l. p., Nr. 7.: „кромѣ ...физической и юридической, понятие имущества имѣеть и сторону экономическую... вещи ничтожной цѣнности не достойны государственнаго вниманія“.

³⁸⁸) *Ūdens* bojāšanas gadījumā piemērojams 241. pants.

³⁸⁹) *Salīdzinot* 521. un 523. pantu redzam zināmu *nesakarību sodu skalā*. 521. pantā pamata sods ir arests vai naudas sods līdz Ls 500, bet par mazsvarīgiem bojājumiem noteikts naudas sods līdz Ls 25. 523. pantā, kas runā par dažiem kvalificētiem gadījumiem, sodi tomēr ir tie paši. Tā kā nodarījuma normalveidu principiāli soda vieglāk kā kvalificētu, tad būtu bijis vajadzīgs noteikt *šādu* gradāciju: pēc 521. panta pirmais sods — arests līdz 3 mēnešiem vai naudas sods līdz Ls 300, mazsvarīgos gadījumos naudas sods līdz Ls 25,

II. *Vispārbīstama bojāšana*³⁹⁰).

1. Tās pamata sastāvu Sodū likums formulē vispārējā veidā kā *svešas mantas bojāšanu ar aizdedzināšanu, spridzināšanu vai appludināšanu*; sods pēc 532. panta — cietums.

bet pēc 523. panta pamata sods — arests vai naudas sods līdz Ls 500, mazsvarīgos gadījumos naudas sods līdz Ls 50.

525. panta 3. punktā, kas runā par dokumentiem u. c., vajadzēja saskaņotības dēļ vārdu «dokumentu» atvietot ar vārdu «rakstu» (sal. 416. p.). Tālāk, redakcijas saskaņotības dēļ, 526. panta 1. punktā iesākuma vārdus «apdzīvotu ēku vai kuģi» vajadzēja atvietot ar plašāku formulējumu: «apdzīvotu ēku vai apdzīvotu kuģi vai citu kādu apdzīvotu telpu».

³⁹⁰ Code pénal draud ar nāves sodu (434. p.) tam, kas «aura volontairement mis le feu à des édifices, navires, bateaux, magasins, chantiers... et généralement aux lieux habités ou servant à l'habitation...» «qu'ils appartiennent ou n'appartiennent pas à l'auteur du crime... (de même) à des voitures ou wagons contenant des personnes ou... faisant partie d'un convoi qui en contient». Viegļāk soda to pašu objektu «ni habités, ni servant à l'habitation» un tāpat «forêts, bois taillis ou récoltes sur pied» aizdedzināšanu «lorsque ces objets ne lui appartiennent pas»; vēl vieglāk soda to, kas «en mettant le feu à l'un des objets énumérés... à lui même appartenant aura volontairement causé un préjudice à autrui...»

Tālāko gradaciju sastāda «pailles ou récoltes en tas ou en meules, bois disposés en tas ou en stères, voitures ou wagons chargés ou non chargés de marchandises», sveši vai paša, bet ar *kaitējumu* citiem.

Beidzot: «qui aura communiqué l'incendie à l'un des objets énumérées... en mettant volontairement le feu à des objets quelconques placés de manière à communiquer le dit incendie, sera puni de la même peine que s'il avait directement mis le feu»; visos šajos gadījumos, ja sagādāta *nāve*, «la peine sera la mort».

Sal. arī 435. p. «destruction... ou tentative de détruire par l'effet d'une mine ou de toute substance explosible... de tous objets mobiliers ou immobiliers de quelque nature qu'ils soient...» No soda *atbrīvoti* «ceux qui avant la consommation... et avant toute poursuite en ont donné connaissance et révélés les auteurs aux autorités constituées ou si même après les poursuites commencées elles ont procuré l'arrestation des autres complices». (Diezgan neizdevusies aktīvās nožēlošanas konstrukcija!)

Šveices 1937. g. kodeks sakopojis t. s. «gemeingefährliche Vergehen» sevišķā nodaļā. No tajā esošiem pantiem uz mantas bojāšanu attiecas: 1) «Brandstiftung (wer vorsätzlich zum Schaden eines anderen oder unter Herbeiführung eines Gemeingefahr eine Feuerbrunst verursacht), kuru kvalificē, kad «der Täter wissentlich Leib und Leben von Menschen in Gefahr bringt», un *privilegē*, kad «nur ein geringer Schaden entstanden ist» (121. p.); 2) *fahrlässige* Verursachung einer Feuersbrunst (222. p.); 3) vorsätzlich eine *Explosion* verursacht, und dadurch wissentlich Leib, Leben von Menschen oder fremdes Eigentum in Gefahr bringt», *privilegēta*, kad «nur ein geringer Schaden entstanden ist», kā arī, kad «der Täter fahrlässig» handelt (223. p., kas konkurē ar 225. pantu «vorsätzlich

2. Kvalificēti gadījumi.

a) pēc objekta:

- z) sveša meža, dārza, lauksaimniecības sējumu, kūdrāja, kokus, malkas, preču, lauksaimniecības ražojumu, pārtikas krājumu, sprāgstosū vai viegli aizdegošos vielu vai spridzekļa noliktavas, neapdzīvotas ēkas, kuģa vai vispārējā lietošanā esošas paškustīgas mašīnas bojāšana; sods — pārmācības nams (532. p. 2. d.);
- 3) valsts, autonoma valsts uzņēmuma vai pašvaldības telpu, publiskas bibliotēkas vai muzeja telpu, vai citu valsts vai pašvaldības zinātnes vai mākslas priekšmetu glabātuves, baznīcas vai lūgšanas nama, apdzīvotas ēkas vai kuģa, vai tādas neapdzīvotas ēkas vai kuģa, paškustīgas mašīnas, telpu vai citas kādas vietas bojāšana, kur tajā laikā, vainīgajam to zinot, atradies cilvēks, kura dzīvība tikusi apdraudēta; sods — spaidu darbi uz noteiktu laiku (533. p. 1. daļa);

jedoch ohne verbrecherische Absicht oder fahrlässige Gefährdung durch Sprengstoffe oder giftige Gase); 4) vorsätzliche Verursachung einer Überschwemmung oder des Einsturzes eines Bauwerks oder des Absturzes von Erd- oder Felsmassen, (wodurch er) wissentlich Leib und Leben von Menschen oder fremdes Eigentum in Gefahr bringt», *privilegēta* ar tādiem pašiem nosacījumiem (227. p.); 5) vorsätzliche Zerstörung oder Beschädigung von *elektrischen* Anlagen, *Wasserbauten* und *Schutzvorrichtungen gegen Naturereignisse* ar tādiem pašiem nosacījumiem (228. p).

Vācijas 1927./30. g. projekts gluži tāpat paglabājis veselu nodalījumu «gemeingefährliche Handlungen», kas apvienots ar «Störung des öffentlichen Verkehrs». Pie pirmajiem pieder: 1) *Brandstiftung*: wer eine Sache in Brand setzt und dadurch eine Gefahr für Leib und Leben oder in bedeutendem Umfange für fremdes Eigentum herbeiführt (§ 225.); 2) *Herbeiführung einer Explosion* ar tādiem pašiem nosacījumiem (§ 226.); 3) *Herbeiführung einer Überschwemmung* ar tādiem pašiem nosacījumiem (§ 227.); 4) *Herbeiführung einer Strandung* («Schiff zum Sinken oder Stranden bringen») ar tiem pašiem nosacījumiem (§ 228.); *Beschädigung von Wasserbauten* und anderen *Anlagen* ar tādiem pašiem nosacījumiem (§ 232.); 6) *Brunnenvergiftung* und *Verunreinigung...* mit Gefahr für Leib und Leben oder in bedeutendem Umfange für fremde Haustiere (§ 229.). Tālāk, §§ 234.—237. norāda vispārējā kārtā «besonders schwere Fälle», «Todesfolge», «fahrlässige Begehung» un «tätige Reue».

Sal. *Itālijas* 1930. g. kodeka 422. un turpmākos pantus: «dei delitti di comune pericolo mediante violenza».

Sal. *Polijas* 1932. g. kodeka XXXIII nodaļu (215. pants un turpmākie) un 263. p. § 3.

b) *pēc izpildīšanas nosacījumiem:*

- α) kvalificēta ir ne tikai *sveša*, bet arī *sava paša* īpašuma bojāšana, kura pēc objekta rakstura un stāvokļa vai pēc nodarījuma izdarīšanas apstākļiem draudējusi ar *ugunsgrēka*³⁹¹), *sprādziena* vai *appludinājuma* briesmām 533. pantā minētajiem objektiem; sods — spaidu darbi uz laiku līdz 8 gadiem (532. p. 2. d.);
- α) 533. pantā minēto priekšmetu bojāšana, ja tā izdarīta pēc *vairāku personu vienošanās* un pie tam *dažādās* vietās vienā laikā; sods pēc 533. panta 2. daļas — spaidu darbi uz visu mūžu.

3. Par *privileģētu* gadījumu, atšķirībā no iepriekš uzskaitītiem *vispārbīstamas* bojāšanas veidiem, kas prezumē *nodomu*, jāuzskata mantas bojāšana ar *aizdedzināšanu*³⁹²), *uzspridzināšanu* vai *appludināšanu* *aiz neuzmanības*, ko soda ar arestu vai ar naudas sodu līdz Ls 500, ja tā skar objektus, kam piešķirta kvalificēta kriminālapsardzība, t. i. kas uzskaitīti 532. p. 2. daļā un 533. pantā (538. p.).

- a) Bojājuma izdarīšana dzelzceļa līnijai, ripojošam sastāvam, kuģiem vai vispārējā lietošanā esošai paškustīgai mašīnai vai brīdinājuma zīmei, kas nostādīta satiksmes drošībai, — soda ar cietumu vai pārmācības namu, bet ja tās dēļ notikusi *katastrofa*, — ar spaidu darbiem līdz 8 gadiem; ja bojāšanas *nolūks* bijis tieši sagādāt katastrofu, — nav izslēgti arī spaidu darbi uz visu mūžu³⁹³) (529. p.). Bez tam tiesa var atņemt vainīgajam uz laiku no 1 līdz 5 gadiem *tiesības* kalpot minēto satiksmes ceļu dienestā, kā arī būt par būvētāju vai darbu uzņēmēju to būvdarbos.
- b) Bojāšanai pielīdzināta satiksmes drošībai lietojamās *zīmes nepareiza došana* un vispār satiksmes drošībai izdoto *notei-*

³⁹¹) T. s. *netieša* aizdedzināšana (sal. *Tagancevs*, 1185. l. p., Nr. 1. u. turpm. un 1186. l. p., Nr. 4.) „трудность может представляться только въ установленіи умысла виновнаго на поджогу имущества, которое повреждается посредствомъ сообщенія огня вблизи находящихся предметамъ“. (*Tagancevs*, 1187. l. p., Nr. 7.).

³⁹²) Par neuzmanīgu ariešanos ar uguni un spridzināmām vielām sk. nodalījumu par *sabiedriskās drošības aizsardzību* (XV).

³⁹³) Sal. *Tagancevs*, 1168. l. p., Nr. 6.: „железнодорожный путь ограждается если онъ приспособленъ для движенія поѣздовъ *механическою*, а не *животною силою*“.

kumu neizpildīšana no satiksmes ceļu vai līdzekļu dienestā esošo personu puses (tādi paši sodi, sal. 530. p.).

- c) Apzināti nederīgu *materialu* vai nepietiekoša daudzuma *materialu lietošana* vai pielaišana lietošanai, *technisko noteikumu* apzināta *neizpildīšana* vai pielaišana neizpildīt pie minēto ceļu un līdzekļu būvēšanas, izlabošanas un ekspluatācijas un vispār soļu nesēršana to *uzturēšanai drošā stāvoklī*, — *ja tas apdraudējis* kustības *drošību*, kā arī tāda ierīkojuma un līdzekļa *pieņemšana* neapmierinošā stāvoklī, kurš bijis bīstams satiksmei, — sodama ar cietumu vai pārmācības namu, bet ja notikusi *katastrofa*³⁹⁴), — ar spaidu darbiem līdz 8 gadiem vai ar pārmācības namu (531. p.).

4. Ievērojot vispār bīstamo bojājuma nopietnību, soda (ar cietumu) kā *sagatavošanos* izdarīt, tā piedalīšanos *apvienībā*, kura sastādījusies, lai izdarītu 533. pantā uzskaitīto objektu aizdedzināšanu, uzspridzināšanu vai appludināšanu (534. panta 3. punkts).

5. No otras puses, 539. pants rēķinas ar *aktīvu nožēlošanu* 535.—538. pantos minēto objektu *neuzmanīgā* bojāšanā ar uguni, uzspridzināšanā vai appludināšanā un paredz atbrīvot vainīgo no soda («nav skaitami par noziedzīgiem»), ja viņš *pats novērsis vai pēc viņa norādījuma novērstas* ar viņa nodarījumu sagādātās briesmas, vai uguns, sprādziena vai appludinājuma darbība *izbeigta pašā sākumā*³⁹⁵).

III. *Satiksmes ceļu un līdzekļu bojāšana*³⁹⁵). Bez iepriekš minētajiem sauszemes vai ūdens satiksmes ceļu tīšas bojāšanas gadījumiem, kas minēti 523. panta 1. punktā un ko soda samērā viegli (ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500, bet bojājuma mazsvarīguma gadījumā tikai līdz Ls 25), Sodū likums izvirza arī *nopietnākus* bojāšanas veidus:

1. Vispārējā lietošanā esoša ūdensceļa, slūžu, ūdens nolaistuves, dambja, tilta vai cita satiksmes vai kuģošanas vajadzībām kalpojoša ierīkojuma bojāšana, ja tās dēļ apturēta satiksme, sodama ar cie-

³⁹⁴) 531. pants atzīmējams kā rets gadījums, kur sankcijā *alternatīvi savienoti* «spaidu darbi» un «pārmācības nams», sakarā ar ko dotais nodarījums ieņem *vidēju vietu starp* «smagiem noziegumiem» un *noziegumiem*.

Tāpēc būtu arī vēlams *atvietot* 531. p. 2. daļā vārdu «nozieguma» ar vārdiem «noziedzīga nodarījuma».

³⁹⁵) Sal. mūsu Sodū lik. XXII nodalījumu.

tumu, bet ja pie tam apdraudēta cilvēka dzīvība, — ar pārmācības namu (528. p.)³⁹⁶).

2. Tālāk norādīta bojāšana, kas skar dzelzceļa kustības un kuģošanas drošību.

3. Visi šie uzskaitītie satiksmes ceļu un līdzekļu bojāšanas veidi prezumē *nodomu*. Bet līdzās tiem soda arī *neuzmanīgu*:

- a) vispārējā lietošanā esošo ūdensceļu, tiltu un citu satiksmei vai kuģošanai kalpojošu ierīkojumu *bojāšanu*, kuras dēļ *ap-turēta satiksme*; sods — arests līdz 3 mēnešiem vai atbilstošs naudas sods (535. p.);
- b) 529. pantā norādīto objektu *bojāšanu*, kuras dēļ apdraudēta *dzelzceļu kustības* vai *kuģošanas drošība*, kā arī *nepareizu zīmes padošanu*, izdoto *noteikumu neizpildīšanu* un nederīga vai nepietiekošā daudzumā *materialu lietošanu* un pielaišanu lietot (sal. 531. p.) u. t. t., kad ar to apdraudēta satiksmes drošība, soda ar arestu vai naudas sodu līdz Ls 500, bet katastrofas gadījumā ar cietumu (536. un 537. p.).

4. Tāpat kā vispārbīstamā bojāšanā ar aizdedzināšanu, spridzināšanu un appludināšanu, soda ar cietumu (534. panta 1. un 2. punkts) *sagatavošanos* izdarīt vai piedalīšanos *apvienībā*, kuras nolūks bijis izdarīt dzelzceļa, tā ripojošā sastāva, kuģa vai paškustīgas mašīnas, kā arī to kustības drošībai noteiktas zīmes bojāšanu nolūkā radīt katastrofu.

³⁹⁶) *Code pénal* 419. pantā, Nr. 11. paredz sodīt tos, «qui auront dégradé ou détérioré de quelque manière que ce soit «les chemins publics»; 1845. g. 15. III likums «sur la police des chemins de fer» (16. p.) paredz sodīt to, kas «aura volontairement détruit ou dérangé la voie de fer, placé sur la voie un objet faisant obstacle à la circulation ou employé un moyen quelconque pour entraver la marche de convois ou les faire sortir des rails...» sods *pastiprinās* «s'il y a un homicide ou blessures». Ipaši pieminēts gadījums (17. p.), kad nodarījums «a été commis en réunion séditieuse avec rébellion ou pillage...»

Šveices 1937. g. kodeks darinājis sevišķu nodalījumu ar virsrakstu *Vergehen gegen den öffentlichen Verkehr*, kas aptver: a) vorsätzliche Hinderung, *Störung oder Gefährdung des öffentlichen Verkehrs*, (wodurch) der Täter wissentlich Leib und Leben von Menschen in Gefahr bringt (237. p.); b) vorsätzliche Hinderung, *Störung oder Gefährdung des Eisenbahnverkehrs* ar tādiem pašiem nosacījumiem (238. p.); c) vorsätzliche Hinderung, *Störung oder Gefährdung von Betrieben, die der Allgemeinheit dienen* (239. p.), pie kam visos trijos gadījumos *neuzmanību* soda vieglāk.

5. Beidzot soda (ar arestu līdz 3 mēnešiem vai ar atbilstošu naudas sodu) to, kas *nav paziņojis* vai paziņojis *nelaikā* dzelzceļa sargam vai citam kādam sauszemes, ūdens vai gaisa satiksmes ceļu drošības uzraudzītājam par vainīgā *nejauši izdarītu* satiksmes ceļa vai satiksmes līdzekļa *bojājumu*, kas apdraud kustību, vai par brīdinājuma zīmes bojājumu (540. p.)³⁹⁷.

Vācijas 1927./30. g. projekts, kā iepriekš teikts, apvienojis šos nodarījumus ar *vispārbīstamiem* nodarījumiem. Tas izšķir: a) *Störung der Sicherheit des Eisenbahn-, Schiffs- oder Luftverkehrs*, resp. pflichtwidrige Handlung — wodurch... Gefahr für Leib und Leben oder in bedeutendem Umfange für fremdes Eigentum herbeigeführt wird (§ 230.); b) *Störung der Verkehrssicherheit auf Wegen* ar tiem pašiem nosacījumiem (§ 231.); *Verhinderung eines lebenswichtigen Betriebs* (§ 238.) un d) *Verhinderung des Betriebs einer Telegraphenanlage* (§ 239.). Uz visiem šiem gadījumiem attiecas §§ 234.—237. noteikumi — par «besonders schwere Fälle», «Todesfolge», «fahrlässige Begehung» un «tätige Reue».

Sal. arī § 403. (Strassenpolizei, Sicherung des Eisenbahn-, Schiffs- und Luftverkehrs).

³⁹⁷) No S. I. 540. p. satura skaidri izriet, ka par pašu *nejauši* izdarīto bojājumu izdarītājs neatbild, jo sods viņam uzliekams tikai par nepaziņošanu.

PIELIKUMS.

Šis pielikums domāts:

- I. mana Krimināltiesību kursa 1934. g. izdevuma *vispārējās* daļas satura dažiem papildinājumiem;
- II. dažiem vēlamiem izlabojumiem *Latvijas 1933. gada Sodū likuma vispārējā* daļā.

I.

1) Mana kursa 37. lapaspusē minētajām konvencijām par *izdošanu* jāpieskaita:

- a) vienošanās ar *Vāciju* (V. V. 1934. g. 5. septembra Nr. 199.) un
- b) papildu līgums ar *Z. Amerikas Savienotajām valstīm* (Lik. kr. 1935. g. Nr. 11.).

2) Jaunajiem kriminākodekiem jāpieskaita: *Rumānijas* 1936. g. kodeks un *Šveices* 1937. g. kodeks (sal. mana kursa 49. l. p.).

- 3) *Piezīme pie mana kursa visp. d. 190. l. p.:*

Savā runā *Robespierre* uzstājās pret nāves sodu ar šādiem apsvērumiem: «Un homme qui fait égorger un enfant qu'il peut désarmer et punir, paraît un monstre. Un accusé que la société damne n'est tout au plus pour elle qu'un ennemi vaincu et impuissant. Il est devant elle plus faible qu'un enfant devant un homme fait. Ainsi aux yeux de la vérité et de la justice ces scènes de mort qu'elle ordonne avec tout l'appareil ne sont autre chose que des lâches assassinats, que des crimes solennels commis non par des individus, mais par des nations entières avec des formes légales. Le législateur qui préfère la mort aux moyens plus doux qui sont en son pouvoir, outrage la délicatesse publique, émousse le sentiment moral chez le peuple qu'il gouverne, semblable à un précepteur mal habile qui par le fréquent usage des châtimens cruels abruti et dégrade l'âme de son élève. Ecoutez la voix de la justice et de la raison. Elle nous crie que les jugemens humains ne sont jamais assez certains pour que la société puisse donner la mort à un homme condamné à mort par d'autres hommes sujets à l'erreur. Qu'importent ces stériles regrets, ces réparations illusoires que vous accordez à une ombre vaine, à une cendre insensible.» (Sal. *Korngold*, *Robespierre*, Paris 1936. 92. l. p.).

4) *Latvijas* 1936. g. 20. jūnija jaunais *Likums par ieslodzītiem* (Lik. kr. 1936. g. 103.) atvieto ne tikai 1921. g. likumu un tieslietu ministra 1929. g. 6. marta instrukciju, bet arī 1909. gada 19. aprīļa Noteikumus par nepilngadīgo audzināšanas un labošanas iestādēm, kā arī *pielikumu* pie Kriminālkodeka 20. panta par nosacītu pirmstermiņa atsvabināšanu un noteikumus par t. s. drošības līdzekļu piemērošanas kārtību. Tas skar arī jautājumu par policijas uzraudzību, pie kuras atgriezies Latvijas jaunākā likumdošana.

Šis likums paredz, starp citu, agrāko organu vietā pie cietumiem t. s. *administratīvās komisijas* ar apgabaltiesas locekļiem kā priekšsēdētājiem. Pret šo komisiju lēmumiem prokurori var celt protestus, kas diez' vai ir praktiski, jo ar to pati pirmstermiņa atsvabināšanas iespējamība noslīd līdz nullei, ja līdz ieslodzījuma termiņa notecēšanai palicis maz laika. Šīs pašas komisija dod slēdzienus par drošības līdzekļu piemērošanu un atcelšanu.

(Sal. mana kursa Vispārējās daļas 235., 265., 268., 272., 274., un 309. l. p.)¹⁾.

5) 1933. gadā Anglijā²⁾ izdots jaunais *Children and Young Persons Act*. Tāds pats likums izdots atsevišķi *Skotijai*. «*Child*» nozīmē personu no 8 līdz 14 gadiem vecumā, «*young person*» — no 14 līdz 17 gadiem. Līdz 18 gadiem izslēgta nāves soda piespriešana. Bērni līdz 8 gadiem nevar būt par kriminalvajāšanas objektiem, tomēr padoti «*Juvenile Court*» kompetencei kā «*neglected children*». Likums runā par t. s. «*approved institutions*» (agrāko «*certified*» vietā), kuros ietilpst: a) *junior schools* — bērniem līdz 13 gadiem (agrāko «*industrial schools*» vietā) un b) *senior schools* — bērniem līdz 16 gadiem (agrāko «*reformatory schools*» vietā); personas, kas vecākas par 16 gadiem, sūtamās uz «*Borstal Institutions*». Tālāk ievesti sevišķi «*remand houses*» ieslodzīšanai uz 1 mēnesi. Tādā kārtā agrākā sistema ievērojami grozīta. (Sal. mana kursa 260. l. p.)

6) 1934. g. 30. junijā arī *Italiā* izdots jauns likums par «*jaunatnes tiesām*» (sal. mana kursa 260. l. p.).

7) Jauns domu virziens ir t. s. *sterilizācijas* un pat *kastrācijas* piemērošana *aizsardzības līdzekļu* veidā; pirmās mērķis ir novērst izdzimušu pēcnācēju rašanos, otrās — novērst seksuālus noziegumus. Pirmo mēģinājumu ievest sterilizāciju *Mičiganā* (Z. Amerikas Savienotajās valstīs) 1897. gadā parlaments noraidīja. 1907. gadā to ievēda *Indianas* štatā. Tagad tā ievēsta 26 štatos, no tiem 7 kā piespiedu līdzeklis. Eiropā abi līdzekļi, kā labprātīgi, vispirms ievēsti 1929. gadā *Vaud* (Šveicē) kantonā. *Dānijā* abi līdzekļi pastāv kopš 1929. gada 1. jūnija. *Vācijā* tie ievēsti ar 1933. un 1934. g. likumiem kā saistīgi likumā un noteiktos gadījumos. Par tāda veida drošības līdzekļiem izteicās *Berlīnes* starptautiskais kriminallais un pentenciārais kongress 1935. gadā, tiesa, gan ne bez daudzu valstu pārstāvju enerģiskiem iebildumiem (attiecas uz mana kursa 268. l. p.)³⁾.

8) Pirmais likums par *drošības ieslodzījumu* izdots 1905. g. *Austrālijā* (New South Wales). Tai sekoja *Anglija* (1908. g.). Tādus pašus likumus izdeva: *Zviedrija* (1927. g.), *Beļģija* (1930. g.), *Polija* (1932. g.), *Dānija* (1933. g.), *Vācija* (1934. g.); (sal. manu kursu, 274. l. p.).

9) Mēģinājumi paplašināt *tiesas* piedalīšanos spriedumu *izpildīšanā* (mana kursa 277. l. p.) notikuši pašā pēdējā laikā. Zināmā mērā to paplašinājusi *Itālijas* 1930. gada likumdošana. Šis jautājums pieder *procesuālo* tiesību laukam, un to apskatīja kā *Berlīnes* 1935. gada, tā arī *Parīzes* 1937. gada starptautiskais kongress un izturējās pret to visumā noraidīgi.

II.

1) 1933. g. *Sodu likuma 4. pants* beidzas ar teikumu: «*ciktāl tādu nodarījumu sodamība nav paredzēta sevišķos likumos*». No sastādītāju paskaidrojumiem (sal. 1933. g. *Sodu likumu ar likumdošanas motīviem 6. l. p.*) redzams, ka šie vārdi

¹⁾ Sal. *Veitmaņa*: «*Cietumu uzdevumi pēc jaunā reglamenta*», T. M. V. 1937. g. Nr. 4., 755. un turpm. l. p.

²⁾ *Norris*, «*The Treatment of Juvenile Delinquents in Great Britain*», Zeitschrift für die ges. Strafrechtswissenschaft, 1935. LV. 327. un turpm. l. p.

³⁾ Sal. mūsu «*Ārstniecības likuma*» (V. V. 1937. g. Nr. 294.) 28. un sek. p. p. par sterilizāciju.

Sal. arī: *Tepfers* «*Sterilizācijas un kastrācijas jautājums XI. Starptautiskā Krimināltiesību kongresā Berlīnē*». Pielikums pie T. M. V. Nr. 4. 1935. g. 34. un turpm. l. p.

minēti, «lai novērstu šaubas par iespēju piemērot Sodu likuma vispārējo daļu nodarījumiem, kas paredzēti sevišķos nolikumos, kad tanīs aizrādītais jautājums nav izšķirts». Tiešām, pēc likumdevēju domām 1933. g. Sodu likuma mērķis bija aptvert visu kriminaljurisdikcijas nozari, ar nelieliem izņēmumiem, kuri uzskaitīti likumā par Sodu lik. ieviešanu 2. pantā (Lik. kr. 1933. g. 158.) un nezaudēja spēku, neskatoties uz jauna Sodu likuma izdošanu. Bet minētā 2. pantā nav teikts, ka sakarā ar to būtu atcelts attiecībā uz šiem izņēmumiem, jau pirms 1933. g. Sodu likuma izdošanas iesakņojies pamatprincips, pēc kura Sod. lik. *vispārējās* daļas noteikumi piemērojami, ciktāl specialie likumi neparedz sodu piemērošanas kārtību un pamatus (sal. Latvijas Senata 1932. g. 27. febr. un 1933. g. 21. okt. spriedumus).

Minētā pamatprincipa būtība ir tā, ka 1933. g. Sodu likuma vispārējā daļa uzskatama kā «lex generalis» attiecībā uz tiem «leges speciales», kuri atstāti spēkā pēc jaunā Sodu likuma ieviešanas. Ar to zināmā mērā arī izskaidrojams 1933. g. Sodu likuma 10. panta noteikums par to, ka šinī pantā uzrādītā gadījumā «sevišķi likumi» pielīdzināti pašam Sodu likumam.

Bet 4. panta formulējums izrādas par neskaidru. Būtu labāk vai nu *stripot* pēdējo tā teikumu, sākot ar vārdu «ciktāl» u. t. t. līdz beigām, vai nu vārdu «tādu nodarījumu sodamība» u. t. t. vietā iespraust vārdus: «*sodu piemērošanas kārtība un pamati nav paredzēti sevišķos likumos*».

2) 8. panta 1. punkts, runājot par gadījumu, kad tas, kas *ārpus Latvijas robežām* izdarījis noziedzīgu nodarījumu (t. i., kurš pēc Latvijas likumiem sodams), neatbild pēc šā kodeka, formulēts tā: «ja nodarījums nav *noliegts* tā izdarīšanas vietas likumā». Šī formula nav precīza. Lai mūsu tiesas varētu piemērot sodu par ārzemēs izdarītu noziegumu, vajadzīgs ne tikai, lai tas būtu vienkārši aizliegts, bet lai tas būtu aizliegts tieši ar *soda piedraudējumu* pēc tā izdarījuma vietas likumiem, citiem vārdiem, lai tas būtu «noziedzīgs nodarījums» no abu valstu likumdošanas viedokļa. Praksē tas tā arvienu arī ir saprasts, bet lielākas skaidrības labā tam tā jābūt arī izteiktam.

Tādēļ 8. panta 1. punktā pēc vārdiem «nav noliegts», vajadzēja *piemināt «ar soda piedraudējumu»*.

3) 12. pants, kas no jauna regulē jautājumu par *likuma iedarbību laikā*, visumā izturējis prakses pārbaudījumu, taču satur mazu redakcijas neskaidrību. Noteicot momentu, kad notikusi «jaunā likuma» izdošana, minētā panta 2. daļa lieto izteicienu «pirms vainīgā notiesāšanas», turpretim trešā daļa tajā pašā nozīmē lieto izteicienu «pirms vainīgā tiesāšanas». Pareizi, protams, ir pirmais, jo svarīga ir nevis tiesas izmeklēšanas sākšana, bet tās noslēgšanās ar tiesas spriedumu, kad jau ir res judicata.

Tāpēc 12. panta 3. daļā vārds «tiesāšanas», kā redakcijas konsekvences, tā formulējuma pareizības labā *atvietojams ar vārdu «notiesāšanas»*.

4) Noteicot spaidu darbu laiku, 13. pants savā 2. daļā paredz iespēju pastiprināt šā soda veida smagumu ar *turēšanu važās* «sevišķi svarīgos gadījumos». Likumdevējs, kā redzams no salīdzinājuma ar 58. un 61. pantu, nav vēlējis atstāt pilnīgi tiesas ieskatam gadījuma svarīguma pakāpes noteikšanu, bet nostādījis to atkarībā no viena apstākļa esamības, un proti, no nepieciešamības pastiprināt *beztermiņa* spaidu darbus. Lielākas skaidrības dēļ 13. panta 2. daļā būtu jāat-

saucas uz 58.—61. p. ar piemētinājumu, ka runa ir tieši par spaidu darbiem uz nenoteiktu laiku⁴⁾.

Šai nolūkā 13. panta 2. daļā pēc vārdiem «svarīgos gadījumos» vēlams *iespraust iekavās* «(58. un 61. p.)».

5) 21. pantā ir runa par nosacītu izpildīšanas atlikšanu arī attiecībā uz audzināšanas-labošanas un labošanas iestādēm. Tā kā 21. pants vispār runā par *soda* izpildīšanas atlikšanu, būtu ērtāk *stripot* šinī pantā vārdus «vai ievietošanu labošanas vai audzināšanas iestādē», ievēdot speciālā 54. pantā (sal. turpmāk) noteikumu par ievietošanas minētās iestādēs nosacītu atlikšanu.

6) 22. panta 3. punktā vārdu «pārkāpumiem» vajadzētu *atvietot ar* «pārkāpšanu», jo vārdam «pārkāpums» (sal. 3. pantu) ir specifiska nozīme⁵⁾.

7) Ņemot vērā, ka tiesību zaudēšanas saturu, 27. panta 6. punkts, starp citu, paredz, ka notiesātais zaudē tiesību būt «par zvērinātu vai privatadvokatu». Pēc 1933. gada kodeka iznākšanas notikušas pārmaiņas likumdošanā par zvērinātiem advokātiem, viņu palīgiem un *privatadvokātiem*. Sakarā ar to 31. panta 6. punktam vajadzīgs labojums. Tajā vispirms jāpiemin zvērinātu advokatu palīgi, otrkārt, varētu nākotnē, ņemot vērā privatadvokatu instituta atcelšanu, atnest atsaukšanos uz to.

Tādēļ 27. panta 6. punktā pēc vārdiem «piesēdētāju, zvērinātu» vajaga likt vārdus «advokatu vai viņu palīgu»⁶⁾.

Tālāk 1935. g. novele tiesībām, kuras zaudē notiesātais, pievieno, kā 8. punktu, tiesības uz *pensiju*. Šis jautājums ilgu laiku bija apstrīdams.

8) Viens no jaunā kodeka nopietnākiem jauninājumiem, kā zināms, ir t. s. *apsardzības līdzekļu* piemērošanas paplašināšana ar atbilstošu pārgrozījumu 31. p. noteikumos. Šis pants savā jaunā redakcijā izšķir «drošības ieslodzījumu», «darba namu» un «ārstniecības iestādi». Pēdējā pēc savas būtības domāta personām, kas izdarušas noziedzīgu nodarījumu aiz pierastas žūpības vai citu apskurbinošu vielu lietošanas. Darba nama mērķis ir atradināt tajā ievietotos no slinkošanas paraduma, un tikai «drošības ieslodzījuma» tiešs nolūks ir sabiedrībai bīstamus elementus padarīt nekaitīgus. Minētā panta teksts grozīts ar 1935. un 1936. g. novelēm, bet, liekas, ne vispār izdevīgi. Sakarā ar pieminēto aizsardzības līdzekļu sadalījumu 31. p. 3. daļa, runājot par *darba nama* piemērošanu, sākumā to paredzēja personām, kurām piespriests pārmācības nams vai cietums par noziedz. nod., kas izdarīti aiz *liekēdības* vai *slinkuma*, pie kam sodu izcietušiem par tādiem nodarījumiem ievietošana darba namā bija noteikta uz laiku no 6 mēnešiem līdz

4) Ar 1935. gada noveli ievests 27¹. pants par *visas mantas atņemšanu* personām, kas notiesātas par nodarījumiem, kuri paredzēti 69.—71., 87.—89. un 91. pantā. Ņemot vērā, ka teorija un tāpat arī pozitīvās tiesības tādu konfiskāciju vispār noraida, pielaižot to tikai juku un kara laikos, 27¹. pantam pēc būtības nav vietas kodeka vispārējā daļā, kas domāta mierīgiem laikiem. Minēto pantu vajadzēja ievietot Noteikumos par *kara stāvokli*, kā papildinājumu 15. pantam, un jaunā likumā par *kārtību un sabiedrisku drošību valstī* (V. V. 1938. g. Nr. 36.).

5) Ar 1936. gada noveli nosacīta soda atlikšana attiecināta arī uz lietām, kuras iztiesājamas *privatsūdzības kārtā*, kas var radīt iebildumus. (*Ripke* «Soda nosacīta atļaišana privatsūdzības lietās», T. M. V. 1938. g. 448. un turpm. l. p.).

6) Pilnības dēļ jāatzīmē, ka ar 1935. g. noveli *atcelta* 27. panta 4. daļa, kas izslēdza tiesību zaudēšanu sakarā ar pārmācības namu par politiskiem noziegumiem.

2 gadiem. Tāds formulējums tomēr ne visai sakrīt ar kodeka sevišķās daļas noteikumiem, kura, pieminot speciāli «darba namu» 296., 297. un 570. pantā, noteic ievietošanu tajā uz ilgāku laiku, un proti no 1 līdz 5 gadiem, pie kam 570. pants pēc būtības noteic darba namu gadījumā, kad noziedzīgs nodarījums (slēpšana) izdarīts nevis aiz slinkuma, bet *amata veidā* vai aiz *paraduma* piekopjot sodamu mantkārīgu nodarbību.

1935. g. 12. marta novele novērsa nesaskaņas attiecībā uz laiku, piemērinot 31. p. 3. daļas beigās vārdus «ja likumā nav noteikts cits laiks». Bez tam tās tekstā, līdzās slinkumam un liekēdībai, atrodas vispārēja atsaukšanās uz noziedzību amata veidā vai aiz paraduma, ar ko atklājas iespējamība piemērot «darba namu» tajos gadījumos, kad noziedznieka samaitātība vēl nesasniedz to bīstamības pakāpi, kad vajadzīga viņa izolēšana «drošības ieslodzījumā».

Pēdējais pārlobojums rada strīdus. Vēl mazāk apmierina tomēr cits piemērinājums, kas izdarīts 1935. gadā. Tas ir «darba nama» piemērošanas attiecināšana uz «*huliganisma*» gadījumiem vai noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu aiz «*huliganiskiem dzenuļiem*». 1936. gada novele apmainīja vārdus «aiz huliganiskiem dzenuļiem» ar vārdiem «nepamatotu ļaunprātību», kas atbilst 59. panta redakcijai. Pēc mūsu ieskata varēja ne tikai iztikt bez šā piemērinājuma, bet tas sniedzas tālāk par mērķi. Tiešām, ja huligans vairs no darba un viņa huliganiskās gaitas saistas ar sliņķa un liekēža dzīves veidu, viņam arī bez tam piemērojams «darba nams», tieši viņa liekēdības un slinkuma dēļ, un 31. pantā nebija nekādas vajadzības piemērināt vēl sevišķi par huliganismu. Bet ja runa ir par personu, kura nav nodevusies slinkošanai, tad tādas ievietošana darba namā, lai pieradinātu pie darba, pavisam ir nevietā. Beidzot, ja tiesa atzītu huliganismu par *bīstamu sabiedrībai* 31. panta 1. daļas nozīmē, tas būtu padarams nekaitīgs, piemērojot «drošības ieslodzījumu»⁷⁾.

Ņemot vērā izteikto, no 31. panta 3. daļas 1935. g. redakcijā būtu jāizmet vārdi «*huliganismu (281. p.) un «izdarot noziedzīgu nodarījumu, izrādījis nepamatotu ļaunprātību (59. p.)»⁸⁾.*

9) Laiks, uz kuru var atņemt aroda tiesības, kad tāda tiesību atņemšana likumā sevišķi pielaista, noteikts 32. pantā vispārējā kārtā līdz 3 gadiem, «ja likumā nav noteikts cits laiks.» Istenībā tomēr izrādas, ka visos bez izņēmuma gadījumos, kuros sevišķā daļa tādu aroda tiesību atņemšana īpaši pielaiž, — bet par citiem gadījumiem pēc 32. panta izpratnes nevar būt runa, — norādīts noteikts laiks (219., 221., 225., 227., 228., 239., 249.—251., 286., 307., 332., 336., 338., 339., 368., 381., 385., 437., 447., 461., 463., 529., 531., 536., 559., 561., 568., 570. un 581. p.), pie kam trīsgadīgs aizlieguma laiks pieminēts tikai vienu reizi (437. p. — no 6 mēn. līdz 3 gadiem).

Ņemot to vērā aiz likumdošanas tehniskiem apsvērumiem 32. panta 1. daļā vajadzēja *strīpot pēdējos vārdus «uz laiku līdz trim gadiem, ja likumā nav noteikts cits laiks».*

⁷⁾ Sal. *Veitmaņa*, Drošības ieslodzījums un darba nams kā sabiedrības aizsardzības līdzekļi, Pielik. pie T. M. V. 1937. g. Nr. 2., 34. l. p.

⁸⁾ 1935. g. novele ar 31¹. pantu atjaunojusi *policijas uzraudzību* izcietušu sodu, kas saistīts ar tiesību zaudēšanu, un proti, uz 3 gadiem, ja notiesātais pēc atsavināšanas no ieslodzījuma nav ievietots «drošības ieslodzījumā» vai «darba namā». Policija uzraudzības laiku var saīsināt, ja uzraugamais uzvedies labi.

10) 35. *panta* redakcija, kas runā par *producta sceleris* atņemšanu, iznīcināšanu vai konfiscēšanu, praksē rada grūtības, ja kā noziedzīgas darbības produkts figurē ne viss priekšmets, bet kāda tā daļa, piemēram, ja uz īsta vekseļa izdarīts viltots tālākdošanas uzraksts. Vekseļa atņemšana tādā gadījumā eventuāli nozīmētu zaudējuma nodarīšanu nevainīgam cilvēkam. Lai novērstu tādas varbūtības, vajadzētu pieminēt, ka tamlīdzīgos gadījumos zinamo priekšmetu neatņem, bet *iznīcina tā pretlikumīgo daļu*, piem., šē pieminētā gadījumā būtu iznīcinams ar tiesas sevišķu uzrakstu viltotais indosaments.

Sakarā ar to 35. *panta* 1. daļā pēc vārdiem «valsts īpašumā» vajadzētu iespraust jaunu šāda satura teikumu: «*Ja nelikumīgi izgatavota tikai kāda priekšmeta daļa, priekšmets nav atņemams, bet nelikumīgā viņa daļa jāiznīcina.*»

11) 41., 46. un 49. *pantā* viena un tā paša jēdziena izteikšanai lietoti dažādi vārdi: 41. *pantā* teikts, ka tādi un tādi apstākļi «*nosaka* nodarījuma noziedzīgumu», bet 46. *pantā* 1. un 2. daļā un 49. *panta* 5. daļā tai pašā sakarā lietots vārds «*noteic.*»

Terminoloģijas vienādības dēļ vēlams būtu 41. *pantā* vārdu «*nosaka*» atvietot ar «*noteic.*».

12) Neraugoties uz «nepieciešamās aizstāvēšanās» un «nepieciešamības stāvokļa» dažādo dabu, no kurām pirmā ir pilnīgi likumīga, bet otrā, pa lielākai daļai, tikai ciešama un no leģislatīvās tehnikas viedokļa tai jāatrod sev attaisnojums attiecīgo likuma pantu atbilstošā formulējumā, 45. *pants*, runājot par «nepieciešamības stāvokli», lieto, zīmējoties uz to, savā 1. un 2. daļā formulu: «nav uzskatams par noziedzīgu», , kāda formula lietota iepriekšējā 44. *pantā* attiecībā uz «nepieciešamo aizstāvēšanos». No teoretiskā viedokļa šai ziņā būtu vēlams abu pantu viegls niansējums, lai vairāk izceltu izšķirību starp jēdzieniem.

Šajā nozīmē būtu pareizāk atvietot 45. *pantā* (1. un 2. daļā) vārdus «nav uzskatams par noziedzīgu», ar vārdiem «*nav sodams.*».

13) 54. *panta* redakcija vispār labi izturēta, sevišķi zīmējoties uz nepilngadīgo noziedznieku audzināšanas-labošanas līdzekļu atdalīšanu no *sodiem*, ko tiem uzliek tikai izņēmuma gadījumos. Tomēr arī šeit atrodami nelieli trūkumi.

54. *panta* 5. daļa apskata jaunāka par 18 gadiem nepilngadīgā notiesāšanu, nosacīto atļaišanu, vai, pareizāk, *atlikšanu*, pie kam, lai to izteiktu, lietoti vārdi: «ja... piemēro *soda* nosacītu atļaišanu». «Nosacīta atļaišana vai atlikšana», ko piemēro gadījumos, kad piesprieda ievietošana labošanas vai audzināšanas-labošanas iestādē, *kas neskaitas par sodu* šā vārda tehniskā nozīmē (sal. S. I. 2. p.), pēc sava satura — kaut gan ne pēc izpildīšanas kārtības — atšķiras no «*soda* nosacītas atlikšanas», par ko ir runa 21. p., tā kā vārds «*sods*» šinī vietā ir ne tikai lieks, bet arī nepareizs.

Tālāk prakse ir norādījusi uz lielākas noteiktības vajadzību arī šā *panta* p. 4. daļā, kur runa ir par to, ka nepilngadīgais, *kam spriedumu nododot izpildīšanai palikuši 18 gadi*, audzināšanas-labošanas vai labošanas iestādes vietā ieslogams cietumā, pie kam tādā gadījumā cietums, protams, skaitas par sodu. Tiesai šādos apstākļos vispirms jānoteic, kādu sodu vainīgais būtu pelnījis, ja jau noziedzuma izdarīšanas laikā viņam būtu pagājuši 18 gadi, un pēc tam «jāsaīsina *soda* laiks ne mazāk par pusi». Pats par sevi saprotams, ka tas iespējams tikai tad, ja *sods*, kas pienāktos 18 gadus vecajam, ir cietums. Bet tas, kā skaidri izriet no tā pašā

panta 1. daļas 1. un 2. punkta salīdzināšanas, domājams tikai attiecībā uz gadījumiem, kas paredzēti 54. panta 1. daļas 2. punktā. Lai novērstu praksē šaubas, to būtu vajadzīgs izteikt expressis verbis.

Ievērojot sacīto, 54. pantā būtu izdarāmi šādi labojumi:

- a) 4. daļā pēc vārdiem «Ja nepilngadīgam» *iespraust* vārdus: «uz šā panta pirmās daļas 2. punkta pamata»;
- b) 5. daļu izteikt šādi: «Nepilngadīgam, kas atzīts par ievietojamu audzināšanas vai labošanas iestādē, tiesa, ja viņai ir pamatoti iemesli sagaidīt, ka viņš arī bez tam izlabosies, var *nosacīti atlikt* ieviešanu minētās iestādēs (piemērojot S. l. 22. p. 2. pktu, 23., 24. un 25. p.). Šinī gadījumā tiesa var nodot viņu atbildīgā uzraudzībā vecākiem, vai personām, kuru gadībā viņš atrodas, vai citām uzticamām personām, kuras uz to izteikušas savu piekrišanu, vai arī *ievietot* «audzināšanas iestādē», saskaņā ar 39. pantu⁹⁾).

14) 58. un 61. pantā, kas runā par sodu uzlikšanu pēc *kopības* un par soda pastiprināšanu noziedzīgam nodarījumam, kas izdarīts pēc *notiesāšanas*, palicis nenovērsts trūkums; tas pielaists savā laikā jau 1903. gada Sodū likumu oficialajā tulkojumā, ko izdara 1923. gadā pēc Tieslietu ministrijas rīkojuma. Runājot 58. pantā par vairāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu «līdz verdikta, rezolūcijas vai sprieduma pasludināšanai», bet 61. pantā par jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu «pēc verdikta, rezolūcijas vai sprieduma pasludināšanas», likumdevējs, protams, domājis tikai *nosodošu* verdiktu, rezolūciju vai spriedumu, jo attaisnošanas gadījumā par šā panta noteikumu piemērošanu, ievērojot soda pastiprināšanu, nevar būt runa. Techniski pareizi tomēr būtu izteikt to expressis verbis, kā tas arī darīts 1903. g. Sodū likumu oriģinaltekstā attiecīgos pantos (60., 64. un 66.).

Tāpēc 58. p. 1. daļā un 61. p. 1. daļā pēc vārda «sprieduma» vajadzētu *iespraust* vārdus «par vainīgumu».

15) Tālāk, 58. p. 2. daļā praksē rada nesaprašanu vārdi «pilnīgi vienādi vai vienāda veida,» kas ir vietā tur, kur runa ir par recidīvu, bet lieki, ja runa ir par amatu vai paradumu. *Šie vārdi jāizmet sākot ar «ir pilnīgi» un beidzot ar «izdarījis tos», liekot to vietā «izdarīti».*

16) 64. pants, kas noteic soda *obligatorisku ieskaitīšanu* par kādu no noziedzīgiem nodarījumiem, kas apskatīti tai pašā septītajā nodaļumā, atbilst agrākajam 61. pantam, kas, kā redzams tā tekstā, neattiecas uz «recidīva» gadījumiem pēc sprieduma pasludināšanas vai soda *izciešanas*. Turpretim tagadējā 64. panta redakcija atklāj tādas attiecināšanas iespējamību, kas nemaz nesaskan ar soda pastiprināšanu par recidīvu. Tādu maldīgu 64. panta iztulkošanu varētu novērst, iespraužot šajā pantā ierobežotāju atsauci un 58. pantu.

Tādā kārtā 64. pantā pēc vārdiem «šā nodaļuma» vajadzētu *ievietot* vārdus: «58. panta».

⁹⁾ Ar 1936. g. noveli *atcelta* 56. panta 3. daļa, kas paredzēja trīsgadīgu *aizgādības biedrības uzraudzības* laiku tiem, kas izcietuši «sodu» pēc 54. vai 55. panta noteikumiem.

17) *Astotā nodalījuma virsrakstā «Apstākļi, kas nepielaiž sodamību», aiz redakcionāliem apsvērumiem vārds «sodamību» būtu atvietojams ar vārdu «sodīšanu»¹⁰⁾.*

18) *65. panta 2. daļā (par noilgumu) beigu moments, bet 3. daļā sākuma moments noilgumam noteikts vārdiem «sprieduma taisīšana». Pats par sevi tas iespējams, bet 58. u 61. pants tādā pašā nozīmē lieto terminu «sprieduma pasludināšana». Pēdējais bez šaubām ir precizāks, un terminoloģijas vienādības interesēs vēlams būtu arī 65. pantā lietot terminu «pasludināšana».*

Tādēļ 65. panta 2. daļā pēc vārda «sprieduma» divas reizes vārdu «taisīšana» vajadzētu atvietot ar vārdu «pasludināšana, un to pašu darīt minētā panta 3. daļā pēc vārdiem «ja no sprieduma»¹¹⁾.

¹⁰⁾ Ar 1936. g. *noveli* grozīts 68. pants: izmesti vārdi «iekam lieta nav skatīta cauri civilā tiesā» un «vai sprieduma izpildīšana apturēta uz likumā norādītiem pamatiem»; pirmo vietā likti vārdi: «aiz Kriminālprocesa likuma 32. pantā norādītiem iemesliem».

¹¹⁾ Jaunais 1936. g. Likums par ieslodzītiem, kā teikts, atvietojis Latvijas Sodū likuma 13. un 20. panta pielikumus

Pantu rādītājs.

Pants	Lap. puses	Pants	Lap. puses	Pants	Lap. puses
3	216	98	44	152	70
4	414	99	44	153	64
8	415	100	42	154	69
9	24	101	45	155	70
12	415	102	41	156	72
13	415	103	29	157	71
21	416	104	30	158	72
22	416	105	30	159	72
27	416	106	31	160	73, 88
27 ¹	416 piez.	107	32, 33	161	74
31	47, 319, 344, 382	108	32	162	74
32	417	109	34	163	74, 152
35	418	110	40	164	73
40	228	111	36, 39	165	74
41	418	112	38	166	74
45	418	113	39	167	76
46	23, 94, 216	114	40	168	76
47	94	115	39	169	75, 77
50	31	116	39	170	77
51	151	117	46	171	77, 80
54	418	118	47	172	78
58	52, 116, 419	119	47	173	78
59	116	120	47	174	78
60	52	121	56	175	65, 78, 80
61	419	122	57	176	80
64	419	123	57, 83	177	81
65	420	124	62	178	81
69	20	125	63	179	82
70	23	126	63	179 ¹	82
71	22	127	58	179 ²	82
72	24	128	58	180	39, 82
73	24	129	59	181	89
74	24	130	67	182	89
77	26	131	67	183	93, 94
78	26	132	68	184	97
79	26	133	68	185	95
80	28	134	68, 69	186	96
81	27	135	69	187	96
82	27	136	69	188	96
83	27	137	68	189	102
84	27	138	58	190	86
85	27	139	60, 184	191	99. piez. 115
86	28	140	61	192	98
87	41	141	61, 184	193	100
88	42	142	61	194	99
89	42	143	61	195	99
90	42	144	61	196	99
91	42	145	61	197	102
92	42	146	27	198	87, 88
93	43	147	64, 83	199	100
94	44	148	63, 83	200	101
95	44	149	59	201	101
96	44	150	70	202	101
97	43	151	70	203	103

Pants	Lap. puses	Pants	Lap. puses	Pants	Lap. puses
204	104	259	131, 139	314	168
205	83, 105	260	131, 139	315	169
206	83, 105	261	139	316	169
207	105	262	140	317	124
208	105	263	141	318	124, 126, 127
209	105	264	141	319	124
210	106	265	141	320	126
211	106	266	141	321	125
212	106	267	141	322	125
213	83, 106	268	141	323	125
214	83, 106	269	140	324	126
215	107	270	141	325	129
216	107	271	142	326	128
217	131	272	142	327	128
218	132	273	142	328	128
219	132	274	142	329	125
220	134	275	142	330	129
221	134	276	142	331	126
222	135. piez. 16	277	143	332	129
223	135	278	143	333	148
224	135	279	143	334	147
225	135	280	115	335	150
226	136	281	115	336	150, 171
227	135	282	117	337	149
228	135	283	117	338	150
229	131	284	117	339	150
230	133	285	117	340	149
231	134	286	120	341	151
232	134	287	121	342	154
233	133	288	121	343	151, 154
234	136	289	121	344	151
235	136	290	121	345	151
236	137	291	121	346	154
237	137	292	115, 122	347	154
238	138	293	121	348	147
239	138	294	121	349	150
240	138	295	122	350	154
241	131	296	119	351	150
242	131	297	120	352	152
243	112	298	119	353	152
244	113, 258	299	115, 122	354	152
245	114	300	201	355	153
246	37, 94, 112	301	201	356	152
247	211	302	201	357	153, piez. 75
248	109, 110	303	201	358	153
249	109, 110	304	201	359	153
250	108, 109, 110	305	202	360	153
251	108, 109, 110	306	166	361	153
252	110	307	167	362	153
253	110	308	168	363	153
254	109	309	167	364	154
255	111	310	171	365	154
256	108	311	171	366	147
257	108	312	171	367	154
258	143, 156	313	171	368	157

Pants	Lap. puses	Pants	Lap. puses	Pants	Lap. puses
369	159	422	183	477	274
370	159	423	183	478	274
371	157	424	185	479	274
372	157	425	186	480	274
373	158	426	185	481	274
374	158	427	185	482	274
375	158	428	185	483	274
376	159	429	216	484	275
377	160	430	216	485	275
378	159	431	217	486	274
378 ¹	159	432	216	487	275
378 ²	159	433	216	488	274
379	160	434	216	489	275
380	161	435	217	490	275
381	161, 164	436	217	491	275
382	161	437	217	492	275
383	160	438	218	493	282
384	162	439	218	494	282
385	162	440	218	495	257, 282
386	163	441	227	496	282
387	163	442	228	497	283
388	163	443	228	498	283
389	164	444	229	499	283
390	163	445	228	500	283, 284
391	163	446	229	501	283, 284
392	163	447	229	502	284
393	162	448	230	503	285
394	162	449	230	504	286
395	164	450	230	505	285
396	164	451	246	506	285
397	164	452	246	507	286
398	164	453	246	508	298
399	164	454	246	509	299
400	164	455	246	510	299
401	164	456	246	511	299
402	164	457	246	512	300
403	191	458	235, 237	513	300
404	191	459	237	514	300
405	191	460	235	515	301
406	192	461	235	516	302
407	192	462	236	517	301
408	192	463	236	518	299, 301
409	193	464	236	519	264
410	193	465	255	520	265
411	194	466	255	521	405, 406
412	194	467	256	522	406
413	125, 193	468	256	523	406
414	194	469	256	524	406
415	181	470	256	525	406
416	182	471	257, 258	526	406
417	183	472	258	527	406
418	183	473	258	528	411
419	184	474	257, 258	529	409
420	184	475	258	530	410
421	184	476	259	531	410

Pants	Lap. puses	Pants	Lap. puses	Pants	Lap. puses
532	407, 409	550	330, 332	568	375, 376
533	408, 409	551	331, 333	569	377
534	411	552	331, 333	570	113, 381
535	411	553	343, 344	571	382
536	411	554	344	572	377
537	411	555	345	573	395
538	409	556	345	574	395
539	410	557	346	575	395
540	412	558	366	576	395
541	357, 358	559	366	577	390
542	356	560	367	578	390
543	356	561	365	579	389
544	357, 358, 359	562	367	580	389
545	316, 358, 359	563	367	581	383
546	315, 316, 317	564	367	582	389
547	316, 317, 318	565	368	583	387, 388, 390
548	317	566	368, 369	584	388
549	316	567	369, 377		

Alfabetiskais rādītājs.

- Ablatio 309
 Absichtsurkunde 176
 Abtreibung 215
 Adoptacija 267
 Adultère 270
 Adulterium 276
 Administracija 367
 Afekts 213, 225
 Affiches électorales 27. piez. 53
 Agresīva piespiešana 77
 Aizdedzināšana 401, 409
 Aizmuguriska apvainošana 291
 Aizskaroša aplūkošana 63
 Aizturēšana 251
 Akas pielūžošana 400
 Aktīva pretdarbība 74
 Aktu meli 184
 Aleatorie līgumi 169
 Ameriķaņu divkauja 244
 Annona fraudata 371
 Apcietinātā bēgšana 101
 Apdraudējums 21
 Apdrošināšanas krāpšana 342
 Apdzīvotas telpas 316
 Apmaināmas lietas 308
 Apmelošana 292
 Aplūdināšana 403, 409
 Apprehensio 309
 Approved institutions 414
 Apvainošana 290
 Apvienība 31
 Arnimparagraf 43. piez. 108
 Ārsti 132, 133, 244
 Ārstniecība (patvaļīga) 132
 Asinsgrēks 268, 278
 Assassinat 208
 Asservatio falsi nominis 266
 Atdarināšana 393
 Atklātība 29, 35
 Atradums 347, 350, 355
 Atstāšana briesmās 232
 Atteikšanās no uzturēšanas 275
 Attentat 21
 Atroupement 28
 Atzīmes iznīcināšana 190
 Auctor rixae 214
 Audzināšanas-labošanas iestādes 418
 Augļošana 370, 375
 Augļu lietošana 385, 388
 Au porteur 188
 Aut dedere aut punire 19
 Autors 127. piez. 62
 Autora tiesības 391, 395
 Azarta spēles 169
 Balsošanas tiesības atņemšana 28
 Banda 112
 Banknotu izlaišana 154
 Bankrots 361, 365
 Baupolizei 160
 Baumu izplatišana 117
 Beamte 52
 Behauptungseid 92
 Bērnu nolaupīšana 250, 256
 Bezdarbība 57
 Bezsamaņas stāvoklis 325
 Bezvārda papīrs 188
 Biedrības 32
 Biļešu pārdošana 155
 Bigamie 269
 Binubus 270
 Blandonība 119
 Blanketa panti 7
 Blanketa izpildīšana 183
 Blasphemia 196
 Bona fides 301
 Bracchium saeculare 196
 Brakonjerisms 386
 Briana-Kelloga pakts 21. piez. 29
 Bruņota zādzība 314
 Calomnie 292
 Calumnia 88
 Chambre ardente 197
 Cause d'honneur 214
 Chirografiskie kreditori 360, 367
 Chose publique 10
 Cildināšana 39
 Circonstances atténuantes 239
 Civilstāvoklis 267
 Coactus voluit 322
 Cognatio spiritualis 268
 Commissio 355
 Concursus necessarius 65
 Contempt of court 82. piez. 37
 Condominium 308
 Contrectatio 309
 Contumelia 219
 Couperte Erfolgsdelikte 60
 Crime de lèse-nation 17
 Crimen majestatis 14
 Crimen peculatus et residui 48
 Crimen receptatorum 377
 Crimen vis 49, 247
 Crimen ambitus 49
 Crimina atrocissima 84
 Custodia honesta 243
 Darba brīvība 115
 Darbības brīvība 247
 Dardanarii 371
 Dārgmetali 152
 Defaitisme 41. piez. 103
 Delicta carnis 276
 Dzimumneaižskaramība 277
 Delicta innominata 49
 Dénonciation calomnieuse 293

Detentor 306
 Dezertēšana 106
 Dokumentu bojāšana
 Diener des Staats 50, 53
 Dienestpersona 54
 Dienstgewaltverhältnis 50
 Dievzaimošana 196
 Diffamiation 293
 Dignitas 287
 Diplomātiska nodevība 43
 Divlaulība 269
 Dolus praemeditatus 209
 Dolus repentinus 209
 Dokuments 175
 Draudi 251, 252, 254, 326
 Duchesneparagraf 111
 Dumpis 20
 Durante bene placito 49
 Dzeltenā prese 330
 Dzelzceļi 164
 Dzerams ūdens 131
 Dzimumbīvība 279
 Dzimumdzīves vienīgums 267
 Dzīvnieku mocišana 168
 Dzīvokļa neaizskaramība 63, 254

Edamvielas 136
 Ehebruch 270
 Ehrverletzung 290
 Ehrennotstand 214
 Ehrgefährdung 291
 Ehrgefühl 290
 Ehre 287
 Effraction 314
 Eigentumsdeliktstheorie 308
 Entführung 251
 Epizootijas 139
 Erms 204
 Erpressung 321
 Erschleichung einer Leistung 342
 Escalade 310
 Euthanasia 207
 Exceptio veritatis 117, 292
 Extorsion 328
 Extra commercium 308

Faux 174
 Fehde 238
 Feldšers 132
 Fidelitas 16, 40
 Fischfrevel 140
 Fiskālā kontrole 151
 Fiskali sodi 103
 Flagas patents 154
 Foeticidium 215
 Foetus animatus 205
 Freie Willensbetätigung 259
 Fructus naturales 284
 Furtum 305, 346
 Furtum nocturnum 313

Furtum possessionis 377
 Galīgs trūkums 353, 358
 Gānīšana 201
 Gefährdungsdelikte 35
 Gegenwärtige Gefahr 323
 Gemeingefahr 400
 Gemischte Amtdelikte 51
 Generalstreiks 115
 Ģimenes zādzība 312, 315
 Goda tiesas 244
 Gods 286
 Grāmatu vešanu 147
 Guerre d'aggression 21. piez. 29
 Guet-apens 213, 224

Haeresia 196
 Hausfrieden 254
 Hausrecht 254, 260
 Himnas nogānījums 39
 Hochverrat 21. piez. 29
 Homicidium proditorium 212
 Huliganisms 115, 417.

Iebrukums 258
 Ielaušanās 314, 317
 Iekļūšana 310
 Iedzīvošanās 307
 Ieslodzītie 413
 Incestus 268, 276
 Indīgas vielas 134
 Individualais saprāts 337
 Indikation 215
 Individualais miers 249
 Infanticide 211, 214
 Injure 287
 Injuriae atroces 219
 Injuria 219, 287
 Intelektuāls viltojums 184
 Intensivitāte 324
 Inzucht 268
 Izaicinājuma nodevējs 246
 Izdevējs 128, 129
 Izdošana 413
 Izgudrojumu privilēģijas 392, 394, 395
 Izplatīšana 393
 Izspiegošana 41, 68
 Izspiešana 321, 326, 331
 Izrakteņu iegūšana 386, 389
 Izvarošana 279

Jagdfrevel 140
 Jaunatnes samaitāšana 280
 Jūras laupīšana 332
 Justus dolor 214
 Jus dominii 386
 Jus manuarium 238
 Jus suffragii 25
 Kaktu advokatura 102
 Kanzelparagraf 202

- Kampf um's Recht 242
 Kaučuka panti 8
 Kečerība 196
 Kippen 189
 Klassenkampf 36. piez. 88
 Klasifikacija 8
 Klusēšanas pienākums 262
 Komplott 22
 Konkludenti darbi 338
 Konkurss 361
 Kontrafakcija 393, 395
 Kopīpašums 397
 Kreditora nodrošinātības graušana 360, 368
 Konkubinats 278
 Konnivenz 57, 85
 Kopenhagena konference 19. piez. 24
 Kopošanās 283
 Koppulce 28
 Krāpšana 333
 Kreditviltus 340
 Kreditnoslēpumi 263
 Kreditoru interešu aizskārums 360
 Kuģa kalpotāji 158
 Kuģa kapteinis 157
 Kukuļņemšana 64
 Kuppelei 280
 Krāj-aizdevu kases 150
 Kriminelle Feststellungsklage 298
 Kustības brīvība 255
 Laesio aestimationis 220
 Landesverrat 40. piez. 100
 Lauļāto uzticība 267
 Lauļība 266
 Lauļības pārkāpšana 270
 Ļaunprātīga aprunāšana 302
 Laupīšana 319, 325, 330
 Lenocinium 276, 280
 Letalitas individuala 223
 Lex Aquilia 396
 Lex Cornelia de falsis 172, 175, 186
 Lex Cornelia testamentaria 260
 Lex quisquis 15
 Libelli famosi 288
 Līdzdalība 106
 Lidmašīnas komandieris 163
 Līdzzvērētāji 91
 Liebesparagrāf 110. piez. 13
 Lietu slēpšana 377, 381
 Līgavas pievilšana 274
 Likumdošanas iestādes 24
 Lipīgas slimības 131
 Locis 163
 Lohnmord 213
 Lopbarības līdzekļi 139
 Loteriju sarīkošana 154
 Ļoti smags bojājums 227
 Lustmord 213
 Mājas zādzība 312, 316
 Majestas Caesaris 187
 Manslaughter 209
 Mantas bojāšana 396
 Masas objekts 27
 Medība 140, 386, 390
 Medijums 387
 Menschenraub 249
 Meuchelmord 213
 Meurtre 208
 Meža ciršana 142, 385, 389
 Meža zemes pārvēršana 142
 Mieskāriģa darbība 279
 Miesas labsajūta 226
 Milanas edikts 196
 Mineralūdeņu avoti 161
 Ministri principis 49
 Mittelbare Beleidigung 294
 Miroņi 202
 Miroņu apglabāšana 131
 Mirušā anvainošana 299
 Misshandlung 225
 Modeļi un zīmējumi 394, 395
 Monstrum 204
 Mord 209
 Mundraub 312
 Murder 209
 Musināšana 37
 Münzhoheit 188
 Nachtat 378
 Naidis starp iedzīvotāju daļām 36, 32, 38
 Naudas mainītavas 150
 Naudas zīmes bojāšana 190
 Neaizskaramība 225
 Neatklātība 38
 Nekaunība (publiska) 166
 Nebojāmība 220
 Necienība varai 81
 Nefanda libido 278
 Negodīga konkurence 153, 377
 Negodīgums tirdzniecībā 152
 Negotia onerosa 372
 Neitralitate 47
 Nelikumīgiņēmumi 68
 Nepaklausība spriedumam 101
 Nepamatota ļaunprātība 116
 Nepatīess apliecinājums 59, 180, 184
 Nepatiesa apsūdzība 88
 Nepatiesa liecība 90
 Nepatīess paziņojums 180
 Nepaziņošana policijai 256
 Nepieteikšanās 104
 Nepilngadīgie strādnieki 159
 Nepilngadīgo nolaupišana 256
 Neslavas celšana 291, 299
 Netaisna tiesa 64
 Netiklības perēklis 281
 Ne urbs ruinis deformetur 397
 Neziņošana 84
 Noindēšana 213

Nomirdināšana 215
 Normalais saprāts 337
 Noslēpumu izpaušana 42, 58, 262
 Nostādīšana briesmās 234
 Nötigung 248
 Notzucht 279
 Noziedzīgā ekspluatācija 369

 Offenbarungseid 92
 Omissio 355

 Paļaušana 57. piez. 33
 Palīdzības nesniegšana 233
 Paņemšana 309, 324, 331
 Parricidium 210
 Pārtaisīšana 178
 Parteid 92
 Particuliers 10
 Pašcieņas apziņa 290
 Pasivā nepaklausība 71, 84
 Pašnāvība 205
 Pasta-telegrafa dienestpersonas 59
 Pasu sistēma 120
 Patvaļīga aizvešana 377
 Patvaļīga lietošana 383
 Patvarība 258
 Pax privata 249
 Pax Romana 249. piez. 10
 Pederastija 282
 Perduellio 15, 48
 Periodiska izdevuma redaktors 300
 Periodiska prese 127
 Personenhehlerei 97
 Personīgais miers 254
 Personisks apvainojums 298
 Piedauzība 167
 Piedzišanas izjaukšana 360
 Piekraustes bākas 163
 Piekļūšana (noslēpumam) 260
 Piekukuļošana 78
 Pieļaušana 85
 Piesavināšanās 346, 350
 Piespiešana 248, 251, 257, 320, 324
 Pievīlšana apdrošināšana 345
 Pilnvarojuma pārkāpšana 55
 Plāgiats 393, 395
 Plagium 250
 Poena cullei 210
 Point d'honneur 238
 Poligrafiskas iestādes 124
 Pornogrāfija 167
 Prevarikācija 49, 354
 Preču nozīmes 153
 Prese 123
 Privati dokumenti 180
 Procentu takse 372
 Producta sceleris 97
 Propaganda 34
 Propriocidium 207
 Provocation 240
 Proxénétisme 280

Publica fides 173
 Publicēšana 393
 Publiskās izsoles 155
 Publiski dokumenti 180
 Putnu nogalināšana 141

 Quamdiu bene se gesserint 49

 Radinieki 102
 Radiofons 395
 Radiostacijas 165
 Raubmord 213
 Realinjurie 220, 291
 Recht auf Wahrheit 334
 Rechtsbeugung 64
 Reklāmēšana (aizliegta) 171
 Recuperatores 18
 Redaktors 127
 Reformācija 197
 Reine Amtsdelikte 51
 Relatīva identitāte 337
 Religionsfrelud 195
 Reliģiskā draudzē 198
 Rēķinvedība 58
 Rencontre 238
 Res corporalis 396
 Res derelicta 397
 Res nullius 397
 Res fungibiles 308
 Res nullius 308
 Retorsio 227
 Rūpnieciskā izspiegošana 261, 263, 264

 Sabotaža 114
 Sacelšanās 29
 Sachentziehung 306
 Sacrilegium 196, 313, 316
 Saistošie noteikumi 74
 Sakņu laušana 142
 Sanitarā uzraudzība 130
 Satiksmes ceļu drošības traucēšana
 404, 410

 Savešana 280
 Savvērestība 31
 Savvērestība 29, 31
 Sekundanti 244, 246
 Sepulcri violatio 196, 313
 Siccarii 401
 Sieviešu nolaupīšana 251
 Slēpšana (personas) 97
 Sodamie draudi 24, 74, 253, 257, 258
 Sozialwucher 144
 Smags bojājums 228
 Specificatio 398
 Spiestuves 124
 Spekulācija (negodīga) 143
 Spridzināmās vielas 108, 111
 Subditi temporarii 41
 Superstitio externa 196
 Suppositio partus 266, 272
 Standesverbrechen 52

- Statistiskā kontrole 151
 Statistiskā pārvalde 74
 Streika brīvība 156
 Sterilizācija 414
 Stipriespaida vielas 134
 Strafbarer Eigennutz 144
 Strafjustizvereitelung 97
 Stuprum 276
 Streiks 113
 Santaža 327, 331
 Šķīstība 276
 Svarīgs kaitējums 318
 Tautu Savienība 250
 Temerator alienarum nuptiarum 270
 Terors 19
 Tirdzniecība ar sievietēm 281
 Totschlag 209
 Tötung auf Verlangen 206
 Trafic d'influence 53. piez. 25
 Traite des blanches 281
 Traité quintuple 250
 Trans Tiberim 364
 Treulosigkeit 16
 Trijrdalijums 8
 Truck system 157
 Tūlītējs jaunums 323
 Turnois 238
 Turpis causa 340
 Ubagošana 118
 Üble Nachrede 293
 Ūdensceļi 162
 Unternehmen 22
 Uzspridzināšana 403, 409
 Uzticētā piesavināšanās 347, 352, 357
 Uzticības nelietīga lietošana 348, 353, 358
 Uzticības pārkāpšana 262
 Veneficium 213
 Verbalinjurie 291
 Vergu tirdzniecība 250
 Verkehrspolizei 160
 Verkehrswert 288
 Verleumdung 292
 Vermögensdeliktstheorie 308
 Versatio in re illicita 37
 Vērtzīmju pakaltaisīšana 190
 Vestfales miers 197
 Viegls bojājums 228
 Vorspiegelung falscher Tatsachen 336
 Viltīga aktivitāte 366
 Vājprātīgo nams 251
 Vardarbība 226
 Vājības ekspluatācija 375
 Valdīšana 306
 Valsts galva 23
 Varas piesavināšanās 81
 Vazaņķība 120
 Vecmāte 132, 133
 Violatio corporis 220
 Vis compulsiva 322
 Vispārbīstamie noz. nodarījumi 399, 402, 407
 Vispārbīstams bojājums 343
 Wahrnehmung berechtigter Interessen 297
 Waltbrand 402
 Zādzība 305
 Zādzības recidīvs 313
 Zechprellerei 340
 Zīdītāja 133
 Zemes ceļi 164
 Zemes grāmatā 184
 Ziedošanu vākšana 115
 Ziņu nesniegšana 159
 Zufallsurkunde 176
 Žūpija 170
 Zveja 140, 386, 390

Kļūdu izlabojums.

35. lpp. — 82. piezīmē, pēdējā rindā: „доступлень“ jāizlabo „доступень“.
40. lpp. — 101. piezīmē, 4. rindā no apakšas: «trahisons» jāizlabo «trahison».
51. lpp. — 16. rindā no augšas: «uzbrukums privatam labumam» jāizlabo «privata labuma aizskarums».
65. lpp. — 4. rindā no augšas: «nenopērkamības» jāizlabo «neuzpērkamības» un «vidēju» jāizlabo «divpusīgu».
80. lpp. — 30. piezīmē, 3. rindā no apakšas: »celictum» jāizlabo «delictum».
92. lpp. — 86. piezīmē, 2. rindā no apakšas: «Glabenseid» jāizlabo «Glaubenseid».
97. lpp. — 1. rindā no augšas: «Lietišķu» jāizlabo «Lietisku».
132. lpp. — 8. piezīmē, 8. rindā no augšas: «Ver» jāizlabo «Wer».
134. lpp. — 14. piezīmē, 5. rindā no augšas: «Sur» jāizlabo «sur».
167. lpp. — 116. piezīmē, 8. rindā no augšas: «Kontraires» jāizlabo «contraires».
171. lpp. — 131. piezīmē, 3. rindā no augšas: «Ruggles-Brize» jāizlabo «Ruggles-Brise».
202. lpp. — 20. piezīmē, 4. rindā no apakšas: «public» jāizlabo «public».
216. lpp. — 57. piezīmē, 1. rindā no augšas: „рѣшимосми“ jāizlabo „рѣшимости“.
223. lpp. — 87. piezīmē, 2. rindā no augšas: „доказаннаго“ jāizlabo „доказаннаго“.
226. lpp. — 100. piezīmē, 2. rindā no augšas: „тне“ jāizlabo „не“.
248. lpp. — 10. rindā no augšas: «rupposetio» jāizlabo «suppositio».
249. lpp. — 10. piezīmē, 6. rindā no augšas: «izskausanu» jāizlabo «izsaušanu».
264. lpp. — 74. piezīmē, 5. rindā no apakšas: «Interese» jāizlabo «Intereses».
264. lpp. — 75. piezīmē, 3. rindā no augšas: «étrangers» jāizlabo «étrangers».
265. lpp. — 79. piezīmē, 2. rindā no augšas: «Wohlberg» jāizlabo «Wahlberg».
266. lpp. — 5. rindā no augšas: «apmānīšana» jāizlabo «apmainīšana».
281. lpp. — 141. piezīmē jāiesprauž: «251. lpp. 25. piezīme».
288. lpp. — 170. piezīmē, 3. rindā: «Engelhardt» jāizlabo «Engelhard».
292. lpp. — 185. piezīmē, 2. rindā: «bestimten» jāizlabo «bestimtter».
303. lpp. — 2. piezīmē, 8. rindā no augšas: «pārkāpumus» jāizlabo «pārkāpumus».
336. lpp. — 132. piezīmē: «Erregnung» jāizlabo «Erregung».
338. lpp. — 143. piezīmē, 2. rindā no apakšas: «acts» jāizlabo «actes».
387. lpp. — 324. piezīmē, 2. rindā: «groit» jāizlabo «droit».
389. lpp. — 327. piezīmē, 2. rindā no augšas: „плодовыхъ“ jāizlabo „плодовыхъ“.
393. lpp. — 339. piezīmē, 2. rindā: „вторение“ jāizlabo „повторение“.
396. lpp. — 352. piezīmē, 1. rindā: «Sohnmoeller» jāizlabo «Sohmoller».